

พระอภิธรรมปิฎก ปุฏฐาน เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 1

พระอภิธรรมปิฎก

เล่มที่ ๗

ปุฏฐาน ภาคที่ ๑

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

มาติกานิกเขปวาระ

[๑] ปัจจัย ๒๔

๑. เหตุปัจจัย

๒. อารัมมณปัจจัย

๓. อธิปติปัจจัย

๔. อนันตรปัจจัย

๕. สมันตรปัจจัย

๖. สหชาติปัจจัย

๗. อัญญมัญญปัจจัย

๘. นิสสยปัจจัย

๙. อุปนิสสยปัจจัย

๑. บาลีเล่มที่ ๔๐. ๒. เรียกว่าปัจจัยอุทเทสก็ได้.

๑๐. ปุเรชาติปัจจัย
๑๑. ปัจฉาชาติปัจจัย
๑๒. อาเสวนปัจจัย
๑๓. กัมมปัจจัย
๑๔. วิปากปัจจัย
๑๕. อาหารปัจจัย
๑๖. อินทริยปัจจัย
๑๗. ฌานปัจจัย
๑๘. มัคคปัจจัย
๑๙. สัมปยุตตปัจจัย
๒๐. วิปยุตตปัจจัย
๒๑. อตฺธิปัจจัย
๒๒. นตฺธิปัจจัย
๒๓. วิคตปัจจัย
๒๔. อวิคตปัจจัย.

ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาปัญจปกรณ์

อรรถกถาถามหาปุฏฐานปกรณ์

อาร์มกถา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นเทพยิ่งกว่าเทพ
แห่งเทพทั้งหลาย เป็นผู้อันเทพยดาและทานพ
(อสูร) ถวายการบูชาแล้ว ทรงมีพระสังวรอันหมดจด
ทรงมีพระวิริยภาพใหญ่ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ทรงแสดงหาพระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นองค์
ที่ ๗^๑ ทรงระงับดับนามและรูปได้สนิท ครั้นทรง
แสดงยมกปกรณ์จบลงแล้ว จึงทรงแสดงปกรณ์ที่ ๗
อันเป็นลำดับของยมกปกรณ์นั้น ทั้งโดยอรรถและ
โดยธรรม โดยชื่อว่า "ปุฏฐาน" อันเป็นพระเทศนา
ที่ประดับด้วยนัยอันลึกซึ้งยิ่ง.

บัดนี้ถึงลำดับการพรรณนาปุฏฐานปกรณ์นั้นแล้ว

ฉะนั้นข้าพเจ้า (พระพุทธโฆษาจารย์) จักพรรณนา

๑. อรรถกถา เรียกมหาปุฏฐานปกรณ์. ๒. พระพุทธเจ้าพระองค์นี้นับเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์
ที่ ๗ นับแต่พระวิปัสสีพุทธเจ้าเป็นต้นมา (พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสสภู พระกกุสันโธ
พระโกนาคมโน พระกัสโป พระโคตโม) อรรถกถาใช้คำว่า "อิสิตตโม" พระฤาษีองค์ที่ ๗.

ปฏิจจกันตัมนั้น ขอท่านสาธุชนทั้งหลาย จงตั้งใจ
สดับการพรรณานันต์เถิด.

พรรณนาอุทเทสวาระ

ดำเนินความว่า ใน อนุโลมปฏิจจกันตัม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง
อาศัยติกะ ๒๒ ติกะ แสดงชื่อ ติกปฏิจจกันตัม. ทรงอาศัยทุกะ ๑๐๐ ทุกะ
แสดงชื่อ ทุกปฏิจจกันตัม. ต่อจากนั้น ทรงรวมติกะ ๒๒ ติกะเข้าไปในทุกะ
๑๐๐ ทุกะ แล้วทรงแสดงชื่อ ทุกติกปฏิจจกันตัม. ต่อจากนั้น ทรงรวมทุกะ
๑๐๐ ทุกะเข้าไปในติกะ ๒๒ ติกะ แล้วทรงแสดงชื่อ ติกทุกปฏิจจกันตัม. อนึ่ง
ทรงผนวกติกะเข้าไปในติกะเท่านั้น แล้วทรงแสดงชื่อ ติกติกปฏิจจกันตัม. ทรง
ผนวกทุกะเข้าไปในทุกะเท่านั้น แล้วทรงแสดงชื่อ ทุกทุกปฏิจจกันตัม. พระผู้มี-
พระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้ว่า

"ใน อนุโลมปฏิจจกันตัม มินัยอันลึกซึ้งยิ่ง ๖ นัย

คือ ติกปฏิจจกันตัมอันประเสริฐ ทุกปฏิจจกันตัมอันสูงสุด

ทุกติกปฏิจจกันตัม ติกทุกปฏิจจกันตัม ติกติกปฏิจจกันตัม และ

ทุกทุกปฏิจจกันตัม" ดังนี้.

แม้ใน ปัจจนียปฏิจจกันตัม ก็ทรงแสดงปฏิจจกันตัมด้วยนัย ๖ นัย แม้ใน
ปัจจนียะอย่างนี้ คือ ทรงอาศัยติกะ ๒๒ ติกะ แสดงชื่อติกปฏิจจกันตัม ทรง
อาศัยทุกะ ๑๐๐ ทุกะ แสดงชื่อทุกปฏิจจกันตัม ทรงผนวกติกะ ๒๒ เข้าไป
ทุกะ ๑๐๐ ทุกะ แล้วทรงแสดงชื่อทุกติกปฏิจจกันตัม ทรงผนวกทุกะ ๑๐๐
ทุกะเข้าไปในติกะ ๒๒ ติกะ แล้วทรงแสดงชื่อติกทุกปฏิจจกันตัม ทรงผนวก
๑. อธิบายมาติกา.

ติกะเข้าในติกะเท่านั้น แล้วทรงแสดงชื่อติกติกปฏิจจกันตสูตร ทรงผนวกทุกะ
เข้าในทุกะเท่านั้น แล้วทรงแสดงชื่อทุกทุกปฏิจจกันตสูตร. เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ว่า

" ในปัจจนียปฏิจจกันตสูตร มีนัยอันลึกซึ้งยิ่ง ๖ นัย

คือ ติกปฏิจจกันตสูตรอันประเสริฐ ทุกปฏิจจกันตสูตรอันสูงสุด
ทุกติกปฏิจจกันตสูตร ติกทุกปฏิจจกันตสูตร ติกติกปฏิจจกันตสูตร และ
ทุกทุกปฏิจจกันตสูตร " ดังนี้.

แม้ใน อนุโลมปัจจนียปฏิจจกันตสูตร ต่อจากนั้นไป ก็ทรงแสดงนัย ๖
นัย โดยอุบายนี้เหมือนกัน. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึง
ตรัสว่า

" ในอนุโลมปัจจนียปฏิจจกันตสูตร มีนัยอันลึกซึ้งยิ่ง ๖

นัย คือ ติกปฏิจจกันตสูตรอันประเสริฐ ทุกปฏิจจกันตสูตรอันสูงสุด
ทุกติกปฏิจจกันตสูตร ติกทุกปฏิจจกันตสูตร ติกติกปฏิจจกันตสูตร และ
ทุกทุกปฏิจจกันตสูตร " ดังนี้.

ต่อจากนั้น ใน ปัจจนียานุโลมปฏิจจกันตสูตร ก็ทรงแสดงนัย ๖ เหล่านี้
เหมือนกัน. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

" ใน ปัจจนียานุโลมปฏิจจกันตสูตร มีนัยอันลึกซึ้ง ๖

นัย คือ ติกปฏิจจกันตสูตรอันประเสริฐ ทุกปฏิจจกันตสูตรอันสูงสุด
ทุกติกปฏิจจกันตสูตร ติกทุกปฏิจจกันตสูตร ติกติกปฏิจจกันตสูตร และ
ทุกทุกปฏิจจกันตสูตร " ดังนี้.

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้เช่นนี้ว่า ปฏิจจกันตสูตร คือ ใน
อนุโลมนัยมีปฏิจจกันตสูตร ๖ ในปัจจนียนัยมีปฏิจจกันตสูตร ๖ ในอนุโลมปัจจนียนัย

มีปัญฐาน ๖ ในปัจจนียานุโลมณัยมีปัญฐาน ๖ ดังกล่าวมาแล้ว ชื่อว่า **ปัญฐานมหาปกรณ** อันเป็นที่ประชุมแห่งสมันตปัญฐาน ๒๔. ในปัญฐาน นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ปกรณเป็นที่รวมแห่งสมันตปัญฐาน ๒๔ นี้ ชื่อว่าปัญฐานมหาปกรณ ด้วยอำนาจแห่งการเป็นที่รวมแห่งสมันต-ปัญฐาน ๒๔ เหล่าใด ดังนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบอรรถแห่งชื่อ แห่งปัญฐาน เหล่านั้น และแห่งปกรณนี้ก่อน.

ถามว่า ชื่อว่าปัญฐาน เพราะอรรถว่า ภาวะไร ?

ตอบว่า เพราะอรรถว่า เป็นปัจจัยมีประการต่าง ๆ. จริงอยู่ ป อักษร ย่อมแสดงอรรถว่า มีประการต่าง ๆ.

จาน ศัพท์ ย่อมแสดงอรรถว่า เป็นปัจจัย.

จริงอยู่ ปัจจัยท่านเรียกว่า ฐานะ ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า ความ เป็นผู้ฉลาดในฐานะและมีใช้ฐานะ บรรดาปัญฐาน ๒ เหล่านั้น แต่ละข้อ ชื่อว่า ปัญฐาน เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ด้วยอำนาจแห่ง ปัจจัยมีประการต่าง ๆ ด้วยประการฉะนี้. ก็ปกรณนั้นทั้งหมด ผู้ศึกษา พึงทราบว่า ปัญฐาน เพราะเป็นที่รวมแห่งปัญฐานเหล่านั้น.

อีกนัยหนึ่ง ถามว่า ชื่อว่า **ปัญฐาน** เพราะอรรถว่า อะไร ?

ตอบว่า เพราะอรรถว่า จำแนก. จริงอยู่ ปัญฐานปรากฏโดย อรรถว่า จำแนกในที่มาว่า การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การ จำแนก การทำให้กระจ่าง. บรรดาปัญฐาน ๒๔ เหล่านี้ แต่ละอย่างชื่อว่า ปัญฐาน เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกธรรมทั้งหลาย มีกุศล เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งปัจจัย มีเหตุปัจจัยเป็นต้น ด้วยประการฉะนี้.

ปกรณ์นี้ทั้งหมดผู้ศึกษาพึงทราบ ว่า ชื่อว่า ปฏิจจกันตัม เพราะเป็นที่ประชุมแห่งปฏิจจกันตัมเหล่านี้.

อีกนัยหนึ่ง ถามว่า ชื่อว่า ปฏิจจกันตัม เพราะอะไร ?

ตอบว่า เพราะอะไรว่า ตั้งอยู่ทั่วไป (แผ่ไป). อธิบายว่า ด้วยอะไรว่า ดำเนินไป. จริงอยู่ ในอากตสถานว่า โภจณา ปฏิจจกันตัม โภจณา ดำเนินไปจากที่อยู่ของโภจณา ดังนี้ ศัพท์ว่า ปฏิจจกันตัม โภจณา ดำเนินไป พระอาจารย์กล่าวโดยปฏิจจกันตัม ปฏิจจกันตัมนั้นโดยอรรถ ได้แก่การดำเนินไป. บรรดาปฏิจจกันตัม ๒๔ เหล่านี้ และข้อชื่อว่า ปฏิจจกันตัม เพราะมีการดำเนินอันเป็นไปด้วยอำนาจความเกี่ยวข้องกัน เพราะได้มีอันมีความพิสดารในธรรมทั้งหลาย มีกุศลเป็นต้น ซึ่งจำแนกออกเป็นประเภทมีเหตุปัจจัยเป็นต้น แห่งพระสัพพัญญุตญาณ อันมีการดำเนินไปไม่ขัดกัน ในปกรณ์ทั้งหลาย มีธัมมสังคณีปกรณ์เป็นต้น ซึ่งมีนัยอันไม่พิสดารนัก ดังพรรณนามาจะนี้. ก็ปกรณ์นี้ทั้งหมดพึงทราบ ว่า ชื่อว่า ปฏิจจกันตัม เพราะเป็นที่ประชุมแห่งปฏิจจกันตัมเหล่านี้.

บรรดาปฏิจจกันตัม ๖ เหล่านี้ ปฏิจจกันตัมที่หนึ่ง ในอนุโลมปฏิจจกันตัมก่อน ชื่อว่า ดิक्ขปฏิจจกันตัม เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงด้วยอำนาจดิक्ขมาติกา. พึงทราบการแยกบทดิक्ขปฏิจจกันตัม (วิเคราะห์) ดังนี้ ปฏิจจกันตัมแห่งดิक्คะทั้งหลายมีอยู่ในปกรณ์นี้ เพราะเหตุนี้ ปกรณ์นี้ชื่อว่า ดิक्ขปฏิจจกันตัม. อธิบายว่า ปัจจัยมีประการต่าง ๆ แห่งดิक्คะทั้งหลาย มีอยู่แก่เทศานี้ เหตุนี้ เทศานี้ชื่อว่า ดิक्ขปฏิจจกันตัม. ในวิกัปปที่สอง ความว่า ปฏิจจกันตัมแห่งดิक्คะทั้งหลายนั้นแหละ ชื่อว่า ดิक्ขปฏิจจกันตัม อธิบายว่า การจำแนกดิक्คะทั้งหลาย ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยมีเหตุเป็นต้น. ในวิกัปปที่สาม ความว่า

ปฏิกฐาน คือติกะทั้งหลายที่ได้ความพิสดาร เพราะจำแนกออกไปโดยประเภทแห่งเหตุปัจจัยเป็นต้น ชื่อว่า ติกปฏิกฐาน อธิบายว่า ภูมิเป็นที่ดำเนินไปโดยความเกี่ยวข้องกันแห่งพระสัพพัญญูญาณ. แม้ในทุกปฏิกฐานเป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน. ผู้ศึกษาครั้นทราบปฏิกฐาน ๖ ในอนุโลมอย่างนี้แล้ว ฟังทราบแม้ในปัจจุบันะเป็นต้น โดยอุบายนี้. ก็เพราะปฏิกฐานเหล่านี้ โดยครบถ้วน คือในอนุโลม ในปัจจุบันะ. ในอนุโลมปัจจุบันะ ในปัจจุบันานุโลม มีนัยละ ๖ จึงรวมเป็น ๒๔ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสเรียกว่า สมันตปฏิกฐาน ๒๔.

ปกรณเป็นที่รวมแห่งสมันตปฏิกฐาน ๒๔ นั้น ชื่อว่า ปฏิกฐาน-มหาปกรณ ด้วยอำนาจเป็นที่ประชุมแห่งสมันตปฏิกฐาน กล่าวคือ ติกติกปฏิกฐาน ๒๔ เหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

ก็ปฏิกฐานนี้นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า ติกปฏิกฐาน ฯลฯ ติกติกปฏิกฐาน ทุกทุกปฏิกฐาน เพราะพระองค์ทรงแสดงโดยอาศัยติกะเป็นต้นเหล่าใด เพื่อจะแสดงปัจจัยที่เป็นเหตุให้พระองค์ทรงจำแนกติกะเป็นต้นเหล่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับติกะเป็นต้นเหล่านั้น จึงตรัสวาระชื่อว่ามาติกานิกเขปวาระแห่งปฏิกฐานนั้นก่อนตั้งแต่ต้น.

อรรถกถาปัจจัยวิภังควาระ

คำว่า ปัจจัยวิภังควาระ เป็นชื่อแห่งมาติกานิกเขปวาระนั่นเอง. ปัจจัยวิภังควาระนั้นมี ๒ คือ โดยอุทเทศและนิทเทศ. วาระนี้คือ เหตุปัจจุโย ฯลฯ อวิตตปัจจุโย เป็นอุทเทศแห่งปัจจัยวิภังควาระนั้น.

๑. เหตุปัจจัย

พึงทราบวินิจฉัยในปัจจัยเหล่านั้นต่อไป

เหตุ^{นั้น}ด้วย เป็นปัจจัยด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า เหตุปัจจัย.

อธิบายว่า เป็นปัจจัยเพราะเป็นเหตุ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เป็นปัจจัยเพราะความเป็นเหตุดังนี้. ในอาร์มมณปัจจัยเป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน. บรรดาปัจจัยเหล่านั้น คำว่า เหตุ นี้ เป็นชื่อแห่งการณะและมูลรากอันเป็นส่วนประกอบแห่งถ้อยคำ. จริงอยู่ ส่วนประกอบแห่งคำชาวลโลกเรียกกันว่า เหตุ ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า ปฏิญญา เป็นเหตุ. ส่วนในศาสนาการสอน การณะ เรียกว่า เหตุ ในคำทั้งหลายว่า ธรรมทั้งหลายมีเหตุเป็นแดนเกิดเป็นต้น. มูลราก เรียกว่า เหตุ ในคำเป็นต้นว่า กุศลเหตุ มีสาม อกุศลเหตุ มีสาม ในเหตุปัจจัยนี้ประสงค์เอาเหตุที่เป็นมูลรากนั้น.

ก็ในคำว่า ปจฺจโย นี้ มีอรรถแห่งคำดังนี้ ผลย่อมอาศัยเป็นไปแต่กรรมนี้ เพราะฉะนั้น ธรรมนี้ชื่อว่า ปัจจัย อธิบายว่า เป็นไปโดยไม่ปฏิเสธกรรมนั้น. จริงอยู่ ธรรมใดดำรงอยู่หรือเกิดขึ้น เพราะไม่ปฏิเสธซึ่งกรรมใด ธรรมนั้นท่านกล่าวว่าเป็นปัจจัยแก่กรรมนั้น. แต่โดยลักษณะ ธรรมที่ช่วยอุปการะชื่อว่าปัจจัย. จริงอยู่ ธรรมใดช่วยอุปการะแก่การตั้งอยู่ หรือการเกิดขึ้นแห่งกรรมใด ธรรมนั้นท่านเรียกว่าเป็นปัจจัยแก่กรรมนั้น. คำมีอาทิว่า ปัจจัย เหตุ การณะ นิทาน สัมภวะ ภาวะ ว่าโดยใจความแล้ว เป็นอันเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น.

ว่าโดยสังเขป ที่ชื่อว่าเหตุเพราะอรรถว่า เป็นมูลราก ชื่อว่าปัจจัย

เพราะอรรถว่า ช่วยอุปการะ เพราะฉะนั้น ธรรมที่ช่วยอุปการะ

เพราะอรรถว่า เป็นมูลราก จึงชื่อว่าเหตุปัจจัย.

จริงอยู่ มีอธิบายแห่งอาจารย์ทั้งหลายว่า เหตุ นั้นก็ได้แก่ธรรมที่ ทำกุศลเป็นต้น ให้สำเร็จความเป็นกุศลเป็นต้น เหมือนเมล็ดข้าวสาลี เป็นต้น ให้สำเร็จเป็นข้าวสาลีเป็นต้น และสีแห่งแก้วมณีเป็นต้น ให้สำเร็จ เป็นแสงแก้วมณีเป็นต้นฉะนั้น. อธิบายว่า ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเป็น เหตุปัจจัยย่อมไม่สำเร็จในรูปที่มีเหตุนั้นเป็นสมุฏฐาน เพราะว่าเหตุนั้นไม่ ได้ให้รูปเหล่านั้น สำเร็จความเป็นกุศลเป็นต้น แต่ชื่อว่าไม่เป็นปัจจัยหา ได้ไม่ ดังนี้.

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า "เหตุเป็นปัจจัยแก่ธรรมที่ สัมปยุตด้วยเหตุและแก่รูปที่มีเหตุนั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของเหตุ- ปัจจัย." อนึ่งเว้นจากเหตุนั้น อเหตุกจิตสำเร็จเป็นอภยากตธรรมได้. และแม้สาเหตุกจิตก็สำเร็จความเป็นกุศลเป็นต้นได้ เนื่องด้วยโยนิโส- มนสิกการเป็นต้น เหตุที่สัมปยุตหาเกี่ยวข้องด้วยไม่. ก็ถ้าบรรดาเหตุที่ สัมปยุตพึงเป็นกุศลเป็นต้นได้ ตามสภาพเอง บรรดาธรรมที่สัมปยุต ด้วยเหตุนั้น ก็ต้องเนื่องเฉพาะด้วยเหตุ อโลกะ พึงเป็นกุศลหรืออภยากตะ ก็ได้. แต่เพราะเป็นได้โดยประการทั้งสอง ฉะนั้น อโลกะพึงเป็นกุศล หรืออภยากตะในธรรมทั้งหลายตามที่ประกอบ. ด้วยประการดังกล่าวมา แล้วนี้ จำต้องค้นหาความเป็นกุศลเป็นต้น แม้ในเหตุทั้งหลายอีก ก็เมื่อ ไม่ถือเอาอรรถ คือมูลรากแห่งเหตุเดียวกับการให้ธรรมทั้งหลายสำเร็จ เป็นกุศลเป็นต้น ถือเอาด้วยอำนาจการให้สัมปยุตธรรม สำเร็จความ ตั้งมั่นด้วยดีย่อมไม่ผิดอะไร. จริงอยู่ ธรรมทั้งหลายที่ได้เหตุปัจจัยแล้ว

ยอมตั้งมั่นด้วยดี เหมือนต้นไม้ที่มีรากงอกแล้ว. ส่วนธรรมที่ไม่มีเหตุยอม
ไม่ตั้งมั่นด้วยดี เหมือนสาหร่ายซึ่งเป็นพืชที่เกิดในน้ำเป็นต้น. ธรรมที่
อุปการะโดยอรรถว่า เป็นมูลราก คือเป็นธรรมที่มีอุปการะโดยให้สำเร็จ
ความตั้งมั่นด้วยดี ผู้ศึกษาพึงทราบว่าเป็นเหตุปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

๒. อารัมมณปัจจัย

พึงทราบอธิบายในปัจจัยอื่น ๆ ต่อจากนั้น

ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นอารมณ์ ชื่อว่า อารัมมณปัจจัย.

อารัมมณปัจจัยนั้นมี ๖ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งรูปารมณเป็นต้น ธรรม
ใดธรรมหนึ่งที่ไม่เป็นอารมณ์หาไม่ เพราะพระองค์ทรงเริ่มไว้ว่า รูปา-
ยตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น แล้วให้จบลงด้วยคำว่า
ธรรมทั้งหลายเหล่าใด ๆ คือจิตและเจตสิก ปราภกธรรมใด ๆ เกิด
ขึ้น ธรรมเหล่านั้น ๆ เป็นปัจจัยแก่ธรรมเหล่านั้น ๆ ด้วยอำนาจของ
อารัมมณปัจจัย. เหมือนอย่างว่าบุรุษทุพลจับยึดไม้เท้า หรือว่าเชือก
แล้ว จึงลุกขึ้นยืนได้ ฉะนั้นใด ธรรมคือจิตและเจตสิก ก็ฉนั้นนั้น ต้องปราภก
อารมณ์มีรูปเป็นต้น จึงเกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้ เพราะฉะนั้น ธรรมทั้งหลาย
ที่เป็นอารมณ์ของจิตและเจตสิกแม้ทั้งหมด พึงทราบว่าเป็นอารัมมณ
ปัจจัย.

๓. อธิปติปัจจัย

ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยอรรถว่า เป็นที่ใหญ่ที่สุด ชื่อว่า อธิปติปัจจัย.

อธิปติปัจจัยนั้นมี ๒ อย่าง คือ สหชาติอธิปติปัจจัย และ
อารัมมณาธิปติปัจจัย.

ในสองอย่างนั้น ธรรม ๔ อย่างคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา ผู้ศึกษาพึงทราบว่าเป็นสหชาติปติปัจจัย เพราะพระบาลีว่า ฉันทาธิปติ เป็นปัจจัยด้วยอำนาจของอิธิปติปัจจัย แก่ธรรมที่สัมปยุต ด้วยฉันทะ และแก่รูปที่ไม่ฉันทะนั้นเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจของอิธิปติปัจจัย ดังนี้เป็นต้น. ก็แลอิธิปติปัจจัยนั้น ย่อมไม่เกิดคราวเดียวกัน. จริงอยู่ ในเวลาใดจิตทำฉันทะให้เป็นฐานะ คือให้เป็นหัวหน้า เป็นไป ในเวลานั้น ฉันทะเป็นอิธิปติ แต่วิริยะ จิตตะ วิมังสา นอกจากนี้ หาเป็นอิธิปติด้วยไม่. แม้ในอิธิปติที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน.

ส่วนรูปธรรมทั้งหลาย (คือจิตและเจตสิก) ทำกรรมใดให้หนัก ย่อมเป็นรูป ธรรมนั้นชื่อว่าปติปัจจัย แก่รูปธรรม (คือจิตและเจตสิก) เหล่านั้น เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ธรรมเหล่าใด ๆ คือจิตและเจตสิกธรรมทั้งหลาย ทำกรรมเหล่าใด ๆ ให้หนักย่อมเกิดขึ้น ธรรมเหล่านั้น ๆ เป็น ปัจจัยแก่กรรมเหล่านั้น ๆ ด้วยอำนาจของอิธิปติปัจจัย.

๔. อนันตรปัจจัย และ ๕. สมันตรปัจจัย

ธรรมที่ช่วยอุปการโดยความไม่มีระหว่างกัน ชื่อว่า อนันตรปัจจัย.

ธรรมที่ช่วยอุปการโดยความไม่มีระหว่างกันด้วยดี ชื่อว่า สมันตรปัจจัย. ปัจจัยทั้งสองนี้โดยมากอาจารย์ทั้งหลายอธิบายเสียเย็นเข็ว. ส่วนสาระในปัจจัยทั้งสองมีดังนี้. จริงอยู่ การกำหนดจิตนี้ได้ว่า มโนธาตุ มีมีลำดับจักขุวิญญาณ มโนวิญญาณธาตุ มีในลำดับแห่งมโนธาตุ ดังนี้

เป็นต้น. การกำหนดนั้นย่อมสำเร็จได้ด้วยอำนาจจิตที่เกิดก่อนเท่านั้น
หามีโดยประการอื่นไม่ เพราะฉะนั้น **ธรรมที่สามารถให้จิตอุปบาทอัน**
เหมาะสมแก่ตนเกิดขึ้นในลำดับของตน ๆ ชื่อว่า **อนันตรปัจจัย**. เพราะ
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่าที่ชื่อว่าอนันตรปัจจัย ได้แก่ จักขุ-
วิญญูณาตฺต และธรรมที่สัมปยุตด้วยจักขุวิญญูณาตฺตนั้น เป็นปัจจัยแก่
มโนธาตฺต และธรรมที่สัมปยุตด้วยมโนธาตฺตนั้นด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย
ดังนี้เป็นต้น. ธรรมใดเป็นอนันตรปัจจัย ธรรมนั้นแหละเป็นสมนันตร-
ปัจจัยด้วย. จริงอยู่ ปัจจัยสองอย่างนี้ ต่างกันแต่เพียงพยัญชนะเท่านั้น
เหมือนอุปยะกับสันตติ และเหมือนสองคำว่า อริวงนะ (คำเรียกชื่อ)
กับนิรุตติ (ภาษาคำพูด) ฉะนั้น. แต่เมื่อว่าโดยเนื้อความแล้วไม่มีข้อ
แตกต่างกันเลย.

แม้ความเห็นอันใดของอาจารย์ทั้งหลายที่ว่า ชื่อว่า อนันตรปัจจัย
เพราะความไม่มีระหว่างกันแห่งกาลที่ยาวนาน ชื่อว่า สมนันตรปัจจัย
เพราะความไม่มีระหว่างกันแห่งกาล (ธรรมดา) มตินั้นก็ย่อมผิดจากพระ-
บาลีเป็นต้นว่า เนวสัจญานาสัจญายตฺตกุสฺส เป็นปัจจัยด้วยอำนาจของ
สมนันตรปัจจัย แก่ผลสมบัติของบุคคลผู้ออกจากนิโรธ. แม้คำใดที่
อาจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ในปัจจัยทั้งสองเหล่านั้นว่า ความสามารถในอัน
ยังธรรมทั้งหลายให้เกิดขึ้นยังไม่เสื่อมไป แต่ธรรมทั้งหลายยังไม่เกิดขึ้นใน
ลำดับด้วยดี เพราะถูกกำลังภาวนาห้ามไว้ แม้คำนั้นก็ให้สำเร็จความไม่มี
แห่งความไม่มีระหว่างกันแห่งกาลนั่นเอง. จริงอยู่ ข้าพเจ้าขอกกล่าวไว้
เพียงเท่านี้ว่า ความไม่มีระหว่างกันแห่งกาลในปัจจัยทั้งสองนั้น ย่อมไม่มี
เพราะกำลังแห่งภาวนา ฉะนั้น ความเป็นสมนันตรปัจจัยจึงไม่ถูก จริงอยู่

กรรมเหล่านั้นจะเป็นสมนัตตปัจจัย เพราะความไม่มีระหว่างกันแห่งกาลเวลา เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาอยู่ยี่ดมนัก ฟังเชื่อความต่างกันในปัจจัยทั้งสองนั้น โดยพยัญชนะเท่านั้น อย่าเชื่อถือโดยเนื้อความเลย. คืออย่างไร? คืออย่างนี้ ความมีระหว่างกันแห่งกรรมเหล่านั้นไม่มี เพราะเหตุนี้ กรรมเหล่านั้นชื่อว่า อนัตตระ (ไม่มีระหว่างกัน). ความไม่มีระหว่างกันด้วยดี เพราะไม่มีการดำรงอยู่แห่งกรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้น กรรมเหล่านั้นจึงชื่อว่า สมนัตตระ ไม่มีระหว่างกันด้วยดี เพราะไม่มีการดำรงอยู่.

๖. สหชาติปัจจัย

กรรมที่เกิดขึ้นช่วยเป็นอุปการะ ด้วยอำนาจของการยังกรรมอื่นให้เกิดพร้อมกัน เหมือนดวงประทีปเป็นอุปการะแก่แสงสว่าง ชื่อว่า สหชาติปัจจัย.

สหชาติปัจจัยนั้นมี ๖ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งอรุปจันท์เป็นต้น. สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า อรุปจันท์ ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกันด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย. ในปฏิสนธิขณะนามและรูปเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย ฯ ล ฯ ธรรมคือจิตและเจตสิก เป็นปัจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย ฯ ล ฯ มหาภูตรูปเป็นปัจจัยแก่อุปาทายรูปด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย ฯ ล ฯ ในกาลบางคราวรูปธรรมเป็นปัจจัยแก่รูปธรรมด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย ใน

กาลบางคราวไม่เป็นปัจจัยด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย. คำนี้ท่านกล่าว
หมายถึงเฉพาะหทัยวัตถุเท่านั้น.

๗. อัญญมัญญปัจจัย

ธรรมที่ช่วยอุปการะ โดยความอุดหนุนกันและกันให้เกิดขึ้น
และค้ำจุนกันและกันได้ เหมือนไม้ค้ำสามอันช่วยค้ำกันและกันเอาไว้
ชื่อว่า อัญญมัญญปัจจัย.

อัญญมัญญปัจจัยนั้นมี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งอรุปขันธ์ เป็นต้น
สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า อรูปขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน
ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย มหาภูตรูป เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน
ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย ๓ ๓ ในปฏิสนธิขณะนามและรูปเป็น
ปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย.

๘. นิสสยปัจจัย

ธรรมที่ช่วยอุปการะ โดยความเป็นที่อาศัย เหมือนแผ่นดินและ
แผ่นผ้า เป็นต้น เป็นที่รองรับและอิงอาศัยของต้นไม้และจิตรกรรม
 เป็นต้น ชื่อว่า นิสสยปัจจัย.

นิสสยปัจจัย นั้น พึงทราบตามนัยที่กล่าวแล้วในสหชาติปัจจัย
อย่างนี้ว่า อรูปขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของ
นิสสยปัจจัย. แต่ในนิสสยปัจจัยนี้ ท่านจำแนกไว้ ๖ ส่วนอย่างนี้ว่า
จักขายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และธรรมที่สัมปยุตด้วยจักขุ-

วิญญาณชาตุนั้น ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย ฯลฯ กายายตนะเป็นปัจจย
แก่กายวิญญาณชาตุนั้น และธรรมที่สัมปยุตด้วยกายวิญญาณชาตุนั้น ด้วย
อำนาจของนิสสยปัจจย มโนชาตุนั้นและมโนวิญญาณชาตุนั้นเป็นไป
รูปนั้นเป็นปัจจยแก่มโนชาตุนั้น มโนวิญญาณชาตุนั้น และธรรมที่สัมปยุตด้วย
มโนชาตุนั้น และมโนวิญญาณชาตุนั้น ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย.

๕. อุปนิสสยปัจจย

ส่วนในบทว่า อุปนิสสยปัจจโย นี้ มีคำอธิบายดังต่อไปนี้

ที่ชื่อนิสสยะ เพราะอรรถว่า อันผลของตนเข้าไปอิงอาศัย คือไม่
ปฏิเสธผลของตน เพราะผลมีการอาศัยเหตุนั้นเป็นไป. ที่อาศัยที่มีกำลัง
มากชื่อว่า อุปนิสสย เหมือนความทุกข์ใจอย่างหนัก ชื่อว่า อุปายาส
ฉะนั้น. คำนี้เป็นชื่อของเหตุที่มีกำลัง.

เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบว่ ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความ
เป็นเหตุมีกำลัง ชื่อว่า อุปนิสสยปัจจย

อุปนิสสยปัจจยมี ๓ อย่าง คือ อารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูป-
นิสสยะและปกตูปนิสสยะ.

บรรดาอุปนิสสย ๓ อย่างนั้น อารัมมณูปนิสสยะ ทรงจำแนกไว้ไม่
ต่างกันเลยกับอารัมมณาธิปติ โดยนัยมีอาทิอย่างนี้ว่า บุคคลให้ทาน
สมาทานศีล รักษาอุโบสถ ย่อมพิจารณากรรมนั้นให้หนัก ย่อมพิจารณา
กรรมที่เคยสร้างสมมาให้หนัก ออกจากฉานแล้ว ย่อมพิจารณาฉานให้
หนัก. พระเสขะย่อมพิจารณาโคตรภูให้หนัก ย่อมพิจารณาโวทานให้
หนัก พระเสขะออกจากมรรคแล้ว ย่อมพิจารณามรรคให้หนัก. บรรดา

กุศลธรรมมีการให้ทานเป็นต้นนั้น ธรรมคือจิตและเจตสิกทำอารมณ์ใด ให้หนักเกิดขึ้น อารมณ์นั้นจัดว่าเป็นอารมณ์ที่มีกำลังในบรรดาอารมณ์ทั้งหลายสำหรับจิตและเจตสิกเหล่านั้น โดยการกำหนดที่แน่นอน ผู้ศึกษาพึงทราบความต่างกันแห่งอาร์มมาธิปติกับอาร์มมณูปนิสสยะ อย่างนี้.

ชื่อว่า อาร์มมาธิปติ เพราะอรรถว่า เพียงเป็นธรรมที่จิตและเจตสิกพึงทำให้หนัก ชื่อว่า อาร์มมณูปนิสสยะ เพราะอรรถว่า เป็นเหตุให้จิตและเจตสิกมีกำลัง.

แม้ อนันตรูปนิสสยะ ก็ทรงจำแนกไว้ไม่ต่างกับอนันตรปัจจย โดยนัยเป็นต้นว่า กุศลชั้นทั้งหลาย ซึ่งเกิดขึ้นก่อน ๆ เป็นปัจจยแก่กุศลชั้นที่เกิดขึ้นหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจย แต่ในนิกเขปแห่งมาติกามีการตั้งปัจจยทั้งสองนั้นแปลกกัน เพราะ อนันตรปัจจย มาแล้วโดยนัยเป็นต้นว่า จักขุวิญญาณธาตุ และธรรมที่สัมปยุตด้วยจักขุวิญญาณธาตุนั้น เป็นปัจจยแก่มนธาตุและธรรมที่สหระตด้วยมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจย และ อุปนิสสยปัจจย มาแล้วโดยนัยเป็นต้นว่า กุศลธรรมที่เกิดขึ้นก่อน ๆ เป็นปัจจยแก่กุศลธรรมที่เกิดขึ้นหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจย. แม้นิกเขปแห่งมาติกานั้น เมื่อว่าโดยใจความ (อรรถ) แล้ว ก็เป็นอันเดียวกัน. แม้เช่นนั้น ผู้ศึกษาก็พึงทราบว่า ชื่อว่า อนันตรปัจจย เพราะสามารถให้จิตอุปบาทที่เหมาะสมเกิดขึ้นในลำดับของตน ๆ และชื่อว่า อนันตรรูปนิสสยปัจจย เพราะจิตที่เกิดก่อนมีกำลังในอันให้จิตดวงหลังเกิดขึ้น. เหมือนอย่างว่า ในเหตุปัจจยเป็นต้น แม้เว้นธรรมบางอย่างเสียจิตก็ย่อมเกิดขึ้นได้ ฉะนั้น เว้นจิตที่ติดต่อกันแห่งตนเสีย จิตจะเกิดขึ้นได้ย่อมไม่มี ฉะนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า เป็นปัจจยมีกำลัง.

พึงทราบความต่างกันแห่งอนันตรปัจจัย กับอนันตรูปนิสสย-
ปัจจัยทั้งสองนั้นอย่างนี้ ชื่อว่า อนันตรปัจจัย ด้วยอำนาจการยังจิต
ที่เหมาะสมให้เกิดขึ้นในลำดับของตน ๆ ชื่อว่า อนันตรรูปนิสสยปัจจัย
ด้วยอำนาจเป็นเหตุที่มีกำลัง ด้วยประการฉะนี้.

ส่วน ปกตูปนิสสยะ มีอธิบายดังต่อไปนี้ อุปนิสสัยที่บุคคลทำ
ไว้ก่อน ชื่อว่า ปกตูปนิสสยะ ที่ชื่อว่า ปกตะ (สิ่งที่เคยทำมาแล้ว)
ได้แก่กรรมที่ศรัทธาและศีลเป็นต้น ที่บุคคลให้สำเร็จแล้วในสันดาน
ของตน หรืออตุและโทษนะเป็นต้น ที่บุคคลเข้าไปเสพแล้ว.

อีกอย่างหนึ่ง อุปนิสสัยโดยปกตินั้นเอง ชื่อว่า ปกตูปนิสสยะ.
อธิบายว่า เป็นปัจจัยที่ไม่ปนกัน อารัมมณปัจจัย และ อนันตรปัจจัย

จริงอยู่ ผู้ศึกษาพึงทราบประเภทมีประการมีใช้น้อย แห่งปกตูป-
นิสสยนั้น โดยนัยเป็นต้นว่า ที่ชื่อว่าปกตูปนิสสัย ได้แก่บุคคลเข้าไปอาศัย
ศรัทธา จึงให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถ ทำฃาน วิปัสสนา
มรรค อภิญญา สมาบัติให้เกิดขึ้น เข้าไปอาศัยศีล สุตะ จาคะ ปัญญา
จึงให้ทาน ฯลฯ ทำสมาบัติให้เกิดขึ้น ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ (และ)
ปัญญา เป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย แก่ศรัทธา ศีล สุตะ
จาคะ (และ) ปัญญา ธรรมมีศรัทธาเป็นต้นเหล่านั้น อันบุคคลทำไว้ก่อน
ด้วย ชื่อว่าเป็นอุปนิสสัย เพราะอรรถว่า เป็นเหตุมีกำลังด้วย เพราะฉะนั้น
จึงชื่อว่า ปกตูปนิสสยะ ด้วยประการฉะนี้ แล.

๑๐. ปุเรชาติปัจฉัย

ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยการเกิดขึ้นก่อนกว่า แล้วยังเป็นไปอยู่
ชื่อว่า **ปุเรชาติปัจฉัย**.

ปุเรชาติปัจฉัย นั้น มี ๑๑ อย่าง ด้วยอำนาจวัตถุ อารมณ์ และ
หทัยวัตถุในปัญจทวาร เหมือนอย่างที่มีพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า จัก-
ขายตนะเป็นปัจฉัย แก่จักขุวิญญาณธาตุ และธรรมที่สัมปยุตด้วยจักขุ-
วิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจฉัย ๑ ล ๑ กายตนะ เป็น
ปัจฉัยแก่กายวิญญาณธาตุ และธรรมที่สัมปยุตด้วยการวิญญาณธาตุนั้น
ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจฉัย, รูปายตนะ ๑ ล ๑ โสภณรูปายตนะ เป็น
ปัจฉัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ ๑ ล ๑ กายวิญญาณธาตุและธรรมที่สัมปยุตด้วย
กายวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจฉัย, รูปายตนะ ๑ ล ๑ โสภ-
ณรูปายตนะ เป็นปัจฉัยแก่มนธาตุ และธรรมที่สัมปยุตด้วยมนธาตุนั้น
ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจฉัย. มโนธาตุและมโนวิญญาณธาตุ อาศัยรูปใด
เป็นไป รูปนั้น เป็นปัจฉัยแก่มนธาตุและธรรมที่สัมปยุตด้วยมนธาตุนั้น
ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจฉัย บางครั้งเป็นปัจฉัยแก่มนวิญญาณธาตุ และ
ธรรมที่สัมปยุตด้วยมนวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจฉัย
บางครั้งก็ไม่เป็นปัจฉัยด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจฉัย.

๑๑. ปัจฉชาติปัจฉัย

อรูปธรรมเป็นธรรมช่วยอุปการะโดยอรรถว่า **กัจจนแก่รูปธรรม**

ที่เกิดก่อน เหมือนเจตนาที่หวังอาหารช่วยค้ำจุนตัวลูกแรงไว้ ชื่อว่า
ปัจฉาชาติปัจจัย.

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ธรรมคือจิตและเจตสิก
ที่เกิดหลัง ๆ เป็นปัจจัยแก่กายนี้ ซึ่งเกิดก่อน ด้วยอำนาจของปัจฉาชาติ
ปัจจัย.

๑๒. อาเสวนปัจจัย

ธรรมที่ช่วยอุปการะเพื่อให้ธรรมทั้งหลายที่เกิดติดต่อกันคล่อง-
แคล่วและมีกำลังโดยอรรถว่า เสพซ้ำ เหมือนการประกอบความเพียร
ตอนแรก ๆ ในการศึกษาเล่าเรียนเป็นต้น ชื่อว่า อาเสวนปัจจัย.

อาเสวนปัจจัยนั้นมี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งกุศลชวณะ อกุศล
ชวณะและกิริยาชวณะ. เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า กุศล-
ธรรมที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของ
อาเสวนปัจจัย ๆ ล ๆ กิริยาอัพยาทธรรมที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่
กิริยาอัพยาทธรรมที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย.

๑๓. กัมมปัจจัย

ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นกิริยา คือความพยายาม
(ปโยคะ) แห่งจิต ชื่อว่า กัมมปัจจัย.

กัมมปัจจัย นั้นมี ๒ อย่าง คือ กุศลเจตนาและอกุศลเจตนาที่เกิด
ในขณะต่างกัน และเจตนาทั้งหมดที่เกิดพร้อมกัน. สมดังที่พระผู้มี-

พระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า กุศลกรรมและอกุศลกรรม เป็นปัจจัยแก่วิบากชั้น และกัมมชรูปด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย. เจตนา เป็นปัจจัยแก่กรรมที่ สัมปยุตด้วยเจตนา และแก่รูปที่มีเจตนาอันเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของ กัมมปัจจัย.

๑๔. วิปากปัจจัย

ธรรมคือวิบากที่ช่วยอุปการะโดยความไม่มีอุตสาหะ เพราะ ความไม่มีอุตสาหะ ชื่อว่า วิปากปัจจัย.

วิปากปัจจัยนั้น ย่อมเป็นปัจจัยแก่รูปซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐานในปวัตติกาล แก่กัมมชรูปในปฏิสนธิกาล และแก่กรรมที่สัมปยุตด้วยวิปากจิตนั้น ใน กาลทั้งหมด. สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ชั้น ๑ ที่เป็น วิปากาพยากตะเป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ และแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วย อำนาจของวิปากปัจจัย ๑ ล ๑ ชั้น ๑ ที่เป็นวิปากาพยากตะในปฏิสนธิขณะ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย ๑ ล ๑ ชั้น ๓ เป็นปัจจัย แก่ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย ๑ ล ๑ ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ และแก่กัมมชรูปด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย ชั้นทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่วัตถุ รูป ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย.

๑๕. อาหารปัจจัย

อาหาร ๔ เป็นธรรมช่วยอุปการะโดยอรรถว่า ช่วยค้ำจุนแก่รูป และนาม ชื่อว่า อาหารปัจจัย. สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า กวฬีการอาหาร เป็นปัจจัยแก่กายนี้ ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย, นาม-

อาหารเป็นปัจจัยแก่กรรมทั้งหลายที่สัมปยุต และแก่รูปที่มีนามอาหารและกรรมที่สัมปยุตกับนามอาหารนั้นเป็นสมภูฐาน ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย. ส่วนในปัญหาวาระ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า "อาหารที่เป็นวิปากาพยากตะ เป็นปัจจัยแก่จันท์ทั้งหลายที่สัมปยุต และแก่กัมมชรูปในปฏิสนธิขณะ ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย."

๑๖. อินทริยปัจจัย

อินทริย์ ๒๐ เว้นอิตถินทริย์และปริสินทริย์ ช่วยอุปการะโดยอรรถว่า เป็นใหญ่ยิ่ง ชื่อว่า อินทริยปัจจัย.

บรรดาอินทริย์เหล่านั้น อินทริย์ ๕ มีจักขุนทริย์เป็นต้น เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปธรรมเท่านั้น ที่เหลือเป็นปัจจัยทั้งแก่รูปธรรมและอรูปธรรม. สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า จักขุนทริย์ ๑ ล ๑ กายินทริย์ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ ๑ ล ๑ กายวิญญาณธาตุ และกรรมที่สัมปยุตด้วยอินทริย์นั้นได้ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย, รูปชีวิตินทริย์ เป็นปัจจัยแก่กัมมชรูป ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย, อรูปอินทริย์ เป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตและแก่รูปที่มีอินทริย์นั้นเป็นสมภูฐาน ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย. แต่ในปัญหาวาระ อินทริย์ที่เป็นวิปากาพยากตะเป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตและแก่กัมมชรูป ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย ในปฏิสนธิขณะ.

๑๗. ฌานปัจจัย

องค์ฌาน ๗ อันต่างโดยเป็นกุศลเป็นต้น เว้นสุขเวทนา และ

ทุกขเวทนาอันเป็นรูปทางกาย ในทวิปัญจวิญญาณจิต ช่วยอุปการะ โดยอรรถว่า เข้าไปเฟ่งอารมณ์ ชื่อว่า ฌานปัจจย.

สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า องค์ฌาน ๗ เป็นปัจจยแก่กรรมที่สัมปยุตและรูปที่มีองค์ฌานนั้นเป็นสมภูฐาน ด้วยอำนาจของฌานปัจจย. ส่วนในปัญหาวาระ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า องค์ฌานที่เป็นวิปากาพยาทตะ เป็นปัจจยแก่ขันธที่สัมปยุต และแก่กัมมชรูปในปฏิสนธิขณะ ด้วยอำนาจของฌานปัจจย.

๑๘. มัคคปัจจย

องค์มรรค ๒ อันต่างโดยกุศลเป็นต้น ช่วยอุปการะโดยอรรถว่าเป็นเหตุนำไปในทางใดทางหนึ่ง ชื่อว่า มัคคปัจจย.

สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า องค์มรรค เป็นปัจจยแก่กรรมที่สัมปยุต และแก่รูปที่มีองค์มรรคนั้นเป็นสมภูฐาน ด้วยอำนาจของมัคคปัจจย. ส่วนในปัญหาวาระ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า องค์มรรคที่เป็นวิปากาพยาทตะ เป็นปัจจยแก่ขันธที่สัมปยุต และกัมมชรูปในปฏิสนธิขณะ ด้วยอำนาจของมัคคปัจจย. แต่ฌานปัจจยและมัคคปัจจยทั้งสองนี้ พึงทราบว่าย่อมไม่ได้ในทวิปัญจวิญญาณจิตและอเหตุกจิต ตามที่กล่าว (หมายถึงทวิปัญจวิญญาณไม่เป็นฌานปัจจย อเหตุกจิตไม่เป็นมัคคปัจจย).

๑๙. สัมปยุตตปัจจย

อุปธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นสภาพประกอบร่วมกัน คือ

มีวัตถุเดียวกัน มีอารมณ์เดียวกัน เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน และดับ
พร้อมกัน ชื่อว่า สัมปยุตตปัจจัย.

สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า อรูปชั้น ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกัน
และกัน ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย.

๒๐. วิปยุตตปัจจัย

รูปธรรมที่ช่วยอุปการะโดยไม่เข้าถึงภาวะที่มีวัตถุอันเดียวกัน
เป็นต้น เป็นวิปยุตตปัจจัย แก่รูปธรรม แม้อรูปธรรมก็เป็นวิปยุตต-
ปัจจัยแก่รูปธรรม.

วิปยุตตปัจจัย นั้น มี ๓ อย่าง คือ สหชาติวิปยุต ปัจฉาชาติ-
วิปยุตและปุเรชาติวิปยุต. มีจริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า กุศล-
ชั้นที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของ
วิปยุตตปัจจัย กุศลชั้นที่เกิดหลัง ๆ เป็นปัจจัยแก่กายนี้ซึ่งเกิดก่อน ด้วย
อำนาจของวิปยุตตปัจจัย. ส่วนในสหชาติวิภังค์แห่งอภยากตบท พระผู้มี-
พระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ในขณะที่ปฏิสนธิ ชั้นทั้งหลายที่เป็นวิปากาพยากตะ
เป็นปัจจัยแก่กัมมขรูป ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย ชั้นทั้งหลายเป็น
ปัจจัยแก่วัตถุรูปด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย วัตถุรูปเป็นปัจจัยแก่ชั้น
ทั้งหลาย ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย. ส่วนปุเรชาติะ พิงทราบด้วย
สามารถแห่งวัตถุมีจักขุนทรีย์เป็นต้น เหมือนดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส
ไว้ว่า จักขยตนะที่เกิดก่อนเป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
วิปยุตตปัจจัย ฯ ล ฯ กายตนะที่เกิดก่อนเป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วย
อำนาจของวิปยุตตปัจจัย วัตถุเป็นปัจจัยแก่วิปากาพยากตชั้น กิริยา-

พยากตขันธ วัตถุเป็นปัจจัยแก่กุศลขันธ วัตถุเป็นปัจจัยแก่อกุศลขันธ ด้วยอำนาจของวิปพยุตปัจจัย ดังนี้.

๒๑. อตฺถิปัจจัย

ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยอรรถว่าช่วยค้ำจุนแก่ธรรมที่เป็นเช่นเดียวกันโดยภาวะที่ยังมีอยู่ อันมีการเกิดขึ้นเฉพาะหน้าเป็นลักษณะชื่อว่า อตฺถิปัจจัย.

สำหรับอตฺถิปัจจัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งมาติกาไว้ ๗ อย่าง คือ อรูปขันธ ๑ มหาภูตรูป ๑ นามรูป ๑ จิตเจตสิก ๑ มหาภูต รูป ๑ อายตนะ ๑ และวัตถุ ๑ สมดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า อรูปขันธ ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, ในปฏิสนธิขณะ นามรูปเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, ธรรมคือจิตและเจตสิก เป็นปัจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมภูฐาน ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, มหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่อุปาทานรูป ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย. จักขายตนะ ๑ ล ๑ กายายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณาตฺต ๑ ล ๑ กายวิญญาณาตฺต และธรรมที่สัมปยุตนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย รูปายตนะ ๑ ล ๑ โสภณูปายตนะ เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และธรรมที่สัมปยุตด้วยมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, มโนธาตุและมโนวิญญาณาตฺตอาศัยรูปใดเป็นไป รูปนั้นเป็นปัจจัยแก่มนธาตุและมโนวิญญาณาตฺต และธรรมที่สัมปยุตกับมนธาตุและมโนวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, ส่วนใน

ปัญหาวาระ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงวางไว้ว่า สหชาติ ปุเรชาติ ปจฺจชาติ
อาหาร อินฺทฺริย แล้วทรงอธิบายในสหชาติปัจจัยก่อน โดยนัยเป็นต้นว่า
ขั้น ๑ เป็นปัจจัยแก่ขั้น ๓ และแก่รูปซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจ
ของอดีตปัจจัย. ในปุเรชาติปัจจัย ทรงอธิบายด้วยอำนาจจักขุประสาท
เป็นต้นที่เกิดก่อน. ในปัจจชาติปัจจัย ทรงอธิบายด้วยอำนาจจิตและ
เจตสิกที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจัยแก่กายนี้ซึ่งเกิดก่อน. ส่วนในอาหารปัจจัย
และอินฺทฺริยปัจจัย ทรงอธิบายอย่างนี้ว่า กพพีการาหารเป็นปัจจัยแก่กายนี้
ด้วยอำนาจของอดีตปัจจัย รูปชีวิตินฺทฺริยเป็นปัจจัยแก่กัมมขรูป ด้วย
อำนาจของอดีตปัจจัย.

๒๒. นัตถิปัจจัย

อุปฺปชฺชที่ดับไปโดยไม่มีระหว่างกัน ช่วยอุปการะด้วยการ
ให้โอกาสแก่รูปชฺชที่จะเกิดในลำดับแห่งตนเป็นไป ชื่อว่า นัตถิ-
ปัจจัย.

เหมือนดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ธรรมคือจิตและเจตสิกที่
ดับไปโดยไม่มีระหว่างกัน เป็นปัจจัยแก่ธรรมคือจิตและเจตสิกที่เกิดขึ้น
เฉพาะหน้า ด้วยอำนาจของนัตถิปัจจัย.

๒๒. วิคตปัจจัย

ธรรมที่เป็นนัตถิปัจจัยนั่นเอง ชื่อว่า วิคตปัจจัย. เพราะช่วย
อุดหนุนโดยภาวะที่ปราศจากไป เหมือนดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

ธรรมคือจิตและเจตสิกที่ปราศจากไป โดยไม่มีระหว่างกันเป็นปัจจัย แก่
ธรรม คือจิตแก่เจตสิกที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ด้วยอำนาจของวิคตปัจจัย.

๒๔. อวิคตปัจจัย

ธรรมที่เป็นอติปัจจัยนั่นเอง ผู้ศึกษาพึงทราบว่ ชื่อว่า อวิคต-
ปัจจัย เพราะช่วยอุดหนุนโดยภาวะที่ยังไม่ปราศจากไป.

แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสปัจจัยคู่นี้ไว้ ก็ด้วยอำนาจแห่งเวไนยสัตว์
ที่จะพึงแนะนำอย่างนั้น โดยเทศนาวิลาสะ เหมือนที่ตรัสสเหตุกทุกะไว้แล้ว
ยังตรัสเหตุสัมปยุตตทุกะเป็นต้นไว้อีก ก็เพื่อความไม่มงายในปัจจัย ๒๔
เหล่านี้ ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยธรรม โดยกาล โดยการจำแนกโดย
ประการต่าง ๆ และโดยปัจจัยยุบบัน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ขมฺมโต** (โดยธรรม) ความว่า ก็
บรรดาปัจจัย ๒๔ เหล่านี้ เหตุปัจจัย ก่อน ได้แก่ ส่วนหนึ่งแห่งนาม-
ธรรม ในบรรดานามธรรมและรูปธรรมทั้งหลาย. **อาร์มมณปัจจัย** ได้แก่
นามธรรม และรูปธรรมทั้งหมด เพราะความไม่มีแห่งบัญญัติ. ใน
อธิปติปัจจัย สหชาติอธิปติปัจจัย ได้แก่ ส่วนหนึ่งแห่งนามธรรม. กัมม-
ปัจจัย ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัย ก็เหมือนกัน. **อาร์มมณฺธาธิปติปัจจัย**
ได้แก่ ธรรมที่เป็นอารมณ์ทั้งหมดที่จิตและเจตสิกพึงทำให้หนักหน่วง.
อนันตรปัจจัย **สมนันตรปัจจัย** **ปัจฉาชาติปัจจัย** **อาเสวนปัจจัย**
วิปากปัจจัย **สัมปยุตตปัจจัย** **นัตติปัจจัย** **วิคตปัจจัย** ได้เฉพาะนาม-
ธรรมเท่านั้น. แม้จะกล่าวว่ เป็นส่วนหนึ่งแห่งนามธรรมก็ได้ เพราะ

ไม่ได้สงเคราะห์นิพพานเข้าด้วย. ปุเรชาติปัจฉิมเป็นส่วนหนึ่งแห่งรูปธรรม. ที่เหลือได้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม ด้วยอำนาจแห่งธรรมตามที่จะมีได้ แล. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย โดยธรรม ในอธิการนี้ ดังพรรณนามาแล้ว เท่านั้นก่อน.

บทว่า กาลโต (โดยกาล) ความว่า

บรรดาปัจฉิมเหล่านี้ ปัจฉิม ๑๕ ปัจฉิม เป็นปัจจุบันกาล

ปัจฉิม ๕ ปัจฉิม เป็นอดีตกาล.

ปัจฉิม ๑ ปัจฉิม อาศัยกาลทั้งสอง.

ปัจฉิม ๓ ปัจฉิม เป็นไปในกาลทั้งสาม และพ้นจากกาลด้วย.

จริงอยู่ บรรดาปัจฉิมเหล่านี้ ปัจฉิม ๑๕ เหล่านี้ คือ เหตุปัจฉิม สหชาติปัจฉิม อัญญมัญญปัจฉิม นิสสยปัจฉิม ปุเรชาติปัจฉิม ปังจชาติปัจฉิม วิปากปัจฉิม อาหารปัจฉิม อินทริยปัจฉิม ฌานปัจฉิม มัคคปัจฉิม สัมปยุตตปัจฉิม วิปยุตตปัจฉิม อตติปัจฉิม และอวิคตปัจฉิม เป็นปัจจุบันกาล เท่านั้น.

ปัจฉิม ๕ เหล่านี้คือ อนันตรปัจฉิม สมันตรปัจฉิม อาเสวนปัจฉิม นัตติปัจฉิม และวิคตปัจฉิม เป็นอดีตกาล เท่านั้น.

ส่วนปัจฉิม ๑ คือ กัมมปัจฉิม อาศัยกาลทั้งสองที่เป็น ปัจจุบัน

ปัจฉิม ๓ ที่เหลือเหล่านี้คือ อารัมมณปัจฉิม อธิปติปัจฉิม อุปนนิสสยปัจฉิม เป็นไปในกาลทั้งสามก็ได้ เป็นกาลวิมุตติก็ได้ เพราะสงเคราะห์นิพพานกับบัญญัติเข้าด้วย.

พระอภิธรรมปิฎก ปฐมฐาน เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 29

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย โดยกาล ในปัจจัยเหล่านี้ ดังพรรณนามา
แล้ว. ส่วนสองบทนี้ว่า นานุปการเกทโต ปจฺจยฺอุปฺนฺนโต จักมีเนือ
ความแจ่มแจ้งในนิทเทสวาระ แล.

วรรณนาอุทเทสวาระ จบ

ปัจจัยวิภังควาระ

[๒] เหตุปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นเหตุ
กล่าวคือ

เหตุเป็นปัจจัย แก่ธรรมที่ประกอบด้วยเหตุ และแก่รูปทั้งหลายที่
เหตุและธรรมที่ประกอบด้วยเหตุ นั้น เป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของ
เหตุปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งเหตุปัจจัย

บัดนี้ เพื่อจะแสดงขยายความปัจจัยเหล่านี้ทั้งหมด ตามลำดับปัจจัยที่
ได้ยกขึ้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคำมีอาทิว่า ชื่อว่า เหตุปัจจัย
ได้แก่ ธาตุ เป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ และแก่รูปที่มีเหตุและ
ธรรมที่สัมปยุตกับเหตุ นั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย. บรรดา
ปัจจัย ๒๔ เหล่า นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกเหตุปัจจัยนี้ขึ้นแสดงก่อน
กว่าปัจจัยทั้งหมด แล้วก็ทรงจำแนกไปตามลำดับที่ทรงตั้งไว้. แม้ใน
ปัจจัยที่เหลือ ผู้ศึกษาพึงทราบ ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกบทที่ควร
จำแนกขึ้นก่อน และทำการวิสังขนาโดยนัยนี้เหมือนกัน. ส่วนสัมพันธบท
(บทที่เกี่ยวข้องกัน) ในอธิการนี้ ปัจจัยใดที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกขึ้น
ในอุทเทศแห่งปัจจัยว่า "เหตุปัจจัย" ปัจจัยนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบ โดย
นิเทศ อย่างนี้ว่า เหตุ เป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ และแก่
รูปที่มีเหตุ นั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบ
สัมพันธกับการวิสังขนาบทที่ควรจำแนกด้วยปัจจัยทั้งหมด โดยอุบายนี้.

๑. เรียกว่า ปัจจัยนิเทศ ก็ได้.

บัดนี้ มีคำถามว่า ในคำว่า เหตุ เหตุสมปยุตตกาณั นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ตรัสว่า เหตุสมปยุตตกาณั แต่ตรัสว่า เหตุ เหตุสมปยุตติกาณั ดังนี้ เพราะเหตุไร ? ตอบว่า เพราะเป็นการกำหนดปัจจัย และปัจจัยยุบกัน. จริงอยู่ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เหตุสมปยุตตกาณั การกำหนดปัจจัยว่า ธรรมชื่อโน้นเป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลายที่สัมปยุตด้วยเหตุ ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย ดังนี้ ใคร ๆ ก็ทราบไม่ได้. อีกอย่างหนึ่ง เพราะไม่ถือเอาเนื้อความว่า ธรรมทั้งหลายที่สัมปยุตด้วยเหตุ ชื่อว่า เหตุสมปยุตตกาณั ใจความพึงมีว่า เหตุเป็นปัจจัยแก่ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่สัมปยุตกัน ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย. เมื่อเป็นเช่นนั้น แม้จักขุวิญญาณจิต เป็นต้น ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ ก็ชื่อว่า สมปยุตตกา (ประกอบด้วยกัน) เหมือนกัน ทั้งธรรมมีกุศลเป็นต้น ที่ประกอบด้วยเหตุ ก็ชื่อว่า สมปยุตตกา ด้วย. บรรดาปัจจัยยุบกันเหล่านั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เหตุนี้ เป็นปัจจัยแก่ธรรมชื่อโน้นซึ่งสัมปยุตกัน การกำหนดธรรมที่เป็นปัจจัยยุบกันใคร ๆ ก็รู้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงกำหนดทั้งปัจจัยและปัจจัยยุบกัน จึงตรัสว่า เหตุ เหตุสมปยุตตกาณั (เหตุเป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ).

ข้อนี้มีอธิบายว่า เหตุที่สัมปยุต เป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลายมีกุศลเป็นต้นที่สัมปยุตด้วยเหตุ ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย. แม้ในค่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ไม่ตรัสว่า ปัจจัย อย่างเดียวตรัสว่า เหตุปัจเจก ด้วย เพื่อปฏิเสธความที่เหตุเป็นปัจจัยโดยประการอื่น. จริงอยู่ เหตุนี้เป็นปัจจัยด้วยอำนาจของเหตุปัจจัยก็ได้ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัยเป็นต้น

ก็ได้. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคำว่า เหตุปัจเจกชน ไว้ในอธิการนั้น ก็เพื่อ
ปฏิเสชความที่เหตุนี้เป็นปัจจัยโดยประการอื่น มีสหชาติปัจจัย เป็นต้น.

ถามว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่
ตรัสว่า ตสมฺมปยุตฺตกานํ มาตรัสว่า เหตุสมฺมปยุตฺตกานํ.

ตอบว่า เพราะปัจจัยที่จะอธิบายยังไม่ปรากฏ.

จริงอยู่ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ตสมฺมปยุตฺตกานํ ธรรม
ทั้งหลายเหล่านั้น จะชื่อว่า ตสมฺมปยุตฺตกา ด้วยธรรมที่เป็นเหตุอันใด
ธรรมที่เป็นเหตุอันนั้นซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าก็พึงทรงชี้แจงว่า ธรรม
ชื่อนี้ ยังไม่ปรากฏ เพราะข้อที่ธรรมนั้นยังไม่ปรากฏ บัณฑิตจะเรียกธรรม
ที่สัมปยุตด้วยเหตุอันใดนั้นว่า ตสมฺมปยุตฺตกานํ ดังนี้ เพื่อจะแสดงเหตุ
อันนั้น โดยย่อ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เหตุสมฺมปยุตฺตกานํ.

ส่วนในคำว่า ตสมฺมญฺฐานานํ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้ศัพท์ว่า
ตํ นั้น เพราะปัจจัยที่ควรอธิบายปรากฏแล้ว. จริงอยู่ ในอธิการนี้
มีเนื้อความดังนี้ว่า เหตุเหล่านั้นด้วย ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุด้วย เป็น
สมฺมญฺฐานแห่งรูปเหล่านั้น เพราะฉะนั้น รูปเหล่านั้นจึงชื่อว่า มีเหตุและ
ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุเป็นสมฺมญฺฐาน เหตุเป็นปัจจัยแก่รูปเหล่านั้น อันมี
เหตุและธรรมอันสัมปยุตด้วยเหตุเป็นสมฺมญฺฐาน อธิบายว่า แก่รูปอัน
เกิดจากเหตุและธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ. ทรงถือเอารูปที่มีจิตเป็นสมฺมญฺฐาน
ด้วยคำนี้. ถามว่า ก็รูปนั้นย่อมเกิดขึ้น แม้ด้วยธรรมอื่นจากจิตก็ได้หรือ
ตอบว่า เกิดขึ้นได้. จริงอยู่ จิตและเจตสิกแม้ทั้งหมดเกิดพร้อมกันแล้ว จึง
ให้รูปเกิดขึ้นได้ (เว้นจากจิต คือเจตสิก) แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสโดย
โลกียธรรมเทศนาว่า รูปอันมีจิตเป็นสมฺมญฺฐานตามวิธีนั้น เพราะความที่จิต

เป็นใหญ่. เพราะเหตุนี้เองพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ธรรมคือจิตและเจตสิก เป็นปัจจัยแก่รูปซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัยถามว่า ถ้าอย่างนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในอภิกาณินี่ว่า ตัสมุฏฐานานันไม่ตรัสว่า จิตตสมุฏฐานานัน ดังนี้ เพราะเหตุไร. ตอบว่า เพราะสงเคราะห์รูปที่ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐานเข้ามาด้วย. จริงอยู่ ในปัญหาวาระมีอาคตสถานว่า เหตุที่เป็นวิปากาพยากตะเป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุตด้วยเหตุ และแก่กัมมชรูปในขณะปฏิสนธิ ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัยพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ตรัสว่า จิตตสมุฏฐานานัน แต่ตรัสว่า ตัสมุฏฐานานัน ไว้ในอภิกาณินี่ก็เพื่อจะสงเคราะห์กัมมชรูปนั้นไว้ด้วย.

บทนั้นมีใจความว่า เหตุเหล่านั้นและธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ แม้จะไม่ได้ยังจิตตชรูปให้เกิดได้ แต่ก็จัดเป็นสมุฏฐานแห่งรูปเหล่านั้น ด้วยอำนาจสหชาติปัจจัยเป็นต้น เพราะเหตุนี้ รูปเหล่านั้นจึงชื่อว่า มีเหตุและธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุนี้เป็นสมุฏฐาน. เหตุเป็นปัจจัยแก่กัมมชรูปเหล่านั้น ซึ่งมีเหตุและธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุนี้เป็นสมุฏฐาน. เหตุเป็นปัจจัยแก่จิตตชรูปในปวัตติกาล และแก่กัมมชรูปในปฏิสนธิกาลด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย. เมื่อรรณในอาคตสถานว่า ตัสมุฏฐานานัน ในบทอื่น ๆ ผู้ศึกษาก็พึงทราบอธิบายโดยอุบายนี้.

ถามว่า ก็เพราะเหตุไร เหตุนี้จึงเป็นเหตุปัจจัยแก่กัมมชรูปในปฏิสนธิกาลอย่างเดียว ไม่เป็นเหตุปัจจัยในปวัตติกาลด้วย.

ตอบว่า เพราะว่ากัมมชรูปมีความเป็นไปเกี่ยวเนื่องกับจิตในปฏิสนธิกาล. จริงอยู่ ในปฏิสนธิกาล กัมมชรูปมีความเป็นไปเกี่ยวเนื่องกับจิต ก็ย่อมเกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้ด้วยอำนาจของจิต. เพราะ

ว่าในขณะที่จิตไม่สามารถจะยังจิตตชรูปให้เกิดขึ้นได้. รูปแม้เหล่านั้น เว้นจิตเสีย ย่อมไม่สามารถจะเกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้. เพราะเหตุไร
นั่นเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า นามและรูปย่อมเกิดเพราะ
วิญญูณเป็นปัจจัย เมื่อวิญญูณนั้นยังดำรงอยู่ นามและรูปจึงเกิด
ขึ้นได้.

แต่ในปวัตติกาล กัมมชรูปเหล่านั้น แม้จิตจะยังมีอยู่ ก็มีความ
เป็นไปเกี่ยวเนื่องด้วยกรรมเท่านั้น หากเกี่ยวเนื่องด้วยจิตไม่. อนึ่ง
สำหรับบุคคลผู้เข้านิโรธ แม้ไม่มีจิตเกิด กัมมชรูปก็ยังคงเกิดได้.

ถามว่า เพราะเหตุไร ในปฏิสนธิขณะ จิตจึงไม่สามารถให้
จิตตชรูปเกิดขึ้นได้

ตอบว่า เพราะมีกำลังอ่อน ด้วยถูกกำลังกรรมขัดไป และยัง
ไม่มีที่อาศัยอันมั่นคง. จริงอยู่ในปฏิสนธิกาล จิตนั้นถูกกำลังกรรม
ขัดไป และชื่อว่ายังไม่มีที่อาศัยอันมั่นคง เพราะยังไม่มีวัตถุรูปที่เป็น
บุรชาตปัจจัย เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า มีกำลังอ่อน.

เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิจิตจึงไม่สามารถให้รูปเกิดขึ้นได้ เหมือน
คนที่พอดกลงไปในเหวไม่สามารถจะแสดงศิลปใด ๆ ได้. ก็กัมมชรูปเท่า
นั้นตั้งอยู่ในฐานแห่งรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานสำหรับบุคคลนั้น. และจิตนั้น
ก็ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพีชแห่งกัมมชรูปเท่านั้น. ส่วนกรรมเปรียบเทียบ
ที่นา กิลสเปรียบเทียบเหมือนน้ำ สำหรับกัมมชรูปนั้น เพราะฉะนั้น ใน
ขณะปฏิสนธิ รูปกายย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจของจิต เปรียบเหมือนเมื่อ
มีที่นาและน้ำ ต้นไม้ย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจแห่งเมล็ดพีชในคราวเกิด
ขึ้นเป็นครั้งแรก. แม้เว้นจากจิต กัมมชรูปก็ย่อมเป็นไปได้เพราะกรรม

เปรียบเหมือนเมล็ดพืชหมดแล้ว ต้นไม้ก็เจริญเติบโตขึ้นได้ด้วยอำนาจแห่งดินและน้ำนั่นเอง. สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า กรรมเปรียบเหมือนที่นา วิญญาณเปรียบเหมือนพืช ตัณหาเปรียบเหมือนยาง.

ก็แลเนื้อความนี้ผู้ศึกษาพึงถือเอาด้วยอำนาจแห่งโอกาส (ภูมิ) เท่านั้น จริงอยู่ โอกาสมี ๓ คือโอกาสแห่งนาม โอกาสแห่งรูป โอกาสแห่งนามและรูป.

บรรดาโอกาสทั้ง ๓ นั้น อรูปภพ ชื่อว่า โอกาสแห่งนาม. เพราะชื่อว่าในอรูปภพนั้น อรูปธรรมเท่านั้นย่อมเกิดขึ้นโดยเว้นซึ่งรูปเป็นปัจจัย แม้เพียงหทัยวัตถุ.

อสังขยภพ ชื่อว่า โอกาสแห่งรูป เพราะว่าในสังขยภพนั้น รูปธรรมย่อมเกิดขึ้นโดยเว้นซึ่งนามเป็นปัจจัย แม้เพียงปฏิสนธิจิต.

ปัญจโวการภพ ชื่อว่า โอกาสแห่งนามและรูป เพราะว่าในปัญจโวการภพนั้น ในปฏิสนธิกาลเว้นแม้เพียงวัตถุรูป นามธรรมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ และเว้นปฏิสนธิจิตเสีย รูปธรรมที่เกิดจากกรรมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้เหมือนกัน ทั้งรูปธรรมและนามธรรมย่อมเกิดขึ้นคู่กัน.

เหมือนอย่างว่า ในเรือนหลวงที่มีเจ้าหน้าที่ มีคนเฝ้าประตูเว้นคำสั่งของพระราชาเสีย ใครจะเข้าไปก่อนไม่ได้ แต่ภายหลังจากรับอนุญาต แม้จะเว้นคำสั่งก็เข้าไปได้ ด้วยอำนาจและคำสั่งครวก่อน ฉนใดในปัญจโวการภพ เว้นปฏิสนธิวิญญาณ อันมีสหชาติปัจจัยเป็นต้น เป็นปัจจัย รูปที่จะเกิดครั้งแรก ด้วยสามารถปฏิสนธิไม่มี แต่ภายหลังปฏิสนธิกาล แม้จะเว้นปฏิสนธิวิญญาณ ซึ่งมีอำนาจแห่งสหชาติปัจจัยเป็นต้นเป็นปัจจัย รูปที่เกิดด้วยอำนาจกรรมในก่อน ย่อมเป็นไปได้

เพราะกรรมนั้นแล ฉะนั้น. ส่วนอสังกตภาพย่อมไม่เป็นโอกาสแห่งรูป เพราะฉะนั้น ในอสังกตภาพนั้น เว้นนามที่เป็นปัจจัยเสีย รูปก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะเป็นภูมิ (ที่เกิด) ของสัตว์ที่ไม่มีสัญญา เปรียบเหมือนในเรือนว่างที่ไม่มีเจ้าของ หรือในเรือนของตน ตนย่อมเข้าไปได้ฉะนั้น. เมื่อรูปภพ ย่อมไม่เป็นโอกาสแห่งรูป เพราะฉะนั้น ในรูปภพนั้น เว้นรูปที่เป็นปัจจัยเสีย นามธรรมย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะเป็นภูมิของสัตว์ผู้รู้แจ้ง. ก็ปัญญาโวหารภพเป็นโอกาสแห่งรูปและนาม เพราะฉะนั้น ในปฏิสนธิกาลในปัญญาโวหารภพนี้ เว้นนามที่เป็นปัจจัยแล้ว รูปจะเกิดขึ้นได้ย่อมไม่มีแล. เหตุนี้ปฏิสนธิจิตจึงเป็นปัจจัยแก่กัมมชรูปในปฏิสนธิกาลเท่านั้น หาเป็นในปวัตติกาลไม่ ดังพรรณนามาแล้ว แล.

ถามว่า ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เหตุเป็นปัจจัยแก่กรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับเหตุ ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย เนื้อความนี้ทั้งหมด ทรงถือเอาแล้วมิใช่หรือ เมื่อเป็นอย่างนั้น คำนี้ว่า เหตุเป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ และแก่รูปที่มีเหตุเป็นสมุฏฐานดังนี้ พระองค์ทรงถือเอาอีกเพราะเหตุไร. ตอบว่า เพราะทรงปฏิเสธความเป็นปัจจัยแก่กัมมชรูปเป็นต้น ในปวัตติกาล. จริงอยู่ เมื่อเป็นเช่นนั้น กัมมชรูปและรูปที่มีอตุและอาหารเป็นสมุฏฐานเหล่าใด เกิดขึ้นในขณะเดียวกับเหตุในปวัตติกาล เหตุต้องเป็นเหตุปัจจัยแก่รูปเหล่านั้นได้ แต่ว่าเหตุหาได้เป็นปัจจัยแก่รูปเหล่านั้นไม่ เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอาคำนั้นด้วย ก็เพื่อจะปฏิเสธความที่เหตุเป็นปัจจัยแก่กัมมชรูปเป็นต้นนั้น (ในปวัตติกาล).

บัดนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยในเหตุปัจจัยนี้ ด้วยอำนาจแห่งบทเหล่านี้ว่า นานุปการเภทโต (โดยการจำแนกโดยประการต่าง ๆ) ปรจฺยูปฺปนฺนโ (โดยปัจจัยุบบัน) ต่อไป.

บทว่า นานุปการเภทโต มีอธิบายว่า ชื่อว่าเหตุนี้โดยชาติ มี ๔ อย่าง คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ และกิริยาชาติ. บรรดาชาติ ๔ อย่างนั้น กุศลเหตุ ว่าโดยลำดับแห่งภูมิมี ๔ โดยแจกเป็นกามาวจรภูมิเป็นต้น. อกุศลเหตุ เป็นกามาวจรอย่างเดียว. วิปากเหตุมี ๔ อย่าง โดยจำแนกเป็นกามาวจรเป็นต้น. กิริยาเหตุมี ๓ คือ กามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร. บรรดาเหตุเหล่านี้ กามาวจรกุศลเหตุ ว่าโดยชื่อมี ๓ ด้วยอำนาจโลกเหตุเป็นต้น. แม้ในรูปาวจรกุศลเหตุเป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน. อกุศลเหตุมี ๓ ด้วยอำนาจโลกเหตุเป็นต้น. ส่วนวิปากเหตุ กิริยาเหตุ มีอย่างละ ๓ ด้วยอำนาจโลกเหตุเป็นต้น. ส่วนการจำแนกเหตุ นั้น ๆ โดยประการต่าง ๆ ย่อมมีด้วยอำนาจการประกอบกับจิต นั้น ๆ นั้นแหละ. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยประการต่าง ๆ ในเหตุนี้ เท่านั้นก่อน.

บทว่า ปรจฺยูปฺปนฺนโ มีเนื้อความว่า ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นเพราะปัจจัยนี้ เหตุนี้ ปัจจัยนี้จึงชื่อว่า เป็นปัจจัยแก่นามธรรมเหล่านี้. บรรดาปัจจัยเหล่านี้ พึงทราบวินิจฉัยในเหตุปัจจัยนี้ก่อน.

กามาวจรกุศลเหตุ เป็นเหตุปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตกับตน และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในกามภพ และรูปภพทั้งหลาย. ในอรูปภพเป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น.

รูปาวจรกุศลเหตุ เป็นเหตุปัจจัย แก่กรรมที่สัมปยุต และรูปที่มีจิต เป็นสมุฏฐานในกามภพ และรูปภพเท่านั้น.

อรุปาวจรกุศลเหตุ เหมือนกับกามาวจรกุศลเหตุนั่นเอง.

โลกุตตรกุศลเหตุ และอกุศลเหตุก็เหมือนกัน.

ส่วนกามาวจรวิบากเหตุ เป็นเหตุปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตกับตน เฉพาะในกามภพเท่านั้น เป็นเหตุปัจจัยแก่กัมมชรูปในปฏิสนธิกาล และเป็นปัจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัตติกาล.

รูปาวจรวิบากเหตุ เป็นเหตุปัจจัยแก่กรรมมีประการดังกล่าวแล้ว ในรูปภพนั่นเอง. อรูปาวจรวิบากเหตุ เป็นเหตุปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต เท่านั้น ในอรูปภพ. โลกุตตรวิบากเหตุ เป็นเหตุปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต และแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ในกามภพและรูปภพ เป็นเหตุปัจจัยแก่ อรูปธรรมเท่านั้นในอรูปภพ. ส่วนใน กิริยาเหตุ มีนัยแห่งการเป็น ปัจจัยเหมือนกับกุศลเหตุในภูมิทั้ง ๓ ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย แม้โดย ธรรมที่เป็นปัจจุบุบันในเหตุปัจจัยนี้ ดังพรรณนามาจะนี้ แล.

วรรณานิทเทศแห่งเหตุปัจจัย จบ

[๓] อารัมมณปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็น อารมณฺ์ กล่าวคือ

๑. รูปายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ ธรรมทั้งหลาย ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของ อารัมมณปัจจัย.

๒. สัททายตนะ เป็นปัจจัยแก่โสทวิญญาณาตฺต และแก่
กรรมทั้งหลาย ที่ประกอบกับโสทวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย

๓. คันชายตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญาณาตฺต และแก่
กรรมทั้งหลาย ที่ประกอบกับฆานวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย

๔. รสายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชีวหาวิญญาณาตฺต และแก่
กรรมทั้งหลาย ที่ประกอบกับชีวหาวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย

๕. โผฏฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณาตฺต และ
แก่กรรมทั้งหลาย ที่ประกอบกับกายวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย

๖. รูปายตนะ สัททายตนะ คันชายตนะ รสายตนะ โผฏ-
ฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ ๓ และแก่กรรมทั้งหลายที่
ประกอบกับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย

๗. ธรรมเหล่าใดๆ คือจิตและเจตสิกทั้งหลายย่อมเกิดขึ้น
เพราะปรารภธรรมเหล่าใด ๆ ธรรมเหล่านั้น ๆ เป็นปัจจัยแก่ธรรม
เหล่านั้น ๆ ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอาร์มมณปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย ในนิเทศแห่งอาร์มมณปัจจัยต่อไป.
บทว่า รูปายตนะ ได้แก่ อายตนะ กล่าวคือ รูป. แม้ในธรรมที่

เหลือก็ขันธ์นี้แหละ. บทว่า จกขุวิญญาณชาตฺยา แปลว่า แก่ธาตุ คือจกขุ-
วิญญาณ. แม้ในบทที่เหลือก็ขันธ์นี้เหมือนกัน. บทว่า ตํ สมฺปยุตฺตกาณํ
แปลว่า แก่ขันธ์ ๓ ที่สัมปยุตด้วยจกขุวิญญาณชาตฺยํ. อธิบายว่า รูปาย-
ตนะ เป็นปัจจัยแก่ขันธ์ ๔ ที่อาศัยจกขุประสาท แม้ทั้งหมดด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย. ในธรรมอื่นจากนี้ก็ขันธ์นี้เหมือนกัน. บทว่า มโนชาตฺยา
ความว่า อายตนะ ๕ มีรูปายตนะเป็นต้น เป็นปัจจัยแก่มนชาตฺยํทั้ง ๓
พร้อมทั้งธรรมที่สัมปยุต ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย แต่ไม่ได้เป็นไป
ในขณะเดียวกัน. สองบทว่า สพฺเพ ธมฺมา ความว่า อายตนะ ๕ มี
รูปายตนะเป็นต้นเหล่านี้ด้วย ไฉนธรรมทั้งหมดที่เหลือด้วย เป็นปัจจัย
แก่มนวิญญาณชาตฺยํ พร้อมทั้งธรรมที่สัมปยุตที่เหลือ เว้นธาตุ ๖ เหล่านี้
ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

ด้วยคำว่า ยํ ยํ ธมฺมํ อารพฺภ เป็นต้นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
แสดงว่า ธรรมเหล่าใดที่ตรัสว่าเป็นอาร์มมณแห่งวิญญาณชาตฺย ๗ เหล่านี้
ธรรมเหล่านั้นเป็นอาร์มมณปัจจัยแก่ธาตุเหล่านั้น ในขณะที่ทำให้เป็น
อาร์มมณเกิดขึ้น. ถึงแม้ว่าธรรมเหล่านั้นจะเป็นอย่างนั้นก็จริง แต่ก็หาได้
เป็นอาร์มมณปัจจัยในคราวเดียวกันไม่ เพราะว่าธรรมเหล่าใด ๆ ปรารภ
ธรรมเหล่าใด ๆ เกิดขึ้น ธรรมเหล่านั้น ๆ เป็นอาร์มมณปัจจัยแก่ธรรม
เหล่านั้น ๆ เฉพาะอย่าง ๆ เท่านั้น.

บทว่า อูปฺปชฺชติ ผู้ศึกษาพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้
เหมือนคำว่า น้ำย่อมไหลไป ภูเขาย่อมตั้งอยู่ อันพระองค์ตรัสด้วยอำนาจ
การพูดคลุ้มไปถึงกาลทั้งหมด. ด้วยบทนั้นย่อมสำเร็จใจความว่า ธรรม
๑. ได้แก่ เว้นวิญญาณชาตฺย ๖ คือ จกขุวิญญาณชาตฺย ๓ มโนชาตฺย.

เหล่าใดปรารภธรรมเหล่าใดเกิดขึ้นแล้ว ธรรมเหล่าใดปรารภธรรม
เหล่าใดจักเกิดขึ้น ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเกิดขึ้นแล้ว แล้วจักเกิดขึ้นด้วย
อำนาจของอาร์มมปัจจัยเท่านั้น. คำว่า จิตฺตเจตสิกฯ ชมฺมา นี้ เป็นการ
อธิบายโดยย่อซึ่งธรรมที่พระองค์ตรัสไว้ว่า เย เย ชมฺมา (ธรรมเหล่า
ใด ๆ). คำว่า เต เต ชมฺมา คือ ธรรมที่เป็นอาร์มมเหล่านั้น ๆ.
สองบทว่า เต เต ได้แก่ ธรรม คือจิตและเจตสิกเหล่านั้น ๆ.
พรรณนาบาลีในอธิการนี้เพียงเท่านี้.

ก็ชื่อว่า อาร์มมนี้ว่าโดยเป็นส่วน ๆ แล้ว มี ๖ อย่าง คือ รูปา-
รมมฺ สัททารมมฺ คันธารมมฺ รสอารมมฺ โสภณัฐพารมมฺ และรัชมารมมฺ.
บรรดาอาร์มมเหล่านั้น อาร์มมที่เหลือเว้นบัญญัติ ว่าโดยภูมิมี ๔ คือ
กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และโลกุตตรภูมิ. บรรดาอาร์มม
ที่นับเนื่องในภูมิเหล่านั้น อาร์มมที่เป็นกามาวจรมี ๕ อย่าง โดย
จำแนกเป็นกุศล อกุศล วิบาก กิริยา และรูป. อาร์มมที่เป็นรูปาวจร
และอรูปาวจร มีอย่างละ ๓ โดยเป็นกุศล วิบาก และกิริยา. อาร์มมที่
เป็นโลกุตตรภูมิมี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจเป็นกุศล วิบาก และนิพพาน.
อีกอย่างหนึ่ง อาร์มมนี้ทั้งหมดมี ๗ อย่าง โดยจำแนกเป็นกุศล อกุศล
วิบาก กิริยา รูป นิพพาน และบัญญัติ. บรรดาอาร์มม ๗ อย่างนั้น
เมื่อว่าโดยภูมิ อาร์มมที่เป็นกุศลมี ๔ อาร์มมที่เป็นอกุศลเป็นกามาวจร
อย่างเดียว อาร์มมที่เป็นวิบากเป็นไปในภูมิ อาร์มมที่เป็นกิริยาเป็น
ไปในภูมิ ๓ รูปเป็นไปในภูมิเดียว คือเป็นกามาวจรเท่านั้น แม้นิพพาน
ก็เป็นไปในภูมิเดียว คือเป็นโลกุตระเท่านั้น บัญญัติพ้นจากภูมิแล.

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกโดยประการต่างๆ ในอรัมมณ-
ปัจฉิมนี้ ดังพรรณนามานี้.

ก็ในอรัมมณนี้ซึ่งแตกต่างกันอย่างนี้ อรัมมณอันเป็นกามาวจรกุศล
เป็นอรัมมณปัจฉิมแก่ธรรม ๖ หมวดเหล่านี้ คือ กามาวจรกุศล รูปาวจร-
กุศล อกุศล กามาวจรวิบาก กามาวจรกิริยา รูปาวจรกิริยา. อรัมมณ
อันเป็นรูปาวจรกุศล เป็นอรัมมณปัจฉิม แก่ธรรม ๖ หมวดเหล่านี้
เพียง ๕ หมวด คือ เว้นกามาวจรวิบาก อรัมมณที่เป็นโลกุตตระ เป็น
อรัมมณปัจฉิมเฉพาะแก่กุศลและกิริยาเท่านั้น โดยที่กุศล และกิริยานั้น
เป็นกามาวจร และรูปาวจร. อรัมมณที่เป็นอกุศล เป็นปัจฉิมแก่ธรรม
๖ หมวด เหล่านี้ คือ กามาวจรกุศล รูปาวจรกุศล อกุศล กามาวจรวิบาก
กามาวจรกิริยา และรูปาวจรกิริยา. อรัมมณที่เป็นกามาวจรวิบาก เป็น
อรัมมณปัจฉิมแก่ธรรม ๖ หมวดเหล่านี้คือ กามาวจรกุศล รูปาวจรกุศล
อกุศล กามาวจรวิบาก กามาวจรกิริยา รูปาวจรกิริยา อรัมมณที่เป็น
รูปาวจรวิบาก เป็นอรัมมณปัจฉิมแก่ธรรม ๕ หมวดเหล่านี้คือ กามา-
วจรกุศล รูปาวจรกุศล อกุศล กามาวจรกิริยา และรูปาวจรกิริยา.
แม้อรัมมณที่เป็นรูปาวจรวิบาก ก็เป็นอรัมมณปัจฉิมแก่ธรรม ๕ หมวด
เหล่านี้เหมือนกัน. อรัมมณที่เป็นโลกุตตรวิบาก เป็นอรัมมณปัจฉิม
เฉพาะแก่กุศล และกิริยาเท่านั้น โดยกุศลและกิริยานั้นเป็นกามาวจร
และรูปาวจร. อรัมมณที่เป็นกามาวจรกิริยา เป็นอรัมมณปัจฉิมแก่
ธรรม ๖ หมวดเหล่านี้คือ กามาวจรกุศล รูปาวจรกุศล อกุศล กามา-
วจรวิบาก กามาวจรกิริยา และรูปาวจรกิริยา. บรรดาธรรม ๖ หมวด
เหล่านี้ อรัมมณที่เป็นรูปาวจรกิริยา เป็นอรัมมณปัจฉิมแก่ธรรม ๕

หมวด เว้นกามาวจรวิบาก. อารมณ์ที่เป็นอรูปาจรกิริยา เป็นอารมณ์-
ปัจจัยแก่กรรม ๖ หมวดเหล่านี้ คือ ๕ หมวดเหล่านี้ และอรูปาจร-
กิริยา. อารมณ์คือรูป กล่าวคือรูปขั้นที่มีสมุฏฐาน ๔ เป็นอารมณ์-
ปัจจัยแก่กรรม ๖ หมวดเหล่านี้คือ กามาวจรกุศล รูปาจรกุศล อกุศล
กามาวจรวิบาก กามาวจรกิริยา และรูปาจรกิริยา. อารมณ์คือนิพพาน
เป็นอารมณ์ปัจจัยแก่กรรม ๖ หมวดเหล่านี้คือ กามาวจรกุศล รูปาจร-
กุศล โลกุตตรกุศล โลกุตตรวิบาก กามาวจรกิริยา และรูปาจรกิริยา.
อาจารย์บางพวกไม่เอาอรูปาจรกุศล และรูปาจรกิริยา คำนั้น ผู้ศึกษา
พึงพิจารณาโดยที่ถูกต้อง. ส่วนอารมณ์ที่เป็นบัญญัติซึ่งมีประการต่าง ๆ
เป็นอารมณ์ปัจจัยแก่กรรม ๕ หมวดเหล่านี้คือ กุศลที่เป็นไปในภูมิทั้ง ๓
อกุศล รูปาจรวิบาก อรูปาจรวิบาก และกิริยาที่เป็นไปในภูมิทั้ง ๓.
บรรดาอารมณ์เหล่านั้น อารมณ์ใด ๆ เป็นปัจจัยแก่กรรมใด ๆ กรรม
นั้น ๆ ชื่อว่าเป็นปัจจัยขุบบันแห่งอารมณ์นั้น ๆ. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย
โดยธรรมที่เป็นปัจจัยขุบบันในอารมณ์ปัจจัย ดังพรรณนามานี้ แล.

วรรณานิทเทศแห่งอารมณ์ปัจจัย จบ

[๔] อธิปัตติปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นอธิปัตติ
กล่าวคือ

๑. อธิปัตติ คือ ฉันทะ เป็นปัจจัยแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบ
กับฉันทะ และแก่รูปทั้งหลายที่มีฉันทะ และกรรมที่ประกอบกับฉันทะ
นั้น เป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย

๒. อธิบัติ คือ วิริยะ เป็นปัจจัยแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยวิริยะ และแก่รูปทั้งหลายที่มีวิริยะ และกรรมที่ประกอบด้วยวิริยะ นั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของอธิปติจัย

๓. อธิบัติ คือ จิต เป็นปัจจัยแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยจิต และแก่รูปทั้งหลายที่มีจิต และกรรมที่ประกอบด้วยจิตนั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของอธิปติจัย

๔. อธิบัติ คือ วิมังสา เป็นปัจจัยแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยวิมังสา และแก่รูปทั้งหลายที่มีวิมังสา และกรรมที่ประกอบด้วยวิมังสา นั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของอธิปติจัย

๕. กรรมทั้งหลายเหล่าใด ๆ เกิดขึ้นเพราะกระทำกรรมใด ๆ ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น กรรมทั้งหลายเหล่านั้น ๆ เป็นปัจจัยแก่กรรมนั้น ๆ ด้วยอำนาจของอธิปติจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอธิปติจัย

พึงทราบวินิจฉัยในอธิปติจัยนิทเทศต่อไป. บทว่า จนุทาธิปติ ได้แก่ อธิบัติ คือฉันทะ. คำว่า ฉันทาธิปตินั้น เป็นชื่อแห่งกัตตุกัมยตาฉันทะ. (ฉันทะคือความเป็นผู้ใคร่เพื่อจะทำ) ที่เกิดขึ้นในเวลาจิตทำฉันทะให้หนัก ให้เป็นให้เกิดขึ้น. แม้ในบทที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน.

ถามว่า เพราะเหตุไรในนิทเทศแห่งอธิปติจัยนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ตรัสว่า อธิบัติเป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตด้วยอธิบัติ เหมือนในนิทเทศแห่งเหตุปัจจัย ซึ่งตรัสไว้ว่า เหตุเป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต

ด้วยเหตุ (แต่) ทรงแสดงเทศนาโดยนัยเป็นต้นว่า จันทาธิปติเป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตด้วยจันทะ. **ตอบว่า** เพราะอธิปติไม่มีในขณะเดียวกันจริงอยู่ ในนัยก่อน เหตุสองหรือสาม เป็นเหตุปัจจัยในขณะเดียวกันได้ เพราะไม่ละภาวะที่อุปการะ โดยอรรถว่า เป็นมูลราก. แต่อธิปติเป็นอุปการะ. โดยอรรถว่า เป็นใหญ่ และกรรมเป็นอันมากจะชื่อว่าใหญ่ในขณะเดียวกันหาได้ไม่ เพราะฉะนั้น กรรมเหล่านั้น แม้เกิดขึ้นคราวเดียวกัน จะเป็นอธิปติปัจจัยในขณะเดียวกันย่อมไม่ได้ เพราะภาวะที่อธิปติปัจจัยไม่มีในขณะเดียวกันนั้น. ในนิเทศแห่งอธิปติปัจจัยนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงเทศนาดังที่กล่าวมาแล้ว.

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้นทรงแสดงสหชาติธิปติอย่างนี้แล้ว บัดนี้เพื่อจะทรงแสดงอาร์มมณาธิปติ จึงทรงเริ่มคำว่า ยัม ยัม **ธมฺมํ** ครุ กตฺวา เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น คำว่า ยัม ยัม **ธมฺมํ** คือ ซึ่งกรรมที่เป็นอารมณ์ใด ๆ. สองบทว่า ครุ กตฺวา ได้แก่ ทำให้หนัก คือให้หนักแน่น ให้เป็นธรรมชาติที่ควรได้ ไม่ควรทอดทิ้ง ไม่ควรคูหมิ่น ด้วยอำนาจการเคารพและยำเกรง หรือด้วยอำนาจการพอใจ. คำว่า เต เต **ธมฺมา** คือกรรมที่ควรทำให้หนักนั้น ๆ. คำว่า เตลฺลํ เตลฺลํ คือกรรมที่ทำให้หนักเหล่านั้น ๆ. ทว่า อธิปติปัจจุเณน คือ เป็นปัจจัยด้วยอำนาจอาร์มมณาธิปติปัจจัย. พรรณนาบาลีในอธิการนี้เพียงเท่านี้.

ก็ชื่อว่า อธิปตินี้ มี ๒ อย่าง คือ สหชาติธิปติ และอาร์มมณาแห่งจันทะเป็นต้น. ใน ๔ อย่างนั้น และอธิปติเมื่อว่าโดยภูมิมีอย่างละ ๔ คือเป็นกามาวจรเป็นต้น. บรรดาอธิปติที่เป็นกามาวจรเป็นต้นนั้น อธิปติ

ที่เป็นกามาวจรมี ๓ อย่าง คือ กุศล อกุศล และกิริยา แต่ครั้งถึงอกุศล
ย่อมไม่ได้วิมังสาธิปติ. อธิบัติที่เป็นรูปาวจรและอรูปาวจร มีอย่างละสอง
คือ เป็นกุศลและกิริยา. อธิบัติที่เป็นโลกุตตระมี ๒ อย่าง คือ เป็นกุศล
และวิบาก แต่เมื่อว่าโดยชาติ อารัมมณาอธิปติมี ๖ อย่าง คือ กุศล อกุศล
วิบาก กิริยา รูป และนิพพาน. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนก
โดยประการต่างๆ ในอธิการนี้ ดังพรรณนามานี้.

ก็ในสหชาติอธิปติซึ่งแตกต่างกัน ดังพรรณนามาแล้วนี้ อธิบัติ
กล่าวคือ กามาวจรกุศลและกิริยา ก่อน เป็นอธิปติปัจจัยแก่ธรรมที่
สัมปยุตกับตน และรูปซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐาน ในเวลาที่สหชาติธรรมทำ
อธิปติอื่นมีฉันทะเป็นต้น ให้เป็นใหญ่เกิดขึ้นในจิตอุปบาทที่ประกอบด้วย
เหตุ ๒ และเหตุ ๓. แม้ในอธิบัติ กล่าวคือ รูปาวจรกุศลและกิริยา
ก็นัยนี้เหมือนกัน. ก็ในอธิการนี้ ได้เฉพาะอธิบัติที่เป็นรูปาวจรกุศลและ
กิริยาเท่านั้น เพราะว่าธรรมเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้นโดยไม่พราจากสหชาติ-
ธิปติ. ส่วนอธิบัติ กล่าวคือ อรูปาวจรกุศลและกิริยา เหมือนกับอธิบัติ
ที่เป็นรูปาวจรในปัจจุโวการภพ. แต่ในจตุโวการภพ ย่อมเป็นอธิปติ-
ปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น. อธิบัติที่เป็นกามาวจรทั้งหมด ที่เกิดขึ้น
ในจตุโวการภพนั้นก็เหมือนกัน. อธิบัติที่เป็นโลกุตตระทั้งฝ่ายกุศลและ
วิบาก ย่อมเป็นอธิปติปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุต และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน
อย่างเดียว ในปัจจุโวการภพ. ในจตุโวการภพ เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูป
ธรรมเท่านั้น.

อกุศลเป็นอธิปติปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตโดยแน่นอน ในมิฉัตต-
นียตจิต และแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในกามภพ.

อกุศลที่เป็นอนิยตธรรม (ให้ผลไม่แน่นอนในลำดับจิต) เป็น อธิปัตติปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานเหล่านั้น ใน เวลาที่ตนเป็นอธิบดี ในกามภพ และรูปภพ. เป็นอธิปัตติปัจจัยเฉพาะ แก่รูปธรรมเท่านั้น ในรูปภพ. นี้เป็นนัยในสหชาติอธิปัตติปัจจัยก่อน.

ส่วนในอรัมมณาธิปัตติปัจจัย มีอธิบายดังต่อไปนี้

กามาวจรกุศล เป็นอรัมมณาธิปัตติปัจจัยแก่กรรมสองหมวดเหล่านี้ คือ กามาวจรกุศล และอกุศลที่สหคตด้วยโลภะ. นัยในอรัมมณาธิปัตติปัจจัยที่เป็นกุศล แม้ในรูปาวจร และอรูปาจร ก็นัยนี้เหมือนกัน.

ส่วนอรัมมณาธิปัตติที่เป็นโลกุตตรกุศล เป็นอรัมมณาธิปัตติปัจจัย แก่กุศลญาณสัมปยุต และกิริยาญาณสัมปยุต ที่เป็นกามาวจร.

ก็ชื่อว่า อรัมมณาธิปัตติที่เป็นอกุศล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียก ว่า จิตตูปบาทที่สหคตด้วยโลภะ จิตตูปบาทนั้น เป็นอรัมมณาธิปัตติ ปัจจัยเฉพาะแก่อกุศลที่สหคตด้วยโลภะเท่านั้น.

ฝ่ายอรัมมณาธิปัตติฝ่ายวิบากที่เป็นกามาวจร รูปาวจร และอรูปา จจร เป็นอรัมมณาธิปัตติปัจจัยเฉพาะแก่อกุศลที่สหคตด้วยโลภะเท่านั้น.

อรัมมณาธิปัตติที่เป็นโลกุตตรวิบาก เป็นอรัมมณาธิปัตติปัจจัยแก่ มหากุศลญาณสัมปยุต และมหากิริยาญาณสัมปยุตเท่านั้น.

ก็เมื่อว่าโดยประเภทที่เป็นกามาวจร เป็นต้น อรัมมณาธิปัตติที่ เป็นกิริยาทั้ง ๓ เป็นอรัมมณาธิปัตติปัจจัยแก่อกุศลที่สหคตด้วยโลภะ เท่านั้น. อรัมมณาธิปัตติที่เป็นรูปชั้น ๓ กล่าวคือรูปที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๔ เป็นอรัมมณาธิปัตติปัจจัยแก่ กุศลที่สหคตด้วยโลภะเท่านั้น. นิพพานเป็น อรัมมณาธิปัตติปัจจัยแก่กรรม ๔ หมวดเหล่านี้คือ มหากุศลญาณสัมปยุต

มหากิริยาสัมปยุต อันเป็นกามาวจร โลกุตตรกุศล และโลกุตตร-
วิบาก. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย โดยปัจจุบุบันในอาร์มณชิปติปัจจยนี้
อย่างนี้แล.

วรรณานิทเทศแห่งอชิปติปัจจย จบ

[๕] อนันตรปัจจย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความติดต่อกัน
ไม่มีระหว่างกัน กล่าวคือ

๑. จักขุวิญญูณชาติ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยจักขุ-
วิญญูณชาตินั้น เป็นปัจจยแก่มนชาติ และแก่ธรรมทั้งหลายที่
ประกอบด้วยมนชาตินั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจย

๒. มนชาติ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยมนชาติ เป็น
ปัจจยแก่มนวิญญูณชาติ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยมน-
ชาตินั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจย

๓. โสทวิญญูณชาติ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยโสท-
วิญญูณชาตินั้น เป็นปัจจยแก่มนชาติ และแก่ธรรมทั้งหลายที่
ประกอบด้วยมนชาตินั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจย

๔. มนชาติ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยมนชาตินั้น
เป็นปัจจยแก่มนวิญญูณชาติ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วย
มนวิญญูณชาตินั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจย

๕. ฆานวิญญูณชาติ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยฆาน-

วิญญาณชาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนชาตุนั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

๖. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนชาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณชาตุนั้น และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนวิญญาณชาตุนั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

๗. ชิวหาวิญญาณชาตุนั้น และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณชาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มโนธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนชาตุนั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๘. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนชาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณชาตุนั้น และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนวิญญาณชาตุนั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๙. กายวิญญาณชาตุนั้น และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญาณชาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มโนธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนชาตุนั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๐. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนชาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณชาตุนั้น และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนวิญญาณชาตุนั้น ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๑. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๒. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อัพยากต. ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๓. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม
ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๔. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อภัยกต-
ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๕. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อภัยกต-
ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๖. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศล-
ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๗. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศล
ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

๑๘. ธรรมทั้งหลายเหล่าใด ๆ เกิดขึ้นในลำดับแห่งธรรมทั้ง-
หลายเหล่าใด ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ๆ เป็นปัจจัยแก่ธรรม
ทั้งหลายเหล่านั้น ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอนันตรปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน อนันตรปัจจัยนิทเทศ ต่อไป. บทว่า
มโนธาตุยา คือ แก้ววิบากมโนธาตุ. บทว่า มโนวิญญูณธาตุยา คือ แก่
อเหตุวิบากมโนวิญญูณธาตุ ที่ทำหน้าที่สันติกรรมกิจ คือพิจารณาอารมณ์.
ก็ต่อจากนั้นไป พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงมโนวิญญูณธาตุ ที่ทำหน้าที่
โวฏฐัพพะนะ ชวนะ ตทาร์มมณะ และภวังค์ พระองค์จึงทรงย่อเทศนา
โดยแสดงนัยไว้ว่า ธาตุเหล่านั้น แม้จะไม่ได้ตรัสไว้ก็จริง แต่ผู้ศึกษา
พึงทราบได้โดยนัยนี้. แก่ธาตุเหล่านั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงย่อเข้า

ในนัยที่ ๖ มีอาทิว่า ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ผู้ศึกษาพึงทราบว่
พระองค์ไม่ตรัสในอธิการนี้อีก.

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า ปุริมา ปุริมา ผู้ศึกษาพึงทราบ-
ธรรม คือกุศลชวณะที่ดับไปโดยไม่มีระหว่างคั่น ในทวารทั้ง ๖.

สองบทว่า ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ ได้แก่ ธรรมคือกุศลชวณะ ที่เกิด
ขึ้นติดต่อกันไปนั่นเอง.

บทว่า กุสลานํ ได้แก่ กุศลจิตชนิดเดียวกัน.

ส่วนบทว่า อพฺยาคตานํ นี้ ได้แก่ อพฺยาคตะ อันเป็นอนันตร-
ปัจจัยแก่กุศลนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยอำนาจของตทาลัมพนะ
ภวังค์ และผลสมบัติที่เกิดขึ้นลำดับแห่งกุศล. บทว่า อพฺยาคตานํ ใน
อกุศลมูลกะ ได้แก่ อพฺยาคตะ อันเป็นตทาลัมพนะ และภวังค์เท่านั้น.
บทว่า อพฺยาคตานํ ในอพฺยาคตมูลกะ ได้แก่ อพฺยาคตะ อันเป็นกิริยา
และวิบาก อันเป็นไปด้วยอำนาจแห่งอวิชชชวณะ และชวณะ หรือว่าด้วย
อำนาจแห่งภวังค์. นัยนี้ย่อมใช้ได้แม้ในวิสติจิตที่เป็นไปตั้งแต่กิริยามโน-
ธาตุ ที่ทำหน้าที่โวฏฐัพพนะ จนถึงมโนวิญญูณธาตุที่เดียว.

บทว่า กุสลานํ ได้แก่ กุศลชวณะดวงที่หนึ่ง ที่เกิดต่อจากโวฏ-
ฐัพพนะจิตในปัจจุทวาร และที่เกิดต่อจากอวิชชชวณะจิตในมโนทวาร. แม้
ในบทว่า อกุสลานํ ก็นัยนี้ เหมือนกัน.

บทว่า เยสํ เยสํ น เป็นเครื่องกำหนดโดยย่อ ซึ่งธรรมที่เป็น
อนันตรปัจจัยทั้งหมด. พรรณนาบาลีในนิตเทสแห่งอนันตรปัจจัยนี้เท่านั้น
ก่อน.

ก็ชื่อว่าอนันตรปัจจัยนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบว่าได้แก่ หมวดแห่ง อรูปธรรมที่เป็นไปในภูมิ ๔ เว้นนิพพาน. อนันตรปัจจัยนั้นจำแนกด้วย สามารถแห่งชาติได้ ๔ ชาติ คือเป็นกุศล อกุศล วิบากและกิริยา. ใน ๔ ชาตินั้น อนันตรปัจจัยที่เป็นกุศลมี ๔ อย่าง คือเป็นประเภทแห่ง กามาวจรเป็นต้น. อกุศลเป็นกามาวจรอย่างเดียว. วิบากเป็นไปในภูมิ ทั้ง ๔. ส่วนอนันตรปัจจัยที่เป็นกิริยาเป็นไปในภูมิ ๓. ผู้ศึกษาพึงทราบ วินิจฉัยโดยการจำแนกโดยประการต่างๆ ในอนันตรปัจจัยนี้ ดังพรรณนามาแล้ว.

ก็ในอนันตรปัจจัย ซึ่งจำแนกได้ดังแสดงมาแล้ว กามาวจรกุศล เป็นอนันตรปัจจัยแก่กามาวจรกุศล ที่เหมือนกันกับตนเท่านั้น ส่วน กามาวจรกุศลที่เป็นญาณสัมปยุต เป็นอนันตรปัจจัย แก่กรรมสามหมวด เหล่านี้ คือรูปาวจรกุศล อรูปาวจรกุศล และโลกุตตรกุศล.

กามาวจรกุศล เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๔ หมวดเหล่านี้คือ กามาวจรวิบาก รูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบาก และโลกุตตรวิบาก.

รูปาวจรกุศล เป็นอนันตรปัจจัย แก่กรรม ๓ หมวดเหล่านี้ คือ รูปาวจรกุศล กามาวจรวิบากญาณสัมปยุต และรูปาวจรวิบาก.

อรูปาวจรกุศล เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๔ หมวดเหล่านี้ โดย ไม่แปลกกัน คือวิบากทั้งสองเหล่านี้ และกุศลและวิบากของตน. ก็ใน อธิการนี้ เมื่อว่าโดยพิเศษ **เนวธัญญานาธัญญาตนกุศล** เป็นอนันตร- ปัจจัยแก่โลกุตตรวิบาก กล่าวคืออนาคามีผล.

โลกุตตรกุศล เป็นอนันตรปัจจัยเฉพาะแก่โลกุตตรวิบากเท่านั้น.

๑. คือ กามวิบาก รูปวิบาก. ๒. อรูปกุศล อรูปวิบาก.

อกุศล เป็นอนันตรปัจจัยแก่อกุศล กุศลวิบาก และอกุศลวิบาก โดยไม่แปลกกัน. ก็เมื่อว่าโดยแปลกกันในอธิการนี้ อกุศลที่สัมปยุตด้วย สุขเวทนาและอุเบกขาเวทนา เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๔ หมวดเหล่านี้ คืออกุศลวิบาก อกุศลวิบาก และรูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบาก

กามาวจรวิบาก เป็นอนันตรปัจจัยแก่กามาวจรวิบาก. วิบากญาณ-สัมปยุต หรือญาณวิปยุต เป็นอนันตรปัจจัยแก่กามาวจรกิริยาอาวัชชนจิต.

อนึ่งในอนันตรปัจจัยนี้ **มหาวิบากญาณสัมปยุต** เป็นอนันตร-ปัจจัยแก่กรรม หมวดเหล่านี้ คือ กามาวจรวิบาก อาวัชชนจิต และรูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบากที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจปฏิสนธิ.

รูปาวจรวิบาก เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๔ หมวดเหล่านี้ คือ ติเหตุกกามาวจรวิบาก รูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบาก และกามาวจรกิริยา อาวัชชนจิต.

อรูปาวจรวิบาก เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๓ หมวดเหล่านี้ คือ ติเหตุกกามาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบาก และกิริยาอาวัชชนจิตที่เป็น กามาวจร.

โลกุตตวิบาก เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๔ หมวดเหล่านี้ คือ ติเหตุกกามาวจรวิบาก รูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบาก และโลกุตต-วิบาก.

กามาวจรกิริยา เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๕ หมวดเหล่านี้ คือ กามาวจรกุศล อกุศล วิบากจิตทั้ง ๔ ภูมิ และกิริยาจิตทั้ง ๓ ภูมิ.

รูปาวจรกิริยา เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๓ หมวดเหล่านี้ คือ ติเหตุกกามาวจรวิบาก รูปาวจรวิบาก และรูปาวจรกิริยา.

อรุปาวจรกิริยา เป็นอนันตรปัจจัยแก่กรรม ๕ หมวดเหล่านั้น คือ
ติเหตุกกามาวจรวิบาก รูปาวจรวิบาก อรุปาวจรวิบาก โลกุตตรวิบาก
และอรุปาวจรกิริยา. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยธรรมที่เป็นปัจจัยยุบับัน
ในอนันตรปัจจัยนี้ อย่างนี้แล.

วรรณานาภิเทศแห่งอนันตรปัจจัย จบ

[๖] สมันตรปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความติดต่อกันไม่มีระหว่างกันด้วย กล่าวคือ

๑. จักขุวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยจักขุ-
วิญญาณธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วย
มโนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๒. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยมโนธาตุนั้น
เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยโสต-
วิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๓. โสตวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยโสต-
วิญญาณธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วย
มนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๔. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยมโนธาตุนั้น
เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบด้วยมน-
วิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๕. มานวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมานวิญญาณธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๖. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๗. ชิวหาวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย.

๘. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๙. กายวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๐. มโนธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมโนธาตุนั้น เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณธาตุ และธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๑. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๒. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อัพยาทธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๓. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม
ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๔. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อภัยกต-
ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๕. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อภัยก-
ตธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๖. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศล-
ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๗. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศล-
ธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย

๑๘. ธรรมทั้งหลายเหล่าใด ๆ คือ จิตและเจตสิก เกิด
ขึ้นในลำดับแห่งธรรมทั้งหลายเหล่าใด ๆ ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ๆ
เป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ๆ ด้วยอำนาจของสมันตร-
ปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งสมันตรปัจจัย

นิทเทศแห่งสมันตรปัจจัย เหมือนกับอนันตรปัจจัยนี้เอง. ก็
ปัจจัยทั้งสองนี้กว้างขวางมาก เพราะฉะนั้น พึงกำหนดถือเอาความพิสดาร
แห่งปัจจัยทั้งสองนั้น ด้วยอำนาจการเกิดขึ้นของจิตทั้งหมด.

วรรณานิทเทศแห่งสมันตรปัจจัย จบ

[๗] สหชาติปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเกิดพร้อมกัน กล่าวคือ

๑. นามขันธ ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของ สหชาติปัจจัย
๒. มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของ สหชาติปัจจัย
๓. ในปฏิสนธิขณะ นามและรูปเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของสหชาติ ปัจจัย
๔. จิตและเจตสิกธรรมทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่รูปทั้งหลายที่มี จิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย
๕. มหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูปทั้งหลาย ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย
๖. รูปธรรมทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่รูปธรรมทั้งหลายในกาล บางครั้ง ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย
๗. รูปธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นปัจจัยแก่รูปธรรมทั้งหลายใน กาลบางครั้ง ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งสหชาติปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน สหชาติปัจจัยนิเทศ ต่อไป.

บทว่า อณฺณมณฺณํ แปลว่า ซึ่งกันและกัน. ด้วยบทนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงแสดงว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นปัจจัยและปัจจัยยุบกันในขณะเดียวกัน. บทว่า โยกฺกนฺตฺกฺขณฺเ คฺฉิ ในขณะปฏิสนธิในปัญจ-

โวหารภพ. จริงอยู่ ในขณะที่นามและรูปเกิดขึ้นเหมือนก้าวลง คือเหมือน
เล่นไป ได้แก่ เหมือนมาจากโลกอื่นแล้วเข้ามาสู่โลกนี้ เพราะฉะนั้น
ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเรียกว่า โลกกันตักขณะ (ขณะก้าวลง).
ก็ในอธิการนี้ คำว่า รูป พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์เอาหทัยวัตถุ
เท่านั้น. จริงอยู่ หทัยวัตถุ นั้น ย่อมอำนาจประโยชน์เพื่อเป็นสหชาติ
ปัจจัยซึ่งกันและกันแก่นาม และนามก็อำนาจประโยชน์เพื่อเป็นสหชาติ
ปัจจัยซึ่งกันและกันแก่หทัยวัตถุ นั้น. บทว่า จิตฺตเจตสิกกา คือ ชั้น ๔
ในปวัตติกาล. ในบทว่า สหชาติปจฺเจยน นี้ รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน
ย่อมไม่อำนาจประโยชน์เพื่อเป็นปัจจัยแก่จิตและเจตสิก เพราะฉะนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ตรัสว่า อณฺณมณฺณ. อุปาทายรูป ก็ไม่อำนาจ
ประโยชน์เพื่อเป็นปัจจัยแก่มหากุตรูปเหมือนกัน. คำว่า รูปธรรมเป็น
ปัจจัยแก่รูปธรรม คือหทัยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่นามชั้น ๔. สองบทว่า
กิลฺยจิ กาล คือ ในกาลบางคราว. บทว่า สหชาติปจฺเจยน ตรัสหมายถึง
ปฏิสนธิกาล. บทว่า น สหชาติปจฺเจยน ตรัสหมายถึงปวัตติกาล.

ก็สหชาติปัจจัยนี้ตั้งไว้ด้วยส่วน ๖ ส่วนดังนี้คือ นามชั้น ๔ เป็น
ปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัยเป็นต้น. ใน ๖ ส่วนนั้น
๓ ส่วนตรัสด้วยอำนาจการเป็นสหชาติปัจจัยซึ่งกันและกัน อีก ๓ ส่วน
ไม่ได้ตรัสด้วยอำนาจการเป็นสหชาติปัจจัยซึ่งกันและกัน.

บรรดาสหชาติปัจจัย ๖ ส่วนนั้น อรูปธรรมเท่านั้น เป็นทั้งปัจจัย
และปัจจัยยุบกันในส่วนที่ ๑.

เฉพาะรูปธรรมอย่างเดียว เป็นทั้งปัจจัยและปัจจัยยุบกันในส่วน
ที่ ๒.

นามและรูปเป็นปัจจัยและปัจจัยยุบกันในส่วนที่ ๓.

อรุเป็นปัจจัย รูปเป็นปัจจัยยุบกันในส่วนที่ ๔.

รูปเท่านั้นเป็นทั้งปัจจัยและปัจจัยยุบกันในส่วนที่ ๕.

รูปเป็นปัจจัย อรุเป็นปัจจัยยุบกันในส่วนที่ ๖.

พรรณนาบาลีในสหชาติปัจจัยนิตเทศเท่านั้นก่อน.

ก็สหชาติปัจจัยนี้ จำแนกโดยชาติได้ ๕ ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศล-
ชาติ วิบากชาติ กิริยาชาติ และรูปชาติ. ในชาติทั้ง ๕ นั้น กุศล
จัดตามภูมิได้ ๔ ภูมิ อกุศลได้ภูมิเดียว วิบากได้ ๘ ภูมิ กิริยาได้ ๓ ภูมิ
รูปได้กามาวจรภูมิภูมิเดียวเท่านั้น ฉะนั้น พึงทราบวินิจฉัยในสหชาติ-
ปัจจัยนี้ โดยการจำแนกเป็นประการต่าง ๆ เพียงเท่านั้น.

ก็ในสหชาติปัจจัยที่จำแนกแล้วนี้ อย่างนี้ กุศลแม้เป็นไปได้ ภูมิ
เป็นสหชาติปัจจัย แก่กรรมอันสัมปยุตกับตนนั้นเทียว และแก่รูปอันมีจิต
เป็นสมุฏฐาน. อกุศลก็เช่นเดียวกัน. ก็ในสหชาติปัจจัยนี้ จิตใดเกิดใน
อรุภูมิ จิตนั้นเป็นสหชาติปัจจัยแก่รูปธรรมเท่านั้น. กามาวจรวิบาก
รูปาวจรวิบาก เป็นสหชาติปัจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานนั้นเทียว และ
แก่กรรมที่สัมปยุต. ก็ในสหชาติปัจจัยนี้ จิตใดให้รูปเกิดไม่ได้ จิตนั้น
เป็นสหชาติปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตเท่านั้น. จิตใดเกิดขึ้นในปฏิสนธิกาล
จิตนั้นเป็นสหชาติปัจจัยแก่กัมมชรูปด้วย. อรูปวิบาก เป็นสหชาติปัจจัย
แก่กรรมที่สัมปยุตเท่านั้น.

โลกุตตรวิบาก เป็นสหชาติปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต และรูปที่มีจิต
เป็นสมุฏฐานในปัญจโวการภพ. เป็นปัจจัยแก่รูปธรรมเท่านั้น ในจตุ-
โวการภพ. กามาวจรกิริยา และ อรูปาวจรกิริยา เป็นสหชาติปัจจัยแก่

ธรรมที่สัมปยุต และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจโวการภพ. ในจตุ-
โวการภพ เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปธรรมเท่านั้น. รูปาวจรกิริยา เป็น
สหชาติปัจจัยโดยส่วนเดียว แก่ธรรมที่สัมปยุตและรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.
สำหรับรูปที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๔ ในรูปที่มีกรรมเป็นสมุฏฐาน มหาภูต
รูป ๑ เป็นปัจจัยโดยสหชาติปัจจัย แก่มหาภูตรูป ๓ มหาภูตรูป ๓
เป็นปัจจัยโดยสหชาติปัจจัยแก่มหาภูตรูปหนึ่ง มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัย
โดยสหชาติปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ มหาภูตรูปเป็นปัจจัยแก่อุปาทานรูป
ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย. ในขณะปฏิสนธิของกามาวจรและรูปาวจร
วัตตรูปเป็นปัจจัยแก่วิบากขั้น ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย. ส่วนใน
บรรดารูปที่มีอุต จิต และอาหารเป็นสมุฏฐาน มหาภูตรูปเป็นปัจจัยซึ่งกัน
และกัน และแก่อุปาทานรูปด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบ
วินิจฉัย แม้โดยธรรมที่เป็นปัจจัยยุบกันในสหชาติปัจจัยนี้ อย่างนี้แล.

วรรณนาแห่งสหชาติปัจจัยนิตเทศ จบ

[๘] อัญญมัญญปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยตามอาศัย
กันและกัน กล่าวคือ

๑. นามขั้น ๔ เป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย
๒. มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย
๓. ในปฏิสนธิขณะ นามรูปเป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของ
อัญญมัญญปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอัญญมัญญปัจฉัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน อัญญมัญญปัจฉัยนิทเทศ ต่อไป.

บาลีมาแล้วด้วยอำนาจส่วนสามข้างต้น แห่งสหชาตปัจฉัยนิทเทศ การพรรณนาบาลีนั้น เหมือนกับที่กล่าวแล้วในสหชาตปัจฉัยนิทเทศ นั้นเอง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ถือเอาอีก.

ก็อัญญมัญญปัจฉัยนี้ ว่าด้วยอำนาจแห่งชาติ จำแนกออกได้ ๕ ชาติ คือ กุศล อกุศล วิบาก กิริยา และรูป. ใน ๕ ชาติ นั้น กุศลว่าโดย ภูมิ ๔ อย่าง. อธิบายทั้งหมดเหมือนกับสหชาตปัจฉัยหนหลัง. ผู้ศึกษา พึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกโดยประการต่าง ๆ ในอัญญมัญญปัจฉัย นิทเทศนี้ ดังพรรณนามาแล้ว.

ก็ในอัญญมัญญปัจฉัยนี้ ที่จำแนกแล้วอย่างนี้ กุศลที่เป็นไปในภูมิ ๔ ทั้งหมด เป็นปัจฉัยแก่กรรมที่สัมปยุตกับตน ด้วยอำนาจของอัญญมัญญ-ปัจฉัย. อกุศลก็เหมือนกัน. ส่วนในวิบาก กามาวจรวิบาก และ รูป-าวจรวิบาก เป็นอัญญมัญญปัจฉัยแก่วัตถุรูปในปฏิสนธิกาล เป็นอัญญมัญญ-ปัจฉัยแก่สัมปยุตธรรมในปวัตติกาล. อรูปาวจรวิบาก และ โลหิตตวิบาก เป็นปัจฉัยแก่กรรมที่สัมปยุตกับตนเท่านั้น ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจฉัย. กิริยาจิตแม้ทั้งหมดเป็นอัญญมัญญปัจฉัย เฉพาะแก่กรรมที่สัมปยุตเท่านั้น สำหรับรูปที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๔ ในรูปที่เกิดจากกรรม มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจฉัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจฉัย มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจฉัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจฉัย. มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจฉัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจฉัย. ในขณะที่ ปฏิสนธิของกามาวจร และรูปาวจร วัตถุรูปเป็นปัจฉัยแก่วิบากขั้น ด้วย

อำนาจของอัญญมัญญปัจจัย. ในบรรดารูปที่มีอุตุ จิต และอาหารเป็น
สมุฏฐาน เฉพาะมหาภูตรูปเท่านั้นเป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ด้วยอำนาจ
ของอัญญมัญญปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย แม้โดยธรรมที่เป็น
ปัจจัยขุบบันในอัญญมัญญปัจจัยนี้ อย่างนี้แล.

วรรณานิทเทศแห่งอัญญมัญญปัจจัย จบ

[๕] นิสสยปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นที่อาศัยกล่าวคือ

๑. ในนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของ
นิสสยปัจจัย

๒. มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของ
นิสสยปัจจัย

๓. ในปฏิสนธิขณะ นามรูปเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วย
อำนาจของนิสสยปัจจัย

๔. จิตและเจตสิกพรหมทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่รูปทั้งหลายที่มี
จิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย

๕. มหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูปทั้งหลาย ด้วยอำนาจ
ของนิสสยปัจจัย

๖. จักขายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของนิสสย-
ปัจจัย

๗. โสตายตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณาตฺต และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับโสตวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย

๘. ฆานายตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญาณาตฺต และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับฆานวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของนิสสย-
ปัจจัย

๙. ชิวหายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชิวหาวิญญาณาตฺต และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของนิสสย-
ปัจจัย

๑๐. กายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณาตฺต และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย

๑๑. มโนธาตุ และมโนวิญญาณาตฺต อาศัยรูปใดเป็นไป รูป
นั้นเป็นปัจจัยแก่มโนธาตุ แก่มโนวิญญาณาตฺต และแก่กรรมทั้งหลาย
ที่ประกอบกับมโนธาตุและมโนวิญญาณาตฺตนั้น ด้วยอำนาจของนิสสย-
ปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งนิสสยปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน นิสสยปัจจัยนิทเทศ ต่อไป.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงนัยแห่งสหชาตนิสสยปัจจัยด้วย
อำนาจแห่งส่วนที่ ๕ ข้างต้น แห่งสหชาตปัจจัยนิทเทศแล้ว เพื่อจะทรง
แสดงนัยแห่งปุเรชาตนิสสยปัจจัย ด้วยส่วนที่ ๖ อีก จึงทรงเริ่มคำว่า จกฺขา-
ยตฺถ จกฺขุวิญญาณาตฺตยา เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น คำว่า ยํ รูปํ
นิสฺสาย พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายถึง วัตถุรูป. จริงอยู่ จิต ๗๕

เหล่านั้น คือมโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เว้นอรุปวิบาก อาศัย
หทัยวัตถุนั้นเป็นไป. พรรณนาบาลีในอธิการนี้เพียงเท่านี้.

นิสสยปัจจยว่าด้วยอำนาจชาติ จำแนกออกเป็น ๕ ชาติ โดยเป็นกุศล
เป็นต้น. ใน ๕ อย่างนั้น กุศลว่าโดยภูมิมี ๔ ภูมิ อกุศลมีภูมิเดียว
เท่านั้น วิบากมี ๔ ภูมิ กิริยามี ๓ ภูมิ รูปมีภูมิเดียวเท่านั้น. ผู้ศึกษา
พึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกโดยประการต่าง ๆ ในนิสสยปัจจยนี้ ดัง
พรรณนามานี้.

ในนิสสยปัจจยซึ่งจำแนกแล้วอย่างนี้ กุศลที่เป็นไปในภูมิ ๔ เป็น
ปัจจยแก่ขันธที่สัมปยุตและรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจโวการภพ ด้วย
อำนาจของนิสสยปัจจย. อกุศลก็เหมือนกัน. ในนิสสยปัจจยนี้ จิตใดเกิด
ขึ้นในอรุปภพ จิตนั้นเป็นนิสสยปัจจยแก่อรุปธรรมเท่านั้น.

กามาวจรวิบาก และ รูปาวจรวิบาก เป็นนิสสยปัจจยแก่ธรรมที่
สัมปยุต และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปวัตติกาล เป็นนิสสยปัจจยแก่
กัมมชรูปในปฏิสนธิกาล. อรูปาวจรวิบาก เป็นนิสสยปัจจยแก่ธรรมที่
สัมปยุตเท่านั้น. โลกุตตรวิบาก เป็นนิสสยปัจจยแก่ธรรมที่สัมปยุต และ
รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจโวการภพ เป็นนิสสยปัจจยแก่อรุปธรรม
เท่านั้นในจตุโวการภพ.

กามาวจรกิริยา และ อรูปาวจรกิริยา เป็นนิสสยปัจจยแก่ธรรมที่
สัมปยุต และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจโวการภพ. เป็นปัจจยแก่
อรุปธรรมเท่านั้นในจตุโวการภพ. รูปาวจรกิริยา เป็นนิสสยปัจจย
โดยส่วนเดียว แก่ธรรมที่สัมปยุตและรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจโว-
การภพ.

สำหรับรูปที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๔ ในรูปที่มีกรรมเป็นสมุฏฐาน มหาภูตรูป ๑ เป็นนิสสยปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ มหาภูตรูป ๓ เป็นนิสสยปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ มหาภูตรูป ๒ เป็นนิสสยปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ มหาภูตรูปเป็นนิสสยปัจจัยแก่อุปาทารูป ในปัญจโวการภพ-วัตตูปเป็นนิสสยปัจจัยแก่กรรม ๔ หมวดเหล่านี้ คือแก่กุศลในภูมิทั้ง ๔ แก่อกุศล แก่วิบากในภูมิสามที่เหลือ เว้นอุปวิบาก และทวิปัญจวิญญาณ-จิต และแก่กิริยาในภูมิสาม.

อายตนะ ๕ มีจักขายตนะเป็นต้น เป็นนิสสยปัจจัยแก่วิญญาณ ๕ มีจักขุวิญญาณเป็นต้น พร้อมทั้งสัมปยุตตกรรม. ส่วนในบรรดารูปที่มีอุ-จิตและอาหารเป็นสมุฏฐาน มหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป และ เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบ วินิจฉัยแม้โดยธรรมที่เป็นปัจจัยขุบบันในนิสสยปัจจัยนี้ อย่างนี้แล.

วรรณานิทเทศแห่งนิสสยปัจจัย จบ

[๑๐] อุปนิสสยปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นที่ อาศัยที่มีกำลังมาก กล่าวคือ

๑. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

๒. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัยบางอย่าง

๓. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย
๔. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย
๕. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัยบางอย่าง
๖. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย
๗. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย
๘. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย
๙. อภัยกตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย
๑๐. แม้อุตุและโภชนะ ก็เป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

๑๑. แม้ บุคคล ก็เป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

๑๒. แม้ เสนาสนะ ก็เป็นปัจจัยด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอุปนิสสยปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน อุปนิสสยปัจจัยนิตเทศ ต่อไป.

คำว่า ปุริมา ปุรมา เกิดก่อน ๆ ความว่า ย่อมได้ธรรมที่ดับไป

โดยลำดับด้วยดี ในอนันตรูปนิสสยปัจจย. ธรรมที่เกิดก่อนกว่า ย่อมได้ ด้วยอำนาจแห่งวิธีต่างกัน ในอาร์มมณูปนิสสยปัจจย และปกตูปนิสสย-ปัจจย. หมวดสามเหล่านั้น (คืออุปนิสสยะทั้งหลาย) ย่อมได้ในกุศลบท กับกุศลบท. ส่วน ธรรมที่ดับไปในลำดับด้วยดี ย่อมไม่ได้ในอกุศลบท กับกุศลบท. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า กุศลเป็นปัจจย แก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจยบางอย่าง. จริงอยู่ คำนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายถึงนัยนี้ว่า กุศลธรรมเป็นปัจจยแก่อกุศล ธรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจย. คืออาร์มมณูปนิสสยปัจจย และ ปกตูปนิสสยปัจจย.

ที่เป็น อาร์มมณูปนิสสยปัจจย ได้แก่ บุคคลให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถ ย่อมยินดี เพลิดเพลินอย่างแรงกล้า ครั้นยินดีเพลิดเพลิน อย่างแรงกล้าแล้ว ความกำหนัดย่อมเกิดขึ้น ทิฏฐิย่อมเกิดขึ้น, ย่อมยินดี เพลิดเพลินซึ่งกรรมที่เคยประพฤติมาก่อน ครั้นยินดีเพลิดเพลินอย่าง แรงกล้าแล้ว ความกำหนัดย่อมเกิดขึ้น ทิฏฐิย่อมเกิดขึ้น, บุคคลออกจากฌาน ย่อมยินดีเพลิดเพลินฉนน้อย่างหนัก ครั้นยินดีเพลิดเพลิน อย่างหนัก รากะย่อมเกิดขึ้น ทิฏฐิย่อมเกิดขึ้น.

ที่เป็น ปกตูปนิสสยปัจจย ได้แก่ บุคคลเข้าไปอาศัยศรัทธา ยัง มานะให้เกิดขึ้น ยึดมั่นซึ่งทิฏฐิ, อาศัยศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ยังมานะ ให้เกิดขึ้น ยึดมั่นซึ่งทิฏฐิ, ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นปัจจย แก่รากะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ และความปรารถนา ด้วยอำนาจ ของอุปนิสสยปัจจย. ธรรมหมวดสามย่อมได้ในอัพยากตบทกับกุศลบท ใน อกุศลบทกับอกุศลบทก็เหมือนกัน. แต่ธรรมที่ดับไปโดยไม่มีระหว่างกัน

ด้วยดี ย่อมไม่ได้ในกุศลบทกับอกุศลบท. เพราะเหตุนี้เอง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า อกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัยบางอย่าง. จริงอยู่ คำนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายถึงเฉพาะปกตูปนิสสยปัจจัยเท่านั้น อันมาแล้วในปัญหาวาระโดยนัยเป็นต้นว่า อกุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย ที่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย ได้แก่ บุคคลอาศัยราคะย่อมให้ทาน สมาทานศีล รัษาอุโบสถ ยังฆาน วิปัสสนา มรรค อภิญญา สมาบัติให้เกิดขึ้น. เข้าไปอาศัยโทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ความปรารถนาย่อมให้ทาน ฯลฯ ย่อมให้สมาบัติเกิดขึ้น. ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ความปรารถนาเป็นปัจจัยแก่ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย, บุคคลครั้งฆ่าสัตว์แล้วย่อมให้ทานเพื่อลบล้างกรรมนั้น.

แต่อกุศล ย่อมไม่เป็นอารัมมณูปนิสสยปัจจัยแก่กุศล. ถามว่า เพราะเหตุไร ? ตอบว่า เพราะความที่แห่งกุศลนั้น จะทำอกุศลนั้นให้มีกำลังแรงกล้า แล้วให้เป็นไปย่อมไม่ได้ (กุศลจะทำอกุศลให้เป็นอธิบดีอารมณ์ไม่ได้). ในอธิการนี้ผู้ศึกษาพึงทราบว่ อนันตรูปนิสสยปัจจัยย่อมไม่ได้เหมือนแม้อารัมมณูปนิสสยปัจจัย. ในอภัยกตบทกับอกุศลบท ย่อมไม่ได้เฉพาะอารัมมณูปนิสสยปัจจัยเท่านั้น. เพราะว่ อภัยกตธรรมย่อมไม่ทำอกุศลให้เป็นอารมณ์อย่างหนัก. ก็เพราะความเป็นอนันตรปัจจัยย่อมมีได้ ฉะนั้นในอธิการนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ตรัสว่า เกสณฺจि. แต่อุปนิสสยปัจจัยทั้งสาม ย่อมได้ในนัยสามคือในอภัยกตบทกับอภัยกตบท กุศลบทกับอภัยกตบท อกุศลบทกับอภัยกตบท. สองบทนี้คือ **ปุคฺคโลปิ** **เสนาสนมฺปิ** กล่าวคือ บุคคลก็ดี เสนาสนะก็ดี พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส

ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจย. จริงอยู่ บุคคลและเสนาสนะทั้งสองนี้เป็นปัจจยที่มีกำลังแก่ความเป็นไปแห่งกุศลและอกุศล. ก็แล ความที่บุคคลและเสนาสนะเป็นเป็นปัจจยในอธิการนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบด้วยอำนาจการเป็นปัจจยโดยอ้อม ๆ. พรรณนาบาลีในอุปนนิสสยปัจจยนี้เท่านี้ก่อน.

ก็ชื่อว่า **อุปนนิสสยปัจจย** ได้แก่ ธรรมอันเป็นไปในกัมมทั้ง ๔ ทั้งหมด พร้อมกับบัญญัติบางอย่าง. แต่เมื่อว่าโดยวิภาคมี ๓ อย่างด้วยอำนาจแห่งอาร์มมณูปนิสสยปัจจยเป็นต้น. บรรดาอุปนนิสสยปัจจย ๓ อย่างนั้น **อาร์มมณูปนิสสยปัจจย** ไม่แตกต่างจากอาร์มมณชิปติปัจจย เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาพึงถือเอาโดยการจำแนกโดยประการต่าง ๆ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง. **อนันตรูปนิสสยปัจจย** ไม่แตกต่างจาก **อนันตรปัจจย** แม้อนันตรูปนิสสยปัจจยนั้น ผู้ศึกษาก็พึงถือเอาโดยการจำแนกโดยประการต่าง ๆ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลังเหมือนกัน ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม้โดยธรรมที่เป็นปัจจยอุปนแห่งปัจจยทั้งสองนั้น ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว ในอธิปติปัจจยและอนันตรปัจจยเหล่านั้น.

ก็เมื่อว่า ด้วยอำนาจแห่งชาติ **ปกตูปนิสสยปัจจยมี ๕ อย่าง** โดยจำแนกเป็นกุศล อกุศล วิบาก กิริยา และรูป. ก็แลปกตูปนิสสยปัจจยที่จำแนกโดยอำนาจแห่งชาติ มีกุศลเป็นต้น ว่าโดยประเภทแห่งธรรมที่เกิดในกัมมิต่าง ๆ แล้วมีมากมาย. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกโดยประการต่าง ๆ ในอุปนนิสสยปัจจยนี้เป็นอย่างนี้ก่อน.

ก็ใน **ปกตูปนิสสยปัจจย** ที่จำแนกได้ ดังข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วนี้ กุศลอันเป็นไปในกัมมิตสาม เป็นปกตูปนิสสยปัจจยแก่ธรรม ๔ หมวดเหล่านี้

คือแก่กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบาก และกิริยา. โลกุตตรธรรมไม่เป็น
ปกตูปนิสสยปัจจัยแก่อกุศลธรรมอย่างเดียว. แต่เป็นปัจจัยแก่อกุศลของ
คนอื่นได้โดยนัยเป็นต้นว่า โลกุตตรธรรม อันอาจารย์ของข้าพเจ้าให้เกิด
ขึ้นแล้ว หรือโดยนัยนี้ว่า โลกุตตรธรรมจักเกิดขึ้นแก่บุคคลใด เพราะยัง
ความริษยาให้เกิดขึ้นในวิโมกข์อันยอดเยี่ยมของบุคคลนั้น อกุศลธรรม
เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยแก่ขันธอันเป็นไปในภูมิ ๔ ทั้งหมด อนึ่ง วิบาก
อันเป็นไปในภูมิสามก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย แก่ขันธอันเป็นไปในภูมิ
เหมือนกัน. ในโลกุตตรวิบาก ผลเบื้องต่ำสามไม่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย
แก่อกุศลเท่านั้น. ผลเบื้องสูงคืออรหัตตผลไม่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย แม้
แก่กุศล. ก็ตามนัยก่อนนั่นเอง โลกุตตรธรรมอันเกิดแก่บุคคลใดบุคคล
หนึ่ง โลกุตตรวิบากทั้งหมดในสันดานของบุคคลนั้น เป็นปกตูปนิสสย-
ปัจจัยแก่รูปขันธ์มีกุศลเป็นต้นทั้งหมด. ปกตูปนิสสยะ กล่าวคือกิริยาเป็น
ปัจจัยแก่ขันธ์มีอกุศลเป็นต้น อันเป็นไปในภูมิ ๔. ปกตูปนิสสยะคือรูป
ก็เหมือนกัน. แต่ รูป เองย่อมนำไม่ได้ความเป็นอุปนิสยปัจจัย ตามนัยอัน
มาแล้วในมหาปกรณ์ ชื่อว่า ปิฎฐานนี้. จะกล่าวว่าได้โดยปริยายที่มาแล้ว
ในพระสูตรก็ควร. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยธรรมที่เป็นปัจจุบุบัน
ในอุปนิสสยปัจจัยนี้ ดังพรรณนามาแล้ว.

วรรณานิทเทศแห่งอุปนิสสยปัจจัย จบ

[๑๑] ปุเรชาตปัจจย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเกิดก่อน
กล่าวคือ

๑. จักขยตนะ เป็นปัจจยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาต-
ปัจจย

๒. โสตายตนะ เป็นปัจจยแก่โสตวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาต-
ปัจจย

๓. ฆานายตนะ ก็เป็นปัจจยแก่ฆานวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาต-
ปัจจย

๔. ชิวหายตนะ เป็นปัจจยแก่ชิวหาวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาต-
ปัจจย

๕. ฌายายตนะ เป็นปัจจยแก่กายวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาต-
ปัจจย

๖. รูปายตนะ เป็นปัจจยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาต-
ปัจจย

๕. สัททายตนะ ก็เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย

๘. คันชายตนะ เป็นปัจจัยแก่มานวิญญาณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมานวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย

๙. รสายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชีวหาวิญญาณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับชีวหาวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย

๑๐. โผฏฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย

๑๑. รูปลายตนะ สัททายตนะ คันชายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย

๑๒. มโนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ อาศัยรูปใดเป็นไป รูปนั้นเห็นปัจจัยแก่มนธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย, เป็นปัจจัยแก่มนวิญญาณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย ในกาลบางคราว ไม่เป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย ในกาลบางคราว.

วรรณานิทเทศแห่งปุเรชาตปัจจย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน ปุเรชาตปัจจยนิเทศ ต่อไป.

ชื่อว่า ปุเรชาตตะ ในคำว่า ปุเรชาตปัจจโย นี้ เป็นปัจจยแก่
กรรมใด ต้องเกิดก่อนกว่ากรรมนั้น คือล่วงเลยอุปาทขณะไปถึงฐิติ-
ขณะแล้ว.

คำว่า จกขุวยตณํ เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยอำนาจ
วัตถุปุเรชาตปัจจย. คำว่า รูปายตณํ เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส
ด้วยอำนาจอาร์มมณปุเรชาตปัจจย. คำว่า กิญจิ กาลํ ปุเรชาตปัจจเยน
(บางคราวเป็นปัจจยด้วยอำนาจของปุเรชาตปัจจย) พระองค์ตรัสหมายถึง
ปวัตติกาล. คำว่า กิญจิ กาลํ น ปุเรชาตปัจจเยน (บางคราวก็ไม่เป็น
ปัจจยด้วยอำนาจของปุเรชาตปัจจย) ตรัสหมายเอาปฏิสนธิกาล. บาลีนี้มา
แล้วด้วยอำนาจวัตถุและอารมณ์ในปัญจทวารทั้งหมด ไม่ได้มาด้วยอำนาจ
วัตถุในมโนทวาร. แต่ในปัญหาวาระ ได้อาร์มมณปุเรชาตปัจจยแม้ใน
มโนทวารด้วย เพราะบาลีมาแล้วว่า พระเสกขะหรือปุกุชน ย่อมเห็น
แจ้งซึ่งจักขุอันเป็นอารมณ์ที่เกิดก่อน โดยความเป็นอนิจจัง ทุกขัง
อนัตตา. ส่วนในที่นี้ ทรงแสดงเทศนาด้วยอำนาจกรรมที่มีส่วนเหลือ.
พรรณนาบาลีในปุเรชาตปัจจยนิเทศเพียงเท่านี้.

ก็ปุเรชาตปัจจยนี้ มีแต่รูปล้วน ๆ. ก็แลรูปนั้น ได้แก่รูปรูป ๑๘
เท่านั้น (รูปที่แตกสลายเพราะปัจจยที่เป็นข่าศึก มีเย็น ร้อน เป็นต้น)
ที่เลยอุปาทขณะแล้วถึงฐิติขณะ. รูปทั้งหมดมี ๒ อย่าง คือเป็นวัตถุ-
๑. รูปรูป หมายถึง นิปผันรูป ๑๘.

ปุเรชาตปัจจย และอาร์มมณปุเรชาตปัจจย. ในสองอย่างนั้น รูปนี้คือ
จักขายตนะ ๑ ล๑ กายายตนะ ๑ วัตตรูป ชื่อว่า วัตตปุเรชาตตะ รูปที่
เหลือ ๑๒ ทั้งที่มาและไม่ได้มาในบาลี คือ สี เสียง กลิ่น รส ธาตุ ๔
อินทรีย์ ๓ (คือ ภาวรูป ๒ ชีวิตรูป ๑) กพพีการาหาร ๑ ชื่อว่า
อาร์มมณปุเรชาตตะ. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกโดยประการ
ต่าง ๆ ในปุเรชาตปัจจยนี้ ดังพรรณนามาแล้ว

ก็ในปุเรชาตปัจจยซึ่งจำแนกได้ดังที่ข้าพเจ้าแสดงมาแล้วนี้ จักขา-
ยตนะเป็นปัจจยแก่จักขุวิญญาณจิต ๒ ดวง ด้วยอำนาจของปุเรชาตปัจจย
อายตนะ ๔ นอกจากนี้ก็เหมือนกัน คือเป็นปุเรชาตปัจจยแก่โสตวิญญาณจิต
๒ ดวง เป็นต้น. วัตตรูปเป็นปุเรชาตปัจจยแก่จิตและเจตสิก ทั้งที่เป็น
กุศล อกุศล และอัพยาทตะ อันเป็นไปในภูมิ ๔ ทั้งหมดที่เหลือ เว้น
ทวิปัญญาวิญญาณจิต และอรุปรวิปาก ๔ ก็อารมณ์ ๕ มีรูป เป็นต้น เป็น
ปุเรชาตปัจจยโดยส่วนเดียว แก่ทวิปัญญาวิญญาณจิตด้วย และแก่มโนธาตุ
๓ ด้วย. ก็รูปรูปทั้ง ๑๘ อย่างนั้น เป็นปุเรชาตปัจจยแก่ธรรม ๖ หมวด
เหล่านี้ คือ กามาวจรกุศล อภิญญากุศลที่เกิดจากรูปรวจร อกุศล กามา-
วจรวิปากที่เกิดขึ้นโดยเป็นตทาร์มมณะ กามาวจรกิริยา และอภิญญากริยา
ที่เกิดจากรูปรวจร. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม้โดยธรรมที่เป็นปัจจยুবัน
ในปุเรชาตปัจจยนี้ อย่างนี้แล.

วรรณานิทเทศแห่งปุเรชาตปัจจย จบ

[๑๒] ปัจฉาชาตปัจจย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเกิด
ภายหลัง กล่าวคือ

จิตและเจตสิกธรรมที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจยแก่กายนี้ที่เกิด
ก่อน ด้วยอำนาจของปัจฉาชาตปัจจย.

วรรณานิทเทศแห่งปัจฉาชาตปัจจย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน ปัจฉาชาตปัจจยนิเทศ ต่อไป.

บทว่า **ปจฺฉาชาตา** ความว่า ธรรมที่เกิดภายหลังจะเป็นปัจจยแก่
กายใด จะต้องเกิดขึ้น ในเมื่อกายนั้นเกิดขึ้นแล้วตั้งอยู่. บทว่า **ปุเรชา-**
ตสฺส คือ เป็นปัจจยแก่ธรรมที่เกิดก่อนกว่า อุปาทกขณะของปัจจยธรรม
เหล่านั้นล่วงเลยขณะเกิดไปถึงขณะตั้งอยู่. สองบทว่า **อิมสฺส กายสฺส**
คือ เป็นปัจจยแก่กายนี้ กล่าวคือมหาภูตรูปและอุปาทายรูป ที่เกิดจาก
สมุฏฐาน ๔ และสมุฏฐาน ๓. ถิ่นข้อนี้ คำว่า กายที่เกิดจากสมุฏฐาน ๓
ผู้ศึกษาพึงทราบกายแห่งพรหมปาริสังขา เป็นต้น เพราะไม่มีอาหารเป็น
สมุฏฐาน. นี่เป็นการอธิบายบาลีในอธิการนี้.

ก็ชื่อว่า **ปัจฉาชาตปัจจย** นี้ ว่าโดยสังเขป ได้แก่ อรูปชั้นใน ๔
ภูมิที่เหลือ เว้นอรุปรวิบาก. ปัจฉาชาตปัจจยนั้น ว่าด้วยอำนาจแห่งชาติ
มี ๔ ชาติ โดยแจกเป็นกุศล อกุศล วิบาก และกิริยา. ผู้ศึกษาพึงทราบ
วินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่าง ๆ ในปัจฉาชาตปัจจยนี้ ดังแสดง
มาแล้ว.

ในปัจฉาชาตปัจจยที่จำแนกได้ ดังข้างพเจ้าได้แสดงมาแล้วนี้ กุศล
ที่เกิดขึ้นในภูมิ ๔ และอกุศลในปัญจโวการภพ เป็นปัจฉาชาตปัจจยแก่

รูปกายที่มีสมุฏฐาน ๔ และสมุฏฐาน ๓ อันล่วงเลยอุปาทกณะ มาถึง
ฐิติขณะ. แม้ในฝ่ายวิบาก กามาวจรวิบาก และรูปาวจรวิบากที่เหลือ
เว้นวิบากที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิ เป็นปัจฉิมชาติปัจจัยโดยส่วนเดียวแก่รูปที่มี
สมุฏฐาน ๔ และสมุฏฐาน ๓ นั้นเอง. แม้โลกุตตรวิบากที่เกิดขึ้นใน
ปัญจโวการภพ ก็เป็นปัจฉิมชาติปัจจัยแก่รูปกายนั้นเหมือนกัน. กิริยาจิต
ที่เป็นไปในภุมิ ๓ เฉพาะที่เกิดขึ้นในปัญจโวการภพเท่านั้น เป็นปัจฉิ-
มาชาติปัจจัยแก่กาย มีประการดังกล่าวแล้ว. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม้โดย
ธรรมที่เป็นปัจจัยยุบบันในปัจฉิมชาติปัจจัยนี้ ดังพรรณนามาแล้วแล.

วรรณานันทเทศแห่งปัจฉิมชาติปัจจัย จบ

[๑๓] อาเสวนปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเสพบ่อยๆ
กล่าวคือ

๑. กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม
ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย

๒. อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม
ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย

๓. กิริยาพยากตธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่
กิริยาพยากตธรรมทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอาเสวน-
ปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอาเสวนปัจฉัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน อาเสวนปัจฉัยนิทเทศ ต่อไป.

ในนัยทั้งหมดว่า ปุริมาปุริมา ผู้ศึกษาพึงทราบว่า ได้แก่ ธรรม
ที่ดับไปโดยลำดับด้วยดี.

ถามว่า ก็เพราะเหตุไรในอธิการนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ทรง
ทำนิทเทศพร้อมกัน ธรรมที่มีชาติแตกต่างกัน โดยนัยเป็นต้น ว่ากุศลธรรม
ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจฉัยแก้อภัยกตธรรมที่เกิดหลัง ๆ เหมือนในอนันตร-
ปัจฉัยเล่า.

ตอบว่า เพราะธรรมทั้งหลายไม่สามารถให้ธรรมเหล่านี้ ถือเอา
คติของตนได้. จริงอยู่ ธรรมที่มีชาติแตกต่างกัน โดยนัยเป็นต้นว่า กุศลธรรม
แตกต่างกัน สำเร็จความเป็นธรรมคล่องแคล่ว และมีกำลังด้วยคุณ คือ
อาเสวนะ ย่อมไม่อาจให้ธรรมเหล่านั้นถือเอาคติของตน กล่าวคือ ความ
เป็นกุศลเป็นต้นได้. เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบว่า พระผู้มีพระภาค-
เจ้าไม่ทรงทำนิทเทศพร้อมกับธรรมที่มีชาติต่างกันเหล่านั้น ทรงทำนิทเทศ
ร่วมกับธรรมที่มีชาติเหมือนกัน กับธรรมที่สามารถให้ธรรมอื่นถือเอาคติ
ของตน กล่าวคือ ความเป็นกุศลเป็นต้น ที่พิเศษออกไปโดยภาวะที่มี
กำลังมากกว่า คล่องแคล่วกว่า เพราะอาเสวนะ กล่าวคือการสั่งสม
เอาไว้.

ถามว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไรจึงไม่ทรงถือเอาวิปากา-
พยากตะด้วยเล่า.

ตอบว่า เพราะไม่มีอาเสวนะ.

จริงอยู่ วิบากคือภาวะที่สูงงอม ด้วยอำนาจแห่งกรรม เป็นสภาพที่ถูกกรรมทำให้แปรปรวนไป ย่อมเป็นไปอย่างไร้ความพยายาม (ในการให้ผล) และขาดกำลัง วิบากนั้น จึงไม่สามารถให้วิบากอื่นถือเอา คือรับเอาสภาพของตน แล้วเกิดขึ้นด้วยคุณ คืออาเสวนะได้ ทั้งวิบากถูกกำลังกรรมขัดไป ย่อมเกิดขึ้นประหนึ่งว่าตกไป เพราะเหตุนั้นในวิบากทั้งหมดจึงไม่มีอาเสวนะ เพราะข้อที่วิบากไม่มีอาเสวนะดังกล่าวมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ทรงถือเอา (ในอริการแห่งอาเสวนปัจจยนี้).

ก็วิบากนี้ แม้จะเกิดในลำดับแห่งกุศล อกุศล และกิริยา ก็ย่อมไม่ได้รับคุณ คืออาเสวนะ เพราะมีความเป็นไปเนื่องด้วยกรรม เพราะฉะนั้น ธรรมมีกุศลเป็นต้น จึงไม่เป็นอาเสวนปัจจย แก่วิบากนั้น. อีกอย่างหนึ่ง ที่กุศลเป็นต้นเหล่านี้ ไม่เป็นอาเสวนปัจจยแก่วิบาก เพราะมีชาติต่างกันก็ได้. ก็เมื่อว่าโดยภูมิ หรืออารมณ์แล้ว ธรรมทั้งหลายชื่อว่ามีชาติต่างกันย่อมไม่มี. เพราะฉะนั้น กามาวจรกุศลและกิริยา จึงเป็นอาเสวนปัจจยแก่มหัคคตกุศล และมหัคคตกิริยา และอนุโลมกุศล ซึ่งมีสังขารเป็นอารมณ์ และแก่โคตรภูกุศลที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ได้ พรรณนาบาลีในนิทเทศแห่งอาเสวนปัจจยเท่านั้นก่อน.

ก็อาเสวนปัจจยนี้ โดยชาติมี ๓ เท่านั้น คือ กุศล อกุศล กิริยา-พยากตะ. ใน ๓ อย่างนั้น กุศลว่าโดยภูมิมี ๓ ภูมิ คือกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร. อกุศลเป็นกามาวจรเท่านั้น. กิริยาพยากตะมี ๓ ภูมิ คือกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร. ชื่อว่า อาเสวนปัจจยที่เป็นโลกุตตระ

ย่อมไม่มี. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกโดยประการต่าง ๆ ใน
อาเสวนปัจฉัยนี้ดังกล่าวมาแล้ว.

ก็ในอาเสวนปัจฉัย ที่จำแนกได้ดังกล่าวมานี้ **กามาวจรกุศล**เป็น
อาเสวนปัจฉัยแก่กามาวจรกุศลที่เกิดในลำดับแห่งตน. ในอาเสวนปัจฉัย
กามาวจรกุศลที่เป็นญาณสัมปยุต เป็นอาเสวนปัจฉัยแก่หมวดธรรม
เหล่านี้ คือรูปาวจรกุศล อรูปาวจรกุศล โลกุตตรกุศล ซึ่งมีเวทนาเหมือน
กันกับตน. ส่วน**รูปาวจรกุศล**เป็นอาเสวนปัจฉัยเฉพาะแก่รูปาวจรกุศล
เท่านั้น. **อรูปาวจรกุศล**เป็นอาเสวนปัจฉัยแก่รูปาวจรกุศลเท่านั้น.

อกุศลเป็นอาเสวนปัจฉัยแก่กุศลเท่านั้นเหมือนกัน.

ฝ่ายกิริยาธรรม กล่าวคือ**กามาวจรกิริยา** เป็นอาเสวนปัจฉัยแก่
กามาวจรกิริยาก่อน. ธรรมกล่าวคือ**กามาวจรกิริยา**ใด เป็นญาณสัมปยุต
ธรรมนั้นเป็นอาเสวนปัจฉัยแก่หมวดธรรมเหล่านี้คือ รูปาวจรกิริยา อรูปา-
วจรกิริยาที่มีเวทนาเหมือนกันกับตน. **รูปาวจรกิริยา**เป็นอาเสวนปัจฉัยแก่
รูปาวจรกิริยาเท่านั้น. **อรูปาวจรกิริยา**เป็นอาเสวนปัจฉัยแก่รูปาวจร-
กิริยาเท่านั้น. ส่วนวิบากจะเป็นอาเสวนปัจฉัยแก่ธรรมอย่างหนึ่ง หรือ
ธรรมอะไรจะเป็นอาเสวนปัจฉัยแก่วิบากย่อมไม่มี ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย
แม้โดยธรรมที่เป็นปัจฉยบุบันในอาเสวนปัจฉัยนี้ ดังกล่าวมาจะนี้.

วรรณานนิตเทศแห่งอาเสวนปัจฉัย จบ

[๑๔] กัมมปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการโดยความปรุงแต่งเพื่อ
ให้กิจต่าง ๆ สำเร็จลง กล่าวคือ

๑. กุศลธรรมและอกุศลธรรม ก็เป็นปัจจัยแก่วิบากขั้นทั้งหลาย
และกฏัตตารูปทั้งหลาย ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย

๒. สภาวะธรรมคือเจตนาทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลาย
ที่ประกอบกับเจตนา และแก่รูปทั้งหลายที่มีเจตนา และธรรมทั้งหลาย
ที่ประกอบกับเจตนา นั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งกัมมปัจจัย

พึงทราบวินิจฉัยใน กัมมปัจจัยนิทเทศ ต่อไป.

บทว่า กมฺมํ ได้แก่ เจตนาธรรม. สองบทว่า กฏตุตา จ รูปานํ
แปลว่า รูปที่เกิดขึ้นเพราะอุกกรรมทำ (กรรมสร้าง). บทว่า กมฺมปฺจฺเจยน
ความว่า ด้วยอำนาจของนานากษณิกกัมมปัจจัย ที่สามารถให้ผลของคน
เกิดขึ้นได้ในที่สุดแห่งโกฏิกัป มิใช่น้อย.

จริงอยู่ กุศลกรรมและอกุศลกรรม ย่อมไม่ให้ผลในขณะที่ตน
เป็นไป ถ้าจะพึงให้ผล (ในขณะนั้น) ไซ้ คนทำกุศลกรรมที่เป็น
เหตุให้เข้าถึงเทวโลกอันใดไว้ ก็จะมีผลกลายเป็นเทวดาในขณะนั้น
ทีเดียว ด้วยอำนาจแห่งกรรมนั้น.

ก็กรรมนั้นที่บุคคลทำไว้ในขณะใด แม้จะไม่มีอยู่ในขณะอื่น
จากนั้น ย่อมยังผลให้เกิดขึ้นในกาลที่บุคคลพึงเข้าถึงปัจจุบัน หรือต่อ
จากนั้น ในเมื่อมีการประกอบพร้อมแห่งปัจจัยที่เหลือ เพราะเป็น
สภาพที่กรรมทำไว้เสร็จแล้ว เปรียบเหมือนการหัดทำศิลปะครั้งแรก

แม้จะสิ้นสุดไปแล้ว ก็ให้เกิดการทำคิดปะครั้งหลังๆ ในกาลอื่นได้ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเรียกว่า นานาภคณิกัมมปัจฉัย.

สองบทว่า เจตนาสมุပ္ปัตตทานิ ฐมฺมานิ ความว่าเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นปัจฉัยแก่กรรมที่สัมปยุตกับตน. ด้วยบทว่า ตํ สมุฏฺฐานานํ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอากรรมรูปในปฏิสนธิขณะด้วย. คำว่า กมฺมปจฺจเยน นี้ ตรัสหมายถึงเจตนาที่เกิดพร้อมกัน. จริงอยู่บรรดากรรมมีกุศลธรรมเป็นต้น เจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งช่วยอุปการะแก่กรรมที่เหลือโดยความเป็นกิริยา กล่าวคือ ความพยายามแห่งจิต เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเรียกว่า สหชาติกัมมปัจฉัย. พรรณนาบาลีในกัมมปัจฉัยนี้เท่านี้ก่อน.

ก็กัมมปัจฉัยนี้ โดยอรรถได้แก่ เจตนาที่เป็นไปในภุมิ ๔ เจตนาที่ว่าโดยประเภทแห่งชาติ จำแนกออกเป็น ๔ ชาติ คือกุศล อกุศล วิบาก และกิริยา. ใน ๔ ชาติ นั้น กุศลว่าโดยภุมิมิ ๔ ภุมิ ด้วยอำนาจกามาจรภุมิเป็นต้น. อกุศลมี ๑ ภุมิเท่านั้น วิบากมี ๔ ภุมิ กิริยามี ๓ ภุมิ. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่างๆ ในกัมมปัจฉัยดังกล่าวมาแล้ว.

ก็ใน กัมมปัจฉัย มีจำแนกได้ดังกล่าวมาแล้ว กามาจรกุศลเจตนาที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจฉัยแก่กรรมที่สัมปยุตกับตน และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ในปัญจโวการภพ, ในจตุโวการภพ เป็นปัจฉัยแก่ขั้นที่สัมปยุตกับตนอย่างเดียวกันนั้น ด้วยอำนาจของสหชาติกัมมปัจฉัย.

ส่วนเจตนาที่เกิดขึ้นแล้วดับไป เป็นปัจฉัยแก่วิบากขั้นที่สัมปยุตกับตน

และกัมมชรูปโดยนानากขณิกกัมมปัจจัย. ก็แลเจตนา^๑นั้นเป็นปัจจัยเฉพาะ
ในปัญจโวการภพเท่านั้น หาเป็นในภพอื่นไม่.

รูปาวจรกุศลเจตนา^๒ที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต
กับตน และแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของสหชาตกัมมปัจจัย
โดยส่วนเดียว. แต่ รูปาวจรกุศลเจตนา^๓ที่เกิดขึ้นแล้วดับไป เป็นปัจจัย
แก่วิบากของตนและกัมมชรูป ด้วยอำนาจของนานากขณิกกัมมปัจจัย.

อรุปาวจรกุศลเจตนา และ โลกุตตรกุศลเจตนา^๔ที่เกิดพร้อมกัน
เป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตกับตน และแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจ-
โวการภพ, ในจตุโวการภพ เป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุตกับตนอย่างเดียว
ด้วยอำนาจของสหชาตกัมมปัจจัย.

และเจตนาทั้งสองนั้นที่เกิดขึ้นแล้วดับไป เป็นปัจจัยแก่วิบากขันธ^๕
ของตน ๆ ด้วยอำนาจของนานากขณิกกัมมปัจจัย. อกุศลเจตนา^๖ที่เกิด
พร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุตกับตน และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน
ในปัญจโวการภพ, ในจตุโวการภพ เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปขันธเท่านั้น
ด้วยอำนาจของสหชาตกัมมปัจจัย.

อกุศลเจตนา^๗นั้นที่เกิดขึ้นแล้วดับไป เป็นปัจจัยแก่วิบากขันธและ
กัมมชรูป ด้วยอำนาจของนานากขณิกกัมมปัจจัย.

วิบากเจตนาฝ่ายกามาวจรและรูปาวจร เป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต
กับตน และเป็นปัจจัยแก่จิตตชรูปในปวัตติกาล แก่กัมมชรูปในปฏิสนธิ-
กาล ด้วยอำนาจของสหชาตกัมมปัจจัย.

อรุปาวจรวิบากเจตนา เป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุตกับตนอย่าง

เดียว ด้วยอำนาจของสหชาติกัมมปัจจัย. โลกุตตรวิบากเจตนา เป็นปัจจัย
แก่กรรมที่สัมปยุตกับตน และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ในปัญจโวการภพ,
ในจุตโวการภพ เป็นปัจจัยแก่รูปธรรมเท่านั้น ด้วยอำนาจของสหชาติ-
กัมมปัจจัย.

กิริยาเจตนา ที่เกิดในภุมิทั้งสาม เป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต
และจิตตขรูป ในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจของสหชาติกัมมปัจจัย. ก็กิริยา
เจตนาที่เกิดในอรุภพ เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปธรรมเท่านั้น ด้วยอำนาจ
ของสหชาติกัมมปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม้โดยธรรมที่เป็นปัจ-
ยุบันในกัมมปัจจัยนี้ ดังกล่าวมาแล้วแล.

วรรณนานิทเทศแห่งกัมมปัจจัย จบ

[๑๕] วิปากปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นวิปาก
คือถึงความสุข และหมดกำลังลง กล่าวคือ นามขันธ์ ๔ ที่เป็นวิปาก
เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย.

วรรณนานิทเทศแห่งวิปากปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน วิปากปัจจัยนิเทศ ต่อไป.

เพราะรูปแม้จะเกิดจากกรรม ก็ไม่ชื่อว่าวิปาก ฉะนั้น พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า จึงตรัสว่า วิปากา แล้วตรัสว่า จตุตาโร ขนฺธา ในพระบาลีว่า
วิปากา จตุตาโร ขนฺธา. บาลีนี้มาด้วยอำนาจวิปากปัจจัยแห่งรูปธรรม

เท่านั้น ด้วยประการฉะนี้. แต่ในปัญหาวาระ ย่อมได้วิปากปัจจัยแม้แก่ จิตตชรูปและกัมมชรูปด้วย เพราะพระมาลีมาแล้วว่า ชั้นที่ ๑ ที่เป็น วิปากาพยากตะ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ และรูปที่จิตเป็นสมภูฐาน ด้วย อำนาจของวิปากปัจจัย. ชั้นที่ ๑ ที่เป็นวิปากาพยากตะ เป็นปัจจัยแก่ ชั้นที่ ๓ และกัมมชรูปในขณะปฏิสนธิ ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย. แต่ ในอธิการนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำเทศนาด้วยอำนาจธรรมที่มีส่วน เหลือ. พรรณนาบาลีในวิปากปัจจัยนี้เพียงเท่านี้.

ก็วิปากปัจจัยนี้ เพราะเป็นวิปากธรรม ว่าโดยชาติมีเพียงชาติเดียว (คือวิปากชาติ) โดยประเภทแห่งภูมิจำแนกได้ ๔ ภูมิ ด้วยอำนาจกามา- วจรภูมิเป็นต้น. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่างๆ ในวิปากปัจจัยนี้ ดังกล่าวมาแล้วนี้.

ก็ในวิปากปัจจัยที่จำแนกได้ดังอธิบายมาแล้ว กามาวจรวิปากและ รูปาวจรวิปาก เป็นวิปากปัจจัยแก่ชั้นที่สัมปยุตกับตน และเป็นวิปากปัจจัย แก่จิตตชรูปในปวัตติกาล เป็นวิปากปัจจัยแก่กัมมชรูปในปฏิสนธิกาล. อรูปาวจรวิปาก เป็นวิปากปัจจัยเฉพาะแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น. โลกุตตร- วิปากเป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตและจิตตชรูป ในปัญจโวการภพ. เป็น ปัจจัยเฉพาะแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น ในจตุโวการภพ. ผู้ศึกษาพึงทราบ วินิจฉัยแม้โดยธรรมที่เป็นปัจจัยยุบบันในวิปากปัจจัยนี้ อย่างนี้แล.

วรรณานิทเทศแห่งวิปากปัจจัย จบ

[๑๖] อาหารปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้นำมา
กล่าวคือ

๑. อาหารคือคำข้าว เป็นปัจจัยแก่ธรรมนี้ ด้วยอำนาจของ
อาหารปัจจัย

๒. นามอาหาร เป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับนาม-
อาหาร และแก่รูปทั้งหลายที่มีนามอาหารนั้นเห็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจ
ของอาหารปัจจัย.

พรรณานิทเทศแห่งอาหารปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน อาหารปัจจัยนิเทศ ต่อไป.

โอรชาในรูปที่เกิดในสันตติ ๔* ชื่อว่า อาหาร ในคำว่า กพพีกาโร
อาหาร. ก็เพราะอาหารนั้น บุคคลทำให้เป็นคำแล้ว กลืนกินเข้าไปเท่านั้น
จึงทำกิจแห่งอาหารได้ ที่อยู่ภายนอกหาทำกิจแห่งอาหารไม่ ฉะนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ตรัสว่า อาหาร ตรัสว่า กพพีกาโร อาหาร.
อีกอย่างหนึ่ง คำว่า กพพีกาโร นี้ สักว่าเป็นชื่อแห่งอาหารนั้น เพราะ
เป็นวัตถุที่บุคคลพึงทำให้เป็นคำๆ แล้วกลืนกิน. อาหารคือ ผัสสะ เจตนา
และวิญญูณ ชื่อว่า นามอาหาร. รูปที่มีกรรมเป็นสมุฏฐาน พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงถือเอาแล้วในคำนี้ว่า ตสมุฏฐานานัน. สมจริงดังที่พระองค์
ตรัสไว้ในปัญหาว่า ในขณะปฏิสนธิ อาหารที่เป็นวิปากาพยากตะ
เป็นปัจจัยแก่ขั้นที่สัมปยุตและรูปที่เกิดจากกรรม ด้วยอำนาจของอาหาร
ปัจจัย. พรรณนาบาลีในอาหารปัจจัย เพียงเท่านี้.

๑. รูปที่เกิดจากสมุฏฐาน ๔ คือ กรรม จิต อุตฺต อาหาร.

ก็อาหารปัจจัยนี้โดยย่อ ได้แก่ ธรรม ๔ อย่างเท่านั้น คือ กพพีการอาหาร ผัสสาหาร เจตนาหาร และวิญญาณหาร. ในอาหารอย่างนั้น นามอาหาร ๓ ที่เหลือ เว้นกพพีการอาหาร ว่าโดยอำนาจแห่งชาติ จำแนกได้ ๔ ชาติ โดยเป็นกุศล อกุศล วิบาก และกิริยา.

ว่าด้วยประเภทแห่งภูมิอีก นามอาหารเหล่านี้จำแนกได้มากมายหลายอย่าง อย่างนี้คือ กุศลจำแนกได้ ๔ ภูมิ อกุศล ๑ ภูมิ วิบาก ๔ ภูมิ กิริยา ๓ ภูมิ. ส่วนกพพีการอาหารโดยชาติเป็นอัพยากตะ โดยภูมิเป็นกามาวจรอย่างเดียว. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่าง ๆ ในอาหารปัจจัยนี้ ดังกล่าวมาแล้ว.

ก็ในอาหารปัจจัยซึ่งจำแนกได้ดังกล่าวมาแล้วนี้ อาหารที่เป็นกุศล ๓ อย่าง ทั้ง ๔ ภูมิเป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตกับตน และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย อาหารที่เหลือ เว้นรูปาวจรวิญญาณ เป็นปัจจัยเฉพาะแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น ในอรุภพด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย. แม้ในอาหารที่เป็นอกุศลก็เช่นเดียวกัน. อาหารที่เป็นวิบากทั้ง ๔ ภูมิ เป็นอาหารปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตในที่ทั้งปวง. ก็ในอริการนี้ กามาวจรวิบาก และรูปาวจรวิบากที่เกิดในปัญจโวการภพ เป็นอาหารปัจจัยแก่จิตตชรูปในปวัตติกาล แก่กัมมชรูปในปฏิสนธิกาล. อาหารที่เป็นโลกุตตรวิบากเป็นอาหารปัจจัยแก่จิตตชรูปอย่างเดียว. อาหารที่เกิดในอรุภพย่อมไม่เป็นปัจจัยแก่รูป. อาหารที่เป็นกิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เป็นอาหารปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุต และจิตตชรูปในปัญจโวการภพ. อาหารที่เป็นกามาวจรและอรุปาวจร เป็นอาหารปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น ในอรุภพ. กพพีการอาหารที่เกิดขึ้นในสันตติ ๔

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้โดยไม่แปลกกันว่า เป็นปัจจัยแก่กายนี้ แม้ก็จริง แต่เมื่อว่าโดยแปลกกัน ในอริการนี้ กวฬิการาหารนี้ เป็นผู้ให้เกิดรูปที่มีอาหารเป็นสมภูฐานด้วยชนกัตติ และตามรักษารูปที่มีอาหารเป็นสมภูฐานด้วยอนุปลากัตติ ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย. อธิบายว่าเป็นปัจจัยแก่สันตติรูปอันมีสมภูฐาน ๓ ที่เหลือ ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย เพราะเล็งรูปไว้. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม้ด้วยธรรมที่เป็นปัจจัยขุบบันในอาหารปัจจัยนี้ ดังพรรณนามาแล้ว.

วรรณานิทเทศแห่งอาหารปัจจัย จบ

[๑๗] อินทริยปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นใหญ่ กล่าวคือ

๑. จักขุนทริย เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย

๒. โสตินทริย เป็นปัจจัยแก่โสตวิญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับวิญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย

๓. มานินทริย เป็นปัจจัยแก่มานวิญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมานวิญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย

๔. ชิวหินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่ชีวหาวิญญาณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับชีวหาวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย

๕. กายินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย

๖. รูปชีวิตินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่กฐิตารูปทั้งหลาย ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย

๗. นามอินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับนามอินทรีย์ และแก่รูปทั้งหลายที่มีนามอินทรีย์ และกรรมที่ประกอบกับนามอินทรีย์นั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอินทริยปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน อินทริยปัจจัยนิเทศ ต่อไป.

บทว่า จกฺขุนฺทฺริยํ แปลว่า อินทรีย์คือจักขุ. บทว่า อินฺทฺริย-
ปฺจฺเจยฺน ความว่า จักขุนทรีย์เป็นต้นนั้น ตัวเองเกิดก่อนแล้วเป็นปัจจัย
แก่รูปธรรม ตั้งแต่เกิดไปจนถึงดับ ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย. แม้
ในอินทรีย์เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน. แม้ อรูปชีวิตินทรีย์ พระผู้มี-
พระภาคเจ้าก็ทรงสงเคราะห์เข้าในคำนี้ว่า อินทรีย์ที่ไม่มีรูป. ในคำว่า
ตฺสมุฏฺฐานนํ นี้ ทรงสงเคราะห์แม้กัมมรูปโดยที่กล่าวแล้วในหน
หลัง. สมจริงดังที่พระองค์ตรัสไว้ในปัญหาว่า อินทรีย์ที่เป็น
วิปากกาพยากตะ เป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุต และกัมมรูป ในขณะที่

ปฏิสนธิ ด้วยอำนาจของอินทรีปัจฉิม. พรรณนาบาลีในนิทเทศแห่งอินทรีปัจฉิมนี้เพียงเท่านี้.

ก็ อินทรีปัจฉิม นี้ คืออินทรี ๒๐ ถ้วนถ้วนอดีตินทรีและปฐิตินทรี.

จริงอยู่ อดีตินทรี และปฐิตินทรี เป็นกำเนิดแห่งเพศหญิงและเพศชาย แม้ก็จริง แต่ในกาลที่เป็นกตละเป็นต้น แม้เมื่ออดีตินทรีและปฐิตินทรีเหล่านั้นจะมีอยู่ ก็ยังไม่สำเร็จความเป็นอินทรีปัจฉิมแก่เพศหญิงและเพศชายเหล่านั้น เพราะเพศชายและเพศหญิงยังไม่มี ทั้งไม่เป็นอินทรีปัจฉิมแก่กรรมเหล่าอื่นด้วย.

จริงอยู่ กรรมที่เป็นอินทรีปัจฉิม จะชื่อว่าไม่สำเร็จความเป็นอินทรีปัจฉิมแก่กรรมที่ไม่แยกกัน ในขณะที่ตนมีอยู่ย่อมไม่มี เพราะฉะนั้น อดีตินทรีและปฐิตินทรีเหล่านั้น จึงไม่เป็นอินทรีปัจฉิม.

ก็อดีตินทรีและปฐิตินทรี เหล่านี้เป็นพืชแห่งเพศหญิงและเพศชายเหล่าใด โดยบรรยายที่มาในพระสูตร อดีตินทรีและปฐิตินทรีเหล่านั้น นับว่าเป็นปกตูปนิสสยปัจฉิม แก่เพศหญิงและเพศชายเหล่านั้นด้วย.

อินทรีปัจฉิม ผู้ศึกษาพึงทราบว่าได้แก่ อินทรี ๒๐ ถ้วนอินทรีปัจฉิม นั้น โดยชาติจำแนกออกเป็น ๕ ชาติ คือกุศล อกุศล วิบาก กิริยาและรูป. ใน ๕ ชาติ นั้น กุศลว่าด้วยอำนาจแห่งภูมิมี ๔ ภูมิ อกุศลเป็นกามาวจรอย่างเดียว วิบากมี ๔ ภูมิ กิริยามี ๓ ภูมิ รูปเป็นกามาวจรภูมิเท่านั้น ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่าง ๆ ในอินทรีปัจฉิมนี้ อย่างนี้ก่อน.

ก็ในอินทริยปัจจัยซึ่งจำแนกแล้วอย่างนี้ **ปัจจัยคืออินทริย์ที่เป็น** กุศลทั้ง ๔ ภูมิ เป็นปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต และแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย. อินทริย์ที่เป็นอกุศลเหมือนกัน. กุศลและอกุศลที่เหลือเว้นรูปาวจรกุศล เป็นปัจจัยเฉพาะแก่กรรมที่สัมปยุตในอรูปรภพ ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย.

อินทริย์ที่เป็นวิบากทั้ง ๔ ภูมิ เป็นอินทริยปัจจัย แก่กรรมที่สัมปยุต โดยส่วนเดียว. ก็บรรดาอินทริย์ที่เป็นวิบากเหล่านี้ อินทริย์ที่เป็นกามาวจรวิบาก และรูปาวจรวิบาก เมื่อเกิดในปัญจโวการภพ เป็นปัจจัยแก่จิตตชรูปในปวัตติกาล และกัมมชรูปในปฏิสนธิกาล ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย. อินทริย์ที่เป็นโลกุตตรวิบาก เป็นปัจจัยแก่จิตตชรูปอย่างเดียว. อินทริย์ที่เป็นโลกุตตรวิบาก ซึ่งเกิดขึ้นในอรูปรภพ ย่อมไม่เป็นปัจจัยแก่รูป.

อินทริย์ที่เป็นกิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เป็นอินทริยปัจจัยแก่กรรมที่สัมปยุต และจิตตชรูปในปัญจโวการภพ. ส่วนอินทริย์ที่เป็นกามาวจรกิริยา และอรูปราวจรกิริยา ย่อมสำเร็จความเป็นอินทริยปัจจัยเฉพาะแก่กรรมที่สัมปยุตเท่านั้น ในอรูปรภพ.

ในรูปอินทริย์ทั้ง ๖ มีจักขุนทริย์เป็นต้น จักขุนทริย์เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณจิต ๒ พร้อมทั้งกรรมที่สัมปยุตในฝ่ายกุศลวิบากและอกุศลวิบาก ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย. โสตินทริย์เป็นต้น ก็เป็นอินทริยปัจจัยแก่โสตวิญาณเป็นต้น อย่างนั้นเหมือนกัน.

รูปชีวิตินทริย์เป็นปัจจัยแก่รูปที่เกิดร่วมกับตนในฐิติขณะ ด้วย

อำนาจของอินทริยปัจจัย. ความเป็นสหชาติปัจจัย ย่อมไม่มีแก่รูป-
ชีวิตินทรีย์นั้น.

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยธรรมที่เป็นปัจจัยอุบถันในอินทริยปัจจัย
อย่างนี้แล.

วรรณานิทเทศแห่งอินทริยปัจจัย จบ

[๑๘] ฌานปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้เพ่ง
อารมณ์ กล่าวคือ องค์ฌานทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลาย
ประกอบด้วยฌาน และแก่รูปทั้งหลายที่มีฌานและธรรมที่ประกอบด้วย
ฌานนั้นเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งฌานปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน ฌานปัจจัยนิเทศ ต่อไป.

บทว่า ฌานจุคานิ ได้แก่ องค์ฌาน ๗ กล่าวคือ วิตก วิจารณ์
ปีติ โสมนัส โทมนัส อุเบกขา และจิตเตกัคคตา ที่เกิดขึ้นในจิต
ที่เหลือ เว้นทวีปัญญาวิญญานจิต ๑๐. ก็เพราะหมวดแห่งวิญญาน ๕
เป็นเพียงการตกไป (แห่งจิตในอารมณ์) อุเบกขา สุข และทุกข์แม้จะ
มีอยู่ในจิตเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ไม่ทรงยกขึ้นว่าเป็นองค์ฌาน
เพราะไม่มีการเข้าไปเพ่งอารมณ์. ก็บรรดาองค์ฌานเหล่านั้น องค์ฌาน
แม้ในเหตุจิตที่เหลือ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ไม่ทรงยกขึ้น (ว่าเป็นฌาน-

ปัจจัย) เหมือนกัน เพราะถูกตัดขาดไปแล้ว แต่ในการประมวลธรรมใน อธิการนี้ ทรงยกขึ้นไว้ด้วย.

แม้ในบทว่า **คัมภีรญาณานัน** นี้ ผู้ศึกษาพึงทราบว่ พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงสงเคราะห์เอากรรมรูป. สมจริงดังที่พระองค์ตรัสไว้ใน
ปัญหาวาระว่า " ในปฏิสนธิขณะ องค์ฌานที่เป็นวิปากาพยากตะ เป็น
ปัจจัยแก่ขั้นที่สัมปยุต และกัมมรูป ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย."
พรรณนาบาลีในอธิการนี้เพียงเท่านี้.

ก็ฌานปัจจัยนี้คือองค์ฌาน ๗ จำแนกโดยประเภทแห่งชาติมี ๔ ชาติ
คือ กุศล อกุศล วิบาก และกิริยา. ว่าด้วยอำนาจแห่งภูมิอีกครั้ง จำแนก
ได้ ๑๒ ภูมิ คือกุศล ๔ อกุศล ๑ วิบาก ๔ กิริยา ๓. ผู้ศึกษาพึงทราบ
วินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่างๆ ในฌานปัจจัยนี้ ดังกล่าวมา
แล้ว.

ในฌานปัจจัยที่จำแนกออกอย่างนี้ องค์ฌานที่เป็นกุศลทั้ง ๔ ภูมิ
เป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุต และจิตตชรูปในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจ
ของฌานปัจจัย. องค์ฌานที่เหลือเว้นที่เป็นรูปาวจร เป็นปัจจัยแก่ธรรมที่
สัมปยุตเท่านั้นในอรุภพ ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย. แม้ในอกุศลเป็นต้น
ก็นัยนี้เหมือนกัน. องค์ฌานที่เป็นกามาวจรวิบาก และ รูปาวจรวิบาก
เป็นฌานปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุต และจิตตชรูปในปวัตติกาล. เป็นฌาน-
ปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุต และกัมมรูปในปฏิสนธิกาล. องค์ฌานที่เป็น
อรุปวิบาก เป็นฌานปัจจัยเฉพาะแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น (ในอรุภพ)
และโลกุตตรวิบากที่เกิดในอรุภพก็เหมือนกัน. แต่ในปัญจโวการภพ
องค์ฌานที่เป็นโลกุตตรวิบากนั้น เป็นปัจจัยแก่จิตตชรูปด้วยอำนาจของ

ฉานปัจฉิม. องค์ฉานที่เป็นกิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เป็นฉานปัจฉิมแก่ธรรม
ที่สัมปยุต และจิตตชรูปในปัญจโวการภพ. องค์ฉานที่เกิดในรูปภพเป็น
ปัจฉิมเฉพาะแก่ธรรมที่สัมปยุตเท่านั้น ด้วยอำนาจของฉานปัจฉิม. ผู้ศึกษา
พึงทราบวินิจฉัย แม้โดยธรรมที่เป็นปัจฉิมอยู่ในฉานปัจฉิมนี้ ดังกล่าว
มาแล้วแล.

วรรณานิทเทศแห่งฉานปัจฉิม จบ

[๑๕] มัคคปัจฉิม ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นทาง กล่าว
คือ องค์มรรคทั้งหลายเป็นปัจฉิมแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมรรค
และแก่รูปทั้งหลายที่มีมรรค และธรรมที่ประกอบกับมรรคเป็นสมุฏฐาน
ด้วยอำนาจของมัคคปัจฉิม.

วรรณานิทเทศแห่งมัคคปัจฉิม

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยในนิเทศแห่ง มัคคปัจฉิม ต่อไป.

บทว่า มคฺคญฺจ ใต้แก่องค์มรรค ๑๒ เหล่านี้ คือ ปัญญา
วิตก สัมมาวาจา สันตมกัมมันตะ สัมมาอาชีวะ วิริยะ สติ สมาธิ
มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ ที่เกิดขึ้นใน
จิตที่เหลือ เว้นนอกเหตุจิตตปบาท. พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงยกองค์
มรรคในนอกเหตุจิต (เป็นมัคคปัจฉิม) เพราะความเป็นมรรคเป็นธรรมเกิด
ภายหลังแห่งเหตุ. ทรงสงเคราะห์กัมมชรูป ในบทว่า ตํ สมุฏฺฐานํ นี้.
สมจริงดังที่พระองค์ตรัสไว้ในปัญหาว่า " องค์มรรคที่เป็นวิปากา-

พยากตะ ในขณะที่ปฏิสนธิ เป็นปัจจัยแก่ขั้นที่สัมปยุตและกัมมชรูป ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย." พรรณนาบาลีในอธิการนี้เท่านี้ก่อน.

ก็มัคคปัจจัยนี้ ได้แก่องค์มรรค ๑๒ แบ่งโดยประเภทแห่งชาติมี มีกุศลชาติเป็นต้น. และกุศลชาติเป็นต้น จำแนกโดยภูมิได้ ๑๒ ภูมิ มีกามาวจรภูมิเป็นต้น. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว.

ก็ในมัคคปัจจัยที่จำแนกได้ดังนี้ ่องค์มรรคที่เป็นกุศลทั้ง ๔ ภูมิ เป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุต และจิตตชรูปในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย. ่องค์มรรคที่เหลือเว้นที่เป็นรูปาวจรเป็นปัจจัยแก่ธรรมที่สัมปยุตในอรุปรภพ ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย. อธิบายทั้งหมดท่านให้พิสดารแล้วเหมือนมโนฉานปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม้โดยธรรมที่เป็นปัจจัยขุบบันในมัคคปัจจัยนี้ ดังกล่าวมาแล้วแล.

วรรณานิทเทศแห่งมัคคปัจจัย จบ

[๒๐] สัมปยุตตปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้ประกอบ กล่าวคือ นามขั้นทั้งหลาย ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน โดยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งสัมปยุตตปัจจัย

บาลีใน สัมปยุตตปัจจัยนิเทศ มีเนื้อความกระจ่างแล้ว. ก็ชื่อว่า สัมปยุตตปัจจัยนี้ว่าโดยสังเขป ได้แก่อรูปขั้นทั้งหมด. โดยประเภท

จำแนกได้หลายอย่างคือ โดยชาติ มีกุศลชาติเป็นต้น โดยภูมิ มีกามาวจร-
ภูมิเป็นต้น. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่าง ๆ
ในสัมปยุตตปัจจยนี้ ดังกล่าวมาแล้ว.

ก็ในสัมปยุตตปัจจยที่จำแนกแล้วอย่างนี้ บรรดากุศลชั้นทั้ง ๔ ภูมิ
ชั้น ๑ เป็นปัจจยแก่ชั้น ๓, ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจย ชั้น ๓
เป็นปัจจยแก่ชั้น ๑, ชั้น ๒ เป็นปัจจยแก่ชั้น ๒. กุศลชั้นทั้งหมด
เป็นปัจจยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจย ด้วยประการฉะนี้
แม้ในอกุศลชั้น วิบากชั้นและกิริยาชั้นก็นัยนี้เหมือนกัน. ผู้ศึกษา
พึงทราบวินิจฉัยแม้โดยธรรมที่เป็นปัจจยুবัน ในสัมปยุตตปัจจยนี้ ดัง
พรรณนามาแล้วแล.

วรรณานาภิเทศแห่งสัมปยุตตปัจจย จบ

[๒๑] วิปยุตตปัจจย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้
ไม่ประกอบ กล่าวคือ

๑. รูปธรรมทั้งหลายเป็นปัจจยแก่นามธรรมทั้งหลาย ด้วย
อำนาจของวิปยุตตปัจจย

๒. นามธรรมทั้งหลายก็เป็นปัจจยแก่รูปธรรมทั้งหลาย ด้วย
อำนาจของวิปยุตตปัจจย.

วรรณานิทเทศแห่งวิปยุตตปัจจย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน วิปยุตตปัจจยนิเทศ ต่อไป.

คำนี้ว่า รูปธรรมเป็นวิปยุตตปัจจยแก่รูปธรรม พึงทราบด้วยอำนาจหทัยวัตถุและจักขุนทรีย์เป็นต้นก่อน ๆ จริงอยู่ รูปธรรม ๖ อย่างเหล่านี้เองเป็นวิปยุตตปัจจยแก่รูปขันธ์. ถึงแม้ธรรมที่เป็นอารมณ์มีรูปายตนะเป็นต้น เป็นวิปยุตตกัน (กับจักขายตนะเป็นต้น) ก็จริง แต่ก็ไม่จัดเป็นวิปยุตตปัจจย.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

ตอบว่า เพราะไม่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องสัมปโยคะ. รูปขันธ์ทั้งหลายเกิดขึ้น เหมือนออกมาจากภายในแห่งรูปอันเป็นที่อาศัย มีจักขุปสาทเป็นต้น. ความเกี่ยวข้องในจักขุปสาทเป็นต้นเหล่านี้ จึงมีอยู่ไม่ว่ารูปขันธ์เหล่านั้นจะสัมปยุตหรือวิปยุตกับจักขุปสาทเป็นต้นเหล่านั้นก็ตาม. ส่วนธรรมที่เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นเพียงอารมณ์แห่งจิตที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยวัตถุรูปเท่านั้น เพราะเหตุนี้ความเกี่ยวข้องเรื่องสัมปโยคะในจักขุปสาทเป็นต้นเหล่านั้น จึงไม่มี. รูปายตนะเป็นต้นเหล่านั้นไม่จัดเป็นวิปยุตตปัจจย เพราะไม่มีการเกี่ยวข้องในเรื่องสัมปโยคะ ด้วยประการฉะนี้. ผู้ศึกษาพึงทราบความเป็นวิปยุตตปัจจยนี้ในหทัยวัตถุเป็นต้นด้วย. สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน ปัญหาวาระ ว่า " วัตถุรูปเป็นปัจจยแก่กุศลขันธ์และอกุศลขันธ์ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจย จักขายตนะ ๆ ล ๆ กายายตนะ เป็นปัจจยแก่จักขุวิญญาณ ๆ ล ๆ กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจย. วัตถุรูปเป็นปัจจยแก่ขันธ์ที่เป็นวิปากาพยา-กตะ และกิริยาพยากตะ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจย."

คำนี้ว่า อรูปธรรมเป็นปัจจัยแก่รูปธรรมด้วยอำนาจของวิปยุตต-
ปัจจัย ผู้ศึกษาพึงทราบด้วยอำนาจขั้น ๔. จริงอยู่ ในบรรดาอรูปธรรม
ขั้น ๔ เป็นวิปยุตตปัจจัยแก่รูปธรรมที่เป็นสหชาตะและปุเรชาตะ. ส่วน
นิพพานถึงจะเป็นอรูปธรรม ก็ไม่เป็นปัจจัยแก่รูปด้วยอำนาจของวิป-
ยุตตปัจจัย. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ประกอบด้วยขั้น ๔
ไม่ประกอบด้วยขั้น ๔ (คือสัมปยุตหรือวิปยุตใช้กับนามขั้น). ผู้
ศึกษาพึงทราบว่า เฉพาะขั้น ๔ เท่านั้น เป็นวิปยุตตปัจจัยด้วยประการ
ฉะนี้. สมจริง ดังที่พระองค์ตรัสไว้ใน ปัญหาวาระ ว่า ที่เป็นสหชาตะ
กุศลขั้นเป็นปัจจัยแก่จิตตตชรูป ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย. ที่เป็น
ปัจฉาชาตะ กุศลขั้นเป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของวิป-
ยุตตปัจจัย ในขณะที่ปฏิสนธิขั้นที่เป็นวิปากาพยาตะเป็นปัจจัยแก่กัมมชรูป
ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย ขั้นทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่หทัยวัตถุ ด้วย
อำนาจของวิปยุตตปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบการพรรณนาบาลีในอธิการนี้
อย่างนี้.

ก็ชื่อว่า วิปยุตตปัจจัยนี้ โดยสังเขป ได้แก่ รูปธรรมและอรูปธรรม
ที่กำลังเป็นไปในปัญจโวการภพ. บรรดาอรูปธรรมและอรูปธรรมเหล่านั้น
รูปธรรมจำแนกได้ ๖ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งหทัยวัตถุและจักขุปสาท
เป็นต้น. อรูปธรรมที่เกิดในปัญจโวการภพ จำแนกได้ ชาติ คือ กุศล
อกุศล วิปาก กิริยา. อรูปธรรมนั้นโดยภูมิจำแนกได้ ๑๑ ภูมิ คือ
กุศล ๔ อกุศล ๑ วิปาก ๓ กิริยา ๓ ด้วยอำนาจแห่งกามาวจรภูมิเป็น

๑. อภิ. ธาตุกถา

ต้น. แต่อรุวิบากไม่เป็นวิปยุตตปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่าง ๆ ในวิปยุตตปัจจัยนี้ ดังพรรณนามานี้

ก็ในวิปยุตตปัจจัยที่จำแนกแล้วอย่างนี้ กุศล และอกุศลทั้ง ๔ ภูมิที่เกิดในปัญจโวการภพ เป็นปัจจัยแก่จิตชรูปที่เกิดขึ้นพร้อมกับตน ด้วยอำนาจของสหชาติวิปยุตตปัจจัย. เป็นปัจจัยแก่รูปกายที่มีสมุฏฐาน ๔ และ ๓ ที่เกิดก่อน ที่ล่วงเลยอุปาทนขณะมาถึงฐิติขณะ ด้วยอำนาจของปัจฉาชาติวิปยุตตปัจจัย. ก็คำว่า **รูปกายที่มีสมุฏฐาน ๓** ในที่นี้ ผู้ศึกษาพึงทราบว่า ได้แก่กามแห่งพรหมปารีสัชชา เป็นต้น เพราะไม่มีอาหารสมุฏฐาน.

ก็กามาวจรวิบากและรูปาวจรวิบาก เป็นปัจจัยแก่จิตชรูป ในปวัตติกาลและกัมมชรูปในปฏิสนธิกาล ด้วยอำนาจของสหชาติวิปยุตตปัจจัย. โลกุตตรวิบากเป็นปัจจัยเฉพาะแก่จิตชรูปอย่างเดียว. ก็วิบากทั้ง ๓ ภูมิ (กาม+รูป+โลกุตตระ) เป็นปัจจัยแก่กายที่มีสมุฏฐาน ๔ และ ๓ ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของปัจฉาชาติวิปยุตตปัจจัย.

กิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เป็นปัจจัยแก่จิตชรูป ด้วยอำนาจของสหชาติวิปยุตตปัจจัย, เป็นปัจจัยแก่กายที่มีสมุฏฐาน ๔ และสมุฏฐาน ๓ ซึ่งเกิดก่อน ด้วยอำนาจของปัจฉาชาติวิปยุตตปัจจัย.

ส่วนในฐิตรูป ๖ อย่างนั้น วัตถุรูปเป็นปัจจัยแก่กามาวจรวิบากและรูปาวจรวิบากในขณะปฏิสนธิ ด้วยอำนาจของสหชาติวิปยุตตปัจจัย. เป็นปัจจัยแก่กุศลทั้ง ๔ ภูมิ อกุศล ๑ ภูมิ วิบากทั้ง ๓ ภูมิ เว้นวิญญาณจิต ๑๐ และกิริยาจิตทั้ง ๓ ภูมิที่เกิดขึ้นในปวัตติกาล ด้วยอำนาจของปุเรชาติวิปยุตตปัจจัย. จักขายตนะเป็นต้น เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ

เป็นต้น. ด้วยอำนาจของปุระชาตวิปยุตตปัจจัย ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย
แม้โดยธรรมที่เป็นปัจจัยอุบัตินในอธิการนี้ ดังพรรณนามาแล้วแล.

วรรณานิทเทศแห่งวิปยุตตปัจจัย จบ

[๒๒] อตฺธิปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้ยังมีอยู่
กล่าวคือ

๑. นามขันธ ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอตฺธิ
ปัจจัย

๒. มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของ
อตฺธิปัจจัย

๓. ในปฏิสนธิขณะ นามรูปเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ด้วย
อำนาจของอตฺธิปัจจัย

๔. จิตและเจตสิกธรรมทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่รูปทั้งหลายที่
มีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของอตฺธิปัจจัย.

๕. มหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูปทั้งหลาย ด้วยอำนาจ
ของอตฺธิปัจจัย

๖. จักขยตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺธิปัจจัย

๗. โสตายตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณธาตุ และแก่ธรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺธิปัจจัย

๘. ฆานายตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญูณธาตุ และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับฆานวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๙. ชิวหายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชิวหาวิญญูณธาตุ และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับชิวหาวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๑๐. กายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญูณธาตุ และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๑๑. รูปลายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญูณธาตุ และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๑๒. สัททตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญูณธาตุ และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับโสตวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๑๓. คันชตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญูณธาตุ และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับฆานวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๑๔. รสยตนะ เป็นปัจจัยแก่ชิวหาวิญญูณธาตุ และแก่กรรม
ทั้งหลายที่ประกอบกับชิวหาวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๑๕. โผฏฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญูณธาตุ และแก่
กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิ-
ปัจจย

๑๖. รูปลายตนะ สัททตนะ คันชตนะ รสยตนะ โผฏ-
ฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบ
กับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย

๑๗. มโนธาตุ และมโนวิญญูณธาตุ อาศัยรูปใดเป็นไป รูป

นั้นเป็นปัจจัยแก่มนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลาย
ที่ประกอบกับมนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอตติ
ปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอตติปัจจัย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน อตติปัจจัยนิเทศ ต่อไป.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอตติปัจจัย ด้วยอำนาจแห่งสหชาตะ
ด้วยคำว่า จตุตถาโร ขนฺธา เป็นต้น. ทรงแสดงอตติปัจจัยด้วยอำนาจแห่ง
ปุเรชาตะด้วยคำว่า จกฺขุวยตฺถํ เป็นต้น. ในคำว่า ยํ รูปํ นิสฺสายํ นี้
ทรงแสดงอตติปัจจัยด้วยอำนาจธรรมทั้งที่เป็น สหชาตะและปุเรชาตะ.
บาลีนี้มาแล้วด้วยอำนาจอตติปัจจัย แห่งธรรมทั้งที่เป็นสหชาตะและปุเร-
ชาตะที่เดียวด้วยประการฉะนี้.

แต่ใน ปัญหาวาระ ได้้อตติปัจจัย ด้วยอำนาจแห่งอาหารและ
อินทรีย์ที่เป็นปัจฉาชาตะด้วย เพราะพระบาลีมาแล้วด้วยอำนาจธรรม
เหล่านี้ คือ สหชาตะ ปุเรชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาร อินทรีย์. แต่ใน
ที่มีพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเทศนา ด้วยอำนาจแห่งธรรมที่มีส่วนเหลือ.
พรรณนาบาลีในอธิการนี้เพียงเท่านี้.

ก็ชื่อว่า อตติปัจจัยนี้ มี ๒ อย่าง คือโดยเป็นอัญญมัญญะ
และไม่ใช่อัญญมัญญะ. ใน ๒ อย่างนั้น อตติปัจจัยที่เป็นอัญญมัญญะ
มี ๓ อย่าง คืออรูปกับอรูป รูปกับรูป รูปและอรูปกับรูปและอรูป.
จริงอยู่ ในคำนี้ว่า จันฺธ ๔ เป็นอตติปัจจัยแก่อรูป พระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสถึงอรูปเป็นปัจจัยกัน ด้วยอำนาจการเกิดขึ้นแห่งจิตทั้งหมด. ในคำนี้

ว่า จตุตถาโร มหาภูตา ตรัสถึงรูปเป็นปัจจัยกับรูป ด้วยอำนาจการสืบต่อแห่งรูปทั้งหมด. ในคำนี้ว่า โลกุกนฺตฺกฺขณ นามรูปํ ตรัสถึงรูปและอรูปกับรูปและอรูปเป็นปัจจัยกัน ด้วยอำนาจแห่งชั้นที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิและวัตถุรูป. อคติปัจจัยที่ไม่ใช่อัญญมัญญะมี ๓ อย่าง คืออรูปเป็นอคติปัจจัยแก่รูป รูปเป็นอคติปัจจัยแก่รูปรูปเป็นอคติปัจจัยแก่อรูป จริงอยู่ ในคำนี้ว่า จิตฺตเจตฺติกา ฌมฺมา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงอรูปเป็นปัจจัยแก่รูป ด้วยอำนาจปัจจุโวการภพ. ในคำนี้ว่า มหาภูตา อูปาทารูปานํ ตรัสถึงรูปเป็นปัจจัยแก่รูป ด้วยอำนาจการสืบต่อแห่งรูปทั้งหมด. ในคำมีอาทิว่า " จกฺขวยตฺนํ จกฺขุวิญญฺณธาตฺตยา " พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า รูปเป็นปัจจัยแก่อรูป ด้วยอำนาจของอคติปัจจัย ด้วยอำนาจวัตถุและอารมณ์. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า อคติปัจจัยนี้โดยสังเขป จะกล่าวได้ว่า ได้แก่ เบญจ-
ชั้นที่กำลังเป็นรูป คือนามและรูปที่ถึงซึ่งขณะทั้ง ๓ ก็ถูก.

อคติปัจจัยนั้นโดยประเภทแห่งขาคิจเจกออกเป็น ๕ ขาคี คือกุศล อกุศล วิบาก กิริยา และรูป. ใน ๕ ขาคีนั้น อคติปัจจัยที่เป็นกุศลมี ๒ คือเป็นสหชาตะกับปัจฉาชาตะ, อกุศล วิบาก และกิริยาก็เหมือนกัน. บรรดา อคติปัจจัย ที่เป็นกุศลเป็นต้นนั้น กุศลจำแนกออกเป็น ๔ ภูมิ ด้วยอำนาจเป็นกามาวจรเป็นต้น. อกุศลเป็นกามาวจรอย่างเดียว. วิบากเป็นไปทั้ง ๔ ภูมิ. กิริยาเป็นไปใน ๓ ภูมิ อคติปัจจัยคือรูปเป็นกามาวจรอย่างเดียว. ก็ อคติปัจจัยคือรูปนั้นมี ๒ อย่าง ด้วยอำนาจสหชาตะและปุเรชาตะ. ใน ๒ อย่างนั้น วัตถุ ๕ และอารมณ์ ๕ เป็นปุเรชาตะอย่างเดียว. หทัยวัตถุ เป็นสหชาตะก็ได้ เป็นปุเรชาตะก็ได้ ส่วนอาหารและอินทรีย์ที่มาแล้วในปัญหาวาระ ย่อมไม่ได้การจำแนกโดยเป็นสหชาตะเป็นต้น. ผู้ศึกษาพึง

ทราบวินิจฉัยโดยการจำแนกด้วยประการต่างๆ ในอธิการนี้ ดังพรรณนามาแล้ว.

ก็ในอรรถปิฎกที่จำแนกไว้แบบนี้ กุศลแม่ทั้ง ๔ ภูมิที่เกิดพร้อมกันเป็นอรรถปิฎก. ในปัญจโวการภพ เป็นปิฎกซึ่งกันและกัน แก่ชั้นทั้งหลาย โดยนัยเป็นต้นว่า ชั้น ๑ เป็นปิฎกแก่ชั้น ๓. และเป็นปิฎกแก่จิตตชรูป ด้วยอำนาจของอรรถปิฎก. แก่สหชาตกุศลที่เหลือ เว้นรูปาวจรกุศล เป็นปิฎกเฉพาะแก่ชั้นทั้งหลายที่สัมปยุตเท่านั้นในอรุภพ ด้วยอำนาจของอรรถปิฎก. แก่กุศลที่เป็นปัจฉาชาตะทั้ง ๔ ภูมิ เป็นปิฎกแก่กายที่มีสมุฏฐาน ๔ และ ๓ ในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจของอรรถปิฎก แม้ในอกุศลเป็นต้นก็นัยนี้เหมือนกัน. จริงอยู่ อกุศลที่เป็นสหชาตแม่เป็นปิฎกแก่ชั้นทั้งหลายที่สัมปยุต และจิตตชรูปในปัญจโวการภพ และเป็นปิฎกเฉพาะแก่ชั้นทั้งหลายที่สัมปยุตเท่านั้นในจตุโวการภพ ด้วยอำนาจของอรรถปิฎก. อกุศลที่เป็นปัจฉาชาตอกุศล เป็นปิฎกแก่กายที่มีสมุฏฐาน ๔ และ ๓ ในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจของอรรถปิฎก.

ก็โดยความเป็นวิบากอรรถปิฎกที่เป็นกามาวจรวิบาก และรูปาวจรวิบาก เป็นปิฎกแก่ชั้นทั้งหลายและกัมมชรูป ในขณะที่ปฏิสนธิโดยแน่นอน ด้วยอำนาจของสหชาตอรรถปิฎก. แต่เป็นปิฎกแก่ชั้นที่สัมปยุตและจิตตชรูปในปวัตติกาล ด้วยอำนาจของสหชาตอรรถปิฎก เป็นปิฎกแก่กายที่มีสมุฏฐาน ๔ และ ๓ ซึ่งถึงฐิติขณะแล้ว ด้วยอำนาจของปัจฉาชาตอรรถปิฎก.

แต่อรุภาวจรวิบาก และโลกุตตรวิบาก ที่เกิดในอรุภพ เป็นปิฎกเฉพาะแก่ธรรมที่สัมปยุตกับคนเท่านั้น ด้วยอำนาจสหชาตอรรถปิฎก.

โลกุตตรวิบากในปัญจโวการภพ เป็นปัจจัยแก่ขั้นที่สัมปยุตกับตนและจิตตชรูป ด้วยอำนาจของสหชาติตติปัจจัย เป็นปัจจัยแก่กายที่มีสมุฏฐาน และ ๓ ด้วยอำนาจของปัจฉาชาติตติปัจจัย.

โดยความเป็นกิริยา อตติปัจจัยที่เป็นรูปาวจรกิริยา เป็นปัจจัยแก่ขั้นที่สัมปยุตและจิตตชรูป ด้วยอำนาจของสหชาติตติปัจจัย. เป็นปัจจัยแก่กายที่มีสมุฏฐาน ๔ และ ๓ ด้วยอำนาจของปัจฉาชาติตติปัจจัย.

แต่กามาวจรและอรูปาวจรกิริยา เป็นปัจจัยเฉพาะแก่ขั้นที่สัมปยุตเท่านั้น ในอรูปภพ และเป็นปัจจัยแก่จิตตชรูปในปัญจโวการภพ ด้วยอำนาจของสหชาติตติปัจจัย. เป็นปัจจัยแก่กายที่มีสมุฏฐาน ๔ และ ๓ ด้วยอำนาจปัจฉาชาติตติปัจจัย.

กักรรมคือรูป เป็นอตติปัจจัย ๔ ปัจจัย คือสหชาตะ ปุเรชาตะ อาหาร และอินทรีย์. ใน ๔ ปัจจัยนั้น อตติปัจจัยคือรูปที่เป็นสหชาตะ มี ๔ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งสมุฏฐาน. ในสมุฏฐาน ๔ นั้น รูปที่มีกรรมเป็นสมุฏฐาน เป็นสหชาติตติปัจจัย อย่างนี้คือ มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒, มหาภูตรูปเป็นปัจจัยแก่อุปาทายรูป ด้วยอำนาจของสหชาติตติปัจจัย. วัตถุรูปในขณะปฏิสนธิ เป็นปัจจัยแก่กามาวจรวิบากและรูปาวจรวิบากขั้น ด้วยอำนาจของสหชาติตติปัจจัย. รูปที่มีสมุฏฐาน ๓ ที่เหลือเป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของสหชาติตติปัจจัย อย่างนี้คือ มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒, มหาภูตรูปเป็นปัจจัยแก่อุปาทายรูป.

ส่วน ปุเรชาติตติปัจจัยนี้ ๒ อย่าง คือ วัตถุปุเรชาติ และ อารัมมณปุเรชาติ. ทั้ง ๒ อย่างนั้น ผู้ศึกษาพึงเชื่อมความถือเอาตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในปุเรชาติปัจจัยในหนหลัง. แม้อาหารัตติปัจจัย พึงประกอบตามนัยที่ประกอบแล้วในกวีการอาหารปัจจัยในหนหลัง. ก็อาหารัตติปัจจัยนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า อัตติปัจจัย ในอธิการนี้ ด้วยความเป็นปัจจัยในขณะที่คนยังไม่ดับไป. แม้ รูปชีวิตินทรีย์ พึงถือเอาตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในการอธิบายรูปชีวิตินทรีย์ ในอินทรีย์ปัจจัยข้างต้น. ก็ในที่นี้ รูปชีวิตินทรีย์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า อัตติปัจจัยด้วยความเป็นปัจจัยในขณะที่คนยังไม่ดับไป. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย แม้ด้วยธรรมที่เป็นปัจจัยยุบบันในอธิการนี้ ดังนี้แล.

วรรณานิทเทศแห่งอัตติปัจจัย จบ

[๒๓] นัตติปัจจัย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้ไม่มีกล่าวคือ

จิตและเจตสิกธรรมที่ดับไปแล้วตามลำดับด้วยดี เป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลายคือจิต และเจตสิกที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ด้วยอำนาจของนัตติปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งนัตถิปัจจย

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยใน นัตถิปัจจยนิเทศ ต่อไป.

บทว่า สมมบุตรนिरุทธา คือ เป็นธรรมที่ไม่มีระหว่างตนด้วยจิตตูป-
บาทอื่น ดับไปโดยลำดับด้วยดี. บทว่า ปญฺญูปฺปนฺนํ แปลว่า เกิดขึ้น
เฉพาะหน้า. ด้วยบทนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมยังความที่นัตถิปัจจย เป็น
นัตถิปัจจย เพราะอรรถว่า ให้โอกาสแก่ธรรมที่จะเกิดภายหลังเป็นไป
จริงอยู่ เมื่อธรรมที่เกิดก่อน ไม่ให้โอกาสแก่ธรรมที่เกิดภายหลังเป็นไป
ด้วยอำนาจการที่ตนเองดับไป ความที่ธรรมในภายหลังเหล่านั้นจะเกิดขึ้น
เฉพาะหน้า ไม่พึงมี. พรรณนาบาลีในอธิการนี้เท่านั้น. คำที่เหลือทั้งหมด
ผู้ศึกษาพึงทราบตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในอนันตรปัจจยนั่นเอง.

จริงอยู่ ลักษณะของปัจจยเท่านั้น เป็นความแปลกกันในระหว่าง
อนันตรปัจจยกับนัตถิปัจจยนี้. แต่ความต่างกันแห่งปัจจยและปัจจยुบับัน
ไม่มีเลย. อนึ่ง ในปัจจยทั้งสองนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงปัจจย
และปัจจยुบับันโดยสรุปไว้ โดยนัยเป็นต้นว่า จักขุวิญญูญาณธาตุ และธรรม
ที่สัมปยุต ด้วยจักขุวิญญูญาณธาตุนั้นเป็นปัจจยแกมโนธาตุ. ในที่นี้ทรงแสดง
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด โดยทั่ว ๆ ไป ด้วยอำนาจการดับไปและเกิดขึ้นว่า
ธรรมคือจิตและเจตสิกที่ดับไปตามลำดับด้วยดี เป็นปัจจยแก่ธรรมคือจิต
และเจตสิกที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า.

วรรณานิทเทศแห่งนัตถิปัจจย จบ

[๒๔] วิคตปัจจย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้ปราศจากไป กล่าวคือ.

จิตและเจตสิกธรรมทั้งหลายที่ปราศจากไปแล้ว ตามลำดับด้วยดี เป็นปัจจยแก่ธรรมทั้งหลาย คือจิตและเจตสิกที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ด้วยอำนาจของวิคตปัจจย.

วรรณานิทเทศแห่งวิคตปัจจย

ใน วิคตปัจจยนิทเทศ บทว่า สมมฺนุตฺตวิคตา คือ ปราศจากไปโดยลำดับด้วยดี. ด้วยบทนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงแสดงว่า วิคตปัจจยเป็นปัจจยโดยภาวะที่ตนเองปราศจากไป. นัตถิปัจจย และวิคตปัจจยนี้ต่างกัน เพียงพยัญชนะเท่านั้น เนื้อความไม่ต่างกันเลย.

วรรณานิทเทศแห่งวิคตปัจจย จบ

[๒๕] อวิคตปัจจย ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นผู้ยังไมปราศจากไป กล่าวคือ

๑. นามขันธ ๔ เป็นปัจจยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจย

๒. มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจย

๓. ในปฏิสนธิขณะ นามธรรมและรูปธรรมทั้งหลาย เป็นปัจจยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจย

๔. จิตและเจตสิกธรรมทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่รูปทั้งหลายที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๕. มหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูป ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๖. จักขยตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๗. โสตตยตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๘. ฆณายตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๙. ชิวหายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชีวหาวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับชีวหาวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๑๐. กายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๑๑. รูปลายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๑๒. สัททตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย
๑๓. คันชตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญาณธาตุ และแก่ธรรมทั้งหลายที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย

๑๔. รสายนณะ เป็นปัจจัยแก่ชีวหาวิญญูณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับชีวหาวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย

๑๕. โผฏฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญูณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับกายวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย

๑๖. รูปลายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายนณะ โผฏฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย

๑๗. มโนธาตุ และมโนวิญญูณธาตุ อาศัยรูปใดเป็นไป รูปนั้นเป็นปัจจัยแก่มนธาตุ และมโนวิญญูณธาตุ และแก่กรรมทั้งหลายที่ประกอบกับมนธาตุ และมโนวิญญูณธาตุนั้น ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย.

วรรณานิทเทศแห่งอวิคตปัจจัย

คำเป็นต้นว่า จกฺตาโร ขุนธา ใน อวิคตปัจจัยนิทเทศ ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความโดยอาการทั้งปวง ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในอรรถปัจจัยนิทเทศ. จริงอยู่ ปัจจัยนี้กับอรรถปัจจัยต่างกันเพียงพยัญชนะเท่านั้น เนื้อความหาต่างกันไม่.

วรรณานิทเทศแห่งอวิคตปัจจัย จบ

พรรณนาปัจจัยนิเทศวาระ

(บาลีอรรถกถาหน้า ๕๕๑-๕๕๒)

เพื่อความแจ่มแจ้งแห่งการดำเนินไปแห่งญาณ ในปัจจัย ๒๔ เหล่านี้
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วทั้งโดยอุทเทส และนิเทศ ดังพรรณนา
มาแล้ว บัดนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบ ปกิณณกวิวินิจฉัย ด้วยอำนาจแห่งบท ๑๐
เหล่านี้คือ

๑. โดยภาวะที่ธรรมหลาย ๆ อย่าง เป็นปัจจัยอย่างเดียวกัน
๒. โดยภาวะธรรมอย่างเดียว เป็นปัจจัยได้หลาย ๆ อย่าง
๓. โดยภาวะที่ปัจจัยอย่างเดียว เป็นปัจจัยได้หลาย ๆ อย่าง
๔. โดยปัจจัยที่เป็นสภาคะกัน
๕. โดยปัจจัยที่เป็นวิสภาคะกัน
๖. โดยปัจจัยที่เป็นคู่กัน
๗. โดยเห็นชนกปัจจัย และอชนกปัจจัย
๘. โดยปัจจัยที่เข้ากับธรรมได้ทั้งหมดและรูปนี้ทั้งหมด
๙. โดยการกำหนดมีอาทิว่า รูปเป็นปัจจัยแก่รูปเป็นต้น
๑๐. โดยการจำแนกโดยภพ.

ใน ๑๐ อย่างนั้น

๑. บทว่า โดยภาวะที่ธรรมหลาย ๆ อย่างเป็นปัจจัยอย่างเดียว
กัน ความว่า ธรรมหลายอย่างเป็นปัจจัยโดยความเป็นอันเดียวกัน ใน
ปัจจัย ๒๓ ที่เหลือเว้น กัมมปัจจัยเหล่านี้. ส่วนกัมมปัจจัย ได้แก่เจตนา

ธรรมอย่างเดียวกันนั้น. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยโดยภาวะที่ธรรมหลาย ๆ
อย่างเป็นปัจจัยอย่างเดียวกัน ในอธิการนี้ก่อน.

๒. บทว่า **โดยภาวะที่ธรรมอย่างเดียวกันเป็นปัจจัยหลาย ๆ อย่าง**
ความว่า ในเหตุปัจจัยก่อน ธรรมอย่างหนึ่งคือ **อโมหะ** ไม่เป็นเพียง
ปุเรชาติปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย ฌานปัจจัยเท่านั้น (แต่) เป็นปัจจัย
ด้วยอำนาจปัจจัย ๒๐ ที่เหลือ. **อโลภะ** และ **อโทสะ** แม้ไม่เป็นอินทรีย์-
ปัจจัยและมัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๘ ที่เหลือ. **โลภะ**
โมหะ แม้ไม่เป็นวิปากปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๗ ที่เหลือ.
โทสะ แม้ไม่เป็นอธิปัตติปัจจัย ก็เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๖ ที่
เหลือ.

ใน **อาร์มมณปัจจัย** รุปรายตนะ เป็นปัจจัย ๔ อย่าง คืออาร์มมณ-
ปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย อัตถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย แก่จักขุวิญญาณธาตุ
มโนธาตุ และอเหตุกมโนวิญญาณธาตุ แต่ยังเป็นปัจจัยด้วยอำนาจของ
อาร์มมณาธิปัตติปัจจัย และอาร์มมณูปนิสสยปัจจัยอีก แก่สเหตุกมโน-
วิญญาณธาตุ. ผู้ศึกษาพึงทราบความที่อาร์มมณปัจจัยธรรมทั้งหมด เป็น
ปัจจัยหลายอย่างโดยนัยนี้.

ใน **อธิปัตติปัจจัย** ผู้ศึกษาพึงทราบความที่อาร์มมณาธิปัตติเป็นปัจจัย
หลายอย่าง ตามนัยที่กล่าวแล้วในอาร์มมณปัจจัย. ในธรรมที่เป็นสหชาติ-
ธิปัตติ **วิมังสาธิปัตติ** เป็นปัจจัย ๒๐ อย่าง เหมือนอโมหะเหตุ. **ฉันทะ** ไม่
เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย
ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๗ ที่เหลือ.
จิตตะ ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย กัมมปัจจัย ฌานปัจจัย และ

มัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๕ ที่เหลือ. วิริยะ ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย และฌานปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๕ ที่เหลือ.

ใน อนันตรปัจจัย บรรดาขั้น ๔ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้โดยนัย เป็นต้นว่า " จกฺขิณฺณชฺชาตฺตฺ ".

เวทนาขั้น ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย และมัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๕ ที่เหลือ.

สัญญาขั้น ไม่เป็นอินทรีย์ปัจจัย และฌานปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๗ ที่เหลือ.

ใน สังขารขั้น เหตุ เป็นปัจจัยตามนัยที่กล่าวแล้วในเหตุปัจจัย จันตะ และ วิริยะ เป็นปัจจัยตามนัยที่กล่าวแล้วในอริปติปัจจัย.

ผัสสะ ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๘ ที่เหลือ.

เจตนา ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๕ ที่เหลือ.

วิตก ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย และอินทรีย์ปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑ ที่เหลือ.

วิจารณ์ ไม่เป็นมัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๘ ที่เหลือ.

ปีติ เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑ เหล่านั้นเหมือนกัน.

เอกัคคตา ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย และอาหารปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๒๐ ที่เหลือ.

สัทธา ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย
ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัย เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๘ ที่เหลือ
สติ เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๘ คือปัจจัย ๑๘ เหล่านั้น และ
มัคคปัจจัย.

ชีวิตินทรีย์ เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๘ ที่กล่าวแล้วในสัทธา.
หิริ และ โอตตปปะ เป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๗ ที่เหลือ โดย
เอาอินทรีย์ปัจจัยออก.

เจตสิกที่เป็นคู่ ๆ กัน มี กายปัสสัทธิ เป็นต้น และบรรดา
เยวาปนกะ เจตสิกคือ อธิโมกษ์ มนสิการ ตัตรมัชฌัตตตา กรุณา และ
มุทิตา ก็เหมือนกัน คือเป็นปัจจัยด้วยอำนาจปัจจัย ๑๗ เท่านั้น.

ส่วน วิรตีเจตสิก เป็นปัจจัย ๑๘ อย่าง คือปัจจัย ๑๗ เหล่านั้น
และมัคคปัจจัย.

มิจนาคิณฺฐิ เป็นปัจจัย ๑๗ อย่าง โดยนำวิปากปัจจัยออก

มิจนาวาจา มิจนากัมมันตะ และ มิจนอาชีวะ เป็นปัจจัย ๑๘
อย่าง คือปัจจัย ๑๗ เหล่านั้น และกัมมปัจจัย กับอาหารปัจจัย

เจตสิกกรรมเหล่านี้คือ อริหิเก อโนตตปปะ มานะ ถินะ มิทระ
อุทฺธังจะ ไม่เป็นเหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย
อาหารปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัย แต่เป็นปัจจัย
ด้วยอำนาจปัจจัย ๑๖ ที่เหลือ.

วิจิกจฺจนา อิสฺสา มัจจฺริยะ และ กุกฺกจฺจะ เป็นปัจจัย ๑๕ อย่าง
โดยเอาอธิปติปัจจัยออกจากนั้น.

พึงทราบความที่ **วิญญูณชั้น** เป็นปัจจัยหลายอย่าง ตามนัยที่กล่าวไว้ในอธิปัตปัจจัย. แม้ในสมนันตรปัจจัยก็นัยนี้เหมือนกัน.

ใน **สหชาติปัจจัย** บรรดาชั้น ๔ ก่อน พึงทราบความที่ธรรมหนึ่ง ๆ เป็นปัจจัยหลายอย่าง ตามนัยที่กล่าวแล้วนั่นเอง.

มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัย ๕ อย่าง คือ อารัมมณปัจจัย อารัมมณาธิปัตปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย อัทธิปัจจัย และอวิตตปัจจัย.

หทัยวัตถุ เป็นปัจจัย ๑๐ อย่าง คือ ปัจจัย ๕ เหล่านั้น และ วิปยุตตปัจจัย.

ใน **อัญญมัญญปัจจัย** ไม่มีธรรมที่ไม่เคยมีมาก่อน (คือเหมือนกับ สหชาติปัจจัย).

ใน **นิสสยปัจจัย** จักขายตนะ เป็นต้น เป็นปัจจัย ๕ อย่าง คือ อารัมมณปัจจัย อารัมมณาธิปัตปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย อินทริยปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อัทธิปัจจัย และอวิตตปัจจัย

ใน **อุปนิสสยปัจจัย** ไม่มีธรรมไม่เคยกล่าวมาก่อน.

ใน **ปุเรชาติปัจจัย** รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ และ รสายตนะ เป็นปัจจัย ๖ อย่าง คือ อารัมมณปัจจัย อารัมมณาธิปัตปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย อัทธิปัจจัย และอวิตตปัจจัย ในปุเรชาติปัจจัยนี้มีคำที่ยังไม่ได้อธิบายเพียงเท่านี้.

ใน **ปัจฉาชาติปัจจัย** เป็นต้น ไม่มีธรรมที่ยังไม่เคยมีมาก่อน.

ใน **อาหารปัจจัย** กพพีการาหารเป็นปัจจัย ๖ อย่าง คืออาร์มมณ-
ปัจจัย อาร์มมณาธิปติปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย อาหารปัจจัย อตถิปปัจจัย
และอวิคตปัจจัย.

ใน **อินทริยปัจจัย** เป็นต้น ไม่มีธรรมที่ยังไม่เคยมีมา, ผู้ศึกษาพึง
ทราบวินิจฉัย แม้โดยภาวะที่ธรรมอย่างเดียว เป็นปัจจัยได้หลายอย่าง
ในอธิการนี้ ดังพรรณนามาแล้วแล.

๓. บทว่า **โดยภาวะที่ปัจจัยเดียว เป็นปัจจัยได้หลายอย่าง**
ความว่า ธรรมใดเป็นปัจจัยแห่งปัจจัยุบบันชนิคโคชนิดหนึ่ง ในบรรดา
เหตุปัจจัย เป็นต้น โดยอาการใด โดยอรรถใด ธรรมนั้นไม่ละอาการ
นั้น อรรถนั้น ถึงความเป็นปัจจัยหลายอย่างแก่ธรรมเหล่านั้นในขณะนั้น
เอง โดยอาการใด โดยอรรถใด อย่างอื่นอีก ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัย
ธรรมนั้นโดยภาวะที่เป็นปัจจัยได้หลายอย่าง โดยอาการนั้น โดยอรรถนั้น
คือ

อโมหะ เป็นเหตุปัจจัย อโมหะนั้นไม่ละอรรถแห่งเหตุปัจจัยนั้นเลย
ถึงความเป็นปัจจัยหลายอย่าง โดยอาการ ๑๑ อีก คือ อธิปติปัจจัย สห-
ชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย วิปากปัจจัย อินทริยปัจจัย
มัคคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตถิปปัจจัย และอวิคต-
ปัจจัย.

อโลกะ และ **อโทสะ** ถึงความเป็นปัจจัยหลายอย่าง ด้วยอำนาจ
ปัจจัยที่เหลือจาก ๑๑ ปัจจัยนั้น โดยนำปัจจัย ๓ คือ อธิปติปัจจัย
อินทริยปัจจัย และมัคคปัจจัย ออก. **อโลกะ** และ **อโทสะ** ทั้งสองนี้
ย่อมได้ในเหตุปัจจัย และวิปากปัจจัยด้วย. ส่วนในกุศลและกิริยา ขาด

วิปากปัจจยไป. โภคะ โทสะ และ โมหะ ย่อมถึงความเป็นปัจจยหลาย อย่าง ด้วยอำนาจปัจจยที่เหลือ เว้นปัจจย ๔ คือ ปัจจย ๓ เหล่านั้น และวิปาก-ปัจจย.

อาร์มมณปัจจย ไม่ละอรรถแห่งอาร์มมณปัจจยนั้นเลย ย่อมถึง ความเป็นปัจจยหลายอย่าง ด้วยอาการ ๗ อีก คือ อาร์มมณาธิปติปัจจย นิสสยปัจจย อุปนนิสสยปัจจย ปุเรชาติปัจจย วิปยุตตปัจจย อตติปัจจย และอวิคตปัจจย. นี้เป็นกำหนดอย่างสูงสุดในอาร์มมณปัจจยนี้. ก็เมื่อ อรูปธรรมคือรูปธรรม ที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นอาร์มมณปัจจยมีอยู่ ย่อมได้ปัจจยเพิ่มขึ้นเพียงอาร์มมณาธิปติปัจจย และอาร์มมณูปนิสสยปัจจย เท่านั้น.

วิมังสา ใน อธิปติปัจจย เหมือนกับอโมหะ. **ฉันทะ**. ไม่ละอรรถ แห่งอธิปติปัจจย ย่อมถึงความเป็นปัจจยหลายอย่าง โดยอาการ ๘ อีก คือ สหชาติปัจจย อัญญมัญญปัจจย นิสสยปัจจย วิปากปัจจย สัมปยุตต-ปัจจย วิปยุตตปัจจย อตติปัจจย และอวิคตปัจจย. **วิริยะ** ถึงความ เป็นปัจจยหลายอย่างด้วยอาการ ๑๐ ด้วยอำนาจปัจจยเหล่านี้ คือ ปัจจย ๘ เหล่านั้น และอินทริยปัจจย กับมัคคปัจจย. **จิตตะ** ถึงความเป็นปัจจย หลายอย่าง โดยอาการ ๑๐ นอกเหนือจากอธิปติปัจจย ด้วยอำนาจการ นำมัคคปัจจยออกจากรู้แล้วเพิ่มอาหารปัจจยเข้าไป. ส่วน **อาร์มมณา-ธิปติปัจจย** ผู้ศึกษาพึงทราบว่าเป็นปัจจยหลายอย่าง ตามนัยที่กล่าวแล้ว ในอาร์มมณปัจจยในหนหลัง.

อนันตรปัจจย และ **สมนันตรปัจจย** ไม่ละอรรถแห่งอนันตรปัจจย และสมนันตรปัจจย ย่อมถึงความเป็นปัจจยหลายอย่าง ด้วยอาการ ๕ อีก คือ อุปนนิสสยปัจจย กัมมปัจจย อาเสวนปัจจย นตติปัจจย และอวิคตปัจจย

เจตนาในอริยมรรคเท่านั้น ย่อมได้ความเป็นกัมมปัจจัย ในอนันตรปัจจัยนี้ ธรรมที่เหลือหาได้ไม่.

สหชาติปัจจัย ไม่ละอรรถแห่งสหชาติปัจจัยเลย ย่อมถึงความเป็นปัจจัยหลายอย่าง ด้วยอาการ ๑๔ อีก คือ เหตุปัจจัย อธิปัตติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย มัคคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย. นี้เป็นกำหนดอย่างสูงสุด แต่ว่าด้วยอำนาจ วัตถุสหชาตะ (วัตถุที่เกิดพร้อม คือ ป. หทัย) เป็นต้น พึงทราบว่ามีเหตุปัจจัยเป็นต้น ในวัตถุสหชาตะนี้. แม้ในอัญญมัญญปัจจัย ก็นัยนี้เหมือนกัน.

นิสสยปัจจัย ไม่ละอรรถแห่งนิสสยปัจจัย ย่อมถึงความเป็นปัจจัยหลายอย่าง ด้วยอาการ ๑๗ แม้อื่นอีก ด้วยอำนาจปัจจัยที่เหลือ โดยนำออก ๖ ปัจจัยในบรรดาปัจจัย ๔ คือ อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย ปัจจชาติปัจจัย อาเสวนปัจจัย นัตถิปัจจัย วิคตปัจจัย และอรรถแห่งนิสสยปัจจัยของตนด้วย. แม้นี้ก็เป็นกำหนดอย่างสูงสุด ก็เมื่อว่าด้วยอำนาจแห่งวัตถุนิสสยะเป็นต้น. พึงทราบว่ามีเหตุปัจจัยเป็นต้น ในนิสสยปัจจัยนี้.

ใน **อุปนิสสยปัจจัย** อารัมมณูปนิสสยปัจจัย เหมือนกับอารัมมณาธิปัตติปัจจัย. อนันตรูปนิสสยปัจจัยไม่ละอรรถแห่งอนันตรูปนิสสยปัจจัย ย่อมถึงความเป็นปัจจัยหลายอย่าง ด้วยอาการ ๖ อีก คือ อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย กัมมปัจจัย อาเสวนปัจจัย นัตถิปัจจัย. และวิคตปัจจัย. **อริยมรรคเจตนาเท่านั้น** ย่อมได้ความเป็นกัมมปัจจัย ในอนันตรูป-

นิสสยปัจจัยนี้ ธรรมที่เลื้อหาได้ไม่. ปกตูปนิสสยะ ก็คือปกตูปนิสสย-
ปัจจัยนั่นเอง.

ปุรชาตปัจจัย ไม่ละอรรถแห่งปุรชาตปัจจัยของตน ย่อมถึงความ
เป็นปัจจัยอีกหลายอย่าง โดยอาการ ๘ อีก คือ อารัมมณปัจจัย อารัมมณา-
ชิปติปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนิสสปัจจัย อินทริยปัจจัย วิปยุตตปัจจัย
อตติปัจจัย และอวิคตปัจจัย. นี้เป็นการแสดงปัจจัยที่มากที่สุด แต่ใน
อารัมมณปุรชาตปัจจัย ย่อมไม่ได้นิสสยปัจจัย อินทริยปัจจัย และวิป-
ยุตตปัจจัย. พึงทราบปัจจัยที่ได้หรือไม่ได้ ยิ่งไปกว่านี้.

ปัจฉาชาตปัจจัย ไม่ละอรรถแห่งปัจฉาชาตปัจจัยของตน ย่อมถึง
ความเป็นปัจจัยหลายอย่าง ด้วยอาการ ๓ อีก คือ วิปยุตตปัจจัย อตติ-
ปัจจัยและอวิคตปัจจัย.

อาเสวนปัจจัย ไม่ละอรรถแห่งอาเสวนปัจจัย ย่อมถึงความเป็น
ปัจจัยอีกหลายอย่างโดยอาการ ๕ คือ อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย
อุปนิสสยปัจจัย นัตติปัจจัย และวิคตปัจจัย.

กัมมปัจจัย ไม่ละอรรถแห่งกัมมปัจจัย ที่เป็นกัมมปัจจัยในขณะ
เดียวกัน (เอกขณิกกัมมปัจจัย คือ สหชาตกัมม) ก่อน ยังถึงความเป็นปัจจัย
อีกหลายอย่าง ด้วยอาการ ๕ คือ สหชาตปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย
นิสสยปัจจัย วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย
อตติปัจจัย และอวิคตปัจจัย.

ที่เป็น **นาหนักขณิกกัมมปัจจัย** ย่อมถึงความเป็นปัจจัย อีกหลายอย่าง
โดยอาการ ๕ คือ อุปนิสสยปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย
นัตติปัจจัย และวิคตปัจจัย.

วิปากปัจจัย ไม่ละอรรถแห่งวิปากปัจจัย ย่อมถึงความเป็นปัจจัย
อีกหลายอย่างด้วยอาการ ๑๔ คือ เหตุปัจจัย อธิปติปัจจัย สหชาติปัจจัย
อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย
ฉานปัจจัย มัคคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตฺถิปัจจัย
และอวิคตปัจจัย.

ใน **อาหารปัจจัย** กวฬีการาหาร ไม่ละอรรถแห่งอาหารปัจจัย
ย่อมถึงความเป็นปัจจัยอีกหลายอย่างด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ อตฺถิปัจจัย
และอวิคตปัจจัย. อาหาร ๓ ที่เหลือ ไม่ละอรรถแห่งอาหารปัจจัย ย่อมถึง
ความเป็นปัจจัยอีกหลายอย่างด้วยอาการ ๑๑ คือ อธิปติปัจจัย สหชาติปัจจัย
อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย
สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตฺถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย ตาม
สมควร.

ใน **อินทรีย์ปัจจัย** รูปอินทรีย์ ๕ ไม่ละอรรถแห่งอินทรีย์ปัจจัย
ย่อมถึงความเป็นปัจจัยอีกหลายอย่าง โดยอาการ ๕ คือ นิสสยปัจจัย
ปุเรชาติปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตฺถิปัจจัย อวิคตปัจจัย. แม้รูปชิวินทรีย์
ก็ไม่ละอรรถแห่งอินทรีย์ปัจจัย ย่อมถึงความเป็นปัจจัยอีกหลายอย่างโดย
อาการ ๒ คือ อตฺถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย. อรูปอินทรีย์ ไม่ละอรรถ
แห่งอินทรีย์ปัจจัย ย่อมถึงความเป็นปัจจัยอีกหลายอย่างโดยอาการ ๑๑ คือ
เหตุปัจจัย อธิปติปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย
วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย ฉานปัจจัย มัคคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย
วิปยุตตปัจจัย อตฺถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย ตามสมควร.

ฌานปัจฉัย ไม่ละอรรถแห่งฌานปัจฉัย ย่อมถึงความเป็นปัจฉัย
อีกหลายอย่างโดยอาการ ๑๐ คือ สหชาติปัจฉัย อัญญมัญญปัจฉัย
นิสสยปัจฉัย วิปากปัจฉัย อินทริยปัจฉัย มัคคปัจฉัย สัมปยุตตปัจฉัย
วิปยุตตปัจฉัย อัทธิปัจฉัย และอวิคตปัจฉัย.

มัคคปัจฉัย ไม่ละอรรถแห่งมัคคปัจฉัย ย่อมถึงความเป็นปัจฉัยอีก
หลายอย่างโดยอาการ ๑๒ คือ ปัจฉัย ๑๐ ที่กล่าวไว้ในฌานปัจฉัย และ
เหตุปัจฉัย กัมมชรีปะติปัจฉัย ตามสมควร.

สัมปยุตตปัจฉัย ไม่ละอรรถแห่งสัมปยุตตปัจฉัย ย่อมถึงความเป็น
ปัจฉัยอีกหลายอย่างโดยอาการ ๑๓ คือ เหตุปัจฉัย อธิปะติปัจฉัย สหชาติ-
ปัจฉัย อัญญมัญญปัจฉัย นิสสยปัจฉัย กัมมปัจฉัย วิปากปัจฉัย อาหารปัจฉัย
อินทริยปัจฉัย ฌานปัจฉัย มัคคปัจฉัย อัทธิปัจฉัย และอวิคตปัจฉัย.

วิปยุตตปัจฉัย ไม่ละอรรถแห่งวิปยุตตปัจฉัย ย่อมถึงความเป็น
ปัจฉัยอีกหลายอย่างด้วยอาการ ๑๗ ตามสมควร คือ ปัจฉัยที่เหลือ โดย
นำเอาปัจฉัย ๖ ออก คือ อนันตรปัจฉัย สมนันตรปัจฉัย อาเสวนปัจฉัย
สัมปยุตตปัจฉัย นัตติปัจฉัย และวิคตปัจฉัย. ฟังทราบวิภาคแห่งปัจฉัยแห่ง
รูป และอรูปในวิปยุตตปัจฉัยนั้น.

อัทธิปัจฉัย ไม่ละอรรถแห่งอัทธิปัจฉัย ย่อมถึงความเป็นปัจฉัยอีก
หลายอย่างโดยอาการ ๑๘ ตามสมควร ด้วยอำนาจปัจฉัยที่เหลือ ด้วยนำ
ปัจฉัย ๕ ออก คือ อนันตรปัจฉัย สมนันตรปัจฉัย อาเสวนปัจฉัย
นัตติปัจฉัย และวิคตปัจฉัย.

นัตติปัจฉัย และ วิคตปัจฉัย เหมือนกับอนันตรปัจฉัย.

อวิตตปัจจัย เหมือนกับอตติปัจจัย. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม่ โดยภาวะที่ปัจจัยอย่างเดียวเป็นปัจจัยได้หลายอย่าง ในอริการนี้ ดังพรรณนามาแล้ว.

๔. บทว่า โดยเป็นปัจจัยที่สภาคัน ความว่า จริงอยู่ในปัจจัย ๒๔ นี้ อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย อนันตรอุปนิสสยปัจจัย อาเสวนปัจจัย นัตติปัจจัย และวิตตปัจจัย เป็นสภาคัน. อนึ่ง อารัมมณปัจจัย อารัมมณาธิปติปัจจัย และอารัมมณอุปนิสสยปัจจัย ก็เป็นสภาคันแล. พึงทราบวินิจฉัยแม่ด้วยอำนาจของปัจจัยที่เป็นสภาคันในอริการนี้ ด้วยอุบายนี้.

๕. บทว่า โดยเป็นปัจจัยที่เป็นวิสภาคัน ความว่า ก็บรรดาปัจจัยเหล่านี้ บุเรชาติปัจจัยเป็นวิสภาคกับปัจฉาชาติปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย เป็นวิสภาคกับวิปปยุตตปัจจัย อตติปัจจัยเป็นวิสภาคกับนัตติปัจจัย วิตตปัจจัยเป็นวิสภาคกับอวิตตปัจจัย. พึงทราบวินิจฉัยแม่ด้วยอำนาจของปัจจัยที่เป็นวิสภาคันในอริการนี้ โดยอุบายนี้.

๖. บทว่า โดยเป็นปัจจัยที่เป็นคู่กัน มีอธิบายว่า ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยด้วยอำนาจของปัจจัยที่เป็นคู่กันในปัจจัยเหล่านี้ ด้วยเหตุเหล่านี้คือโดยความที่มีอรรถเหมือนกัน มีศัพท์เหมือนกัน มีกาลที่ผิดกัน เป็นเหตุและเป็นผลกัน และเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกัน

จริงอยู่ อนันตรปัจจัย กับสมันตรปัจจัย จัดเป็นคู่หนึ่ง เพราะมีเนื้อความเหมือนกัน.

นิสสยปัจจัย กับอุปนิสสยปัจจัย จัดเป็นคู่หนึ่ง เพราะมีศัพท์เหมือนกัน .

ปุรชาตปัจจย กับปัจจชาตปัจจย จัดเป็นคู่หนึ่ง เพราะมีกาลเป็น ปฏิปักษ์กัน.

กัมมปัจจย กับวิปากปัจจย จัดเป็นคู่หนึ่ง เพราะเป็นเหตุและเป็น ผลกัน.

สัมปยุตตปัจจย กับวิปยุตตปัจจย จัดเป็นคู่หนึ่ง เพราะเป็น ปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน.

อัติปัจจย กับนัตติปัจจย วิคตปัจจย กับอวิคตปัจจยก็เหมือนกัน อย่างนั้น. ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยแม้ด้วยอำนาจปัจจยที่เป็นของคู่กัน ใน อธิการนี้ ดังกล่าวมาแล้ว.

๗. บทว่า โดยเป็นชนกปัจจย และอชนกปัจจย ความว่า ก็บรรดาปัจจยเหล่านี้ ปัจจยนี้คืออนันตรปัจจย สมันตรปัจจย อนันตรูป- นิสสยปัจจย ปกตูปนิสสยปัจจย และอาเสวนปัจจย นานักขณิกกัมมปัจจย นัตติปัจจย วิคตปัจจย จัดเป็นชนกปัจจยอย่างเดียว ไม่เป็นอชนกปัจจย. ปัจจชาตปัจจยเป็นฝ่ายอุปถัมภ์เท่านั้น ไม่เป็นชนกปัจจย. ปัจจยที่เหลือ เป็นชนกกับปัจจย อชนกปัจจยและอุปถัมภ์ปัจจย. พึงทราบวินิจฉัยแม้ด้วย อำนาจของปัจจย ที่เป็นชนกปัจจยและอชนกปัจจยในอธิการนี้ ดังพรรณนา มาแล้ว.

๘. บทว่า โดยเป็นปัจจยที่เข้ากับธรรมทั้งหมด และไม่ทั้งหมด ความว่า ในปัจจยเหล่านี้ สหชาตปัจจย นิสสยปัจจย อัติปัจจย และ อวิคตปัจจย ชื่อว่าเข้ากับธรรมทั้งหมด (สพฺพภูฏานิก). อธิบายว่า เป็นที่ตั้ง เป็นเหตุแห่งรูปธรรมและอรูปธรรม ที่เป็นสังขตะทั้งหมด

อธิบายว่า ธรรมเมอย่างหนึ่งเมื่อเกิดขึ้น เว้นจากปัจจัยเหล่านี้ย่อมไม่มี. อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ ปกตูปนิสสยะ อาเสวนะ สัมปยุต นัตถิ และวิคตปัจจัย ชื่อว่าปัจจัยที่เข้าได้กับ ธรรมไม่หมด (อสพฺพภูฏานิก) เพราะไม่เป็นที่ตั้งแห่งรูปธรรมและอรูปธรรมทั้งหมด อธิบายว่า เป็นที่ตั้งเป็นเหตุแห่งรูปชั้นทั้งหลายเท่านั้น. จริงอยู่ อรูปธรรมเท่านั้นย่อมเกิดเพราะปัจจัยเหล่านี้ รูปธรรมหาเกิดขึ้นไม่. แม้ปุเรชาติปัจจัย และปัจฉาชาติปัจจัย ชื่อว่าปัจจัยที่เข้าไม่ได้กับ ธรรมทั้งหมด (อสพฺพภูฏานิก) เพราะเป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปชั้นและรูปชั้นเท่านั้นตามลำดับ. แม้ปัจจัยที่เหลือจากที่กล่าวแล้วก็ชื่อว่าประกอบไม่ได้ทุกแห่ง เพราะเป็นเหตุแห่งการเกิดขึ้นของรูปธรรมและอรูปธรรม บางพวก. พึงทราบวินิจฉัยแม้ด้วยอำนาจของปัจจัยที่เข้าได้ทุกแห่ง และเข้าไม่ได้ทุกแห่งในอธิการนี้ ดังพรรณนามาแล้ว.

๕. บทว่า โดยการกำหนดว่า รูปเป็นปัจจัยแก่รูปเป็นต้น

ความว่า ก็ในปัจจัย ๒๔ เหล่านี้ แม้ปัจจัยอย่างหนึ่งที่เป็นรูปอย่างเดียว จะชื่อว่าเป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้น ย่อมไม่มี. แต่ที่เป็นรูปโดยส่วนเดียว เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้นมีอยู่.

ถามว่า ก็ปัจจัยอย่างนั้นคือปัจจัยไหน ? ตอบว่า ปุเรชาติปัจจัย. จริงอยู่ ปุเรชาติปัจจัยเป็นรูปโดยแน่นอน (แต่) เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้น. ปัจจัยที่เป็นรูปอย่างเดียวชื่อว่าเป็นปัจจัยแก่รูปและอรูปไม่มี แต่ที่เป็นรูปอย่างเดียวเป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้นมีอยู่. ถามว่า ได้แก่ปัจจัยไหน ? ตอบว่า ได้แก่ปัจจัย ๖ คือ อนันตรปัจจัย สมันตปัจจัย

อาเสวนปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย นัตถิปัจจัย และวิคตปัจจัย. จริงอยู่
ปัจจัยทั้ง ๖ นั้นเป็นอรูปอย่างเดียว เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้น.

ปัจจัยที่เป็นอรูปอย่างเดียว เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้นมีอยู่.
ถามว่า ได้แก่ปัจจัยไหน ? ตอบว่า ได้แก่ปัจจชาติปัจจัย. จริงอยู่
ปัจจชาติปัจจัยนั้นเป็นอรูปอย่างเดียว เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้น.

ส่วนปัจจัยที่เป็นอรูปธรรมอย่างเดียว เป็นปัจจัยทั้งแก่รูปและอรูป
มีอยู่. ถามว่า ได้แก่ปัจจัยไหน ? ตอบว่า ได้แก่ปัจจัย ๕ คือ เหตุ-
ปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัย. จริงอยู่
ปัจจัย ๕ ทั้งหมดนั้น เป็นอรูปอย่างเดียว เป็นปัจจัยแก่รูปธรรมก็ได้
อรูปธรรมก็ได้. แต่ปัจจัยที่เป็นทั้งรูปและอรูปโดยแน่นอน ชื่อว่าเป็น
ปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้น ย่อมไม่มี แต่เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปมีอยู่
ถามว่า ได้แก่ปัจจัยไหน ? ตอบว่า ได้แก่อาร์มมณปัจจัย และ
อุปนิสสยปัจจัย. จริงอยู่ ปัจจัยทั้งสองนี้เป็นทั้งรูปและอรูปแน่นอน (แต่)
เป็นปัจจัยเฉพาะแก่รูปเท่านั้น.

อนึ่ง ปัจจัยที่เป็นทั้งรูปและอรูปโดยแน่นอน เป็นปัจจัยทั้งแก่รูป
และอรูปมีอยู่. ถามว่า ได้แก่ปัจจัยไหน ? ตอบว่า ได้แก่ธิปติปัจจัย
สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย
วิปยุตตปัจจัย อตถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย. จริงอยู่ ปัจจัยนั้นทั้งหมด
เป็นทั้งรูปและอรูป (และ) เป็นปัจจัยทั้งแก่รูปและอรูปด้วย. พึงทราบ
วินิจฉัยแม้โดยการกำหนดมีอาทิว่า รูปเป็นปัจจัยแก่รูปเป็นต้น ในอธิการนี้
ดังกล่าวมาแล้ว.

๑๐. บทว่า โดยการจำแนกโดยภพ ความว่า ก็บรรดาปัจจัย
๒๔ เหล่านี้ ใน ปัญจโวการภพก่อน ปัจจัยอะไร ๆ ที่ชื่อว่ามิไม่ได้
ย่อมไม่มี. ส่วนใน จตุโวการภพ ปัจจัย ๒๑ ที่เหลือ ย่อมมีได้ โดยนำ
ปัจจัย ๓ คือ ปุเรชาติปัจจัย ปัจฉาชาติปัจจัย และวิปยุตตปัจจัย ออก
ใน เอกโวการภพ ย่อมได้ปัจจัย ๗ เหล่านี้ คือ สหชาติปัจจัย อัญญ-
มัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย กัมมปัจจัย อินทริยปัจจัย อตถิปัจจัย และ
อวิคตปัจจัย. ส่วนในรูปที่ไม่เนื่องด้วยอินทริย์ในภายนอก ย่อมได้ปัจจัย
๕ เท่านั้น คือ สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อตถิปัจจัย
และอวิคตปัจจัย.

พึงทราบวินิจฉัยแม้โดยการจำแนกโดยภพในอธิการนี้ ดังกล่าวมา
แล้วแล.

วรรณนาปัจจัยนิตทสวาระ จบ

อนุโลมติกปัฏฐาน

๑. กุสติกะ

๑. ปฏิจจวาระ

ปฏิจจวารอุเทศ

(ปิ่นถัตติวาระ)

กุศลบท

[๒๖] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย
ได้อย่างไร ?

๒. อกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้
อย่างไร ?

๓. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย
ได้อย่างไร ?

๔. กุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น
เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๕. อกุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น
เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๖. กุศลธรรมและอกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะ
เหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๑. เรียกปุจฉาวาระก็ได้.

๗. กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

อกุศลบท

[๒๗] ๑. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๒. กุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๓. อัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๔. กุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๕. อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๖. กุศลธรรม และอกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๗. กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

อัพยากตบท

[๒๘] ๑. อัพยากตธรรม อาศัยอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๒. กุศลธรรม อาศัยอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๓. อกุศลธรรม อาศัยอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๔. กุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๕. อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๖. กุศลธรรม และอกุศลธรรม อาศัยอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๗. กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

กุสลาพยากตบท

[๒๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๒. อกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๓. อัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๔. กุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยากตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๕. อกุศลธรรม และอัปยาคธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๖. กุศลธรรม และอกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๗. กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัปยาคธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

อกุสลาพยาคตบพ

[๓๐] ๑. กุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๓. อัปยาคธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๔. กุศลธรรม และอัปยาคธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๕. อกุศลธรรม และอัปยาคธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๖. กุศลธรรม และอกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๗. กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัปยาคธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัปยาคธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

กุสลากุศล

[๓๑] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม และอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๒. อกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม และอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๓. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม และอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๔. กุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม และอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๕. อกุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม และอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๖. กุศลธรรม และอกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม และอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๗. กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม และอกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

กุสลากุสลาพยาทบาท

[๓๒] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยาทธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๒. อกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยาทธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๓. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๔. กุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๕. อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๖. กุศลธรรม และอกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

๗. กุศลธรรม อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

[๓๓] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะอาร์มมณปัจจัยได้อย่างไร ?

เหตุปัจจัย ท่านจำแนกไว้พิสดารแล้วอย่างไร แม้อาร์มมณปัจจัยพึงจำแนกให้พิสดารอย่างนั้น โดยแนวทางการสอน.

[๓๔] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะอธิปัตติปัจจัยได้อย่างไร ฯ ล ฯ เพราะอนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะสมนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะสหชาติปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะอัญญมัญญปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะนิสสยปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะอุปนิสสยปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะปุเรชาติปัจจัย

๑ ล ๑ เพราะปัจฉาชาติปัจจย ๑ ล ๑ เพราะอาเสวนปัจจย ๑ ล ๑ เพราะ
กัมมปัจจย ๑ ล ๑ เพราะวิปากปัจจย ๑ ล ๑ เพราะอาหารปัจจย ๑ ล ๑
เพราะอินทริยปัจจย ๑ ล ๑ เพราะฌานปัจจย ๑ ล ๑ เพราะมคคปัจจย
๑ ล ๑ เพราะสัมปยุตตปัจจย ๑ ล ๑ เพราะวิปยุตตปัจจย ๑ ล ๑ เพราะ
อตฺถิปัจจย ๑ ล ๑ เพราะนตฺถิปัจจย ๑ ล ๑ เพราะวิคตปัจจยได้
อย่างไร ?

[๓๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะอวิคตปัจจย
ได้อย่างไร ?

อาศัยอกุศลธรรม, อาศัยอัพยากตธรรม, อาศัยกุศลธรรม และ
อัพยากตธรรม, อาศัยอกุศลธรรม และอัพยากตธรรม, อาศัยกุศลธรรม
และอกุศลธรรม, กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และ
อัพยากตธรรม เกิดขึ้น. อกุศลธรรม อาศัย, อัพยากตธรรม อาศัย,
กุศลธรรม และอัพยากตธรรม อาศัย, อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม
อาศัย, กุศลธรรม และอกุศลธรรม อาศัย, กุศลธรรม อกุศลธรรม
และอัพยากตธรรม อาศัย กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม
เกิดขึ้น เพราะอวิคตปัจจยได้อย่างไร ?

เหตุปัจจย ท่านจำแนกไว้พิสดารแล้วอย่างไร แม้อวิคตปัจจย
ก็พึงจำแนกให้พิสดารเหมือนอย่างนั้น โดยแนวแห่งการสอน.

เอกมูลปัจจย จบ

[๓๖] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจย เพราะ
อารัมมณปัจจยได้อย่างไร ? ๑ ล ๑ กุศลธรรม อกุศลธรรม และ

อัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม
เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัยได้อย่างไร ?

[๓๗] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อธิปัตติปัจจัยได้อย่างไร ? ฯ ล ฯ เพราะเหตุปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัย,
เพราะเหตุปัจจัย เพราะสมนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

ทุกมูลกปัจจัย จบ

[๓๘] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัยได้อย่างไร ? เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

ติกมูลกปัจจัย จบ

[๓๙] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัยได้อย่างไร ?
 ฯ ล ฯ เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัย เพราะ
อวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

จตุมูลกปัจจัย จบ

[๔๐] ในวาระที่มีปัจจัยห้าเป็นมูล เป็นต้น ท่านย่อเอาไว้ เอกมูลกะ

ทมูลกะ ติมูลกะ จตุมูลกะ ปัญจมูลกะ สัพพมูลกปัจจัย ผู้มีปัญญาพึง
จำแนกให้พิสดาร.

เหตุมูลกปัจจัย จบ

[๔๑] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณปัจจัย
เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ? เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัย
ฯลฯ เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะอธิปัตติปัจจัย เพราะ
อนันตรปัจจัย เพราะสมนันตรปัจจัย เพราะสหชาติปัจจัย เพราะอัญญ-
มัญญปัจจัยได้อย่างไร ? เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อวิคตปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย, เพราะอวิคตปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัย,
ฯลฯ เพราะอวิคตปัจจัย เพราะวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

[๔๒] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะอวิคตปัจจัย เพราะ
เหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัยได้อย่างไร ? เพราะอวิคตปัจจัย เพราะ
เหตุปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย
เพราะอนันตรปัจจัย, ฯลฯ เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
วิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

[๔๓] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะอวิคตปัจจัย เพราะ
เหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัยได้อย่างไร ? เพราะ
อวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัย
...เพราะวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

[๔๔] เอกมูลกะ ทมูลกะ ติมูลกะ จตุมูลกะ ปัญจมูลกะ สัพพมูลก-
ปัจจัยแห่งบทหนึ่ง ๆ ผู้มีปัญญาถึงจำแนกให้พิสดาร.

ในอนุโลม มินัยอันลึกซึ้ง ๖ ประการ คือ ติก-
ปฏิจจกันตัม อันประเสริฐ ทุกปฏิจจกันตัม อันอุดม ทุกัตติก-
ปฏิจจกันตัม ติกัตติกทุกปฏิจจกันตัม ติกัตติกปฏิจจกันตัม และทุกัต-
ติกทุกปฏิจจกันตัม.

ปัจจนินัย

[๔๕] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้
อย่างไร ?

เหตุปัจจัย ท่านจำแนกไว้พิสดารแล้วในอนุโลมนัยอย่างใด เหตุ-
ปัจจัย แม้ในปัจจนินัย ก็พึงจำแนกให้พิสดารอย่างนั้น.

[๔๖] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนารัมมณปัจจัย
ได้อย่างไร ? เพราะนอธิปติปัจจัย เพราะนอนนัตตปัจจัย เพราะ
นสัมมัตตปัจจัย เพราะนสหชาติปัจจัย เพราะนอัญญมัญญปัจจัย เพราะ
นนิสสยปัจจัย เพราะนอุปนิสสยปัจจัย เพราะนปุเรชาติปัจจัย เพราะ
นปัจฉาชาติปัจจัย เพราะนอาเสวนปัจจัย เพราะนกัมมปัจจัย เพราะ
นวิปากปัจจัย เพราะนอาหารปัจจัย เพราะนอินทริยปัจจัย เพราะ
นฌานปัจจัย เพราะนมัคคปัจจัย เพราะนสัมปยุตตปัจจัย เพราะ
นวิปยุตตปัจจัย เพราะโนอตติปัจจัย เพราะนินัตติปัจจัย เพราะ
โนวิคตปัจจัย เพราะโนอวิคตปัจจัย ได้อย่างไร ?

[๔๗] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
นารัมมณปัจจัยได้อย่างไร ?

ในอนุโลมนี้ เอกมูลละ ทูมูลละ ติมูลละ จตุมูลละ จนถึง
เตวีศติมูลปัจจัย แห่งบทหนึ่ง ๆ ท่านจำแนกไว้พิสดารแล้วอย่างใด
แม้ในปัจจุบันนี้ก็พึงจำแนกพิสดารอย่างนั้น.

ในปัจจุบันะ มีนัยอันลึกซึ้ง ๖ ประการ คือ ติก-
ปฏิฐานอันประเสริฐ ทุกปฏิฐานอันอุดม ทุกัตติก-
ปฏิฐาน ติกัททุกปฏิฐาน ติกัตติกปฏิฐาน และทุกัท-
ทุกปฏิฐาน.

อนุโลมปัจจุบันนี้

[๔๘] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
นารัมมณปัจจัยได้อย่างไร ?

อกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
นารัมมณปัจจัยได้อย่างไร ?

ในอนุโลม เหตุปัจจัย ท่านจำแนกได้พิสดารแล้วอย่างใด แม้
ในอนุโลมปัจจุบันนี้ ก็พึงจำแนกให้พิสดารอย่างนั้น.

[๔๙] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
นอธิปัตติปัจจัยได้อย่างไร ? เพราะเหตุปัจจัย เพราะนอนันตรปัจจัย ฯลฯ
เพราะเหตุปัจจัย เพราะโนอวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

[๕๐] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย เพราะนอริปติปัจจัยได้อย่างไร ?

เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ
เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะโนอวิคตปัจจัย.

เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอริปติปัจจัย เพราะ
อนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะ
อริปติปัจจัย เพราะโนอวิคตปัจจัย.

เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอริปติปัจจัย เพราะ
อนันตรปัจจัย เพราะนสัมมนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย เพราะอริปติปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัย เพราะโนอวิคต-
ปัจจัย.

เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะอริปติปัจจัย เพราะ
อนันตรปัจจัย เพราะสมนันตรปัจจัย เพราะสหชาติปัจจัย เพราะอัญญ-
มัญญปัจจัย เพราะนิสสยปัจจัย เพราะอุปนิสสยปัจจัย เพราะปุเรชาติปัจจัย
เพราะปัจฉาชาติปัจจัย เพราะอาเสวนปัจจัย เพราะกัมมปัจจัย เพราะ
วิปากปัจจัย เพราะอาหารปัจจัย เพราะอินทริยปัจจัย เพราะฌานปัจจัย
เพราะมัคคปัจจัย เพราะสัมปยุตตปัจจัย เพราะวิปปยุตตปัจจัย เพราะ
อตฺถิปัจจัย เพราะนตฺถิปัจจัย เพราะวิคตปัจจัย เพราะโนอวิคตปัจจัย
ได้อย่างไร ?

[๕๑] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะอาร์มมณปัจจัย

เพราะอริปติปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะอวิคตปัจจัย เพราะ

นเหตุปัจจัยได้อย่างไร ? ๓ ๓ เพราะอวิคตปัจจัย เพราะนอาร์มมณปัจจัย
๓ ๓ เพราะอวิคตปัจจัย เพราะโนวิคตปัจจัย.

เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะนอาร์มมณปัจจัย ๓ ๓
เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะโนวิคตปัจจัย.

เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะ
นอธิปัตติปัจจัย ๓ ๓ เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย เพราะโนวิคตปัจจัย.

เพราะอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะอาร์มมณปัจจัย เพราะ
อธิปัตติปัจจัย เพราะอนันตรปัจจัย เพราะสมนันตรปัจจัย เพราะสหชาติ-
ปัจจัย ๓ ๓ เพราะโนวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

ในอนุโลมปัจจนียะ มีนัยอันลึกซึ้ง ๖ ประการ คือ
ติกปัฏฐานอันประเสริฐ ทุกปัฏฐานอันอุดม ทุกัตติก-
ปัฏฐาน ตักททุกปัฏฐาน ตักตติกปัฏฐาน และ
ทุกททุกปัฏฐาน.

ปัจจนียานุโลมณัย

[๕๒] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะนเหตุปัจจัย เพราะ
อาร์มมณปัจจัย ได้อย่างไร ?

กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะนเหตุปัจจัย เพราะ
อธิปัตติปัจจัย ๓ ๓ เพราะนเหตุปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

[๕๓] กุศลธรรม อาศัยกุศลกรรม เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
นารัมมณปัจจัย เพราะอธิปัตปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
นารัมมณปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัย. เพราะเหตุปัจจัย เพราะ
นารัมมณปัจจัย เพราะอธิปัตปัจจัย ... เพราะอนันตรปัจจัย เพราะ
นสนนันตรปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะโนอัตติปัจจัย เพราะโนนัตติปัจจัย เพราะ
โนวิคตปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

[๕๔] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะนารัมมณปัจจัย
เพราะเหตุปัจจัยได้อย่างไร ?

[๕๕] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรม เกิดขึ้น เพราะนารัมมณปัจจัย
เพราะอธิปัตปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะนารัมมณปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัย
 ฯ ล ฯ.

เพราะโนอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย, เพราะโนอวิคตปัจจัย
เพราะนารัมมณปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะโนอวิคตปัจจัย เพราะวิคตปัจจัย.

เพราะโนอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะนารัมมณปัจจัย
 ฯ ล ฯ เพราะโนอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะวิคตปัจจัย.

เพราะโนอวิคตปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย เพราะนารัมมณปัจจัย
เพราะอธิปัตปัจจัย ฯ ล ฯ เพราะโนอัตติปัจจัย เพราะโนนัตติปัจจัย
เพราะวิคตปัจจัยได้อย่างไร ?

ในปัจจุบันยานุโลม มินัยอันลึกซึ้ง ๖ ประการ คือ
ติกปัฏฐานอันประเสริฐ ทุกปัฏฐานอันอุดม ทุกัตติก-
ปัฏฐาน ติกัททุกปัฏฐาน ติกัตติกปัฏฐาน และ
ทุกัททุกปัฏฐาน.

ปณัตติวาระ° จบ

อรรถกถापณัตติวาระ

(ว่าด้วยการตั้งชื่อ)

(บาลีอรรถกถาหน้า ๕๒๕-๕๕๒)

คำว่า ติกปัฏฐาน ทุกปัฏฐาน ๗ ล ๗ ทุกทุกปัฏฐาน นี้ พระผู้-
มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในปัฏฐานมหาปกรณ์ อันเป็นที่รวมแห่งสมันต-
ปัฏฐาน ๒๔ ด้วยอำนาจติกปัฏฐานเป็นฐาน ในบรรดาปัฏฐานทั้งหลาย
มีอนุโลม ปัฏฐานเป็นต้น ดังกล่าวมาแล้ว โดยทรงอาศัยติกปัฏฐานเป็นต้น
เหล่าใด ขยายความ ติกปัฏฐานเป็นต้นเหล่านั้น ทรงจำแนกปัฏฐาน
เหล่านั้นมีติกปัฏฐานเป็นต้น ด้วยอำนาจปัจจัยเหล่าใด ครั้นทรงแสดง
เฉพาะปัจจัยเหล่านั้น ไม่พาดพิงถึงติกปัฏฐานเป็นต้นเหล่านั้น ทั้งโดย
อุทเทศและนิทเทศด้วยวาระ กล่าวคือการจำแนกปัจจัยโดยการตั้งหัวข้อนี้
ก่อนแล้ว เพราะพระองค์ทรงอาศัยติกปัฏฐานเป็นต้นเหล่าใด จึงตรัสคำว่า
ติกปัฏฐาน ทุกปัฏฐาน ๗ ล ๗ ทุกทุกปัฏฐาน บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดง
๑. คือปฏิจวารอุทเทศ.

ติกปฏิกฐาน เป็นต้นเหล่านั้น ให้พิสดารด้วยอำนาจปัจจัยเหล่านั้น จึงทรง
อาศัยติกะ และทุกะหนึ่ง ๆ แต่งเทศนาด้วยวาระใหญ่ ๗. ชื่อแห่งวาระ
ใหญ่ ๗ เหล่านั้นคือ ปฏิจจวาระ สหชาตวาระ ปัจจวาระ นิสสยวาระ
ตั้งสัจจวาระ สัมปยุตตวาระ ปัญหาวาระ.

บรรดวาระ ๗ เหล่านั้น วาระที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยพระ-
คำรัสว่า ปฏิจจ (อาศัย) อย่างนี้ว่า กุสลัม ฌมมัม ปฏิจจ กุสโล ฌมโม
ชื่อว่า ปฏิจจวาระ.

ที่ตรัสด้วยอำนาจพระคำรัสว่า สหชาโต อย่างนี้ว่า กุสลัม ฌมมัม
สหชาโต กุสโล ฌมโม ชื่อว่า สหชาตวาระ. สหชาตวาระนั้นว่าโดย
เนื้อความแล้ว ไม่ต่างจากปฏิจจวาระที่กล่าวมาก่อน. แต่วาระที่หนึ่ง ตรัส
ด้วยอำนาจ เวไนยสัตว์ ที่จะตรัสรู้ด้วยอำนาจพระคำรัสว่า ปฏิจจจะ.
วาระที่สองตรัสด้วยอำนาจเวไนยสัตว์ ผู้จะตรัสรู้ด้วยอำนาจพระคำรัสว่า
สหชาตจะ. ก็ในวาระทั้งสองนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบปัจจัยทั้งหลายโดยเฉพาะ
และปัจจุยบับันธรม ด้วยอำนาจรูปธรรม และอรูปรธรรม. ก็แลปัจจัย
และปัจจุยบับันธรมเหล่านั้น ได้เฉพาะที่เกิดพร้อมกันเท่านั้น ที่เกิดก่อน
หรือเกิดภายหลังย่อมไม่ได้.

วาระที่ตรัสด้วยอำนาจพระคำรัสว่า ปัจจยา อย่างนี้ว่า กุสลัม ฌมมัม
ปัจจยา กุสโล ฌมโม ชื่อว่า ปัจจวาระ แม้ปัจจวาระนั้น ผู้ศึกษา
พึงทราบด้วยอำนาจแห่งรูปธรรมและอรูปรธรรม เหมือนสองวาระก่อน.
อนึ่ง แม้ปุเรชาติปัจจัยก็ย่อมได้ในอธิการนี้. นี้เป็นความแปลกกันแห่ง
ปัจจวาระกับสองวาระก่อน.

วาระต่อจากนั้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ด้วยอำนาจพระดำรัสว่า นิสฺสหาย อย่างนี้ว่า กุสลํ ฌมฺมํ นิสฺสหาย กุสลโถ ฌมฺโม ชื่อว่า นิสฺสยวาระ. นิสฺสยวาระนั้นโดยใจความไม่ต่างจากปัจฉยวาระที่กล่าวมาก่อน แต่ว่าวาระที่หนึ่งตรัสด้วยอำนาจสัตว์ ผู้จะตรัสรู้ ด้วยอำนาจพระดำรัสว่า ปัจฉยะ ที่สองตรัสด้วยอำนาจสัตว์ผู้จะตรัสรู้ ด้วยอำนาจพระดำรัสว่า นิสฺสยะ.

ต่อจากนั้น ที่ตรัสด้วยอำนาจพระดำรัสว่า อํสฺสญฺโจ อย่างนี้ว่า กุสลํ ฌมฺมํ อํสฺสญฺโจ กุสลโถ ฌมฺโม ชื่อว่า อํสฺสญฺจวาระ.

วาระที่ตรัสด้วยอำนาจพระดำรัสว่า สมฺปยุตฺโต อย่างนี้ว่า กุสลํ ฌมฺมํ สมฺปยุตฺโต กุสลโถ ฌมฺโม ชื่อว่า สัมปยุตตวาระ. สัมปยุตตวาระนั้น โดยเนื้อความไม่ต่างจากอํสฺสญฺจวาระ วาระที่หนึ่ง ตรัสด้วยอำนาจเวไนยสัตว์ผู้จะตรัสรู้ด้วยอำนาจพระดำรัสว่า อํสฺสญฺจวาระ ที่สองตรัสด้วยพระดำรัสว่า สัมปยุตตะ. ก็ในสองวาระนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบปัจจัยและปัจจัยอุបันนํ ด้วยอำนาจแห่งอรุปรกรรมเท่านั้น.

ส่วนใน วาระที่ ๗ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปัญหานั้นขึ้น โดยนัยเป็นต้นว่า กุสลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุสลธรรมด้วยเหตุปัจจัย แล้วทรงจำแนกปัญหาเหล่านั้นทั้งหมดไม่ให้สับสน ไม่ให้คลุมเครืออีกโดยนัยเป็นต้นว่า กุสลเหตุเป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุต ด้วยเหตุปัจจัย ฉะนั้นวาระนั้นจึงชื่อว่า ปัญฺหาวาระ เพราะทรงจำแนกปัญหาทั้งหลายไว้ดีแล้ว. ก็ในอธิการนี้ พึงทราบปัจจัย และปัจจัยอุปันนํ ด้วยอำนาจแห่งอรุปรกรรมและอรุปรกรรม.

บรรดาวาระเหล่านั้น วาระที่หนึ่งซึ่งชื่อว่า ปฏิจวาระนั้นใด วาระนั้นก็สองอย่างคือ โดยอุทเทศและนิทเทศ. ในสองอย่างนั้น อุทเทศวาระที่หนึ่งเรียกว่า ปุจฉาวาระ บ้าง.

แม้คำว่าปณัตติวาระก็เป็นชื่อแห่งอุทเทศวาระนั่นเอง. จริงอยู่วาระนั้นชื่อว่า อุทเทศวาระ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยกุศลเป็นต้น แล้วยกกุศลเป็นต้นนั้นแสดงด้วยอำนาจแห่งเหตุปัจจัยเป็นต้น. ชื่อว่า ปุจฉาวาระ เพราะทรงอาศัยกุศลเป็นต้น ตรัสถามถึงการเกิดขึ้นแห่งกุศลเป็นต้น ด้วยอำนาจเหตุปัจจัยเป็นต้น. แม้วาระนั้น ก็ตรัสว่าปณัตติวาระ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยกุศลเป็นต้น แล้วให้ทราบถึงการเกิดขึ้นแห่งกุศลเป็นต้น ด้วยอำนาจเหตุปัจจัยเป็นต้น. ในข้อนี้มีปริกัปปุจฉาว่า กุศลธรรมพึงอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยหรือ ?

ก็ในปริกัปปุจฉานี้ มีใจความดังนี้ กุศลธรรมใดพึงเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย กุศลธรรมนั้นต้องอาศัยกุศลธรรมหรือ. อีกอย่างหนึ่งในอธิการนี้มีใจความดังนี้ว่า กุศลธรรมใด พึงอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น กุศลธรรมนั้นพึงมีเพราะเหตุปัจจัยหรือ ?

ศัพท์ว่า ปฏิ ในคำว่า ปฏิจ เป็นไปในอรรถว่า เหมือนกัน เช่น บุคคลเหมือนกัน เรียกว่าปฏิบุคคล ส่วนเท่ากัน เรียกว่า ปฏิภาค. คำว่า อิจฺจ นั้นกล่าวถึงความขวนขวายในการไป. ครั้นพุดรวมกันทั้งสองศัพท์ จึงมีอธิบายว่า บทว่า ปฏิจฺจ ความว่า เป็นไปเท่าเทียมกัน คือดำเนินไป โดยความเป็นธรรมที่ทัดเทียมกัน กล่าวคือ เกิดขึ้นพร้อมกัน อธิบายว่า เข้าถึงภาวะ คือการเกิดขึ้นพร้อมกับปัจจัยนั้น. สองบทว่า กุสโล ฌมฺโม

พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมตรัสถามว่า กุศลธรรมพึงอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยโดยภาวะคือการเกิดขึ้นพร้อมกัน อย่างนั้นหรือ.

อีกนัยหนึ่ง บทว่า **ปฏิจฺจ** ความว่า ทำให้เป็นปัจจัย. ก็การทำให้เป็นปัจจัยนั้น ย่อมได้ทั้งในปุรชาตปัจจัยและสหชาตปัจจัย ในที่นี้ ประสงค์เอาสหชาตปัจจัย. แม้ในคำว่า **สฺยิยา กุสลํ ฌมฺมํ ปฏิจฺจ อกุสลโต ฌมฺโม** เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน. ในคำว่า **สฺยิยา กุสลํ ฌมฺมํ ปฏิจฺจ อกุสลโต ฌมฺโม** เป็นต้นนั้น อกุศลธรรมอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น ด้วยอำนาจสหชาตปัจจัยไม่มีก็จริง. แต่ปัจจัยใดที่พระองค์วิสังขนาอยู่ ย่อมได้โดยเนื้อความและไม่ได้โดยเนื้อความในปุจฉาวาระนี้ ปัจจัยนั้นทั้งหมด พระองค์ทรงยกขึ้นด้วยอำนาจปุจฉา. ส่วนในการวิสังขนาข้างหน้า ปัจจัยใดที่ไม่ได้วิสังขนา ทรงละปัจจัยนั้นเสีย ปัจจัยใดได้วิสังขนา ทรงวิสังขนา เฉพาะปัจจัยนั้นเท่านั้น. ผู้ศึกษาครั้นทราบอรรถแห่งปุจฉาและแนวทางแห่งปุจฉาในอธิการนี้ ดังกล่าวมาแล้ว บัดนี้พึงทราบการกำหนดปุจฉา ด้วยอำนาจการคำนวณต่อไป.

ก็ในคำว่า **กุสลํ ฌมฺมํ ปฏิจฺจ** นี้ ปุจฉามี ๓ คือ ที่มีกุศลบท เป็นบทต้น มีกุศล อกุศล และอัพยาทตะเป็นอวสานบท ปุจฉาอีก ๓ คือ มีกุศลบทนั้นแหละเป็นบทต้น มีการจำแนกโดยทูกะ ด้วยสามารถแห่งกุศลและอัพยาทตะเป็นต้น เป็นอวสานบท ปุจฉาอีก ๑ คือ มีกุศลบทนั้นแหละเป็นบทต้น มีติกะเป็นอวสานบท. ปุจฉา ๗ ที่มีกุศลบทเป็นบทต้น ในคำว่า **กุสลํ ฌมฺมํ ปฏิจฺจ** ดังนี้ ย่อมมีโดยประการอย่างนี้. ปุจฉาที่มีอกุศลบทเป็นบทต้น มีอัพยาทตบทเป็นบทต้น มีกุสลาพยาทตบทเป็นบทต้น มีอกุสลาพยาทตบทเป็นบทต้น มีกุสลากุศลบทเป็นบทต้น

มีกุสลากุสลาพยากตะเป็นบพต้น ก็เหมือนกัน. ปุจฉาแม่ทั้งหมดในเหตุ
ปัจฉิมมี ๔๕ ข้อ อาศัยกุสลดิเก ด้วยอำนาจบพต้น (คือกุสลบพเป็นต้น)
๗ บพ ๆ ละ ๗ ปุจฉา ในอธิการนี้พึงทราบปุจฉาเหล่านั้น แม่ด้วย
สามารถแห่งมูลและอวสานอย่างนี้ คือ ปุจฉา ๕ มีมูลบพ. มีอวสาน-
บพ ๑. ปุจฉา ๕ มีมูลบพ ๒ มีอวสานบพ ๒. ปุจฉา ๓ มีมูลบพ ๑
มีอวสานบพ ๓, ปุจฉา ๕ มีมูลบพ ๒ มีอวสานบพ ๑, ปุจฉา ๕ มีมูล-
บพ ๒ มีอวสานบพ ๒, ปุจฉา ๓ มีมูลบพ ๒ มีอวสานบพ ๓, ปุจฉา
๓ มีมูลบพ ๓ มีอวสานบพ ๑, ปุจฉา ๓ มีมูลบพ ๓ มีอวสานบพ ๒,
ปุจฉา ๑ มีมูลบพ ๓ มีอวสานบพ ๓. แม้อันในอารัมมณปัจฉิม เป็นต้น ก็มี
ปุจฉา ๔๕ ข้อ เหมือนในเหตุปัจฉิมนี้แน่นอนแหละ. ในปัจฉิม ๒๔ ปัจฉิม
แม่ทั้งหมด.

ในนัยที่มีมูลบพ ๑ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง

ประมวลปุจฉาไว้รวม ๑,๑๓๖ ข้อ

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเริ่ม นัยที่มีมูลสอง ว่า เหตุ-
ปัจฉิม อารัมมณปัจฉิม เป็นต้น. ในนัยที่มีมูลสองนั้น มีทูกะ ๒๓ ทูกะ
พร้อมกับเหตุปัจฉิม คือ เสดรมมณทูกะ ๗ ล ๗ เสดวิคตทูกะ. แม้อัน
ในเสดรมมณทูกะ ก็มีปุจฉา ๔๕ ข้อ เหมือนเหตุปัจฉิม. บรรดาปุจฉา
เหล่านั้นทรงแสดงไว้ในบาลีสองข้อเท่านั้น. แม้อันในเสดาธิปติทูกะ เป็นต้น
ก็มีปุจฉา ๔๕ ข้อ เหมือนในเสดรมมณทูกะ. บรรดาทูกะเหล่านั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงทูกะ ๓ ทูกะตามลำดับ คือ เสดาธิปติ-
ทูกะ เสดานันตรทูกะ เสดสมนันตรทูกะ ด้วยอำนาจแห่งปุจฉาที่หนึ่ง

แล้ว ทรงแสดงเหตุวิคตทูกะเป็นที่สุด คำที่เหลือทรงย่อไว้. ก็ผู้ศึกษา
พึงทราบการกำหนดปุจฉาในอธิการนี้อย่างนี้ คือ

ในทูกมูลกนัย ในเพราะทูกะ ๒๓ ทูกะ จึงมีปุจฉา

๑,๑๒๗ ข้อ

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเริ่ม **ติมูลกนัย** ว่า เหตุปุจฉา
อารมฺมณปุจฉา อธิปติปุจฉา เป็นต้น. ในติมูลกนัยนั้น มีติกะ ๒๒
ติกะ ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในปัจจัย ๒๒ มีอธิปติปัจจัย
เป็นต้น กับเหตุารมฺมณทูกะ. บรรดาติกะเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
ครั้งทรงแสดงติกะที่ ๑ และติกะที่ ๒ ด้วยอำนาจแห่งปุจฉาที่หนึ่งแล้ว
จึงทรงแสดงติกะในที่สุด. คำที่เหลือทรงย่อไว้ในทูกะ จันใด แม้นในติกะ
กัณนนั้น ทรงจัดปุจฉา ๔๘ ข้อ เข้าในติกะหนึ่ง ๆ.

ในติมูลกนัย ในติกะ ๒๒ ทั้งหมด จึงมีปุจฉา

๑,๐๗๘ ข้อ โดยจำนวน.

ต่อจากนั้นทรงเริ่ม **นัยที่มีมูล ๔** ว่า เหตุปุจฉา **อารมฺมณ-**
ปุจฉา อธิปติปุจฉา อนนฺตรปุจฉา เป็นต้น ในนัยที่มีมูล ๔ นั้น
มีจตุกกะ ๒๑ หมวด ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัย ๑ กับปัจจัย ๑ ใน
บรรดาปัจจัย ๒ มีอนันตรปัจจัยเป็นต้น กับติกะที่หนึ่ง. บรรดาจตุกกะ
เหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง ๒ จตุกกะแล้ว ย่อจตุกกะที่เหลือ
ไว้. เพราะจัดปุจฉา ๔๘ ข้อ เข้าในจตุกกะหนึ่ง ๆ แม้นในอธิการนี้.

ในจตุมูลกนัย ในจตุกกะ ๒๑ ทั้งหมด จึงมี

ปุจฉา ๑,๐๒๕ ข้อ โดยการคำนวณ.

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเทศนาเริ่มแต่ ปัญจมูลกนัย เป็นต้น จนถึง สัพพมูลกนัย. นัยที่ทรงย่อไว้ที่ตรัสแล้วในหนหลัง และจะพึงตรัสต่อไปข้างหน้าทั้งหมดนั้น ทรงกระทำให้เป็นแบบเดียวกัน แล้วแสดงไว้ในบาลีว่า เอกมูลกนัย ทูมูลกนัย ติมูลกนัย จตุมูลกนัย ปัญจมูลกนัย สัพพมูลกนัย อันผู้ไม่มมงามย พึงให้พิสดาร. ในเอกมูลกนัย เป็นต้นนั้น คำที่ควรกล่าวซ้ำพเจ้าได้กล่าวไว้เรียบร้อยแล้ว. ส่วนในปัญจมูลกนัย มีปัจจัยหมวดละ ๕ รวมปัญจกะ ๒๐ หมวดถ้วน ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในปัจจัย ๒๐ ถ้วน มีสมนันตรปัจจัยเป็นต้นกับจตุกคะก่อน (คือที่กล่าวมาก่อน ๔ ปัจจัยในจตุมูลกนัย) เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในปัญจกะหนึ่ง ๆ ในปัญจกะเหล่านั้น

ในปัญจมูลกนัย จึงมีปุจฉา ๘๕๐ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน ฌมูลกนัย มีปัจจัยหมวดละ ๖ รวม ๑๕ หมวด ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๕ มีสหชาติปัจจัย เป็นต้นกับปัญจกะก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในปัจจัยหนึ่ง ๆ ในฉกคะเหล่านั้น

ในฌมูลกนัย จึงมีปุจฉา ๕๓๑ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน สัตตมูลกนัย มีปัจจัยหมวดละ ๗ รวม ๑๘ หมวด ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๘ มีอัญญมัญญปัจจัย เป็นต้นกับฉกคะก่อน เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในสัตตคะหนึ่ง ๆ ในบรรดาสัตตคะเหล่านั้น

ในสัตตมุลกนัย จึงมีปุจฉา ๘๘๒ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน **อัฐมุลกนัย** มีปัจจัยหมวดละ ๘ รวม ๑๗ หมวด ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๗ มีนิสสยปัจจัย เป็นต้น กับสัตตกะก่อน เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในอัฐมุลกนัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาอัฐมุลกนัยเหล่านั้น

ในอัฐมุลกนัย จึงมีปุจฉา ๘๓๓ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน **นวมุลกนัย** มีปัจจัยหมวดละ ๕ รวม ๑๖ หมวด ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๖ มีอุปนิสสยปัจจัย เป็นต้น กับอัฐมุลกนัยก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในนวมกนัยหนึ่ง ๆ ในบรรดานวมกนัยเหล่านั้น

ในนวมุลกนัย จึงมีปุจฉา ๗๘๔ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน **ทสมุลกนัย** มีปัจจัยหมวดละ ๑๐ รวม ๑๕ หมวด ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๕ มีปุเรชาติปัจจัย เป็นต้น กับนวมกนัยก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในทสมกนัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาทสมกนัยนั้น ๆ

ในทสมุลกนัย จึงมีปุจฉา ๗๓๕ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน **เอกาทสมุลกนัย** มีปัจจัยหมวดละ ๑๑ รวม ๑๔ หมวด ด้วยอำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๔ มีปัจฉาชาติปัจจัย

เป็นต้น กับทสกะก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ
ในบรรดาเอกาทสกะเหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๑ จึงมีปุจฉา ๖๘๖ ข้อ.

ใน นัยที่มีมูล ๑๒ มีปัจจัยหมวดละ ๑๒ รวม ๑๓ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๓ มีอาเสวนปัจจัย เป็นต้น
กับเอกาทสกะก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ ใน
บรรดาทวาทสกะเหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๒ จึงมีปุจฉา ๖๕๕ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน นัยที่มีมูล ๑๓ มีปัจจัยหมวดละ ๑๓ รวม ๑๒ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๒ มีกัมมปัจจัย เป็นต้น
กะบทวาทสกะก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ
ในบรรดาเตรสกะเหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๓ จึงมีปุจฉา ๕๘๘ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน นัยที่มีมูล ๑๔ มีปัจจัยหมวดละ ๑๔ รวม ๑๑ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๑ มีวิปากปัจจัย เป็นต้น
กับเตรสกะก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ ใน
บรรดาจุททสกะเหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๔ จึงมีปุจฉา ๕๓๕ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน **นัยที่มีมูล ๑๕** มีปัจจัยหมวดละ ๑๕ รวม ๑๐ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๑๐ มีอาหารปัจจัย เป็นต้น
ดับจุทศกะก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่ง ๆ ใน
บรรดาปัจจัยหมวด ๑๕ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๕ จึงมีปุจฉา ๔๕๐ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน **นัยที่มีมูล ๑๖** มีปัจจัยหมวดละ ๑๖ มรรค ด้วยอำนาจ
การเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๕ มีอินทริยปัจจัย เป็นต้น กับ
หมวด ๑๕ ก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในพวกหนึ่ง ๆ ใน
บรรดาปัจจัยหมวด ๑๖ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๖ จึงมีปุจฉา ๔๔๑ ข้อโดยการ

คำนวณ.

ใน **นัยที่มีมูล ๑๗** มีปัจจัยหมวดละ ๑๗ รวม ๘ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๘ มีฌานปัจจัย เป็นต้น
กับหมวด ๑๖ ก่อน. เพราะปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่ง ๆ ใน
บรรดาปัจจัยหมวด ๑๗ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๗ จึงมีปุจฉา ๓๕๒ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน **นัยที่มีมูล ๑๘** มีปัจจัยหมวดละ ๑๘ รวม ๗ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจจัย ๗ มีมัคคปัจจัย เป็นต้น
กับปัจจัยหมวด ๑๗ ก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่ง ๆ
ในบรรดาปัจจัยหมวด ๑๘ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๘ จึงมีปุจฉา ๓๔๓ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน นัยที่มีมูล ๑๘ มีปัจจัยหมวดละ ๑๘ รวม ๖ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ ในบรรดาปัจจัย ๖ มีสัมปยุต ปัจจัย เป็นต้น
กับปัจจัยหมวด ๑๘ ก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๘ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ
ในบรรดาปัจจัยหมวด ๑๘ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๑๙ จึงมีปุจฉา ๒๕๔ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน นัยที่มีมูล ๒๐ มีปัจจัยหมวดละ ๒๐ รวม ๕ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ ในบรรดาปัจจัย ๕ มีวิปยุตตปัจจัย เป็นต้น
กับปัจจัยหมวด ๑๘ ก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๑๘ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ
ในบรรดาปัจจัยหมวด ๒๐ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๒๐ จึงมีปุจฉา ๒๔๕ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน นัยที่มีมูล ๒๑ มีปัจจัยหมวดละ ๒๑ รวม ๔ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ ในบรรดาปัจจัย มีอติปัจจัย เป็นต้น
กับหมวด ๒๐ ก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๘ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ ใน
บรรดาปัจจัยหมวด ๒๑ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๒๑ ผู้รู้ลักษณะ จึงนับประมวล

ปุจฉาได้ ๑๘๖ ข้อ.

ใน นัยที่มีมูล ๒๒ มีปัจจัยหมวดละ ๒๒ รวม ๓ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ บรรดาปัจจัย ๓ มีนัตติปัจจัย เป็นต้น กับ

หมวด ๒๑ ก่อน. เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ ใน
บรรดาหมวด ๒๒ เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๒๒ จึงมีปุจฉา ๑๔๗ ข้อ โดยการ

คำนวณ.

ใน นัยที่มีมูล ๒๓ มีปัจจัยหมวดที่ ๒๓ รวม ๒ หมวด ด้วย
อำนาจการเชื่อมปัจจัยหนึ่งๆ บรรดาวิคตวิคตปัจจัยทั้งสอง กับหมวด ๒๒
ก่อน บรรดาวิคตปัจจัยและอวิคตปัจจัยทั้งสอง กับหมวด ๒๒ ก่อน.
เพราะจัดปุจฉา ๔๕ ข้อ เข้าในหมวดหนึ่งๆ ในบรรดาปัจจัยหมวด ๒๓
เหล่านั้น

ในนัยที่มีมูล ๒๓ อันเป็นคำรบที่ ๒๓ นี้ จึงมี

ปุจฉา ๕๘ ข้อ โดยการคำนวณ.

ส่วน นัยที่มีมูล ๒๔ ผู้ศึกษาพึงทราบด้วยอำนาจการประชุมแห่ง
ปัจจัยทั้งหมด เพราะเหตุที่นั่นแหละพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า มีปัจจัย
ทั้งหมดเป็นมูล. ในนัยที่มีมูล ๒๔ นั้น มีปุจฉา ๔๕ ข้อเท่านั้น ฉะนั้น
ปุจฉานั้นทั้งหมด พระศาสดาทรงถือเอาเฉพาะบทว่า เหตุปัจจัยเท่านั้น
จำแนกโดยพิสดารยิ่งในเทพบริษัท ด้วยอำนาจแห่งนัยที่มีมูลหนึ่ง เป็นต้น
จบลงด้วยนัยที่มีปัจจัยทั้งหมดเป็นมูล. ในอธิการนี้ทรงแสดงปุจฉาไว้โดย
ย่อ. ก็ประมวลการนับปุจฉาเหล่านั้นทั้งหมด ดังนี้.

จริงอยู่ ในนัยที่มีมูลหนึ่ง ปุจฉามาแล้ว ๑,๑๗๖ ข้อ บรรดา
ปุจฉาเหล่านั้น ในนัยแห่งเหตุปัจจัย ผู้ศึกษาพึงแต่งปุจฉา ๔๕ ข้อ กับ
ด้วยปัจจัยที่เป็นมูลนั่นเอง แม้พึงถือเอาในที่มิเหตุปัจจัยเป็นมูลนี้.
ปุจฉาที่เหลือผู้ศึกษาพึงใส่ในนัยที่มีปัจจัยที่เหลือเป็นมูล. ในนัยที่มีมูลสอง

มีปุจฉา ๑,๑๒๗ ข้อ ที่มีมูล ๓ มี ๑,๐๗๘ ข้อ ที่มีมูล ๔ มี ๑,๐๒๕ ข้อ
ที่มีมูล ๕ มี ๕๘๐ ข้อ ที่มีมูล ๖ มี ๕๓๑ ข้อ ที่มีมูล ๗ มี ๘๘๒ ข้อ
ที่มีมูล ๘ มี ๘๓๓ ข้อ ที่มีมูล ๙ มี ๗๘๔ ข้อ ที่มีมูล ๑๐ มี ๗๓๕ ข้อ
ที่มีมูล ๑๑ มี ๖๘๖ ข้อ ที่มีมูล ๑๒ มี ๖๓๗ ข้อ ที่มีมูล ๑๓ มี ๕๘๘
ข้อ ที่มีมูล ๑๔ มี ๕๓๙ ข้อ ที่มีมูล ๑๕ มี ๔๙๐ ข้อ ที่มีมูล ๑๖ มี
๔๔๑ ข้อ ที่มีมูล ๑๗ มี ๓๙๒ ข้อ ที่มีมูล ๑๘ มี ๓๔๓ ข้อ ที่มีมูล ๑๙
มี ๒๙๔ ข้อ ที่มีมูล ๒๐ มี ๒๔๕ ข้อ ที่มีมูล ๒๑ มี ๑๙๖ ข้อ ที่มีมูล
๒๒ มี ๑๔๗ ข้อ ที่มี ๒๓ มี ๙๘ ข้อ ที่มีปัจจัยทั้งหมดเป็นมูลมี ๔๕
ข้อ ในนัยที่มีมูลหนึ่งเป็นต้น ซึ่งจำแนกออกไปโดยเหตุขบขันต้น
ดังกล่าวมาแล้ว.

เฉพาะเหตุขบขัน นั้น ว่าโดยประเภทแห่งมูล

หนึ่งเป็นต้น จึงมีปุจฉา ๑๔,๗๐๐ ข้อ แล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงประเภทแห่งปุจฉาตั้งแต่นัยที่มี
มูลหนึ่ง จนถึงนัยที่มีปัจจัยทั้งหมดเป็นมูล โดยเหตุปัจจัยขบขันต้นดังกล่าว
มาแล้ว บัดนี้ เพื่อจะยกอารัมมณปัจจัยขึ้นแสดงเป็นต้น จึงตรัสคำว่า
กุศลธรรมพึงอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอารัมมณปัจจัย เพราะเหตุ-
ปัจจัยหรือ ? เป็นต้น.

บรรดาขบขันเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงนัยที่มีมูลหนึ่ง
ซึ่งมีอารัมมณปัจจัย เป็นต้น มีเหตุปัจจัยเป็นที่สุด ด้วยคำมีประมาณเท่านั้น
ว่า อารัมมณปัจจัย เหตุปัจจัย. ต่อจากนั้น ทรงเริ่มนัยที่มีมูลสองว่า
อารัมมณปัจจัย อธิปไตยปัจจัย ดังนี้. ในนัยที่มีมูลสองนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงแสดงทุกะที่หนึ่งนี้ และอารัมมณวิคตทุกะแล้ว ทรง

ย่อคำที่เหลือไว้. ทูกะที่สุดท้ายนี้ว่า อารมมณปจฺจยา เหตุปจฺจยา ดังนี้ ไม่ทรงแสดง. ก็ถ้าทูกะที่สุดนั้น ปรากฏในตอนไหน ผู้ศึกษาพึงถือเอา ตอนนั้นเอง. ต่อจากนั้น เพื่อจะไม่แสดงติมูลกนัยเป็นต้น ด้วยอำนาจ อารัมมณปัจจย แล้วแสดงปัจจยหนึ่ง ๆ เป็นต้น โดยยกอริปัตติปัจจย เป็นต้น จึงตรัสคำมีประมาณเท่านี้ว่า อริปัตติปจฺจยา อนนุตรปจฺจยา สมณนุตรปจฺจยา สหชาติปจฺจยา อลฺยมมฺลปจฺจยา. คำนั้นผู้ศึกษา พึงทราบด้วยอำนาจนัยที่มีมูลหนึ่ง หรือที่มีปัจจยทั้งหมดเป็นมูล.

ต่อจากนั้น เพื่อจะทรงแสดงเฉพาะมูลนัยเท่านั้น โดยยกอวิคต. ปัจจยขึ้นต้น จึงเริ่มคำว่า อวิคตปจฺจยา เหตุปจฺจยา เป็นต้น. ใน มูลกนัยนั้น ครั้นตรัสทูกะ ๓ ตามลำดับคือ อวิคตเหตุทูกะ อวิคตารัมมณ- ทูกะ. อวิคตอริปัตติทูกะ แล้วจึงทรงแสดงทูกะหนึ่งคือ อวิคตวิคตทูกะ ในที่สุด.

ลำดับนั้น เพื่อจะทรงแสดงนัยที่มีมูล ๓ ด้วยอำนาจอวิคตปัจจย ครั้นตรัสตติกะ ๓ ตามลำดับอย่างนี้ คือ อวิคตปจฺจยา เหตุปจฺจยา อารมมณปจฺจยา อวิคตปจฺจยา เหตุปจฺจยา อริปัตติปจฺจยา, อวิคต- ปจฺจยา เหตุปจฺจยา อนนุตรปจฺจยา แล้วจึงตรัสตติกะสุดท้ายว่า อวิคต- ปจฺจยา เหตุปจฺจยา วิคตปจฺจยา.

ลำดับนั้น เพื่อจะทรงแสดงนัยที่มีมูล ๔ ด้วยอำนาจอวิคตปัจจยนั้น เอง ครั้นตรัสหมวด ๔ สองหมวด คือ อวิคตปจฺจยา เหตุปจฺจยา อารมมณปจฺจยา อริปัตติปจฺจยา, อวิคตปจฺจยา เหตุปจฺจยา อารมมณ- ปจฺจยา อนนุตรปจฺจยา แล้วทรงยกบทว่า วิคตปจฺจยา มาตั้งไว้. คำที่เหลือทั้งปวงทรงย่อไว้. เพื่อจะทรงแสดงว่าคำทั้งหมดนั้นทรงย่อไว้

จึงตรัสว่า เอกมูลกนัย ทมูลกนัย ติมูลกนัย จตุมูลกนัย สัพพมูลกนัย
แห่งบทหนึ่ง ๆ อันผู้ศึกษาที่ไม่งมฉายพึงขยายให้พิสดาร.

เพราะฉะนั้น ในเอกมูลกนัย มีปุจฉา ๑,๑๗๖ ข้อ ๆ ละ ๑ ใน
สัพพมูลกนัยมีปุจฉา ๔๕ ข้อ ด้วยอำนาจแห่งบทว่า เหตุ เป็นต้น โดยยก
เหตุปัจจัยขึ้นต้น ฉนใด ในเอกมูลกนัยแห่งบทหนึ่ง ๆ ก็มีปุจฉา ๑,๑๗๖
ข้อ ในสัพพมูลกนัยมีปุจฉา ๔๕ ข้อ ด้วยอำนาจแห่งบทว่า อารมณ
 เป็นต้น โดยยกปัจจัยหนึ่ง ๆ มีอารมณปัจจัยเป็นต้นขึ้นต้น ฉนนัน
ในการจำแนกที่หนึ่ง ๆ โดยเอกมูลกนัยเป็นต้น จึงมีปุจฉา ๑๔,๗๐๐
ข้อ ดังกล่าวมาแล้ว. การกำหนดการคำนวณปุจฉาเหล่านั้น ในปัจจัย
๒๔ ทั้งหมดมีดังนี้ คือ

ในอนุโลมนัย ทรงจำแนกปุจฉาแห่งกุศลติกะไว้

๓๕๒,๘๐๐ ข้อ

กุศลติกะ ฉนใด เวทนาติกะเป็นต้น ก็ฉนนัน. ในติกะ ๒๒ ติกะ
ทั้งหมด ว่า โดยการจำแนกประเภทแห่งติกะแล้ว มีปุจฉา ๗,๗๖๑,๖๐๐
ข้อ ท้องเรื่อง (พลความ) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงย่อไว้.

ในบรรดาทุกะทั้งหลาย พระบาลีว่า "สียา เหตุ ฌมมํ ปฏิจจ
เหตุ ฌมโม อุปฺปชฺชชยฺย เหตุปจฺจยา = ธรรมที่เป็นเหตุพึงอาศัยธรรม
ที่เป็นเหตุเกิดขึ้นหรือ" ดังนี้ ย่อมได้ปุจฉา ๕ ข้อ ในปัจจัยหนึ่ง ๆ มี
เหตุปัจจัยเป็นต้น ในทุกะหนึ่ง ๆ อย่างนี้ คือ เหตุอาศัยเหตุ. นเหตุ
อาศัยเหตุ, เหตุและนเหตุอาศัยเหตุ. นเหตุอาศัยนเหตุ, เหตุอาศัยนเหตุ,
เหตุและนเหตุอาศัยนเหตุ. เหตุอาศัยเหตุและนเหตุ นเหตุอาศัยเหตุ
และนเหตุ, เหตุและนเหตุอาศัยเหตุและนเหตุ.

บรรดาปุจฉาเหล่านั้น ใน เอกมูลกนัย ยกเหตุปัจจัยขึ้นต้น มี ปุจฉา ๒๑๖ ข้อ. บรรดาปุจฉา ๒๑๖ ข้อเหล่านั้น สำหรับเหตุปัจจัยอย่าง เดียว ผู้ศึกษาพึงถือเอาปุจฉา ๕ ข้อ ที่ไม่ปนกับปัจจัยอื่น. ที่เหลือท่าน ถือเอาโดยวาระแห่งอธิบายปุจฉาเหล่านั้น.

มีกำหนดการคำนวณในวาระ ๒๓ มีทมูลเป็นต้น จนถึงที่มีมูล เป็นต้นทั้งหมด โดยนำนวกะหนึ่ง ๆ ออกเสีย ดังนี้.

ใน ทมูลกนัย บรรดาปุจฉา ๒๑๖ ข้อ ที่แสดงไว้ใน เอกมูลกนัย นำปุจฉาออกเสีย ๕ ข้อ จึงมีปุจฉา ๒๑๑ ข้อ. ต่อจากนั้นใน ติมูลกนัย เอาออกอีก ๕ ข้อ คงเหลือ ๑๕๖ ข้อ เอาปุจฉาออกจากมูล ช้างต้นทีละ ๕ ข้อ ดังกล่าวมาแล้ว. ใน จตุมูลกนัย จึงมีปุจฉา ๑๕๑ ข้อ. ใน ปัญจมูลกนัย มี ๑๔๐ ข้อ. ใน ฉมูลกนัย มี ๑๓๑ ข้อ. ใน สัตตมูลกนัย มี ๑๒๒ ข้อ. ใน อัฏฐมูลกนัย มี ๑๑๓ ข้อ. ใน นวมูลกนัย มี ๑๐๔ ข้อ. ใน ทศมูลกนัย มี ๙๕ ข้อ. ใน เอกาทศมูลกนัย มี ๘๖ ข้อ. ใน ทวาทศมูลกนัย มี ๗๗ ข้อ. ใน เทรศมูลกนัย มี ๖๘ ข้อ. ใน จุทศมูลกนัย มี ๕๙ ข้อ. ใน ปันณศมูลกนัย มี ๕๐ ข้อ. ใน โสฬศมูลกนัย มี ๔๑ ข้อ. ใน สัตตศมูลกนัย มี ๓๒ ข้อ. ใน อัฏฐศมูลกนัย มี ๒๓ ข้อ. ใน เอกุณวิศติมูลกนัย มี ๑๔ ข้อ. ใน วิศมูลกนัย มี ๕ ข้อ. ใน เอกุณวิศติมูลกนัย มี ๑๖ ข้อ. ใน พาวิศติมูลกนัย มี ๑๗ ข้อ. ใน เตรีศติมูลกนัย มี ๑๘ ข้อ และใน สัพพมูลกนัย มี ๕ ข้อ.

เหมือนอย่างว่า ใน เอกมูลกนัย มีปุจฉา ๒๑๖ ข้อ ๆ ละ ๑ ใน สัพพมูลกนัย มีปุจฉา ๕ ข้อเหล่านี้ ด้วยอำนาจแห่งเหตุปัจจัย ฉนั้นใด ว่าด้วยอำนาจแห่งบทมีอารมณ์เป็นต้น กระทำซึ่งปัจจัยหนึ่ง ๆ มีอารมณ์-

ปัจจัยเป็นต้นขึ้นต้น ในเอกมุลกนัยแห่งบทหนึ่ง ๆ ก็มีปุจฉา ๒๑๖ ข้อ ๆ ละ ๆ ในสัพพมุลกนัยมี ๕ ข้อ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นในการจำแนกบทหนึ่ง ๆ โดยเอกมุลกนัยเป็นต้น จึงมีปุจฉา ๒,๓๐๐ ข้อ มีการกำหนดคำนวณปุจฉาเหล่านั้น ในปัจจัย ๒๔ ทั้งหมดดังนี้ ในอนุโลมณัยแห่งเหตุทุกะ มีปุจฉา ๖๔,๘๐๐ ข้อ. แม้ในสเหตุทุกะ เป็นต้นก็เหมือนกับเหตุทุกะ.

แม้ใน ๑๐๐ ทูกะทั้งหมด ท่านผู้รู้กล่าวปุจฉาไว้

ในทูกะ ๑๐๐ ทูกะ ๖,๔๘๐,๐๐๐ ข้อ.

นี่เป็นการกำหนดจำนวนปุจฉาใน ติกปัฏฐาน และ ทูกปัฏฐาน ส่วน ๆ ก่อน.

ส่วนที่ชื่อว่า **ตูกติกปัฏฐาน** ไค อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอาติกะ ๒๒ ผนวกเข้าในทูกะ ๑๐๐ ทูกะ แสดงไว้ต่อจากนั้น ในตูกติกปัฏฐานเมื่อนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบกำหนดจำนวนปุจฉาที่พึงแสดงประกอบติกะหนึ่ง ๆ ในบรรดาติกะ ๒๒ เข้ากับทูกะ ๑๐๐ ด้วยอำนาจแห่งนัยที่มีมูลหนึ่งเป็นต้นทั้งหมด ตามนัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วในหนหลังอย่างนี้ว่า " กุศลธรรมที่เป็นเหตุ พึงอาศัยกุศลธรรมที่เป็นเหตุเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยหรือ ? "

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอาทูกะ ๑๐๐ ผนวกเข้าในติกะ ๒๒ แล้ว แสดงปัฏฐานชื่อว่า **ติกตูกปัฏฐาน** ไคไว้ แม้ในติกตูกปัฏฐานนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบกำหนดจำนวนปุจฉาที่พึงแสดงประกอบทูกะหนึ่ง ๆ ใน ๑๐๐ ทูกะ เข้ากับติกะ ๒๒ ด้วยอำนาจนัยที่มีมูลหนึ่งเป็นต้นทั้งหมด ตามนัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วในหนหลัง อย่างนี้

ว่า "ธรรมที่เป็นเหตุอันเป็นกุศล พึงอาศัยธรรมที่เป็นเหตุอันเป็นกุศล
เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยหรือ ?"

ต่อจากนั้น ทรงผนวกติกะทั้งหลายเข้าในติกะนั่นเอง แล้วแสดง
ปิฎฐานชื่อว่า ติกติกปิฎฐาน อันใดไว้ ในติกติกปิฎฐานเมื่อนั้น ผู้ศึกษา
พึงทราบการกำหนดคณัน ปุจฉาที่พึงแสดงประกอบติกะหนึ่ง ๆ บรรดา
๒๒ ติกะ. เข้ากับติกะ ๒๑ ที่เหลือ ด้วยอำนาจแห่งนัยที่มีมูลหนึ่งเป็นต้น
ทั้งหมด ตามนัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วในหนหลัง อย่างนี้ว่า
" ธรรมที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาซึ่งเป็นกุศล พึงอาศัยธรรมที่สัมปยุต
ด้วยสุขเวทนาซึ่งเป็นกุศลเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยหรือ ?"

ต่อจากนั้น ทรงผนวกทุกะเข้าในทุกะนั้นเอง แล้วแสดงปิฎฐาน
ที่ชื่อว่า ทุกทุกปิฎฐาน อันใดไว้ ในทุกทุกปิฎฐานเมื่อนั้น ผู้ศึกษา
พึงทราบการกำหนดการนับปุจฉาที่พึงแสดงประกอบทุกะหนึ่ง ๆ ใน ๑๐๐
ทุกะ กับทุกะ ๙๙ ที่เหลือ ด้วยอำนาจแห่งนัยที่มีมูลหนึ่งเป็นต้น ตามนัย
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วในหนหลังอย่างนี้ว่า " ธรรมที่เป็นเหตุ (และ)
เป็นเหตุ พึงอาศัยธรรมที่เป็นเหตุ (และ) มีเหตุเกิดขึ้นเพราะเหตุ
ปัจจัยหรือ ? "

จริงอยู่ พระตถาคตครั้งทรงแสดงประเภทนั้นทั้งหมดแล้ว จึงทรง
แสดงธรรมในเทพบริษัท. แต่พระธรรมเป็นเสนาบดีรวบรวมย่อไว้ว่า ธรรม
นี้ ๆ พระองค์ทรงแสดงในวันนี้ แล้วกล่าวในเทศนาโดยเพียงแสดงนัยนั้น
เท่านั้น. พลความที่กล่าวย่อไว้ พระเถระย่อให้เป็นไปแล้ว. พลความ
นั้น พระธรรมสังคากาจารย์ยกขึ้นสู่สังคหะในสังคีตีกาล ตามนัยที่พระ-

เถระให้เป็นไปแล้วนั่นแหละ. ก็เพื่อจะแสดงสังเขปนัยแห่งผลความนั้น
ข้าพเจ้าจึงตั้งคานานี้ไว้ว่า **ติกถุจ ปฏิจจกันตัม** เป็นต้น.

คานานี้มีใจความว่า คำว่า **ติกถุจ ปฏิจจกันตัม** แปลว่า ติกปฏิจจกันตัม
อันประเสริฐ คืออันบวร. บทว่า **ทุกตถุจ** แปลว่า ทุกปฏิจจกันตัมอันสูง
สุด คืออันประเสริฐสุด. บทว่า **ทุกตถุจติกถุจ** คือ ทุกติกปฏิจจกันตัม.
บทว่า **ติกทุกถุจ** คือ ติกทุกปฏิจจกันตัม. บทว่า **ติกติกถุจ** คือ
ติกติกปฏิจจกันตัม. บทว่า **ทุกทุกถุจ** คือ ทุกทุกปฏิจจกันตัม. คำว่า **จ
อนุโลมมฺหิ นยา สุกมฺภีรา** ความว่า ผู้ศึกษาพึงทราบนัย ๖ อันลึกซึ่ง
ด้วยดี มีติกปฏิจจกันตัมเป็นต้นเหล่านี้ ในอนุโลม.

บรรดานัยเหล่านั้น อนุโลมมี ๒ คือ **ธัมมานุโลม** และ **ปัจจยา-
นุโลม** ในอนุโลมสองนี้ ปฏิจจกันตัมที่พระองค์ให้เป็นไปด้วยอำนาจเทศนา
ที่เป็นอนุโลมแก่ธรรมที่ท่านรวบรวม ด้วยบทอภิธรรมมาติกาอย่างนี้ว่า
กุศลธรรมอาศัยกุศลธรรม ชื่อว่า **ธัมมานุโลม** ปฏิจจกันตัมที่พระองค์ให้
เป็นไปด้วยอำนาจเทศนาที่เป็นอันโลมแก่ปัจจย ๒๔ อย่างนี้ว่า **เหตุปัจจยา
อารมฺมณปัจจยา** ชื่อว่า **ปัจจยานุโลม**.

บรรดาคำที่เป็นคานาเหล่านั้น คานานี้ว่า **ติกถุจ ปฏิจจกันตัม** ฯลฯ
จ อนุโลมมฺหิ นยา สุกมฺภีรา ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาหนหลัง หมายถึง
ถึง **ธัมมานุโลม**. แต่ในอริการนี้ คานานี้ท่านกล่าวหมายถึง **ปัจจยา-
นุโลม** **ธัมมานุโลม** นั้น. เพราะฉะนั้น คำว่า **จ อนุโลมมฺหิ นยา
सुकम्भेरा** ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความในอรรถกถาอย่างนี้ว่า นัย ๖ มี
ติกปฏิจจกันตัมเป็นต้น ในธัมมานุโลมลึกซึ่งยิ่ง. แต่ในโอกาสนี้ ผู้ศึกษา
พึงทราบเนื้อความอย่างนี้ว่า นัย ๖ มี **ติกปฏิจจกันตัม** เป็นต้น เฉพาะใน

ธัมมานุโลมในปัจจุบันุโลมที่เป็นไปอย่างนี้ว่า **เหตุปจฺจยา อารมฺมณ-
ปจฺจยา** ลึกซึ่งยิ่ง. บรรดานัย ๖ เหล่านั้น ประเภทแห่งปจฺจยานี้ พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงย่อแสดงในปณฺณตติวาระนี้ แห่งปฏิจฺจวาระด้วยอำนาจ
กุศลติกะเท่านั้น ในติกะปฏิจฺจฐานที่เป็นอนุโลม. ส่วนในติกะ และทูกะ
ที่เหลือ และในปฏิจฺจฐานที่เหลือไม่มีปจฺจยาเลยแม้แต่ชื่อเดียว.

ก็ใน สหชาตวาระ เป็นต้น ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ยก
ปจฺจยาขึ้นด้วยอำนาจกุศลติกะ ทรงแสดงเฉพาะวิสัชนาด้วยอำนาจวาระที่มี
ได้เท่านั้น. ก็เพราะพระบาลีว่า **ฉ อนุโลมมฺหิ นยา สุกมฺภีรา**. ผู้ศึกษา
พึงยกปฏิจฺจฐานนัยทั้ง ๖ เหล่านี้ ขึ้นแสดงในปัจจุบันุโลมนี้ ด้วยอำนาจ
แห่งปจฺจยาทั้งหลาย เพราะว่ามันเป็นภาระแห่งอาจารย์ผู้อธิบายปฏิจฺจฐาน.

บัดนี้ เพื่อจะแสดง **ปัจจนียปฏิจฺจฐาน** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเริ่ม
คำว่า **กุศลธรรมพึงอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจยหรือ ?**
ในปัจจนียปฏิจฺจฐานนั้น มีการกำหนดปจฺจยา เท่ากับอนุโลมปจฺจยา เพราะ
เหตุนี้ในปัจจนียปฏิจฺจฐานนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ผู้ศึกษาพึง
อธิบายเหตุปัจจยแม้ในปัจจนียปฏิจฺจฐาน เหมือนอธิบายเหตุปัจจยในอนุโลม-
ปฏิจฺจฐาน แล้วตรัสไว้ในที่สุดอีกว่า พึงอธิบายเอกมูลกะจนถึงเทวีสติมูลกะ
แห่งบทหนึ่ง ๆ ในปัจจนียปฏิจฺจฐาน เหมือนในอนุโลมปฏิจฺจฐาน.

ก็คำนี้ว่า **เทวีสติมูลกํ** ในอธิการนี้ ตรัสหมายถึงทมูลกปฏิจฺจฐาน
เท่านั้น ส่วนศัพท์มูลกนัยในที่สุด ได้แก่จตุสติมูลกนัยนั่นเอง. นัยนั้น
ทั้งหมดทรงย่อไว้แล.

พระบาลีนี้ว่า **ติกฺขจ ปฏฺฐานวโร** ฯลฯ **ฉ ปัจจนียมฺหิ นยา
สุกมฺภีรา** ดังนี้ได้แก่ปัจจนียะ ๒ อย่างคือ **ธัมมปัจจนียะ** และ **ปัจจย-**

ปัจจนียะ. ใน ๒ อย่างนั้น นัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้เป็นไปแล้วด้วย
อำนาจการแสดงธรรมที่สงเคราะห์ ด้วยบทอภิธรรมมาตिकाอย่างนี้ว่า
กุสลา ธมฺมา โดยแสดงเป็น ปัจจนียะว่า นกุสลํ ธมฺมํ ปฏิจ
นกุสโล ธมฺโม ชื่อว่า ธมฺมปัจจนียะ นัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้
เป็นไปด้วยอำนาจการแสดงปัจจัย ๒๔ ด้วยอำนาจเป็นปัจจัยอย่างนี้ว่า
นเหตุปัจจยา นารมฺมณปัจจยา ชื่อว่า ปัจจยปัจจนียะ. ใน ๒ อย่าง
นั้น คาถานี้ว่า ติกถจ ปฏฺฐานวรี ๆเปฯ ฉ ปัจจนียมฺหิ นยา
สุคฺมฺภีรา ในอรรถกถาในหนหลัง ท่านกล่าวหมายถึง ธมฺมปัจจนียะ
แต่ในอริการนี้ คาถานี้ท่านกล่าวหมายถึง ปัจจยปัจจนียะ ในธัมมานุโลม
เท่านั้น. เพราะฉะนั้น ในคาถาแห่งอรรถกถาว่า " ฉ ปัจจนียมฺหิ นยา
สุคฺมฺภีรา " ผู้ศึกษาพึงทราบใจความอย่างนี้ว่า นัย ๖ มี ติกปิฎฐาน
เป็นต้นในธัมมปัจจนียะลึกซึ่งยิ่ง. แต่ในปัจจนียะที่เป็นไปแล้วอย่างนี้ว่า
นเหตุปัจจยา นารมฺมณปัจจยา ในโอกาสนี้ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความ
อย่างนี้ว่า นัย ๖ มีติกะปิฎฐานเป็นต้น เฉพาะในธัมมานุโลมเท่านั้น
ลึกซึ่ง. บรรดานัย ๖ เหล่านั้น ประเภทแห่งปุจฉานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงย่อแสดงในปณตติวาระนี้แห่งปัจจยวาระ ด้วยอำนาจธรรมเพียง
กุสลติกะ ในอนุโลมติกปิฎฐานเท่านั้น แม้ในติกะและทูกะที่เหลือ และ
ในปิฎฐานที่เหลือก็ไม่มีปุจฉาแม้แต่ข้อเดียว. ก็ในสหชาตวาระเป็นต้น
ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงยกปุจฉาขึ้นด้วยอำนาจกุสลติกะ ทรง
แสดงเฉพาะวิสัยนาด้วยอำนาจวาระที่ได้ยู่เท่านั้น. ก็เพราะพระบาลีว่า
ฉ ปัจจนียมฺหิ นยา สุคฺมฺภีรา พึงยกปิฎฐานนัย ๖ เหล่านี้ขึ้นแสดงใน

ปัจฉยปัจฉนียะนี้ ด้วยอำนาจแห่งปุจฉา เพราะว่ามันเป็นภาระแห่งอาจารย์ ผู้อธิบายปิฎฐาน.

บัดนี้ เพื่อจะแสดง **อนุโลมปัจฉนียปิฎฐาน** พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงเริ่มคำว่า " กุศลธรรมพึงอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจฉย นอารัมมณปัจฉยหรือ ? " ในอนุโลมปัจฉนียปิฎฐานนั้น ในมุลที่มีมุลละ หนึ่ง มีเหตุบทเป็นต้น มีอนุโลมปัจฉนียปิฎฐาน ๒๓ ด้วยอำนาจการ เชื่อมเหตุบทกับปัจฉยหนึ่ง ๆ ในบรรดาปัจฉย ๒๓ ที่เหลือว่า

เหตุปุจฉยา นอารัมมณปุจฉยา ฯลฯ เหตุปุจฉยา โนอวิตต- ปุจฉยา ในอนุโลมปัจฉนียปิฎฐานนั้นมีปุจฉา ๑,๑๒๗ ข้อ เพราะแต่ละ บทแบ่งออกได้ ๔๕ ข้อ. ส่วนในทุมุลกนัย ผู้ศึกษาพึงทราบการคำนวณ ปุจฉา ด้วยอำนาจบทที่เหลือ โดยลดบทหนึ่ง ๆ ในเอกมุลกนัยเป็นต้น ทั้งหมดที่กล่าวไว้ในอนุโลมอย่างนี้ว่า อนุโลมปัจฉนียปิฎฐานมี ๒๒ ด้วย อำนาจการเชื่อม **เหตารัมมณบท** กับปัจฉยหนึ่ง ๆ กับบรรดาปัจฉย ๒๒ ที่เหลือ.

อนึ่ง ในเอกมุลกนัยเป็นต้น ในอธิการนี้ปุจฉาใดมาแล้ว และอันใด ไม่ได้มาในพระบาลี ปุจฉานั้นทั้งหมด ผู้ศึกษาพึงทราบตามแนวแห่งนัย ที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง.

ก็ในคำนี้ว่า **ติถญจ ปฎฐานวรี ฯลฯ ฉ อนุโลมปัจฉนียมฺหิ นยา สุกมฺภีรา** มีอนุโลมปัจฉนียปิฎฐาน ๒ อย่าง คือ **ขัมมานุโลมปัจฉนียะ** และ **ปัจฉยานุโลมปัจฉนียะ** ตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังนั่นเอง. ใน ๒ อย่างนั้น ปิฎฐานที่พระองค์ทรงให้เป็นไปด้วยอำนาจการแสดงธรรม ที่สังเคราะห์ไว้ด้วยบทอภิธรรมมาติกา อย่างนี้ว่า **กุสโล ฐมฺโ** โดย

อนุโลมปัจจนีนัยว่า กุสล ฌมมํ ปฏิจฺจ นกุสล ฌมฺโม ชื่อว่า ฌมมานุโลมปัจจนีนัยปฏิจจानุโลม. ปฏิจจानุโลมที่พระพุทธองค์ทรงให้เป็นไปด้วยอำนาจการแสดงบทที่ได้ในปัจจย ๒๔ อย่างนี้ว่า เหตุปัจจยา นอรรมมณปัจจยา โดย อนุโลมปัจจนีนัย ชื่อว่า ปัจจยานุโลมปัจจนีนัยปฏิจจानุโลม. ใน ๒ อย่างนั้น คานี้ว่า ติกถฺย ปฏิจจานวฺร ฯเปฯ จ อนุโลมปัจจนีนัยมุนิ นยา สุกมฺภีรา ในอรรถกถาในหนหลัง ท่านกล่าวหมายถึง ฌมมานุโลมปัจจนีนัยปฏิจจानุโลม เฉพาะใน ฌมมานุโลมเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในคทาแห่งอรรถกถาว่า จ อนุโลมปัจจนีนัยมุนิ นยา สุกมฺภีรา ฟิงทราบเนื้อความอย่างนี้ว่า นัย ๖ มีติกะปฏิจจानุโลมเป็นต้น ใน ฌมมานุโลมปัจจนีนัย ลิกซึ่งยัง.

ส่วนใน ปัจจยานุโลมปัจจนีนัยปฏิจจानุโลม ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้เป็นไปแล้วอย่างนี้ว่า เหตุปัจจยา นอรรมมณปัจจยา ในโอกาสนี้ผู้ศึกษา ฟิงทราบเนื้อความอย่างนี้ว่า นัย ๖ มีติกะปฏิจจानุโลมเป็นต้นเหล่านี้ เฉพาะใน ฌมมานุโลมเท่านั้นลิกซึ่งยัง. บรรดานัย ๖ เหล่านี้ ประเภทแห่งปจฺจานี้ พระองค์ทรงย่อไว้ในปณณตติวาระนี้แห่งปฏิจจวาระ ด้วยอำนาจแห่งธรรมเพียงกุสลติกะเฉพาะในอนุโลมติกะปฏิจจानุโลมเท่านั้น ส่วนในติกะและทุกะที่เหลือแต่ในปฏิจจานุโลมที่เหลือ ไม่ได้แสดงปจฺจนาไว้แม้เพียงข้อเดียว. ก็ในสหชาตวาระเป็นต้น ต่อจากนั้น ไม่ทรงยกปจฺจนาขึ้นด้วยอำนาจกุสลติกะ ทรงแสดงเฉพาะวิสัชนา ด้วยอำนาจวาระที่ได้อยู่. ก็เพราะพระบาลีว่า จ อนุโลมปัจจนีนัยมุนิ นยา สุกมฺภีรา ฟิงยกปฏิจจानุโลม นัย ๖ เหล่านี้ ขึ้นแสดงด้วยอำนาจปจฺจนา ในปัจจยานุโลมปัจจนีนัยปฏิจจานุโลมนี้ เพราะฉะนั้น เป็นภาระแห่งอาจารย์ผู้อธิบายปฏิจจานุโลม.

บัดนี้ เพื่อจะแสดง **ปัจจนียานุโลมปฏิจจानุโลม**. พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงเริ่มคำมีอาทิว่า " กุศลธรรมพึงอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะ นเหตุปัจจยอาร์มมณปัจจยหรือ ?" ในปัจจนียานุโลมปฏิจจानุโลม นั้น มี กำหนดปุจฉาเท่ากับอนุโลมปัจจนียปฏิจจानุโลม. ก็ในนัยที่มีมูละหนึ่งเป็นต้น ในอธิการนี้ ปุจฉาใดที่มาแล้วและอันใดที่ไม่ได้มาในพระบาลี ปุจฉานั้น ทั้งหมดผู้ศึกษาพึงทราบตามแนวแห่งนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง.

แม้ในค่าน ว่า **ติกถจ ปฏิจจानุโลม** ฯเปฯ **ฉ** **ปัจจนียานุโลมมฺหิ** **นยา สุกมฺภีรา** ผู้ศึกษาพึงทราบปัจจนียานุโลม ๒ อย่าง คือ **ธัมมปัจจนียานุโลม** และ **ปัจจยปัจจนียานุโลม** ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง ใน ๒ อย่างนั้น ปฏิจจानุโลมที่พระองค์ให้เป็นไปด้วยอำนาจการ แสดงธรรมที่สงเคราะห์ด้วยบทอภิธรรมมาติกา อย่างนี้ว่า **กุสโล ธมฺโม** ด้วยปัจจนียานุโลมว่า **นกุสโล ธมฺมํ ปฏิจฺจ กุสโล ธมฺโม** ชื่อว่า **ธัมมปัจจนียานุโลมปฏิจจानุโลม** ปฏิจจानุโลมที่ให้เป็นไปด้วยอำนาจการแสดงบท ที่ได้อยู่ในปัจจย ๒ อย่างนี้ว่า **นเหตุปัจจยยา อารมฺมณปัจจยยา** ด้วย **ปัจจยปัจจนียานุโลม** ชื่อว่า **ปัจจยปัจจนียานุโลมปฏิจจानุโลม**. ใน ๒ อย่างนั้น คาถานี้ว่า **ติกถจ ปฏิจจानุโลม** ฯเปฯ **ฉ** **ปัจจนียานุโลมมฺหิ** **นยา สุกมฺภีรา** ในอรรถกถาในหนหลังท่านกล่าวหมายถึง **ธัมมปัจจนียานุโลมปฏิจจानุโลม**. แต่ในอธิการนี้ คาถานี้ท่านกล่าวหมายถึง **ปัจจยปัจจนียานุโลมปฏิจจानุโลม** เฉพาะในธัมมานุโลมเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในคาถาแห่งอรรถกถาว่า **ฉ** **ปัจจนียานุโลมมฺหิ** **นยา สุกมฺภีรา**. ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความอย่างนี้ว่า นัย ๖ มีติกปฏิจจानุโลมเป็นต้น ในธัมมปัจจนียานุโลมลึกซึ้งยิ่ง. ส่วนใน **ปัจจยปัจจนียานุโลม** ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้

เป็นไปแล้ว อย่างนี้ว่า นเหตุปจฺจยา อารมฺมณปจฺจยา ในโอกาสนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความอย่างนี้ว่า นัย ๖ มีติกปฏิกฐานเป็นต้นเหล่านี้ เฉพาะในธัมมานุโลมนั้นลึกซึ้งยิ่ง. บรรดานัย ๖ เหล่านั้น ประเภทแห่ง ปุจฺจนา นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงย่อแสดงไว้ในปณฺณตติวาระนี้แห่งปฏิกจ- วาระ ด้วยอำนาจธรรมเพียงกุสลติกะ เฉพาะในอนุโลมปฏิกฐานเท่านั้น แต่ในติกะและทุกะที่เหลือ และในปฏิกฐานที่เหลือไม่ได้ทรงแสดงปุจฺจนาไว้ แม้แต่วาระเดียว. ก็ใน สหชาตวาระ เป็นต้น ต่อจากนั้น ไม่ทรงยก ปุจฺจนาขึ้นด้วยอำนาจกุสลติกะ ทรงแสดงเฉพาะวิธานาดด้วยอำนาจวาระ ที่ได้ยู่ก็เพราะพระบาลีว่า ฉ ปุจฺจนิยานุโลมมฺหิ นยา สุกฺมภีรา พิง ยกปฏิกฐานนัยทั้ง ๖ เหล่านี้ ขึ้นแสดงด้วยอำนาจปุจฺจนาในปัจจยปัจจนิยา- นุโลมปฏิกฐานนี้ เพราะว่ามันเป็นภาระของอาจารย์ผู้อธิบายปฏิกฐานแล.

จบบรรณกถาปณฺณตติวาระ

ปฏิจจวารนิทเทศ

ปัจจนยานุโลม

[๕๖] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

๓. กุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น

เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๕. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

๖. อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น

เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

๓. อัพยาทธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอัพยาทวิบาก และอัพยาทกิริยาเกิดขึ้น ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๓ และกัมมัตถารูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอัพยาทวิบากเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และกัมมัตถารูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และกัมมัตถารูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น, หทยวัตถุอาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป กัมมัตถารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๔. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นที่ ๓ และมหาภูตรูปเกิดขึ้น.

๕. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นที่ ๓ และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

**[๕๗] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณ-
ปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

**๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณ-
ปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา
เกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบากเกิด
ขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น
ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

[๕๘] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิปัตติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓
เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิปัตติปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๓. กุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น
เพราะอธิปัตติปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิปตัจฉัย

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

๕. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิปตัจฉัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

๖. อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น

เพราะอธิปตัจฉัย

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

๗. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิปตัจฉัย

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๘. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาตธรรมเกิดขึ้น

เพราะอธิปัตปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

๙. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาตธรรมเกิดขึ้น

เพราะอธิปัตปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๕๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอนันตรปัจจัย

เพราะสมนันตรปัจจัย

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ๗ ล ๗.

อนันตรปัจจัย และสมนันตรปัจจัย (แสดงได้ ๓ วาระ) เหมือน
กับ อารัมมณปัจจัย.

[๖๐] ๑. กุศลธรรมอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสหชาติปัจจัย

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ขั้น ๑ อาศัยขั้น
๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

**๒. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสหชาติ-
ปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๓. กุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะ
สหชาติปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศล
เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒
และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

๔. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสหชาติปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ อาศัย
ชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

**๕. อัพยากธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสหชาติ-
ปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๖. อกุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น
เพราะสหชาติปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิด
ขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และ
จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

**๗. อัพยากธรรม อาศัยอัพยากธรรมเกิดขึ้น เพราะสหชาติ-
ปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอัพยาก-
วิบาก และอัพยากตริยาเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัย
ชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิณัะ ขันธิ์ ๓ และกัฏฐตารูบ อาศัยขันธิ์ ๑ ทีเป็น อัพยาทวิบาทกัเกิดขึ้น, ขันธิ์ ๑ และกัฏฐตารูบ อาศัยขันธิ์ ๓ กัเกิดขึ้น, ขันธิ์ ๒ และกัฏฐตารูบ อาศัยขันธิ์ ๒ กัเกิดขึ้น หทยวัตถุอาศัยขันธิ์ ทีหลายกัเกิดขึ้น, ขันธิ์ทีหลายอาศัยหทยวัตถุกัเกิดขึ้น.

มหาภูตรูบ ๓ อาศัยมหาภูตรูบ ๑ กัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๑ อาศัยมหาภูตรูบ ๓ กัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๒ อาศัยมหาภูตรูบ ๒ กัเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูบ กัฏฐตารูบทีเป็นอุบาทรูบ อาศัยมหาภูตรูบทีหลายกัเกิดขึ้น,

มหาภูตรูบ ๓ อาศัยพาหิรมหาภูตรูบ ๑ กัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๑ อาศัยมหาภูตรูบ ๓ กัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๒ อาศัยมหาภูตรูบ ๒ กัเกิดขึ้น, อุบาทรูบ อาศัยมหาภูตรูบทีหลายกัเกิดขึ้น.

มหาภูตรูบ ๓ อาศัยมหาภูตรูบ ๑ ซึ่มีอาหารเป็นสมุฏฐานกัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๑ อาศัยมหาภูตรูบ ๓ กัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๒ อาศัยมหาภูตรูบ ๒ กัเกิดขึ้น, อุบาทรูบอาศัยมหาภูตรูบทีหลายกัเกิดขึ้น.

มหาภูตรูบ ๓ อาศัยมหาภูตรูบ ๑ ซึ่มีอุตุเป็นสมุฏฐานกัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๑ อาศัยมหาภูตรูบ ๓ กัเกิดขึ้น, มหาภูตรูบ ๒ อาศัยมหาภูตรูบ ๒ กัเกิดขึ้น, อุบาทรูบอาศัยมหาภูตรูบทีหลายกัเกิดขึ้น.

สำหรับพวกอัสญญัตถ์ มหาภูตรูบ ๓ อาศัยมหาภูตรูบ ๑ กัเกิดขึ้น มหาภูตรูบ ๑ อาศัยมหาภูตรูบ ๓ กัเกิดขึ้น มหาภูตรูบ ๒ อาศัยมหาภูตรูบ ๒ กัเกิดขึ้น, กัฏฐตารูบทีเป็นอุบาทรูบ อาศัยมหาภูตรูบทีหลายกัเกิดขึ้น.

๘. อัพยาทตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาทตธรรมกัเกิดขึ้น

เพราะสหชาติปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๕. อัพยาตธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัพยาตธรรมเกิดขึ้น
เพราะสหชาติปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลทั้งหลาย และมหาภูตรูปทั้งหลาย
เกิดขึ้น.

[๖๑] **๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอัญญมัญญ-
ปัจจัย**

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ขั้น ๑ อาศัยขั้น
๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

**๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอัญญมัญญ-
ปัจจัย**

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ขั้น ๑ อาศัยขั้น
๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

**๓. อัพยาตธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะอัญญ-
มัญญปัจจัย**

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นอัพยาตวิบาก และอัพยาตกิริยา
เกิดขึ้น, ขั้น ๑ อาศัยขั้น ๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ขั้น ๓ และหทยัตถุ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็น
อัพยาตวิบากเกิดขึ้น, ขั้น ๑ และหทยัตถุ อาศัยขั้น ๓ เกิดขึ้น,

ชั้น ๒ และหทยัตถุ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, หทยัตถุอาศัยชั้น ทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัย มหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, พาหิรรูป...อาหารสมภูฐานรูป...อตุสมภูฐานรูป...

สำหรับพวกอสังขยัตถุ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น.

[๖๒] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนิสสยปัจจัย

คือ อาศัยชั้น ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น...ฯ ล ๑...

นิสสยปัจจัย (แสดงได้ ๕ วาระ) เหมือนกับ สหชาติปัจจัย.

[๖๓] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอุปนิสสยปัจจัย

คือ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ๑ ล ๑.

อุปนิสสยปัจจัย (แสดงได้ ๓ วาระ) เหมือนกับ อารัมมณปัจจัย.

[๖๔] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยัตถุ เกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย.

๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยเหตุวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย.

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัย เหตุวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย.

[๖๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวนปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวนปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวนปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตกริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๖๖] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมมปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศล...ฯลฯ... มี ๓ วาระ*

อาศัยอกุศลธรรม ฯลฯ มี ๓ วาระ.

๗. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมม-

ปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา
เกิดขึ้น, ฯลฯ ในปฏิสนธิขณะ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิด-
ขึ้น, ฯลฯ จิตตสมุฏฐานรูป กงฺกัตถารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

สำหรับพวกอสัญญสัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น,
ฯลฯ กงฺกัตถารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๘. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะกัมมปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

๙. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะกัมมปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

๑. คือ กุศลธรรมอาศัยกุศลธรรม ๑, อภัยกตธรรมอาศัยกุศล ๑, กุศลธรรมและ
อภัยกตธรรมอาศัยกุศลธรรม ๑, รวมเป็น ๓ วาระที่อาศัยกุศลธรรม แม้ที่อาศัยกุศลธรรมก็มี
นัยเช่นเดียวกับอาศัยกุศลธรรม.

[๖๗] ๑. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

วิปากปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิปากเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิปากเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, หทยวัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป กฏัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๖๘] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาหารปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ๗ ล ๗ มี ๓ วาระ

อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาหารปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ๗ ล ๗ มี ๓ วาระ

๗. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะอาหาร -

ปัจจัย

๑. คือ กุศลธรรมอาศัยกุศลธรรม ๑, อภัยกตธรรมอาศัยกุศลธรรม ๑. กุศลธรรมและพยากตธรรมอาศัยกุศลธรรม ๑, แม้ที่อาศัยอกุศลธรรมก็มีนัยเดียวกันกับที่อาศัยกุศลธรรมพึงทราบการแสดงวาระโดยย่อ ในที่อื่นโดยนัยนี้.

คือ อภัยกตธรรม อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และ อภัยกตกิริยาเกิดขึ้น, ในปฏิสนธิขณะ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป กุฏัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูป ทั้งหมดเกิดขึ้น มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ ซึ่งมีอาหารเป็น สมุฏฐานเกิดขึ้น อุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหมดเกิดขึ้น.

๘. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

๑ ล ๑.

๘. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะอาหารปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป ทั้งหมดเกิดขึ้น.

[๖๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอินทริยปัจจัย

คือ อาศัยกุศลขั้น ๑ เกิดขึ้น ๑ ล ๑ มี ๓ วาระ (รวมทั้งข้อ ๑).

อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น ๑ ล ๑ มี ๓ วาระ

อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น ๑ ล ๑

สำหรับพวกอสังขัตตัญญู มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น

๑ ล ๑.

อินทริยปัจจัย (แสดงได้ ๕ วาระ) เหมือนกับ กัมมปัจจัย.

[๗๐] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะฌานปัจจัย ๑ ล ๑

เพราะมัคคปัจจัย.

**ฉานปัจจยก็ดี มัคคปัจจยก็ดี แสดงได้ ๕ วาระ เหมือนกับ
เหตุปัจจย.**

[๗๑] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสัมปยุตตปัจจย

คือ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ๑ ล ๑.

สัมปยุตตปัจจย แสดงได้ ๓ วาระ เหมือนกับ อารัมมณปัจจย.

**[๗๒] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ชั้น ๑ อาศัยชั้น
๓ เกิดขึ้น ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุ
เกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย.

**๒. อัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจย.

**๓. กุศลธรรมและอัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจย**

คือชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น,
ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตต-
สมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย.

จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

**๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัย
ชั้น ๓ เกิดขึ้น ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

**๕. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, จิตต-
สมุฏฐานรูปอาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, เพราะวิปยุตตปัจจัย.

**๖. อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น
เพราะวิปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิด
ขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และ
จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, จิตต-
สมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

**๗. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกต-
วิบาก และอภัยกตกิริยาเกิดขึ้น ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัย

ขั้น ๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ และจิตตสมุฏฐาน อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น
ขั้นทั้งหลายอาศัยเหตุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, จิตตสมุฏฐาน-
รูป อาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

ในปฏิสนธิขณะ ขั้น ๓ และกฐิตารูป อาศัยขั้น ๑ ที่เป็น
อภัยกตวิบากเกิดขึ้น, ขั้น ๑ และกฐิตารูป อาศัยขั้น ๓ เกิดขึ้น,
ขั้น ๒ และกฐิตารูป อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น, ขั้นทั้งหลายอาศัย
เหตุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, กฐิตารูปอาศัยขั้นทั้งหลาย
เกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุเกิดอาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ขั้น
ทั้งหลายอาศัยเหตุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, เหตุเกิดอาศัยขั้น
ทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูต-
รูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น จิตตสมุฏฐาน-
รูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป
กฐิตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป
ปัจจัย.

๘. อภัยกตธรรม อาศัยกฐิตารูป และอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะวิปยุตตปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกฐิตารูปทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูปอาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจัย.

๙. อภัยกตธรรม อาศัยกฐิตารูป และอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะวิปยุตตปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูปอาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจัย.

[๗๓] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอัติปัจจัย

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลขั้นเกิดขึ้น ๑ ล ๑.

อัติปัจจัย แสดงได้ ๕ วาระ เหมือนกับ สหชาติปัจจัย.

[๗๔] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนัตปัจจัย ๑ ล ๑

เพราะวิคตปัจจัย

นัตปัจจัย ก็ดี วิคตปัจจัย ก็ดี แสดงได้ ๓ วาระ เหมือนกับ
อารัมมณปัจจัย.

[๗๕] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอวิคตปัจจัย

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลขั้นเกิดขึ้น ๑ ล ๑.

อวิคตปัจจัย แสดงได้ ๕ วาระ เหมือนกับ สหชาติปัจจัย.

ปัจจัยทั้ง ๒๓ เหล่านี้ ผู้สาธยายพึงจำแนกให้พิสดาร.

การนับจำนวนวาระในอนุโลมัย

[๗๖] ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ ในอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
อธิปัตปัจจัย มี ๕ วาระ. ในอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย

มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ
ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย
มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๕ วาระ
ในอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจย
มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ
ในอตฺถิปัจจย มี ๕ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจย มี
๓ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๗] เพราะเหตุปัจจย ในอาร์มมณปัจจย มี ๓ วาระ... ในอธิปติ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจย
มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ
ในนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๕
วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ใน
อินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจย
มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕
วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๕ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจย
มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๘] เพราะเหตุปัจจย อาร์มมณปัจจย ในอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ
... ในอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ใน
สหชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย

มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในอเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิปากปัจฉัย
มี ๕ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในฌานปัจฉัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนตฺถิปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจฉัย
มี ๓ วาระ.

[๗๕] เพราะเหตุปัจฉัย อารัมมณปัจฉัย อธิปติปัจฉัย อนันตร-
ปัจฉัย สมนันตรปัจฉัย สหชาติปัจฉัย อัญญมัญญปัจฉัย นิสสย-
ปัจฉัย อุปนิสสยปัจฉัย ปุเรชาติปัจฉัย อเสวนปัจฉัย ในกัมมปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในฌานปัจฉัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนตฺถิปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจฉัย
มี ๓ วาระ.

[๗๖] เพราะเหตุปัจฉัย อารัมมณปัจฉัย ๑๓ ๑ อเสวนปัจฉัย
กัมมปัจฉัย อาหารปัจฉัย อินทริยปัจฉัย ฌานปัจฉัย มัคคปัจฉัย
สัมปยุตตปัจฉัย วิปยุตตปัจฉัย อตฺถิปัจฉัย นตฺถิปัจฉัย วิกตปัจฉัย
ในอวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

[๘๑] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ๑ ล ๑ ปุเรชาตปัจจัย

กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ...ในอินทริยปัจจัย

มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ

ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระในอตฺถิปัจจัย

มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๒] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ๑ ล ๑ ปุเรชาตปัจจัย

กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย

มัคคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตฺถิปัจจัย นตฺถิปัจจัย

วิกตปัจจัย ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

การนับจำนวนปัจจัยที่มีเหตุปัจจัยเป็นมูล จบ

ปัจจัยทั้งปวงมี อารัมมณปัจจัยเป็นมูล มี ๓ วาระเท่านั้น.

[๘๓] เพราะอารัมมณปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ...ในอธิปติ-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ๑ ล ๑ ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

เพราะอธิปติปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ...ในอารัมมณปัจจัย

มี ๓ วาระ ๑ ล ๑ ในอวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

เพราะอนันตรปัจจัย เพราะสมนันตรปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๓

วาระ ๑ ล ๑ ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

เพราะสหชาติปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๕ วาระ ๗ ล๑.

เพราะอัญญมัญญปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ ๗ ล๑.

เพราะนิสสยปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๕ วาระ ๗ ล๑.

เพราะอุปนิสสยปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ ๗ ล๑.

เพราะปุเรชาติปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ ๗ ล๑.

[๘๔] เพราะอาสเสวนปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ...ในอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๓
วาระ ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
กัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
อตฺติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิคตปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

ใน อาเสวนมูลกนัย ไม่มีวิปากปัจฉัย.

เพราะกัมมปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๘๕] เพราะวิปากปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ...ในอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอธิปติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอนันตรปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๑

วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในอุปนีสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
กัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ
ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

เพราะวิปากปัจจัย เป็นมูล ไม่มีอาเสวนปัจจัย.

เพราะอาหารปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ

เพราะอินทริยปัจจัย " มี ๕ วาระ

เพราะฌานปัจจัย " มี ๕ วาระ

เพราะมัคคปัจจัย " มี ๕ วาระ

เพราะสัมปยุตตปัจจัย " มี ๓ วาระ

เพราะวิปยุตตปัจจัย " มี ๕ วาระ

เพราะอตฺถิปัจจัย " มี ๕ วาระ

เพราะนตฺถิปัจจัย " มี ๓ วาระ

เพราะวิคตปัจจัย " มี ๓ วาระ

[๘๖] เพราะอวิคตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ...ในอาร์มมณ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ฯ ล ฯ ในนตฺถิปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

พึงกระทำปัจจัยหนึ่ง ๆ ให้เป็นมูล แล้วนับจำนวนปัจจัยโดยนัย
แห่งการสาธยาย ฉะนั้นแล.

อนุโลมนัย จบ

วรรณนาเพื่อความแห่งปฏิจวาระ

อรรถกถาปัจจัยอนุโลมนัย

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อจะทรงละทิ้งปัญหาที่วิสัยหาไม่ได้
อย่างนี้ว่า " อกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย
(ไม่ได้) " เพราะกุศลธรรมกับอกุศลธรรมเป็นต้น เกิดพร้อมกันไม่ได้
แล้วแก้เฉพาะปัญหาที่วิสัยหาได้ในปัญหาทั้งหลาย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงอาศัยกุศลติกะในปณัตติวาระ เมื่อทรงแสดงเพียงนัยได้ทรงแสดง
ไว้หาประมาณมิได้ เริ่มแต่ปัญหา ๕ ข้อ ด้วยอำนาจเหตุปัจจัยเป็นต้น
จึงทรงเริ่มนิทเทสวาระแห่งปฏิจวาระโดยนัยมีอาทิว่า " กุศลธรรม อาศัย
กุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย. "

ในข้อนั้น พึงมีคำถามว่า ปัญหา ๕ ข้อ ผิดว่า เหตุปัจจัย เป็น
อาทินัยยอมวิสัยหาไม่ได้ทั้งหมด แล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ทำไม
พระองค์ควรแสดงเฉพาะปัญหาที่วิสัยหาได้เท่านั้นมิใช่หรือ? ตอบว่า ใ
ควรแสดงอย่างนั้น แต่เมื่อแสดงอย่างนั้น ก็จำเป็นต้องแสดงไม่ให้รวบรัด
ในติกะ ทุกะ ดิกทุกะ ดิกติกะ และทุกทุกะหนึ่ง ๆ ในปิฎฐานทั้งหมด
มีดิกทุกปิฎฐาน เป็นต้น. เพราะเหตุไร? เพราะปัญหาที่มีอยู่ในกุศล-

ติกะไม่มีเวทนาติกะเป็นต้นเลย อนึ่ง ตอนวิสัญญาวีตักกติกะและปีติกะ ในติกปิฎฐาน อันว่าด้วยธัมมานุโลมปัจจนียะ ปัญหาเหล่านี้ย่อมได้รับ วิสัญญาทังหมคด้วย ฉะนั้น โดยการกำหนดอย่างละเอียด ปัญหาที่มีอยู่ใน ติกะหนึ่ง ๆ ทั้งหมดพระองค์ทรงแสดงไว้แล้วในกุศลติกะ. จริงอยู่ เมื่อ พระองค์ทรงแสดงปัญหาไว้อย่างนี้ ปัญหาที่วิสัญญาได้ อันพระองค์ทรง ละทิ้งปัญหาที่แก้ไม่ได้ในกุศลติกะนั้นแล้วทรงกล่าวไว้. กุลบุตรก็จะเข้าใจ ได้ง่ายขึ้น เพราะฉะนั้น เพื่อจะให้กุลบุตรเข้าใจได้ง่ายขึ้น พระองค์จึง ทรงแสดงปัญหาแม่ทั้งหมด (รวม ๔๕ ข้อ) ไว้ในกุศลติกะ. บัณฑิตพึง ทราบว่า ก็ปัญหาใดไม่ได้วิสัญญาในกุศลติกะนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง ละทิ้งปัญหานั้นแล้ววิสัญญาเฉพาะปัญหาที่แก้ได้เท่านั้น.

พึงทราบเนื้อความในคำเหล่านั้นต่อไป คำว่า **กุสล ฌมม ปฏิจจ** ความว่า อาศัย คือ พึงพึง ซึ่งธรรมอันหนึ่งอันต่างโดยชั้น มีเวทนา- ชั้นเป็นต้น ในบรรดากุศลธรรมที่เป็นไปในภูมิ ๔ คือถึงโดยความเป็น ไปเช่นเดียวกัน อธิบายว่า เข้าถึงความเกิดขึ้นร่วมกันธรรมนั้น.

สองบทว่า **กุสโล ฌมโม** คือ ธรรมอันหนึ่งซึ่งต่างโดยสัญญาชั้น เป็นต้น ในบรรดาธรรมอันเป็นไปในภูมิ เช่นเดียวกัน.

บทว่า **อุปฺปชฺชตุ** ความว่า ถึงเบื้องบนตั้งแต่อุปาทกขณะจนถึง นิโรชขณะ คือย่อมบังเกิด. อธิบายว่า ย่อมได้ซึ่งความติดต่อกัน คือ เข้าถึงขณะทั้งสามมีอุปาทกขณะเป็นต้น. บทว่า **เหตุปฺจฺจยา** คือ เพราะ กุศลเหตุที่ให้สำเร็จความเป็นเหตุปัจจัย. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสวิสัญญาว่า **อุปฺปชฺชติ** ย่อมเกิดขึ้น ในปจฺจว่า พึงเกิดขึ้นดังพรรณนามาแล้ว บัดนี้

เพื่อจะแสดงซึ่ง **ธรรมเป็นที่อิงอาศัย (ปัจจย)** และ**ธรรมที่เข้าไปอาศัย** เกิดขึ้น (ปัจจยุบบัน) ด้วยอำนาจแห่งชั้นจิ่งตรีศำมีอาทิวำ กุศล เอกั ขนุธิ์ คังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เอกั** คือ ชั้นใดชั้นหนึ่งในบรรดา ชั้นสี่ มีเวทนาชั้นเป็นต้น. สองบทว่า **ตโย ขนุธา** คือ สามชั้น ที่เหลือเว้นชั้นที่ท่านจัดเป็นปัจจย. คำว่า **ตโย ขนุเธ** คือ ซึ่งชั้นสาม ที่เหลือในบรรดาชั้น มีเวทนาเป็นต้น เว้นชั้นอันหนึ่งที่ท่านจัดว่า กำลังเกิด (เพราะเหตุปัจจย). คำว่า **เทว ขนุเธ** ความว่า อาศัยชั้น สอง ชั้นใดชั้นหนึ่งในทุกะ ๖ มีเวทนาทุกะและสัญญาทุกะเป็นต้น. สองบทว่า **เทว ขนุธา** ความว่า ชั้นทั้งหลายสองที่เหลือเว้นชั้นที่ท่าน จัดว่าเป็นปัจจยเสีย ย่อมเกิดขึ้นเพราะกุศลเหตุที่ให้สำเร็จความเป็นเหตุ ปัจจย. ก็เพราะชั้นหนึ่งจะเป็นปัจจยเฉพาะแก่ชั้นหนึ่งหรือชั้นสอง ไม่ได้ หรือชั้นสองว่าเป็นปัจจยเฉพาะแก่ชั้นหนึ่งก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้น พระองค์จึงไม่ตรัสว่า **เอกั ขนุธิ์ ปฏิจจ เอกั ขนุโ** **เอกั ขนุธิ์ ปฏิจจ เทว ขนุธา เทว ขนุเธ ปฏิจจ เอกั ขนุโ** เป็นต้น. แม้ใน คำมีอาทิวำ อภัยกตธรรมอาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น บัณฑิตพึงทราบเนื้อ ความตามนัยที่กล่าวแล้วนั้น แหละ.

คำนี้ว่า **จิตตสมุฏฐานั รูปั** นี้ ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงซึ่งรูป ที่ได้ สหชาติปัจจยและเหตุปัจจยกับกุศล เพราะอรรถแห่งคำว่า **ปฏิจจ** มีความหมายว่า **สหชาติ** (เพราะคำว่าอิงอาศัยมีอรรถว่าเกิดร่วม) แม้ใน ที่ต่อจากนี้ในฐานะเช่นนี้พึงทราบนัยนี้เหมือนกัน. ในคำนี้ว่า **วิปากา-**

พยากตํ กิริยาพยากตํ จะเอาเหตุจิตเข้ามาร่วมด้วยไม่ได้ เพราะไม่มีเหตุปัจจัย และไม่หมายถึงรูปวิบากด้วย เพราะไม่เกิดพร้อมกันกับรูป

บทว่า ปฏิสนธิกฺขณ ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงว่า อภัยกตธรรม คือกัมมขรูป อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น, บทว่า วิปากาพยากตํ ท่านกล่าวด้วยอำนาจ อภัยกตธรรม ที่มีอยู่ในขณะนั้น. คำว่า ขนฺธ ปฏิจฺจวตุถุ นี้ ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงว่า แม่เมื่อวัตถุรูป (หทัยวัตถุ) อันท่านถือเอาแล้วด้วยศัพท์ว่า กฐิตตาธิป ก็ยังต้องอาศัยชั้นทั้งหลายเกิด คำว่า วตุถุ ปฏิจฺจ ขนฺธา ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงว่า ชั้นทั้งหลายอาศัยวัตถุเกิด คำว่า เอกํ มหาภูตํ เป็นต้น ก็ในกล่าวไว้เพื่อแสดงว่า อภัยกตธรรม คือรูปอาศัยอภัยกตธรรมฝ่ายรูปเกิด ก็ในคำเหล่านี้ บัณฑิตพึงทราบ อรรถโยชนา (การอธิบายความ) ตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในคำว่า เอกํ ขนฺธึ เป็นต้น.

ในอภัยกตธรรมฝ่ายรูป พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึง มหาภูตรูป อาศัยมหาภูตรูปเกิด อย่างนี้แล้ว บัดนี้ เพื่อจะแสดงถึงอุปาหารรูป อาศัยมหาภูตรูปเกิด จึงตรัสคำว่า มหาภูเต ปฏิจฺจ จิตตสมฺภูฏานํ เป็นต้น มีคำถามว่า เมื่อเป็นอย่างนั้นก็ควรจะเรียกเสียอย่างนี้ว่า อุปาหารรูป แต่เรียกสองอย่างให้ต่างกันทำไม ? แก้วว่า เพื่อแสดงถึงรูปอาศัยมหาภูตรูปเกิด คำว่า มหาภูตํ อุปาหารูปี นี้บัณฑิตพึงทราบว่า พระองค์ตรัสไว้เพื่อแสดงว่า รูปใดที่แสดงไว้ในหนหลังว่า เกิดจากจิตและเกิดจากกรรม รูปนั้นไม่ได้อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดอย่างเดียว หากแต่อาศัยมหาภูตรูปเกิดด้วย. บรรดารูปทั้งสองนั้น รูปที่จิตเป็นสมฺภูฏานย่อมเกิดในปวัตติกาลเท่านั้น รูปเกิดจากกรรมย่อมเกิดแม้ขณะปฏิสนธิกาลด้วย. บทว่า อุปาหารูปี เป็น

วิเสสณะของสองบทนั้นนั่นแล. ในคำนี้ว่า กุสเล ขนุเช จ มหาภูเต จ ปฏิจฺจ (อาศัยกุศลชั้นและมหาภูตรูป) หมายเอามหาภูตรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานเท่านั้น. ส่วนในคำนี้ว่า จิตฺตสมุฏฐานํ รูปํ หมายเอาทั้งมหาภูตรูป และอุปาทารูป จริงอยู่ แม้มหาภูตรูป ก็อาศัยชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูปด้วยกันเกิด โดยนัยเป็นต้นว่า เอกํ มหาภูตํ ปฏิจฺจ ตโย มหาภูตา ถึงอุปาทารูป ก็อาศัยชั้นและมหาภูตรูปเกิด โดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ว่า มหาภูเต ปฏิจฺจ อุปาทารูป. แม้ในการวิสังขนาปัญหาว่า อกุสฺสณฺจ อพฺยาคตฺถฺจ ก็นัยนี้เหมือนกัน. ปุจฺฉา ๕ ข้อในเหตุปัจจย เป็นอันได้รับวิสังขนาแล้วด้วยประการฉะนี้. จริงอยู่ ปัญหาเหล่านี้เท่านั้นที่ใช้ได้ในเหตุปัจจยนี้ ปัญหาที่เหลือ ๔๐ ข้อ เป็นโมฆปัญหา เพราะเหตุนี้จึงไม่ได้รับวิสังขนา. บัณฑิตพึงทราบอรรถแห่งปุจฺฉาและวิสังขนา แม้ในอารัมมณปัจจยเป็นต้น ตามนัยนี้. ส่วนคำที่ควรจะวิจารณ์ไว้ในปัจจยนั้น ๆ ข้าพเจ้าจักวิจารณ์ต่อไป.

พึงทราบวินิจฉัยใน อารัมมณปัจจย ก่อน บรรดาปุจฺฉา ๕ ข้อ ท่านวิสังขนาไว้ ๓ ข้อเท่านั้น โดยทั้งปุจฺฉาที่เกี่ยวกับรูปเสย เพราะรูปไม่เกิดด้วยอำนาจอารัมมณปัจจย. เพราะเหตุนี้แหละ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ชั้นทั้งหลายอาศัยวัตถุ ไม่ตรัสว่า วัตถุอาศัยชั้นทั้งหลาย เพราะว่าวัตถุรูปนั้นไม่เกิดขึ้น เพราะอารัมมณปัจจย.

ใน อธิปติปัจจย คำว่า วิปากาพฺยาคตํ นี้ พระองค์ตรัสหมายเอาเฉพาะ โลกุตตรวิปาก เท่านั้น เพราะฉะนั้น ในปัจจยนี้ ท่านจึงไม่ได้มุ่งเอาว่า "ในปฏิสนธิขณะ." คำที่เหลือเช่นเดียวกับเหตุปัจจย.

แม้ใน อนันตรปัจจัย และ สมันตรปัจจัย รูปก็มีไม่ได้ ฉะนั้น จึงมีปัจฉา ๓ ชื่อเหมือนในอาร์มมณปัจจัย.

ใน สหชาติปัจจัย คำว่า ปฏิสนธิกุขณ พระองค์ตรัสด้วยอำนาจ ปฏิสนธิในปัจฉาโวการภพ ส่วนในปัจจัยวิภังค์ในหนหลัง (ข้างต้น) มาแล้วว่า โอกุณฺหิตกุขณ. แม้คำนั้นกับคำนี้ ว่าโดยเนื้อความแล้วเป็นอัน เดียวกัน จริงอยู่สองคำนี้ต่างกันเพียงพยัญชนะเท่านั้น. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า โอกุณฺหิต นี้เป็นชื่อแห่งปัจฉาโวการปฏิสนธิ โดยพระบาลีว่า เพราะประชุม พร้อมแห่งองค์สาม สัตว์ย่อมก้าวลงสู่ครรภ์. คำว่า ปฏิสนธิ ใช้ทั่วไป แก่ภพทั้งปวง. แต่ในที่นี้ ประสงค์เอาเฉพาะปัจฉาโวการปฏิสนธิเท่านั้น เพราะพระบาลีว่า กฏตุตา จ รูปุ ดังนี้ เป็นต้น. จริงอยู่ คำว่า ปฏิสนธิ นั้น ย่อมประมวลมาซึ่งความเป็นปัจจัย และปัจจัยอุบัตินแห่งรูป และ อรูปเข้าด้วยกัน. เพราะฉะนั้น การวิสันนาที่บริบูรณ์ท่านจึงถือเอาว่าย่อม มีได้. คำว่า พาหิรี เอกิ มหาภูตึ ท่านกล่าวหมายเอามหาภูตรูปในที่ ทั้งหลาย มีพื้นดิน และแผ่นหินเป็นต้น ซึ่งไม่เนื่องด้วยอินทริย์. จริงอยู่ ในปัจจัยวิภังควาระท่านถือเอาเหมือนกัน ทั้งภายในและภายนอกว่า จตุตาโร มหาภูตา. เพราะนั้นเป็นการแสดงโดยย่อ. แต่นี้เป็น การแสดงโดยพิสดาร เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงจำแนกให้หมดจึงตรัสว่า พาหิรี เอกิ มหาภูตึ เป็นต้น. คำว่า อสณฺณสตฺตานิ เอกิ มหาภูตึ ปฏิจฺจ พระองค์ตรัสด้วยอำนาจแห่งมหาภูตรูป ที่มีสันตติ และ สมุฏฐาน สอง. ส่วนคำนี้ว่า มหาภูเต ปฏิจฺจ กฏตุตา รูปุ ท่านกล่าวด้วยอำนาจ รูปมีกรรมเป็นสมุฏฐาน. คำนี้ว่า อุปาหารูปุ ท่านกล่าวด้วยอำนาจรูปมี อุดุเป็นสมุฏฐาน.

ใน อัญญมัญญปัจฉัย ท่านกล่าวว่า ขนฺธ ปฏิจฺจ วตฺถุ วตฺถุ ปฏิจฺจ ขนฺธา (วัตถุอาศัยขันธ์ ขันธ์อาศัยวัตถุ) ดังนี้ ก็เพื่อแสดงว่า (นาม) ขันธ์แม้ทั้งสี่เป็นอัญญมัญญปัจฉัยแก่วัตถุโดยส่วนเดียว.

ใน นิสสยปัจฉัย อันอรรถแห่งคำว่า ปฏิจฺจ ใจความเหมือนกับ สหชาติ เพราะฉะนั้น ความที่จักขายตนะเป็นต้น เป็นนิสสยปัจฉัย ซึ่ง ท่านแสดงไว้แล้วในปัจฉัยวิภังควาระในหนหลัง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ ทรงถือเอาด้วย. จริงอยู่ จักขายตนะเป็นต้น เป็นปุเรชาติปัจฉัย แต่ใน ที่นี้เป็นได้เฉพาะสหชาติปัจฉัย เพราะเหตุอันเอง ท่านจึงกล่าวไว้ว่า นิสสยปัจฉัย เช่นเดียวกับสหชาติปัจฉัย.

ใน อุปนิสสยปัจฉัย ย่อมได้วิสัยนา ๓ วาระเท่านั้น เพราะความ ที่รูปเป็นอุปนิสสยปัจฉัยไม่ได้. เพราะเหตุอัน ท่านจึงกล่าวว่าเช่นเดียวกับ อารัมมณปัจฉัย. ในอุปนิสสยปัจฉัยนั้น กุศล อกุศล และอัพยาทธรรม ทั้งหมดย่อมไม่ได้อารัมมณุปนิสสยปัจฉัย แม้ก็จริง แต่คำนั้นบัณฑิต พึงทราบ ว่า ท่านกล่าวด้วยอำนาจแห่งธรรมที่ได้ (อารัมมณุปนิสสยะ) เท่านั้น.

พึงทราบวินิจฉัยใน ปุเรชาติปัจฉัย ต่อไป. สองบทว่า วตฺถุ ปุเร- ชาติปจฺจยา ความว่า ธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะอาศัยวัตถุ คือด้วยวัตถุ อันให้สำเร็จความเป็นปุเรชาติปัจฉัย. ในคำว่า วิปกายุกตฺตํ เอกํ ขนฺธํ นี้ มีอธิบายว่า ในอธิการนี้ วัตถุรูปใดเป็นสหชาติปัจฉัยแก่อัพยาทวิบาก บัณฑิตไม่พึงถือเอาวัตถุรูปนั้น ในปุเรชาติปัจฉัยนี้ เพราะจะต้องจำแนก โดยปุเรชาติปัจฉัย. แม้ธรรมทั้งหลายมีกุศลเป็นต้น ที่ไม่ได้ปุเรชาติปัจฉัย ในอรุปรภพ ก็ไม่ควรถือเอาในอธิการนี้ เพราะจะต้องจำแนกเป็น

ปุเรชาตปัจจยเหมือนกัน. ส่วนอารมณ์ย่อมไม่ได้ความเป็นปุเรชาตปัจจย โดยแน่นอน. เพราะว่ารูปายตนะเป็นต้น ให้สำเร็จความเป็นปุเรชาตปัจจย แก่จักขุวิญญาณเป็นต้นเท่านั้น. อารมณ์ทั้งหลายที่เป็นอดีต อนาคตย่อม มีแก่นโนวิญญาณธาตุเท่านั้น เพราะฉะนั้นท่านจึงไม่ถือเอาในที่นี้. เพราะ ว่านี่เป็นการแสดงด้วยอำนาจแห่งขันธ์ ไม่ใช่ด้วยอำนาจแห่งวิญญาณ- ธาตุ. อนึ่ง ด้วยเทศนาว่า วิปากาพุกกัต เอกิ ขนุชฺช ท่านหมายเอา วิญญาณธาตุทั้งหมด ไม่หมายเฉพาะจักขุวิญญาณธาตุเป็นต้นเท่านั้น ดังนี้ แล.

ธรรมที่เกิดขึ้นภายหลัง ย่อมไม่เป็นปัจจยแก่กุศล และอกุศล เพียงแต่คำจูนอัพยากตธรรมเท่านั้น หากเป็นตัวแทนให้เกิดไม่ เพราะ เหตุนั้น แม้ธรรมอย่างหนึ่งที่จะควรจะกล่าวอย่างนี้ว่า เกิดขึ้นเพราะ ปัจฉาชาตปัจจยจึงไม่มี เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่ได้ทำการวิสันหา ไว้ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจย.

ฟังทราบวินิจฉัยใน อาเสวนปัจจย กิริยาจิตย่อมไม่ได้อาเสวนปัจจย ทั้งหมดก็จริง ถึงอย่างนั้นท่านก็กล่าวว่า กิริยาพุกกัต ด้วยอำนาจกิริยา จิตที่ได้ (อาเสวนปัจจย) เพราะฉะนั้น ฟังทราบฯ อันชวณะกิริยาท่าน ถือเอาแล้วในอธิการนี้.

ฟังทราบวินิจฉัยใน กัมมปัจจย ฟังทราบฯ ในกุศลจิต อกุศลจิต มีกัมมปัจจยที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน แม้อัพยากตกิริยาก็เหมือนกัน. ส่วนในอัพยากตะฝ่ายวิบาก ฟังทราบฯ กัมมปัจจย ที่เป็นไปต่างขณะ กัน. อนึ่ง ในขณะปฏิสนธิ นานักขณิกกัมมปัจจย ฟังทราบฯ มีแก่นมหา- ภูตรูปด้วย. ส่วนรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน มีเอกขณิกกัมมปัจจยเท่านั้น.

กัมมชรูปและรูปแห่งอสังขสัจจะทั้งหมด มีเฉพาะน่านกขณิกกัมมปัจจย เหมือนกัน. แก่กัมมชรูปในที่นี้ได้แก่ชีวิตินทรีย์. รูปที่เหลือท่านเรียกว่า อุปาทารูป รูปอาศัย เพราะไม่ได้เกิดจากกรรมอย่างเดียว. เมื่อเป็นเช่นนั้นในอธิการนี้ ท่านประสงค์เอาเฉพาะกัมมชรูปเท่านั้น.

กุศล อกุศล และกิริยาย่อมไม่ได้ใน **วิปากปัจจย** เพราะฉะนั้น ท่านจึงแต่งวิชาด้วยอำนาจแห่งอัพยาทตะเท่านั้น. บทว่า **จิตตสมุฏฐาน** มุ่งเฉพาะรูปที่มีวิปากจิตเป็นสมุฏฐานเท่านั้น. บทว่า **กฏตุตารูป** คือ อินทรีย์รูป และวัตถุรูปตามสมควรแก่ภูมิที่จะมีได้. บทว่า **อุปาทารูป** คือ อุปาทารูปที่เหลือออกจากรูปที่มีอยู่ในสมัยนั้น.

ใน **อาหารปัจจย** พึงทราบการเกิดขึ้นแห่งชั้นทั้งหลาย มีกุศล เป็นต้นทั้งหมด แห่งรูปที่มี เป็นสมุฏฐาน แห่งอรูป และแห่งมหาภูตรูป ในขณะปฏิสนธิ ด้วยอำนาจแห่งอาหารที่เป็นนาม. บทว่า **จิตตสมุฏฐาน** คือ มีภวังคจิตเป็นต้น เป็นสมุฏฐาน. บทว่า **อาหารสมุฏฐาน** คือ มี กพพิการาหารเป็นสมุฏฐาน. บทว่า **จิตตสมุฏฐาน** คือ มีกุศลจิตและ อกุศลจิตเป็นสมุฏฐานเท่านั้น ว่าโดยลำดับแห่งอาหารในปัจจยวิภังคภาวะ ท่านแสดงกพพิการาหารไว้เป็นที่ ๑ แต่ในที่นี้พึงทราบว่าท่านแสดง อาหารที่เป็นนามก่อน ด้วยอำนาจปุจฉาว่า **กุสลัม ฐมัม** เป็นต้น.

แม้ใน **อินทริยปัจจย** โดยการจัดลำดับอินทรีย์ในปัจจยวิภังค์ ท่านแสดงจักขุนทรีย์เป็นอันดับแรก ส่วนในอธิการนี้ท่านแสดงความเป็น **อรูป-อินทรีย์** เป็นปัจจยก่อน เกี่ยวกับคำถามถึงธรรมที่เป็นกุศลเป็นต้น บรรดา อรูปอินทรีย์เหล่านั้น ควรถือเอาอรูปอินทรีย์เท่าที่จะหาได้ในธรรมทั้งหลาย

มีกุศลเป็นต้น. แม้ในภครูปทั้งหลาย ที่เกิดแล้วแก่อัตถุญสัจตพรหม
ทั้งหลายก็ควรถือเอาเฉพาะชีวิตินทรีย์และ.

ใน ฌานปัจจย และ มัคคปัจจย มีวิสังขนาเช่นเดียวกับเหตุปัจจย
เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอธิการนี้ว่า เช่นเดียวกับเหตุปัจจย.
วิสังขนาใน สัมปยุตตปัจจย มีคติเหมือนอาร์มมณปัจจย ฉะนั้น ในที่นี้
ท่านจึงกล่าวว่า เหมือนอาร์มมณปัจจย.

พึงทราบวินิจฉัยใน วิปยุตตปัจจย ต่อไป. สองบทว่า วตถุ
วิปยุตตปัจจยา ความว่า ธรรมทั้งหลายอาศัยวัตถุเกิดขึ้นเพราะ วิป-
ยุตตปัจจย คือเพราะวัตถุที่ให้สำเร็จความเป็นวิปยุตตปัจจย. สองบทว่า
ขมุเช วิปยุตตปัจจยา ความว่า ธรรมทั้งหลายอาศัยขันธ์ทั้งหลายเกิดขึ้น
เพราะวิปยุตตปัจจย คือเพราะขันธ์ทั้งหลายที่ให้สำเร็จความเป็นวิปยุตต-
ปัจจย. คำว่า ขมุชา วตถุ วิปยุตตปัจจยา อธิบายว่า ขันธ์ทั้งหลาย
อาศัยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย คือเพราะวัตถุที่ให้สำเร็จความ
เป็นวิปยุตตปัจจย. คำว่า จิตตสมุฏฐานัน รูป ขมุเช วิปยุตตปัจจยา
ความว่า รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานอาศัยขันธ์ทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะ วิป-
ยุตตปัจจย เพราะขันธ์ทั้งหลายให้สำเร็จความเป็นวิปยุตตปัจจย แม้ใน
วิสังขนาที่เหลือ บัณฑิตพึงทราบความตามนัยที่ท่านกล่าวไว้ในคำว่า วตถุ
วิปยุตตปัจจยา เป็นต้น. ก็ด้วยศัพท์ว่า วัตถุ ในวิปากาพยากตะนี้
บัณฑิตควรรวมเอาจักขุเป็นต้นมาด้วย. คำว่า เอกัม มหาภูตัม เป็นอาทิ
ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงว่า มหาภูตรูปเป็นปัจจยแก่อัพยาคตธรรมฝ่ายรูป.
บทว่า จิตตสมุฏฐานัน ความว่า ย่อมได้รูปที่มีอัพยาคตจิตเป็นสมุฏฐาน
และรูปที่มีกุศลและอกุศลจิตเป็นสมุฏฐาน.

ใน **อัติปัจฉัย** คำอธิบายทั้งหมดดำเนินตามสหชาติปัจฉัย เพราะฉะนั้น ในปัจฉัยนี้ท่านกล่าวว่า เหมือนกับสหชาติปัจฉัย.

นัตติปัจฉัย และ **วิคตปัจฉัย** แนวเดียวกับอาร์มมณปัจฉัย. **อวิคตปัจฉัย** มีคติเหมือนสหชาติปัจฉัย เพราะเหตุที่นั่นในปัจฉัยนั้นท่านจึงกล่าวว่า เหมือนสหชาติปัจฉัย.

คำว่า **อิเม เตวีสติ ปจฺจยา** ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจปัจฉัย อันท่านย่อแสดงไว้. บทว่า **วิตุถาเรตพฺพา** ความว่า ผู้ศึกษาพึงอธิบายให้พิสดารด้วยอำนาจปุจฉาที่วิชันนาได้ นี่เป็นการพรรณนาเนื้อความในการวิชันนากุสลตักะแห่ง **ปฏิจจวาระ** ใน **ปัจฉยานุโลม** ที่มีมูลหนึ่ง เริ่มแต่เหตุปัจฉัยเป็นต้น.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงวิชันนาวาระที่ได้ในปัจฉัยหนึ่งๆ ในบรรดาเหตุปัจฉัยเป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งจำนวนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า **เหตุยานว** เป็นอาทิ. พึงทราบวินิจฉัยในค่านั้น. สองบทว่า **เหตุยานว** ความว่า ในเหตุปัจฉัยมีวาระแห่งปุจฉาและวิชันนา ๕ วาระ คืออย่างไร ? คือ กุสลกับกุสล อภัยกตะกับกุสล กุสลและอภัยกตะกับกุสล อกุสลกับอกุสล อภัยกตะกับอกุสล อกุสลและอภัยกตะกับอกุสล อภัยกตะกับอภัยกตะ อภัยกตะกับกุสลและอภัยกตะ อภัยกตะกับอกุสลและอภัยกตะ สองบทว่า **อาร์มมณ เตณิ** คือ กุสลกับกุสล อกุสลกับอกุสล อภัยกตะกับอภัยกตะ.

บทว่า **อธิปติยานว** เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้วในเหตุ. ท่านกล่าวไว้ว่า จริงอยู่ ในปัจฉัย ๒ ท่านจำแนกออกไปปัจฉัยละ ๕. ปุจฉาและวิชันนาในปัจฉัยทั้งปวง เช่นเดียวกับเหตุปัจฉัยนั่นเอง. แต่ในวิภังค์มี

แปลกกันออกไป. เพราะว่ารูปก็ยังมีได้ในการวิธานอภัยกตบถ ใน อัญญมัญญปัจจัย. ในปุจฉาปัจจัยก็เหมือนกัน. ใน อาเสวนปัจจัย ไม่ได้วิบากจิตและวิถิจิต. สองบทว่า **วิปาเก เอก** คือ อภัยกตบถกับ อภัยกตบถนั่นเอง. เมื่อว่าโดยย่อ ในอธิการนี้มีการกำหนดวาระอย่าง เท่านั้น คือ ๕-๓-๑ โดยพิสดารดังนี้คือ หมวดนวกะมี ๑๒ ปัจจัย หมวดตีกะมี ๑๐ หมวดเอกะมี ๑. ในปัจจัย ๒๓ ทั้งหมดมี ๑๓๕ วาระ และปุจฉาอีก ๑๓๕ ข้อ. แม้คำว่า **เอญจนจตุตาพีสาธิก** **ปุจฉาวิสหขณสต** ก็ระบุดังกล่าว **เอญจนจตุตาพีสาธิก** **วารสต** นั่นเอง พระอาจารย์ครั้ง แสดงการนับในปัจจัยที่มีมูลหนึ่ง มีเหตุปัจจัยเป็นต้นอย่างนี้แล้ว เพื่อจะถือเอาเฉพาะจำนวนที่ได้อยู่ในเทศนา ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงย่อวิถถารเทศนาในปัจจัยที่มีมูลสองอันจากนี้ แล้วแสดงไว้ในปัจจัยที่มีมูลหนึ่ง แล้วแสดงการกำหนดวาระ จึงกล่าวคำว่า **เหตุปุจฉยา อารมมณ ตีณิ** เพราะเหตุปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ เป็นต้น ในปัจจัยที่มีมูลสองก่อน.

ในข้อนั้น มีวิธีกำหนดดังนี้ ปัจจัย ที่มีการนับมาก (คือมีวาระมาก) ประกอบกับปัจจัยที่มีการนับไม่มาก ย่อมมีจำนวน (วาระ) เท่ากับจำนวนไม่มากนัก เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า **เหตุปุจฉยา อารมมณ ตีณิ** เพราะเหตุปัจจัยในอารัมมณปัจจัยมี ๓ วาระ. อธิบายว่า ในเหตุอารัมมณ-ทุกะได้วิธาน ๓ ข้อ ที่กล่าวไว้ในอารัมมณเท่านั้น. ส่วนปัจจัยที่มีวิธีนับเท่ากัน ประกอบกับปัจจัยที่มีวิธีนับเท่ากัน ย่อมมีจำนวนเพิ่มและลดลง เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า **เหตุปุจฉยา อธิปัตติยา นว** เพราะ

เหตุปัจจัยในอธิปัตติปัจจัยมี ๕ วาระ. อธิบายว่า ในเหตุอธิปัตติทุกะได้
วิสังขนา ๕ ข้อ.

สองบทว่า **วิปากก เอก** ความว่า ในเหตุวิปากกทุกะย่อมได้วิสังขนา
๑ ข้อ ที่กล่าวไว้ในวิปากกเท่านั้น บัณฑิตพึงทราบการกำหนดวาระในปัจจัย
ที่มีมูล ๒ เท่านั้นก่อนด้วยประการฉะนี้. ในวิสังขนาที่มีมูล ๓ เป็นต้น ก็มี
วิธีกำหนดอย่างนี้เหมือนกัน เพราะเหตุนี้ จึงกล่าวว่า **เหตุปัจจุจยา**
อารมฺมณปัจจุจยา อธิปัตติยา ตีณิ เพราะเหตุปัจจัย อารมฺมณปัจจัย ใน
อธิปัตติปัจจัยมี ๓ วาระ อธิบายว่า ใน **เหตุอารมฺมณอธิปัตติกะ** ได้
วิสังขนา ๓ ที่กล่าวไว้ในอารมฺมณเท่านั้น ในวิสังขนาทั้งปวง บัณฑิตพึง
ขยายนัยออกไปอย่างนี้. ส่วนในวิสังขนาที่มีมูล ๑๒ ย่อมไม่ได้วิปากกปัจจัย
เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า **อาเสวนปัจจุจยา กมฺเม ตีณิ** เพราะ
อาเสวนปัจจัย ในกัมมปัจจัยมี ๓ วาระ แล้วกล่าวว่า **อาหาระ ตีณิ** ใน
อาหารปัจจัยมี ๓ วาระ เป็นต้น ไม่ทำความไปถึงวิปากกเลย แม้ใน
วิสังขนาที่มีมูล ๑๓ เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน เป็นแต่ว่าในที่นี้ท่านย่อ
ปัจจัยเหล่านั้น แล้วกล่าวถึงปัจจัยที่มีมูล ๒๓.

ปัจจัยที่มีมูล ๒๓ นั้น ปัจจัยนั้นแยกเป็น ๒ ประเภท คือที่มี
อาเสวนะบ้าง มีวิปากกบ้าง ใน ๒ อย่างนั้นที่มีอาเสวนะ ท่านแสดงไว้
ก่อน ปัจจัยที่มีอาเสวนะนั้นได้วิสังขนา ๓ ข้อเท่านั้น เพราะเหตุนี้ ท่าน
จึงกล่าวว่า **อาเสวนปัจจุจยา อวิกเต ตีณิ** เพราะอาเสวนปัจจัย ในอวิกต-
ปัจจัยมี ๓ วาระ ส่วนปัจจัยที่มีวิปากก (เกิดร่วมกับวิปากก) ย่อมไม่ได้
อาเสวนะ. เพราะฉะนั้น เพื่อจะละอาเสวนะแล้วแสดงจำนวนด้วยอำนาจ
วิปากก ท่านจึงแสดงนัยหนึ่งคั่นไว้ว่า **เหตุปัจจุจยา ฯเปฯ วิปากกปัจจุจยา**

อาหาร เอก แล้วแสดงมูล ๒๓ ภายหลัง. ก็บรรดาปัจจัยที่มีมูล ๒ สองพวกนี้ วิปากปัจจัยไม่มีในพวกหนึ่ง อาเสวนปัจจัยไม่มีในพวกหนึ่ง ก็จริง แต่ปัจฉาชาติปัจจัยมีได้ทั้งสองพวก. แต่บัณฑิตพึงทราบมูล ๒๓ นี้เท่านั้น โดยศัพท์เกินมา ในปัจจัย ๒ พวกนั้น ฝ่ายมีอาเสวนะได้ วิสัชนา ๓ ด้วยอำนาจอาเสวนะ ฝ่ายมีวิปากได้วิสัชนาหนึ่ง ด้วยอำนาจ วิปากปัจจัยนี้ เป็นการนับในปัจจัยที่มีมูลหนึ่งเป็นต้น เริ่มแต่เหตุปัจจัย มาด้วยประการฉะนี้.

ก็คำนี้อันใดท่านกล่าวไว้ว่า อารมฺมณ จิตฺน สพฺพตฺถ ตีเณว ปญฺหา ในลำดับปัจจัยที่มีเหตุปัจจัยเป็นมูล คำนี้ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดง ว่าในอารัมมณบททุกบท ทั้งในฝ่ายปัจจัยที่มีมูล ๑ และมีมูล ๒ เป็นต้น เริ่มแต่อารัมมณปัจจัยไป และในการประกอบอธิบายปัจจัยที่เหลือพร้อมกับ อารมณ ปัจจัยที่มีปัญหา ๕ ข้อ มีปุจฉา ๓ ข้อเท่านั้น ส่วนในวิปากบท และในการประกอบปัจจัยที่เหลือพร้อมกับวิปากบท มีปัญหาข้อเดียว เท่านั้น คำใดที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในหนหลังว่า ปัจจัยที่มีวิธีการนับมาก รวม กับปัจจัยที่มีวิธีการนับไม่มาก ย่อมมีจำนวนเท่ากันกับปัจจัยที่ไม่มากนัก ดังนี้ คำนี้ ข้าพเจ้ากล่าวไว้ถูกต้องแล้วแล.

บัดนี้ พึงแสดงปัจจัยที่มีมูลเดียวเป็นต้น ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย เป็นอาทิ ในปัจจัยเหล่านั้น ปัจจัยที่มีมูล ๑ ก่อน ท่านไม่ได้แสดงไว้ใน ปัจจัยสักอย่างหนึ่งว่า เหมือนกับปัจจัยที่มีมูลหนึ่งแห่งเหตุปัจจัยนั่นเอง. ก็เพื่อจะแสดงจำนวนในปัจจัยที่มีมูล ๒ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย ท่าน จึงกล่าวว่า อารมฺมณปจฺจยา เหตุยา ตีณิ อธิปติยา ตีณิ ฯเปฯ อวิกเต ตีณิ ก็ในอธิการนี้เมื่อท่านควรจะกล่าวว่า อารมฺมณปจฺจยา อธิปติยา

ทีณิ ฯเปฯ อวิคเต ทีณิ ท่านก็วางเหตุปัจจัยแม้อยู่ข้างหน้าของอาร์มมณ-
ปัจจัยไว้ข้างหลัง แล้วกล่าวว่า อาร์มมณปัจจัย เหตุยา ทีณิ เพราะ
อาร์มมณปัจจัย ในเหตุปัจจัยมี ๓ วาระ เพื่อแสดงปัจจัยที่มีวิธีนับมาก
มีเหตุปัจจัยเป็นต้น และวิธีนับที่หาได้ในการเทียบเคียงปัจจัยเหล่านั้น.
ปัจจัยที่มีวิธีการนับน้อยกว่าและเท่ากัน. คำนี้ย่อมแจ่มแจ้งด้วยอธิบายนั้น.
อาร์มมณปัจจัยย่อมถึงความต่างกัน โดยเป็นทูกะและติกะ เพราะวิธีการนับ
ที่มากกว่าหรือเท่ากับปัจจัยใด ๆ ในปัจจัยนั้นทั้งหมด ฟังทราบว่ามีปัญหา
และวิสัยนา ๓ ข้อเท่านั้น. ส่วนในการเทียบเคียงกับวิปากปัจจัย ย่อมได้
ปุจฉาและวิสัยนาข้อเดียวเท่านั้น ข้อนั้นทำไมไม่ได้แสดงไว้ในอธิการนี้ว่า
จักมีแจ้งในการนับเกี่ยวกับวิปากปัจจัยเป็นต้น และการนับที่ท่านแสดงไว้
ในปัจจัยที่มีมูล ๒ นี้แหละ เป็นวิธีนับในปัจจัยที่มีมูล ๓ เป็นต้นด้วย
เพราะฉะนั้น ปัจจัยที่มีมูล ๓ เป็นต้น ท่านจึงไม่อธิบายไว้อย่างพิสดาร
ด้วยอำนาจอาร์มมณปัจจัย.

บัดนี้ ท่านกล่าวคำมีอาทิวา อธิปติปัจจัย เหตุยา นว เพราะ
อธิปติปัจจัย ในเหตุปัจจัยมี ๕ วาระ เพื่อจะแสดงวิธีนับ ในปัจจัยที่มีมูล ๒
เป็นต้น ด้วยอำนาจอธิปติปัจจัยเป็นต้น ฟังทราบนิเทศแห่งปัจจัยตาม
นัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วในเหตุปัจจัยนั้นนั่นแล ก็เพราะอธิปติปัจจัย
(เป็นมูล) เหตุปัจจัยมีปุจฉาและวิสัยนา ๕ ข้ออันใด ในปัจจัยที่มีวิธีนับ
เท่ากับเหตุปัจจัยที่เหลือก็มี ๕ ข้ออันนั้น ดังที่ได้อธิบายมาแล้วนี้ ในการ
เทียบเคียงปัจจัย ที่มีวิธีนับเท่ากับปัจจัยที่มีอยู่ในอันดับแรก การนับย่อม
มีด้วยอำนาจแห่งปัจจัย ที่อยู่ในอันดับแรก ผู้ศึกษาฟังทราบ ว่า ก็ในการ
เทียบเคียงปัจจัยมีการนับน้อยกว่ากับปัจจัยที่เป็นตัวตั้งนั้น จำนวนย่อมมี

ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยที่มีการนับน้อยกว่า บัณฑิตอธิบายปัจจัยที่มีมูล ๓ ให้พิสดารด้วยอำนาจอาร์มมณปัจจัย จันใด จะอธิบายด้วยอำนาจอธิปัตติปัจจัยก็ดี อนันตรปัจจัยอื่นจากนั้นก็ดี เหมือนอย่างนั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นในปัจจัยทั้งหมดควรให้สำเร็จด้วยอำนาจแห่งวิธีนับ อันท่านแสดงไว้แล้วในปัจจัยที่มีมูล ๒ เพราะเหตุที่นั่นนั่นแหละ ท่านจึงกล่าวว่า การทำปัจจัยหนึ่ง ๆ ให้เป็นมูลแล้วนับตามผลความที่ลำดับไว้.

จบอรรถกถาปัจจัยานุโลมณีย์

ปัจจัยปัจจัยนิยน์

[๘๗] ๑. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ โมหะที่สหระตด้วยวิจิกิจณา ที่สหระตด้วยอุทัจจะ อาศัยขันธทั้งหลาย ที่สหระตด้วยวิจิกิจณา ที่สหระตด้วยอุทัจจะเกิดขึ้น.

๒. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ขันธ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก อภัยกตกิริยา ซึ่งเป็นเหตุกะเกิดขึ้น, ขันธ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธ ๓ เกิดขึ้น, ขันธ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธ ๒ เกิดขึ้น.

ในอเหตุกปฏิสนธิขณะ ขันธ ๓ และกภูตตารูป อาศัยขันธ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบากเกิดขึ้น, ขันธ ๑ และกภูตตารูป อาศัยรูปขันธ ๓ เกิด

ขึ้น. ชั้น ๒ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, หทยวัตถุ อาศัย
ชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัย
มหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, จิตต-
สมุฏฐานรูป และกฏัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลาย
เกิดขึ้น.

พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุตสมุฏฐานรูป ฯลฯ...

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น,
มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูต
รูป ๒ เกิดขึ้น, กฏัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลาย
เกิดขึ้น.

[๘๘] ๑. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะน-
อรัมมณปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น

๒. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะน-
อรัมมณปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลชั้นเกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
นอรัมมณปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบากและ

อัพยาตกิริยาเกิดขึ้น, ในปฏิสนธิขณะ กุฏิตารูป อาศัยชั้นทั้งหลาย ที่เป็นอัพยาตวิบากเกิดขึ้น, หทยวัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น จิตตสมุฏฐานรูป และกุฏิตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุตตสมุฏฐานรูป ฯลฯ...

สำหรับพวกอสังขยัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น กุฏิตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๔. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยาตธรรม
เกิดขึ้น เพราะนารัมมณปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐาน อาศัยกุศลชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๕. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยาตธรรม
เกิดขึ้น เพราะนารัมมณปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๘๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอธิปัตติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัย

ขั้น ๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

**๒. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอริปติ-
ปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๓. กุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น
เพราะนอริปติปัจจัย**

คือ ขั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิด
ขึ้น, ขั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้น ๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ และ
จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอริปติปัจจัย
คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ขั้น ๑ อาศัย
ขั้น ๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

**๕. อัพยาทธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอริปติ-
ปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๖. อกุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น
เพราะนอริปติปัจจัย**

คือ ขั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิด
ขึ้น, ขั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้น ๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒
และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

**๗. อัพยาทธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะนอริปติ-
ปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกต-
วิบาก และอภัยกตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัย
ชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๓ และกภูตตารูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็น
อภัยกตวิบากเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ และกภูตตารูป อาศัยชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น,
ชั้นที่ ๒ และกภูตตารูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น, ททยัตถุ อาศัยชั้น
ทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยททยัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัย
มหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, จิตต-
สมุฏฐานรูป และกภูตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลาย
เกิดขึ้น.

พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุดสมุฏฐานรูป ฯลฯ...

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น,
มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป-
รูป ๒ เกิดขึ้น, กภูตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูป
ทั้งหลาย
เกิดขึ้น.

๘. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะนอริปติปัจฉัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

๙. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะนอริปติปัจฉัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลขันธ์ทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๕๐] อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอนันตรปัจจัย
เพราะนสมนันตรปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขันธ์ทั้งหลายเกิดขึ้น.

นอนันตรปัจจัย กิติ นสมนันตรปัจจัย กิติ แสดงได้ ๕ วาระ
เหมือนกัน นอารัมมณปัจจัย.

[๕๑] ๑. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอัญญ-
มัญญปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขันธ์ทั้งหลายเกิดขึ้น.

๒. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอัญญ-
มัญญปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขันธ์ทั้งหลายเกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะนอัญญ-
มัญญปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธ์ทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และ
อภัยกตกิริยาเกิดขึ้น, ในปฏิสนธิขณะ กุฏัตตารูป อาศัยขันธ์ทั้งหลาย
ที่เป็นอภัยกตวิบากเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป และกุฏัตตารูปที่เป็น
อุปาหารรูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, อุปาหารรูป อาศัยมหาภูตรูป
ทั้งหลาย อันมีในภายนอกเกิดขึ้น, อุปาหารรูปอาศัยมหาภูตรูปทั้งหลาย

อันมีอาหารเป็นสมภูฐานเกิดขึ้น, อุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลาย
อันมีอุตุเป็นสมภูฐานเกิดขึ้น.

สำหรับพวกอสังขยสัตว์ กุฏิตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหา-
ภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๔. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอภัยกตธรรมเกิดขึ้น

เพราะนอัญญมัญญปัจจัย

คือ จิตตสมภูฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

๕. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอภัยกตธรรม

เกิดขึ้น เพราะนอัญญมัญญปัจจัย

คือ จิตตสมภูฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

**[๕๒] อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอุปนิสย-
ปัจจัย**

คือ จิตตสมภูฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

เพราะ นอุปนิสยปัจจัย แสดงได้ ๕ วาระ เหมือนกัน
นอาร์มมณปัจจัย.

[๕๓] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปุเรชาติปัจจัย

คือ ในอรุปภูมิ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ขั้น ๑
อาศัยขั้น ๓ เกิดขึ้น, ขั้น ๒ อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปุเรชาติ-

ปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

๓. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปุเรชาติ-

ปัจจัย

คือ ในอรุปภูมิ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๔. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปุเรชาติ-

ปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

๕. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นปุเรชาติปัจจัย

คือ ในอรุปภูมิ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และ อภัยกตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัย ชั้น ๒ เกิดขึ้น.

จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และ อภัยกตกิริยาเกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็น อภัยกตวิบากเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, หทยวัตถุ อาศัยชั้น ทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป และกฏัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุตตสมุฏฐานรูป ฯลฯ ...

สำหรับพวกอสังขยัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัย มหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, กฏัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๖. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยาตธรรมเกิดขึ้น

เพราะนปุเรชาติปัจจย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๗. อัพยาตธรรม อาศัยอกุศลธรรม และอัพยาตธรรมเกิดขึ้น

เพราะนปุเรชาติปัจจย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลขั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๕๔] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปัจจชาติปัจจย

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ ...

[๕๕] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอเสวนปัจจย

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ ...

นปัจฉาชาตปัจจย ก็ดี **นอาเสวนปัจจย** ก็ดี แสดงได้ ๕ วาระ
เหมือนกับ **นอธิปติปัจจย**.

[๕๖] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมมปัจจย

คือ กุศลเจตนา อาศัยกุศลขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

๒. กุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมม-
ปัจจย

คือ อกุศลเจตนา อาศัยอกุศลขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
นกัมมปัจจย

คือ เจตนาที่เป็นอภัยกตกริยา อาศัยขั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกต-
ธรรมเกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ ที่เป็นพาหิรรูป อาหาร-
สมุฏฐานรูป อตุสมุฏฐานรูปเกิดขึ้น มหาภูตรูป ๑ อาศัย มหาภูตรูป ๓
เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, อุปาถารูป อาศัย
มหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๕๗] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปากปัจจย

มี ๓ วาระ

คือ ขั้น ๓ อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปาก-
ปัจจย มี ๓ วาระ.

๓. อัพยาตธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นวิปากปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาต-
กิริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น,
ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯ ล ฯ.

จิตตสมุฏฐานรูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น
พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุดสมุฏฐานรูป ฯ ล ฯ

สำหรับพวกอสัญญสัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
ฯ ล ฯ กฐัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๔. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยาตธรรม
เกิดขึ้น เพราะนวิปากปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๕. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรม และอัพยาตธรรม
เกิดขึ้น เพราะนวิปากปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยอกุศลชั้นทั้งหลาย และมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๕๘] ๑. อัพยาตธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นอาหารปัจจัย

คือ พาหิรรูป อุดสมุฏฐานรูป ฯ ล ฯ.

สำหรับพวกอสัญญสัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น,
๗ ล.๗ กภูตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๕๕] ๑. อัพยาตธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นอินทริยปัจจัย

คือ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ ที่เป็นพาหิรรูป อาหาร-
สมภูฐานรูป อุตสมภูฐานรูปเกิดขึ้น ๗ ล.๗ อุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น.

สำหรับพวกอสัญญสัตว์ รูปชีวิตินทริย อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลาย
เกิดขึ้น.

[๑๐๐] ๑. อัพยาตธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นฌานปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ซึ่งสหระกด้วยปัญญาญาณเกิดขึ้น
ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

พาหิรรูป อาหารสมภูฐานรูป อุตสมภูฐานรูป ๗ ล.๗.

สำหรับพวกอสัญญสัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
๗ ล.๗ กภูตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๑๐๑] ๑. อัพยาตธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นมัคคปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมภูฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาต-
วิปาก และอัพยาตกิริยา ซึ่งเป็นเหตุกะเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และจิตต-

สมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในอเหตุกปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบากเกิดขึ้น ชั้น ๑ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และ กภูตตารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, หทยวัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, ๗ ล ๗ จิตตสมุฏฐานรูป และกภูตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปเกิดขึ้น.

พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อตุสมุฏฐานรูป ๗ ล ๗.

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ๗ ล ๗ กภูตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๑๐๒] อภัยกตกรรม อาศัยกุศลกรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปยุตต-
ปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

ปัจจัยนี้แสดงได้ ๕ วาระ เหมือนกับ นอารัมมณปัจจัย.

[๑๐๓] ๑. กุศลกรรม อาศัยกุศลกรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปยุตต-
ปัจจัย

คือ ในอรุปรภูมิ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อกุศลกรรม อาศัยอกุศลกรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปยุตต-
ปัจจัย

คือ ในอรุปภูมิ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิป-
ยุตตปัจจัย

คือ ในอรุปภูมิ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และ
อภัยกตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัย ชั้น
๒ เกิดขึ้น.

พาหिरูป อาหารสมุฏฐานรูป อุตสมุฏฐานรูป ฯลฯ.

สำหรับพวกอสัญญสัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
ฯลฯ กฐัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๑๐๔] อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะโนนัตถิปัจจัย
...เพราะโนวิคตปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยกุศลชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น.

สองปัจจัยนี้แสดงได้ ๕ วาระ เหมือนกับ นอาร์มมณปัจจัย.

การนับจำนวนปัจจัยในปัจจัยปัจจนีนิย

[๑๐๕] ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๘ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจัย

มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ
ในนัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๐๖] เพราะนเหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ.... ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย
มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ
ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๑๐๗] เพราะนเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑
วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ

ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย
มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๑๐๘] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย นอธิปติปัจจย
นอหนันตรปัจจย นสมหนันตรปัจจย นอัญญมัญญุปัจจย นอุปนิสสย-
ปัจจย นปุเรชาตปัจจย นปัจจฉาชาตปัจจย นอเสวนปัจจย นกัมม-
ปัจจย นวิปากปัจจย นอาหารปัจจย นอินทริยปัจจย นณานปัจจย
นมหคปัจจย นสัมปยุตตปัจจย นวิปยุตตปัจจย โนนัตถิปัจจย
ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

นเหตุมูลกนัย จบ

[๑๐๙] เพราะนอรัมมณปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ใน
นอธิปติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอหนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมหนันตร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสย-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจจฉาชาตปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
โนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๑๐] เพราะนอรัมมณปัจจัย นเหตุปัจจัย นอธิปัตติปัจจัย ใน
อนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ... ในโนอัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๑๑] เพราะนอธิปัตติปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ในน-
อรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๘
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๘ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นวิปากปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
โนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๑๒] เพราะนอธิปัตติปัจจัย ในอรัมมณปัจจัยมี ๑ วาระ... ใน
อนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญ-
มัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติ-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๑๓] เพราะนอริปติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจัย มี ๑ วาระ)... ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑
วาระ.

[๑๑๔] เพราะนอนันตรปัจจัย... เพราะนสมนันตรปัจจัย... เพราะ
นอัญญมัญญปัจจัย... เพราะนอุปนิสสยปัจจัย... แสดงเหมือนกันกับ
นอรัมมณปัจจัย (ดูข้อ ๑๐๕-๑๑๐).

[๑๑๕] เพราะนปุเรชาติปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ใน
นอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอริปติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในน-
อัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในน-
ปัจจลาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

[๑๑๖] เพราะนปุเรชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี
๑ วาระ... ในนอริปติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ใน

นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ. ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย
มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๑๑๗] เพราะนปุเรชาตปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ (ในนทุก-
ปัจจย มี ๑ วาระ) ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑
วาระ.

[๑๑๘] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย... เพราะนอาเสวนปัจจย ในนเหตุ-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในนอรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๕
วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ
ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑
วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในน-
มัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจย มี ๓ วาร ในนโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี
๕ วาระ.

[๑๑๕] เพราะนอเสวนปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๒ วาร ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาร ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๒๐] เพราะนอเสวนปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ.... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจัย มี ๑ วาระ) ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๒๑] เพราะนกัมมปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๒๒] เพราะนกัมมปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจัย มี ๑ วาระ) ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๒๓] เพราะนวิปากปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๒๔] เพราะนวิปากปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ

ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ใน
โนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๑๒๕] เพราะนวิปากปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมณปัจจย ในน-
อธิปติปัจจย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจย มี ๑ วาระ)... ในโนนัตติปัจจย
มี ๑ วาระ ในโนนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๑๒๖] เพราะนอาหารปัจจย... เพราะนอินทริยปัจจย... เพราะ
นghanปัจจย ... เพราะนมัคคปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ (ในทุก-
ปัจจย มี ๑ วาระ)... ในโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนวิกตปัจจย
มี ๑ วาระ.

[๑๒๗] เพราะนสัมปยุตตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ใน
นอรัมณปัจจย มี ๕ วาระ ปัจจยนี้เหมือนกับนอรัมณปัจจย... ใน
โนนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๒๘] เพราะนวิปยุตตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ ในน-
อรัมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓
วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ
ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนghanปัจจย มี ๑

วาระ ในนัมมกปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๒๕] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑
วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในน-
ปัจจลาชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นัมมกปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๓๐] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ (ในนทุกปัจจัย
มี ๑ วาระ)... ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑
วาระ.

[๑๓๑] เพราะโนนัตติปัจจัย เพราะโนวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๕
วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ใน

นปุเรชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย
มี ๕ วาระ.

[๑๓๒] เพราะโนวิคตปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจัย มี ๑ วาระ)... ใน
นวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ.

ปัจจัยปัจจนียนัย จบ

อรรถกถาปัจจัยปัจจนียนัย

ก็เพราะวิชันนาทีใน ปัจจัยปัจจนียะ (ตรงข้ามกับปัจจัย) ย่อม
มิได้ด้วยกุศลบทที่เว้นเหตุปัจจัยแล้ว กุศลธรรมเกิดขึ้นไม่ได้ ฉะนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงเริ่มคำว่า อกุสลं ชมฺมํ ปฏิจฺจ เป็นอาทิ. บรรดา
บทเหล่านั้น บทว่า นเหตุปัจจุจยา เป็นการปฏิเสธเหตุปัจจัย อธิบายว่า
เว้นเหตุปัจจัยแล้วก็ยังเกิดเพราะปัจจัยอื่นได้. จริงอยู่ เหตุนั้น คือ โมหะ
ที่สหระคตด้วยวิจิกิจฉา เป็นเหตุปัจจัยเองแก่ธรรมที่สัมปยุต และรูปที่มีจิต
เป็นสมุฏฐาน. แต่เพราะไม่มีเหตุอื่นสัมปยุตด้วย จึงชื่อว่า ไม่เกิด

เพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น เว้นเหตุปัจจัยเสีย โมหมูลจิตก็เกิดได้
เพราะปัจจัยอันเหมาะแก่คนที่เหลือในธรรมที่ตรงกันข้ามทั้งหมด. บัณฑิต
พึงทราบเนื้อความไปตามนัยนี้. คำนี้ว่า **อเหตุกัม วิปากาพฺยาकर्ตัม** พึง
ทราบด้วยอำนาจจิตที่ยังรูปให้เกิดขึ้น แม้ในบทอื่นที่เช่นนี้ก็นัยนี้เหมือน
กัน.

ใน **นอชิปติปัจจัย** เมื่อชิปติ จะไม่ได้ชิปติปัจจัย เพราะไม่มี
อชิปติที่สองเกิดร่วมกับตนก็จริง แต่อชิปติจะไม่มีอชิปติเหมือนโมหะที่
สทรกตด้วยวิจิกิจฉนาและอุทฺธจจะ เป็นอเหตุกะหาได้ไม่. ก็ในเวลาที่ถูกส-
ลธรรมเป็นต้น ไม่ทำฉันทะเป็นต้น ให้เป็นอชิปติเกิดขึ้น กุศลธรรม
เป็นต้นทั้งหมดไม่เป็นอชิปติ เพราะฉะนั้น เทศนามีอาทิว่า **เอกัม ขนฺธํ**
ปฏิจฺจํ ตโย ขนฺธา นี้ พึงทราบว่า พระองค์เทศนาไว้ด้วยอำนาจเทศนา
มีการรวบรวมไว้ซึ่งอชิปติทั้งหมด ไม่ใช่ยกขึ้นเพียงอชิปติแยกกันไป
เหมือนโมหะ. ใน **นอหัตถปัจจัย** และ **นสมนฺตปัจจัย** มี รูป
เท่านั้นเป็นปัจจัยขุบบัน เหมือนใน นอารัมมณปัจจัย. เพราะเหตุ
นั้นท่านจึงกล่าวว่า **นอารมฺมณปจฺจยสทิตฺตํ**. สหชาติปัจจัยขาดหายไป.
นิสสยปัจจัย อตฺถิปัจจัย และอวิคตปัจจัยก็ขาดหายไปเหมือนสหชาติ-
ปัจจัย. เพราะเหตุใด ? เพราะปัจจัยเหล่านี้ไม่มีอะไรเกิดแยกกัน. จริงอยู่
เพราะการบอกปิดเสียซึ่งสหชาติปัจจัย นิสสยปัจจัย อตฺถิปัจจัย และอวิคต-
ปัจจัย รูปธรรมและอรูปธรรมแม้สักอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้น
ปัจจัยเหล่านั้นจึงลไป. ในวิกังค์แห่ง **นอญฺญมฺญญปัจจัย** พึงทราบการ
เว้นททยวัตถุด้วยคำว่า **กภูตฺตารูป** อาศัยวิปากาพฺยาकर्ตัมเกิดขึ้นใน
ปฏิสนธิกาล. รูปเท่านั้นเป็นปัจจัยขุบบันในวิกังค์แห่ง **นอฺปนนิสสยปัจจัย**.

เพราะรูปนั้นไม่ได้อุปนิสสยปัจจย. ส่วนอรูป (นาม) ไม่ได้อาร์มมณฺ-
นิสสยปัจจย และปกคฺอุปนิสสยปัจจยก็จริง แต่ก็ไม่พื่อนันตรูปนิสสยปัจจย
ไปได้. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า นอรมมณฺปจฺยสทิสฺ.

ใน นปุเรชาตปัจจย คำว่า จิตฺตสมฺภูจฺจํ รูปํ ท่านกล่าวไว้ด้วย
อำนาจปญฺจโวการภพ. สหชาตปัจจยและปุเรชาตปัจจย ย่อมถึงการรวม
ลงในคำนี้ว่า นปจฺจมาชาตปจฺจยา เพราะฉะนั้น บาลีในคำนี้จึงเช่นเดียวกับ
กับสหชาตปัจจย. ก็บาลีนั้นขยายไว้อย่างพิสดาร ใน นอธิปติปัจจย ฉะนั้น
ในที่นี้จึงย่อไว้. นอาเสวนปัจจย พึงทราบด้วยสามารถแห่งปฐมชวนะ
ฝ่ายกุศลและอกุศล. กิริยาพยากตะก็เหมือนกัน. แม้ในอธิการนี้ก็พึงทราบ
บาลีด้วยอำนาจแห่งคำที่ท่านให้พิสดารใน นอธิปติปัจจย เหตุนี้พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า นปจฺจมาชาตปจฺจยมฺปิ นอาเสวนปจฺจยมฺปิ
นาธิปติปจฺจยสทิสฺ ดังนี้ (บาลีข้อ ๕๕). ใน กัมมปัจจย ไม่ถือเอา
วิบากเจตนาว่าได้นานักขณิกกัมมปัจจย. ใน นอาหารปัจจย มีเฉพาะรูป
บางรูปเท่านั้น เป็นปัจจยুবัน ใน นอินทริยปัจจย ก็เหมือนกัน. ใน
นghanปัจจย มีปญฺจวิญฺญาณธรรม (ทวิปญฺจวิญฺญาณ) และรูปบางรูปเป็น
ปัจจยুবัน. จริงอยู่ ในปญฺจวิญฺญาณ เวทนาและจิตเตกคคตา ย่อมไม่
ถึงลักษณะแห่งการเข้าไปเพ่ง เพราะมีกำลังทราม ฉะนั้น ธรรมเหล่านั้น
ท่านจึงไม่ถือเอาในghanปัจจย. ใน นมคฺคปัจจย มีเหตุวิบาก และกิริยา
และรูปบางรูปเท่านั้นเป็นปัจจยুবัน.

รูปเท่านั้นเป็นปัจจยুবันในนสัมปยุตตปัจจย ในโนนัตติปัจจย ใน
โนนิกตปัจจย. เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า นารมมณฺปจฺยสทิสฺ.

ดำเนินการนับปัจจัยที่มีมูลหนึ่งตามบาลี ด้วยคำว่า นเหตุยา เทว ดังนี้
แล.

พึงทราบวินิจฉัยใน ทมุลกปัจจัย ต่อไป. ในคำนี้ว่า นเหตุปัจจัย
นารมมณ เอก อธิบายว่า ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยที่นับได้น้อยกว่าในการ
เทียบปัจจัยที่นับได้น้อยกว่ากับปัจจัยที่นับได้มาก พึงมีปัจจัย ๒ เหมือน
ในนเหตุปัจจัยก็จริง ถึงอย่างนั้น คำว่า เอก ท่านกล่าวหมายถึงรูปา-
พยากตะ เกิดขึ้นเพราะอาศัยอัพยากตะ เพราะอรุปรกรรมขาดไปด้วยอำนาจ
นอารมมณปัจจัย แม้ในปัจจัยแต่ละปัจจัยในทุกะปัจจัยก็นัยนี้เหมือนกัน.
บัณฑิตพึงทราบวาระสองเกี่ยวกับที่ได้ในนเหตุปัจจัย ในที่ซึ่งท่านกล่าว
ไว้ว่า "เทว." ก็ในปัจจัยทั้งปวงที่มีมูล ๓ เป็นต้น มีวิเศษนาวาระเดียว
เท่านั้น เพราะนอารมมณปัจจัยขาดไป. นี่เป็นการคำนวณในปัจจัยที่มี
มูล ๑ เป็นต้น เริ่มแต่เหตุปัจจัยไปในปัจจนียนัย. ส่วนนอารมมณปัจจัย
ไม่แสดงไว้ในที่นี้ เพราะเป็นเช่นเดียวกับนัยก่อนในเอกมูละนั้นแหละ
 เป็นต้น .

คำว่า นารมมณปัจจัย นเหตุยา เอก ในทมุลกนัย พระผู้มี-
พระภาคเจ้าตรัสไว้ ในนเหตุทุกมูลกนัยนั้นเทียว ด้วยสามารถแห่ง
นารมมณปัจจัย. คำว่า นาธิปัตยา ปญจ พึงทราบด้วยอำนาจการได้ใน
นารมมณปัจจัย.

ในการเปรียบเทียบปัจจัยทั้งหมด พึงทราบจำนวนด้วยอำนาจปัจจัย
ที่นับได้น้อยกว่าในปัจจัยที่นอารมมณปัจจัยเข้าได้ รูปเท่านั้นเป็นปัจจ-
ยุบบัน. แม้ในฐานะที่อนันตรปัจจัย นสมนันตระ - นอัญญมัญญะ -
นอุปนิสสยะ - นอาหาระ - นอินทริยะะ - นสัมปยุตตะ - โนนัตถิ - โนวิกต-

ปัจจัย เข้าได้ก็นัยนี้เหมือนกัน. นอาหาระ-นอินทริยะ-นฉานะ-นมัคค-
ปัจจัย มีวิสัยนาเหมือนกันทั้งหมด. แม้ในอธิการนี้ปัจจัย ๔ หมวด แห่ง
ปัจจัย มี นสหชาติปัจจัย เป็นต้น ก็ขาดไปเหมือนกัน นี่เป็นวิธีกำหนด
ในข้อนี้. ก็ด้วยลักษณะนี้บัญญัติกำหนดปัจจัยนั้นว่า ปัจจัยที่มีมูล ๒ นี้มี
เป็นต้นทั้งหมด ปัจจัยนี้เป็นมูล ๑ ในปัจจัยเหล่านี้ ปัจจัยนี้มีมูล ๒ นี้มี
มูล ๓ นี้มีมูลทั้งหมดดังนี้แล้ว พึงทราบการคำนวณด้วยอำนาจปัจจัยที่นับ
ได้น้อยกว่า ดังนี้แล.

อรรถกถาปัจจัยปัจจนีนิย จบ

ปัจจัยานุโลมปัจจนีนิย

การนับจำนวนปัจจัยในปัจจัยานุโลมปัจจนีนิย

[๑๓๓] เพราะนเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ... ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนุปนิสสย-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในน-
วิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิตต-
ปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๓๔] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๓๕] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปัตติปัจจัย ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๓๖] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปัตติปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนินิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๓๗] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย อาเสวนปัจจัย ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๓๘] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย อาเสวนปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย มัคค-

ปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อัทธิปัจจัย นัตติปัจจัย วิคต-
ปัจจัย อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๓๕] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย
วิปากปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี
๑ วาระ.

[๑๔๐] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย
วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย มัคคปัจจัย
สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อัทธิปัจจัย นัตติปัจจัย วิคตปัจจัย
อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๑๔๑] เพราะอารัมมณปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ในน-
อธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาต ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๔๒] เพราะอารัมมณปัจจัย เหตุปัจจัย เพราะนอธิปติปัจจัย มี
๓ วาระ... ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓

วาระ ในนอเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
นวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

**วาระที่มีอาร์มมณปัจฉัยเป็นมูล พึงให้พิสดารเหมือนอย่างวาระ
ที่มีเหตุปัจฉัยเป็นมูล.**

[๑๔๓] เพราะอธิปัตติปัจฉัย ในนอาร์มมณปัจฉัย มี ๕ วาระ ... ใน
นอนันตรปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๕ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๕ วาระ ใน
นปุเรชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๘ วาระ ใน
นอเสวน ปัจฉัย มี ๘ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก
ปัจฉัย มี ๘ วาระ ในนโนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนโนคตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๑๔๔] เพราะอธิปัตติปัจฉัย เหตุปัจฉัย อาร์มมณปัจฉัย ในนปุเรชาติ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอเสวนปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

**ทั้งอนันตรปัจฉัย และสมนันตรปัจฉัย พึงให้พิสดารเหมือน
อย่างอาร์มมณปัจฉัย.**

[๑๔๕] เพราะสหชาติปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๒ วาระ ใน
นอาร์มมณปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๘ วาระ ในนอนันตร-

ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนปัจฉาปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๕
วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๔๖] เพราะสหชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี
๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๔๗] เพราะสหชาติปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ใน
นอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

วาระที่มีสหชาติปัจจัยเป็นมูลมี ๕ วาระ เหมือนกับวาระที่มีเหตุปัจจัยเป็นมูล.

[๑๔๘] เพราะอัญญมัญญปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๔๙] เพราะอัญญมัญญปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๕๐] เพราะอัญญมัญญปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ใน
นอริปติปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัยมี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ โนนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

วาระที่มี อัญญมัญญปัจจัยเป็นมูล แสดงเหมือนกับวาระที่มี เหตุ-
ปัจจัยเป็นมูล.

[๑๕๑] เพราะนิสสยปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ

ในวาระที่มี นิสสยปัจจัยเป็นมูล แสดงเหมือนอย่างวาระที่มี
สหชาตปัจจัยเป็นมูล.

ในวาระที่มี อุปนิสสยปัจจัยเป็นมูล แสดงเหมือนอย่างวาระที่มี
อารัมมณปัจจัยเป็นมูล.

[๑๕๒] เพราะปุเรชาตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ... ใน
นอริปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓
วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๕๓] เพราะปุเรชาตปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอริปติปัจจัย มี ๓
วาระ ... ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

วาระที่มี **ปุรชาตปัจจยเป็นมูล** ฟังแสดงให้พิสดารเหมือนอย่าง
วาระที่มี **เหตุปัจจยเป็นมูล**.

[๑๕๔] เพราะอาเสวนปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ ... ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉา-
ชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๓ วาระ ในนมักคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓
วาระ.

[๑๕๕] เพราะอาเสวนปัจจย เหตุปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓
วาระ ... ในนปุรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ
ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจย มี ๓ วาระ.

วาระที่มี **อาเสวนปัจจยเป็นมูล** แสดงเหมือนกับวาระที่มี **เหตุ-
ปัจจยเป็นมูล**.

[๑๕๖] เพราะกัมมปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนนัตตร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุรชาตปัจจย
มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕
วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ

ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคค-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕
วาระ.

[๑๕๓] เพราะกัมมปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ
... โนนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนีสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

[๑๕๔] เพราะกัมมปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ในนอธิปติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

วาระที่มี กัมมปัจจัยเป็นมูล แสดงเหมือนกับวาระที่มี เหตุปัจจัย
เป็นมูล

[๑๕๕] เพราะวิปากปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-

ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑
วาระ ในนถนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมหัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๖๐] เพราะวิปากปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑
วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๖๑] เพราะวิปากปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ในนอธิปติ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๑๖๒] เพราะวิปากปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปติปัจจัย
ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ

[๑๖๓] เพราะวิปากปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปติ-
ปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญมัญญ-
ปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนินิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย กัมมปัจจัย
อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย มัคคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย
วิปยุตตปัจจัย อตฺถิปัจจัย นตฺถิปัจจัย วิคตปัจจัย อวิกตปัจจัย
ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๖๔] เพราะอาหารปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ในน-
อารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนินิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๘
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๘ วาระ ในน-
อินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓
วาระ ในนโนตฺถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๖๕] เพราะอาหารปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕
วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนสมันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนินิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๘ วาระ ในนกัมม-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๖๖] เพราะอาหารปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ในน-
อธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓
วาระ.

วาระที่มี อาหารปัจจัยเป็นมูล พึงแสดงให้พิสดารเหมือนอย่าง
วาระที่มี เหตุปัจจัยเป็นมูล.

[๑๖๗] เพราะอินทริยปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑
วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๖๘] เพราะอินทริยปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๖๙] เพราะอินทริยปัจจัย เหตุปัจจัย อรัมมณปัจจัย ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

วาระที่มี อินทริยปัจจัยเป็นมูล พึงแสดงให้พิสดารอย่างวาระที่มี เหตุปัจจัยเป็นมูล.

[๑๗๐] เพราะฌานปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕

วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

[๑๗๑] เพราะฌานปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๕
วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนสมันนตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๕ วาระ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๗๒] เพราะฌานปัจจัย เหตุปัจจัย อาร์มมณปัจจัย ในนอธิปติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓
วาระ.

วาระที่มี ฌานปัจจัยเป็นมูล พึงแสดงให้พิสดารเหมือนอย่างวาระ
ที่มี เหตุปัจจัยเป็นมูล.

[๑๗๓] เพราะมคคปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ... ใน
นอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอันนตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
โนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๗๔] เพราะมคคปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๕
วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอันนตรปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
ปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในโนนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๗๕] เพราะมคคปัจจัย เหตุปัจจัย อรัมมณปัจจัย ในนอธิปติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี
๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓
วาระ.

วาระที่มี **มัคคปัจจัยเป็นมูล** พึงแสดงให้พิสดารเหมือนอย่างวาระ
ที่มี **เหตุปัจจัยเป็นมูล**.

[๑๗๖] เพราะ**สัมปยุตตปัจจัย** ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ... ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๗๗] เพราะ**สัมปยุตตปัจจัย** ในอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ... ใน
นปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

วาระที่มี **สัมปยุตตปัจจัยเป็นมูล** เหมือนกับวาระที่มี **เหตุปัจจัย**
เป็นมูล.

[๑๗๘] **วิปยุตตปัจจัย** ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอันนตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนปัจฉชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
ฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-

ปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ

[๑๗๕] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๗๖] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ... ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ

[๑๗๗] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปติปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๗๘] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปติปัจจัย อนันตรปัจจัย สมนันตรปัจจัย สหชาตปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย ในนปัจฉาชาต-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๘๓] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย อาเสวนปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ... ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๘๔] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๘๕] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๘๖] เพราะอัติปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๘ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมักคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนัตถปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๘๓] เพราะอัติปัจจย เหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ... ในนอธิปติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๘๔] เพราะอัติปัจจย เหตุปัจจย อารัมมณปัจจย ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ... ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ.

วาระที่มี อัติปัจจยเป็นมูล พึงแสดงให้พิสดารเหมือนอย่างวาระที่มี เหตุปัจจยเป็นมูล.

[๑๘๕] เพราะนัตติปัจจย ... ฯลฯ ... เพราะวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ ... ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ใน

นฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจย มี ๓ วาระ.

วาระที่มี นัตติปัจจยเป็นมูล พึงแสดงให้พิศดารเหมือนอย่างวาระ
ที่มี อารัมมณปัจจยเป็นมูล.

[๑๕๐] เพราะอวิตตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย
มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕
วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉาน-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี
๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๕ วาระ
ในนวิตตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๕๑] เพราะอวิตตปัจจย เหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๕
วาระ ... ในนอธิปติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในน-
ปัจฉาชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย

มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๕
วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

วาระที่มี อวิคตปัจจยเป็นมูล พึงแสดงให้พิสดารเหมือนอย่างวาระ
ที่มี เหตุปัจจยเป็นมูล.

การนับจำนวนหัวข้อปัจจยในปัจจยานุโลมปัจจนียนัย จบ

อรรถกถาปัจจยานุโลมปัจจนียนัย

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเริ่มคำว่า เหตุปัจจย นอารมฺมณ
ปญฺจ ดังนี้ เป็นต้น เพื่อจะแสดงการนับใน อนุโลมปัจจนียปัจจย. พึง
ทราบวินิจฉัยในคำนั้น ปัจจย ๘ เหล่านี้ คือ ปัจจย ๔ มีสหชาติเป็นต้น
ที่เข้าได้ทุกที่ และอาหารปัจจย อินทริยปัจจย ฌานปัจจย มัคคปัจจย
อีก ๔ ย่อมไม่ได้โดยความเป็นปัจจนียะในเหตุปัจจย อธิปติปัจจย มัคค-
ปัจจย อันตั้งอยู่โดยความอนุโลม (โดยลำดับ). จริงอยู่ ธรรมเมื่อจะ
เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งเหตุปัจจย เป็นต้น ชื่อว่าจะไม่ได้ปัจจย ๘ เหล่านี้
ย่อมไม่มี. แต่อารัมมณปัจจย อนันตรปัจจย สมันตรปัจจย
อุปนิสสยปัจจย สัมปยุตปัจจย นัตถิปัจจย และวิกตปัจจย ซึ่งตั้ง
อยู่โดยอนุโลมย่อมมาไม่ได้ปัจจยที่อุปการะในตำแหน่งแห่งนาม โดยเป็น
ปัจจนิก. เพราะวอนันตรปัจจย เป็นต้น เมื่อไม่เกิดจากอารัมมณปัจจย
เป็นต้น ก็ย่อมไม่ได้. ส่วนปัจจย ๔ ที่อุปการะในฐานะทั้งหมด ย่อม
ไม่ได้โดยความเป็นปัจจนิกในสหชาติปัจจย อัญญมัญญปัจจย นิสสยปัจจย

กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย อตฺถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย ซึ่งตั้งอยู่โดยความเป็นอนุโลมกัน. เพราะว่า ธรรมเมื่อเกิดด้วยอำนาจปัจจัยเหล่านี้ จะไม่ได้ปัจจัยที่อุปการะในฐานะทั้งปวงย่อมไม่มี. ปัจฉาชาติปัจจัยไม่มีที่ตั้งโดยความเป็นอนุโลม. บัณฑิตกำหนดปัจจัยที่มีได้และไม่ได้ในปัจจัยที่เหลือ ซึ่งตั้งอยู่โดยความเป็นอนุโลมกัน แล้วพึงทราบการนับด้วยอำนาจปัจจัยที่นับได้น้อยกว่าในการเปรียบเทียบปัจจัยนั้น ๆ ในปัจจัยที่มีมูล ๒ เป็นต้น แม้ทั้งหมดแล.

อรรถกถาปัจจัยานุโลมปัจจัยนีนัย จบ

ปัจจัยปัจจัยนียานุโลมนัย

การนับจำนวนปัจจัยในปัจจัยปัจจัยนียานุโลมนัย

[๑๕๒] เพราะนเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๒ วาระ ... ในอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทรีย์ปัจจัย มี ๒ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๑๕๓] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๕๔] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอธิปติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นอัญญมัญญปัจจัย ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

(ในทุก ๆ ปัจจัย มี ๑ วาระ).

[๑๕๕] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอธิปติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นอัญญมัญญปัจจัย นอุปนิสสยปัจจัย นปุเรชาตปัจจัย นปัจฉาชาตปัจจัย นอเสวนปัจจัย ในปัจจัยทั้งหมดจนถึงอเสวนปัจจัยเหมือนกัน แต่เมื่อนับนกัมมปัจจัยเข้าด้วย มี ๕ วาระ.

เพราะนเหตุปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๕๖] เพราะเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอริปติปัจจัย
นอนันตรปัจจัย นสมันนตรปัจจัย นอัญญมัญญปัจจัย นอุปนิสสย-
ปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย นปัจฉาชาติปัจจัย นอาเสวนปัจจัย นกัมม-
ปัจจัย นวิปากปัจจัย นอาหารปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ...
ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๑๕๗] เพราะเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอริปติปัจจัย
นอนันตรปัจจัย นสมันนตรปัจจัย นอัญญมัญญปัจจัย อุปนิสสย-
ปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย นปัจฉาชาติปัจจัย นอาเสวนปัจจัย นกัมม-
ปัจจัย นวิปากปัจจัย นอาหารปัจจัย นอินทริยปัจจัย นฌานปัจจัย
นมัคคปัจจัย นสัมปยุตตปัจจัย นวิปยุตตปัจจัย โนนตฺถิปัจจัย โน-
วิกตปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๕๘] เพราะนอรัมมณปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ ... ใน
อริปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕
วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
อินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจัย
มี ๕ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๕๕] เพราะนอรัมมณปัจจัย นเหตุปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญุปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัครติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

วาระที่มี นอรัมมณปัจจัยเป็นมูล แสดงเหมือนกับวาระที่มี นเหตุปัจจัยเป็นมูล.

[๒๐๐] เพราะนอธิปติปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ ... ใน อารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ. ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัครติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๒๐๑] เพราะนอธิปติปัจจัย นเหตุปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ

ในสหชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอุปนนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๒ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๒ วาระ โนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๒๐๒] เพราะนอธิปติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ โนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

ในนอธิปติมูล ที่มีปัจจนียปัจจัยเป็นมูลเกินกว่า ๔ ปัจจัย ท่านย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๐๓] เพราะนอนันตรปัจจัย ... เพราะนสมันตรปัจจัย ... เพราะอัญญมัญญปัจจัย ... เพราะนอุปนนิสสยปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ ... ในอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕

วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๕ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๕ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๒๐๔] เพราะอนุปนิสสยปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

ในอนุปนิสสยมูล ที่มีปัจฉนียปัจฉัยเกินกว่า ๒ ปัจฉัย ท่านย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๐๕] เพราะนปุเรชาติปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ... ในอารัมมณปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในอนุปนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตต-

ปัจจัย มี ๕ วาระ โนอัตถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ
ในวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๒๐๖] เพราะนปุเรชาตปัจจัย นเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี
๒ วาระ ... ในอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ
ในสหชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาเสวน
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ
ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ ในฉาน-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๒
วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี
๒ วาระ.

[๒๐๗] เพราะนปุเรชาตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอาร์มมณปัจจัย
ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี
๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

ใน นปุเรชาตมูล ที่มีปัจจนียปัจจัยเป็นมูลเกินกว่า ๓ ปัจจัย ท่าน
ย่อไว้ไม่แสดง.

[๑๐๘] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๕ วาระ ... ใน
อารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในอธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในอนันตร-
ปัจจย ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสหชาตปัจจย มี
๕ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ
ในอุปนนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวน-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ
ในอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจย
มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนัตติปัจจย
มี ๓ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๒๐๕] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย นเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย
มี ๒ วาระ ... ในอนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๒
วาระ ในสหชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๒ วาระ
ในนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ในอุปนนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ในปุเรชาต-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒
วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๒ วาระ ใน
อินทริยปัจจย มี ๒ วาระ ในฌานปัจจย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจย
มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ
ในอตติปัจจย มี ๒ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจจย
มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๒๑๐] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ใน สหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสย- ปัจจย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺติปัจจย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

ใน นปัจฉาชาตมูล ที่มีปัจจนียปัจจยเป็นมูลเกินกว่า ๓ ปัจจย ท่านย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๑๑] เพราะนอาเสวนปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ ... ใน อารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๕ วาระ ในอนันตร- ปัจจย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสหชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในอุปนนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ให้กัมม- ปัจจย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจย มี ๕ วาระ ใน มัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺติปัจจย มี ๕ วาระ ในนตฺติปัจจย มี ๓ วาระ ใน วิกตปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๒๑๒] เพราะนอาเสวนปัจจย นเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๒ วาระ... ในอันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๒

วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๒ วาระ
ในนิสสยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในปุเรชาติ-
ปัจฉัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอาหารปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในฌาน-
ปัจฉัย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๒
วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๒ วาระ ใน
นัตถิปัจฉัย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี
๒ วาระ.

[๒๑๓] เพราะนอาเสวนปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย นอารัมมณปัจฉัย ใน
สหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

ในนอาเสวนมูล ที่มีปัจฉนียปัจฉัยเป็นมูลเกินกว่า ๓ ปัจฉัย ท่าน
ย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๑๔] เพราะนกัมมปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ ... ในอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจฉัย มี ๓
วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
อัญญมัญญปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสย-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๒๑๕] เพราะนกัมมปัจจัย นเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุปนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๑๖] เพราะกัมมปัจจัย นเหตุปัจจัย นอาร์มมณปัจจัย ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

ในนกัมมมูล ที่มีปัจจัยเป็นมูลเกินกว่า ๓ ปัจจัย ท่านย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๑๓] เพราะนวิปากปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๕ วาระ ... ใน
อารัมมณปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอธิปัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอนันตร-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี
๕ วาระ ในอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๕ วาระ
ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
อาสาเวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอาหารปัจฉัย
มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๕ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๕ วาระ
ในมัคคปัจฉัย มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนัตถิปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๒๑๔] เพราะนวิปากปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ในอารัมมณปัจฉัย มี ๒
วาระ ... ในอนันตรปัจฉัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๒ วาระ
ในสหชาติปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๒ วาระ ในนิสสย-
ปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย
มี ๒ วาระ ในอาสาเวนปัจฉัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๒ วาระ
ในอาหารปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในฌานปัจฉัย
มี ๒ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๒ วาระ
ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๒ วาระ ในนัตถิปัจฉัย
ปัจฉัย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี ๒
วาระ.

[๒๑๕] เพราะวิปากปัจฉัย นเหตุปัจฉัย นอรัมมณปัจฉัย ใน สหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาเสวนปัจฉัย มี ๑
วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในฉานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิป-
ยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี ๑
วาระ.

ในนวิปากมุล ที่มีปัจฉนียปัจฉัยเป็นมุลเกินกว่า ๓ ปัจฉัย ท่านย่อ
ไว้ไม่แสดง.

[๒๒๐] เพราะนอาหารปัจฉัย ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ... ใน
อัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

ในนอาหารมุล ที่มีปัจฉนียปัจฉัยเป็นมุลคตั้งแต่ ๒ ปัจฉัยขึ้นไป ท่าน
ย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๒๑] เพราะนอินทริยปัจฉัย ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ... ใน
อัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมม-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

ในนอินทริยมุล ที่มีปัจฉนียปัจฉัยเป็นมุลคตั้งแต่ ๒ ปัจฉัยขึ้นไป ท่าน
ย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๒๒] เพราะฌานปัจฉัย ในอารัมมณปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

ในนณามูล ที่มีปัจฉนียปัจฉัยเป็นมูลเกินกว่า ๑ ปัจฉัย ท่านย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๒๓] เพราะนัคคปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ในอารัมมณปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๒๒๔] เพราะนัคคปัจฉัย นเหตุปัจฉัย นอารัมมณปัจฉัย ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย

มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ
ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๑
วาระ.

ในนมคฺคมูล ที่มีปัจจนียปัจจยเป็นมูลเกินกว่า ๓ ปัจจย ท่านย่อ
ไว้ไม่แสดง.

[๒๒๕] เพราะนสํปยุตตปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๕ วาระ... ใน
อธิปติปัจจย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๕
วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ใน
อินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในมคฺคปัจจย มี
๕ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๕ วาระ ใน
อวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๒๒๖] เพราะนสํปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย ในสหชาติปัจจย มี
๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ
ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย
มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจย มี ๑ วาระ
ในวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในอวิกต-
ปัจจย มี ๑ วาระ.

ในนสัมปยุตตมุล ที่มีปัจจนียปัจจยเป็นมุลเกินกว่า ๒ ปัจจย ท่านย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๒๗] เพราะนวิปยุตตปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในอาร์มมณปัจจย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๒๒๘] เพราะนวิปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย ในอาร์มมณปัจจย มี ๒ วาระ... ในอนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๒ วาระ ในฌานปัจจย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในอตติปัจจย มี ๒ วาระ ใน

นัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๒๒๕] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

ในนวิปยุตตปัจจัย ที่มีปัจจนียปัจจัยเป็นมูลเกินกว่า ๓ ปัจจัย ท่านย่อไว้ไม่แสดง.

[๒๓๐] เพราะโนนัตถิปัจจัย... เพราะโนวิคตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ในอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอคัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๒๓๑] เพราะโนวิคตปัจจัย นเหตุปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี

๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
วิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอรรถปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๒๓๒] เพราะโน विकตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย
นอธิปัตติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นัญญมัญญปัจจัย
ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย
มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอรรถปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ
ฯลฯ.

[๒๓๓] เพราะโน विकตปัจจัย นเหตุปัจจัย... ฯลฯ... นกัมมปัจจัย
ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหาร
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอรรถปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑
วาระ.

[๒๓๔] เพราะโน विकตปัจจัย นเหตุปัจจัย... ฯลฯ... นกัมมปัจจัย
นวิปากปัจจัย นอาหารปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนิสสย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอรรถปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑
วาระ.

[๒๓๕] เพราะโนวิคตปัจจย นเหตุปัจจย ฯลฯ นกัมมปัจจย
นวิปากปัจจย นอาหารปัจจย นอินทริยปัจจย นฌานปัจจย นมัคค-
ปัจจย นสัมปยุตตปัจจย นวิปยุตตปัจจย โนนัตถิปัจจย ในสหชาติ-
ปัจจย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในอตติปัจจย มี ๑
วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

ปัจจยปัจจนียานุโลมณั จบ

ปฎิจจวาระ จบ

อรรถกถาปัจจยปัจจนียานุโลมณั

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเริ่มคำว่า นเหตุปัจจยา อารมมณ
เทว เพราะนเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๒ วาระ เป็นต้น เพื่อแสดง
การนับใน ปัจจนียานุโลม. ในปัจจนียานุโลมนั้น ปัจจยที่เหลือเว้น
อธิปัตติปัจจย ย่อมได้โดยอนุโลมในเหตุปัจจยที่ตั้งอยู่โดยความเป็นปัจจนิก.
ส่วนปัจจยชาติปัจจย ย่อมไม่ได้โดยอนุโลมในปัจจยทั้งหมดนั้นเทียว. ปัจจย
๕ เหล่าใดที่ท่านกล่าวไว้ว่า อรูปานณฺเฏว ปัจจยที่ตั้งอยู่ในฐานแห่งนาม
ที่เหลือย่อมไม่ได้โดยอนุโลมในปัจจย ๗ ที่เหลือ เว้นปุเรชาติปัจจย และ
อาเสวนปัจจย ซึ่งตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนิก. จริงอยู่ ธรรมที่ไม่เกิดจาก
อารัมมณปัจจยเป็นต้น ย่อมไม่ได้อนันตรปัจจย เป็นต้น.

ก็ปฏิสนธิวิบาก และวิบากทั้งหมดจากปุเรชาติปัจจย แม้จะไม่เกิด
จากอาเสวนะกับกิริยามโนธาตุ ก็ย่อมได้อันตรปัจจยเป็นต้น. เพราะฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **ปุเรชาตญฺจ อาเสวนญฺจ ฐเปตฺวา** ดังนี้
ปัจจัยที่เหลือเว้นอวิคตปัจจัย ย่อมได้โดยอนุโลมในปุเรชาปัจจัย ปัจฉา-
ชาตปัจจัย อาเสวนปัจจัย วิปากปัจจัย วิปยุตตปัจจัย ที่ตั้งอยู่โดยเป็น
ปัจจนิก. เว้นวิปากปัจจัยเสีย ที่เหลือย่อมได้โดยอนุโลมในกัมมปัจจัย
ที่ตั้งอยู่โดยปัจจนิก. เว้นปัจจัยที่อุปการะในที่ทั้งปวง และอัญญมัญญ-
ปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย และอินทริยปัจจัย ที่เหลือย่อมไม่ได้
โดยอนุโลมในอาหารปัจจัยและอินทริยปัจจัย ซึ่งตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนิก.
ปัจจัยนอกนี้ย่อมได้ด้วยอำนาจที่เหมาะสม เหตุปัจจัย อธิปติปัจจัย อาเสวน-
ปัจจัย และมคคปัจจัย ย่อมไม่ได้โดยอนุโลมในฉานปัจจัยที่ตั้งอยู่โดยเป็น
ปัจจนิก. ในมคคปัจจัย ที่ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนิก ย่อมไม่ได้เหตุปัจจัย และ
อธิปติปัจจัยโดยเป็นอนุโลม. ในวิปยุตตปัจจัยที่ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนิก
เว้นปุเรชาตปัจจัยย่อมได้ปัจจัยที่เหลือโดยอนุโลม บัณฑิตครั้นทราบปัจจัย
ที่ไม่ได้โดยเป็นอนุโลม ในบรรดาปัจจัยที่ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนิกอย่างนี้แล้ว
พึงทราบด้วยการนับด้วยอำนาจปัจจัยที่นับได้น้อยกว่า ในการเปรียบเทียบ
กับปัจจัยนั้น.

ในนาตिकाทั้งหลายมีทุกะมาตिकाเป็นต้นใด ๆ อันท่านแสดงเริ่มแต่
ปัจจัยใด ๆ ในนัยทั้งหลายมีทุมลูกนัยเป็นต้น ทุกะมาติกานั้น ๆ ท่าน
แสดงไว้แล้วโดยวิธีใด ๆ ด้วยอำนาจปัจจัยที่หาได้และหาไม่ได้ บัณฑิต
พึงกำหนดทุกะมาตिकाเป็นต้นนั้นให้ดี โดยวิธีนั้น ๆ. พึงทราบวินิจฉัย
ในค่านั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะแสดงนัยมีทุมลูกนัยเป็นต้น ด้วย
อำนาจเหตุปัจจัยตรัสว่า **นเหตุปจฺจยา นารมฺมณปจฺจยา ฯ เป** ฯ
นาเสวนปจฺจยา ดังนี้ แล้วตรัสคำใดไว้ คำอธิบายทั้งหมดเช่นเดียวกัน

จนถึงอาเสวนปัจจย พึงทราบความเหมือนกันของค่านัน กับคำว่า
นอญมญญปจฺจยา สหชาต เอก เพราะนอญญมญญปจฺจย ในสหชาต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ไค ที่ท่านเขียนไว้ในภาษาสิงหลว่า พระอาจารย์ย่อม
รวมเอาซึ่งปัจจย ๕ ใน นกัมมปัจจย ที่คำนวณแล้ว พึงทราบใจความ
แห่งค่านันดังนี้ ปจฺจย ๕ เริ่มต้นแต่ นเหตุปัจจย อันท่านแสดงไว้อย่าง
นี้ว่า บัณฑิตย่อมได้วิสัยนาข้อหนึ่งในสหชาตปัจจย ที่ต่อกับนกัมมปัจจย
อย่างนี้ว่า นกมฺมปจฺจยา ดังนี้ ย่อมได้โดยอนุโลม ปจฺจยอื่นไม่ได้ ใน
ฐานอื่นที่เป็นแบบนี้ บัณฑิตไม่ควรถือเอาพยัญชนะ ควรถือเอาเฉพาะเนื้อ
ความที่ประสงค์เท่านั้น. จริงอยู่ พยัญชนะเช่นนั้นพระโบราณจารย์เขียน
ไว้เป็นภาษาสันสกฤต เพื่อร้อยกรองตามความทรงจำของตน.

อีกอย่างหนึ่ง แม้ในบรรดาปัจจยูปันธรรมในปัจจุบันานุโลมนี้
อตฺถิธรรม (อตฺถิปจฺจย) ย่อมได้กัมมปัจจย แต่ไม่ได้อินทริยปัจจย. อตฺถิ-
ธรรมนั้นพึงทราบด้วยอำนาจ รูปชีวิตินทริยในอตฺถญญสัตว์ และใน
ปวัตติกาลในปัญจโวการภพ อตฺถิธรรมที่ได้มีคคปัจจยแต่ไม่ได้เหตุปัจจย
อตฺถิธรรมนั้น พึงทราบด้วยอำนาจโมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจและอุทฺธัจ-
สัมปยุตตจิต อตฺถิธรรมที่ได้ฉานปัจจยแต่ไม่ได้มีคคปัจจย อตฺถิธรรมนั้น
พึงทราบด้วยอำนาจมโนธาตุและอเหตุกมโนวิญญูณธาตุ. บรรดาความใน
อตฺถิปจฺจยนั้น กัมมชรูปย่อมได้กัมมปัจจย ด้วยอำนาจนันทกณิกกัมมปัจจย
เท่านั้น. ในปัจจยเหล่านั้น รูปธรรมย่อมไม่ได้เหตุปัจจย อธิปติปัจจย
วิปากปัจจย อินทริยปัจจย ฉานปัจจย และมคคปัจจย. ปจฺจยที่เข้าได้ทุกที่
ไม่มีปัจจนิยะ ในอเหตุกจิตไม่มีอธิปติปัจจยแล. ในอธิการนี้ บัณฑิตพึง
ทราบวาระแห่งการคำนวณด้วยอำนาจปกิณกะ แม้เหล่านี้โดยไม่มมกาย.

ในข้อนั้นมีนัยดังต่อไปนี้ อเหตุกโมหะ และอเหตุกวิบาก และกิริยา
เท่านั้น เป็นปัจจุยुบับันธรมในพระบาลีนี้ว่า นเหตุปจจุยา อารัมมณ เทว
เพราะนเหตุปัจจุย ในอารัมมณปัจจุย มี ๒ วาระ คำว่า มี ๒ วาระ
ในอธิการนี้ท่านจึงหมายเอา อกุศลกับอกุศล อภัยกตะกับอภัยกตะ.
แม้ในคำที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน. ส่วนในอาเสวนปัจจุยยอมไม่ได้วิบาก
และกิริยามโนธาตุ เพราะฉะนั้นในที่นี้ คำว่า อพฺยาคเตนาพฺพาคตํ บัณฑิต
พึงทราบด้วยอำนาจอเหตุกมโนวิญญูณธาตุฝ่ายกิริยา. สองบทว่า วิปาเก
เอกํ ในวิปากปัจจุย มี ๑ วาระ คืออภัยกตะกับอภัยกตะนั่นเอง. คำว่า
มคฺเค เอกํ คืออกุศลกับอกุศล. คำว่า เหตุยา ปญฺจ ในเหตุปัจจุย มี ๕
วาระ ในอารัมมณมูลกนัย ท่านกล่าวหมายเอารูปเท่านั้น. จริงอยู่ รูปนั้น
ยอมเกิดเพราะอาศัยส่วน ๕ คือ กุศล อกุศล อภัยกตะ กุศลกับอภัยกตะ
และอกุศลกับอภัยกตะ. แม้ในปัญจะทั้งปวงก็เช่นนี้เหมือนกัน. สองบทว่า
อญฺญมญฺเญ เอกํ ในอัญญมัญญปัจจุย มี ๑ วาระ ท่านกล่าวหมายเอา
มหาภูตรูปและวัตถุรูป. จริงอยู่ รูปเหล่านั้นยอมเกิดเพราะนอารัมมณ-
ปัจจุย เพราะอัญญมัญญปัจจุย. แม้ใน ติมูลกนัย ก็มีนัยอย่างนี้
เหมือนกัน.

คำว่า เหตุยา นว ในเหตุปัจจุย มี ๙ วาระ ในนาธิปติมูลกนัย
ท่านกล่าวไว้แล้วในเหตุปัจจุยตอนุโลมนัย. แม้คำว่า ตินิ=๓ เป็นต้น
ก็เช่นเดียวกับคำที่กล่าวไว้ในอนุโลมนัยในหนหลัง. ใน ติมูลกนัย คำว่า
เทว=๒ วาระ เหมือนกับที่กล่าวไว้แล้ว ใน นเหตุปัจจุยมูละ อารัมมณ-
ปัจจุยมูลี ในหนหลัง. ใน นปุเรชาติมูลกนัย คำว่า เหตุยา สตฺต
ในเหตุปัจจุย มี ๗ วาระ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ในนปุเรชาติ-

ปัจจัยในหนหลัง โดยนัยมีอาทิว่า อารูปเป กุศล เอก์ ขนุช ปฏิจจ
(ขันธ ๓ อาศัยกุศลขันธ ๑ ในอรุปภูมิ). แม้ในสัตตกะทังปวงกัณยนี้. ใน
นกัम्मมูลกนัย คำว่า เหตุยา ตีณิ ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ เป็นต้น
เจตนาเท่านั้นเป็นปัจจัยขุบบัน เพราะฉะนั้น คำว่า ๓ วาระ ท่านจึงกล่าว
หมายเอาการเกิดขึ้นเพราะอาศัย กุศล อกุศล แลอัพยากตะ. โดยนัยนี้
บัณฑิตพึงทราบการนับจำนวนวาระในอาคตสถาน (ที่มา) ว่า ๑, ๒, ๓,
๕, ๗, ๘ ส่วนการนับจำนวนอีก ๓ ว่า ๔, ๖, ๘ เหล่านี้ ไม่มีเลย.

อรรธกาถาปัจจยปัจจนียานุโลมนัย จบ
วรรณนาเนือความแห่งปฏิจจวาระ จบ

๒. สหชาตวาระ

ปัจจัยานุโลมณัย

[๒๓๖] ๑. กุศลธรรมเกิดร่วมกับกุศลธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ เกิดร่วมกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศล, ชั้นที่ ๑ เกิดร่วมกับชั้นที่ ๓, ชั้นที่ ๒ เกิดร่วมกับชั้นที่ ๒.

๒. อภัยกตธรรมเกิดร่วมกับกุศลธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้นทั้งหลาย ที่เป็นกุศล.

๓. กุศลธรรมและอภัยกตธรรม เกิดร่วมกับกุศลธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศล, ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้นที่ ๓, ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้นที่ ๒.

[๒๓๗] ๔. อกุศลธรรม เกิดร่วมกับอกุศลธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ เกิดร่วมกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศล, ชั้นที่ ๑ เกิดร่วมกับชั้นที่ ๓, ชั้นที่ ๒ เกิดร่วมกับชั้นที่ ๒.

๕. อภัยกตธรรม เกิดร่วมกับอกุศลธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้นทั้งหลาย ที่เป็นอกุศล.

**๖. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม เกิดร่วมกับอกุศลธรรม
เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้น ๑ ที่เป็น
อกุศล, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้น ๓, ชั้น ๒
และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้น ๒.

[๒๓๘] ๗. อัพยากตธรรมเกิดร่วมกับอัพยากตธรรม เกิดขึ้นเพราะ
เหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้น ๑ ที่เป็น
อัพยากตวิบาก และอัพยากตกิริยา, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิด
ร่วมกับชั้น ๓, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับชั้น ๒.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และกัญฐตารูป เกิดร่วมกับชั้น ๑ ที่
เป็นอัพยากตวิบาก, ชั้น ๑ และกัญฐตารูป เกิดร่วมกับชั้น ๓, ชั้น
๒ และกัญฐตารูป เกิดร่วมกับชั้น ๒, หทยวัตถุเกิดร่วมกับชั้นทั้งหลาย,
ชั้นทั้งหลายเกิดร่วมกับหทยวัตถุ.

มหาภูตรูป ๓ เกิดร่วมกับมหาภูตรูป ๑, มหาภูตรูป ๑ เกิดร่วมกับ
มหาภูตรูป ๓, มหาภูตรูป ๒ เกิดร่วมกับมหาภูตรูป ๒, จิตตสมุฏฐานรูป
และกัญฐตารูปที่เป็นอุปาทารูป เกิดร่วมกับมหาภูตรูปทั้งหลาย.

[๒๓๙] ๘. อัพยากตธรรม เกิดร่วมกับกุศลธรรมและอัพยากต-
ธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับขั้นทั้งหลาย ที่เป็นกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลาย.

๕. อภัยกตธรรม เกิดร่วมกับอกุศลธรรมและอภัยกตธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับขั้นทั้งหลาย ที่เป็นอกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลาย.

พึงให้พิสดารเหมือนอย่างในปฎิจจวาระ.

การนับวาระในอนุโลมแห่งสหชาตวาระ

[๒๔๐] ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ในอาร์มมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในอริปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัยมี ๓ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

ปัจจัยอนุโลมนัย จบ

พึงนับวาระ เหมือนกับนับวาระในปฎิจจวาระ.

ปัจจัยปัจจัย

[๒๔๑] อุกุศลธรรม เกิดร่วมกับอกุศลธรรม เกิดขึ้นเพราะ

นเหตุปัจจัย

คือ โมหะที่สหรถด้วยวิจิกิจณา ที่สหรถด้วยอุทธัจจะ เกิดร่วมกับ
กับขั้นที่ทั้งหลายที่สหรถด้วยวิจิกิจณา ที่สหรถด้วยอุทธัจจะ.

[๒๔๒] อภัยกตธรรม เกิดร่วมกับอภัยกตธรรม เกิดขึ้นเพราะ

นเหตุปัจจัย

คือ ขั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับขั้น ๑ ที่เป็น
อภัยกตวิบากและอภัยกตกิริยา, ขั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วม
กับขั้น ๓, ขั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป เกิดร่วมกับขั้น ๒.

ในอเหตุกปฏิสนธิขณะ ขั้น ๓ และกฏัตตารูป เกิดร่วมกับขั้น ๑
ที่เป็นอภัยกตวิบาก, ขั้น ๑ และกฏัตตารูป เกิดร่วมกับขั้น ๓,
ขั้น ๒ และกฏัตตารูป เกิดร่วมกับขั้น ๒, หทยวัตถุ เกิดร่วมกับขั้น
ทั้งหลาย, ขั้นทั้งหลายเกิดร่วมกับหทยวัตถุ.

มหาภูตรูป ๓ เกิดร่วมกับมหาภูตรูป ๑, มหาภูตรูป ๑ เกิดร่วมกับ
มหาภูตรูป ๓, มหาภูตรูป ๒ เกิดร่วมกับมหาภูตรูป ๒, จิตตสมุฏฐานรูป
และกฏัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อตุสมุฏ-
ฐานรูป เกิดร่วมกับมหาภูตรูปทั้งหลาย.

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ เกิดร่วมกับมหาภูตรูป ๑
๗๗ กฏัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป เกิดร่วมกับมหาภูตรูปทั้งหลาย.

พึงให้พิสดารเหมือนอย่างในปฏิจจวาระ.

การนับวาระในปัจจนียะแห่งสหชาตวาระ

[๒๔๓] ในนเหตุปัจจัจมี ๒ วาระ...ในนอารัมมณปัจจัจมี ๕ วาระ
ในนอธิปัตติปัจจัจมี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัจมี ๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัจมี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัจมี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัจมี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัจมี ๗ วาระ ใน
นปัจจัจชาตปัจจัจมี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัจมี ๕ วาระ ใน
นกัมมปัจจัจมี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัจมี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัจ
มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัจมี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัจมี ๑ วาระ
ในนมักคปัจจัจมี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัจมี ๕ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจัจมี ๓ วาระ ในนโนตติปัจจัจมี ๕ วาระ ในนโนวิตต-
ปัจจัจมี ๕ วาระ.

ปัจจัจปัจจนียนัย จบ

ปัจจัจยานุโลมปัจจนียนัย

การนับวาระในอนุโลมปัจจนียะแห่งสหชาตวาระ

[๒๔๔] เพราะเหตุปัจจัจ ในนอารัมมณปัจจัจมี ๕ วาระ... ใน
ในนอธิปัตติปัจจัจมี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัจมี ๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัจมี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัจมี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัจมี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัจมี ๗ วาระ ใน
นปัจจัจชาตปัจจัจมี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัจมี ๕ วาระ ใน
นกัมมปัจจัจมี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัจมี ๕ วาระ ในนสัมปยุตต-

ปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย
มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

ปัจจัยานุโลมปัจจัยนีนัย จบ

ปัจจัยปัจจัยานุโลมนัย

การนับวาระในปัจจัยานุโลมแห่งสหชาตวาระ

[๒๔๕] เพราะเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ใน
อนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสหชาต-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจัย
มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๒ วาระ
ในอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอตถิปัจจัย มี ๒
วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจจัยมี ๒ วาระ ในอวิคต-
ปัจจัย มี ๒ วาระ.

ปัจจัยปัจจัยานุโลมนัย จบ

สหชาตวาระ จบ

ข้อความในสหชาตวาระ เหมือนข้อความในปฏิจจวาระ.

ข้อความในปฏิจจวาระ เหมือนข้อความในสหชาตวาระ.

อรรถกถาสหชาตวาระ

พึงทราบวินิจฉัย ใน สหชาตวาระ ต่อไป:-

คำว่า กุศล ฌมม สหชาโต เกิดร่วมกับกุศลธรรม คือ เพราะ
อาศัยกุศลธรรม จึงเกิดร่วมกันกับกุศลธรรมนั้น คำที่เหลือในสหชาต-
วาระนี้ พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในปัจฉิมวาระ. ก็ในอวสานแห่ง
ปัจฉิมวาระท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า อรรถแห่ง สหชาต ศัพท์ ชื่อว่าเป็น
อรรถแห่ง ปฏิจจ ศัพท์ อรรถแห่ง ปฏิจจ ศัพท์ ชื่อว่าเป็นอรรถแห่ง
สหชาต ศัพท์ ดังนี้ เพื่อแสดงว่าวาระทั้งสองนี้ ว่าโดยเนื้อความแล้ว
ไม่มีข้อแตกต่างกัน. จริงอยู่ โดยใจความแล้ว วาระทั้งสองนี้ไม่มีข้อ
แตกต่างกันเลย ถึงอย่างนั้นท่านก็กล่าวไว้เพื่อกำหนดความหมายของกัน
และกัน จริงอยู่ ในคำว่า จกขุญจ ปฏิจจ รูป จ อาศัยจักขุและรูป
เป็นต้น ท่านกล่าวไว้ว่า ปัจจุยบับันธรมย่อมเกิดเพราะอาศัยจักขุและรูป
(จักขุปสาท กับรูปปารมณ) แม้ที่ไม่ได้เกิดพร้อมกัน. ก็อุปาทายรูป แม้
ที่เกิดพร้อมกันก็หาเป็นปัจจัยแก่มหากุตรูปได้ไม่ วาระทั้งสองนี้ ท่าน
กล่าวไว้เพื่อกำหนดความเป็นสหชาตโดยปัจฉิมวาระ และภาวะที่ปัจจัย
ซึ่งท่านกล่าวว่า ปฏิจจ เป็นสหชาตตะ โดยสหชาตวาระ.

อีกอย่างหนึ่ง วาระทั้งสองนี้ ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจเทศนาวิลาสะ
ตามอัธยาศัยของเหล่าสัตว์ผู้จะหยั่งรู้โดยประการนั้น และด้วยอำนาจความ
รู้แตกฉานในนิรุตติปฏิบัติสัมภิตา.

จบอรรถกถาสหชาตวาระ

๓. ปัจจยวาระ

ปัจจยानุโลมณัย

[๒๔๖] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุ-
ปัจจย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลเกิดขึ้น.

๓. กุศลธรรมและอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น
เพราะเหตุปัจจย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิด
ขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และ
จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๒๔๗] ๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุ-
ปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓
๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๕. อัพยาทธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุ-
ปัจจย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น.

๖. อกุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิด

ขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น. ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๒๔๘] ๗. อัพยากธรรม อาศัยอัพยากรธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยากตวิบาก และอัพยากตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยากตวิบากเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และกภูตตารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น หทยวัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป และกภูตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยากตวิบาก และอัพยากตกิริยา อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๘. กุศลธรรม อาศัยอัปยากตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุ-

ปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๙. อกุศลธรรม อาศัยอัปยากตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุ

ปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๑๐. กุศลธรรมและอัปยากตธรรม อาศัยอัปยากตธรรมเกิด

ขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๑๑. อกุศลธรรมและอัปยากตธรรม อาศัยอัปยากตธรรม

เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๒๔๕] ๑๒. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัปยากตธรรมเกิดขึ้น

เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๑๓. อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาตธรรม

เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๑๔. กุศลธรรมและอัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรมและ

อัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลและหทยวัตถุเกิด, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๒๕๐] **๑๕. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๑๖. อัพยาตธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยาตธรรม

เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๑๗. อกุศลธรรมและอัพยาตธรรม อาศัยอกุศลธรรมและ

อัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๒๕๑] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณ-

ปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๒๕๒] ๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณ-

ปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

อาร์มมณปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยาเกิดขึ้น. ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบากเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น, โสทวิญญูณ อาศัยโสทายตนะเกิดขึ้น, ฆานวิญญูณ อาศัยฆานาย-

ตนะเกิดขึ้น, ชิวหาวิญญาณ อาศัยชีวหาตนะเกิดขึ้น, กายวิญญาณ อาศัย
กายตนะเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก อภัยกตกิริยา
อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

[๒๕๓] ๔. กุศลธรรม อาศัยอภัยตธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณ-
ปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๕. อกุศลธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
อาร์มมณปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น

[๒๕๔] ๖. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมและอภัยกตธรรมเกิดขึ้น
เพราะอาร์มมณปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น.

[๒๕๕] ๗. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอภัยกตธรรมเกิด
ขึ้นเพราะอาร์มมณปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น.

[๒๕๖] ๘. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิปัตติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ๗ ล ๗ มี ๓ วาระ.^๑

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิปัตติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ๗ ล ๗ มี ๓ วาระ.^๒

๕. อัพยาทธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะ

อธิปัตติปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาท-
วิบาก และอัพยาทกิริยาเกิดขึ้น, ๗ ล ๗ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑
เกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น,
ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยาทวิบาก และอัพยาทกิริยา อาศัยหทยวัตถุ
เกิดขึ้น.

๖. กุศลธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะอธิ-

ปัตติ

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

อธิปัตติปัจจัย มี ๑๗ วาระ พึงให้พิสดารเหมือนอย่างเหตุปัจจัย.

[๒๕๗] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอนันตรปัจจัย

...เพราะสมนันตรปัจจัย.

อนันตรปัจจัยและสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ พึงให้พิสดาร
เหมือนอย่างอาร์มมณปัจจัย.

๑. คู่มือ ๒๔๖ ๒. คู่มือ ๒๔๗.

**[๒๕๘] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสหชาติ-
ปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ มี ๓ วาระ^๑

**๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสหชาติ-
ปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ มี ๓ วาระ^๒

**๗. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
สหชาติปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกต-
วิบาก และอภัยกตกิริยาเกิดขึ้น ฯลฯ ในปฏิสนธิขณะ ฯลฯ มหา-
ภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ พาหिरูป อาหารสมุฏฐานรูป
อตุสมุฏฐานรูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น^๓

สำหรับพวกอสังขยสัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
 ฯลฯ กฐัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น จักขุ-
วิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัยกายายตนะ
เกิดขึ้น ชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา อาศัย
หทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๘. กุศลธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะสห-
ชาติปัจจัย**

๑. คู่มือ ๒๔๖. ๒. คู่มือ ๒๔๗. ๓. ตามนัยแห่งข้อ ๖๐ แต่บาลีในข้อ ๒๕๘ น่าจะตก ฯลฯ
ไป ๓ แห่ง จึงได้เติมไว้ให้ครบ.

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

สหชาติปัจจัย มี ๑๗ วาระ พึงให้พิสดารเหมือนเหตุปัจจัย.

[๒๕๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอัญญมัญญ-
ปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ฯลฯ

๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอัญญ-
มัญญปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ฯลฯ

๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
อัญญมัญญปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๓ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา
เกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และหทยวัตถุ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็น
อภัยกตวิบากเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ และหทยวัตถุ อาศัยชั้น ๒ เกิด
ขึ้น, หทยวัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุ
เกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ มหาภูตรูป ๒
อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น, อาหารสมุฏฐานรูป อุดสมุฏฐาน-
รูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๑.-๒. ดูข้อ ๖๑.

สำหรับพวกอสังขยสัตว์ทั้งหลาย มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑
เกิดขึ้น ฯลฯ มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น.

จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัย
กายายตนะเกิดขึ้น, ชันธุ์ทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา
อาศัยหทยัตถุเกิดขึ้น.

๔. กุศลธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

อัญญมัญญปัจจัย

คือ ชันธุ์ทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยัตถุเกิดขึ้น.

อัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ พึงให้พิสดารอย่างอารัมมณปัจจัย
(ดูข้อ ๒๕๑-๒๕๔).

[๒๖๐] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนิสสยปัจจัย

คือ ชันธุ์ ๓ อาศัยชันธุ์ ๑ ที่เป็นกุศล ฯลฯ.

นิสสยปัจจัย มี ๑๗ วาระ พึงให้พิสดารเหมือนอย่างสหชาติ-
ปัจจัย.

[๒๖๑] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอุปนิสสยปัจจัย

คือ ชันธุ์ ๓ อาศัยชันธุ์ ๑ ที่เป็นกุศล ฯลฯ.

อุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ เหมือนกับอารัมมณปัจจัย.

[๒๖๒] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติ- ปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย.

๒. อุกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย

๓. อภัยตธรรม อาศัยอภัยตธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยตวิบาก และอภัยตกิริยาเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย, จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัยกายายตนะเกิดขึ้น.

ชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยตวิบาก และอภัยตกิริยา อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยวัตถุเกิดขึ้นเพราะปุเรชาตปัจจย.

๔. กุศลธรรม อาศัยอภัยตธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย.

๕. อุกุศลธรรม อาศัยอภัยตธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาตปัจจย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจย.

๖. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศล และหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจย.

๗. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล และหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจย.

[๒๖๓] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวนปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ

๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวนปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ

๓. อัพยาทธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวนปัจจย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย เป็นอัพยาตกิริยา อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๔. กุศลธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวน-
ปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๕. กุศลธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
อาเสวนปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๖. กุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยาตธรรมเกิดขึ้น

ฯลฯ

๗. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยาตธรรมเกิด
ขึ้น เพราะอาเสวนปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล และหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ

[๒๖๔] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมมปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น มี ๓ วาระ.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ.

๗. อัพยาตธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
กัมมปัจจัย.

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาทวิบาก และอัพยาทกิริยา
เกิดขึ้น ฯลฯ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ.

ในปฏิสนธิขณะ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น ฯลฯ.

สำหรับพวกอสังขยัตว์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
 ฯลฯ กฐัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัย
 กายตนะเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยาทวิบาก และอัพยาทกิริยา
 อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๘. กุศลธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมม-
 บังจย**

คือ ชั้นทั้งหลายเป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๙. อกุศลธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมม-
 บังจย**

คือ ชั้นทั้งหลายเป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ.

**๑๐. กุศลธรรมและอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมและ
 อัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมมบังจย**

**๑๑. อกุศลธรรมและอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมและ
 อัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมมบังจย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล และหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
 จิตตสมภูฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายเป็นอกุศล แลมหาภูตรูปทั้งหลาย
 เกิดขึ้น.

๑. กัมมบังจย มี ๑๗ วาระ ดูเหตุบังจย ๑๗ วาระ ข้อ ๒๔๖-๒๕๐.

[๒๖๕] ๑. อัพยาทธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะ

วิปากปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาทวิปากเกิดขึ้น ฯลฯ ใน
ปฏิสนธิขณะ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ.

จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัย
กายตนะเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยาทวิปาก อาศัยททวัตถุ
เกิดขึ้น.

[๒๖๖] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาหารปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น มี ๓ วาระ.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น มี ๓ วาระ

๗. อัพยาทธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะ

อาหารปัจจัย

ฯลฯ ในขณะที่ ปฏิสนธิ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
ฯลฯ จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัย
กายตนะเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยาทวิปาก และอัพยาทกิริยา
อาศัยททวัตถุเกิดขึ้น.

พึงใ้ให้ครบ ๑๗ วาระ (เหมือนเหตุปัจจัย)

[๒๖๗] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอินทริยปัจจัย ฯลฯ

อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอินทริยปัจจัย ฯลฯ

อัพยากตธรรม อาศัยอัพยากตธรรมเกิดขึ้น เพราะอินทริยปัจจัย

๗๓๗.

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ๗๓๗ กายวิญญาณ อาศัยกาย-
ยตนะเกิดขึ้น. ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยากตวิบาก และอัพยากตกิริยา
อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะอินทริยปัจจัย.

พึงให้พิสดารเหมือนอย่างกัมมปัจจัย (มี ๑๗ วาระ)

[๒๖๘] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะฉานปัจจัย ๗๓๗

เพราะมัคคปัจจัย

ฉานปัจจัยก็ดี มัคคปัจจัยก็ดี พึงให้พิสดารเหมือนเหตุปัจจัย (มี
๑๗ วาระ).

[๒๖๙] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะสัมปยุตตปัจจัย

ปัจจัยนี้ แสดงเหมือนอย่างอาร์มมณปัจจัย (มี ๗ วาระ).

[๒๗๐] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-

ปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ๗๓๗ ชั้น ๒ อาศัย
ชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจัย.

๒. อัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิป-
ยุตตปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, หทย-
วัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

๓. กุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น

เพราะวิปยุตตปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น
ฯลฯ ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้น
ทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, จิตตสมุฏฐานรูป
อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-

ปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒
อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิป-
ยุตตปัจจัย.

๕. อัพยากธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิป-

ยุตตปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, หทย-
วัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

๖. อกุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยอกุศลธรรม

เกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิด
ขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้น

ทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย จิตตสมุฏฐานรูป
อาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

๗. อัพยาकर्ธรรม อาศัยอัพยาकर्ธรรมเกิดขึ้น เพราะ

วิปยุตตปัจจัย

คือ ขั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้น ๑ ที่เป็นอัพยาकर्-
วิปาก และอัพยาकर्กิริยาเกิดขึ้น ฯลฯ ขั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป
อาศัยขั้น ๒ เกิดขึ้น ขั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิป-
ยุตตปัจจัย, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจัย, ในขณะปฏิสนธิ ขั้น ๓ และกภูตตารูป อาศัยขั้น ๑ ที่เป็น
อัพยาकर्วิปากเกิดขึ้น ฯลฯ ขั้น ๒ และกภูตตารูป อาศัยขั้น ๒ เกิด
ขึ้น, ขั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, กภูตตา-
รูป อาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, หทยวัตถุอาศัย
ขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ขั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น. ขั้นทั้งหลาย
อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย หทยวัตถุอาศัยขั้นทั้งหลาย
เกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
 ฯลฯ อุปาทารูปที่เป็นจิตตสมุฏฐานรูปและกภูตตารูป อาศัยมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจัย.

จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัย
กายตนะเกิดขึ้น, ขั้นทั้งหลายที่เป็นพยาकर्วิปาก และอัพยาकर्กิริยา
อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, ขั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิป-
ยุตตปัจจัย.

**๘. กุศลธรรม อาศัยอัพยากธรรมเกิดขึ้น เพราะวิป-
ยุตตปัจจัย**

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย
อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

**๙. อกุศลธรรม อาศัยอัพยากธรรมเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย
อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย.

**๑๐. กุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยอัพยากธรรมเกิด
ขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐาน-
รูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลาย อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น
เพราะวิปยุตตปัจจัย, จิตตสมุฏฐานรูปอาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจัย.

**๑๑. อกุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยอัพยากธรรม
เกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น จิตตสมุฏ-
ฐานรูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุ
เกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจัย, จิตตสมุฏฐานรูปอาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น
เพราะวิปยุตตปัจจัย.

**๑๒. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยากธรรมเกิดขึ้น
เพราะวิปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัย ชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ อาศัยชั้นที่ ๓ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย.

๑๓. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ ที่เป็นกุศล และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ ที่เป็นกุศล และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย.

๑๔. กุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ อาศัยชั้นที่ ๓ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ ที่เป็นกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๓ ที่เป็นกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๓ ที่เป็นกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๓ ที่เป็นกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย.

๑๕. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ อาศัยชั้นที่ ๓ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ อาศัยชั้นที่ ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย.

๑๖. อัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยาทธรรม

เกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธทั้งหลายที่เป็นอกุศลและมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจย.

๑๗. อกุศลธรรม และอัพยาทธรรม อาศัยกุศลธรรม

และอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย

คือ ขันธ ๓ อาศัยขันธ ๑ ที่เป็นอกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
ขันธ ๒ อาศัยขันธ ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธ
ทั้งหลายที่เป็นอกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, ขันธทั้งหลายอาศัย
หทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยขันธ
ทั้งหลายเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจจย.

[๒๓๑] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอตฺถิปัจจย ฯลฯ

ในอตฺถิปัจจย พิงจําแนกให้ครบ ๑๗ วาระ เหมือนสหชาติปัจจย

ในนตฺถิปัจจย และวิกตปัจจย พิงจําแนกให้ครบ ๑๗ วาระ

เหมือนอารัมมณปัจจย

ในอวิกตปัจจย พิงจําแนกวาระให้ครบ ๑๗ วาระ เหมือนสหชาติ-
ปัจจย.

การนับวาระในอนุโลมแห่งปัจจยวาระ

[๒๓๒] ในเหตุปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ

ในอริปติปัจจย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ใน

สมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอัญญ-
มัญญปัจจย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย
มี ๗ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ
ในกัมมปัจจย มี ๑๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหาร-
ปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑๗ วาระ ในฌานปัจจย
มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๑๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ
ในวิปยุตตปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนัตติ-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๑๗
วาระ.

[๒๗๓] เพราะเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ... ใน
อธิปติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ฯลฯ ในอวิคตปัจจย
มี ๑๗ วาระ.

[๒๗๔] เพราะเหตุปัจจย อารัมมณปัจจย ในอธิปติปัจจย มี ๗
วาระ (ในทุกปัจจย มี ๗ วาระ) ฯลฯ... ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ
ใน อวิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๒๗๕] เพราะเหตุปัจจย อารัมมณปัจจย อธิปติปัจจย อนันตร-
ปัจจย สมนันตรปัจจย สหชาติปัจจย อัญญมัญญปัจจย นิสสยปัจจย
อุปนิสสยปัจจย ปุเรชาติปัจจย อาเสวนปัจจย ในกัมมปัจจย มี ๗

วาระ... ในอาหารปัจฉัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในอวิคตปัจฉัย มี ๗
วาระ.

[๒๗๖] เพราะเหตุปัจฉัย อารัมมณปัจฉัย ปุเรชาตปัจฉัย
อาเสวนปัจฉัย กัมมปัจฉัย อาหารปัจฉัย วิคตปัจฉัย ในอวิคตปัจฉัย
มี ๗ วาระ.

[๒๗๗] เพราะเหตุปัจฉัย อารัมมณปัจฉัย ปุเรชาตปัจฉัย กัมม-
ปัจฉัย วิปากปัจฉัย ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอวิคตปัจฉัย มี
๑ วาระ.

[๒๗๘] เพราะเหตุปัจฉัย อารัมมณปัจฉัย ปุเรชาตปัจฉัย กัมมปัจฉัย
วิปากปัจฉัย อาหารปัจฉัย วิคตปัจฉัย ในอวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

เหตุมูลกนัย จบ

[๒๗๙] เพราะอารัมมณปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ... ใน
อธิปติปัจฉัย มี ๗ วาระ ฯลฯ.

วาระที่มี อารัมมณปัจฉัยเป็นมูล พึงให้พิสดารเหมือนอย่างวาระ
ที่มี เหตุปัจฉัยเป็นมูล.

[๒๘๐] เพราะอธิปติปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๑๗ วาระ

เพราะอนันตรปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ

เพราะสมนันตรปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ

เพราะสหชาติปัจจัย... เพราะอัญญมัญญปัจจัย... เพราะนิสสย-
ปัจจัย... เพราะอุปนิสสยปัจจัย... เพราะปุเรชาติปัจจัย... เพราะ
อาสวณปัจจัย... ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ... ในอาร์มมณปัจจัย มี ๗
วาระ ในอธิปัจจัย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
สมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี
๗ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
อาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในฉานปัจจัย
มี ๗ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ
ในวิปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในนตฺถิปัจจัย
มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๒๘๑] เพราะกัมมปัจจัย... เพราะวิปากปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๑
วาระ... ในอาร์มมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในอธิปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมม-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑
วาระ ในฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมป-
ยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย

มี ๑ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๘๒] เพราะอาหารปัจจัย... เพราะอินทริยปัจจัย... เพราะฌาน-
ปัจจัย... เพราะมคคปัจจัย... เพราะสัมปยุตตปัจจัย... เพราะวิป-
ยุตตปัจจัย... เพราะอตฺถิปัจจัย... เพราะนัตติปัจจัย... เพราะวิคต-
ปัจจัย... เพราะอวิคตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๑๗ วาระ... ในอาร์มมณ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

ปัจจัยานุโลมณัย จบ

อรรถกถาปัจจัยวาระ

อรรถกถาปัจจัยานุโลมณัย

พึงทราบวินิจฉัยใน ปัจจัยวาระ ต่อไป:-

คำว่า กุสลํ เอกํ ขนฺธํ ปจฺจยา คือ เป็นสภาพตั้งอยู่ในกุศลธรรม
อธิบายว่า ทำกุศลธรรมให้เป็นปัจจัย เพราะอรรถว่า เป็นที่อิงอาศัย.
คำว่า กุสลํ เอกํ ขนฺธํ ปจฺจยา มีคำอธิบายว่า ชั้น ๗ ทำกุศลชั้น ๑
ให้เป็นที่อิงอาศัยเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย. ในทุก ๆ บท บัณฑิตพึงทราบ
ใจความโดยอุบายนี้เหมือนกัน. คำนี้ว่า ชั้นที่เป็นวิปากาพยากตะและ
กิริยาพยากตะ เกิดขึ้นเพราะอิงอาศัยวัตถุ. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วย
อำนาจปวัตติกาลในปัญจโวการภพ. จริงอยู่ ในปวัตติกาลในปัญจโว-
การภพ วัตถุที่เป็นปุเรชาตะเป็นนิสสยปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลาย แต่เพราะ

ปฏิจ ศัพท์ ที่มีความหมายเท่ากับสหชาตะ ใน ปฏิจวาระ จึงไม่ได้นับ
เช่นนี้ เพราะฉะนั้น พระองค์จึงตรัสว่า วัตถุ ปฏิจ ขนุชา ชั้น
ทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะอาศัยวัตถุ ดังนี้ หมายเอาวัตถุที่เป็นสหชาตะเท่านั้น
ในปฏิสนธิกาล. แม้ในคำว่า ชั้น ๓ เกิดขึ้นเพราะอิงอาศัยกุศลชั้น ๑
และวัตถุรูปเป็นต้น บัณฑิตพึงทราบความหมายโดยนัยนี้เหมือนกัน. คำว่า
กุศลและอัพยากตะ เกิดขึ้นเพราะอาศัยอัพยากธรรม ท่านกล่าวหมาย
เอาการเกิดพร้อมกันแห่งกุศลและอัพยากตะ ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย. จริงอยู่
ในขณะที่กุศลจิตเกิดขึ้น กุศลชั้นทั้งหลายอาศัยวัตถุรูปเกิด และอุปาทาย-
รูปซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐาน อาศัยมหาภูตรูปซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐาน เกิดขึ้น
พร้อมกันด้วยอำนาจเหตุปัจจัย. ถึงเมื่ออัพยากธรรมที่เป็นปัจจัยจะแตก
ต่างกัน บัณฑิตพึงทราบว่า คำนี้ท่านกล่าวหมายถึงการเกิดพร้อมกัน
แห่งปัจจัยขุบบัน ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย ในฐานอื่นที่เป็นอย่างนี้ก็นัยนี้
เหมือนกัน.

ใน เหตุปัจจัยนี้ ท่านวิสังขนาปัญหา ๑๗ ข้อ เพราะทำสหชาตะ
และปุเรชาตะให้เป็นปัจจัย โดยอรรถว่า เป็นที่อิงอาศัยด้วยประการดังนี้.
ในข้อนั้นท่านถือเอาชั้นทั้งหลายและมหาภูตรูป ด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย
ถือเอาวัตถุรูปด้วยอำนาจสหชาตปัจจัยและปุเรชาตปัจจัย. ส่วนในปฏิจ-
วาระย่อมได้ปัจจัยด้วยอำนาจสหชาตะ เพราะฉะนั้น ในที่นั้นท่านจึงวิสังขนา
ปัญหาไว้ ๕ ข้อเท่านั้น.

ก็ในปัจจัยวาระนั้น ธรรมเหล่าใดมีปัญหา ๑๗ ข้อ อันพระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงวิสังขนาแล้วในธรรมเหล่านั้นมีกุศลเป็นต้น ในการวิสังขนา
ที่มีบทต้นบทเดียว บทอวสานก็บทเดียว ได้ปัจจัยขุบบันเป็นอย่างเดียวจาก

ปัจจัยเดียวกัน. ในการวิสังขนาที่มีบทต้นบทเดียว อวสานบท ๒ บท ได้ปัจจัยยุบบันต่างกันทั้งที่เป็นปัจจัยเดียวกัน. ในการวิสังขนาที่มีบทต้น ๒ บท อวสานบทบทเดียว ได้ปัจจัยยุบบันเป็นอย่างเดียวกัน ทั้งที่จากปัจจัยต่างกัน. ในการวิสังขนาที่มีบทต้น ๒ บท บทอวสาน ๒ บท ได้ปัจจัยยุบบันต่างกันจากปัจจัยที่ต่างกัน (แยกกัน). แม้ในอาร์มมณปัจจัยเป็นต้น พึงทราบการจำแนกปัญหา และวิสังขนา โดยอุบายนี้เทียว.

ก็คำใดที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ใน อาร์มมณปัจจัย ว่า **ขันธ**ทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นเพราะอาศัยวัตถุ คำนั้นท่านหมายเอาเฉพาะวิปากขันธ ในปฏิสนธิกาลเท่านั้น, จักขุวิญญาณเป็นต้น ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงประเภทแห่งธรรมทั้งหลายที่อาศัยอัพยาทตะเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณปัจจัย. คำว่า **วัตถุ ปุจฉยา** อาศัยวัตถุ พระองค์ตรัสไว้ก็เพื่อแสดงการเกิดขึ้นแห่งวิปากาพยาทตะ และกิริยาพยาทตะในปวัตติกาล. (ว่า อาศัยวัตถุ) คำที่เหลือพึงทราบโดยนัยก่อนนั้นแล.

ใน อาร์มมณปัจจัย นี้ ท่านวิสังขนาไว้ ๗ ปัญหา เพราะยกสหชาติปัจจัย และปุเรชาติปัจจัยขึ้นเป็นปัจจัย ด้วยประการฉะนี้ ในปัญหาเหล่านั้น ขันธทั้งหลายท่านถือเอาด้วยอำนาจสหชาติ วัตถุถือเอาด้วยอำนาจสหชาติ ปุเรชาติ จักขวยตนะเป็นต้นถือเอาด้วยอำนาจปุเรชาติ ส่วนในปฏิจวาระยอมได้ปัจจัยด้วยอำนาจสหชาติเท่านั้น เพราะฉะนั้นในวาระนั้น จึงวิสังขนาไว้ ๗ ปัญหาเท่านั้น.

ใน อธิปติปัจจัย พึงทราบว่าได้แก่วิปากาพยาทตะที่เป็นโลกุตตระเท่านั้น. อนันตรปัจจัย และ สมันตรปัจจัย เหมือนกับอาร์มมณปัจจัย

เพราะไม่มีรูป. แม้ใน **อาเสวนปัจฉัย** **นัตถิปัจฉัย** และ **วิคตปัจฉัย** ข้างหน้าก็เช่นนี้เหมือนกัน.

ใน **สหชาติปัจฉัย** สองบทว่า **กฐัตตารูป** **อุปาหารูป** ได้แก่ **กฐัตตารูป** กล่าวคืออุปาหารูป. คำนี้ท่านหมายเอารูปแห่งอัญญาสัตว์พวกเดียว. จักขยตนะเป็นต้น กล่าวด้วยอำนาจปัญญาโวหารภพ.

ก็ใน **อัญญมัญญปัจฉัย** ท่านกล่าวหมายเอาปัญหาที่มีวิสัยชนาเท่ากัน ว่า เหมือนธรรมชาติที่เกิดเพราะอาร์มมณปัจฉัย. แต่ในปัจฉยูปันธรรมมีความแตกต่างกัน.

บทว่า **อารมมณปัจฉยสทิต** ในอุปนิสสยปัจฉัย ท่านกล่าวไว้ เพราะมีวิสัยชนาเท่ากัน โดยความไม่มีรูปบ้าง. คำว่า **วตถุ** **ปุเรชาติปัจฉยา** เป็นต้น ฟังถือเอาเนื้อความตามนัยที่กล่าวในปฏิจวาระ.

ใน **กัมมปัจฉัย** บทว่า **ตีณิ** บัณฑิตพึงทราบวิสัยชนา ๓ ข้ออย่างนี้ คือ กุศลเกิดเพราะอาศัยกุศล ๑ อภัยกตะเกิดเพราะอาศัยกุศล ๑ กุศล และอภัยกตะเกิดเพราะอาศัยกุศล ๑. แม้ในอกุศลเป็นต้นก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

ใน **วิปยุตตปัจฉัย** สองบทว่า **ขนุเช** **วิปยุตตตปัจฉยา** ความว่า ธรรมทั้งหลายอาศัยขั้นทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะวิปยุตตปัจฉัย. คำว่า **ขนุชา** **วตถุ** **วิปยุตตตปัจฉยา** ความว่า ขั้นทั้งหลายอาศัยวัตถุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตตปัจฉัย. คำที่เหลือพึงทราบความตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลัง

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า **เหตุยา** **สตตรส** ในเหตุปัจฉัย มี ๑๗ วาระ เป็นต้น เพื่อแสงวิสัยชนาตามที่ได้ด้วยอำนาจการคำนวณ.

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า **เหตุยา สตฺตฺรส** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสวิสังขนาไว้ ๓ ข้อ คือ บทต้น ๑ บท กับบทอวसान ๑ บท มี ๒ วาระ, บทต้น ๒ บทกับบทอวसान ๑ บท มี ๑ วาระ ด้วยอำนาจกุศล อย่างนี้ คือ กุศลกับกุศล อภัยกตากับกุศล กุศลและอภัยกตากับกุศล. วิสังขนาด้วยอำนาจของอกุศล ก็เหมือนกันกับกุศล. อภัยกตากับอภัยกต, อกุศลอภัยกตากับอภัยกต, กุศลกับกุศลอภัยกต อภัยกตกับกุศล-อภัยกต, กุศลอภัยกตกับกุศลอภัยกต, อกุศลกับอกุศลอภัยกต, อภัยกตกับอกุศลอภัยกต, อกุศลอภัยกตกับอกุศลอภัยกต, บัณฑิต พึงทราบว่าเป็นเหตุปัจจัย มี ๑๗ วาระอย่างนี้.

ในคำว่า **อารมณฺเ สตฺต** ในอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ความว่า มีวิสังขนา ๗ วาระ อย่างนี้ คือ กุศลกับกุศล อกุศลกับอกุศล อภัยกตกับอภัยกต กุศลกับอภัยกต อกุศลกับอภัยกต กุศลกับกุศลอภัยกต อกุศลกับอกุศลอภัยกต. บทว่า **เอกํ** ใน **วิปากปัจจัย** คืออภัยกตกับอภัยกตนั่นเอง. การกำหนดวาระ ๓ ประการคือ ๑๗ วาระ ๗ วาระ ๑ วาระ ในอนุโลมณัย ปัจจัยวาระย่อมมีด้วยประการฉะนี้. ในบรรดา วาระเหล่านั้น บัณฑิตกำหนดวาระเหล่านั้นทั้งหมด คือ หมวด ๑๗ วาระ มี ๑๒ ปัจจัย หมวด ๗ วาระ มี ๑๐ ปัจจัย หมวด ๑ วาระ มี ๑ ปัจจัยให้ดี แล้วพึงทราบจำนวนด้วยอำนาจจำนวนที่น้อยกว่าในการเทียบเคียงปัจจัย ด้วยอำนาจทุกัตติกะปฏิฐานเป็นต้น ช่างหน้า. จริงอยู่ ด้วยวิธีคำนวณนี้ บัณฑิตอาจทราบการกำหนดวาระในนัยทั้งหลาย มีทุกมูลกะนัยเป็นต้นได้ เพราะฉะนั้น เพื่อจะแสดงการกำหนดวาระด้วยอำนาจ

จากการคำนวณเท่านั้น ไม่เท่าความไปถึงวิสัยที่ว่า กุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอิงอาศัยกุศลธรรมอีก พระองค์จึงทรงเริ่มคำว่า เหตุปัจจัย อารมมณ สตุต เพราะเหตุปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ เป็นต้น. ในคำนั้นมีอธิบายว่า กุศลธรรมย่อมเกิดเพราะอิงอาศัยกุศลธรรมในเพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย. บัณฑิตพึงอธิบายวิสัยนาที่ได้ ในอารัมมณปัจจัยให้พิสดารออกไป โดยนัยนี้ว่า ชั้น ๓ อิงอาศัยกุศล-ชั้น ๑ เกิดขึ้น นัยในอนุโลมนัยเท่านั้น.

ปัจจัยอนุโลมนัย จบ

ปัจจัยปัจจัยนัย

[๒๘๓] ๑. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุ-ปัจจัย

คือ โมหะที่สหระคตด้วยวิจิกิจฉา ที่สหระคตด้วยอุทธัจจะ อาศัยชั้น ทั้งหลาย ที่สหระคตด้วยวิจิกิจฉา ที่สหระคตด้วยอุทธัจจะ เกิดขึ้น.

๒. อัพยาทธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาท-วิปาก อัพยาทกิริยา ซึ่งเป็นเหตุกะเกิดขึ้น ๆ ลฯ ชั้น ๒ และ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๑. ตามนัยแห่งข้อ ๘๗.

ในอเหตุกปฏิสนธิณะ ชั้น ๓ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาทวิบากเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, หทยวัตถุอาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ จิตตสมุฏฐานรูป และกฏัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, พาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุดมสมุฏฐานรูป ฯลฯ.

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ กฏัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัย กายายตนะเกิดขึ้น.

ชั้นทั้งหลายที่เป็นอเหตุกะ อัพยาทวิบาก และอัพยาทกิริยา อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๓. อกุศลธรรม อาศัยอัพยาทธรรมเกิดขึ้น เพราะนเหตุ-
ปัจจัย**

คือ โมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจญา ที่สหระคด้วยอุทธัจจะ อาศัย หทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลและอัพยาทธรรมเกิดขึ้น
เพราะนเหตุปัจจัย**

คือ โมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจญา ที่สหระคด้วยอุทธัจจะ อาศัย
๑. คู่ข้อ ๘๓.

ชั้นทั้งหลาย ที่สหคตด้วยวิจิกจณา ที่สหคตด้วยอุทัจจะ และหทย-
วัตถุเกิดขึ้น.

**[๒๘๔] อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอรัมณ-
ปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลเกิดขึ้น.

นอรัมณปัจจัย ในปัจจยวาระ พึงให้พิสดารเหมือนอย่างนอ-
รัมณปัจจัย ในปฏิจจวาระ (นอรัมณปัจจัย มี ๕ วาระ)

**[๒๘๕] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอริปติ-
ปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น มี ๓ วาระ.

๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นอริปติปัจจัย มี ๓ วาระ

๗. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นอริปติปัจจัย

ในปฏิสนธิขณะ ฯลฯ พึงเพิ่มอภัยกตให้บริบูรณ์, พาหิรรูป
อาหารสมุฏฐานรูป อุดสมุฏฐานรูป ฯลฯ

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น
 ฯลฯ จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ การวิญญาณ อาศัย
 กายายตนะเกิดขึ้น.

๑. คู่ข้อ ๘๘ ซึ่งว่าด้วยนอริปติปัจจัย ในปฏิจจวาระ.

ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยาตวิบาก และอัพยากิริยา อาศัยหทย-
วัตถุเกิดขึ้น.

๘. กุศลธรรม อาศัยอัพยาตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นอธิปัตติปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายทั้งที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น ๗ ล๑

นอธิปัตติปัจจัย ฟังนับได้ ๑๗ วาระ เหมือนสหชาติปัจจัย ในอนุโลม.

[๒๘๖] อัพยาตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอันทระ-
ปัจจัย... เพราะนสมนันทปัจจัย...เพราะนอัญญมัญญปัจจัย... เพราะ
นอุปนิสสปัจจัย...เพราะนปุเรชาติปัจจัย.

[๒๘๗] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย... เพราะนอาเสวนปัจจัย

ฟังให้พิสดารเหมือนอย่างปฏิจจวาระ.

[๒๘๘] กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย... เพราะนอาเสวนปัจจัย

๗ล๑ จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ๗ล๑

เพราะนปัจฉาชาติปัจจัยก็ดี เพราะนอาเสวนปัจจัยก็ดี มี ๑๗
วาระ ครอบบริบูรณ์ ฟังให้พิสดารเหมือนอย่างสหชาติปัจจัยในอนุโลม.

[๒๘๙] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมมปัจจัย

คือ กุศลเจตนา อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลเกิดขึ้น.

๒. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมม-
ปัจจัย

คือ อกุศลเจตนา อาศัยขั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น.

**๓. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
นกัมมปัจจัย**

คือ เจตนาที่เป็นอภัยกตกิริยา อาศัยขั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกต
กิริยาเกิดขึ้น พาหีรูป...อาหารสมุฏฐานรูป...อตุสมุฏฐานรูป มหาภูต-
รูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ อุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูป
ทั้งหลายเกิดขึ้น, เจตนาที่เป็นอภัยกตกิริยา อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๔. กุศลธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมม-
ปัจจัย**

คือ อกุศลเจตนา อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๕. อกุศลธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมม-
ปัจจัย**

คือ อกุศลเจตนา อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๖. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมและอภัยกตธรรมเกิดขึ้น
เพราะนกัมมปัจจัย**

คือ กุศลเจตนา อาศัยขั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๗. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอภัยกตธรรมเกิด
ขึ้น เพราะนกัมมปัจจัย**

คือ อกุศลเจตนา อาศัยขั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลและหทยวัตถุ
เกิดขึ้น.

[๒๘๕] **๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปากปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น มี ๓ วาระ.

**๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ**

**๗. อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
นวิปากปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกต-
กิริยาเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นที่ ๒ เกิด
ขึ้น, มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ จิตตสมุฏฐาน
รูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, พาหารูป อาหาร-
สมุฏฐานรูป อุดสมุฏฐานรูป ฯลฯ

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น,
ฯลฯ กภูตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้น
ทั้งหลายที่เป็นอภัยกตกิริยา อาศัยหทยัตถ์เกิดขึ้น.

**๘. กุศลธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปาก-
ปัจจัย**

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยัตถ์เกิดขึ้น.

ยกเว้นวิบากเสีย ในทุกๆวาระ พึงแจกให้พิสดาร (มี ๑๗ วาระ).

[๒๕๐] อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นอาหารปัจจัย... เพราะนอินทริยปัจจัย...เพราะนฌานปัจจัย

คือ จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ
อาศัยกายตนะเกิดขึ้น.

นี่เป็นข้อแตกต่างกันใน นณานปัจจย.

อภัยกตธรรม อาศัยอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะนมคคปัจจย

คือ จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัยกายตนะเกิดขึ้น, ันธ์ทั้งหลายที่เป็นเหตุอภัยกตวิบาก และ อภัยกตกรียา อาศัยหทยัตถุเกิดขึ้น.

นี่เป็นข้อแตกต่างกันใน นมคคปัจจย.

ส่วนที่เหลือ พึงแจกให้พิสดารเช่นเดียวกันกับปัจจนียะ ในปฏิจจวาระ.

อภัยกตธรรม อาศัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะนสัมปยุตตปัจจย
เพราะนวิปยุตตปัจจย เพราะโนนัตถิปัจจย

อภัยกตธรรม กาศัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะโนนัตถิปัจจย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยันธ์ทั้งหลายที่เป็นกตเกิดขึ้น.

ใน โนนัตถิปัจจย พึงแจกให้พิสดารเหมือนอย่างในปฏิจจวาระ.

การนับวาระในปัจจนียะแห่งปัจจยวาระ

[๒๕๑] ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ
ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปัจจชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาหาร-

ปัจจัย มี ๑ วาระ. ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๒๕๒] เพราะนเหตุปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๕๓] เพราะนเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๑ วาระ (ในปัจจัย ทุก ๆ ข้อ มี ๑ วาระ) ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๕๔] เพราะนอารัมมณปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมันนตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสย-

ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกันมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ. ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๒๕๕] เพราะนอรัมมณปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๕๖] เพราะนอธิปติปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑๗ วาระ. ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในนกันมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๒๕๗] เพราะนอธิปติปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ

ในนอญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๔ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ใน
ในนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๒๕๘] เพราะนอริปติปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ใน
นอन्नตรปัจจย มี ๑ วาระ... (ในทุกปัจจย มี ๑ วาระ).

เพราะนอन्नตรปัจจย เพราะนสมนन्नตรปัจจย เพราะนอญญ-
มัญญปัจจย เพราะนอุปนิสสยปัจจย เช่นเดียวกันกับนอารัมมณปัจจย.

[๒๕๙] เพราะนปุเรชาตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอริปติปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอन्नตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนन्नตรปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย มี
๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิป-

ยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๓๐๐] เพราะนปุเรชาติปัจจย นเหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ. ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

เพราะนปุเรชาติปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจย มี ๑ วาระ)... ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๓๐๑] เพราะปัจจชาติปัจจย... เพราะนอาเสวนปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาหาร-

ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนัมคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๓๐๒] เพราะนอาสวณปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนัมคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

เพราะนอาสวณปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ... (ในทุกปัจจัย มี ๑ วาระ) ...ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๐๓] เพราะนกัมมปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน

นปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ. ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจฉัย
มี ๑ วาระ.

เพราะนกัมมปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๑ วาระ
... (ในนทุกปัจฉัย มี ๑ วาระ)... ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๓๐๔] เพราะนวิปากปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๔ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ใน
นอนันตรปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๕ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๕ วาระ ใน
นปุเรชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ใน
นอาเสวนปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาหาร-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี
๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ
ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโน-
วิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๓๐๕] เพราะนวิปากปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ในนอารัมมณปัจฉัย มี
วาระ... ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๔ วาระ ในนอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ

ในนสมันนตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๔ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๔ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนถานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ
ในโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

เพราะนวิปากปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ในนอิปติ-
ปัจจย มี ๑ วาระ... (ในทุกปัจจย มี ๑ วาระ)... ในโนวิคตปัจจย มี ๑
วาระ.

[๓๐๖] เพราะนอาหารปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ (ในทุก
ปัจจย มี ๑ วาระ)... ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

เพราะนอินทริยปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจย
มี ๑ วาระ).

เพราะนถานปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจย
มี ๑ วาระ).

เพราะนมัคคปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ (ในทุกปัจจย มี
๑ วาระ).

เพราะนสัมปยุตตปัจจย ก็เช่นเดียวกับ นอารัมมณปัจจย.

[๓๐๓] เพราะวิปยุตตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนโนตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๐๔] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑
วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นโนตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ (ในนทุกปัจจัย มี ๑ วาระ).

เพราะในนัตถิปัจจัย เพราะโนวิคตปัจจัย แสดงเช่นเดียวกันกับ
นอารัมมณปัจจัย.

ปัจจัยปัจจนินัยในปัจจยวาระ จบ

อรรถกถापัจจยปัจจนินัย

ก็กุศลย่อมไม่ได้ในปัจจนินัย เพราะฉะนั้น ท่านจึงเริ่มวิสังขนา
ตั้งแต่อกุศลเป็นต้นไปว่า อกุศล ฌมฺมํ ปจฺจยา ดังนี้. คำวิสังขนานั้น
ย่อมดำเนินไปตามบาลีเท่านั้น. ก็คำที่จะพึงกล่าวในวาระนี้ได้กล่าวไว้
เรียบร้อยแล้วในปัจจนินัยแห่งปฏิจจวาระ. ก็ท่านกล่าวคำว่า นเหตุยา
จตุตฺตาริ ในนเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ เป็นต้น เพื่อแสดงจำนวนวิสังขนา
ที่ได้ในปัจจนินัยอันใดไว้ ในวิสังขนานั้นมีการกำหนด ๖ อย่าง คือ
วิสังขนา ๔ วาระ ๑๗ วาระ ๗ วาระ ๕ วาระ ๓ วาระ ๑ วาระ ใน
การเทียบเคียงปัจจัยที่มีมูล ๒ และมูล ๓ เป็นต้น พึงทราบการนับด้วย
อำนาจการกำหนดเหล่านั้น เพราะว่า ปัจจัยใดที่ได้วิสังขนาถึง ๑๗ วาระ
เพราะเทียบเคียงกับปัจจัยที่เช่นเดียวกันกับปัจจัยนั้น. การกำหนดจำนวน
ได้แม้ทั้ง ๖ อย่างที่เหลือ ก็เพราะเทียบเคียงกับปัจจัยที่มีจำนวนต่ำกว่า.
แม้ในการกำหนดจำนวนที่เหลือก็อย่างนี้. เมื่อเว้นการกำหนดจำนวนที่สูง
กว่า ก็ย่อมได้จำนวนที่เท่ากันและต่ำกว่ากัน ในการนี้จะไม่ได้การกำหนด
๑. อรรถกถาบาลีไทยหน้า ๕๗๗ บรรทัดที่ ๔ ว่า โน ฉบับอื่นเป็น โย แปลตามฉบับอื่น
เพราะตรงตามสภาวะ.

จำนวนที่สูงกว่า ฉะนั้น นี่จึงเป็นข้อนิยมในเรื่องการกำหนดจำนวนนี้. ก็จำนวนที่เท่ากัน และจำนวนที่ต่ำกว่ากัน เมื่อความผิดแผกกันมีอยู่ เนื้อความก็ไม่ได้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **นเหตุ-ปัจจุยา นารมมณ เอก** เพราะนเหตุปัจจุย ในอาร์มมณปัจจุย มี ๑ วาระ ดังนี้เป็นต้น. ความจริงในเรื่องนี้ น่าจะมีคำกล่าวว่ วิสัชนา ๔ วาระ ควรได้ด้วยอำนาจแห่งนเหตุปัจจุยเพราะพระบาลีมาแล้วว่า ในเหตุ-ปัจจุย มี ๔ วาระ ในนอาร์มมณปัจจุย มี ๕ วาระ. แต่เพราะวิสัชนา เหล่านั้นเข้ากันกับนอาร์มมณธรรม สารมมณธรรมจึงผิด เพราะฉะนั้น วิสัชนา ๓ วาระจึงลตไป คือ อกุศลธรรมอิงอาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น, อกุศลธรรมอิงอาศัยอัพยากตธรรมเกิดขึ้น, อกุศลธรรมอิงอาศัยอกุศลธรรมและอัพยากตธรรมเกิดขึ้น. วิสัชนา ๑ วาระเท่านั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ด้วยสามารถแห่งรูปว่ อัพยากคตธรรมอิงอาศัยอัพยากคตธรรมเกิดขึ้นดังนี้. บัณฑิตครันทราบวิสัชนาที่ผิดแผกแตกต่างกันในปัจจุยทั้งปวงแล้วพึงทราบ การกำหนดที่จะมีได้ด้วยประการฉะนี้.

อีกอย่างหนึ่ง ในอธิการนี้มีการแสดงเพียงนัยดังต่อไปนี้. สองบทว่ **นาธิปติยา จตุตริ** ในนอธิปติปัจจุย มี ๔ วาระ คือวิสัชนาที่ได้แล้ว ในวิสัชนานเหตุปัจจุย. แม้ในจตุกคะที่เหลือก็นัยนี้เหมือนกัน. สองบทว่ **นानนุตเร เอก** ในนอนันตปัจจุย มี ๑ วาระ คือ อัพยากตะกัับอัพยากตะ ด้วยอำนาจรูปที่มีเหตุจิตเป็นสมุฏฐาน และรูปที่เหลือ. บัณฑิตพึงทราบ รูปที่ประกอบได้ในปัจจุยหนึ่งๆทั้งหมดอย่างนี้. แม้ในคำนี้ว่ **นปุเรชาตเทว** ในนปุเรชาตปัจจุย มี ๒ วาระ ก็ควรจะกล่าวว่ ได้วิสัชนา ๔ วาระ ด้วยอำนาจนเหตุปัจจุย. แต่เพราะนเหตุปัจจุยเข้ากันได้กับนปุเรชาตปัจจุย

วิสัยนา ๒ ข้อด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนะวา อกุศลเกิดขึ้นเพราะอิงอาศัย
อัพยาทธรรม อกุศลเกิดขึ้นเพราะอิงอาศัยอกุศลและอัพยาทตังนี้ ต้อง
ลคไป. ส่วนในอรุปรภพท่านกล่าววิสัยนาไว้ ๒ ข้อ ด้วยอำนาจเหตุก-
โมหะและเหตุกิริยา. สองบทว่า **นวิปยุตเต เทว** ในนวิปยุตตปัจจย
มี ๒ วาระ คือวิสัยนา ๒ ข้อ ด้วยอำนาจเหตุกอกุศลและเหตุกิริยา ใน
อรุปรภพ. ใน **โนนคฺติ โนวิกเต** คำว่า **เอก**=๑ ฟังทราบว่าได้แก่อัพยาท
กับอัพยาท ด้วยอำนาจรูปทั้งหมด. ในปัจจยที่มีมูล ๓ เป็นต้น แสดงไว้
หมดแล้ว. ส่วนใน **นารัมมณฺมุฏกนฺย** คำว่า **นาธิปติยา ปญจ** ใน
นอธิปติปัจจย มี ๕ วาระ คือวิสัยนาที่ได้ในนอารัมมณปัจจยนั่นเอง. ใน
คำนี้ว่า **นกมฺเม เอก** ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ บัณฑิตไม่พึงถือเอา
จิตตชรูปและกัมมชรูป ถึงทราบเฉพาะอัพยาทกับอัพยาท ด้วยอำนาจ
รูปที่เหลือ. ใน **นาธิปติมุฏกนฺย** คำว่า **นปุเรชาเต สุตต** ในนปุเรชาต-
ปัจจย มี ๗ วาระ คือวิสัยนาที่ในนปุเรชาตปัจจยเท่านั้น. คำว่า
นปจฺจชาเต สุตตรส ในนปจจชาตปัจจย มี ๑๗ วาระ ได้แก่วิสัยนา
๑๗ ข้อ ในนปจจชาตปัจจยเท่านั้น. วิสัยนาที่มี นอนันตรปัจจย
นสมนันตรปัจจย นอญญมัญญปัจจย นอุปนิสสยปัจจย นสัมปยุตตปัจจย
โนนัตติปัจจย โนวิกตปัจจย เป็นมูล เหมือนกับปัจจยที่มีนอารัมมณปัจจย
เป็นมูล. วิสัยนาที่ผ่านมาแล้วและยังไม่ถึง และวิสัยนาที่มีได้และมีไม่ได้
ในปัจจยทั้งหมด ฟังทราบโดยการแสดงเพียงนัยนี้เท่านั้น.

อรรคถาปัจจยปัจจนินฺนํ จบ

ปัจจัยานุโลมปัจจัยนัย

การนับวาระในอนุโลมปัจจัยะแห่งปัจจัยวาระ

[๓๐๕] เพราะเหตุปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ... ใน
นอริปติปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในอุปนิสสย-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในกัมมปัจจัย
มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๕
วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๓๐๖] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ในนอริปติปัจจัย มี ๗
วาระ... ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ
นอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปาก-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๓๐๗] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อริปติปัจจัย อนันตร-
ปัจจัย สมนันตรปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย
อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ...ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปาก-
ปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๓๑๒] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุรชาตปัจจัย อาเสวน-
ปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๓๑๓] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย อาเสวน-
ปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย มัคค-
ปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตฺถิปัจจัย นตฺถิปัจจัย
วิคตปัจจัย อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๓๑๔] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย กัมมปัจจัย
วิปากปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี
๑ วาระ.

[๓๑๕] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย กัมมปัจจัย
วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย ฯลฯ อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๑๖] เพราะอารัมมณปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ... ในนอธิปติ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคค-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๓๑๗] เพราะอาร์มณปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

วาระที่มีอาร์มณปัจจัยเป็นมูล ฟังนับเหมือนอย่างวาระที่มีเหตุ-ปัจจัยเป็นมูล.

[๓๑๘] เพราะอธิปัตติปัจจัย ในนอาร์มณปัจจัย มี ๕ วาระ.... ใน นอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ใน นอัญญมัญญุปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ใน นปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑๗ วาระ ใน นอาเสวนปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-ปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนคตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ

เพราะอธิปัตติปัจจัย เหตุปัจจัย ฯลฯ.

เพราะอนันตรปัจจัย เหตุปัจจัย ... ฯลฯ. เพราะสมนันตรปัจจัย ... ฟังให้พิสดารอย่างวาระที่มีอาร์มณปัจจัยเป็นมูล.

[๓๑๙] เพราะสหชาติปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาร์มณ-ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗

วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗
วาระ ในนกำมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโน-
วิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๓๒๐] เพราะสหชาตปัจจย เหตุปัจจย ในนอาร์มมณปัจจย มี ๕
วาระ ฯลฯ... ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ
ในนโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

เพราะสหชาตปัจจย เหตุปัจจย อาร์มมณปัจจย... นี้เป็นการ
แสดงย่อ ๆ.

[๓๒๑] เพราะอัญญมัญญปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ... ใน
นอาร์มมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุป-
นิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาต-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกำมมปัจจย มี
๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย

มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๓๒๒] เพราะอัญญมัญญปัจจย นเหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอธิปคตปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

เพราะอัญญมัญญปัจจย เหตุปัจจย อารัมมณปัจจย ในนอธิปคตปัจจย มี ๗ วาระ.

นี่เป็นการแสดงย่อ ๆ.

[๓๒๓] เพราะนิสสยปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ. ในนนิสสยปัจจย แสดงเช่นเดียวกับสหชาติปัจจย.

เพราะอุปนิสสยปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ. ในนอุปนิสสยปัจจย แสดงเช่นเดียวกับอารัมมณปัจจย.

[๓๒๔] เพราะปุเรชาติปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ... ในนอธิปคตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ

ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหักคปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ.

เพราะปุเรชาตปัจจย เหตุปัจจย... ฯลฯ.

[๓๒๕] เพราะอาเสวนปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ...ในนอธิปติ-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย
มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ
ในนมหักคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๓๒๖] เพราะอาเสวนปัจจย เหตุปัจจย ในนอธิปติปัจจย มี ๗
วาระ... ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๗ วาระ
ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปยุต-
ปัจจย มี ๓ วาระ.

[๓๒๗] เพราะอาเสวนปัจจย เหตุปัจจย อารัมมณปัจจย ใน
นอธิปติปัจจย มี ๗ วาระ... ฯลฯ ...เพราะนอาเสวนปัจจย เหตุปัจจย
ฯลฯ เพราะปุเรชาติปัจจย กัมมปัจจย อาหารปัจจย... ฯลฯ...

เพราะอวิคตปัจจย ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๗ วาระ.

[๓๒๘] เพราะกัมมปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ....ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย
มี ๕ วาระ. ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี
๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗

วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗
วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓
วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๓๒๕] เพราะกัมมปัจจย เหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๕
วาระ ฯลฯ... ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ ฯลฯ นี้เป็นการแสดงย่อ ๆ.

[๓๓๐] เพราะวิปากปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย
มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑
วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติ-
ปัจจย มี ๑ วาร ในนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๓๓๑] เพราะวิปากปัจจย เหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑
วาระ... ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ

ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโน-
นัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๓๓๒] เพราะวิปากปัจจย เหตุปัจจย อารัมมณปัจจย ฯลฯ

ปุเรชาตปัจจย ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอาเสวนปัจจย
มี ๑ วาระ ฯลฯ.

เพราะวิปากปัจจย เหตุปัจจย... ฯลฯ...ปุเรชาตปัจจย กัมม-
ปัจจย อาหารปัจจย ... ฯลฯ...เพราะอวิคตปัจจย ในนปัจจชาตปัจจย
มี ๑ วาระ ฯลฯ.

[๓๓๓] เพราะอาหารปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ...ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย
มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอญญมัญญปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๗
วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗
วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ใน
นอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓
วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๓๓๔] เพราะอาหารปัจฉัย เหตุปัจฉัย ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๕ วาระ ฯลฯ... ในนวิปากปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ นี้เป็นหัวข้อย่อ ๆ.

[๓๓๕] เพราะอินทริยปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๔ วาระ... ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๕ วาระ... ฯลฯ ... ในนวิปากปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

เพราะอินทริยปัจฉัย เหตุปัจฉัย ฯลฯ...

[๓๓๖] เพราะฌานปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๔ วาระ... ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๕ วาระ ... ฯลฯ ... ในนวิปากปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

เพราะฌานปัจฉัย เหตุปัจฉัย... ฯลฯ...

[๓๓๗] เพราะมัคคปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๕ วาระ ฯลฯ ในนวิปากปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

เพราะมัคคปัจจย เหตุปัจจย ในนอรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ.

ในสัมปยุตตปัจจย ก็เช่นเดียวกันกับอรัมมณปัจจย.

[๓๓๘] เพราะวิปยุตตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ... ในนอรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๓๓๙] เพราะวิปยุตตปัจจย เหตุปัจจย ในนอรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ... ในอธิปัตติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๓๔๐] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนปุรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๓๔๑] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปัตติ-
ปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๓๔๒] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปัตติ-
ปัจจัย ฯลฯ ปุรชาตปัจจัย อาเสวนปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี
๗ วาระ... ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๓๔๔] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ฯลฯ
ปุรชาตปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑
วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๔๕] เพราะวิปยุตตปัจจัย เหตุปัจจัย ฯลฯ ปุรชาตปัจจัย
กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย ฯลฯ อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๔๖] เพราะอัติปัจจย ก็เช่นเดียวกันกับ สหชาตปัจจย.

เพราะนัตติปัจจย เพราะวิคตปัจจย ก็เช่นเดียวกันกับ อารัมมณ-
ปัจจย. เพราะอวิคตปัจจย ก็เช่นเดียวกันกับ สหชาตปัจจย.

ปัจจนานุโลมปัจจนีนัย ในปัจจยวาระ จบ

ปัจจยปัจจนีนยานุโลมหนัย

การนับวาระในปัจจนีนยานุโลมแห่งปัจจยวาระ

[๓๔๗] เพราะนเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๔ วาระ... ใน
อนันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในสหชาตปัจจย
มี ๔ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๔ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๔ วาระ
ในอุปนิสสยปัจจย มี ๔ วาระ ในปุเรชาตปัจจย มี ๔ วาระ ใน
อาเสวนปัจจยมี ๔ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๔ วาระ ในวิปากปัจจย มี
๑ วาร ในอาหารปัจจย มี ๔ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๔ วาระ
ในฌานปัจจย มี ๔ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย
มี ๔ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ในอัติปัจจย มี ๔ วาระ
ในนัตติปัจจย มี ๔ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๔ วาระ ในอวิคตปัจจย
มี ๔ วาระ.

[๓๔๘] เพราะเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ในสหชาตปัจจย มี
๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ

ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทรีปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๔๕] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอธิปัจจัย

นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นัญญมัญญปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทรีปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๕๐] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอธิปัจจัย

นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นัญญมัญญปัจจัย นอุปนิสสยปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย นปัจฉาชาติปัจจัย นอาเสวนปัจจัย นกัมมปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๕๑] เพราะเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นกัมมปัจจัย นวิปากปัจจัย ในอาหารปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๕๒] เพราะเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ กัมมปัจจัย
วิปากปัจจัย นอาหารปัจจัย นอินทริยปัจจัย ฯลฯ โนวิคตปัจจัย
ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๕๓] เพราะนอรัมมณปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ใน
อธิปัตปัจจัย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญ
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕
วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
อินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๕ วาระ ในมคคปัจจัย
มี ๕ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๓๕๔] เพราะนอรัมมณปัจจัย นเหตุปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑
วาระ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
กัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี
๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
วิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๓๕๕] เพราะนอธิปัตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๑๗ วาระ... ใน
อรัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-

ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๑๗ วาระ

[๓๕๖] เพราะนอริปติปัจจัย นเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๔ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๔ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๔ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๔ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๔ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๔ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๔ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๔ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๔ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.

เพราะอริปติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอาร์มมณปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ฯลฯ... ในอวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๕๗] เพราะนอนันตรปัจจย เพราะสมนันตรปัจจย เพราะ
นัญญมัญญปัจจย เพราะอุปนิสยปัจจย แสดงเช่นเดียวกันกับ
นอรัมมณปัจจย.

[๓๕๘] เพราะนปุเรชาติปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ใน
อรัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๗ วาร ในอนันตร-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจจย
มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสยปัจจย มี ๗ วาระ
โนอุปนิสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมม-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๗
วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจย มี ๗ วาระ ใน
มัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย
มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๓ วาระ ใน
วิกตปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๓๕๙] เพราะนปุเรชาติปัจจย นเหตุปัจจย ในอรัมมณปัจจย มี
๒ วาระ... ในอนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๒ วาระ
ในสหชาติปัจจย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๒ วาระ ในนิสย-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในอุปนิสยปัจจย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจจย
มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๒ วาระ ใน
อาหารปัจจย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๒ วาระ ในฌานปัจจย
มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ

ในวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๒ วาระ ในนัตถิปัจจย มี ๒ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๒ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

เพราะนปุเรชาติปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย ในสหชาติ-
ปัจจย มี ๑ วาระ... ฯลฯ... ในอวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๓๖๐] เพราะนปัจฉาชาติปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๑๗ วาระ... ใน
อรัมมณปัจจย มี ๗ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอนันตรปัจจย
มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๗ วาระ
ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑๗ วาระ ใน
อุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในอาเสวน-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑
วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑๗ วาระ
ในฌานปัจจย มี ๑๗ วาระ ในมคฺคปัจจย มี ๑๗ วาระ ในสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี
๑๗ วาระ ในนัตถิปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ใน
อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๓๖๑] เพราะนปัจฉาชาติปัจจย นเหตุปัจจย ในอรัมมณปัจจย
มี ๔ วาระ... ในอนันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๔
วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๔ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๔ วาระ
ในนิสสยปัจจย มี ๔ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๔ วาระ ในปุเรชาติ-
ปัจจย มี ๔ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๔ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๔

วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๔ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๔ วาระ ในฌานปัจจย มี ๔ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๔ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๔ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๔ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๔ วาระ.

เพราะนปัจจฆาตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ในสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ ... ๗ ๓๗... ในอวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๓๖๒] เพราะนอาเสวนปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๑๗ วาระ... ในอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑๗ วาระ ในฌานปัจจย มี ๑๗ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๑๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๑๗ วาระ.

[๓๖๓] เพราะนอาเสวนปัจจย นเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๔ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๔ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๔ วาระ ในนิสสย-

ปัจจัย มี ๔ วาระ ในอุปนิสัยปัจจัย มี ๔ วาระ ในปุรชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๔ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๔ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๔ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.

เพราะนอเสวนปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ฯลฯ... ในอวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๖๔] เพราะกัมมปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในอริปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนิสสปัจจัย มี ๗ วาระ ในอุปนิสัยปัจจัย มี ๗ วาระ ในปุรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๓๖๕] เพราะกัมมปัจจัย นเหตุปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน

สหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอุปนีสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี
๑ วาระ ในอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
อินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตต-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจฉัย มี ๑
วาระ ในนัตติปัจฉัย มี ๑ วาระ โนวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกต-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๓๖๖] เพราะนกัมมปัจฉัย นเหตุปัจฉัย นอรัมมณปัจฉัย ใน
สหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๓๖๗] เพราะนวิปากปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๑๗ วาระ... ในอรัมมณ-
ปัจฉัย มี ๗ วาระ ในอริปติปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในอนันตรปัจฉัย มี
๗ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๑๗ วาระ
ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ใน
อุปนีสสยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในอาเสวน-
ปัจฉัย มี ๗ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑๗
วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๑๗ วาระ ใน

มัคคปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗
วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๒๖๘] เพราะนวิปากปัจจัย นเหตุปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๔
วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ
ในสหชาติปัจจัย มี ๔ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ ในนิสสย-
ปัจจัย มี ๔ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๔ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย
มี ๔ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ
ในอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๔ วาระ ในฌานปัจจัย
มี ๔ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ
ในวิปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนัตติปัจจัย
มี ๔ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

[๒๖๙] เพราะนวิปากปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ใน
สหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑
วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
โนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๓๗๐] เพราะนอาหารปัจฉัย ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ... ใน
อัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๓๗๑] เพราะนอินทริยปัจฉัย ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
อัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
อวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๓๗๒] เพราะนฌานปัจฉัย ในอาร์มมณปัจฉัย มี ๑ วาระ... ใน
อนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสหชาติ-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี
๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๓๗๓] เพราะนณานปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ใน สหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-ปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๗๔] เพราะนัคคปัจจัย ในอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ... ใน อนนฺตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนฺนตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาต-ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตต-ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนตฺติปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๓๗๕] เพราะนัคคปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ใน สหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-ปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๓๗๖] เพราะนสัมปยุตตปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๕ วาระ... ใน
อธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญ
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๕
วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ใน
อินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในมัคคปัจจย มี
๕ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจย มี ๕ วาระ
ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

เพราะนสัมปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย ในสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ
... ฯลฯ ... ในอวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๓๗๗] เพราะนวิปยุตตปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ใน
อารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจจย
มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๓ วาระ
ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๓
วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ใน
อินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจย
มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจย มี ๓ วาระ
ในนัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย
มี ๓ วาระ.

[๓๗๘] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาเสวน-ปัจจัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๓๗๙] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-ปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิคต-ปัจจัย มี ๑ วาระ.

เพราะโนนัตติปัจจัย เพราะโนวิคตปัจจัย ก็แสดงเช่นเดียวกัน
กับนอารัมมณปัจจัย.

ปัจจนียานุโลม ในปัจจยวาระ จบ

ปัจจยวาระ จบ

อรรถกถาอนุโลมปัจจนีนัย-ปัจจนียาอนุโลมนัย

ก็โดยลักษณะนี้แหละ ผู้ศึกษาพึงจัดอนุโลมไว้ข้างหน้าแล้วกำหนด
จำนวนในอนุโลมปัจจนีนัย, และพึงจัดปัจจนีนัยไว้ข้างหน้าแล้วกำหนด
ปัจจนียาอนุโลม ก็จะพึงทราบวิธานในปัญหาที่ผ่านมาแล้ว และยังไม่มา
แล้ว ที่ได้และไม่ได้อยู่ ดังนี้.

อรรถกถาอนุโลมปัจจนีนัย-ปัจจนียาอนุโลมนัย จบ

อรรถกถาปัจจนยวาระ จบ

๔. นิสยวาระ

อนุโลมณัย

[๓๘๐] ๑. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลเกิดขึ้น.

๓. กุศลธรรมและอภัยกตธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๓๘๑] ๔. อกุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๕. อภัยกตธรรม อาศัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น.

๖. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม อาศัยอกุศลธรรม

เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ๗๑๗ ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๓๘๒] ๗. อัพยากตธรรม อาศัยอัพยากตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยากตวิบาก และอัพยากตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และกัมมัตถารูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอัพยากตวิบากเกิดขึ้น, ชั้น ๑ และกัมมัตถารูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และกัมมัตถารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น หทยวัตถุ อาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๑ อาศัยมหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น, มหาภูตรูป ๒ อาศัยมหาภูตรูป ๒ เกิดขึ้น.

จิตตสมุฏฐานรูป และกัมมัตถารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยากตวิบาก และอัพยากตกิริยาอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๘. กุศลธรรม อาศัยอัพยากตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

เหตุปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๕. อกุศลธรรม อาศัยอัพยากตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

เหตุปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๑๐. กุศลธรรมและอัพยากตธรรม อาศัยอัพยากตธรรม

เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐาน-
รูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

๑๑. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม อาศัย อัพยากตธรรม

เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล อาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐาน-
รูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

[๓๘๓] ๑๒. กุศลธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยากตธรรมเกิดขึ้น

เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศล และหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น.

๑๓. อัพยากตธรรม อาศัยกุศลธรรมและอัพยากตธรรม

เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล และมหาภูตรูป
เกิดขึ้น.

**๑๔. กุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยกุศลธรรมและ
อัพยากธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัย
ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๑๕. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยากธรรม
เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล และหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น.

**๑๖. อัพยากธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอัพยากธรรม
เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย**

คือ จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล และมหาภูต-
รูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

**๑๗. อกุศลธรรมและอัพยากธรรม อาศัยอกุศลธรรม
และอัพยากธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลและหทยวัตถุเกิดขึ้น ฯลฯ
ชั้น ๒ อาศัยชั้น ๒ และหทยวัตถุเกิดขึ้น, จิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น
ทั้งหลายที่เป็นอกุศล และมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น.

การนับวาระในอนุโลมแห่งนิสยวาระ

[๓๘๔] ในเหตุปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอาร์มมณปัจจัย มี ๗ วาระ
ในอธิปัจจัย มี ๑๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน

สมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอัญญ-
มัญญปัจจย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย
มี ๗ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๗
วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ใน
อาหารปัจจย มี ๑๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑๗ วาระ ในฌานปัจจย
มี ๑๗ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๑๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ
ในวิปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนตฺถิ-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๑๗
วาระ.

อนุโลมณฺย ในนิสสยวาระ จบ

ปัจจนียนฺย

[๓๘๕] ๑. อกุศลธรรม อาคัยอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุ-
ปัจจย

คือ โมหะ ที่สหระคตด้วยวิจิกจณา สหระคตด้วยอุทฺธจจะ อาคัย
ขันธฺ์ทั้งหลายที่สหระคตด้วยวิจิกจณา สหระคตด้วยอุทฺธจจะเกิดขึ้น.

๒. อัปฺยาคตฺตรรรม อาคัยอัปฺยาคตฺตรรรมเกิดขึ้น เพราะ
นเหตุปัจจย

คือ ขันธฺ์ ๓ และจิตตสมุฏฺฐานรูป อาคัยขันธฺ์ ๑ ที่เป็นอัปฺยาคต-
วิปาก และอัปฺยาคกิริยา ซึ่งเป็นนเหตุก่เกิดขึ้น, ขันธฺ์ ๑ และจิตต-

สมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๑ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น, ในอเหตุกปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกคตวิบากเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้น ๒ และกฏัตตารูป อาศัยชั้น ๒ เกิดขึ้น หทยัตถุอาศัยชั้นทั้งหลายเกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยหทยัตถุเกิดขึ้น.

มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ จิตตสมุฏฐานรูป กฏัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น, พาหิรรูป... อาหารสมุฏฐานรูป...อตุสมุฏฐานรูป...

สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๓ อาศัยมหาภูตรูป ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ กฏัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป อาศัยมหาภูตรูปทั้งหลายเกิดขึ้น จักขุวิญญาณ อาศัยจักขายตนะเกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัยกายายตนะเกิดขึ้น ชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกคตวิบากและอภัยกคตกิริยาซึ่งเป็นอเหตุกจะ อาศัยหทยัตถุเกิดขึ้น.

๓. อกุศลธรรม อาศัยอภัยกคตธรรมเกิดขึ้น เพราะนเหตุ-

ปัจจัย

คือ โมหะ ที่สหระคตด้วยวิจิกิจฉา ที่สหระคตด้วยอุทธัจจะ อาศัยหทยัตถุเกิดขึ้น.

[๓๘๖] ๔. อกุศลธรรม อาศัยอกุศลธรรมและอภัยกคตธรรมเกิดขึ้น เพราะนเหตุปัจจัย

คือ โมหะ ที่สหระคด้วยวิจิกิณา ที่สหระคด้วยอุทัจจะ อาศัย
ชั้นทั้งหลาย ที่สหระคด้วยวิจิกิณา ที่สหระคด้วยอุทัจจะ และหทย-
วัตถุเกิดขึ้น.

การนับวาระในปัจจนียะแห่งนิสยวาระ

[๓๘๗] ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๕
วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ
ในนอุปนิสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย
มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นโวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

ปัจจนียนัย ในนิสยวาระ จบ

อนุโลมปัจจนียนัย

การนับวาระในอนุโลมปัจจนียะแห่งนิสยวาระ

[๓๘๘] เพราะเหตุปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ใน

นสมันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๕ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปัจจชาติปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๗ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๗ วาระ ในนสัมปยุต-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย
มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

อนุโลมปัจจนียนัย ในนิสสยวาระ จบ

ปัจจนียานะโลมนัย

การนับวาระในปัจจนียานุโลมแห่งนิสสยวาระ

[๓๘๗] เพราะเหตุปัจจย ในอาร์มมณปัจจย มี ๔ วาระ... ใน
อนันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในสมันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในสหชาติ-
ปัจจย มี ๔ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๔ วาระ ในนิสสยปัจจย มี
๔ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๔ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๔ วาระ
ในอาเสวนปัจจย มี ๔ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๔ วาระ ในวิปากปัจจย
มี ๑๗ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๔ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๔ วาระ
ในฌานปัจจย มี ๔ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย
มี ๔ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ในอัติปัจจย มี ๔ วาระ
ในนัตติปัจจย มี ๔ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๔ วาระ ในอวิคตปัจจย
มี ๔ วาระ.

ปัจจนียานุโลมนัย ในนิสสยวาระ จบ

ข้อความในนิสสยวาระ เหมือนข้อความในปัจจยวาระ.

ข้อความในปัจจยวาระ เหมือนข้อความในนิสสยวาระ.

นิสสยวาระ จบ

อรรถกถานิสสยวาระ

พึงทราบวินิจฉัย ในนิสสยวาระ ต่อไป. คำว่า กุศล ฆมัม
นิสฺสย อาศัยกุศลธรรม อธิบายว่า เพราะทำกุศลธรรมให้เป็นที่อิง
อาศัย โดยอรรถว่าเป็นปัจจย. คำที่เหลือในนิสสยวาระนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบ
ตามนัยที่กล่าวแล้วในปัจจยวาระนั้นแล. ก็ในอวसानแห่งปัจจยนี้ คำนี้ว่า
อันอรรถว่าปัจจยจะมีความหมายเท่ากับนิสสยะ อันอรรถว่านิสสยะมีความ
หมายเท่ากับปัจจยะ ดังนี้ ท่านกล่าวไว้ เพื่อแสดงความไม่ต่างกันโดย
ใจความแห่งวาระทั้ง ๒ เหล่านี้. จริงอยู่ โดยใจความวาระทั้ง ๒ นี้ ไม่มี
อะไรแตกต่างกัน เหมือนปฏิจยวาระกับสหชาตวาระฉะนั้น. แม้เมื่อเป็น
อย่างนี้ท่านก็กล่าวไว้เพื่อเน้นเนื้อความของกันและกัน. จริงอยู่ ในคำมี
อาทิวา อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา สังขารเกิดเพราะอวิชชาเป็นปัจจย พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ปัจจยทั้งหลายแม้ไม่ต้องอาศัยนันทกขณิกัมม-
ปัจจย ที่กำลังเป็นไปอยู่ก็เกิดขึ้นได้. ก็บรรดาไม้ที่ตั้งพิงกันไว้เป็นต้น
ไม้อัน หนึ่งหาได้เป็นนิสสยปัจจยแก่ไม้อันหนึ่งไม่ เช่นเดียวกับอุปาทารูป
ก็ไม่เป็นนิสสยปัจจยแก่มหาภูตรูปฉะนั้น. แม้วาระทั้ง ๒ นี้ พระผู้มี
พระภาคเจ้าตรัสไว้เพื่อกำหนดความเป็นนิสสยปัจจยโดยปัจจยวาระ และ

พระอภิธรรมปิฎก ปุฏฐาน เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 363

เพื่อกำหนดซึ่งความเป็นสหชาตะและปุเรชาตะ ของธรรมที่พระองค์ตรัสว่า
"ปัจจุยา" โดยนิสสยวาระ. อีกประการหนึ่ง วาระทั้งสองนี้พึงทราบว่
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้โดยเป็นเทศนาวิลาส ด้วยอำนาจอหยาชัยของ
เหล่าสัตว์ผู้จะตรัสรู้โดยประการนั้น และด้วยอำนาจพระปรีชาแตกฉาน
ในนิรุตติปฏิสัมภทา ดังนี้.

อรรถกถานิสสยวาระ จบ

๕. สังสัจจวาระ

อนุโลมณัย

[๓๕๐] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๒. อกุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๓, ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกต-กิริยาเกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก เกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๓๕๑] กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาร์มมณปัจจัย

...เพราะอธิปัตติปัจจัย ฯลฯ

ในอธิปัตติปัจจัย ไม่มีปฏิสนธิขณะ.

ทุกปัจจัย คือ อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญ-
มัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ก็เช่นเดียวกันกับปัจจัยที่มี
เหตุปัจจัยเป็นมูล.

**[๓๕๒] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติ-
ปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับ
ชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัย
หทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย.

**๒. อกุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะปุเร-
ชาติปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น. ชั้น ๑ เจือกับ
ชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัย
หทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย.

**๓. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
ปุเรชาติปัจจัย**

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก อภัยกตกิริยา
เกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๓ เกิดขึ้น ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิด
ขึ้น, ทั้งหลายอาศัยหทยวัตถุเกิดขึ้น เพราะปุเรชาติปัจจัย.

**[๓๕๓] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาเสวน-
ปัจจัย ฯลฯ**

๒. กุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะ

อาเสวนปัจจย

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ.

๓. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

อาเสวนปัจจย

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตกรรมเกิดขึ้น ฯลฯ.

[๓๕๔] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมมปัจจย

๒. กุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะกัมม-
ปัจจย

๓. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
กัมมปัจจย ฯลฯ.

๑. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
วิปากปัจจย

คือ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิปาก ฯลฯ.

[๓๕๖] กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอาหารปัจจย...

บทเหล่านี้ คือ เพราะอินทริยปัจจย เพราะฌานปัจจย เพราะ
มัคคปัจจย เพราะสัมปยุตตปัจจย ก็เช่นเดียวกันกับเพราะเหตุปัจจย.

[๓๕๖] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจย

คือ ชั้น ๓ เจือกั้นชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ฯลฯ ชั้น ๒
เจือกั้นชั้น ๒ เกิดขึ้น, ชั้นทั้งหลายอาศัยเหตุเกิดขึ้น เพราะ
วิปยุตตปัจจัย.

๒. อกุศลธรรม เจือกั้นอกุศลธรรมเกิดขึ้น ฯลฯ...

คือ ชั้นทั้งหลาย อาศัยเหตุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจัย.

๓. อภัยกถกรรม เจือกั้นอกุศลธรรมเกิดขึ้น ฯลฯ...

คือ ชั้นทั้งหลาย อาศัยเหตุเกิดขึ้น เพราะวิปยุตต-
ปัจจัย.

[๓๕๗] กุศลธรรม เจือกั้นอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะอติปัจจัย ฯลฯ
เพราะนัตติปัจจัย เพราะวิคตปัจจัย เพราะอวิคตปัจจัย ก็เช่นเดียวกัน
กับเพราะเหตุปัจจัย.

การนับวาระในอนุโลมแห่งสังสัฏฐวาระ

[๓๕๘] ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาร์มมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
สหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสย-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ
ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๓ วาระ

ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอัติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๓ วาระ
ในอวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

เพราะเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ. วาระที่มีเหตุ-
ปัจจยเป็นมูล พึงแสดงให้พิสดาร.

[๓๕๕] เพราะอาเสวนปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๓ วาระ ในอารัมมณ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๓
วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๓ วาระ ใน
อัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอุปนนิสสย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๓
วาระ ในอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ใน
ฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในมคคปัจจย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจย มี ๓ วาระ
ในนัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย
มี ๓ วาระ.

[๔๐๐] เพราะวิปากปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ในอารัมมณ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๑
วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
อัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในอุปนนิสส-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑

วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
ฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจฉัย มี
๑ วาระ.

อนุโลมณํ ในสังสัฏฐวาระ จบ

อรรถกถาสังสัฏฐวาระ

อรรถกถาอนุโลมณํ

พึงทราบวินิจฉัยใน สังสัฏฐวาระ ต่อไป. คำว่า กุสล ฆมฺมํ
อัสสุโจ เกี่ยวกับกุศลธรรม อธิบายว่า เพราะกระทำกุศลธรรมให้เป็น
ปัจฉัย โดยอรรถว่าประกอบพร้อมด้วยลักษณะ ซึ่งมีการเกิดขึ้นพร้อมกัน
เป็นต้น. คำว่า กุสล เอกํ ขนฺธํ อัสสุโจ มีคำอธิบายว่า ชั้น ๓
ทำกุศลชั้นหนึ่งให้เป็นสัมปยุตตปัจฉัย เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจฉัย. ในทุกๆ
บทพึงทราบใจความโดยอุบายนี้. ก็แลในเหตุปัจฉัยนี้ ท่านจัดปัจฉัยแล้ว
วิสังขนาปัญหาไว้ ๓ วาระ เพราะอรูปธรรมเท่านั้นที่จะมีอรรถว่าสัมปโยคะ
ได้ ๑ ก็ในเหตุปัจฉัย ฉนฺได แม้อารัมมณปัจฉัยเป็นต้น ก็ฉนฺนํ. ใน
วิปากปัจฉัยมีวิสังขนา ๑ วาระเท่านั้น.

บัดนี้ เพื่อแสดงวิสังขนาตามที่ได้ด้วยอำนาจจำนวน พระผู้มี-
พระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เหตุยา ตีณิ ในเหตุปัจฉัย ๓ วาระ เป็นต้น.
ในวิสังขนาเหล่านั้นท่านจำกัด (กำหนด) ไว้ในติกะทั้งปวงดังนี้คือ กุศล

กับกุศล อกุศลกับอกุศล อภัยกตากับอภัยกต. ก็ในตีกะหนึ่ง ๆ ย่อม
ได้อภัยกตากับอภัยกตเท่านั้น. ในวาระนี้มีการกำหนด ๒ อย่าง คือ
ในปัจฉัย ๒๒ มีวิสัยนา ๓ วาระ ในวิปากปัจฉัยมีวิสัยนา ๑ วาร ด้วย
ประการฉะนี้. วิสัยนาที่เป็นอนุโลมย่อมไม่มีในปัจฉาชาตปัจฉัย เพราะ-
ฉะนั้น ในการเทียบเคียงในทุกัตตีกะเป็นต้น ด้วยอำนาจแห่ง
วิสัยนาเหล่านี้ว่า วิสัยนา ๓ และ ๑ ดังนี้ วิปากปัจฉัยในทุกัตตีกะได้
ทุกตีกะนั้นมีวิสัยนา ๑. พึงทราบการคำนวณอย่างนี้ว่า ตีณิ ๓ ในปัจฉัย
ที่เหลือ (พึงทราบการคำนวณอย่างนี้ว่าในปัจฉัยที่เหลือมีวิสัยนา ๓ วาระ).
คำที่เหลือในอนุโลมนี้ในสังฆวาระนี้มีใจความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาอนุโลมนี้

ปัจฉินิยาย

[๔๐๑] ๑. อกุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนเหตุ-
ปัจฉัย

คือ โมหะ ที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา สหระคด้วยอุทธัจจะ เจือกับขันธ
ทั้งหลาย ที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา สหระคด้วยอุทธัจจะเกิดขึ้น.

๒. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
นเหตุปัจฉัย

คือ ขันธ ๓ เจือกันขันธที่เป็นอภัยกตวิปาก และอภัยกต-

กิริยา ซึ่งเป็นเหตุกะเกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒
เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น.

ในอเหตุกปฏิสนธิขณะ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาต-
วิบากเกิดขึ้น, ชั้น ๑ เจือกับชั้น ๓ เกิดขึ้น, ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒
เกิดขึ้น.

[๔๐๒] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอธิปติ-
ปัจจัย...เพราะนปุเรชาติปัจจัย.

คือ ในอรุปภูมิ ชั้น ๓ เจือกับชั้น ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ฯลฯ
ชั้น ๒ เจือกับชั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๔๐๓] ๒. อกุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น ฯลฯ

๓. อัพยาตธรรม เจือกับอัพยาตธรรมเกิดขึ้น ฯลฯ

กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนปัจฉาชาติปัจจัย
มี ๓ วาระ ฯลฯ

กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนอาเสวนปัจจัย
มี ๓ วาระ.

[๔๐๔] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมม-
ปัจจัย

คือ กุศลเจตนา เจือกับชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลเกิดขึ้น.

๒. อกุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนกัมม-
ปัจจัย

คือ อกุศลเจตนา เจือกับขั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นกัมมปัจจัย

คือ เจตนาที่เป็นอภัยกตกิริยา เจือกับขั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกต-
กิริยาเกิดขึ้น.

[๔๐๕] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปาก-
ปัจจัย

๒. อกุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น ฯลฯ

๓. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นวิปากปัจจัย

คือ ขั้น ๓ เจือกับขั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตกิริยาเกิดขึ้น.

นกัมมปัจจัย นวิปากปัจจัย ในปัจจนียวิภังค์ในสังสัฏฐวาระ ไม่มี
ปฏิสันธิ คงมีแต่ในปัจจัยทั้งหมดที่เหลือ.

[๔๐๖] ๑. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นghanปัจจัย

คือ ขั้น ๓ เจือกับขั้น ๑ ที่สหรรคด้วยปัญญาวิญญาณเกิดขึ้น,
ฯลฯ ขั้น ๒ เจือกับขั้น ๒ เกิดขึ้น.

[๔๐๗] ๑. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ

นมัคคปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ เจือกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกต-
กิริยา ซึ่งเป็นเหตุกะเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้นที่ ๒ เจือกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น. ใน
อเหตุกปฏิสนธิขณะ ฯลฯ.

[๔๐๘] ๑. กุศลธรรม เจือกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิปยุตต-
ปัจจัย

คือ ในอรุปรภูมิ ชั้นที่ ๓ เจือกับชั้นที่ ๑ เกิดขึ้น ฯลฯ ชั้นที่ ๒
เจือกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

๒. อกุศลธรรม เจือกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนวิป-
ยุตตปัจจัย

คือ ในอรุปรภูมิ ชั้นที่ ๓ เจือกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น ฯลฯ
ชั้นที่ ๒ เจือกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

๓. อภัยกตธรรม เจือกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะ
นวิปยุตตปัจจัย

คือ ในอรุปรภูมิ ชั้นที่ ๓ เจือกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และ
อภัยกตกิริยาเกิดขึ้น ฯลฯ ชั้นที่ ๒ เจือกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

นวิปยุตตปัจจัย ไม่มีปฏิสนธิ.

การนับวาระในปัจฉิมะแห่งสังสัจจวาระ

[๔๐๙] ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
ปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉิมชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน

นอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๑๐] เพราะนเหตุปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๑๑] เพราะนเหตุปัจจัย นอธิปัตติปัจจัย ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๑๒] เพราะนเหตุปัจจัย นอธิปัตติปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๑๓] เพราะนเหตุปัจจัย นอธิปัตปัจจัย นปุเรชาตปัจจัย นปัจฉา-
ชาตปัจจัย นอาเสวนปัจจัย ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี
๒ วาระ.

[๔๑๔] เพราะนเหตุปัจจัย นอธิปัตปัจจัย นปุเรชาตปัจจัย นปัจฉา-
ชาตปัจจัย นอาเสวนปัจจัย นกัมมปัจจัย ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ
... ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๔๑๕] เพราะนเหตุปัจจัย นอธิปัตปัจจัย นกัมมปัจจัย นวิปาก-
ปัจจัย นมัคคปัจจัย ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๔๑๖] เพราะนอธิปัตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑
วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๑๗] เพราะนอธิปัตปัจจัย นเหตุปัจจัย ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๒
วาระ... ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๑๘] เพราะนปุรชาตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี
๓ วาระ.

[๔๑๙] เพราะนปุรชาตปัจจย นเหตุปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี ๒
วาระ... ในนปัจจชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอเสวนปัจจย มี ๒ วาระ
ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคค-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๒๐] เพราะนปัจจชาตปัจจย นอเสวนปัจจย ในนเหตุปัจจย
มี ๒ วาระ... ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุรชาตปัจจย มี ๓
วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคค-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๔๒๑] เพราะนอเสวนปัจจย นเหตุปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี
๒ วาระ... ในนปุรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๒
วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๒ วาระ ใน

นถานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจย มี ๒ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๒๒] เพราะนถมมปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ
ในนมหคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๔๒๓] เพราะนถมมปัจจย นเหตุปัจจย ในนอธิปติปัจจย มี ๑
วาระ... ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหคค-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๒๔] เพราะนวิปากปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ... ใน
นอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉา-
ชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนถมมปัจจย
มี ๓ วาระ ในนมหคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๔๒๕] เพราะนวิปากปัจจย นเหตุปัจจย นอธิปติปัจจย นปุเรชาต-
ปัจจย นปัจฉาชาตปัจจย นอาเสวนปัจจย ในนถมมปัจจย มี ๑ วาระ
...ในนมหคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๔๒๖] เพราะนณานปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจยชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ.

[๔๒๗] เพราะนณานปัจจย นเหตุปัจจย นอธิปัตติปัจจย นปัจจย-
ชาติปัจจย นอาเสวนปัจจย ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ.

[๔๒๘] เพราะนมัคคปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอธิปัตติ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจยชาติปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๒๙] เพราะนวิปยุตตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจย-
ชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ.

[๔๓๐] เพราะนวิปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี
๒ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจย มี ๒ วาระ ในนปัจจยชาติปัจจย มี ๒
วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๒ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ.

[๔๓๑] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอธิปติปัจจัย นปุเร-
ชาตปัจจัย นปัจจนชาติปัจจัย นอาเสวนปัจจัย นกัมมปัจจัย นวิปาก-
ปัจจัย ในนมหัคคปัจจัย มี ๑ วาระ.

ปัจจัยนีนัย จบ

อรรถกถาปัจจัยนีนัย

ก็กุศลย่อมมีไม่ได้ใน ปัจจัยนีนัย ฉะนั้น ท่านจึงทำวิสัญญาคั้ง
แต่อกุศลเท่านั้น เป็นต้นไป. วิสัญญานั้นมีเนื้อความกระ้างแล้วทั้งนั้น.
ก็คำว่า นเหตุยา เทว ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ เป็นอาทินั้นใด อัน
ท่านกล่าวไว้เพื่อการกำหนดวิสัญญานในปัจจัยนีนัย โดยการคำนวณ ในคำนั้น
มีการกำหนด (ปริเฉท) ๓ อย่าง คือ เทว ๒, ตีณิ ๓, เอกิ ๑. บัณฑิต
พึงทราบการคำนวณเพราะการเทียบเคียงปัจจัยในทุกตักะ เป็นต้น ด้วย
อำนาจแห่งปริเฉทเหล่านั้น. แม้ในอธิการนี้ก็ย่อมได้เฉพาะวิสัญญาคั้งที่มีการ
คำนวณได้น้อยกว่า เพราะเทียบเคียงปัจจัยที่คำนวณได้มากกว่ากับปัจจัย
ที่คำนวณได้น้อยกว่า. ย่อมได้วิสัญญาคั้งที่มีจำนวนเท่ากัน เพราะเทียบเคียง
กับปัจจัยที่คำนวณได้เท่ากัน. ก็เพราะในวาระนี้มีรูปธรรมเท่านั้นเป็น
ปัจจัยยุบบัน ฉะนั้น ท่านจึงแสดงปัจจัย ๑๐ คือ นเหตุปัจจัย นอธิปติ-
ปัจจัย นปุเรชาตปัจจัย นปัจจนชาติปัจจัย นอาเสวนปัจจัย นกัมมปัจจัย
นวิปากปัจจัย นฉานปัจจัย นมหัคคปัจจัย และนวิปยุตตปัจจัย โดยความ
เป็นปัจจนิก. ปัจจัยที่เหลือ ๑๔ ย่อมมีไม่ได้. แม้ในบรรดาปัจจัยที่มีได้

เหล่านั้น นกัมมปัจจัยและนวิปากปัจจัยย่อมไม่ได้ปัจจัยขันธ์ที่เป็นวิปาก.
คำว่า นเหตุปัจจัย นอริปัตติยา เทว เพราะนเหตุปัจจัย ในนอริปัตติ-
ปัจจัย มี ๒ วาระ คือ วิสัชนา ๒ ที่ได้ในนเหตุปัจจัย. แม้ในหมวด ๒
แห่งวิสัชนาที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน. สองบทว่า นกมฺเม เอกํ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๑ วาระ คือ อภัยกตํกัปปกตํ เพราะจัดอเหตุกิริยา
เจตนาให้เป็นปัจจัยขันธ์. สองบทว่า นวิปาก เทว ความว่า วิสัชนา ๒
ด้วยอำนาจอเหตุกโมหะและอเหตุกิริยา. สองบทว่า นฉาน เอกํ พิง
ทราบว่าเป็นอภัยกตํวิสัชนา ด้วยอำนาจอเหตุกปัญญาวิญญาณ. สอง
บทว่า นมคฺเช เอกํ พิงทราบอภัยกตํวิสัชนาด้วยอำนาจอเหตุกวิปาก
และกิริยา. ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความในการเทียบเคียงปัจจัยทั้งปวงโดย
อุบายนี้แล.

อรรถกถาปัจจัยนีนัย จบ

อนุโลมปัจจัยนีนัย

การนับวาระในอนุโลมปัจจัยนีนัยแห่งสังสัฏฐวาระ

[๔๓๒] เพราะเหตุปัจจัย ในนอริปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉิมชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๓๓] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๓๔] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปติปัจจัย ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๓๕] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปติปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย สหชาตปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนินิสสยปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๓๖] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ฯลฯ ปุเรชาตปัจจัย อาเสวนปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๓๗] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ฯลฯ ปุเรชาตปัจจัย อาเสวนปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย ฯลฯ อวิคตปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๔๓๘] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ฯลฯ ปุเรชาตปัจจัย
กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๔๓๙] เพราะเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย ฯลฯ ปุเรชาตปัจจัย
กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย ฯลฯ อวิคตปัจจัย ในนปัจฉา-
ชาตปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๔๔๐] เพราะอารัมมณปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉา-
ชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

เพราะอารัมมณปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๔๑] เพราะอธิปัตติปัจจัย ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.

เพราะอธิปัตติปัจจัย เหตุปัจจัย ฯลฯ.

เพราะอนันตรปัจจัย เพราะสมันตรปัจจัย เพราะสหชาตปัจจัย

เพราะอัญญมัญญปัจจย เพราะนิสสยปัจจย เพราะอุปนิสสยปัจจย
พึงให้พิสดารเหมือนอย่าง เพราะอาร์มมณปัจจย เป็นมูล.

[๔๔๒] เพราะปุเรชาติปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑
วาระ.

[๔๔๓] เพราะปุเรชาติปัจจย เหตุปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ
... ในนปัจจชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ
ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๔๔] เพราะอาเสวนปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๒ วาร... ในนอธิปัตติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย
มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๔๔๕] เพราะอาเสวนปัจจย เหตุปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓
วาระ... ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๓ วาระ
ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปปยุตต-
ปัจจย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๔๖] เพราะกัมมปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ในอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

เพราะกัมมปัจจัย เพราะเหตุปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๔๗] เพราะวิปากปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ.

เพราะวิปากปัจจัย เหตุปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๔๘] เพราะอาหารปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

เพราะอาหารปัจฉัย เหตุปัจฉัย ในนอทธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๔๘] เพราะอินทริยปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๒ วาระ... ใน
นอทธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

เพราะอินทริยปัจฉัย เหตุปัจฉัย ในนอทธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๔๙] เพราะฉานปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๒ วาระ... ในนอทธิปัตติ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

เพราะฉานปัจฉัย เหตุปัจฉัย ในนอทธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๕๐] เพราะมัคคปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในนอทธิปัตติ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย

มี ๓ วาระ ในนอเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

เพราะมคคปัจฉัย เหตุปัจฉัย ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๕๒] เพราะสัมปยุตตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๒ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนมคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

เพราะสัมปยุตตปัจฉัย เหตุปัจฉัย ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๕๓] เพราะวิปยุตตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๒ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนมคคปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๔๕๔] เพราะวิปยุตตปัจฉัย เหตุปัจฉัย ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๓
วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนอเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ.

[๔๕๕] เพราะวิปยุตตปัจจย เหตุปัจจย อารัมมณปัจจย ใน
นอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ.

เพราะวิปยุตตปัจจย เหตุปัจจย อารัมมณปัจจย ฯลฯ ปุเร-
ชาติปัจจย ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ... ในนอาเสวนปัจจย มี
๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ.

เพราะวิปยุตตปัจจย เหตุปัจจย ฯลฯ ปุเรชาติปัจจย อาเสวน-
ปัจจย กัมมปัจจย อาหารปัจจย ฯลฯ อวิคตปัจจย ในนปัจฉชาติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ... ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ.

เพราะวิปยุตตปัจจย เหตุปัจจย ฯลฯ ปุเรชาติปัจจย กัมม-
ปัจจย วิปากปัจจย อาหารปัจจย ฯลฯ อวิคตปัจจย ในนปัจฉชาติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ.

[๔๕๖] เพราะอัติติปัจจย เพราะนัตติปัจจย เพราะวิคตปัจจย
เพราะอวิคตปัจจย พึงให้พิสดารเหมือนอย่างปัจจยที่มีอารัมมณปัจจย
เป็นมูล.

อนุโลมปัจจนีนัย จบ

อรรถกถาอนุโลมปัจจัยนัย

เฉพาะปัจจัย ๑๐ ปัจจัย มีเหตุปัจจัย เป็นต้น ที่กล่าวไว้ในหนหลัง ได้โดยเป็นปัจจัยะ ในอนุโลมปัจจัยนัยที่เหลือไม่ได้. แม้ในบรรดา ปัจจัยที่มีได้ ซึ่งตั้งอยู่โดยอนุโลม ในเหตุปัจจัยแม่เหล่านั้น ฌานปัจจัย และมัคคปัจจัยย่อมได้โดยเป็นปัจจัยะ. คำทั้งปวง พึงทราบด้วยอำนาจ แห่งคำที่กล่าวแล้วในหนหลัง.

อรรถกถาอนุโลมปัจจัยนัย จบ

ปัจจัยอนุโลมนัย

การนับวาระในปัจจัยอนุโลมแห่งสังคัลฐวาระ

[๔๕๗] เพราะเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ใน อนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๕๘] เพราะเหตุปัจจัย นอริปติปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ฯลฯ ในอวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

ในทุกปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๕๙] เพราะเหตุปัจจัย นอริปติปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๒ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๖๐] เพราะเหตุปัจจัย นอริปติปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย นปัจฉา-ชาติปัจจัย นอาเสวนปัจจัย นกัมมปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ใน

สัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

ในทุกปัจจย มี ๑ วาระ.

[๔๖๑] เพราะนเหตุปัจจย นอริปติปัจจย นปุเรชาติปัจจย นปัจฉา-
ชาติปัจจย นอเสวนปัจจย นกัมมปัจจย นวิปากปัจจย นมคฺคปัจจย
นวิปยุตตปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจจย
มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ
ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑
วาระ ในฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
อตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๑
วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

(เพราะนวิปากปัจจย เพราะนมคฺคปัจจย นวิปยุตตปัจจย ก็
เช่นเดียวกันกับ นกัมมปัจจย).

[๔๖๒] เพราะนอริปติปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในอารัมมณ-
ปัจจย มี ๓ วาระ... ฯลฯ ... ในอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

เพราะนอริปติปัจจย นเหตุปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๒
วาระ ... ในอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

วาระซึ่งมี นอริปติปัจจยเป็นมูล ฟังแจกอย่างเดียวกันกับวาระซึ่ง
มี นเหตุปัจจยเป็นมูล โดยยึด นเหตุปัจจย เป็นหลัก.

๑. สงสัยบาติเกิน.

[๔๖๓] เพราะนปุเรชาติปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ.

พึงให้พิสดารต่อไปทุก ๆ บท. ในบทที่ไม่ได้เขียนไว้ มี ๓ วาระ
เช่นนี้.

ในวาระซึ่งมีนปุเรชาติปัจฉัยเป็นมูล พึงกระทำปัญหาในอาเสวน-
ปัจฉัย และในมัคคปัจฉัย อย่างละ ๑ ปัญหา โดยยึดเอาเหตุปัจฉัยเป็น
หลัก ส่วนที่เหลือเหมือนกับบนเหตุปัจฉัย.

เพราะนปัจฉาชาติปัจฉัย บริบูรณ์เหมือน เพราะนอธิปติปัจฉัย.

[๔๖๔] เพราะนกัมมปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ... ในอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจฉัย มี ๓
วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
อัญญมัญญุปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสย-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจฉัย มี
๓ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในฌานปัจฉัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตต-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอตติปัจฉัย มี ๓
วาระ ในนัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอวิคต-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ.

[๔๖๕] เพราะนกัมมปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ในอารัมมณปัจฉัย มี ๑
วาระ ในอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน

สหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี
๑ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ
ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑
วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๔๖๖] เพราะนกัมมปัจจัย นเหตุปัจจัย นอธิปัตติปัจจัย นปุเรชาติ-
ปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

บทที่เหลือ พึงให้พิสดารโดยอุบายนี้.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

[๔๖๗] เพราะนวิปากปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ พึง
แจกต่อไปให้บริบูรณ์. ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

เพราะนวิปากปัจฉัย นเหตุปัจฉัย นอธิปัตติปัจฉัย นปุเรชาติปัจฉัย

ในอารัมมณปัจฉัย มี ๒ วาระ... ในอนันตรปัจฉัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๒ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๒ วาระ ในฌานปัจฉัย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอตติปัจฉัย มี ๒ วาระ ในนัตติปัจฉัย มี ๒ วาระ ในวิกตปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๒ วาระ.

วาระซึ่งมี **นวิปากปัจฉัยเป็นมูล** มีข้อแตกต่างกันเพียงเท่านี้ ส่วนที่เหลือ เหมือนกันกับวาระซึ่งมี **นเหตุปัจฉัยเป็นมูล**.

[๔๖๘] เพราะนฌานปัจฉัย ในอารัมมณปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนัตติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๔๖๙] เพราะนฌานปัจฉัย **นเหตุปัจฉัย นอธิปัตติปัจฉัย นปัจฉา-ชาติปัจฉัย นอาเสวนปัจฉัย นมัคคปัจฉัย** ในอารัมมณปัจฉัย มี ๑

วาระ... ในอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๑
วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหาร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี
๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจจย มี
๑ วาระ.

[๔๗๐] เพราะนํคคปัจจย ในอาร์มมณปัจจย มี ๑ วาระ... ใน
อนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในสหชาติ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑
วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
อาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปากปัจจย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ
ในณานปัจจย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ
ในวิคตปัจจย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๔๗๑] เพราะนํคคปัจจย นเหตุปัจจย นอธิปติปัจจย นปุเรชาติ-
ปัจจย ในอาร์มมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในอัญญ-

มัชฌิมปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจฉิม มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉิม มี ๑ วาระ ในกัมมปัจฉิม มี ๑ วาระ ในวิปากปัจฉิม มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉิม มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉิม มี ๑ วาระ ในฌานปัจฉิม มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉิม มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจฉิม มี ๑ วาระ ในอรรถปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนัตติปัจฉิม มี ๑ วาระ ในวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ.

เพราะนมัคคปัจฉิม นเหตุปัจฉิม ฯลฯ แสดงโดยย่อ.

[๔๗๒] เพราะนวิปยุตตปัจฉิม ในเหตุปัจฉิม มี ๓ วาระ... ในอารัมมณปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอันนตรปัจฉิม มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจฉิม มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉิม มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจฉิม มี ๓ วาระ ในกัมมปัจฉิม มี ๓ วาระ ในวิปากปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอาหารปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจฉิม มี ๓ วาระ ในฌานปัจฉิม มี ๓ วาระ ในมัคคปัจฉิม มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอรรถปัจฉิม มี ๓ วาระ ในนัตติปัจฉิม มี ๓ วาระ ในวิคตปัจฉิม มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจฉิม มี ๓ วาระ.

[๔๗๓] เพราะนวิปยุตตปัจฉิม นเหตุปัจฉิม ในอารัมมณปัจฉิม มี ๒ วาระ... ในอนันตรปัจฉิม มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจฉิม มี ๒ วาระ ในสหชาติปัจฉิม มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจฉิม มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจฉิม มี ๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจฉิม มี ๒ วาระ ในอาเสวนปัจฉิม มี

๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๒ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๔๗๔] แม้วาระ ที่มีนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอริปติปัจจัย นปุรชาตปัจจัย นปัจฉาชาตปัจจัย นอาเสวนปัจจัยเป็นมูล เป็นอย่างเดียวกันกับวาระที่มีนเหตุปัจจัยเป็นมูล.

นกัมมปัจจัย นวิปากปัจจัย นมัคคปัจจัย

เมื่อเพิ่มมูลทั้ง ๓ นี้ ก็เป็นอย่างเดียวกัน.

เพราะนวิปยุตตปัจจัย ฯลฯ นมัคคปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๑ วาระ...ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

ปัจจนียานุโลมณํ จบ

สังสัฏฐวาระ จบ

อรรถกถาปัจจนียานุโลมณัย

อเหตุกโมหะเท่านั้น ย่อมได้มานปัจจัย และมัคปัจจัย ในเหตุ-
ปัจจัยยุบกันในปัจจนียานุโลม. ธรรมเหลือย่อมไม่ได้. **นกัมมปัจจัย**
นเหตุปัจจัย **นอธิปติปัจจัย** และ**นปุรชาติปัจจัย** ผู้ศึกษาพึงทราบ
ว่า ย่อมได้อเหตุกจิต ๘ ในนณมานปัจจัย. คำว่า **อารมณ** เอก์ ใน
อารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ คือ อphyakตะกัับอphyakตะ ด้วยอำนาจ
อเหตุกกริยเจตนาในอรูปรูป. วิชัณาใดย่อมได้และไม่ได้โดยอุบายนี้ บัณชิต
พึงทราบวิธีคำนวณในปัจจัยทั้งปวงด้วยอำนาจวิชัณานั้น.

อรรถกถาปัจจนียานุโลมณัย จบ

วรรณนาแห่งสังสัฎฐวาระ จบ

๖. สัมปยุตตวาระ

อนุโลมณัย

[๔๗๕] ๑. กุศลธรรม ประกอบกับกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ ประกอบกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศลเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ ประกอบกับชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ ประกอบกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

[๔๗๖] ๒. อกุศลธรรม ประกอบกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ ประกอบกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ ประกอบกับชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ ประกอบกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

[๔๗๗] ๓. อภัยกตธรรม ประกอบกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ ประกอบกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยาเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ ประกอบกับชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ ประกอบกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๓ ประกอบกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบากเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ ประกอบกับชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ ประกอบกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

การนับวาระในอนุโลมแห่งสัมปยุตตวาระ

[๔๗๘] ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาร์มมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในอธิปัตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมม-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓
วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
มักคปัจจัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ
ในวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

อนุโลมนัย จบ

ปัจจนีนิย

[๒๗๕] ๑. อกุศลธรรม ประกอบกับอกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะ
นเหตุปัจจัย

คือ โมหะ ที่สหระคด้วยวิจิกิจณา ที่สหระคด้วยอุทัจจะ ประกอบ
กับขันธ ที่สหระคด้วยวิจิกิจณา ที่สหระคด้วยอุทัจจะเกิดขึ้น.

[๔๘๐] ๒. อภัยกตธรรม ประกอบกับอภัยกตธรรมเกิดขึ้น
เพราะนเหตุปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๓ ประกอบกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอัพยาตวิบากและอัพยาต-
กิริยา ซึ่งเป็นเหตุกะเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ ประกอบกับชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น,
ชั้นที่ ๒ ประกอบกับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น.

ในอเหตุกปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๓ ประกอบกับชั้นที่ ๑ ที่เป็นอัพยาต-
วิบากเกิดขึ้น, ชั้นที่ ๑ ประกอบกับชั้นที่ ๓ เกิดขึ้น, ชั้นที่ ๒ ประกอบ
กับชั้นที่ ๒ เกิดขึ้น ฯลฯ.

การนับวาระในปัจจุบันะแห่งสัมปยุตตวาระ

[๔๘๑] ในนเหตุปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑
วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

ปัจจัยนัย จบ

อนุโลมปัจจัยนัย

การนับวาระในอนุโลมปัจจัยะแห่งสัมปยุตตวาระ

[๔๘๒] เพราะเหตุปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน

นอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.

อนุโลมปัจจนีนัย จบ

การนับวาระในปัจจนีนุโลมแห่งสัมปยุตตวาระ

[๔๘๓] เพราะนเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ใน
อนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในสหชาติ-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี
๒ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ
ในอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๒ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอตฺธิปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนตฺธิปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ ในอวิกตปัจจัย
มี ๒ วาระ.

ปัจจนีนยานุโลมนัย จบ

สัมปยุตตวาระ จบ

ข้อความในสัมปยุตตวาระ เหมือนข้อความในสังสัฎฐวาระ.

ข้อความในสังสัฎฐวาระ เหมือนข้อความในสัมปยุตตวาระ.

อรรถกถาสัมปยุตตวาระ

ฟังทราบวินิจฉัยใน สัมปยุตตวาระ ต่อไป:-

คำว่า กุสลัมม สมฺปยุตฺโต ประกอบกับกุศลธรรม ความว่า ทำกุศลธรรมให้เป็นสัมปยุตตปัจจัย. คำที่เหลือในวรรคนานี้ ฟังทราบตามนัยที่กล่าวไว้ในสังสัฏฐวาระ. ส่วนในที่สุดของสัมปยุตตวาระนี้ คำว่า อรรถว่า สังสัฏฐะ เจือ มีความหมายเท่ากับ สัมปยุตตะ ประกอบ อรรถว่า สัมปยุตตะ ประกอบ มีความหมายเท่ากับ สังสัฏฐะ เจือ ดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้เพื่อแสดงความไม่ต่างกัน โดยใจความแห่งวาระทั้งสองนี้. จริงอยู่ เมื่อว่าโดยใจความ วาระทั้งสองนี้ ไม่มีข้อแตกต่างกัน เหมือน ปฏิจจะ ศัพท์ กับ สหชาตะ และ ปัจจยะ กับ นิสสยะ ศัพท์นั้น ถึงอย่างนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ เพื่อกำหนดความของกันและกัน. จริงอยู่ ในคำมีอาทิว่า ม้าทั้งหลายอันเขาเอาเข้าคู่กันเทียมเข้าด้วยกัน ดังนี้. แม้สิ่งที่ไม่ได้ประกอบกัน ท่านก็เรียกว่า สังสัฏฐะได้. ในคำว่า วิมังสานันใด สหคตแล้วด้วยโกสัชชะ สัมปยุตแล้วด้วยโกสัชชะ ดังนี้ เป็นต้น. แม้สิ่งที่ระคนปนกันก็มาเป็นสัมปยุตได้. วาระทั้งสองนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้เพื่อให้เน้นหนักถึงภาวะที่สัมปยุตตปัจจัย ซึ่งมีลักษณะเกิดในคราวเดียวกันเป็นต้น เป็นสังสัฏฐวาระ และเพื่อให้เน้นหนักถึงสังสัฏฐธรรม ซึ่งมีการเกิดในคราวเดียวกันเป็นต้น เป็นลักษณะ เป็นสัมปยุตตปัจจัย โดยสัมปยุตตวาระ. อีกอย่างหนึ่ง

พระอภิธรรมปิฎก ปุฏฐาน เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 403

วาระทั้งสองนี้ บัณฑิตพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้โดยเป็น
เทศนาวิลาส ตามอำนาจอัยยาศัยของเหล่าสัตว์ผู้จะตรัสรู้โดยประการนั้น
และด้วยอำนาจพระปรีชาอันแตกฉานในนิรุตติปฏิสัมภทา.

อรรถกถาสัมปยุตตวาระ จบ

๗. ปัญหาวาระ

อนุโลมณัย

๑. เหตุปัจจัย

[๔๘๔] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
เหตุปัจจัย

คือ เหตุทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นทั้งหลาย
ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย.

๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาคตธรรม ด้วยอำนาจ
ของเหตุปัจจัย

คือ เหตุทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วย
อำนาจของเหตุปัจจัย.

๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัปยาคตธรรม
ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย

คือ เหตุทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น และจิตต-
สมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย.

[๔๘๕] อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
เหตุปัจจัย

คือ เหตุทั้งหลายที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นทั้งหลาย
ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย.

๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ

ของเหตุปัจจัย

คือ เหตุทั้งหลายที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย.

**๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอภัยกต-
ธรรม ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย**

คือ เหตุทั้งหลายที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย.

**[๔๘๖] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของเหตุปัจจัย**

คือ เหตุทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย

ในปฏิสนธิขณะ เหตุทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย.

อรรถกถาปัญหาวารวิภังค์

ก็ในวาระ ๖ เหล่านี้ บัณฑิตพึงทราบปณิกะดังนี้ว่า ปัจจัยบางอย่างไม่ตั้งอยู่โดยเป็นอนุโลมเลย ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนิกเท่านั้นก็มี, บางอย่างไม่ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนิกเลย ตั้งอยู่โดยเป็นอนุโลมเท่านั้นก็มี, บาง

อย่างตั้งอยู่ทั้งโดยเป็นอนุโลมและเป็นปัจจนิกไม่แน่นอนทั้งสองฝ่าย. ก็ในบรรดาปณิกะเหล่านั้น **ปัญหาที่ ๑** พึงทราบด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจย **ปัญหาที่ ๒** พึงทราบด้วยอำนาจตูกกะปิฎฐาน **ปัญหาที่ ๓** พึงทราบด้วยอำนาจปัจจยที่เหลือที่เหมาะสมกัน.

อรรถกถาเหตุปัจจย

พึงทราบวินิจฉัยใน **ปัญหาวาระ** ต่อไป. คำว่า **กุศลธรรมเป็นปัจจยแก่กุศลธรรม** ด้วยอำนาจของเหตุปัจจย ดังนี้เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ เพื่อแสดงวิสัยนาบุจณาที่พึงยกขึ้นในกุศลตีกะ ด้วยอำนาจปัจจยที่ได้มีอยู่ มีอาทิว่า **"กุศลธรรม เป็นปัจจยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของเหตุปัจจยพึงมีหรือ"** ดังนี้ อันธรรมากุศลธรรมนี้ เมื่อเกิดขึ้นเอง ย่อมเกิดขึ้นเพราะปัจจย ๒๒ ที่เหลือ เว้นปัจฉาชาตปัจจย และวิปากปัจจย. กุศลธรรมเมื่อจะเป็นปัจจยแก่กุศล ก็ย่อมเป็นปัจจยโดยปัจจย ๒๐ ที่เหลือเว้นปุเรชาตปัจจย ปัจฉาชาตปัจจย วิปากปัจจย และวิปยุตตปัจจย เพราะฉะนั้น กุศลธรรมย่อมเป็นปัจจยแก่กุศลธรรมด้วยปัจจยเหล่าใด เพื่อจะแสดงปัจจยเหล่านั้นตามลำดับ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงเริ่มคำว่า **เหตุปัจจย** เป็นต้น.

พึงทราบอธิบายในคำนั้นต่อไป เทศานานี้อันใดที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ตรัสว่า **เหตุเป็นปัจจยแก่ธรรมทั้งหลายที่สัมปยุต** เหมือนใน **ปัจจยวิงควาระ** (แต่) ตรัสว่าเป็นปัจจยแก่ขันธทั้งหลายที่สัมปยุตตดังนี้ ในการที่พระพุทธองค์ตรัสเทศนาอย่างนั้น มีประโยชน์ในการที่ทรงกระทำอย่างนั้น. จริงอยู่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า **ธมฺมานํ** ดังนี้ เพื่อจะแสดง

อรรถว่า ว่างเปล่าในปัจฉยวิภังควาระนั้น ธรรมทั้งหลายเมื่อจะเกิดแต่ปัจฉย
ย่อมเกิดโดยเป็นกองธรรม หากเกิดขึ้นโดยเป็นสภาพโดดเดี่ยวไม่ เพราะ-
ฉะนั้น เพื่อแสดงอรรถว่าเป็นกองในปัญหาวารวิภังคนี้ พระองค์จึงตรัสว่า
ขุณฺฐานิ. อีกประการหนึ่ง การแสดงปัจฉยูปบัน พระองค์ทรงยกขึ้นแล้ว
ด้วยอำนาจแห่งขั้นชั้นในปฏิจวาระเป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงทรงยกขึ้นแสดง
แม้ในปัญหาวารวิภังคนี้อีก โดยลำดับนั้นทีเดียว. ถามว่า ก็เพราะเหตุไรใน
วาระเหล่านี้ จึงทรงยกขึ้นเพื่อแสดงอย่างนั้น. แก้วว่า เพื่อแสดงการจำแนก
โดยไม่ปะปนกัน จริงอยู่ เมื่อพระองค์ตรัสโดยนัยเป็นต้นว่า ธรรมที่เหลือ
เกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมอันหนึ่ง คัจฉนี้ ผู้ศึกษาก็ไม่สามารถจะทราบปัจฉย
และปัจฉยูปบันโดยไม่ปะปนกันได้ว่า ธรรมโน้นเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรม
ชื่อโน้น เมื่อเป็นอย่างนั้น อุเทศกับนิเทศก็จะไม่มีข้อแปลกกัน เพราะ-
ฉะนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบว่า พระพุทธองค์ทรงแยกเทศนาขึ้นอย่างนี้ ก็เพื่อ
แสดงวิภาคโดยไม่ปะปนกัน.

คำว่า จิตตสมุฏฐานิ นี้ ตรัสเพื่อแสดงกุศลว่าเป็นปัจฉยแก่
อัปยาคตะโดยเหตุปัจฉย. แต่ในปัจฉยวิภังค พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรง
ทำวิภาคด้วยอำนาจกุศลเป็นต้น ไม่ตรัสว่ามีจิตเป็นสมุฏฐาน แต่ตรัสว่ามี
เหตุโน้น เป็นสมุฏฐาน เพื่อแสดงรูปที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งเหตุทั้งหมด
โดยสามัญ เพราะฉะนั้น รูปที่มีอัปยาคตะเหตุเป็นสมุฏฐาน ในปัจฉย-
วิภังคนี้จึงรวมไปถึงกัมมชรูปในปฏิสนธิด้วย. ผู้ศึกษาพึงทราบใจความ
ในวิชันนาที่เหลือซึ่งเป็นแบบเดียวกันนี้.

อรรถกถาเหตุปัจฉย จบ

๒. อารัมมณปัจจัย

[๔๘๗] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอารัมมณปัจจัย

คือ ๑. บุคคลให้ทาน สมาทานศีล การทำอุโบสถกรรม แล้ว
พิจารณา ทาน, ศีล, อุโบสถกรรมนั้น.

๒. บุคคลพิจารณากุศลทั้งหลาย ที่สั่งสมไว้ดีแล้วในกาลก่อน.

๓. บุคคลออกจากฌาน แล้วพิจารณาฌาน.

๔. พระเสขบุคคล พิจารณาโคตรภู พิจารณาโวทาน.

๕. พระเสขบุคคล ออกจากมรรค พิจารนามรรค.

๖. พระเสขบุคคล หรือปุถุชนก็ตาม พิจารณาเห็นแจ้งซึ่ง
กุศล โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๗. บุคคลรู้จักของท่านผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยกุศลจิต ด้วย
เจโตปริยญาณ.

๘. อากาสนัญญาตนกุศล เป็นปัจจัยแก่วิญญาณัญญาตน-
กุศล ด้วยอำนาจของอารัมมณปัจจัย

๙. อากาสนัญญาตนกุศล เป็นปัจจัยแก่เนวสัญญานาสัญญา-
ตนกุศล ด้วยอำนาจของอารัมมณปัจจัย.

๑๐. กุศลขั้นทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่อิทธิวิชญาณ เจโตปริย-
ญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ยถากัมมุปลญาณ และอนาคตังสญาณ
ด้วยอำนาจของอารัมมณปัจจัย.

[๔๘๘] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ

ของอาร์มมณปัจจัย

คือ ๑. บุคคลให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม แล้ว ยินดีเพิลิดเพลินซึ่งกุศลนั้น เพราะปรารภกุศลนั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา อุทัจจะ และโทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลยินดีเพิลิดเพลิน ซึ่งกุศลทั้งหลายที่ตนสั่งสมไว้แล้ว ในกาลก่อน เพราะปรารภกุศลนั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา อุทัจจะ และโทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๓. บุคคลออกจากฌานแล้ว ยินดีเพิลิดเพลินซึ่งฌาน เพราะปรารภฌานนั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา อุทัจจะ ย่อมเกิดขึ้น, สำหรับ ท่านผู้มีวิปฏิสาร เมื่อฌานเสื่อมแล้ว โทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

[๔๘๙] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ

ของอาร์มมณปัจจัย

คือ ๑. พระอรหันต์ออกจากมรรคแล้ว พิจารณามรรค, พิจารณา ถึงกรรมที่สั่งสมไว้ดีแล้วในกาลก่อน, พิจารณาเห็นแจ้งซึ่งกุศล โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, รู้ซึ่งจิตของท่านผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยกุศลจิต ด้วยเจโตปริยญาณ.

๒. พระเสขบุคคล หรือปุถุชนก็ตาม พิจารณาเห็นแจ้งซึ่ง กุศล โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เมื่อกุศลดับไป แล้ว ตทอาร์มมณจิตอันเป็นวิบาก ย่อมเกิดขึ้น.

๓. บุคคลยินดีเพติดเพลินซึ่งกุศล เพราะปรารภกุศลนั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกจนา อุทัจจะ และโทมนัส ย่อมเกิดขึ้น เมื่ออกุศลดับไปแล้ว ตทาร์มมฉิตอันเป็นวิบาก ย่อมเกิดขึ้น.

๔. อากาสนัญญาตคนกุศล เป็นปัจจัยแก่วิญญาณัญญาตคน- วิบาก และกิริยา ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

๕. อากัญญาตคนกุศล เป็นปัจจัยแก่เนวสัญญานาสัญญา- ตคนวิบาก และกิริยา ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

๖. ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ยถากัมมุปคญาณ อนาคตังสญาณ และอาวัชชนะ ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

[๔๕๐] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ ของอาร์มมณปัจจัย

คือ ๑. บุคคลยินดีเพติดเพลินซึ่งรากะ เพราะปรารภรากะนั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกจนา อุทัจจะ และโทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลยินดีเพติดเพลินซึ่งทิฏฐิ เพราะปรารภทิฏฐินั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกจนา อุทัจจะ และโทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๓. เพราะปรารภวิจิกจนา วิจิกจนา ทิฏฐิ อุทัจจะ และ โทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๔. เพราะปรารภอุทัจจะ อุทัจจะ ทิฏฐิ วิจิกจนา และ โทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๕. เพราะปรารภโทมนัส โทมนัส ทิฎฐิ วิจิกิจจา และ
อุทัจจะ ย่อมเกิดขึ้น.

**[๔๕๑] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย**

คือ ๑. พระเสขบุคคลพิจารณาภิเลสที่ละแล้ว, พิจารณาภิเลสที่ข่ม
แล้ว, ย่อมรู้กิเลสที่เคยเกิดมาแล้วในกาลก่อน.

๒. พระเสขบุคคลหรือปุถุชนก็ตาม เห็นแจ้งอกุศล โดยความ
เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, ย่อมรู้จิตของบุคคลผู้มีความ
พร้อมเพรียงด้วยอกุศลจิต ด้วยเจโตปริยญาณ.

๓. ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่เจโตปริยญาณ
บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ยถากัมมุปกญาณ อนาคังสญาณ และอาวัชชนะ*
ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

**[๔๕๒] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อพยาคตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอาร์มมณปัจจัย**

คือ ๑. พระอรหันต์พิจารณาภิเลสที่ละแล้ว, รู้กิเลสที่เคยเกิดมา
แล้วในกาลก่อน ๆ, ย่อมพิจารณาเห็นแจ้งอกุศลธรรม โดยความเป็นของ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, รู้จิตของบุคคลผู้มีความพร้อมเพรียงด้วย
อกุศลจิต ด้วยเจโตปริยญาณ.

๒. พระเสขะหรือปุถุชนก็ตาม พิจารณาเห็นแจ้งอกุศล โดย
ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เมื่ออกุศลดับไปแล้ว
ตทอาร์มมณจิตอันเป็นวิบากย่อมเกิดขึ้น.

๑. บาลีเกิน เพราะอาวัชชนะเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล.

๓. บุคคลยินดีเปลิดเพลินซึ่งอกุศล เพราะปรารถนากุศลนั้น
ราคะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา อุทธัจจะ และโทมนัส ย่อมเกิดขึ้น เมื่ออกุศลดับ
ไปแล้ว ตทาร์มมณจิตอันเป็นวิบาก ย่อมเกิดขึ้น.

๔. ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่เจโตปริยาณ
ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ยถากัมมุปคญาณ อนาคตังสญาณ และอาวัชชนะ
ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

[๔๕๓] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของอาร์มมณปัจจัย

คือ ๑. พระอรหันต์พิจารณาผลจิต พิจารณานิพพาน.

๒. นิพพาน เป็นปัจจัยแก่ผลจิต และแก่อวัชชนจิต ด้วย
อำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

๓. พระอรหันต์ย่อมเห็นแจ้งซึ่งจักขุโดยความเป็นของไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เห็นแจ้งซึ่งโสตะ ฆานะ จิวหา กายะ รูป เสียง
กลิ่น รส โสณัฐพะ หทยวัตถุ และชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก
และอภัยกตกิริยา โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๔. พระอรหันต์เห็นรูปด้วยทิพยจักขุ ฟังเสียงด้วยทิพโสทธาตุ
รู้จิตของท่านผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยจิต ที่เป็นอภัยกตวิบากและอภัย-
กตกิริยา ด้วยเจโตปริยญาณ.

๕. อากาสนัญญาตนกิริยา เป็นปัจจัยแก่วิญญาณัญญาตน-
กิริยา ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

๖. อากิญจัญญัตนกิริยา เป็นปัจจัยแก่เนวสัจญญานาสัจญญา-
ตนกิริยา ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

๗. รุปายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย.

๘. สัททายตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณ.

๙. คันธายตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญาณ.

๑๐. รสายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชีวหาวิญญาณ.

๑๑. โสภณัฐพายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจ
ของอาร์มมณปัจจัย.

๑๒. ชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตตะ เป็นปัจจัยแก่อิทธิวิธญาณ
เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ อนาคตังสญาณ และอาวัชชนะ
ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

[๔๕๔] ๘. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอาร์มมณปัจจัย

คือ ๑. พระเสขะทั้งหลายพิจารณาผลจิต พิจารณานิพพาน.

๒. นิพพานเป็นปัจจัยแก่โคตรภู โวทาน และมรรค ด้วย
อำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

๓. พระเสขะหรือปุถุชนก็ตาม พิจารณาเห็นแจ้งซึ่งจักขุ โดย
ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา พิจารณาเห็นแจ้งซึ่งโสตะ
ฆานะ ชิวหา กายะ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณัฐพะ หทยวัตถุ และ

ขั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๔. พระอรหันต์เห็นรูปด้วยทิพยจักขุ ฟังเสียงด้วยทิพโสทรธาตุ รู้จิตของท่านผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยจิต ที่เป็นอภัยกตวิบากและอภัยกตกิริยา ด้วยเจโตปริยญาณ.

๕. ขั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตตะ เป็นปัจจัยแก่อิทธิวิธญาณ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และอนาคตังสญาณ ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย.

[๔๕๕] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณปัจจัย

คือ ๑. บุคคลย่อมยินดีเพลิดเพลินซึ่งจักขุ เพราะปรารถนัจฉกษุ นั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉนา อุทัจฉจะ โทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลยินดีเพลิดเพลินซึ่งโสทรธะ ฉานะ ชิวหา กายะ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หทยวัตถุ และขั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบากและอภัยกตกิริยา เพราะปรารถนัจฉกษุ นั้น รากะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉนา อุทัจฉจะ โทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

อรรถกถาอาร์มมณปัจจัย

สองบทว่า ทานํ ทตฺวา คือ สละของที่ควรให้ อีกอย่างหนึ่งได้แก่ เจตนาเป็นเหตุให้ บทว่า ทตฺวา คือ ชำระเจตนาให้ผ่องแผ้ว คือให้หมดจด.

สองบทว่า **สีล สมาพิตฺวา** คือ สมาทานนิจศีล ด้วยอำนาจศีล
มีองค์ ๕ หรือองค์ ๑๐ เป็นต้น สมาทานวิริตฺถิรํ แสดงแล้วด้วยคำนี้
ส่วนสัมปตวิริตฺถิและสมุจเฉทวิริตฺถิไม่ได้ตรัสไว้ เพราะไม่ได้ปรากฏว่าเป็น
ศีลในโลก ถึงไม่ได้ตรัสไว้ก็จริง แต่ก็เป็นการมณปิจัยได้เหมือนกัน
บรรดาวิริตฺถิทั้งสองนั้น สมุจเฉทวิริตฺถิเป็นอารมณ์แห่งกุศลของพระเสขะ
จำพวกเดียว หาเป็นแก่นุคคอื่นไม่.

สองบทว่า **อุโปสถกมฺมํ กตฺวา** คือ ทำอุโบสถกิริยา ซึ่งมีองค์
แปดในวันอุโบสถ อันท่านกล่าวไว้อย่างนี้ว่า ไม่พึงฆ่าสัตว์ และไม่พึง
ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เป็นต้น.

สองบทว่า **ตํ ปจฺจเวกฺขติ** ความว่า พระเสขะหรือปุณฺณก็ตาม
ย่อมพิจารณากุศลนั้น อีกอย่างหนึ่ง แม้พระอรหันต์ก็ย่อมพิจารณา. จริงอยู่
สำหรับพระอรหันต์กุศลที่ทำไว้ก่อนก็ชื่อว่า เป็นกุศล ก็ท่านย่อมพิจารณา
ด้วยจิตใด จิตนั้นชื่อว่า กิริยาจิต เพราะฉะนั้น กิริยาจิตนั้น จึงไม่ได้ใน
อธิการนี้ว่า กุสโล ฆมฺโม กุสลสุส ฆมฺมสุส ดังนี้. จริงอยู่ กรรมที่ทำ
ใกล้ ๆ กัน ตรัสไว้ว่า ให้แล้ว สมาทานแล้ว กระทำแล้ว ในคำว่า
ปฺพุเพ สุฉินฺณานิ ดังนี้. กรรมเหล่านี้พึงทราบว่าเป็นไม่ได้ทำใกล้ ๆ กัน.
อีกอย่างหนึ่ง คำนี้ตรัสไว้ว่า เพื่อแสดงกามาวจรกุศลที่เกื้อด้วยบุญกิริยา
มีทาน เป็นต้น.

คำว่า **ฉานํ วุฏฺฐหิตฺวา** แปลว่า ออกแล้วจากฉาน อีกอย่างหนึ่ง
นี้แหละเป็นบาลี. คำว่า **เสกฺขา โคตฺรํ** ตรัสหมายถึงพระโสคานัน
จริงอยู่ พระโสคานันนั้นย่อมพิจารณาโคตฺรํ ส่วนคำว่า **โวทานํ** นี้
ตรัสหมายถึง พระสกทาคามี และพระอนาคามี เพราะว่าจิตของท่าน

เหล่านั้นชื่อว่าเป็นธรรมชาติผ่องแผ้ว. บทว่า **เสกฺขา** คือ พระโศดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี.

สองบทว่า **มคฺคา วุฏฺฐหิตฺวา** คือ ออกจากมรรคที่ตนได้แล้วด้วยอำนาจการก้าวล่วงภวังค์แห่งมรรคและผล ส่วนการออกจากมรรคล้วน ๆ นั้นแล้วพิจารณา ย่อมไม่มี. การเข้าถึงวิปัสสนา เป็นกุศลที่เป็นไปในภูมิ ๓ เท่านั้น. ผู้ศึกษาพึงทราบ ในคำนี้ว่า **กุสลํ อนิจฺจโต**. ก็กุศลชั้นวิปัสสนา เป็นกามาวจรอย่างเดียว. พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงแสดงรูปาวจรกุศลด้วยคำนี้ว่า **เจโตปริยญาณ**. แสดงเฉพาะอรูปาวจรกุศลที่กำลังเกิดขึ้นด้วยอำนาจเป็นอารมณ์แห่งอรูปาวจรกุศล ด้วยคำมีอาทิว่า **อากาสาณญ-จายตฺถ**. ทรงแสดงด้วยอำนาจธรรมเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคล ด้วยคำว่า **กุสลา ขนฺธา อิทธิวิธยาณสุต** เป็นต้น เพราะเหตุนี้เอง เจโตปริยญาณ แม้ท่านจะถือเอาในหนหลังแล้ว ก็ยังตรัสซ้ำไว้ในอธิการนี้อีก.

บทว่า **อสุสาเทติ** คือ เสวยและยินดีด้วยจิตอันสัมปยุตด้วยโลภะ ซึ่งสหระคตด้วยโสมนัส. บทว่า **อภินนฺหติ** ได้แก่ ยินดี คือเป็นผู้หรรษา ร่าเริง ด้วยอำนาจตัณหาที่มีปีติ หรือว่าย่อมยินดียิ่งด้วยอำนาจความเพลินใจในธรรมที่ตนเห็นแล้ว.

สองบทว่า **ราโค อุปฺปชฺชติ** ความว่า ราคะย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ยินดีอยู่ คำนี้ตรัสหมายถึงจิตที่สหระคตด้วยโลภะทั้ง ๘ ดวง.

สองบทว่า **ทิกฺขุติ อุปฺปชฺชติ** ความว่า ทิฏฐิที่สัมปยุตด้วยจิต ๔ ดวง ด้วยอำนาจความเห็นผิดเป็นต้น ว่าตนเป็นของมีในคนดังนี้ ย่อมเกิดแก่บุคคลผู้ยินดียิ่ง. ก็ในกรณีนี้วิจิกิจฉาย่อมเกิดแก่บุคคลผู้ไม่มีการ

ตัดสินใจ (สงสัย). อุทธัจจะย่อมเกิดแก่ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน โทสะย่อมเกิดแก่ผู้เดือดร้อนอยู่ว่า กรรมดี เรายังไม่ได้ทำเลยเป็นต้น.

สองบทว่า **ต อารพุก** ความว่า ทำกรรมเหล่านั้นซึ่งตนสั่งสมไว้แล้วในกาลก่อนให้เป็นอารมณ์. จริงอยู่ ศัพท์นี้อาเทศพหูพจน์เป็นเอกพจน์ อีกอย่างหนึ่ง คำนี้เป็นเอกพจน์ด้วยอำนาจชาติ.

คำว่า **อรหา มคฺคา วุฏฺฐหิตฺวา** ความว่า ออกแล้วด้วยอำนาจการก้าวล่วงภวังค์ ในลำดับแห่งผลในมคฺควิถี ก็ปัจเจกขณะจิตเป็นกิริยาพยากตะของพระอรหันต์นั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงอาร์มณปัจจัยแห่งกิริยาพยากตะอย่างนี้แล้ว เมื่อจะแสดงอาร์มณปัจจัยแห่งวิปากาพยากตะอีก จึงตรัส คำว่า **เสกฺขา วา** เป็นอาทิ. สองบทว่า **กุสเล นิรุทฺเธ** คือ เมื่อวิปัสสนาชนวิถิขาดไป. บทว่า **วิปาโก** ได้แก่ กามาวจรวิปาก. บทว่า **ตทารมฺมณตา** คือ โดยเป็นตทารมฺมณะ อธิบายว่า จิตนั้น (ตทารมฺมณจิต) ทำกุศลที่เห็นแจ้งแล้วซึ่งเป็นอารมณ์แห่งกุศลชวณะให้เป็นอารมณ์เกิดขึ้น. ก็แลจะเกิดด้วยอำนาจตทารมฺมณะอย่างเดียวเท่านั้นก็หาไม่ ยังเกิดด้วยอำนาจปฏิสนธิภวังค์และจุดด้วย. จริงอยู่ วิปากย่อมมีกุศลเป็นอารมณ์ได้เหมือนกัน สำหรับบุคคลผู้ทำกรรมให้เป็นอารมณ์แล้วถือปฏิสนธิ. แต่วิปากนั้นไม่ได้แสดงไว้ในที่นี้เพราะเข้าใจยาก. คำว่า **กุสลํ อสฺสทาเทติ** เป็นต้น ตรัสไว้เพื่อแสดงวิปากที่มีกุศลเป็นอารมณ์ในที่สุดแห่งอกุศลชวณะ.

คำนี้ว่า **วิญฺญาณญฺจายตนวิปากสฺส** ถึงจะเป็นธรรมที่เข้าใจยาก พระองค์ก็ตรัสไว้ด้วยอำนาจวิปากที่มีได้ เพราะมหัคคตวิปากไม่เกิดโดยความเป็นตทารมฺมณะ. บทว่า **กิริยสฺส** คือ อากาสนัญฺจายตนกุศล

เป็นปัจจัยโดยอาร์มณปัจจัย แก่กิริยาจิต ของบุคคลผู้บรรลุพระอรหัต แล้วเข้าสมาบัติโดยปฏิโลม หรือโดยมีฉานหนึ่งคั่น ในอารมณ์ที่เป็น อากาสนัญญาตนะ ที่ยังไม่เคยเข้า.

บทว่า เจโตปริยญาณสูตร เป็นต้น พึงเชื่อมกับอวัชชนะข้างหน้า ก็ในข้อนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่อวัชชนะ แห่งจิตเหล่านั้น (อภิญาญาจิต) โดยอาร์มณปัจจัย. บทว่า ราค คือ รากะของตนหรือของคนอื่น แคะในอธิการนี้วรรณนาปรากฏแล้ว ด้วยอำนาจแห่งรากะของตน. คำว่า อสุสาเทติ เป็นต้น มีอรรถดังกล่าวไว้ แล้ว แต่ในธรรมมีวิจิจจนาเป็นต้น ไม่ตรัสว่า อสุสาเทติ (ยอมยินดี) เพราะไม่มีภาวะที่จะนำยินดี ก็ทักขณีย่อมเกิดขึ้นในฐานะนี้. ทักขณิพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ตรัสไว้ก่อนตามลำดับที่มาถึง เพราะบทว่า อสุสาเทติ ตกไป ทักขณินั้นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสธรรมนั้น ๆ ในบรรดาธรรมมี วิจิจจนาเป็นต้น ซึ่งเป็นสภาคันก่อนแล้วตรัสไว้ในลำดับแห่งธรรม นั้น ๆ. ก็บรรดาธรรมมีรากะเป็นต้นเหล่านี้ พึงทราบการเกิดขึ้นแห่ง โทมนัส ด้วยอำนาจความอดกลั้นไม่ได้ว่า บาปกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นทำไม หรือด้วยอำนาจวิปฏิสารมีอาทิว่า เราทำความชั่วไว้ เราทำกรรมหยาบซ้ำไว้.

สองบทว่า จกขุ อนิจจโต ความว่า รูป ๑๑ คือ โอปาริกายตนะ ๑๐ และวัตรรูป ๑ ท่านถือเอาแล้ว เพราะปรากฏตามลำดับวิปัสสนา. รูปายตนะเป็นต้น ท่านก็ถือเอาอีก เพราะเป็นอารมณ์แห่งจกขุวิญญาณ เป็นต้น. ก็เพราะเทศนานี้ตรัสด้วยอำนาจแห่งวิญญาณ ไม่ได้ตรัสด้วยอำนาจธาตุ ฉะนั้นจึงไม่ถือเอาธาตุด้วย. พึงทราบอารมณ์ที่ถือเอา

แล้ว และยังไม่ได้อธิบายในที่ทั้งปวงอย่างนี้. คำว่า **ย่อมพิจารณาผล**
ย่อมพิจารณานิพพาน ตรีสไว้เพื่อแสดงอารมณ์แห่งกุศลที่เป็นตัว
พิจารณา.

อรรถกถาอรั่มมณปัจจัย จบ

๓. อธิปัตติปัจจัย

[๔๕๖] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อธิปัตติปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อรั่มมณาริบัติ และ สหชาติริบัติ
ที่เป็น อรั่มมณาริบัติ ได้แก่

๑. บุคคลให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม แล้วกระทำ
กุศลนั้นให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๒. บุคคลกระทำกุศลทั้งหลายที่สั่งสมไว้แล้วในกาลก่อน ให้เป็น
อารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๓. บุคคลออกจากฌานแล้ว การทำฌานให้เป็นอารมณ์อย่าง
หนักแน่น แล้วพิจารณา.

๔. พระเสขบุคคลทั้งหลาย การทำโคตรภูให้เป็นอารมณ์อย่าง
หนักแน่น แล้วพิจารณา การทำโวทานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น
แล้วพิจารณา.

๕. พระเสขบุคคลทั้งหลาย ออกจากมรรคแล้ว กระทำมรรคให้
เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

ที่เป็น สหชาติรูปติ ได้แก่

กุศลที่เป็นอธิบดี เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของอธิบดีปัจจัย.

[๔๕๗] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอธิบดีปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น อารัมมณารูปติ ได้แก่

๑. บุคคลให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรมแล้ว ย่อมยินดีผลิตเพลินเพราะกระทำกุศลนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำกุศลนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลย่อมยินดีผลิตเพลินซึ่งกุศลทั้งหลายที่สั่งสมไว้แล้วในกาลก่อน เพราะกระทำกุศลกรรมนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำกุศลนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

๓. บุคคลออกจากฌานแล้ว ย่อมยินดีผลิตเพลิน เพราะกระทำฌานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำฌานนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

[๔๕๘] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของอธิบดีปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณารูปติ และสหชาติรูปติ

ที่เป็น อารัมมณารูปติ ได้แก่

๑. พระอรหันต์ออกจากมรรค แล้วกระทำมรรคให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

ที่เป็น สหชาติรูปติ ได้แก่

กุศลที่เป็นอธิปัตติ เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของ
อธิปัตติปัจจัย.

๔. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยากธรรม

ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น สหชาติรูปติ ได้แก่

กุศลที่เป็นอธิปัตติ เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตตสมุฏฐานรูป
ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย.

[๔๕๕] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอธิปัตติปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณรูปติ และ สหชาติรูปติ

ที่เป็น อารัมมณรูปติ ได้แก่

บุคคลย่อมยินดีเพลิดเพลิน เพราะกระทำราคะให้เป็นอารมณ์อย่าง
หนักแน่น ครั้นกระทำราคะนั้นให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว ราคะ
ทิฎฐิ ย่อมเกิดขึ้น, ย่อมยินดีเพลิดเพลิน เพราะกระทำทิฎฐิให้เป็นอารมณ์
อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำทิฎฐินั้นให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว
ราคะ ทิฎฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

ที่เป็น สหชาติรูปติ ได้แก่

อกุศลที่เป็นอธิปัตติ เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ทั้งหลาย ด้วยอำนาจ
ของอธิปัตติปัจจัย.

[๕๐๐] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น สหชาตาทิปติ ได้แก่

อกุศลธรรมที่เป็นอธิบดี เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย.

[๕๐๑] ๗. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม และอภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น สหชาตาทิปติ ได้แก่

อกุศลที่เป็นอธิบดี เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย.

[๕๐๒] ๘. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณาทิปติ และ สหชาตาทิปติ

ที่เป็น อารัมมณาทิปติ ได้แก่

๑. พระอรหันต์กระทำผลจิตให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๒. นิพพานเป็นปัจจัยแก่ผลจิต ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย.

ที่เป็น สหชาตาทิปติ ได้แก่

อภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา ที่เป็นอธิบดี เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย.

**[๕๐๓] ๕. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอธิปัตติปัจจัย**

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น อารัมมณชาติปติ ได้แก่

๑. พระเสขะ กระทำผลจิตให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา. กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๒. นิพพานเป็นปัจจัยแก่โคตรภู แก่วาทาน และแก่มรรค ด้วยอำนาจของอธิปัตติปัจจัย.

**[๕๐๔] ๑๐. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอธิปัตติปัจจัย**

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น อารัมมณชาติปติ ได้แก่

๑. บุคคลย่อมยินดีเพลิดเพลิน เพราะกระทำจักขุให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำจักขุนั้นให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลย่อมยินดีเพลิดเพลิน เพราะกระทำโสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หทยวัตถุ และขันธุ์ที่เป็น อภัยกตวิบากและอภัยกตกิริยา ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำโสตะเป็นต้นนั้นให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

อรรถกถาธิปติปัจจัย

ใน อารัมมณาธิปตินิทเทศ พระองค์ทรงแสดงกุศลที่นับเนื่อง
ในภูมิ ๕ ด้วยอำนาจพระเสขะและปุถุชน. ใน สหชาตาธิปตินิทเทศ
ก็เหมือนกัน. พระอรหันต์ย่อมไม่มีการทำให้หนักในโลกียกุศลทั้งหลาย
เพราะได้บรรลुरुธรรมชั้นสูงสุดแล้ว เพราะฉะนั้น จึงทรงแสดงไว้เฉพาะ
อรหัตมรรคเท่านั้น.

อรรถกถาธิปติปัจจัย จบ

๔. อนันตรปัจจัย

[๕๐๕] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อนันตรปัจจัย

คือ ๑. กุศลชั้นที่ทั้งหลายเกิดขึ้นก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้น
ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

๒. อนุโลม เป็นปัจจัยแก่โคตรภู.

๓. อนุโลม เป็นปัจจัยแก่โวทาน.

๔. โคตรภู เป็นปัจจัยแก่มรรค.

๕. โวทาน เป็นปัจจัยแก่มรรค ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

[๕๐๖] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอนันตรปัจจัย

คือ ๑. กุศลเป็นปัจจัยแก่ภูฐานะ.

๒. มรรค เป็นปัจจัยแก่ผล.

๓. อนุโลมของพระเสขะ เป็นปัจจัยแก่ผลสมวัตติ.

๔. เนวสัจญานาสัจญายตนกุศล ของพระอริยบุคคลผู้ออกจากนิโรธ เป็นปัจจัยแก่ผลสมวัตติ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

[๕๐๓] ๓. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

คือ ๑. อกุศลชั้นทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลชั้นทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

[๕๐๔] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อพยากตธรรม ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

คือ ๑. อกุศล เป็นปัจจัยแก่ภูฐานะ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

[๕๐๕] ๕. อพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อพยากตธรรม ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

คือ ๑. ชั้นทั้งหลายที่เป็นอพยากตวิบากและอพยากตกิริยา ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลายที่เป็นอพยากตวิบากและอพยากตกิริยาที่เกิดหลัง ๆ.

๒. ภาวักจิต เป็นปัจจัยแก่อาวัชชนะ.

๓. กิริยา เป็นปัจจัยแก่ภูฐานะ.

๔. อนุโลมของพระอรหันต์ เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ.

๕. เนวสัญญานาสัญญายตนกิริยา ของพระอรหันต์ผู้ออกจากนิโรธ เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

[๕๑๐] ๖. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

คือ ๑. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

[๕๑๑] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย

คือ ๑. อาวัชชนะ เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย.

อรรถกถาอนันตรปัจจัย

ใน อนันตรปัจจัย สองบทว่า ปุริมา ปุริมา พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสรวมกุศลที่เกิดในภูมิเดียวกัน และต่างภูมิกัน. คำว่า อนุโลมเป็นปัจจัยแก่โคตรภู อนุโลมเป็นปัจจัยแก่โวทาน ตรัสด้วยอำนาจอารมณ์ที่แตกต่างกัน. คำว่า โคตรภูเป็นปัจจัยแก่มรรค โวทานเป็นปัจจัยแก่

มรรค ตรัสด้วยอำนาจภูมิที่ต่างกัน. ก็คำว่า กุศล ในคำว่า กุศล
วฏฐานสุต นี้ ได้แก่กุศลอันเป็นไปในภูมิ ๓. บทว่า วฏฐานํ คือ
วิปากอันเป็นไปในภูมิ ๓. พระโยคาวจรทั้งหลาย ย่อมออกจากกุศลชว-
นวิธิด้วยวิปากเหล่านั้น ฉะนั้น วิปากนั้นท่านจึงเรียกว่า วฏฐานะ วฏฐานะ
นั้นมี ๒ อย่าง คือตทาร์มมณะ ๑ ภาวังค์ ๑. บรรดา วฏฐานะเหล่านั้น
แม้ทั้งสองอย่างเป็นวฏฐานะของกามาวจรกุศล ภาวังค์อย่างเดียวเป็นวฏ-
ฐานะแห่งมหัคคตกุศล. คำว่า มกุโถ ผลสุต นี้ พระองค์ตรัสแยก
ไว้ เพราะโลกุตตรวิปากเป็นวฏฐานะไม่ได้ เหตุที่นับเนื่องในชวณวิधि.

สองบทว่า เสกฺขานํ อนฺุโลนํ ความว่า กุศลย่อมไม่เป็นอนันตร-
ปัจจัยแก่เสกขธรรม เพราะฉะนั้น จึงทรงทำการแยกไว้. บทว่า ผลสมา-
ปตฺติยา คือ ผลสมาบัติของโสดาปัตติผล สกทาคามีผล และอนาคามีผล.
บทว่า ผลสนาปตฺติยา คือ อนาคามีผลสมาบัติ. ในอกุศลจิตย่อมได้
วฏฐานวิปากทั้งสอง.

ในคำว่า วิปากาพฺยากตา กิริยาพฺยากตา นี้ ผู้ศึกษาพึงทราบ
วิปากาพฺยากเฉพาะแก่วิปากาพฺยากตะด้วยกันเท่านั้น และกิริยาพฺยากตะ
เฉพาะแก่กิริยาพฺยากตะด้วยกันเท่านั้นเหมือนกัน. คำว่า ภาวังค์ อวชฺช-
นาย เป็นต้น ตรัสด้วยอำนาจธรรมที่เจือกัน. ในคำว่า กิริยา นั้น
กามาวจรกิริยา เป็น อนันตรปัจจัย แก่วฏฐานวิปากทั้งสอง มหัคคต-
กิริยา เป็น อนันตรปัจจัย แก่ภาวังค์เท่านั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเริ่ม
คำว่า กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมที่เกิด
หลัง ๆ ด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัย แล้วแสดงวาระ ๗ วาระเหล่าใด
ไว้ในปัจจัยวิภังค์ในหนหลังว่า กุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล กุศลเป็นปัจจัยแก่

อัพยากตะ อกุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล อกุศลเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อกุศล อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อกุศล (เพราะอำนาจของอนันตรปัจจัย). ในอธิการนี้ ท่านจำแนกอนันตรปัจจัยไว้โดยสังเขปด้วยอำนาจแห่งวาระเหล่านั้น แต่ว่าโดยพิสดารในอธิการนี้ บัณฑิตพึงกำหนดนิทเทศ ๑๐-๑๗-๖๐ ถ้วน และมากกว่านั้นให้ดีแล.

จริงอยู่ อนันตรปัจจัยนี้หาได้นิทเทศ ๗ อย่างเดียวเท่านั้นไม่ แต่ย่อมาได้นิทเทศ ๑๐ อย่างนี้ คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล ๑ แก่วิบาก ๑.

อกุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล ๑ แก่วิบาก ๑.

วิบากเป็นปัจจัยแก่วิบาก ๑ แก่กิริยา ๑.

กิริยาเป็นปัจจัยแก่อกุศล ๑ แก่อกุศล ๑ แก่วิบาก ๑ แก่กิริยา ๑.

ก็อนันตรปัจจัยนี้จะได้นิทเทศเฉพาะ ๑. อย่างเท่านั้นก็หาไม่ได้ แต่ยังได้นิทเทศ ๑๗ อย่าง อย่างนี้อีก คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล ๑ กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑.

อกุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล ๑ อกุศลวิบาก ๑ กุศลวิบาก ๑.

กุศลวิบากเป็นปัจจัยแก่อกุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑ กิริยา ๑.

อกุศลวิบากเป็นปัจจัยแก่อกุศลวิบาก ๑ แก่กุศลวิบาก ๑ แก่กิริยา ๑.

กิริยาเป็นปัจจัยแก่กิริยา ๑ กุศล ๑ อกุศล ๑ กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑.

ก็อนันตรปัจจัยนี้จะได้นิทเทศเฉพาะ ๑๗ อย่างเท่านั้นหาไม่ได้ ยังได้นิทเทศ ๖๐ ถ้วน อีก คือ

กุศลเป็นอนันตรปัจจัยแก่กุศล ๖ อย่าง ได้แก่ กามาวจรกุศล เป็นอนันตรปัจจัยแก่กุศลทั้ง ๔ อย่าง ตามความต่างกันแห่งภูมิ, รูปาวจรกุศล และอรูปราวจรกุศล, เป็นอนันตรปัจจัยแก่กุศลที่เกิดในภูมิของตน ๆ.

ส่วนกุศลเป็นอนันตรปัจจัยแก่วิบาก ๑๒ อย่าง คือ กามาวจรกุศล เป็นปัจจัยแก่กามาวจรกุศลวิบาก, อกุศลวิบาก, รูปาวจรวิบาก, อรูปราวจรวิบาก, โลกุตตรวิบาก, รูปาวจรกุศลเป็นปัจจัยแก่รูปาวจรวิบาก กามาวจรวิบาก, อรูปราวจรกุศลเป็นปัจจัยแก่กามาวจรกุศลวิบาก, รูปาวจรวิบาก, อรูปราวจรวิบาก, โลกุตตรวิบาก, โลกุตตรกุศล เป็นปัจจัยแก่โลกุตตรวิบาก.

อกุศลเป็นอนันตรปัจจัย ๕ อย่าง คือ แก่กุศล, อกุศลวิบาก, วิบากอันเป็นไปในภูมิ ๓.

กามาวจรกุศลวิบากเป็นอนันตรปัจจัยแก่วิบาก ๔ อย่าง คือ แก่ กามาวจรกุศลวิบาก, อกุศลวิบาก, รูปาวจรวิบาก, อรูปราวจรวิบาก.

รูปาวจรวิบากเป็นอนันตรปัจจัย ๓ อย่าง คือ แก่กุศลวิบากที่เป็นไปในภูมิทั้ง ๓.

อรูปราวจรวิบากเป็นอนันตรปัจจัย ๒ อย่าง คือ แก่อรูปราวจรวิบาก และกามาวจรกุศลวิบาก. โลกุตตรวิบากเป็นอนันตรปัจจัย ๔ อย่าง คือ แก่กุศลวิบากที่เป็นไปในภูมิ ๔. กุศลวิบากเป็นอนันตรปัจจัย ๑๓ อย่าง แก่วิบาก ด้วยประการฉะนี้.

อกุศลวิบากเป็นอนันตรปัจจัย ๒ อย่าง คือ แก่กุศลวิบากและ

กามาวจรกุศลวิบาก. วิบากแม่ในที่ทั้งปวงเป็นอนันตรปัจจัย ๑๕ อย่าง แก้ววิบาก โดยประการดังนี้.

วิบากเป็นอนันตรปัจจัย ๔ อย่าง แม่แก้วกิริยา คือ กามาวจรกุศลวิบากเป็นปัจจัยแก้วกามาวจรกิริยา อกุศลวิบาก รูปาวจรวิบาก และ อรูปาวจรวิบากก็เป็นปัจจัยแก้วกามาวจรกิริยาได้เหมือนกัน .

กิริยาเป็นอนันตรปัจจัยแก้วกิริยา ๕ อย่าง คือ กามาวจรกิริยา เป็นปัจจัยแก้วกิริยาที่เป็นไปในกัมมิ ๓. รูปาวจรกิริยา อรูปาวจรกิริยา เป็นปัจจัยเฉพาะแก้วกิริยาในกัมมิของคน ๆ.

กิริยาเป็นอนันตรปัจจัยแก้ววิบาก ๑๑ อย่าง คือ กามาวจรกิริยา เป็นปัจจัยแก้วกุศลวิบากและกุศลวิบากที่เป็นไปในกัมมิทั้ง ๔, รูปาวจรกิริยาเป็นปัจจัยแก้วกามาวจรกุศลวิบาก และรูปาวจรวิบาก, อรูปาวจรกิริยาเป็นปัจจัยแก้วกุศลวิบากที่เป็นไปในกัมมิ ๔.

ส่วนกามาวจรกิริยาเป็นอนันตรปัจจัย ๒ อย่าง แก้วกุศลและ อกุศล คือ แก้วกามาวจรกุศล และอกุศล.

อนันตรปัจจัยย่อมได้นิตเทศ ๖. ถ้วน ด้วยประการดังนี้.

อนันตรปัจจัยนี้จะได้นิตเทศ ๖. ถ้วนเท่านั้นก็หาไม่ ยังได้นิตเทศ แม่อีกมากอย่าง คือ

กามาวจรมหากุศลจิตดวงที่ ๑ เป็นอนันตรปัจจัยแก้วจิต ๕๓ ดวง คือ แก้วตนเอง แก้วรูปาวจรกุศล ๔ ดวง โลกุตตรกุศลโสมนัส ๑๖ ดวง เพราะประกอบโดยเป็นบาท รวมความว่า เป็นปัจจัยแก้วกุศลจิต ๒๑ ดวง เป็นปัจจัยแก้ววิบากอีก ๓๒ ดวง คือ แก้วกามาวจรวิบาก ๑๑ ดวง ที่เกิด ด้วยอำนาจตทารัมมณะ และแก้ววงศ์ในที่สุดแห่งชวณะ แก้วรูปาวจรวิบาก

และอรุปาวจรวิปากที่เป็นไปด้วยอำนาจกว้างค้อย่างเดียว แก่โลกกุตตรวิปาก ๑๒ ที่เป็นไปด้วยอำนาจผลสมาบัติ.

กุศลจิตดวงที่ ๒ ก็เหมือนกัน. ส่วนดวงที่ ๓ และที่ ๔ ย่อมเป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๒๑ ดวงที่เหลือ เว้นกุศลที่เกิดในภูมิสูง ๆ ขึ้นไป และโลกกุตตรวิปาก.

มหากุศลจิตดวงที่ ๕ และที่ ๖ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๓๓ ดวง คือแก่ตนเอง แก่กุศลจิตที่สหรัคด้วยอุเบกขาซึ่งเกิดในภูมิสูง ๆ ขึ้นไป ๕ ดวง และแก่วิปากจิต ๒๓ ดวง.

มหากุศลจิตดวงที่ ๗ และที่ ๘ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๒๑ ดวงเท่านั้น.

อรุปาวจรกุศลจิต ๕ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๐ ดวง คือ แก่อรุปาวจรกุศลที่เกิดภายหลังตน ๑ แก่มหาวิปากญาณสัมปยุต ๔ ดวง และแก่อรุปาวจรวิปาก ๕ ดวง.

โดยนัยนี้แหละ บรรดา อรุปาวจรกุศล ทั้งหลาย ดวงที่ ๑ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๑ ดวง พร้อมกับวิปากของตน.

อรุปาวจรกุศลดวงที่ ๒ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๒ ดวง.

อรุปาวจรกุศลดวงที่ ๓ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๓ ดวง.

อรุปาวจรกุศลดวงที่ ๔ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๕ ดวง คือจิต ๑๔ ดวง และผลสมาบัติ ๑ ดวง.

โลกกุตตรกุศล เป็นอนันตรปัจจัยเฉพาะแก่วิปากของ ๆ ตน เท่านั้น.

บรรดาจิตที่สหรถด้วยโลภะ ๘ ดวง อกุศลจิตดวงหนึ่ง ๆ เป็น
ปัจจัยแก่จิต ๒๑ ดวง คือ กามาวจรวิบากมโนวิญญาณธาตุ ๑๑ ดวง
มหัคคตวิบาก ๕ ดวง และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑.

จิตที่สหรถด้วยโทสะ ๒ ดวง เป็นอนันตรปัจจัย แก่จิต ๙ ดวง
คือกามาวจรวิบากมโนวิญญาณธาตุ ๖ ดวง ซึ่งสหรถด้วยอุเบกขาและ
แก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑.

จิตที่สหรถด้วยวิจิกิจฉาและอุทัจจะ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต
๒๑ ดวง คือกามาวจรวิบากมโนวิญญาณธาตุ ๑ ดวง พร้อมกับเหตุก-
วิบากที่สหรถด้วยโสมนัสมหัคคตวิบาก ๕ และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑.

ปัญจวิญญาณฝ่ายกุศลวิบาก เป็นอนันตรปัจจัยแก่มโนธาตุฝ่าย
กุศลวิบาก.

มโนธาตุ เป็นอนันตรปัจจัย แก่มโนวิญญาณธาตุฝ่ายวิบาก ๒ ดวง.
บรรดามโนวิญญาณธาตุฝ่ายวิบาก ๒ ดวงนั้น ดวงที่สหรถด้วยโสมนัส
เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๒ ดวง คือ มโนวิญญาณธาตุฝ่ายวิบาก ๑๐ ดวง
ที่ทำหน้าที่เป็นภวังค์ แก่ตนเองที่เกิดภายหลังตนในเวลาเป็นตทารัมมณะ
และแก่โวกุฐัพพนกิริยา.

ส่วน อเหตุกมโนวิญญาณธาตุที่สหรถด้วยอุเบกขา เป็นอนันตร-
ปัจจัยแก่จิต ๑๒ ดวง เหมือนกัน คือ แก่อาวัจชนมโนธาตุ อาวัจชน-
มโนวิญญาณธาตุที่มีฐาน ๒ และวิบากมโนวิญญาณธาตุ ๑๐.

มหาวิบากที่เป็นติเหตุกะ เป็นปัจจัยแก่จิต ๒๑ ดวง คือ แก่
มโนวิญญาณธาตุฝ่ายวิบากที่เป็นกามาวจร ๑๐. เว้นโสมนัสสันติริณะ
รูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบาก และอวัชชนจิตทั้งสอง.

ทเหตุวิบาก เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๒ ดวง ที่เหลือเว้น
มหัคคตวิบาก.

รูปาวจรวิบาก ๕ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๕ ดวง คือ แก่
สาเหตุกกุศลวิบากปฏิสนธิจิต อันเป็นไปในภูมิทั้งสาม ๑๗ ดวง และ
อาวัชชนจิต ๒.

ใน บรรดาอรูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบากจิตดวงที่ ๑ เป็น
อนันตรปัจจัยแก่จิต ๕ ดวง คือ ติเหตุกปฏิสนธิฝ่ายกุศลวิบากชั้นกามา-
วจร ๔ อรูปาวจรวิบาก ๔ และมโนทวาราวัชชนจิต ๑.

อรูปาวจรวิบากจิตดวงที่ ๒ เป็นอนันตรปัจจัย ๘ ดวง เว้น
วิบากชั้นต่ำกว่าเสียหนึ่งดวง.

อรูปาวจรวิบากจิตดวงที่ ๓ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๗ ดวง เว้น
วิบากที่ต่ำกว่า ๒ ดวง.

อรูปาวจรวิบากจิตดวงที่ ๔ เป็นปัจจัยแก่จิต ๖ ดวง เว้นวิบาก
เบื้องต่ำ ๓ ดวง.

โลกุตตรวิบาก ๔ ดวง เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๔ ดวง คือ
ติเหตุกวิบาก ๑๓ ดวง และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑. ปัญญาวิญญาณฝ่าย
อกุศลวิบาก เป็นอนันตรปัจจัยแก่อกุศลวิบากมโนธาตุ. มโนธาตุเป็น
อนันตรปัจจัยแก่เหตุกมโนวิญญาณธาตุฝ่ายอกุศลวิบาก. อเหตุกมโน-
วิญญาณธาตุฝ่ายอกุศลวิบากนั้น เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๒ ดวง คือ
แก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ในเวลาเป็นตพารัมมณะ กามาวจรวิบาก ๕
ที่เป็นไปด้วยอำนาจปฏิสนธิและภวังค์ในจุติกาล และกามาวจรกิริยา ๒
ดวง ที่สหระคตด้วยอุเบกขา.

กิริยามโนธาตุ เป็นปัจจัยแก่ทวีปัญญาวิญญาณจิต ๑๐.

หสิตุปปาทกิริยา เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๓ ดวง โดยไม่นับที่
ซ้ำ คือ แก่ติเหตุกวิบาก ๕ ที่ขึ้นไปด้วยอำนาจวังค์ในปัญจโวการภพ
และแก่วิบากที่สหระคด้วยโสมนัส ๕ ที่ขึ้นไปด้วยอำนาจตทารัมมณะ และ
แก่ตนเองที่เกิดภายหลัง.

โฆฏฐัพพนกิริยา เป็นปัจจัยแก่จิต ๔๕ ดวง คือ กามาวจรกิริยา
๑๐ เว้นกิริยามโนธาตุ กามาวจรกุศล ๘ อกุศล ๑๒ และวิบากจิต ๑๕
ที่ขึ้นไปด้วยอำนาจวังค์ในปัญจโวการภพ.

กามาวจรติเหตุกิริยา ที่สหระคด้วยโสมนัส ๒ ดวง เป็น
อนันตรปัจจัยแก่จิต ๒๕ ดวง ที่นับแล้วไม่นับซ้ำอีก คือ แก่ติเหตุก-
วิบาก ๑๓ ที่ขึ้นไปด้วยอำนาจวังค์ โสมนัสสหระควิบาก ๕ ด้วยอำนาจ
ตทารัมมณะ รูปาวจรกิริยา ๔ ที่ขึ้นไปด้วยอำนาจบริกรรม อรหัตตผล-
สมาบัติที่สหระคด้วยโสมนัส ๔ ด้วยอำนาจแห่งอรหัตตผลสมาบัติ และ
แก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑.

ทุเหตุกโสมนัสสหระคกิริยา ๒ ดวง เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๓
ดวง โดยไม่นับที่ซ้ำกัน คือ แก่ภวังคจิต ๑๓ ตามที่กล่าวแล้ว ตทา-
รัมมณะ ๕ และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑.

กามาวจรติเหตุอุเบกขาสหระคกิริยา ๒ ดวง เป็นอนันตรปัจจัย
แก่จิต ๒๔ ดวง โดยไม่นับที่ซ้ำกัน คือ แก่ภังคจิต ๑๓ ดวง เหล่านั้น
นั้นแหละ อุเบกขาสหระควิบาก ๖ ที่ขึ้นไปด้วยอำนาจตทารัมมณะ
รูปาวจรกิริยา ๑ ที่ขึ้นไปด้วยอำนาจบริกรรม อรูปาวจรกิริยา ๔ อรหัตต-
ผลสมาบัติ ๑ และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑.

ทุเหตุอุเบกขาสหคตทริยา ๒ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๘ ดวง โดยไม่นับที่ซ้ำ คือ แก้วกัจจิต ๑๓ เหล่านี้ด้วย แก่ตทาร์มมจิต ๖ และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑.

บรรดา รูปาวจรกิริยาดวงหนึ่ง ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๐ ดวง คือ ติเหตุกวัจค์ในปัญจโวการภพ ๕ ดวง และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑ ดวง.

บรรดา รูปาวจรกิริยาจิตทั้งหลาย

รูปาวจรกิริยาจิตดวงที่ ๑ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๑ ดวง คือ กวัจค์จิต ๕ ดวงในปัญจโวการภพ อีก ๑ ดวงในจตุโวการภพ และแก่ตนเองที่เกิดภายหลัง ๑ ดวง.

รูปาวจรกิริยาจิตดวงที่ ๒ ย่อมได้กวัจค์จิต ๒ ดวง ในจตุโวการภพ.

รูปาวจรกิริยาจิตดวงที่ ๓ ได้ ๓ ดวง.

รูปาวจรกิริยาจิตดวงที่ ๔ ย่อมได้กวัจค์จิต ๔ ดวง และผลสมาบัติอีก ๑ ดวง. บรรดา รูปาวจรกิริยาเหล่านี้ ดวงหนึ่ง ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิต ๑๑-๑๒-๑๓ และ ๑๕ ดวง ตามลำดับดังนี้แล. อนันตรปัจจัยย่อมได้นิทเทศแม้หลายอย่างด้วยประการฉะนี้. เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า บัณฑิตควรกำหนดนิทเทศ ๑๐-๑๓-๖๐ และแม้มากหลาย (ของอนันตรปัจจัย) ให้ดี.

สมันตรปัจจัย เป็นต้น มีเนื้อความกระจ่างแล้ว.

อรรถกถาอนันตรปัจจัย จบ

๕. สมันตรปัจจัย

[๕๑๒] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
สมันตรปัจจัย

คือ ๑. กุศลขั้นที่ทั้งหลายที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลขั้น
ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย.

๒. อนุโลม เป็นปัจจัยแก่โคตรภู ด้วยอำนาจของสมันตร-
ปัจจัย.

๓. อนุโลม เป็นปัจจัยแก่โวทาน ด้วยอำนาจของสมันตร-
ปัจจัย

๔. โคตรภู เป็นปัจจัยแก่มรรค ด้วยอำนาจของสมันตร-
ปัจจัย

๕. โวทาน เป็นปัจจัยแก่มรรค ด้วยอำนาจของสมันตร-
ปัจจัย

[๕๑๓] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจ
ของสมันตรปัจจัย

คือ ๑. กุศล เป็นปัจจัยแก่วุฏฐานะ ด้วยอำนาจของสมันตร
ปัจจัย

๒. มรรค เป็นปัจจัย แก่ผลด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย.

๓. อนุโลมของพระเสขะทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ
ด้วยอำนาจของสมันตรปัจจัย.

๔. เนวสัญญานาสัญญายตนกุศลของพระอริยบุคคลผู้ออกจาก
นิโรธ เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของสมนันตรปัจจัย.

[๕๑๔] ๓. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
สมนันตรปัจจัย

คือ ๑. อกุศลชั้นทั้งหลายที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่อกุศลชั้น
ทั้งหลายที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมนันตรปัจจัย.

[๕๑๕] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของสมนันตรปัจจัย

คือ ๑. อกุศล เป็นปัจจัยแก่วุฏฐานะ ด้วยอำนาจของสมนันตร-
ปัจจัย.

[๕๑๖] ๕. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของสมนันตรปัจจัย

คือ ๑. ชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยาที่
เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลายที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกต-
กิริยาที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของสมนันตรปัจจัย.

๒. ภาวังคจิต เป็นปัจจัยแก่อาวัจชนะ ด้วยอำนาจของ
สมนันตรปัจจัย.

๓. กิริยา เป็นปัจจัย แก่วุฏฐานะ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย.

๔. อนุโลมของพระอรหันต์ เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ ด้วย
อำนาจของสมนันตรปัจจัย.

๕. เนวสัณญานาสัณญายตนกิริยาของพระอรหันต์ ผู้ออกจาก
นิโรธ เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของสมนันตรปัจจัย.

[๕๑๗] ๖. อัพยาทธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของสมนันตรปัจจัย

คือ ๑. อาวัชชนะ เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจ
ของสมนันตรปัจจัย.

[๕๑๘] ๗. อัพยาทธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของสมนันตรปัจจัย

คือ ๑. อาวัชชนะ เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจ
ของสมนันตรปัจจัย.

๖. สหชาติปัจจัย*

[๕๑๙] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
สหชาติปัจจัย

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของ
สหชาติปัจจัย. ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย,
ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๑. ไม่มีอรรถกถาแก้.

**[๕๒๐] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของสหชาติปัจจัย**

คือ กุศลขั้นทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจ
ของสหชาติปัจจัย.

**[๕๒๑] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอภัยกตธรรม
ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย**

คือ ขั้น ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ขั้น ๓ และจิตตสมุฏฐาน-
รูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ขั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ขั้น ๑ และ
จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ขั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่
ขั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

**[๕๒๒] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของสหชาติปัจจัย**

คือ ขั้น ๑ ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่ขั้น ๓ ด้วยอำนาจของ
สหชาติปัจจัย, ขั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ขั้น ๑ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย,
ขั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ขั้น ๒ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย,

**[๕๒๓] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของสหชาติปัจจัย**

คือ อกุศลขั้นทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจ
ของสหชาติปัจจัย.

**[๕๒๔] ๖. อุกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อุกุศลธรรมและอัพยา-
คธรรม ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย**

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

**[๕๒๕] ๗. อัพยาคธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาคธรรม ด้วย
อำนาจของสหชาติปัจจัย**

คือ ๑. ชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาควิบากและอัพยาคตกิริยา เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๒. ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาควิบาก เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ และกภูตตารูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ และกภูตตารูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ และกภูตตารูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๓. ชั้นทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่หทยวัตถุ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๔. หทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๕. มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของ สหชาติปัจจัย. มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของ สหชาติปัจจัย. มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของ สหชาติปัจจัย.

๖. มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป และ กัญฐิตารูป ที่เป็นอุปาทารูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย

๗. พาหิรมหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วย อำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วย อำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วย อำนาจของสหชาติปัจจัย.

๘. มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูป ด้วยอำนาจ ของสหชาติปัจจัย.

๙. สำหรับอาหารสมุฏฐานรูป มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่ มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่ มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่ มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๑๐. มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูป ด้วยอำนาจ ของสหชาติปัจจัย.

๑๑. สำหรับอตุตสมุฏฐานรูป มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหา ภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่ มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัย

แก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๑๒. สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย, มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่กัฏฐัตถ์ที่เป็นอุปาทารูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

[๕๒๖] ๘. กุศลธรรมและอัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย

[๕๒๗] ๙. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย.

๗. อัญญมัญญปัจจัย*

[๕๒๘] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ

อัญญมัญญปัจจัย

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของ
อัญญมัญญปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของอัญญ-
มัญญปัจจัย ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญ-
ปัจจัย.

[๕๒๙] ๒. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ

ของอัญญมัญญปัจจัย

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของ
อัญญมัญญปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของอัญญ-
มัญญปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญ-
ปัจจัย

[๕๓๐] ๓. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ

ของอัญญมัญญปัจจัย

คือ ๑. ชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา เป็น
ปัจจัยแก่ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่
ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒
ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย.

๑. ไม่มีอรรถกถาแก้.

๒. ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอphyakตวิบาก เป็น
ปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ และททยัตถุ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย, ชั้นที่ ๓
เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ และททยัตถุ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย,
ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ และททยัตถุ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญ-
ปัจจัย.

๓. ชั้นทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่ททยัตถุ ด้วยอำนาจของ
อัญญมัญญปัจจัย, ททยัตถุเป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของ
อัญญมัญญปัจจัย.

๔. มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของ
อัญญมัญญปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจ
ของอัญญมัญญปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วย
อำนาจของอัญญมัญญปัจจัย.

๕. สำหรับพาหิรรูป อาหารสมภูฐานรูป อุดสมภูฐานรูป
๑ ล ฯ.

๖. สำหรับพวกอสังขัตถ์ มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่
มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัย
แก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็น
ปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย.

๑. คู่ข้อ ๕๒๔.

๘. นิสยปัจจัย*

[๕๓๑] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
นิสยปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ ด้วยอำนาจของ
นิสยปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ ด้วยอำนาจของนิสยปัจจัย,
ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ ด้วยอำนาจของนิสยปัจจัย.

[๕๒๒] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจ
ของนิสยปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วย
อำนาจของนิสยปัจจัย.

[๕๓๓] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยากตธรรม
ด้วยอำนาจของนิสยปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐาน-
รูป ด้วยอำนาจของนิสยปัจจัย ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ และ
จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสยปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่
ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสยปัจจัย.

[๕๓๔] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
นิสยปัจจัย

๑. ไม่มีอรรถกถาแก้.

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

[๕๓๕] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

[๕๓๖] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

[๕๓๗] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย

คือ ๑. ชั้นที่เป็นอภัยกตวิบากและอภัยกตกิริยาเป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๒. ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภยากตวิบาก เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ และกฐัตตารูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ และกฐัตตารูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ และกฐัตตารูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๓. ชั้นที่ทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่หทยวัตถุ, หทยวัตถุเป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ทั้งหลาย, ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๔. มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๕. มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป กฐัตตารูป ที่เป็นอุปาทารูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๖. ที่เป็นพาหิรรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุดสมุฏฐานรูป ฯลฯ.

๗. สำหรับพวกอสังขยัตถ์ มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๘. มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่กฐัตตารูปที่เป็นอุปาทารูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๙. จักขยตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของ

นิสสยปัจจย, โสตายตนะ ฯลฯ ฆานายตนะ ฯลฯ จิวหายตนะ ฯลฯ
กายายตนะ เป็นปัจจยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย.

๑๐. ททยวัตถุ เป็นปัจจยแก่ขันธทั้งหลาย ที่เป็นอภัยกตวิบาก
และอภัยกตกิริยา ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย.

**[๕๓๘] ๘. อภัยกตธรรม เป็นปัจจยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของนิสสยปัจจย**

คือ ททยวัตถุ เป็นปัจจยแก่กุศลขันธทั้งหลาย ด้วยอำนาจของ
นิสสยปัจจย.

**[๕๓๙] ๙. อภัยกตธรรม เป็นปัจจยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของนิสสยปัจจย**

คือ ททยวัตถุ เป็นปัจจยแก่อกุศลขันธทั้งหลาย ด้วยอำนาจของ
นิสสยปัจจย.

**[๕๔๐] ๑๐. กุศลธรรมและอภัยกตธรรม เป็นปัจจยแก่กุศลธรรม
ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย**

คือ ขันธ ๑ ที่เป็นกุศลและททยวัตถุ เป็นปัจจยแก่ขันธ ๓ ด้วย
อำนาจของนิสสยปัจจย, ขันธ ๓ และททยวัตถุ เป็นปัจจยแก่ขันธ ๑
ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย, ขันธ ๒ และททยวัตถุ เป็นปัจจยแก่ขันธ ๒
ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย.

**[๕๔๑] ๑๑. กุศลธรรมและอภัยกตธรรม เป็นปัจจยแก่อภัยกต-
ธรรม ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจย**

คือ ชั้นทั้งหลาย ที่เป็นกุศลและมหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัย
แก่อจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

**[๕๔๒] ๑๒. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศล-
ธรรม ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย**

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล และหทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓
ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้น ๓ และหทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑
ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย, ชั้น ๒ และหทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒
ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

**[๕๔๓] ๑๓. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยา-
กตธรรม ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย**

คือ ชั้นทั้งหลายที่เป็นอกุศล และมหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัย
แก่อจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๕. อุปนิสสยปัจจัย

**[๕๔๔] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจัย**

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมอุปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ
และ ปกตูปนิสสยะ

ที่เป็น อารัมมอุปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม กระทำกุศลนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๒. บุคคลกระทำกุศลทั้งหลายที่สั่งสมไว้ดีแล้วในกาลก่อน ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๓. บุคคลออกจากฌาน กระทำฌานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๔. พระเสขะทั้งหลาย กระทำโคตรภู ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา กระทำโวทาน ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๕. พระเสขะทั้งหลายออกจากมรรค กระทำมรรคให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ ได้แก่

๑. กุศลชั้นทั้งหลายที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัย แก่กุศลชั้นทั้งหลายที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๒. อนุโลม เป็นปัจจัยแก่โคตรภู ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๓. อนุโลม เป็นปัจจัยแก่โวทาน ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๔. โคตรภู เป็นปัจจัยแก่มรรค ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๕. โวทาน เป็นปัจจัยแก่มรรค ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น ปกตูปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลอาศัยศรัทธา แล้วให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม ยังฌานให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนาให้เกิดขึ้น ยังมรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๒. บุคคลอาศัยศีล สุตะ จาคะ ปัญญา แล้วให้ทาน สมาทาน-
ศีล กระทำอุโบสถกรรม ยังฉานให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนาให้เกิดขึ้น ยัง
มรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๓. ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นปัจจัยแก่ศรัทธา ศีล
สุตะ จาคะ ปัญญา ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๔. บริกรรมแห่งปฐมฌาน เป็นปัจจัยแก่ปฐมฌาน ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

๕. บริกรรมแห่งทุติยฌาน เป็นปัจจัยแก่ทุติยฌาน ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

๖. บริกรรมแห่งตติยฌาน เป็นปัจจัยแก่ตติยฌาน ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

๗. บริกรรมแห่งจตุตถฌาน เป็นปัจจัยแก่จตุตถฌาน ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

๘. บริกรรมแห่งลาภกาสานัญจายตนะ เป็นปัจจัยแก่อาภกาสานัญ-
จายตนะ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๙. บริกรรมแห่งวิญญาณัญจายตนะ เป็นปัจจัยแก่วิญญาณัญจาย-
ตนะ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๑๐. บริกรรมแห่งอาภัญญายตนะ เป็นปัจจัยแก่อาภัญญายตนะ
ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๑๑. บริกรรมแห่งเนวสัณญานาสัณญายตนะ เป็นปัจจัยแก่เนว-
สัณญานาสัณญายตนะ ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย.

๑๒. ปฐมฉาน เป็นปัจจัยแก่ทุคฺคฉาน ด้วยอำนาจของอุปนิสฺสย-
ปัจจัย ฯ ล ฯ

๑๓. จตุตถฉาน เป็นปัจจัยแก่อากาศานัญฺจายตนะ อากาศานัญ-
จายตนะ เป็นปัจจัยแก่วิญฺญาณัญฺจายตนะ วิญฺญาณัญฺจายตนะ เป็นปัจจัย
แก่อกิญฺจัญฺจายตนะ อากิญฺจัญฺจายตนะ เป็นปัจจัยแก่เนวสัณฺญาณา-
สัณฺญาตนะ ด้วยอำนาจของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๑๔. บริกรรมแห่งทฬฺพจักษุ เป็นปัจจัยแก่ทฬฺพจักษุ ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๑๕. บริกรรมแห่งทฬฺพโสทรธาตุ เป็นปัจจัยแก่ทฬฺพโสทรธาตุ ด้วย
อำนาจของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๑๖. บริกรรมแห่งอิทธิวิธญาณ เป็นปัจจัยแก่อิทธิวิธญาณ ด้วย
อำนาจของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๑๗. บริกรรมแห่งเจโตปริยญาณ เป็นปัจจัยแก่เจโตปริยญาณ ด้วย
อำนาจของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๑๘. บริกรรมแห่งปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตีญาณ เป็นปัจจัยแก่ปุพฺพเพ-
นิวาसानุสฺสตีญาณ ด้วยอำนาจของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๑๙. บริกรรมแห่งยถากัมมุปกฺคญาณ เป็นปัจจัยแก่ยถากัมมุปกฺคญาณ
ด้วยอำนาจของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๒๐. บริกรรมแห่งอนาคตังสญาณ เป็นปัจจัยแก่อนาคตังสญาณ
ด้วยอำนาจของอุปนิสฺสยปัจจัย.

๒๑. ทฬฺพจักษุ เป็นปัจจัยแก่ทฬฺพจักษุ ด้วยอำนาจของอุปนิสฺสย-
ปัจจัย.

๒๒. ทิพโสตราตุ เป็นปัจจัยแก่อิทธิวิธญาณ ด้วยอำนาจของอุป-
นิสสยปัจจัย.

๒๓. อิทธิวิธญาณ เป็นปัจจัยแก่เจโตปริยญาณ ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจัย.

๒๔. เจโตปริยญาณ เป็นปัจจัยแก่ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๒๕. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เป็นปัจจัยแก่ยถากัมมูปคญาณ ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๒๖. ยถากัมมูปคญาณ เป็นปัจจัยแก่ยถากัมมูปคญาณ ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

๒๗. บริกรรมแห่งปฐมมรรค เป็นปัจจัยแก่ปฐมมรรค ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

๒๘. บริกรรมแห่งทุติยมรรค เป็นปัจจัยแก่ทุติยมรรค ด้วยอำนาจ
ของนิสสยปัจจัย.

๒๙. บริกรรมแห่งตติยมรรค เป็นปัจจัยแก่ตติยมรรค ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

๓๐. บริกรรมแห่งจตุตถมรรค เป็นปัจจัยแก่จตุตถมรรค ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๓๑. ปฐมมรรคเป็นปัจจัยแก่ทุติยมรรค ด้วยอำนาจของอุปนิสสย-
ปัจจัย.

๓๒. ทุติยมรรค เป็นปัจจัยแก่ตติยมรรค ด้วยอำนาจของอุปนิสสย-
ปัจจัย.

๓๓. ตติยมรรค เป็นปัจจัยแก่จตุตถมรรค ด้วยอำนาจของนิสสย-
ปัจจัย.

๓๔. พระเสขะทั้งหลาย อาศัยมรรคแล้ว ยังสมวัตติที่ยังไม่เกิดให้
เกิดขึ้น เข้าสมวัตติที่เกิดแล้ว พิจารณาเห็นแจ้งสังขารทั้งหลาย โดย
ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๓๕. มรรค เป็นปัจจัย แก่อัตตปฏิสัมภทา รัมมปฏิสัมภทา นิรุตติ-
ปฏิสัมภทา ปฏิภาณปฏิสัมภทา และแก่ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะและ
อฐานะ ของพระเสขะทั้งหลาย ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

**[๕๔๕] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจัย**

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยะ
ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลให้ทาน สมาทานศีล การทำอุโบสถกรรมแล้ว ย่อมยินดี
เปลิดเพลิน เพราะกระทำกุศลนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้น
การกระทำกุศลนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อม
เกิดขึ้น.

๒. บุคคลย่อมยินดีเปลิดเพลิน เพราะกระทำกุศลทั้งหลายที่สั่งสม
ไว้ดีแล้วในกาลก่อน ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำกุศลนั้น
ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

๓. บุคคลออกจากฌานแล้ว ย่อมยินดีเปลิดเพลิน เพราะกระทำ
ฌานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำฌานนั้นให้เป็นอารมณ์
อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

ที่เป็น ปกตุนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลอาศัยศรัทธาแล้ว ย่อมถ่อมมานะ ทิฏฐิ.
๒. บุคคลอาศัยศีล สุตะ จาคะ ปัญญา แล้ว ย่อมถ่อมมานะ ทิฏฐิ.
๓. ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นปัจจัยแก่ราคะ โทสะ มานะ ทิฏฐิ และแก่ความปรารถนา ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

[๕๔๖] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ
และ ปกตูปนิสสยะ

ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ ได้แก่

๑. พระอรหันต์ออกจากมรรค กระทำมรรคให้เป็นอารมณ์อย่าง
หนักแน่น แล้วพิจารณา.

ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ ได้แก่

๑. กุศลเป็นปัจจัยแก่ภูฐานะ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.
๒. มรรค เป็นปัจจัยแก่ผล.
๓. อนุโลมของพระเสขะทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่ผลสมวัตติ.
๔. เนวสัญญานาสัญญายตนกุศล ของพระอริยบุคคลผู้ออกจาก
นิโรธ เป็นปัจจัยแก่ผลสมวัตติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น ปกตูปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลอาศัยศรัทธา แล้วทำตนให้เดือดร้อน ทำให้ตนเร่าร้อน
ย่อมแสวงทุกข์ อันมีการแสวงหาเป็นมูล.

๒. บุคคลอาศัยศีล สุตะ จาคะ ปัญญา แล้ว ทำตนให้เดือดร้อน ทำตนให้เร่าร้อน ย่อมเสวยทุกข์ อันมีการแสวงหาเป็นมูล.

๓. ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย แก่ทุกข์ทางกาย แก่ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๔. กุศลกรรม เป็นปัจจัยแก่วิบาก ด้วยอำนาจของอุปนิสสย-ปัจจัย.

๕. พระอรหันต์ อาศัยมรรค ยังกิริยาสมาบัติที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เข้ากิริยาสมาบัติที่เกิดขึ้นแล้ว พิจารณาสังขารด้วยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๖. มรรค เป็นปัจจัยแก่อรรถปฏิสัมภทา ธรรมปฏิสัมภทา นิรุตติ-ปฏิสัมภทา ปฏิภาณปฏิสัมภทา และแก่ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะและ อฐานะของพระอรหันต์ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๗. มรรค เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสย-ปัจจัย.

[๕๔๗] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของ อุปนิสสยปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยะ

ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลย่อมยินดีเพลิดเพลิน เพราะกระทำราคะให้เป็นอารมณ์

อย่างหนักแน่น ครั้น กระทบราคาให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว ราคา
ทวิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลย่อมยินดีเพติดเพลิน เพราะกระทบทวิฏฐิให้เป็นอารมณ์
อย่างหนักแน่น ครั้นการทำทวิฏฐิให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว ราคา
ทวิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

๓. ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ ได้แก่

อกุศลขันธ์ที่เกิดขึ้นก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลขันธ์ที่เกิดหลัง ๆ
ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๔. ที่เป็น ปกตูปนิสสยะ ได้แก่

บุคคลอาศัยราคาแล้วฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
พูดเท็จ พูดต่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้อ ตัดที่ต่อ ปล้นไม่ให้เหลือ
ทำการปล้นในเรือนหนึ่ง คอยดักอยู่ในหนทางเปลี่ยว คบหาภรรยาของ
ชายอื่น ทำการฆ่าชาวบ้าน ทำการฆ่าชาวนิคม ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา
ฆ่าพระอรหันต์ ยังโลหิตพระตถาคตให้ห้อด้วยจิตประทุษร้าย ทำลายสงฆ์
ให้แตกกัน.

๕. บุคคลอาศัยโทสะแล้ว ฯลฯ.

๖. บุคคลอาศัยโมหะ มานะ ทวิฏฐิ และความปรารถนา แล้ว ฆ่า
สัตว์ ฯลฯ ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน.

๗. ราคา โทสะ โมหะ มานะ ทวิฏฐิ และความปรารถนา เป็น
ปัจจัยแก่ ราคา โทสะ โมหะ มานะ ทวิฏฐิ และแก่ความปรารถนา
ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

[๕๔๘] ๘. ปาณาติบาต เป็นปัจจัยแก่ปาณาติบาต ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจัย

๕. ปาณาติบาต เป็นปัจจัยแก่อทินนาทาน...กามสุมิจฉาจาร
มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปลาทปะ อภิขณา พยาบาท...
แก่มิจฉาทิฏฐิ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๑๐. อทินนาทาน เป็นปัจจัยแก่อทินนาทาน ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจัย.

๑๑. อทินนาทานเป็นปัจจัยแก่กามสุมิจฉาจาร มุสาวาท ฯลฯ
มิจฉาทิฏฐิ และแก่ปาณาติบาต ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

พึงผูกให้เป็นจักกเปยฆาล.

[๕๔๙] ๑๒. กามสุมิจฉาจาร เป็นปัจจัยแก่กามสุมิจฉาจาร ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

๑๓. กามสุมิจฉาจาร เป็นปัจจัยแก่ปาณาติบาต ฯลฯ แก่
อทินนาทาน ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๑๔. มุสาวาท เป็นปัจจัยแก่มุสาวาท ด้วยอำนาจของอุปนิสส-
ยปัจจัย.

๑๕. มุสาวาท เป็นปัจจัยแก่ปาณาติบาต ฯลฯ แก่กามสุ-
มิจฉาจาร ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๑๖. ปิสุณาวาจา เป็นปัจจัยแก่ปิสุณาวาจา ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจัย.

๑๗. ปิสฺสูณาวาจา เป็นปัจจยัแก่ปาณาติบาต ฯลฯ แก่มุสาวาท
ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจยั.

๑๘. ผรุสฺสวจา เป็นปัจจยัแก่ผรุสฺสวจา ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจยั.

๑๙. ผรุสฺสวจา เป็นปัจจยัแก่ปาณาติบาต ฯลฯ แก่ปิสฺสูณาวา
จา ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจยั.

๒๐. สัมผัสฺปฺปลาปะ เป็นปัจจยัแก่สัมผัสฺปฺปลาปะ ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจยั.

๒๑. สัมผัสฺปฺปลาปะ เป็นปัจจยัแก่ปาณาติบาต ฯลฯ แก่ผรุสฺ
สวจา ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจยั.

๒๒. อภิขมา เป็นปัจจยัแก่อภิขมา ด้วยอำนาจของอุปนิสสย
ปัจจยั.

๒๓. อภิขมา เป็นปัจจยัแก่ปาณาติบาต ฯลฯ แก่สัมผัสฺป
ปลาปะ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจยั.

๒๔. พยาบาท เป็นปัจจยัแก่พยาบาท ด้วยอำนาจของอุป
นิสสยปัจจยั.

๒๕. พยาบาท เป็นปัจจยัแก่ปาณาติบาต ฯลฯ แก่อภิขมา
ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจยั.

๒๖. มิจฺฉาทิฏฺฐิ เป็นปัจจยัแก่มิจฺฉาทิฏฺฐิ ด้วยอำนาจของ
อุปนิสสยปัจจยั.

๒๗. มิจฺฉาทิฏฺฐิ เป็นปัจจยัแก่ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเม-

สุมิจณาจาร มุสาวาท ปิสฺสูวาทา พฺรสุวาทา สัมผัสฺปฺลาปะ อภิขมา
พยาบาท ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจย.

[๕๕๐] ๒๘. มาตุฆาตกรรม* เป็นปัจจยแก่มาตุฆาตกรรม ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจย

๒๙. มาตุฆาตกรรม เป็นปัจจยแก่ปีตุฆาตกรรม อรหันต-
ฆาตกรรม โรหิรูปปาทกรรม สังฆเภทกรรม... นิตยมิจณาภิฏฐิ ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจย.

๓๐. ปีตุฆาตกรรม เป็นปัจจยแก่ปีตุฆาตกรรม ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจย.

๓๑. ปีตุฆาตกรรม เป็นปัจจยแก่อรหันตฆาตกรรม โรหิรูป-
ปาทกรรม สังฆเภทกรรม นิตยมิจณาภิฏฐิ... มาตุฆาตกรรม ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจย.

๓๒. อรหันตฆาตกรรม เป็นปัจจยแก่อรหันตฆาตกรรม ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจย.

๓๓. อรหันตฆาตกรรม เป็นปัจจยแก่โรหิรูปปาทกรรม ฯ ล ฯ
ปีตุฆาตกรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจย.

๓๔. โรหิรูปปาทกรรม เป็นปัจจยแก่โรหิรูปปาทกรรม ด้วย
อำนาจของอุปนิสสยปัจจย.

๓๕. โรหิรูปปาทกรรม เป็นปัจจยแก่สังฆเภทกรรม ฯ ล ฯ
อรหันตฆาตกรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจย.

๑. ข้อความในข้อ ๕๔๘-๕๔๙-๕๕๐ รวมอยู่ในข้อ ๕๔๗ ที่ว่าด้วยอกุศลเป็นปัจจยแก่อกุศล.

๓๖. สังฆเภทกรรม เป็นปัจจัยแก่สังฆเภทกรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๓๗. สังฆเภทกรรม เป็นปัจจัยแก่นิยตมิจฉาทิฏฐิ ฯ ล ฯ
โรหิรูปปาทกรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

๓๘. นิตยมิจฉาทิฏฐิ เป็นปัจจัยแก่นิตยมิจฉาทิฏฐิ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๓๙. นิตยมิจฉาทิฏฐิ เป็นปัจจัยแก่มาตุฆาตกรรม ปีตุฆาตกรรม อรหันตฆาตกรรม โรหิรูปปาทกรรม และแก่สังฆเภทกรรม-
ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

พึงกระทำให้เป็นจกกเปยยาล.

[๕๕๑] ๕. อุกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ปกคฺอุปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลอาศัยราคะแล้วให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม ยังฉานให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนาให้เกิดขึ้น ยังมรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๒. บุคคลอาศัยโทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ความปรารถนาแล้วให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม ยังฉานให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนาให้เกิดขึ้น ยังมรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๓. รากะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฎฐิ ความปรารถนา เป็น
ปัจจัยแก่ศรัทธา สีล สุตะ จาคะ ปัญญา ด้วยอำนาจของอุปนิสัยปัจจัย.
๔. บุคคลฆ่าสัตว์แล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการฆ่าสัตว์นั้น จึง
ให้ทาน สมาทานศีล การทำอุโบสถกรรม ยังฉนวนให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนา
ให้เกิดขึ้น ยังมรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้
เกิดขึ้น.
๕. บุคคลถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้แล้ว เพื่อจะลบล้าง
ผลของการถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้นั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติ
ให้เกิดขึ้น.
๖. บุคคลกล่าวเท็จแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการกล่าวเท็จ
นั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.
๗. บุคคลกล่าวคำต่อเสียดแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการ
กล่าวคำต่อเสียดนั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.
๘. บุคคลกล่าวคำหยาบแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการกล่าว
คำหยาบนั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.
๙. บุคคลกล่าวคำเพื่อเจ้อแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการกล่าว
คำเพื่อเจ้อนั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติ ให้เกิดขึ้น.
๑๐. บุคคลตัดที่ต่อแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของกรรมนั้น จึงให้
ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.
๑๑. บุคคลปล้นไม่ให้เหลือแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของกรรมนั้น
จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๑๒. บุคคลทำการปล้นโนเรื้อนหลังหนึ่งแล้ว เพื่อจะลบล้างผลแห่งกรรมนั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๑๓. บุคคลคอยดักอยู่ในทางเปลี่ยวแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของกรรมนั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๑๔. บุคคลคบหาภรรยาของชายอื่นแล้ว เพื่อจะลบล้างผลกรรมนั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๑๕. บุคคลกระทำการฆ่าชาวบ้านแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของกรรมนั้น จึงให้ทาน ฯลฯ ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๑๖. บุคคลฆ่าชวานิกมแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของกรรมนั้น จึงให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม ยังฉนให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนาให้เกิดขึ้น ยังมรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๑๗. บุคคลฆ่ามารดาแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการฆ่ามารดานั้น จึงให้ทาน สมาทานศีล การทำอุโบสถกรรม.

๑๘. บุคคลฆ่าบิดาแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการฆ่าบิดานั้น จึงให้ทาน สมาทานศีล การทำอุโบสถกรรม.

๑๙. บุคคลฆ่าพระอรหันต์แล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการฆ่าพระอรหันต์นั้น จึงให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม.

๒๐. บุคคลยังโลहितพระตถาคตให้หื้อด้วยจิตประทุษร้าย เพื่อจะลบล้างผลของการยังโลहितพระตถาคตให้หื้อด้วยจิตประทุษร้ายนั้น จึงให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม.

๒๑. บุคคลทำลายสงฆ์ให้แตกกันแล้ว เพื่อจะลบล้างผลของการทำลายสงฆ์นั้น จึงให้ทาน สมาทานศีล การทำอุโบสถกรรม.

[๕๕๒] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ และปกตูปนิสสยะ

ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ ได้แก่

๑. อกุศลเป็นปัจจัยแก่วุฏฐานะ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น ปกตูปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลอาศัยราคะแล้ว ทำตนให้เดือดร้อน ทำตนให้เร่าร้อน ย่อมเสวยทุกข์ อันมีการแสวงหาเป็นมูล.

๒. บุคคลอาศัยโทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ความปรารถนาแล้ว ทำตนให้เดือนร้อน ทำตนให้เร่าร้อน ย่อมเสวยทุกข์ อันมีการแสวงหาเป็นมูล.

๓. ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ความปรารถนา เป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๔. อกุศลกรรม เป็นปัจจัยแก่วิบาก ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

[๕๕๓] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ
และ ปกตูปนิสสยะ

ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ ได้แก่

๑. พระอรหันต์กระทำผลให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๒. นิพพานเป็นปัจจัยแก่ผล ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ ได้แก่

๑. ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยากตวิบากและอัพยากตกิริยา ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลาย ที่เป็นอัพยากตวิบาก และอัพยากตกิริยาที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๒. ภาวังคจิต เป็นปัจจัยแก่อาวัชชนะ.

๓. กิริยา เป็นปัจจัยแก่วุฏฐานะ.

๔. อนุโลมของพระอรหันต์ เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ.

๕. เนวสัณญานาสัณญายตนกิริยาของพระอริยบุคคลผู้ออกจากนิโรธ เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น ปกตูปนิสสยะ ได้แก่

๑. สุขทางกาย เป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๒. ทุกข์ทางกาย เป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๓. อุตุเป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๔. โภชนะ เป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย และผล
สมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๕. เสนาสนะ เป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย และ
ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

๖. สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย อุตุ โภชนะ เสนาสนะ เป็น
ปัจจัยแก่สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจของอุป-
นิสสยปัจจัย.

๗. ผลสมาบัติ เป็นปัจจัยแก่สุขทางกาย ด้วยอำนาจของอุป-
นิสสยปัจจัย.

๘. พระอรหันต์อาศัยสุขทางกาย ยังกิริยาสมาบัติที่ยังไม่เกิด
ให้เกิดขึ้น เข้ากิริยาสมาบัติที่เกิดขึ้นแล้ว พิจารณาสังขารด้วยความเป็น
ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๙. พระอรหันต์อาศัยทุกข์ทางกาย อุตุ โภชนะ เสนาสนะ
ยังกิริยาสมาบัติที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เข้ากิริยาสมาบัติที่เกิดขึ้นแล้ว
พิจารณาสังขารด้วยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

[๕๕๔] ๘. อภัยกถกรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลกรรม ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ
และ ปกตูปนิสสยะ

ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ ได้แก่

๑. พระเสขะทั้งหลาย กระทำผลให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้วพิจารณา.

๒. นิพพานเป็นปัจจัยแก่โคตรภู โวทาน และมรรค ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ ได้แก่

๑. อาวัชนะ เป็นปัจจัยแก่ขันธทั้งหลายที่เป็นกุศล ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น ปกตฺถุณนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลอาศัยสุขทางกาย แล้วให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม ยังฉานให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนาให้เกิดขึ้น ยังมรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๒. บุคคลอาศัยทุกข์ทางกาย อุตุ โภชนะ เสนาสนะ แล้วให้ทาน สมาทานศีล ทำอุโบสถกรรม ยังฉานให้เกิดขึ้น ยังวิปัสสนาให้เกิดขึ้น ยังมรรคให้เกิดขึ้น ยังอภิญญาให้เกิดขึ้น ยังสมาบัติให้เกิดขึ้น.

๓. สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย อุตุ โภชนะ เสนาสนะ เป็นปัจจัยแก่ศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย.

[๕๕๕] ๕. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณฺุณนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตฺถุณนิสสยะ

ที่เป็น อารัมมณูปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลย่อมยินดีเพติดเพลิน เพราะกระทำจักขุให้เป็น อารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำจักขุนั้นให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น แล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลย่อมยินดีเพติดเพลิน เพราะกระทำโสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณัพพะ หทยวัตถุ และขันธุ์ทั้งหลาย ที่เป็นอภัยกตวิบากและอภัยกตกิริยา ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่น ครั้นกระทำโสตะเป็นต้นนั้น ให้เป็นอารมณ์อย่างหนักแน่นแล้ว รากะ ทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น.

ที่เป็น อนันตรูปนิสสยะ ได้แก่

๑. อาวัชชนะ เป็นปัจจัย แก่อกุศลขันธุ์ทั้งหลาย ด้วยอำนาจ ของอุปนิสสยปัจจัย.

ที่เป็น ปกตูปนิสสยะ ได้แก่

๑. บุคคลอาศัยสุขทางกาย แล้วฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่ เขา ไม่ได้ให้ พุดเท็ง พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อ ตัดที่ต่อ ปล้น ไม่ให้เหลือ ปล้นในเรือนหลังหนึ่ง คอยดักทำร้ายในทางเปลี่ยว คบหา ภรรยาของชายอื่น ฆ่าชาวบ้าน ฆ่าชาวนิคม ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่า พระอรหันต์ ยังโลหิตพระตถาคตให้หือด้วยจิตประทุษร้าย ทำสงฆ์ให้ แดกกัน.

๒. บุคคลอาศัยทุกข์ทางกาย อุตุ โภชนะ เสนาสนะ แล้วฆ่า สัตว์ ฯลฯ ทำสงฆ์ให้แตกกัน.

๓. สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย อุตุ โภชนะ เสนาสนะ เป็น
ปัจจัย แก่ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฎฐิ ความปรารถนา ด้วยอำนาจ
ของอุปนิสสยปัจจัย.

อรรถกถาอุปนิสสยปัจจัย

พึงทราบวินิจฉัยใน อุปนิสสยปัจจัย ต่อไป:-

สองบทว่า สทฺธํ อุปนิสฺสาย คือ ทำศรัทธา ได้แก่ความเชื่อใน
กรรม ผลของกรรม โลกนี้และโลกหน้าเป็นต้น ให้เป็นที่อาศัยอย่าง
มั่นคง เหมือนอย่างว่าคนเชื่อว่าภายใต้แผ่นดินมีน้ำแล้ว ชูคซึ่งแผ่นดิน
นั้นใด กุลบุตรมีศรัทธาก็ฉนั้นนั้น เชื่อผลและอานิสงส์ของท่านเป็นต้น แล้ว
ย่อมบริจาทานเป็นต้น เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า สทฺธํ อุปนิสฺสาย.

ในคำว่า สิลิ อุปนิสฺสาย เป็นต้น อธิบายว่า ทำกรรมมีศีลเป็นต้น
เหล่านี้ให้เป็นอุปนิสัย จริงอยู่ บุคคลผู้มีศีลเป็นผู้ฉลาดในศีลानุภาพ และ
ในอานิสงส์แห่งศีล เพราะอาศัยศีลจึงให้ทานแก่คนผู้มีศีล สมาทานศีล
ชั้นสูง ๆ ขึ้นไป รักษาอุโบสถในวันปักษ์ มีวัน ๑ คำ เป็นต้น ให้
บริสุทธิ์ ไม่ให้ขาด เพราะอาศัยศีลสมบัติ ย่อมยังคุณธรรม มีฉานเป็นต้น
ให้เกิดขึ้น แม้บุคคลผู้ได้ยินได้ฟังมาก หยั่งรู้ซึ่งสมบัติทุกอย่างอันเนื่อง
ด้วยบุญกิริยาวัตถุมีทานเป็นต้น และความต่างกันแห่งความเศร้าหมอง
และฟุ้งเฟ้อแห่งกุศลมีทานเป็นต้น ด้วยสุตมยปัญญาแล้ว อาศัยสุตะ
บำเพ็ญกุศลมีทานเป็นต้น. แม้บุคคลผู้เสียสละ มีใจน้อมไปในทางบริจาค
อาศัยการถึงพร้อมด้วยจาคธรรมของตนจึงให้ทาน สมาทานศีล เพราะ

เข้าใจว่า ทานที่บุคคลมีศีลให้แล้วย่อมมีผลมาก รักษาอุโบสถเพราะการปฏิบัติอย่างนั้น จึงเป็นผู้มีจิตบริสุทธิ์ ย่อมทำให้คุณธรรมมีฐานเป็นต้นเกิดขึ้นได้. ฝ่ายบุคคลผู้มีปัญญากำหนดรู้ประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า และอุบายที่จะข้ามพ้นจากโลก อาศัยความรู้อย่างทั่วถึงว่า เพราะข้อปฏิบัตินี้ บุคคลอาจทำตนให้ลุถึงประโยชน์ในโลกด้วย ดังนี้ย่อมบำเพ็ญกุศลมีทานเป็นต้น จะเป็นอุปนิสัยแห่งทานเป็นต้น อย่างเดียวเท่านั้นก็หาไม่ ย่อมเป็นอุปนิสัยแม้แห่งศรัทธาเป็นต้น ของตนซึ่งจะเกิดต่อไปในภพภาคหน้า เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา.

บทว่า ปริกรมม ผู้ศึกษาพึงถือเอาบริกรรมในส่วนเบื้องต้น ไม่ใช้ที่เป็นอนันตรปัจจัย บริกรรมแห่งทิพจักขุญาณนั้นแหละ ย่อมมีแก่ญาณทั้งสองนี้ คือ ยถากัมมุปกญาณ อนาคตังสญาณ หามิบริกรรมต่างออกไปไม่ ญาณทั้งสองนี้เป็นบริวารแห่งทิพจักขุนั่นเอง เมื่อทิพจักขุนั้นสำเร็จแล้ว ญาณทั้งสองนี้ก็สำเร็จด้วย. แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบว่ บริกรรมแห่งทิพจักขุญาณที่มุ่งต่อการน้อมใจไปเพื่อความรู้ อย่างนั้นเป็นบริวารแห่งญาณทั้งสองนั้น เพราะว่าญาณทั้งสองนี้จะมีคติเหมือนทิพจักขุทุกอย่างก็หาไม่ ฉะนั้น จึงมีบริกรรมพิเศษในญาณทั้งสองนี้อีกแล. คำว่า ทิพพจกขุ ทิพพาย โสตธาตฺวา ความว่า ทิพจักขุของบุคคลผู้เห็นรูปในที่ไกล แล้วต้องการจะฟังเสียงแห่งรูปเหล่านั้น เป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่ความผ่อนคลายแห่งโสตธาตฺ. ก็ทิพโสตธาตฺ ย่อมเป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่อิทธิวิชญาณ ด้วยอำนาจความเป็นผู้ได้ยินเสียงแห่งรูป

เหล่านั้น แล้วประสงค์จะไปในที่นั้น. บัณฑิต พึงทราบความเป็นอุปนิสสย-
ปัจจัย ด้วยอำนาจความเป็นอุปการะแก่ธรรมนั้น ๆ ในที่ทั้งปวง ด้วย
ประการฉะนี้. คำว่า **มคฺคํ อุปนิสฺสาย อนุปฺปนฺนํ สมาปตฺติ** ความว่า
พระอริยบุคคลเหล่าใด ยังสมาบัตินั้น ๆ ให้เกิดขึ้น เพราะอันตรายใน
หนทางเป็นสภาพเบาบางแล้ว และละได้แล้วด้วยมรรคนั้น ๆ ฉะนั้น
มรรคของพระอริยบุคคลเหล่านั้น จึงชื่อว่าเป็นอุปนิสสยปัจจัย แก่สมาบัติ.
บทว่า **วิปฺสฺสนฺนํ** คือ ย่อมเห็นแจ้ง เพื่อดองการมรรคเบื้องสูงขึ้นไป.

คำว่า **อตฺตปฺปฺนํ** เป็นอาทิ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้โดยที่ปฏิสัมภิทา
ทั้งหลาย สำเร็จได้เพราะการได้บรรลุมรรคนั้นเอง. ก็แล มรรคนั้นเอง
ชื่อว่าเป็นอุปนิสสย เพราะเป็นไปในอารมณ์นั้น ๆ ภายหลัง ปฏิสัมภิทา
เหล่านี้ สำเร็จแล้วด้วยประการฉะนี้.

คำว่า **สทฺธํ อุปนิสฺสาย ขปฺเปติ** ความว่า ย่อมยังมานะให้
เป็นไปว่าเราเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส. สองบทว่า **ทฺธิญฺญํ คณฺหาติ** ความว่า
บุคคลไปด้วยอำนาจความเชื่อในคำนั้น ๆ ไม่พิจารณาเนื้อความด้วยปัญญา
คือ ย่อมถือเอาทฺธิญฺญํ ด้วยอำนาจความเห็นผิดว่า บุคคลมีอยู่เป็นต้น.
คำว่า **สํสํ สุตํ จาคํ ปญฺญํ** ความว่า เกิดมานะขึ้นว่า เพราะเป็นผู้มีศีล เป็นผู้
สดับแล้ว มีการสละ มีความรู้ทุกด้าน. ก็เมื่อบุคคลยังความสำคัญผิดด้วย
อำนาจทฺธิญฺญํให้เกิดขึ้นในศีล สุตะ จาคะ และปัญญา เหมือนความสำคัญ
ผิดด้วยอำนาจมานะ ย่อมถือเอเช็งทฺธิญฺญํ.

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า **รากุสฺส** เป็นต้น บรรดาทฺธิญฺญํ และมานะ
เหล่านั้น ธรรมหนึ่ง ๆ เป็นอุปนิสสยปัจจัย แก่รากะในเวลาอาศัยสมบัติมี
ศรัทธาเป็นต้นแล้วยกย่องตน เป็นอุปนิสสยปัจจัยแก่โทสะในเวลาอาศัย

สมบัติ มีศรัทธาเป็นต้นแล้วเหย้าหั้นผู้อื่น เป็นอุปนิสัยขยั้งแก้โมหะ ที่
ดั้มมปยุตด้วยวาระและโทสะทั้งสอง เพราะอาศัยมานะและทักขณินีประการ
ดังกล่าวแล้ว อาศัยสมบัติมีศรัทธาเป็นต้นแล้ว บรรณนาภวสมบัติและ
โภคสมบัติ. โลกียกุศล เท่านั้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ใน
อริการนี้ด้วยประการฉะนี้.

ส่วนโลกุตตรกุศลเป็นธรรมสงบ ประณีต สูงสุด กำจัดอกุศลได้
เด็ดขาด ฉะนั้น จึงไม่เป็นอุปนิสัยขยั้งแก้อกุศล เหมือนพระ-
จันทรไม่เป็อุปนิสัยแก้ความมืดฉะนั้น. เพราะเหตุฉนั้น โลกุตตรกุศลนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ทรงถือเอาในอริการนี้.

คำว่า อาตมเปติ เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้เพื่อแสดง
อัพยาตธรรมด้วยอำนาจกายิกทุกข์ จริงอยู่ ผู้มีศรัทธา อาศัยศรัทธา
ไม่ย่อท้อต่อความหนาวจัด ร้อนจัด เอาใจใส่ในการก่อสร้างเป็นต้น มี
ประการต่าง ๆ ชื่อว่า ย่อมทำตนให้เดือดร้อน. บุคคลคิดว่า เราได้
โภคสมบัติแล้วจักทำบุญ ชื่อว่า ย่อมเสวยทุกข์อันมีการแสวงหาเป็นมูล.
แม้บุคคลผู้มีศีล ชื่อว่า ย่อมทำตนให้เดือดร้อน ด้วยอำนาจการถือธุดงค์
มีการอยู่กลางแจ้งเป็นวัตร (อัพโภกาสิกวัตร) เป็นต้น เพื่อรักษาศีล ชื่อว่า
ย่อมเสวยทุกข์อันมีการแสวงหาเป็นมูล. ด้วยอำนาจการเที่ยวแสวงหา
อาหารเป็นต้น. แม้บุคคลผู้สดับแล้วคิดว่า เราจะปฏิบัติให้เหมาะสมแก่
ความเป็นพหูสูต ปฏิบัติอยู่ตามนัยที่กล่าวแล้วนั้นแล ชื่อว่า ย่อมทำตน
ให้เดือดร้อน. ชื่อว่า ย่อมเสวยทุกข์อันมีการแสวงหาเป็นมูล. แม้บุคคล
ผู้เสียดละเพราะจิตใจน้อมไปในการบริจาต สละเสียดจนไม่เหลือขยั้งไว้
เลี้ยงชีพตน หรือทำการสละอวัยวะเป็นต้น ชื่อว่า ทำตนให้เดือดร้อน

ชื่อว่า ย่อมเสวยทุกข์อันมีการแสวงหาเป็นมูล เพื่อได้มาซึ่งวัตถุที่จะนำมาบริโภค. แม้บุคคลผู้มีปัญญาอาศัยความมีปัญญา ไม่คำนึงถึงความหนาวร้อนเป็นต้น พยายามสนใจในการท่องเที่ยว ด้วยคิดว่า เราจักมีปัญญาให้สูงขึ้น ๆ ชื่อว่า ย่อมทำตนให้เดือดร้อน. เห็นโทษในมิถนาชีพและอนิสงส์ ในสัมมาชีพ ละมิถนาชีพ และหาเครื่องเลี้ยงชีวิต ด้วยอาชีพะอันหมดจด ชื่อว่า ย่อมเสวยทุกข์อันมีการแสวงหาเป็นมูล.

สองบทว่า กายิกสุส สุขสุส คือ แก่ความสุขทางกายในเวลาความสุขเกิดขึ้นแก่กาย ซึ่งมีรูปอันประณีต มีศรัทธาเป็นต้น เป็นสมภูฐาน ถูกต้องแล้วในเวลาใช้สอยอุปกรณ์แห่งความสุข ซึ่งเกิดขึ้นเพราะอาศัยสมบัติ ศรัทธาเป็นต้น. และแก่ความสุขทางกายอัน มีรูป มีปราโมทย์ และปีติ ซึ่งมีความเดือดร้อนด้วยอำนาจแห่งอุปกรณ์ความสุขเหล่านั้น เป็นมูล เป็นสมภูฐานถูกต้องแล้ว. และแก่ความสุขทางกาย ในเวลาวิบากสุขเกิดขึ้น เพราะอุปกรณ์แห่งความสุขเหล่านั้น ทำแล้วในกาลเกิดขึ้นแห่งความสุข, และแก่ทุกข์ทางกาย ในเวลาทุกข์เกิดขึ้นตามนัยที่กล่าวแล้วนั้นแล และในเวลามีการฆ่าและจองจำ อันบุคคลผู้อดกลั้นไม่ได้ด้วยคุณสมบัติ มีศรัทธาเป็นต้นประกอบแล้ว. ก็ในเวลาผลสมวัตตอาศัยศรัทธาเป็นต้นเป็นไป ธรรมหนึ่ง ๆ ในบรรดาธรรมมีศรัทธาเป็นต้น พึงทราบว่าเป็นอุปนิสสยปัจจัยแก่ผลสมวัตตด้วย. สองบทว่า กุสลํ กมฺมํ คือ กุศลเจตนา เป็นอุปนิสสยปัจจัยแก่วิบากของตน. แต่เจตนาอันได้เฉพาะที่มีกำลังเท่านั้น ที่มีกำลังอ่อนย่อมไม่ได้. ในข้อนี้มีเรื่องดังต่อไปนี้ (เป็นอุทาหรณ์):-

เล่ากันมาว่า หญิงคนหนึ่งต้องการจะผูกคอตาย จึงห้อยเชือกไว้ที่ต้นไม้ จัดแจงของที่ควรจัดอยู่ ที่นั้นโจรคนหนึ่ง คิดว่าตอนกลางคืนเราเข้าไปยังเรือนนั้น แล้วจักเอาเชือกเส้นนี้มัดสิ่งของบางอย่างแล้วลักไป จึงเอามือเข้าไปตัด ลำดับนั้นเชือกนั้นได้กลายเป็นงูพิษขู่แล้ว โจรกลัวไม่กล้าเข้าไป หญิงนั้นออกจากเรือน สอดคอเข้าไปในบ่วงเชือกผูกคอตายแล้ว พลวเจตนาห้ามเสีย ซึ่งอันตรายแล้ว เป็นอุปนิสสยปัจฉัยแก่วิบากของตนด้วยประการฉะนี้.

แต่คำนี้ก็ไมควรถือโดยแน่นอน เพราะว่า กรรมที่ได้โอกาสห้ามอันตรายแห่งวิบากอย่างนี้แล้วย่อมให้ผล ส่วนกรรมที่ยังวิบากให้เกิดกล่าวไม่ได้ว่า ไม่เป็นอุปนิสสยแก่วิบาก. ในคำว่า กम्मํ นี้ บัณฑิตพึงทราบว่าได้แก่กรรมที่เป็นไปในภูมิทั้ง ๔. ก็คำที่ท่านกล่าวไว้ว่า มรรคเป็นอุปนิสสยปัจฉัยแก่ผลสมบัติ ข้างหน้านั้น กล่าวด้วยอำนาจกรรมที่ไม่มีเจตนา. เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงไว้ว่า ธรรมที่ยังวิบากให้เกิดขึ้นนั้น แผละเป็นอุปนิสสยปัจฉัยแก่วิบากของตน.

คำว่า ราก์ อุปนิสฺสาย ปาณํ หนติ ความว่า ประโยชน์ใดย่อมมีโดยเป็นสาระในวัตถุใด ผิดแล้วในวัตถุนั้น หรือว่าฆ่าสัตว์เพื่อประโยชน์นั้น. แม้ในอหินนาทานเป็นต้น ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความโดยอุบายนี้.

คำว่า สนฺธิ ฉินฺหติ เป็นต้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจอหินนาทาน. คำว่า สนฺธิ ในอธิการนั้นหมายเอาฝาเรือน.

สองบทว่า นิลุโลปํ หริติ คือ แอบเข้าไปขโมย.

สองบทว่า เอกาการิกํ กโรติ คือ ร่วมกันหลาย ๆ คน ล้อมปล้นเรือนหลังเดียว.

สองบทว่า **ปริปนุเถ ติฏฐติ** คือ ดังทำร้ายคนเดินทาง.

ในคำว่า **โทส อุปนิสสย** เป็นต้น ความว่า ทำโทษะที่เกิดขึ้น ด้วยอำนาจความแค้นว่า เขาได้สร้างความฉิบหายวอยวอดให้กับเรา เป็นต้น ให้เป็นอุปนิสสย. คำว่า **โมห อุปนิสสย** คือ ทำโมหะที่ปิดบังโทษใน ปาณาติบาต เป็นต้น ให้เป็นอุปนิสสย. สองบทว่า **มาน อุปนิสสย** คือ ทำมานะว่า ทำไมจึงฆ่าไม่ได้ ทำไมเราจึงลักไม่ได้ ให้เป็นอุปนิสสย. หรืออธิบายว่า ถูกใครเขาถูกเหยียดหยาม แล้วยกเอาการดูถูกนั้นมาเป็น อุปนิสสยบ้าง.

สองบทว่า **ทิฏฐิ อุปนิสสย** คือ ทำทิฏฐิในัญญทั้งหลายให้เป็น อุปนิสสย เหมือนพราหมณ์ทั้งหลาย และพวกปาราสิกะและมีลักษณะ เป็นต้น.

สองบทว่า **ปตฺถน อุปนิสสย** คือ ทำความปรารถนามีอาทิอย่างนี้ ว่า ถ้างานชิ้นของข้าเจ้าสำเร็จ ก็จักทำพิธีกรรมอย่างนี้แก่ท่าน หรือ ท่านจงนำเครื่องบวงสรวงเทวดาชนิดโน้นมาให้ข้าพเจ้า หรือจงนำเอาไป ให้คนโน้น หรือว่าท่านจงมาร่วมเป็นสหายของเรา ซึ่งกำลังทำงานเหล่านี้ อยู่ให้เป็นอุปนิสสย. ในคำว่า **ราโค โทโส มานो ทิฏฐิ ปตฺถนา รากุส** นี้ รากุสเป็นอุปนิสสยแก่รากุสด้วย แก่กรรมมีโทษะ เป็นต้นด้วย. แม้ใน โทสะ เป็นต้นก็นัยนี้เหมือนกัน.

สองบทว่า **ปาณาติปาโต ปาณาติปาตสุ** ความว่า บุคคลผู้ฆ่า สัตว์ย่อมจะฆ่าสัตว์อื่นอีก เพราะตั้งอยู่ในความที่ไม่สำรวม. หรือว่ายอมฆ่า ญาติมิตรของผู้ที่ถูกเขาฆ่าแล้วประทุษร้ายต่อเพิ่มอีก. ปาณาติบาตเป็น อุปนิสสยปัจจัยแก่ปาณาติบาตด้วยประการฉะนี้ อนึ่ง **ปาณาติบาตเป็น อุปนิสสยปัจจัยแก่ทินนาทาน เป็นต้น** ในเวลาฆ่าเจ้าของ หรือคนเฝ้า ลักเอาของเขาไป, ในการฆ่าสามีแล้วล่วงภรรยาเขา, ในเวลาพูดเท็จว่า

ไม่ได้ฆ่า, ในเวลาพูดส่อเสียดเพื่อปกปิดกรรมที่ตัวเองทำแล้ว, หรือเพื่อต้องการทำกรรมที่ยังไม่ได้ทำ ในเวลาพูดคำหยาบ คำเพื่อเจ้อ โดยนัยนั้น ในเวลาฟังเสียงสมบัติที่อยากได้ของผู้อื่น ในเวลาคิดว่าเมื่อเขาถูกฆ่าตาย แล้วพวกพ้องมิตรอำมาตย์ของเขาต้องสูญสิ้นไปเป็นต้น และในเวลาถือความเห็นผิดด้วยอำนาจผู้ทำกรรมที่ทำได้ยาก ว่าปาณาติบาตของเราจักหนักแน่นอยู่นี้ เป็นต้น. บัณฑิตพึงทราบเนื้อความในความหม่นไปในธรรม มีอทินนาทานเป็นต้นเป็นมูลโดยอุบายนี้.

สองบทว่า มาตุฆาตกมฺม มาตุฆาตกมฺมสุต ความว่า มาตุฆาตกรรมเป็นอุปนิสสยปัจจัยแก่มาตุฆาตกรรม สำหรับบุคคลผู้เห็นคนอื่นฆ่ามารดา แล้วฆ่าซึ่งมารดาของคนบ้าง เข้าใจว่าการทำอย่างนั้นสมควร หรือด้วยอำนาจการฆ่าในภพหนึ่งแล้วฆ่าโนภพอื่นอีก หรือในภพเดียวกัน ด้วยสามารถแห่งการสั่งบอຍ ๆ ว่าท่านจงไปฆ่ามารดาของเรา หรือด้วยอำนาจการประหารครั้งที่ ๒ เพื่อให้ตายแน่นอนด้วยการประหาร ๒ ครั้ง. แม้บทที่เหลือ ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความตามที่เหมาะสมโดยนัยนี้เหมือนกัน.

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า อกุศลที่มีกำลัง หาเป็นอุปนิสสยปัจจัยแก่อกุศลที่มีกำลังอ่อนไม่ เพราะฉะนั้น เทศนาพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ด้วยอำนาจนันทริยกรรมที่เนื่องด้วยกรรมบถเท่านั้น. ดังนั้น ไม่ควรยึดถือโดยแน่นอน. เพราะว่าบุคคลทำกรรมมีปาณาติบาตเป็นต้นแล้ว ถูกท้วงติงว่า ทำไมจึงทำอย่างนั้น ย่อมทำอาการโกรธบ้าง เตื่อคร้อนบ้าง ก็เมื่อกิเลสมีประมาณน้อยเกิดแล้ว เขาปล่อยให้กิเลสนั้นขยายตัวไม่ยอมทำการล่วงละเมิดได้ เพราะฉะนั้น อกุศลที่มีกำลังย่อมเป็นอุปนิสสยปัจจัยแก่อกุศลที่หย่อนกำลังไป และอกุศลที่หย่อนกำลังก็ย่อมเป็นอุปนิสสย-

ปัจจัย แม้แต่กุศลที่มีกำลังได้เหมือนกัน ก็คำใดที่ท่านกล่าวไว้ใน
วรรณานิทเทศแห่งปัจจัยวิงศ์ว่า ธรรมที่ชื่อว่าเป็นอุปนิสัยปัจจัย
เพราะอรรถว่า เป็นเหตุมีกำลัง คำนั้นท่านกล่าวไว้ เพราะภาวะแห่งการ
เป็นเหตุเท่านั้นมีกำลัง ไม่ใช่เพราะตัวปัจจัยธรรมซึ่งเป็นที่เข้าไปอิงอาศัย.
จริงอยู่ กรรมและกิเลสทั้งหลาย ที่มีกำลังมากที่สุด ที่หย่อนกำลังก็ตี
จัดว่าเป็นเหตุที่มีกำลังทั้งนั้น.

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า ราก อุปนิสัยตาย ทาน์ เทติ เป็นต้น
ต่อไป บุคคลเข้าไปอาศัยความยินดีในอุปัตติภพ หรือในโภคะทั้งหลาย
ว่า ทำไมหนอเราจึงจะเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทพชั้นจาตุมหารา
ชิกา เป็นต้น ดังนี้แล้วจึงให้ทาน แม้ในการสมาทานศีลและรักษาอุโบสถ
 เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน ก็บุคคลเมื่อทำทานให้เกิดเพื่อต้องการข่มราคะ
ทำวิปัสสนาให้เกิดเพื่อต้องการละราคะ ทำมรรคให้เกิดเพื่อต้องการตัดภพ
ตัดชาติ ชื่อว่าเข้าไปอิงอาศัยราคะทำให้เกิดขึ้น. อนึ่ง เมื่อยังอกัญญาและ
สมาบัติให้เกิด เพื่อต้องการให้ปราศจากราคะ ก็ชื่อว่าเข้าไปอิงอาศัยราคะ
ให้เกิดขึ้นเหมือนกัน. จริงอยู่ ด้วยความต้องการเท่านั้น ผู้นั้นย่อมเป็นคน
ปราศจากราคะได้.

บทว่า สทุชชย คือ ความเชื่ออันเป็นไปด้วยอำนาจทาน เป็นต้น แม้
ในศีล เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน. เหมือนอย่างว่า เมื่อยังศรัทธา เป็นต้น
ให้เกิดด้วยอำนาจทาน เป็นต้น ชื่อว่าเข้าไปอิงอาศัย ราคะให้เกิด ฉนฺใด ผู้
ศึกษาพึงทราบว่ แม้ราคะ เป็นต้น ก็ชื่อว่าเป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่ศรัทธา
 เป็นต้น ฉนฺนั้น.

สองบทว่า ตสฺส ปฎิฆาตคฺคฺตถาย ก็เพื่อห้ามเสียซึ่งวิบากนั้น อธิบาย

ว่า เพื่อไม่ให้โอกาสแห่งวิบากเกิดขึ้น ในสัปปฏิมาตธรรมทั้งหลาย มีอธิบายเพียงเท่านี้. ถามว่า อนันตริยกรรมเหล่าใดไม่มีปฏิมาต ทำไมพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **ตสฺส ปฏิมาตตฺถาย** ไว้ในอนันตริยกรรมเหล่านั้น. แก้วว่า ตรัสด้วยอำนาจอชยาศัยแห่งบุคคลนั้น. จริงอยู่ ผู้นั้นย่อมมีอชยาศัยว่าจะประพฤติเพื่อต้องการจะกำจัดสิ่งนั้น (วิบาก). พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอาอชยาศัยนั้น จึงตรัสไว้อย่างนี้. คำว่า **ราคะอุปนิสฺสาย อุตฺตानํ อาตาเปติ** ผู้ศึกษาพึงทราบความทั้งหมดโดยนัยก่อนนั้น เทียบว่า บุคคลเห็นอยู่ซึ่งส่วนบุญ โดยเป็นการกระทำได้ยากของผู้ยินดีแล้วในสมบัติใดเล่า ย่อมทำอย่างนั้นบ้าง.

สองบทว่า **กยิกสุส สุขสุส** คือ ความสุขที่ได้เพราะการทำกุศลด้วยอำนาจการก้าวล่วงอกุศลมีรากะเป็นต้น หรือว่าด้วยอำนาจการบริโภคมกามแห่งบุคคลผู้ยังไม่เห็นโทษด้วยอำนาจรากะเป็นต้น. บทว่า **ทกุขสุส** คือ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจการย่างกิเลสเป็นต้น (การทำตนเองให้เดือดร้อน) หรือความทุกข์ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจการฆ่า และการจงจำที่เป็นไปเพราะเหตุแห่งรากะเป็นต้น. บทว่า **ผลสมาปตฺติยา** หมายถึงคุณธรรมที่พระโยคาวจรให้เกิดขึ้น เพราะตัดกิเลสมีรากะเป็นต้นได้ หรือหมายถึงคุณชาติที่ท่านผู้เบื้องหน้ารากะเป็นต้นเหล่านั้นเข้าถึงแล้ว. สองบทว่า **กยิกํ สขํ** เป็นต้น ความว่าเมื่อความสุขเกิดขึ้น บุคคลยินดีความสุขนั้น ทำความสุขนั้นให้เกิดบ่อย ๆ ด้วยปัจจัยอย่างเดียวกันนั่นเอง ความสุขคราวก่อนชื่อว่าเป็นอุปนิสสยปัจจัย แก่ความสุขคราวหลัง.

ก็ในบรรดาความหนาวเป็นต้น เมื่อบุคคลช่อกเสพเกินไป ซึ่งความร้อนมีความร้อนเพราะไฟเป็นต้น ความสุขเบื้องต้นย่อมเป็นอุปนิสสย-

ปัจจัยแก่ความทุกข์ภายหลัง. อีกอย่างหนึ่งในอธิการนี้ กายิกสุขของบุคคล ผู้ดื่มด่ำในกามทั้งหลายว่า สัมผัสแห่งแขนที่มีขนอ่อนนุ่มของปริพาชกานี้ เป็นสุขจริงหนอ ดังนี้ ย่อมเป็นอุปนิสสยปัจจัยแห่งกายิกทุกข์ในนรก. ส่วนเมื่อพระโยคีผู้มีความสุขเพราะไม่มีโรค เข้าผลสมาบัติ กายิกสุขย่อม เป็นอุปนิสสยปัจจัยแก่ผลสมาบัติ.

ก็เมื่อบุคคลเสพออยู่ซึ่งความสุขเพื่อกำจัดทุกข์ เหมือนพระผู้มีพระภาคเจ้าเข้าผลสมาบัติระงับอาพาธ เพื่อกำจัดทุกข์ กายิกทุกข์ย่อมเป็น อุปนิสสยปัจจัยแก่กายิกสุข และผลสมาบัติ. ฤๅที่สบายย่อมเป็นอุปนิสสย-ปัจจัยแก่สุข และผลสมาบัติ และฤๅที่ไม่สบายย่อมเป็นอุปนิสสยปัจจัย แก่ทุกข์. อีกอย่างหนึ่ง เมื่อบุคคลปรารถนาเสวยความสุข อันเกิดแล้ว ด้วยอำนาจรูปอันตั้งอยู่แล้วในสมาบัติ เพราะข่มความไม่สบายเพราะฤๅ ฤๅแม้จะไม่สบาย (ของท่าน) ก็เป็นปัจจัยแก่ผลสมาบัติได้เหมือนกัน. แม้ในโภชนะและเสนาสนะก็นัยนี้เหมือนกัน. คำว่า กายิก สุข เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้รวมกัน โดยเฉพาะอีก. แต่ผู้ศึกษาพึงทราบ ความเป็นปัจจัยแห่งธรรมเหล่านั้น ตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังเหมือน กัน. คำว่า ผลสนาปัตติ กายิกสุข สุขสุข คือ ความสุขที่เกิดขึ้นด้วย อำนาจรูปที่มีสมาบัติเป็นสมุฏฐาน จริงอยู่ พระโยคีออกจากสมาบัติแล้ว ย่อมได้เสวยความสุขนั้น.

ในคำว่า กายิก อุปนิสสย สุข ท่าน เป็นต้น ผู้ศึกษาพึงทราบ ความสุขและความทุกข์ เป็นอุปนิสสยปัจจัยด้วยอำนาจสุขที่ได้รับแล้วยังไม่ เสื่อมไปว่า โฉนหนอ ความสุขนี้ของเราไม่พึงเสื่อมไป หรือด้วยอำนาจ

การบรรลุสุขที่ตนยังไม่ถึงว่า โฉนหนอ เราพึงเข้าถึงความสุขอย่างนี้ในกาลต่อไป แม้ในทุกข์ก็พึงทราบด้วยอำนาจความเสื่อมไปว่า โฉนหนอ ทุกข์พึงเสื่อมไป หรือด้วยอำนาจปรารถนาไม่ให้เกิดว่า ทุกข์อย่างนี้ไม่พึงเกิดต่อไป. ฤค โภชนะ และเสนาสนะ มีนัยดังกล่าวแล้วนั่นเอง.

แม้ในคำว่า กายิก สุข เป็นต้น อีก มีความว่า เพราะศรัทธาย่อมเกิดแม้แก่บุคคลผู้ถึงสุขได้ เช่นในคำว่า คุก่อน โมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การเข้าถึงพระพุทธเจ้านั้นว่าเป็นสภาวะเป็นการดีแล, ย่อมเกิดแก่บุคคลแม้ถึงทุกข์ก็ได้ เช่นในคำว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง พระองค์นั้น ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อกำหนดรู้ทุกข์อย่างนี้ หนึ่ง บุคคลย่อมทำให้บริบูรณ์ในศีลเป็นต้น เพื่อประกอบตนไว้ในสุข และปราศเสียจากความทุกข์ เพราะฉะนั้น สุขและทุกข์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงโดยเป็นอุปนิสสัยแห่งศรัทธาเป็นต้น แม้ฤคเป็นต้น ผู้ศึกษาพึงประกอบอธิบายตามสมควร. แม้ในคำว่า กายิก สุข อุปนิสสัย ปาณ หนดิ เป็นต้น พึงทราบความที่สุขเป็นต้น เป็นอุปนิสสัยปัจจัยตามแนวทางแห่งนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วนั่นเอง. ก็ในบทภาชนีย์แห่งอุปนิสสัยปัจจัยนี้ ผู้ศึกษาพึงทราบว่าอุปนิสสัยปัจจัยทั้งสามทรงจำแนกไว้ ๒๓ วาระ คือ กุศล ๘ อกุศล ๖ อัปยาคตะ ๕ วาระนี้ คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล ด้วยอำนาจของอุปนิสสัยปัจจัย ๓ วาระ แก่กุศล ๒ วาระ แก่อัปยาคตะ ๓ วาระ อกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล ด้วยอำนาจของอุปนิสสัยปัจจัย ๓ วาระ แก่กุศล ๑ วาระ แก่อัปยาคตะ ๒ วาระ แม้อัปยาคตะก็เป็นปัจจัยแก่อัปยาคตะ

ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย ๓ วาระ แก่กุศล ๓ วาระ แก่อกุศล ๓ วาระ.

อรรถกถาอุปนิสสยปัจจัย จบ

๑๐. ปุเรชาติปัจจัย

[๕๕๖] ๑. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของปุเรชาติปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณปุเรชาติ และ วัตถุปุเรชาติ
ที่เป็น อารัมมณปุเรชาติ ได้แก่

๑. พระอรหันต์พิจารณาเห็นจักขุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๒. พระอรหันต์พิจารณาเห็นโสตตะ ฆานะ ชิวหา กายะ รูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และหทัยวัตถุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็น
ทุกข์ เป็นอนัตตา.

๓. พระอรหันต์เห็นรูปด้วยทิพยจักขุ ฟังเสียงด้วยทิพโสต-
ธาตุ.

๔. รูปลายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
ปุเรชาติปัจจัย.

๕. สัททายตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณ, คันธายตนะ เป็น
ปัจจัยแก่ฆานวิญญาณ, รสายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชิวหาวิญญาณ, โผฏ-
ฐัพพะตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย.

ที่เป็น วัตตปุเรชาตะ ได้แก่

๑. จักขายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
ปุเรชาตปัจจัย.
 ๒. โสตายตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
ปุเรชาตปัจจัย.
 ๓. ฆมานายตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆมานวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
ปุเรชาตปัจจัย.
 ๔. ชิวหายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชิวหาวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
ปุเรชาตปัจจัย.
 ๕. กายายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
ปุเรชาตปัจจัย.
 ๖. หทยวัตต เป็นปัจจัยแก่ขันธ์ทั้งหลาย ที่เป็นอภัยกต-
วิบาก และอภัยกตกิริยา ด้วยอำนาจของปุเรชาตปัจจัย
- [๕๕๗] ๒. อภัยกตกรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลกรรม ด้วยอำนาจ
ของปุเรชาตปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณปุเรชาตะ และ วัตตปุเรชาตะ
ที่เป็น อารัมมณปุเรชาตะ ได้แก่

๑. พระเสขะหรือปุถุชน พิจารณาเห็นจักขุ โดยความเป็น
ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.
๒. พระเสขะหรือปุถุชน พิจารณาเห็นโสตตะ ฆมานะ ชิวหา

กายะ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และหทยวัตถุ โดยความเป็น
ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๓. พระเสขะหรือปุถุชน พิจารณาเห็นรูปด้วยทิพยจักขุ ฟัง
เสียงด้วยทิพโสตรธาตุ.

ที่เป็น วัตถุปุเรชาตะ ได้แก่

๑. หทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่กุศลขั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของ
ปุเรชาตปัจจัย.

[๕๕๘] ๓. อัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของปุเรชาตปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น อารัมมณปุเรชาตะ และ วัตถุปุเรชาตะ

ที่เป็น อารัมมณปุเรชาตะ ได้แก่

๑. บุคคลยินดีเพลิดเพลินจักขุ เพราะปรารภจักขุนั้น รากะ
ทัญญู วิจิกิจฉา อุทธัจจะ โทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลยินดีเพลิดเพลินโสตะ ฉานะ ชิวหา กายะ รูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และหทยวัตถุ เพราะปรารภโสตะเป็นต้น
รากะ ทัญญู วิจิกิจฉา อุทธัจจะ โทมนัส ย่อมเกิดขึ้น.

ที่เป็น วัตถุปุเรชาตะ ได้แก่

๑. หทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่อกุศลขั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจ
ของปุเรชาตปัจจัย.

อรรถกถาปุเรชาตปัจจย

ใน ปุเรชาตปัจจย แม้จักขายตนะเป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ด้วยอำนาจรูปหยาบ ส่วนอาโปธาตุเป็นต้น เป็นอรัम्मณปุเรชาตปัจจยเท่านั้น. สำหรับวัตถุปุเรชาตตะ คำว่า จกฺขวยตฺนํ เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ เพื่อแสดงจักขายตนะเป็นต้นนั้นว่า เป็นวัตถุรูปที่เกิดก่อน. คำว่า วตฺตฺ วิปาภาพฺยาถตฺนํ คือ วัตถุเป็นปัจจยแก่ วิปากอัพยาถตะ ตรัสหมายถึงปุเรชาตปัจจยในปวัตติกาล.

อรรถกถาปุเรชาตปัจจย จบ

๑๑. ปัจจชาตปัจจย

[๕๕๕] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจยแก่อัพยาถธรรม ด้วยอำนาจของปัจจชาตปัจจย

คือ ๑. กุศลขันธที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของปัจจชาตปัจจย.

[๕๖๐] ๒. อกุศลธรรม เป็นปัจจยแก่อัพยาถธรรม ด้วยอำนาจของปัจจชาตปัจจย

คือ อกุศลขันธที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของปัจจชาตปัจจย.

[๕๖๑] ๓. อัพยาถธรรม เป็นปัจจยแก่อัพยาถธรรม ด้วยอำนาจของปัจจชาตปัจจย

คือ **ขันธทั้งหลาย** ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยาที่เกิด ภายหลัง เป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของปัจฉิมชาติปัจจัย.

อรรถกถาปัจฉิมชาติปัจจัย

ใน **ปัจฉิมชาติปัจจัย** คำว่า **อิมสฺส กายสฺส** 'ได้แก่ กายอัน ประกอบด้วยมหากุตรูป ๔. คำว่า **ปัจฉิมชาติปัจจุยน** **ปัจจุโย** ความว่า เป็นกรรมที่เกิดภายหลัง และเป็นปัจจัยด้วยอำนาจการกำจุน. **ปัจฉิมชาติ- ปัจจัย**นี้มาแล้ว โดยอนุโลมในปัญหาวาระนี้ว่า **ความเป็นปัจจัย**เพราะ อรรถว่า **กำจุนนี้**แหละ **ชื่อว่า ปัจฉิมชาติปัจจัย.**

อรรถกถาปัจฉิมชาติปัจจัย จบ

๑๒. อาเสวนปัจจัย

[๕๖๒] ๑. **กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ อาเสวนปัจจัย**

คือ ๑. **กุศลขันธ**ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลขันธที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย.

๒. **อนุโลม** เป็นปัจจัยแก่โคตรภู ด้วยอำนาจของอาเสวน- ปัจจัย.

๓. **อนุโลม** เป็นปัจจัยแก่โวกทาน ด้วยอำนาจของอาเสวน- ปัจจัย.

๔. โคตรภู เป็นปัจจัยแก่มรรค ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย.

๕. โวทาน เป็นปัจจัยแก่มรรค ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย.

[๕๖๓] ๒. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย

คือ อกุศลชั้นที่^๑เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่อกุศลชั้นที่^๒เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย.

[๕๖๔] ๓. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย

คือ ชั้นที่^๑ทั้งหลาย ที่เป็นอภัยกตกิริยาที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่^๒ทั้งหลาย ที่เป็นอภัยกตกิริยาที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจของอาเสวนปัจจัย.

อรรถกถาอาเสวนปัจจัย

ในการถือเอาคำเป็นต้นว่า **อนุโลม โคตรภูตส** อนุโลมเป็นปัจจัยแก่โคตรภู ใน **อาเสวนปัจจัย** แยกออกไปส่วนหนึ่ง ฟังทราบเหตุแห่งการแยกไปนั้น โดยนัยที่กล่าวไว้ในหนหลังนั้นแหละ.

อรรถกถาอาเสวนปัจจัย จบ

๑๓. กัมมปัจจัย

[๕๖๕] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
กัมมปัจจัย

คือ กุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นต้น ด้วยอำนาจของกัมม-
ปัจจัย.

[๕๖๖] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจ
ของกัมมปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ และ นานาขณิกะ

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

กุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของกัมม-
ปัจจัย.

ที่เป็น นานาขณิกะ ได้แก่

กุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่วิปากขั้นต้นและกฐัตตารูป ด้วยอำนาจของ
กัมมปัจจัย.

[๕๖๗] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยากตธรรม
ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย

คือ กุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นต้น และจิตตสมุฏฐานรูป
ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย.

[๕๖๘] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของกัมมปัจจัย

คือ อกุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นที่ ด้วยอำนาจของ
กัมมปัจจัย

**[๕๖๕] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของกัมมปัจจัย**

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ และ นานาขณิกะ

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

อกุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของกัมม-
ปัจจัย.

ที่เป็น นานาขณิกะ ได้แก่

อกุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่วิบากขั้นที่ และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจ
ของกัมมปัจจัย.

**[๕๗๐] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอภัยกต-
ธรรม ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย**

คือ อกุศลเจตนา เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นที่ และจิตตสมุฏฐาน-
รูป ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย.

**[๕๗๑] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของกัมมปัจจัย**

คือ เจตนาที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา เป็นปัจจัยแก่
สัมปยุตตขั้นที่ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย.

ในปฏิสนธิขณะ เจตนาที่เป็นอภัยกตวิบาก เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตันธ์ และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย.

อรรถกถากัมมปัจจัย

ในคำนี้ว่า กุสลา เจตนา สมุပ္ยตตกานํ ใน กัมมปัจจัย เจตนา พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ตรัสว่าสหชาตะ เพราะไม่มีการจำแนกเป็นสหชาต-กัมมปัจจัย และน่านักขณิกกัมมปัจจัย แต่ในการวิสันนาอภัยกตธรรม การจำแนกนั้นมีอยู่. เพราะฉะนั้น เจตนาที่เป็นสหชาตะและน่านักขณิกะ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ในวาระนั้น. ปฏิสนธิ ศัพท์ ตรัสไว้ด้วย อำนาจกฏัตตารูป.

สองบทว่า เจตนา วตฺตฺตฺส คือ เจตนาเป็นปัจจัยแก่วัตถุ ตรัสไว้เพื่อแสดงว่ารูปธรรมอิงอาศัยวัตถุในปฏิสนธิขณะ ย่อมเป็นไปเพราะ วัตถุเป็นปัจจัยแม้ก็จริง ถึงเจตนาที่เป็นปัจจัยแก่วัตถุได้. แม้ในวิปาก-ปัจจัย ผู้ศึกษาพึงทราบเนื้อความในปฏิสนธิวาระ โดยนัยนี้เหมือนกัน.

อรรถกถากัมมปัจจัย จบ

๑. บาลี เรียก นานาขณิกะ.

๑๔. วิปากปัจจัย*

[๕๗๒] อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของวิปากปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิปาก เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ และจิตต-
สมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑
และจิตตสมุฏฐานรูป ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป
ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิปาก เป็นปัจจัยแก่
ชั้นที่ ๓ และกุกัตตารูป ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย. ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัย
แก่ชั้นที่ ๑ และกุกัตตารูป ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็น
ปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ และกุกัตตารูป ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย.

ชั้นทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่ทथวัตถุ ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย.

๑๕. อาหารปัจจัย

[๕๗๓] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อาหารปัจจัย

คือ อาหารที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตชั้น ด้วยอำนาจ
ของอาหารปัจจัย.

[๕๗๔] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอาหารปัจจัย

๑. ไม่มีอรรถกถาแก้.

คือ อาหารที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

[๕๗๕] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยาตธรรม ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย

คือ อาหารที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

[๕๗๖] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย

คือ อาหารที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

[๕๗๗] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาตธรรม ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย

คือ อาหารที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

[๕๗๘] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอัพยาตธรรม ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย

คือ อาหารที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

[๕๗๕] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย

อำนาจของอาหารปัจจัย

คือ อาหารที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

ในปฏิสนธิขณะ อาหารที่เป็นอภัยกตวิบาก เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ และกัฏฐตารูป ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

กพพิงการหาร เป็นปัจจัยแก่กายนี้ ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย.

อรรถกถาอาหารปัจจัย

สองบทว่า อิมสุส กายสุส ใน อาหารปัจจัย ความว่า เป็นปัจจัย ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย ด้วยอำนาจยังรูปมีอาหารเป็นสมุฏฐานให้เกิดขึ้น (ชนกสัตติ) ด้วยอำนาจการค้ำจุน แก่รูปที่เหลือในกาย อันสำเร็จด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ ในปวัตติกาลด้วยอำนาจสันตติ ๔.

แม้ใน อินทรีย์ปัจจัย เป็นต้น ผู้ศึกษาพึงทราบปฏิสนธิวาระตามที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วนั้นแล. คำที่เหลือในที่ทั้งปวงมีเนื้อความกระจ่างแล้วทั้งนั้นแล.

อรรถกถาอาหารปัจจัย จบ

๑๖. อินทรีย์ปัจจัย*

**[๕๘๐] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อินทรีย์ปัจจัย**

คือ อินทรีย์ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น ด้วยอำนาจ
ของอินทรีย์ปัจจัย.

**[๕๘๑] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอินทรีย์ปัจจัย**

คือ อินทรีย์ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจ
ของอินทรีย์ปัจจัย.

**[๕๘๒] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอภัยกตธรรม
ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย**

คือ อินทรีย์ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น และจิตต-
สมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย.

**[๕๘๓] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอินทรีย์ปัจจัย**

คือ อินทรีย์ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น ด้วยอำนาจ
ของอินทรีย์ปัจจัย.

๑. ตั้งแต่ปัจจัยที่ ๑๖ ไม่มีอรรถกถาแก้.

**[๕๘๔] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอินทรีย์ปัจจัย**

คือ อินทรีย์ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจ
ของอินทรีย์ปัจจัย.

**[๕๘๕] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอภัยกต-
ธรรม ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย**

คือ อินทรีย์ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตต-
สมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย.

**[๕๘๖] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของอินทรีย์ปัจจัย**

คือ ๑. อินทรีย์ที่เป็นอภัยกตวิบากและอภัยกตกิริยา เป็นปัจจัย
แก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย.

๒. ในปฏิสนธิขณะ อินทรีย์ที่เป็นอภัยกตวิบาก เป็นปัจจัย
แก่สัมปยุตตขันธ์ และกฐัตตารูป ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย.

๓. จักขุนทรีย์ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
อินทรีย์ปัจจัย

๔. โสตินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
อินทรีย์ปัจจัย.

๕. ฆานินทรีย์ เป็นปัจจัย แก่ฆานวิญญาณ ด้วยอำนาจของ
อินทรีย์ปัจจัย.

๖. ชิวหินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่ชีวหาวิญญาณ ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย.

๗. กายินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย.

๘. รูปชีวิตินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่กฐัตตารูป ด้วยอำนาจของอินทรีย์ปัจจัย.

๑๗. ฌานปัจจัย

[๕๘๗] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย

คือ องค์ฌานที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นที่ ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย.

[๕๘๘] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย

คือ องค์ฌานที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย.

[๕๘๙] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย

คือ องค์ฌานที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นที่ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย.

**[๕๕๐] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของฌานปัจจัย**

คือ องค์ฌานที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น ด้วยอำนาจ
ของฌานปัจจัย.

**[๕๕๑] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของฌานปัจจัย**

คือ องค์ฌานที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วย
อำนาจของฌานปัจจัย

**[๕๕๒] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอภัยกต-
ธรรม ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย**

คือ องค์ฌานที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้น และจิตต-
สมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย.

**[๕๕๓] ๗. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของฌานปัจจัย**

คือ องค์ฌานที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา เป็นปัจจัย
แก่สัมปยุตตขั้น และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย.

ในปฏิสนธิขณะ องค์ฌานที่เป็นอภัยกตวิบาก เป็นปัจจัยแก่
สัมปยุตตขั้น และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจของฌานปัจจัย.

๑๘. มัคคปัจจัย

[๕๕๔] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย

คือ องค์มรรคที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นนี้ ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย.

[๕๕๕] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย

คือ องค์มรรคที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย.

[๕๕๖] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย

คือ องค์มรรคที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นนี้ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย.

[๕๕๗] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย

คือ องค์มรรคที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขั้นนี้ ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย

[๕๕๘] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย

คือ องคัมมรคที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย.

[๕๕๕] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอัพยาต-
ธรรม ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย

คือ องคัมมรคที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตต-
สมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย.

[๖๐๐] ๗. อัพยาตธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาตธรรม ด้วย
อำนาจของมัคคปัจจัย

คือ องคัมมรคที่เป็นอัพยาตวิบาก และอัพยาตกิริยา เป็นปัจจัย
แก่สัมปยุตตขันธ์ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย.

ในปฏิสนธิขณะ องคัมมรคที่เป็นอัพยาตวิบาก เป็นปัจจัยแก่
สัมปยุตตขันธ์ และกภูตตารูป ด้วยอำนาจของมัคคปัจจัย.

๑๕. สัมปยุตตปัจจัย

[๖๐๑] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
สัมปยุตตปัจจัย

คือ ขันธ์ ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ขันธ์ ๓ ด้วยอำนาจของ
สัมปยุตตปัจจัย, ขันธ์ ๓ เป็นปัจจัย แก่ขันธ์ ๑ ด้วยอำนาจของสัมปยุตต-
ปัจจัย, ขันธ์ ๒ เป็นปัจจัยแก่ขันธ์ ๒ ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย.

**[๖๐๒] ๒. อุกุลธรรม เป็นปัจจัยแก่อุกุลธรรม ด้วยอำนาจ
ของสัมปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุล เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ ด้วยอำนาจของ
สัมปยุตตปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ ด้วยอำนาจของสัมปยุตต-
ปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย.

**[๖๐๓] ๓. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของสัมปยุตตปัจจัย**

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอภัยกตกิริยา เป็นปัจจัย
แก่ชั้นที่ ๓ ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑
ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ ด้วยอำนาจ
ของสัมปยุตตปัจจัย.

ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก เป็นปัจจัยแก่
ชั้นที่ ๓ ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑
ด้วยอำนาจของสัมปยุตตปัจจัย ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ ด้วยอำนาจ
ของสัมปยุตตปัจจัย.

๒๐. วิปยุตตปัจจัย

**[๖๐๔] ๑. กุลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของวิปยุตตปัจจัย**

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ และ บังณาชาตะ
ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

ชั้นที่เป็นกุศลที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

ที่เป็น ปัจฉาชาตะ ได้แก่

ชั้นที่เป็นกุศลที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

[๖๐๕] ๒. อุกุลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาคธรรม ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ และ ปัจฉาชาตะ

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

ชั้นที่เป็นอกุศลที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

ที่เป็น ปัจฉาชาตะ ได้แก่

ชั้นที่เป็นอกุศลที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

[๖๐๖] ๓. อัพยาคธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาคธรรม ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ และ ปัจฉาชาตะ

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

๑. ชั้นที่เป็นอัพยาควิบากและอัพยาคกิริยาที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

๒. ในปฏิสนธิขณะ ชั้นที่เป็นอphyakตวิบาก เป็นปัจจัยแก่กฐัตตารูป ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย. ชั้นทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่หทยวัตถุ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย, หทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

ที่เป็น ปุระชาตะ ได้แก่

๑. จักขยตนะที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

๒. โสตายตนะที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

๓. ฆมานายตนะที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่ฆมานวิญญาณ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

๔. ชิวหายตนะที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่ชิวหาวิญญาณ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

๕. กายตนะที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

๖. หทยวัตถุที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลาย ที่เป็นอphyakตวิบากและอphyakตกิริยา ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

ที่เป็น ปัจจชาตะ ได้แก่

๑. ชั้นทั้งหลาย ที่เป็นอphyakตวิบาก และอphyakตกิริยา ที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

[๖๐๗] ๔. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของวิปยุตตปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น ปุรชาตะ ได้แก่

๑. หทยวัตถุที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้น ๓ ด้วยอำนาจ
ของวิปยุตตปัจจัย.

[๖๐๘] ๕. อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของวิปยุตตปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น ปุรชาตะ ได้แก่

๑. หทยวัตถุที่เกิดก่อน เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้น ๓ ด้วยอำนาจ
ของวิปยุตตปัจจัย.

๒๑. อตถิปัจจัย

[๖๐๙] ๑. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อตถิปัจจัย

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัย แก่ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของ
อตถิปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของอตถิปัจจัย,
ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ ด้วยอำนาจของอตถิปัจจัย.

[๖๑๐] ๒. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอตถิปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ และ ปังณาชาตะ

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

๑. กุศลชั้นที่ที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป
ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย.

ที่เป็น ปังณาชาตะ ได้แก่

๑. กุศลชั้นที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน
ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย.

[๖๑๑] ๓. กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยากตธรรม
ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป
ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ และจิตตสมุฏ-
ฐานรูป ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย, ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัย แก่ชั้นที่ ๒ และ
จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย.

[๖๑๒] ๔. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอตฺถิปัจจัย

คือ ชั้นที่ ๑ ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๓ ด้วยอำนาจของ
อตฺถิปัจจัย, ชั้นที่ ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๑ ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย,
ชั้นที่ ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้นที่ ๒ ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย.

[๖๑๓] ๕. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจ
ของอตฺถิปัจจัย

มี ๒ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ และ ปัจจชาตะ

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

๑. อกุศลชั้นที่เกิดพร้อมกัน เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

ที่เป็น ปัจจชาตะ ได้แก่

๑. อกุศลชั้นที่เกิดภายหลัง เป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

[๒๑๔] ๖. อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอัพยาकर्ต-
กรรม ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นอกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ และจิตตสมุฏ-
ฐานรูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ และ
จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่
ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

[๒๑๕] ๗. อัพยาकर्ตกรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาकर्ตกรรม ด้วย
อำนาจของอตติปัจจัย

มี ๕ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ ปุเรชาตะ ปัจจชาตะ
อาหาระ และ อินทริยะ.

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

๑. ชั้น ๑ ที่เป็นอัพยาकर्ตวิบาก และอัพยาकर्ตกริยาที่เกิดพร้อมกัน
เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย,

ชั้น ๑ เป็นปัจจัยชั้น ๑ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ และจิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย

๒. ในปฏิสนธิขณะ ชั้น ๑ ที่เป็นอภัยกตวิบาก เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, ชั้นทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่ทหวัตถุ ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, ทหวัตถุ เป็นปัจจัยแก่ชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย.

๓. มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูป ที่เป็นจิตตสมุฏฐานรูป และกฏัตตารูป ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย.

พาหิรูป อาหารสมุฏฐานรูป อุตสมุฏฐานรูป ฯลฯ.

๔. สำหรับพวกอสังญสัตว์ มหาภูตรูป ๑ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๓ ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, มหาภูตรูป ๓ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๑ ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, มหาภูตรูป ๒ เป็นปัจจัยแก่มหาภูตรูป ๒ ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย, มหาภูตรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัยแก่อุปาทารูป ที่เป็นจิตตสมุฏฐานรูป กฏัตตารูป ด้วยอำนาจของอัติปัจจัย.

ที่เป็น ปุเรชาตะ ได้แก่

๑. พระอรหันต์พิจารณาเห็นจักขุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๒. พระอรหันต์พิจารณาเห็นโสตระ ฆานะ ชิวหา กายะ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หทยวัตถุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๓. พระอรหันต์ เห็นรูปด้วยทิพยจักขุ.

๔. พระอรหันต์ ฟังเสียงด้วยทิพโสตธาตุ.

๕. รูปลายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย, สัททายตนะ ฯลฯ กันธายตนะ ฯลฯ รสายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

๖. จักขายตนะ เป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

๗. โสตายตนะ เป็นปัจจัยแก่โสตวิญญาณ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

๘. ฆานายตนะ เป็นปัจจัยแก่ฆานวิญญาณ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

๙. ชิวหายตนะ เป็นปัจจัยแก่ชิวหาวิญญาณ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

๑๐. กายายตนะ เป็นปัจจัยแก่กายวิญญาณ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

๑๑. หทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่จันทรทั้งหลาย ที่เป็นอภัยกตวิบาก และอตยาคตกิริยา ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

ที่เป็น ปังจาทะ ได้แก่

ชั้นทั้งหลายที่เป็นอัพยาทวิบาก และอัพยาทกิริยาที่เกิดภายหลัง
เป็นปัจจัยแก่กายนี้ที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของอัตติปัจจัย.

ที่เป็น อาหาระ ได้แก่

กวมิงการาหาร เป็นปัจจัยแก่กายนี้ ด้วยอำนาจของอัตติปัจจัย .

ที่เป็น อินทริยะ ได้แก่

รูปชีวิตินทริย์ เป็นปัจจัยแก่กัฏฐตารูป ด้วยอำนาจของอัตติปัจจัย.

[๖๑๖] ๘. อัพยาทธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอัตติปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ปุเรชาตะ ได้แก่

๑. พระเสขะหรือปุถุชน พิจารณาเห็นจักขุ โดยความเป็นของ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๒. พระเสขะหรือปุถุชน พิจารณาเห็นโสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หทยวัตถุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

๓. พระเสขะหรือปุถุชน เห็นรูปด้วยทิพยจักขุ.

๔. พระเสขะหรือปุถุชน ฟังเสียงด้วยทิพโสทธาตุ.

๕. หทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของ
อัตติปัจจัย.

[๖๑๗] ๙. อัพยาทธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจ
ของอัตติปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น ปุเรชาตะ ได้แก่

๑. บุคคลยินดีเพติดเพลินซึ่งจักขุ เพราะปรารภซึ่งจักขุนั้น ราคะ ทิฐฐิ วิจิกจนา อุทธัจจะ โทมณัส ย่อมเกิดขึ้น.

๒. บุคคลยินดีเพติดเพลินโสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ รูป เสียง กลิ่น รส โภญฐัพพะ หทยวัตถุ เพราะปรารภโสตะเป็นต้นนั้น ราคะ ฯลฯ โทมณัส ย่อมเกิดขึ้น หทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่อกุศลชั้นทั้งหลาย ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย.

[๖๑๘] ๑๐. กุศลธรรมและอัพยากธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น สหชาตปุเรชาตะ* ได้แก่

ชั้น ๑ ที่เป็นกุศลที่เกิดพร้อมกัน และหทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่ ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย ฯลฯ ชั้น ๒ และหทยวัตถุ เป็น ปัจจัยแก่ชั้น ๒ ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย.

[๖๑๙] ๑๑. กุศลธรรมและอัพยากธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาก- ธรรม ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ ปัจจชาตาทหาระ* ปัจจชา- ดินทริยะ*

ที่เป็น สหชาตะ ได้แก่

๑. สหชาตปุเรชาตะ หมายถึงที่เป็นสหชาตะร่วมกับปุเรชาตะ (มิสสกะ). ๒. หมายถึงปัจจชา- ตะร่วมกับอาหาร. ๓. หมายถึงปัจจชาตะร่วมกับอินทริยะ.

กุศลชั้นที่เกิดพร้อมกันและมหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐาน-
รูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย

ที่เป็น ปัจฉาชาตาทาระ ได้แก่

กุศลชั้นที่เกิดภายหลังและกวมิงการาหาร เป็นปัจจัยแก่กายนี้ ด้วย
อำนาจของอตติปัจจัย.

ที่เป็น ปัจฉาชาตินทริยะ ได้แก่

กุศลชั้นที่เกิดภายหลังและรูปชีวิตินทรีย์ เป็นปัจจัยแก่กฏัตตารูป
ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

[๖๒๐] ๑๒. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศล-
ธรรม ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย

มีอย่างเดียว คือ ที่เป็น สหชาติปุเรชาตะ ได้แก่

ชั้น ๑ ที่เป็นอกุศลที่เกิดพร้อมกัน และหทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่
ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย, ชั้น ๓ และหทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่
ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย, ชั้น ๒ และหทยวัตถุ เป็นปัจจัยแก่
ชั้น ๒ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

[๖๒๑] ๑๓. อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพ-
ยากตธรรม ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย

มี ๓ อย่าง คือ ที่เป็น สหชาตะ ปัจฉาชาตาทาระ และ ปัจฉาชา-
ตินทริยะ

ที่เป็น สหชตะ ได้แก่

อกุศลชั้นที่เกิดพร้อมกันและมหาภูตรูป เป็นปัจจัยแก่จิตตสมุฏฐานรูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

ที่เป็น ปังชาชตาทหาระ ได้แก่

อกุศลชั้นที่เกิดภายหลังและกาวฬิงการาหาร เป็นปัจจัยแก่กายนี้ ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

ที่เป็น ปังชาชตินทริยะ ได้แก่

อกุศลชั้นที่เกิดภายหลังและรูปชีวิตินทริย์ เป็นปัจจัยแก่กฏัตตารูป ด้วยอำนาจของอตติปัจจัย.

๒๒. นัตติปัจจัย

[๒๒๒] กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของนัตติปัจจัย

คือ กุศลชั้นที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้นที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจของนัตติปัจจัย ฯ ล ฯ.

พึงให้พิสดารเหมือนอย่างอนันตรปัจจัย.

๒๓. วิคตปัจจัย

[๒๒๓] กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของวิคตปัจจัย

พระอภิธรรมปิฎก ปุฏฐาน เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้า 511

คือ กุศลชั้นที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยแก่กุศลชั้นที่เกิดหลัง ๆ
ด้วยอำนาจของวิคตปัจจัย ฯลฯ.

พึงให้พิสดารเหมือนอย่างอนันตรปัจจัย.

๒๔. อวิคตปัจจัย

[๒๒๔] กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอวิคต-
ปัจจัย

คือ ชั้น ๑ ที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๓ ด้วยอำนาจของ
อวิคตปัจจัย, ชั้น ๓ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๑ ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย,
ชั้น ๒ เป็นปัจจัยแก่ชั้น ๒ ด้วยอำนาจของอวิคตปัจจัย.

พึงให้พิสดารเหมือนอย่างอตถิปัจจัย.

ปัญหาวารวิงค์ จบ

การนับจำนวนวาระในอนุโลมแห่งปัญหาวาระ

สุทธมูลกนัย

[๒๒๕] ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ในอาร์มมณปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอธิปัตติปัจจัย มี ๑๐ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวน-

ปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ
ในอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจย
มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนัตติปัจจย
มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

๑. เหตุมูลกนัย

เหตุสภาวะ ๑๑

[๖๒๖] เพราะเหตุปัจจย ในอริปติปัจจย มี ๔ วาระ.... ใน
สหชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย
มี ๔ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๔ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอตติปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจย
มี ๗ วาระ.

เหตุมภูนา ๒๔

สามัญญมภูนา ๘

[๖๒๗] ๑. ปัจจย ๕ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ อตติ อวิคต-
ปัจจย มี ๗ วาระ.

๒. ปัจจย ๖ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อตติ อวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓. **ปัจจัย ๗** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔. **ปัจจัย ๖** คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕. **ปัจจัย ๖** คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖. **ปัจจัย ๗** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาละ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๗. **ปัจจัย ๘** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๘. **ปัจจัย ๗** คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๙. **ปัจจัย ๘** คือเหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สตินทริยมัคคฆฏนา ๙

๑๐. **ปัจจัย ๗** คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๑๑. **ปัจจัย ๘** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๑๒. **ปัจจัย ๕** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๑๓. **ปัจจัย ๘** คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๑๔. **ปัจจัย ๘** คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๕** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๑๐** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๕** คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. **ปัจจัย ๑๐** คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สาริปติอินทริยมัคคกมฺภนา ๖

๑๙. **ปัจจัย ๘** คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๒๐. **ปัจจัย ๑๐** คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๒๑. ปัจจัย ๕ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๒๒. ปัจจัย ๕ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๒๓. ปัจจัย ๕ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๒๔. ปัจจัย ๑๐ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ. อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

เหตุมูลกนัย จบ

๒. อารัมมณมูลกนัย

อารัมมณสภาคะ ๗

[๖๒๘] เพราะอารัมมณปัจจัย ในอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
นิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

อาร์มมณปกิณณกมฺภนา ๕

[๖๒๓] ๑. ปัจจัย ๓ คือ อาร์มมณะ อธิปติ อุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒. ปัจจัย ๔ คือ อาร์มมณะ ปุเรชาตอะ อตฺถิ อวิกต-ปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓. ปัจจัย ๖ คือ อาร์มมณะ นิสสยะ ปุเรชาตอะ วิป-ยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔. ปัจจัย ๖ คือ อาร์มมณะ อธิปติ อุปนิสสยะ ปุเร-ชาตอะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕. ปัจจัย ๘ คือ อาร์มมณะ อธิปติ นิสสยะ อุปนิสสยะ ปุเรชาตอะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

จบอาร์มมณมูลกนัย

๓. อธิปติมูลกนัย

อธิปติสภาคะ ๑๕

[๖๓๐] เพราะอธิปติปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ... ในอาร์มมณ-ปัจจัย มี ๓ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๘ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ โนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๓ วาระ

ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ในอัติ-
ปัจจย มี ๘ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๘ วาระ.

อธิปติขณนา ๓๐

ปถินณกขณนา ๖*

- [๖๓๑] ๑. ปัจจย ๓ คือ อธิปติ อัติ อวิกตปัจจย มี ๘ วาระ.
๒. ปัจจย ๔ คือ อธิปติ นิสสยะ อัติ อวิกตปัจจย
มี ๘ วาระ.
๓. ปัจจย ๕ คือ อธิปติ นิสสยะ วิปยุตตะ อัติ
อวิกตปัจจย มี ๔ วาระ.
๔. ปัจจย ๓ คือ อธิปติ อารัมมณะ อุปนิสสยปัจจย
มี ๗ วาระ.
๕. ปัจจย ๖ คือ อธิปติ อารัมมณะ อุปนิสสยะ ปเรชาตะ
อัติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.
๖. ปัจจย ๘ คือ อธิปติ อารัมมณะ นิสสยะ อุปนิสสยะ
ปเรชาตะ วิปยุตตะ อัติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

สหชาตขณนา ๒๔

ฉันทาธิปติขณนา ๖

๗. ปัจจย ๕ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อัติ อวิกต-
ปัจจย มี ๗ วาระ.
๑. ฆ.๑-๒-๓ เป็นมิตสสขณนา (คือ สหชาตขณนา + ปถินณกขณนา).

๘. **ปัจจัย ๗** คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสส ยะ
สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๙. **ปัจจัย ๖** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๐. **ปัจจัย ๖** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อตถิ
อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๑. **ปัจจัย ๘** คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๒. **ปัจจัย ๗** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

จิตตาริพติขณนา ๖

๑๓. **ปัจจัย ๗** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ
อินทริยะะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๔. **ปัจจัย ๘** คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อาหาระ อินทริยะะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๘** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ
อินทริยะะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๘** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ อินทริยะะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. **ปัจฉิม ๑๐** คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจฉิม
มี ๑ วาระ.

๑๘. **ปัจฉิม ๕** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ อินทริยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจฉิม มี ๑ วาระ.

วิริยาธิปติขุณา ๖

๑๕. **ปัจฉิม ๗** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ อตถิ อวิกตปัจฉิม มี ๗ วาระ.

๒๐. **ปัจฉิม ๕** คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจฉิม มี ๗ วาระ.

๒๑. **ปัจฉิม ๘** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจฉิม มี ๗ วาระ.

๒๒. **ปัจฉิม ๘** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิกตปัจฉิม มี ๑ วาระ.

๒๓. **ปัจฉิม ๑๐** คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจฉิม
มี ๑ วาระ.

๒๔. **ปัจฉิม ๕** คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจฉิม มี ๑ วาระ.

วิมังสาธิปติขณนะ ๖

๒๕. ปัจจัย ๘ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตະ นิสสยະ
อินทริยະ มัคคะ อັตถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๒๖. ปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตະ อัญญมัญญະ
นิสสยະ อินทริยະ มัคคะ สัมปยุตตะ อັตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๒๗. ปัจจัย ๕ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตະ นิสสยະ
อินทริยະ มัคคะ วิปยุตตะ อັตถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๒๘. ปัจจัย ๕ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตະ นิสสยະ
วิปากะ อินทริยະ มัคคะ อັตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๙. ปัจจัย ๑๑ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตະ อัญญมัญญະ
นิสสยະ วิปากะ อินทริยະ มัคคะ สัมปยุตตะ อັตถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๓๐. ปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตະ นิสสยະ
วิปากะ อินทริยະ มัคคะ วิปยุตตะ อັตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔. อนันตรมุลกนัย

อนันตรสภาคะ ๖

[๖๓๒] เพราะอนันตรปัจจัย ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
อุปนนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

อนันตรปกิณณกมฺภนา ๓

[๖๓๓] ๑. ปัจจัย ๕ คือ อนันตระ สมันตระ อุปนิสสยะ นัตถิ
วิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒. ปัจจัย ๖ คือ อนันตระ สมันตระ อุปนิสสยะ
อาเสวนะ นัตถิ วิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓. ปัจจัย ๖ คือ อนันตระ สมันตระ อุปนิสสยะ
กัมมะ นัตถิ วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕. สมันตรมูลกนัย

สมันตรสภาคะ ๖

[๖๓๔] เพราะสมันตรปัจจัย ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
อุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

สมันตรปกิณณกมฺภนา ๓

[๖๓๕] ๑. ปัจจัย ๕ คือ สมันตระ อนันตระ อุปนิสสยะ นัตถิ
วิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒. ปัจจัย ๖ คือ สมันตรปัจจัย อนันตระ อุปนิสสยะ
อาเสวนะ นัตถิ วิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓. **ปัจจัย ๖** คือ สมมันตระ อนันตระ อุปนิสสยะ กัมมะ
นัตถิ วิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖. สหชาติมูลกนัย

สหชาติสภาคะ ๑๔

[๖๓๖] เพราะสหชาติปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ... โนอิปติ
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕
วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหาร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๗
วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
วิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในอวิคตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

สหชาติขมภูนา ๑๐

[๖๓๗] ๑. **ปัจจัย ๔** คือ สหชาติระ นิสสยะ อตถิ อวิคตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

๒. **ปัจจัย ๕** คือ สหชาติระ อัญญมัญญะ นิสสยะ อตถิ
อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓. **ปัจจัย ๖** คือ สหชาติระ อัญญมัญญะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔. **ปัจจย ๕** คือ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ อตฺถิ
อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๕. **ปัจจย ๖** คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๖. **ปัจจย ๕** คือ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ
อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๗. **ปัจจย ๖** คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ
อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๘. **ปัจจย ๗** คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ
สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๙. **ปัจจย ๖** คือ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๑๐. **ปัจจย ๗** คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๗. อัญญมัญญมุลกนัย

อัญญมัญญสภาคะ ๑๔

[๖๓๘] เพราะอัญญมัญญปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ใน
อริปติปัจจย มี ๓ วาระ ในสหชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย
มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ใน
อาหารปัจจย มี ๓ วาระ โนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในฌานปัจจย

มี ๓ วาระ ในมคคปัจจย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในอตติปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย
มี ๒ วาระ.

อัญญมัญญะสหชาตมฏนา ๖

[๖๓๕] ๑. ปัจจย ๕ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ อตติ
อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๒. ปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓. ปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ วิป-
ยุตตะ อตติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๔. ปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อตติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕. ปัจจย ๗ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
สัมปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๖. ปัจจย ๗ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๘. นิสยมูลกนัย

นิสยสภาคะ ๑๗

[๖๔๐] เพราะนิสยปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในอาร์มมณ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ โนอธิปติปัจจัย มี ๘ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๘
วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนนิสยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในอวิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

นิสยขมภูนา ๒๐

ปกิณณกขมภูนา ๑๐*

[๖๔๑] ๑. ปัจจัย ๓ คือ นิสยะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑๓
วาระ.

๒. ปัจจัย ๔ คือ นิสยะ อธิปติ อตติ อวิกตปัจจัย
มี ๘ วาระ.

๓. ปัจจัย ๔ คือ นิสยะ อินทริยะ อตติ อวิกตปัจจัย
มี ๗ วาระ.

๔. ปัจจัย ๔ คือ นิสยะ วิปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

๑. ข. ๑ ถึง ข. ๖ เป็นนิสยขมภูนา.

๕. ปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ อธิปติ วิปยุตตะ อตติ
อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.
๖. ปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ อันทริยะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตติ
อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๗. ปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ ปุเรชาตะ วิปยุตตะ อตติ
อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๘. ปัจจัย ๖ คือ นิสสยะ อารัมมณะ ปุเรชาตะ วิป-
ยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๙. ปัจจัย ๘ คือ นิสสยะ อารัมมณะ อธิปติ อุปนิสสยะ
ปุเรชาตะ วิปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.
๑๐. ปัจจัย ๖ คือ นิสสยะ ปุเรชาตะ อินทริยะ วิปยุตตะ
อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหชาตมภูนา ๑๐

๑๑. ปัจจัย ๔ คือ นิสสยะ สหชาตะ อตติ อวิกตปัจจัย
มี ๕ วาระ.
๑๒. ปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ อตติ
อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๑๓. ปัจจัย ๖ คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
สัมปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๑๔. ปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ สหชาตะ วิปยุตตะ อตติ
อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๖** คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๕** คือ นิสสยะ สหชาตะ วิปากะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๖** คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ วิปากะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. **ปัจจัย ๗** คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ วิปากะ
สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๙. **ปัจจัย ๖** คือ นิสสยะ สหชาตะ วิปากะ วิปยุตตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๐. **ปัจจัย ๗** คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕. อุปนิสสยมูลกนัย

อุปนิสสยสภาคะ ๑๓

[๖๔๒] เพราะอุปนิสสยปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
อธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๑
วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ใน

วิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

อุปนีสตยฆฏณา

ปกิณณกฆฏณา ๗

[๖๔๓] ๑. **ปัจจย ๓** คือ อุปนีสตย อารัมมณะ อธิปติปัจจย มี ๗ วาระ.

๒. **ปัจจย ๖** คือ อุปนีสตย อารัมมณะ อธิปติ ปุเรชาตอ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๓. **ปัจจย ๘** คือ อุปนีสตย อารัมมณะ อธิปติ นีสตย ปุเรชาตอ วิปยุตตอ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๔. **ปัจจย ๕** คือ อุปนีสตย อนันตระ สมนันตระ นตฺถิ วิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๕. **ปัจจย ๖** คือ อุปนีสตย อนันตระ สมนันตระ อาเสวณะ นตฺถิ วิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๖. **ปัจจย ๒** คือ อุปนีสตย กัมมปัจจย มี ๒ วาระ.

๗. **ปัจจย ๖** คือ อุปนีสตย อนันตระ สมนันตระ กัมมะ นตฺถิ วิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๑๐. ปุเรชาตมูลกนัย

ปุเรชาตสภาคะ ๘

[๖๔๔] เพราะปุเรชาตปัจจย ในอาร์म्मณปัจจย มี ๓ วาระ... ใน
อธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย
มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในอัติปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

ปุเรชาตขณนา

ปกิณณกขณนา ๓

- [๖๔๕] ๑. ปัจจย ๓ คือ ปุเรชาตอะ อัติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.
๒. ปัจจย ๕ คือ ปุเรชาตอะ นิสสยะ วิปยุตตอะ อัติ
อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.
๓. ปัจจย ๔ คือ ปุเรชาตอะ อาร์म्मณะ อัติ อวิกต-
ปัจจย มี ๓ วาระ.
๔. ปัจจย ๖ คือ ปุเรชาตอะ อาร์म्मณะ นิสสยะ วิป-
ยุตตอะ อัติ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.
๕. ปัจจย ๖ คือ ปุเรชาตอะ อาร์म्मณะ อธิปติ อุปนิสสยะ
อัติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.
๖. ปัจจย ๘ คือ ปุเรชาตอะ อาร์म्मณะ อธิปติ นิสสยะ
อุปนิสสยะ วิปยุตตอะ อัติ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๗. ปัจจัย ๖ คือ ปุเรชาตะ นิสสยะ อินทริยะ วิปป-
ยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๑. ปัจจชาติมูลกนัย

ปัจจชาติสภาวะ ๓

[๖๔๖] เพราะปัจจชาติปัจจัย ในวิปปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

ปัจจชาติขมภูนา

ปภินณขมภูนา ๑

๑. ปัจจัย ๔ คือ ปัจจชาติตะ วิปปยุตตะ อตฺถิ อวิกต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๒. อาเสวนมูลกนัย

อาเสวนสภาวะ ๕

[๖๔๗] เพราะอาเสวนปัจจัย ในอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
ในสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนีสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนัตถ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

อเสวนกฏนา

ปกิณณกฏนา ๑

๑. **ปัจจัย ๖** คือ อาเสวนะ อนันตระ สมันตระ อุป-
นิสสยะ นัตถิ วิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๓. กัมมมุลกนัย

กัมมสภาคะ ๑๔

[๖๔๘] เพราะกัมมปัจจัย ในอนันตปัจจัย มี ๑ วาระ ... ใน
สมันตปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิตสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒
วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
สัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตถิปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในอวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

กัมมกฏนา ๑๑

ปกิณณกฏนา ๒

[๖๔๙] ๑. **ปัจจัย ๒** คือ กัมมะ อุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ.

๒. **ปัจจัย ๖** คือ กัมมะ อนันตระ สมันตระ
อุปนิสสยะ นัตถิ วิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหชาตมภูนา ๕

๓. **ปัจจย ๖** คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ
อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.
๔. **ปัจจย ๗** คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อาหาระ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.
๕. **ปัจจย ๘** คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อาหาระ สัมปยุตตะ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ
๖. **ปัจจย ๙** คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อาหาระ วิปยุตตะ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.
๗. **ปัจจย ๑๐** คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๑๑ วาระ.
๘. **ปัจจย ๑๑** คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๑๑ วาระ.
๙. **ปัจจย ๑๒** คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ สัมปยุตตะ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๑๑ วาระ.
๑๐. **ปัจจย ๑๓** คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ วิปยุตตะ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๑๑ วาระ.
๑๑. **ปัจจย ๑๔** คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ วิปยุตตะ อัตถิ อวิกตปัจจย มี ๑๑ วาระ.

๑๔. วิปากมูลกนัย

วิปากสภาคะ ๑๔

[๖๕๐] เพราะวิปากปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

วิปากขมภูนา

สหชาติขมภูนา ๕

[๖๕๑] ๑. ปัจจัย ๕ คือ วิปากะ สหชาติะ นิสสยะ อตถิ อวิกต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒. ปัจจัย ๖ คือ วิปากะ สหชาติะ อัญญมัญญุ นิสสยะ
อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓. ปัจจัย ๗ คือ วิปากะ สหชาติะ อัญญมัญญุ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔. ปัจจัย ๘ คือ วิปากะ สหชาติะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕. ปัจจัย ๗ คือ วิปากะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๕. อาหารมูลกนัย

อาหารสภาคะ ๑๑

[๒๕๒] เพราะอาหารปัจจัย ในอธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ... ในสหชาต-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย
มี ๗ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ
ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิป-
ยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิตตปัจจัย มี ๗
วาระ.

อาหารมภูนา ๓๔

ปกิณณกมภูนา ๑

[๒๕๓] ๑. ปัจจัย ๓ คือ อาหาระ อตฺถิ อวิตตปัจจัย มี ๗ วาระ.

สหชาตมภูนา ๓๓

สามัญญมภูนา ๕

๒. ปัจจัย ๕ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ อตฺถิ
อวิตตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓. **ปัจจัย ๖** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔. **ปัจจัย ๗** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕. **ปัจจัย ๖** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๖. **ปัจจัย ๖** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๗. **ปัจจัย ๗** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๘. **ปัจจัย ๘** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๙. **ปัจจัย ๗** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๐. **ปัจจัย ๘** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สกัมมขณนา ๕

๑๑. **ปัจจัย ๖** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ กัมมะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๒. **ปัจจัย ๗** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
กัมมะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๓. **ปัจจัย ๘** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
กัมมะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๔. **ปัจจัย ๗** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ กัมมะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๗** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ กัมมะ
วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๘** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
กัมมะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๕** คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ กัมมะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๑๘. **ปัจจัย ๘** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ กัมมะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๙. **ปัจจัย ๕** คือ อาหาร สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
กัมมะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สตินทริยฆฏณา ๕

๒๐. **ปัจจัย ๖** คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๑. ปัจจัย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๒. ปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๓. ปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๔. ปัจจัย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๕. ปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๖. ปัจจัย ๕ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๗. ปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๘. ปัจจัย ๕ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สาธิปติอินทริยฆฏนา ๖

๒๙. ปัจจัย ๗ คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๐. **ปัจจัย ๕** คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓๑. **ปัจจัย ๘** คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓๒. **ปัจจัย ๘** คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๓. **ปัจจัย ๑๐** คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๔. **ปัจจัย ๕** คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. อินทริยมูลกนัย

อินทริยสภาคะ ๑๔

[๖๕๔] เพราะอินทริยปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ... ในอธิปติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในฉานปัจจัย
มี ๓ วาระ ในมกคปัจจัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

อินทริยฆฏา ๗๖

ปกิณณกฆฏา ๔

- [๖๕๕] ๑. **ปัจจัย ๓** คือ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.
๒. **ปัจจัย ๔** คือ อินทริยะ นิสสยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.
๓. **ปัจจัย ๕** คือ อินทริยะ นิสสยะ วิปฺปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๔. **ปัจจัย ๖** คือ อินทริยะ นิสสยะ ปุเรชาตะ วิปฺปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหชาตฆฏา ๗๒

สามัญญฆฏา ๘

๕. **ปัจจัย ๕** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.
๖. **ปัจจัย ๖** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๗. **ปัจจัย ๗** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๘. **ปัจจัย ๖** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปฺปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๑. ข. ๑-๒-๓. เป็นมิตสกกฆฏา (คือ สหชาตะ+ ปกิณณกะ)

๕. **ปัจจัย ๖** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๐. **ปัจจัย ๗** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๑. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๒. **ปัจจัย ๙** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๓. **ปัจจัย ๙** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สมัคคฆฏนา ๕

๑๔. **ปัจจัย ๖** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ มัคคะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๗** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๙** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ มัคคะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๘. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๙. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๐. **ปัจจัย ๙** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๑. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๒. **ปัจจัย ๙** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สถานมฏฺฐา ๙

๒๓. **ปัจจัย ๖** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฌานะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๔. **ปัจจัย ๗** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฌานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๕. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฌานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๖. **ปัจจัย ๗** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฌานะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๗. ปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฉานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๘. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฉานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๙. ปัจจัย ๙ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฉานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๐. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฉานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๑. ปัจจัย ๙ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฉานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สถานมคฺคฆฏฺฐา ๕

๓๒. ปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฉานะ
มคฺคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๓. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฉานะ มคฺคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๔. ปัจจัย ๙ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฉานะ มคฺคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๕. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฉานะ
มคฺคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๖. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฌานะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๗. **ปัจจัย ๙** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฌานะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๘. **ปัจจัย ๑๐** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฌานะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๓๙. **ปัจจัย ๙** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฌานะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๐. **ปัจจัย ๑๐** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฌานะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

สตอาหารภฏนา ๙

๔๑. **ปัจจัย ๖** คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๔๒. **ปัจจัย ๗** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๔๓. **ปัจจัย ๘** คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๔๔. ปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔๕. ปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๖. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๗. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๘. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๙. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สาริปติมคฺคณฺฏนา ๖

๕๐. ปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๕๑. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕๒. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕๓. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕๔. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ อัญญ-
มัญญะ นิสสยะ วิปากะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๕๕. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สาริปติอาหารภฏนา ๖

๕๖. ปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๕๗. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ อัญญ-
มัญญะ นิสสยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๕๘. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๕๙. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๐. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ อัญญ-
มัญญะ นิสสยะ วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๖๑. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สเหตุมัคคฆฏนา ๕

๖๒. ปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๖๓. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๖๔. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๖๕. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๖๖. ปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๗. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๘. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๙. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๗๐. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหตฺตอธิปตีมัคคฆฏนา ๖

๓๑. ปัจจัย ๔ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตະ
นิสสยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๓๒. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตະ
อัญญมัญญุชฺช นิสสยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๓๓. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตະ
นิสสยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๓๔. ปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตະ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๕. ปัจจัย ๑๑ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตະ
อัญญมัญญุชฺช นิสสยะ วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๓๖. ปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตະ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. ฌานมูลกนัย

ฌานสภากะ ๑๐

[๒๕๖] เพราะฌานปัจจัย ในสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอัญญ-
มัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี
๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ใน

ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอรรถิ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

ฉานฆฎนา ๓๖

สามัญญฆฎนา ๕

[๖๕๗] ๑. **ปัจจย ๕** คือ ฉานะ สหชาตะ นิสสยะ อรรถิ อวิกต-
ปัจจย มี ๓ วาระ.

๒. **ปัจจย ๖** คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อรรถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓. **ปัจจย ๗** คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อรรถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๔. **ปัจจย ๘** คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปยุตตะ อรรถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๕. **ปัจจย ๙** คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อรรถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๖. **ปัจจย ๑๐** คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อรรถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๗. **ปัจจย ๑๑** คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ สัมปยุตตะ อรรถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๘. **ปัจจย ๑๒** คือ ฉานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อรรถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕. **ปัจจัย ๘** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สตินทริยภฏนา ๕

๑๐. **ปัจจัย ๖** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๑. **ปัจจัย ๗** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๒. **ปัจจัย ๘** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๓. **ปัจจัย ๙** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๔. **ปัจจัย ๙** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๘** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๕** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๘** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. ปัจจัย ๖ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สมัคคณฺนา ๕

๑๙. ปัจจัย ๖ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ มัคคะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๐. ปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๑. ปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๒. ปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ มัคคะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๓. ปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๔. ปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๕. ปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๖. ปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๗. **ปัจจัย ๕** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สตินทริยมัคคฆฏนา ๕

๒๘. **ปัจจัย ๗** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๙. **ปัจจัย ๘** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๐. **ปัจจัย ๙** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๑. **ปัจจัย ๘** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๒. **ปัจจัย ๘** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มัคคะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๓. **ปัจจัย ๕** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๔. **ปัจจัย ๑๐** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๕. **ปัจจัย ๕** คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๖. **ปัจจย ๑๐** คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๑๘. มัคคมูลกนัย

มัคคสภาคะ ๑๓

[๖๕๘] เพราะมัคคปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๔ วาระ... ในอธิปติปัจจย
มี ๗ วาระ ในสหชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ
ในนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย
มี ๗ วาระ ในฌานปัจจย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ใน
สัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนตฺถิ
ปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

มัคคมภูนา ๕๗

สามัญญมภูนา ๘

[๖๕๙] ๑. **ปัจจย ๕** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อตฺถิ
อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๒. **ปัจจย ๖** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓. **ปัจจย ๗** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๔. **ปัจจัย ๖** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕. **ปัจจัย ๖** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปาเก
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖. **ปัจจัย ๗** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาเก อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๗. **ปัจจัย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาเก สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๘. **ปัจจัย ๗** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปาเก
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๙. **ปัจจัย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาเก วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สตินทริยฆฏณา ๙

๑๐. **ปัจจัย ๖** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๑. **ปัจจัย ๗** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๒. **ปัจจัย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๓. **ปัจจัย ๓** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๔. **ปัจจัย ๓** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปาเก
อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาเก อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๕** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาเก อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปาเก
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. **ปัจจัย ๕** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาเก อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สฆานฆฏฐา ๕

๑๙. **ปัจจัย ๖** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ ฆานะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๐. **ปัจจัย ๗** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๑. **ปัจจัย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
ฆานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๒. ปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ ฆานะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๓. ปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๔. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๕. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ ฆานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๖. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฆานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๗. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ ฆานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สตินทริยฆฏณา ๘

๒๘. ปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๙. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓๐. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ ฆานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓๑. **ปัจจย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
ฉานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓๒. **ปัจจย ๘** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปาเก
อินทริยะ ฉานะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๓๓. **ปัจจย ๕** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปาเก อินทริยะ ฉานะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๓๔. **ปัจจย ๑๐** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปาเก อินทริยะ ฉานะ สัมปยุตตะ. อตฺถิ อวิกตปัจจย
มี ๑ วาระ.

๓๕. **ปัจจย ๕** คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปาเก
อินทริยะ ฉานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๓๖. **ปัจจย ๑๐** คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปาเก อินทริยะ ฉานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย
มี ๑ วาระ.

สาธิปติอินทริยฆฏณา ๖

๓๗. **ปัจจย ๗** คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๓๘. **ปัจจย ๕** คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓๕. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔๐. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๑. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๒. ปัจจัย ๕ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สเหตุอินทริยฆณา ๕

๔๓. ปัจจัย ๗ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๔๔. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๔๕. ปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๔๖. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๔๗. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๘. ปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๙. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑
วาระ.

๕๐. ปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕๑. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑
วาระ.

สเหตุอธิปัตติอินทริยฆฏนา ๖

๕๒. ปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ อธิปัตติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๕๓. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ อธิปัตติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๒ วาระ.

๕๔. ปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ อธิปัตติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๕๕. ปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ อธิปัตติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕๖. ปัจจัย ๑๑ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕๗. ปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. สัมปยุตตมูลกนัย

สัมปยุตตสภาคะ ๑๓

[๖๖๐] เพราะสัมปยุตตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ในอธิปติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ
ในวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยะ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ
ในอตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

สัมปยุตตขณนา ๒

[๖๖๑] ๑. ปัจจัย ๖ คือ สัมปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒. ปัจจัย ๓ คือ สัมปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๐. วิปยุตตมุลกนัย

วิปยุตตสภาคะ ๑๗

[๖๖๒] เพราะวิปยุตตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
อาร์มมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในอธิปัตติปัจจัย มี ๔ วาระ ในสหชาต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย
มี ๕ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปาก-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๓
วาระ ในฌานปัจจัย มี ๓ วาระ. ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตฺถิ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

วิปยุตตขมภูนา ๑๓

ปกิณณกขมภูนา ๕

[๖๖๓] ๑. ปัจจัย ๓ คือ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย มี ๕
วาระ.

๒. ปัจจัย ๔ คือ วิปยุตตะ นิสสยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

๑. ขม. ๑ ถึง ขม. ๔ เป็นมิตตขมภูนา.

๓. **ปัจจัย ๕** คือ วิปยุตตะ อธิปติ นิสสยะ อตติ
อวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.
๔. **ปัจจัย ๕** คือ วิปยุตตะ นิสสยะ อินทริยะ อตติ
อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๕. **ปัจจัย ๔** คือ วิปยุตตะ ปัจจชาตะ อตติ อวิคต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.
๖. **ปัจจัย ๕** คือ วิปยุตตะ นิสสยะ ปุเรชาตะ อตติ
อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๗. **ปัจจัย ๖** คือ วิปยุตตะ อารัมมณะ นิสสยะ
ปุเรชาตะ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๘. **ปัจจัย ๘** คือ วิปยุตตะ อารัมมณะ อธิปติ นิสสยะ
อุปนิสสยะ ปุเรชาตะ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.
๙. **ปัจจัย ๖** คือ วิปยุตตะ นิสสยะ ปุเรชาตะ
อินทริยะ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหชาตมภูนา ๔

๑๐. **ปัจจัย ๕** คือ วิปยุตตะ สหชาตะ นิสสยะ อตติ
อวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๑๑. **ปัจจัย ๖** คือ วิปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อตติ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๒. ปัจจัย ๖ คือ วิปปยุตตะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อัติถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๓. ปัจจัย ๗ คือ วิปปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อัติถิ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๑. อัติถิมูลกนัย

อัติถิสภาคะ ๑๘

[๖๖๔] เพราะอัติถิปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ในอารัมมณ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจจัย มี ๘ วาระ ในสหชาตปัจจัย มี ๕
วาระ ในอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉา-
ชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑
วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
ฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิปปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑๓
วาระ.

อรรถิหมฎนา ๒๕

ปฏินณกมฎนา ๑๕*

- [๖๖๕] ๑. ปัจจัย ๒ คือ อตถิ อวิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.
๒. ปัจจัย ๓ คือ อตถิ นิสสยะ อวิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.
๓. ปัจจัย ๓ คือ อตถิ อธิปติ อวิกตปัจจัย มี ๘ วาระ.
๔. ปัจจัย ๔ คือ อตถิ อธิปติ นิสสยะ อวิกตปัจจัย มี ๘ วาระ.
๕. ปัจจัย ๓ คือ อตถิ อาหาระ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.
๖. ปัจจัย ๓ คือ อตถิ อินทริยะะ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.
๗. ปัจจัย ๔ คือ อตถิ นิสสยะ อินทริยะะ อวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.
๘. ปัจจัย ๓ คือ อตถิ วิปပ္ยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.
๙. ปัจจัย ๔ คือ อตถิ นิสสยะ วิปပ္ยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.
๑๐. ปัจจัย ๕ คือ อตถิ อธิปติ นิสสยะ วิปပ္ยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.
๑๑. ปัจจัย ๖ คือ อตถิ อธิปติ นิสสยะ อินทริยะะ วิปပ္ยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๑๒. ปัจจัย ๔ คือ อตถิ ปัจจมาฆาตะ วิปပ္ยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.
๑. ม. ๑ ถึง ม. ๑๑ เป็นมิตสกกมฎนา.

๑๓. **ปัจจัย ๓** คือ อตฺถิ ปุเรชาตະ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๔. **ปัจจัย ๕** คือ อตฺถิ นิสสยະ ปุเรชาตະ วิปปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๔** คือ อตฺถิ อารัมมณะ ปุเรชาตະ อวิกต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๖** คือ อตฺถิ อารัมมณะ นิสสยະ ปุเรชาตະ
วิปปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๖** คือ อตฺถิ อารัมมณะ อธิปติ อุปนินิสสยະ
ปุเรชาตະ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. **ปัจจัย ๘** คือ อตฺถิ อารัมมณะ อธิปติ นิสสยະ
อุปนินิสสยະ ปุเรชาตະ วิปปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๙. **ปัจจัย ๖** คือ อตฺถิ นิสสยະ ปุเรชาตະ อินทริยະ
วิปปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหชาตมฏฺณา ๑๐

[๖๖๖] ๑. **ปัจจัย ๔** คือ อตฺถิ สหชาตະ นิสสยະ อวิกตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

๒. **ปัจจัย ๕** คือ อตฺถิ สหชาตະ อัญญมัญญະ นิสสยະ
อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓. ปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตະ อัญญมัญญະ นิสสยະ
สัมปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ

๔. ปัจจัย ๕ คือ อตฺถิ สหชาตະ นิสสยະ วิปยุตตะ
อวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕. ปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตະ อัญญมัญญະ นิสสยະ
วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖. ปัจจัย ๕ คือ อตฺถิ สหชาตະ นิสสยະ วิปากะ
อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๗. ปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตະ อัญญมัญญະ นิสสยະ
วิปากะ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๘. ปัจจัย ๗ คือ อตฺถิ สหชาตະ อัญญมัญญະ นิสสยະ
วิปากะ สัมปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๙. ปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตະ นิสสยະ วิปากะ
วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๐. ปัจจัย ๗ คือ อตฺถิ สหชาตະ อัญญมัญญະ นิสสยະ
วิปากะ วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๒. นัตถิมูลกนัย

นัตถิสภาคะ ๖

[๖๖๗] เพราะนัตถิปัจจัย ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
สมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในอาเสวน-

ปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

นัตติปกิณณกมภูนา ๓

[๖๖๘] ๑. ปัจจย ๕ คือ นัตติ อนันตระ สมนันตระ อุปนิสสยะ วิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

๒. ปัจจย ๖ คือ นัตติ อนันตระ สมนันตระ อุปนิสสยะ อาเสวนะ วิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓. ปัจจย ๖ คือ นัตติ อนันตระ สมนันตระ อุปนิสสยะ กัมมะ วิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๓. วิคตมูลกนัย

วิคตสภาคะ ๖

[๖๖๙] เพราะวิคตปัจจย ในอนันตปัจจย มี ๓ วาระ ในสมนันตปัจจย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๓ วาระ.

วิคตปกิณณกมฺภนะ ๓

[๖๗๐] ๑. ปัจจัย ๕ คือ วิคตะ อนันตระ สมนันตระ อุปนิสสยะ
นัตติปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒. ปัจจัย ๖ คือ วิคตะ อนันตระ สมนันตระ อุปนิสสยะ
อาเสวณะ นัตติปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓. ปัจจัย ๖ คือ วิคตะ อนันตระ สมนันตระ อุปนิสสยะ
กัมมะ นัตติปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๔. อวิคตมูลกนัย

อวิคตสภาคะ ๑๘

[๖๗๑] เพราะอวิคตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ในอาร์มมณ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอธิปติปัจจัย มี ๘ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕
วาระ ในอัญญมัญญูปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ ใน
อุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ นปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติ
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑
วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
ฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

อวิคตมกฏนา ๒๕

ปกิณณกมกฏนา ๑๕*

- [๖๗๒] ๑. ปัจจัย ๒ คือ อวิคตะ อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ.
๒. ปัจจัย ๓ คือ อวิคตะ นิสสยะ อตฺถิปัจจัย มี ๑๓ วาระ.
๓. ปัจจัย ๓ คือ อวิคตะ อธิปติ อตฺถิปัจจัย มี ๘ วาระ.
๔. ปัจจัย ๔ คือ อวิคตะ อธิปติ นิสสยะ อตฺถิปัจจัย มี ๘ วาระ.
๕. ปัจจัย ๓ คือ อวิคตะ อาหาระ อตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ.
๖. ปัจจัย ๓ คือ อวิคตะ อินทริยะะ อตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ.
๗. ปัจจัย ๔ คือ อวิคตะ นิสสยะ อินทริยะะ อตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ.
๘. ปัจจัย ๓ คือ อวิคตะ วิปฺปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๕ วาระ.
๙. ปัจจัย ๔ คือ อวิคตะ นิสสยะ วิปฺปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๕ วาระ.
๑๐. ปัจจัย ๕ คือ อวิคตะ อธิปติ นิสสยะ วิปฺปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๔ วาระ.
๑๑. ปัจจัย ๕ คือ อวิคตะ นิสสยะ อินทริยะะ วิปฺปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ.
๑. ขม. ๑ ถึง ขม. ๑๑ เป็นมิสตกมกฏนา.

๑๒. **ปัจจัย ๔** คือ อวิกตะ ปังณาชตะ วิปยุตตะ อตฺถิ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๓. **ปัจจัย ๓** คือ อวิกตะ ปุเรชตะ อตฺถิปัจจัย มี ๓
วาระ.

๑๔. **ปัจจัย ๕** คือ อวิกตะ นิสสยะ ปุเรชตะ วิปยุตตะ
อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๕. **ปัจจัย ๔** คือ อวิกตะ อารัมมณะ ปุเรชตะ อตฺถิ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๖. **ปัจจัย ๖** คือ อวิกตะ อารัมมณะ นิสสยะ ปุเรชตะ
วิปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๗. **ปัจจัย ๖** คือ อวิกตะ อารัมมณะ อธิปติ อุปนิสสยะ
ปุเรชตะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. **ปัจจัย ๘** คือ อวิกตะ อารัมมณะ อธิปติ นิสสยะ
อุปนิสสยะ ปุเรชตะ วิปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๙. **ปัจจัย ๖** คือ อวิกตะ นิสสยะ ปุเรชตะ อินทริยะ
วิปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหชาตมภูนา ๑๐

[๖๓๓] ๒๐. **ปัจจัย ๔** คือ อวิกตะ สหชตะ นิสสยะ อตฺถิ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ.

๒๑. ปัจจัย ๕ คือ อวิกตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๒. ปัจจัย ๖ คือ อวิกตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ สัมปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๓. ปัจจัย ๕ คือ อวิกตะ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๔. ปัจจัย ๖ คือ อวิกตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๕. ปัจจัย ๕ คือ อวิกตะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๖. ปัจจัย ๖ คือ อวิกตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๗. ปัจจัย ๗ คือ อวิกตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๘. ปัจจัย ๖ คือ อวิกตะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๙. ปัจจัย ๗ คือ อวิกตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ.

การนับจำนวนวาระในปัญหาวาระอนุโลม จบ

อธิบายการนับวาระในอนุโลม

ในghanานัยแห่งปัญหาวาระ

เหตุมุกนัย

บัดนี้ เพื่อจะแสดงวิสังขาคามที่ได้ในปัญหาวาระนี้ ด้วยอำนาจการนับ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัส คำว่า เหตุยา สตฺต ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ เป็นต้น บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สตฺต คือ มีวิสังขาค ๗ วาระอย่างนี้ คือ วิสังขาค ๓ วาระ คือ กุศลกับกุศล, อัพยากตะกับกุศล, กุศลาพยากตะกับกุศล. อกุศลมี ๓ วาระ เช่นเดียวกับกุศล, อัพยากตะกับอัพยากตะ มี ๑ วาระเท่านั้น.

สองบทว่า อารมฺมณ นว คือ ในอารมฺมณปัจจัย มีวิสังขาค ๕ วาระ ซึ่งแต่ละวาระมีบทต้น ๑ บท บทอวสาน ๑ บท. สองบทว่า อธิปติยา ทส คือ ในอธิปติ มีวิสังขาค ๑๐ วาระ อย่างนี้คือ วิสังขาค ๔ วาระ อันมีกุศลเป็นมูล คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล โดยสหชาติปัจจัย และอารมฺมณปัจจัย เป็นปัจจัยแก่กุศลโดยอารมฺมณปัจจัยเท่านั้น เป็นปัจจัยแก่อัพยากตะโดยเป็นสหชาติปัจจัย และโดยอารมฺมณปัจจัย เป็นปัจจัยแก่กุศลาพยากตะ โดยเป็นสหชาติปัจจัยเท่านั้น. วิสังขาค ๓ ข้อ ซึ่งมีอกุศลเป็นมูล คือ อกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศลโดยสหชาติปัจจัยและอารมฺมณปัจจัย เป็นปัจจัยแก่อัพยากตะโดยสหชาติปัจจัยเท่านั้น เป็นปัจจัยแก่กุศลาพยากตะโดยเป็นสหชาติปัจจัยเท่านั้น (และ) วิสังขาค ๓ ข้อ ซึ่งมีอัพยากตะเป็นมูล คือ อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะโดยสหชาติปัจจัยและอารมฺมณปัจจัย เป็นปัจจัยแก่กุศลโดยอารมฺมณปัจจัยเท่านั้น เป็นปัจจัยแก่

อกุศลโดยอรัมมณปัจจัยเหมือนกัน ก็ในอธิปัจจัยนี้ย่อมได้อรัมมณา-
ธิปติ ๗ วาระ และสหชาตาธิปติ ๗ วาระเหมือนกัน.

สองบทว่า อนนฺตเร สตุต ได้แก่ ในอนันตรปัจจัย มีวิสังขนา ๗
วาระ อย่างนี้ คือ วิสังขนา ๒ วาระ มีกุศลเป็นมูล วิสังขนา ๒ วาระ
มีอกุศลเป็นมูล วิสังขนา ๓ วาระ มีอัพยาकตะเป็นมูล. แม้ในสมนันตร-
ปัจจัย ก็มีวิสังขนา ๗ วาระเหล่านี้เหมือนกัน.

สองบทว่า สหชาเต นว ความว่า ในสหชาตปัจจัย มีวิสังขนา
๕ วาระ อย่างนี้ คือ วิสังขนามีกุศลเป็นมูล ๓ วาระ มีอกุศลเป็นมูล ๓
วาระ มีอัพยาकตะเป็นมูล ๑ วาระ มีกุสลาพยาकตะเป็นมูล ๑ วาระ มี
อกุสลาพยาकตะเป็นมูลอีก ๑ วาระ.

สองบทว่า อญฺญมฺลเณ ตีณิ ได้แก่ ในอัญญมัญญปัจจัย มี
วิสังขนา ๓ วาระ อย่างนี้ คือ กุศลกับกุศล ๑ วาระ อกุศลกับอกุศล ๑
วาระ อัพยาकตะกับอัพยาकตะ ๑ วาระ.

สองบทว่า นิสฺสเย เตรส ความว่า ในนิสสยปัจจัย มีวิสังขนา
๑๓ วาระ อย่างนี้ คือ วิสังขนาที่มีกุศลเป็นมูล ๓ วาระ มีอกุศลเป็นมูล
๓ วาระ มีอัพยาकตะเป็นมูล ๓ วาระ โดยสหชาตปัจจัยนั่นเอง. ก็ใน
วิสังขนามีอัพยาकตะเป็นมูลนี้ ย่อมได้ปุเรชาตปัจจัยด้วย จริงอยู่ อัพยาकตะ
กับอัพยาकตะเป็นสหชาตะกันก็ได้ เป็นปุเรชาตะก็ได้. อัพยาकตะเป็น
ปัจจัยแก่กุศลโดยปุเรชาตะเท่านั้น เป็นปัจจัยแก่อกุศลก็เหมือนกัน. กุสลา-
พยาคตะ เป็นปัจจัยแก่กุศลโดยสหชาตะและปุเรชาตะ เป็นปัจจัยแก่
อัพยาคตะโดยสหชาตะเท่านั้น. อกุสลาพยาคตะ เป็นปัจจัยแก่อกุศลโดย

สหชาตะและปุเรชาตะ เป็นปัจฉัยแก่อัพยาตะโดยเป็นสหชาตะอย่าง เดียว.

สองบทว่า **อุปนิสฺสเย นว** ความว่า ในอุปนิสฺสยปัจฉัย มี **วิสัชนา ๕ วาระ** ทุกวาระมีบทต้น ๑บท และอวสานบท๑. ในวิกัณฑ์แห่ง ปัจฉัยเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงประเภทไว้ ๒๓ วาระ บรรดา วาระเหล่านั้น อารัมมณฺอุปนิสฺสยปัจฉัย มี ๗ วาระ อนันตรูปสนิสฺสยปัจฉัย มี ๗ วาระ ปกฺคูปนิสฺสยปัจฉัย มี ๕ วาระ.

สองบทว่า **ปุเรชาเต ติณิ** ความว่า ในปุเรชาตปัจฉัย มีวิสัชนา ๓ วาระ อย่างนี้ คือ อัพยาตะเป็นปัจฉัยแก่อัพยาตะ อัพยาตะเป็น ปัจฉัยแก่กุศล อัพยาตะเป็นปัจฉัยแก่อกุศล.

สองบทว่า **ปจฺจชาเต ติณิ** ความว่า ในปจฺจชาตปัจฉัย มี **วิสัชนา ๓ วาระ** อย่างนี้ คือ กุศลเป็นปัจฉัยแก่อัพยาตะ อกุศลเป็น ปัจฉัยแก่อัพยาตะ อัพยาตะเป็นปัจฉัยแก่อัพยาตะ.

สองบทว่า **อาเสวนเ** **ติณิ** คือ ในอาเสวนปัจฉัย มีวิสัชนา ๓ วาระ เหมือนกับอัญญมัญญปัจฉัย.

สองบทว่า **กมฺเม สตุต** คือ ในกัมมปัจฉัย มีวิสัชนา ๗ วาระ เหมือนเหตุปัจฉัย บรรดาวิสัชนา ๗ วาระเหล่านั้น นานักขณิกกัมมปัจฉัย มาในวิสัชนา ๒ วาระ ใน ๕ วาระ (ที่เหลือ) มาได้เฉพาะสหชาตปัจฉัย เท่านั้น.

สองบทว่า **วิปากเ** **เอก** ได้แก่ วิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ คือ อัพยาตะกับอัพยาตะ.

ใน อาหารปัจจย อินทริยปัจจย ฌานปัจจย และ มัคคปัจจย มีวิสังขนาปัจจยละ ๓ วาระ เหมือนกับเหตุปัจจยนั่นเอง ก็ในอริการนี้ อินทริยปัจจยมาแล้ว ด้วยอำนาจสหชาตะและปุเรชาตะ.

สองบทว่า สมฺปยุตฺเต ตีณิ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ได้แก่ ในสัมปยุตตปัจจย มีวิสังขนา ๓ วาระ เช่นเดียวกับอัญญมัญญปัจจย.

สองบทว่า วิปฺปยุตฺเต ปรุจ ความว่า ในวิปยุตตปัจจย มีวิสังขนา ๕ วาระ อย่างนี้ คือ วิสังขนาที่มีกุศลเป็นมูล ๑ วาระ มีอกุศลเป็นมูล ๑ วาระ มีอภัยกตะเป็นมูล ๓ วาระ คือ อภัยกตะกับกุศล และ อภัยกตะกับอกุศล เป็นปัจจยโดยสหชาตะและปัจฉาชาตะ อภัยกตะกับอภัยกตะ เป็นปัจจยโดยสหชาตะ ปุเรชาตะ และปัจฉาชาตะ กุศลกับอภัยกตะ และอกุศลกับอภัยกตะ เป็นปัจจยโดยวัตตปุเรชาตะ.

สองบทว่า อตฺถิยา เทรส ความว่า ในอัตติปัจจย มีวิสังขนา ๑๓ วาระ อย่างนี้ คือ มีกุศลเป็นมูล ๓ วาระ คือ กุศลกับกุศลเป็นปัจจยโดยสหชาตะ อภัยกตะกับกุศลเป็นปัจจยโดยสหชาตะและปัจฉาชาตะ กุศลา-พยากตะกับกุศลเป็นปัจจยโดยสหชาตะอย่างเดียวกัน ที่มีอกุศลเป็นมูล ก็มี ๓ วาระเหมือนกัน แต่ อภัยกตะกับอภัยกตะ เป็นปัจจยโดยสหชาตะ ปุเร-ชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาระ และอินทริยปัจจย กุศลและอภัยกตะ และ อกุศลกับอภัยกตะ เป็นปัจจยโดยวัตตารัมมณปุเรชาตปัจจย กุศลและ อภัยกตะ เป็นปัจจยแก่กุศลโดยสหชาตะและปุเรชาตะ อกุศลและ อภัยกตะ นั้นนั้นเทียว เป็นปัจจยแก่อภัยกตะก็เหมือนกัน โดยสหชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาระ และอินทริยปัจจย อกุศลและอภัยกตะ เป็นปัจจย แก่อกุศลโดยสหชาตะ ปุเรชาตะ และ อกุศลและอภัยกตะ นั้นนั้นเทียว

เป็นปัจจัยแก่อภัยกตะโดยสหหตตะ ปัจจาทตตะ อาหาระ และอินทริย-
ปัจจัย.

ใน นัตถิปัจจัย และ วิคตปัจจัย มีวิสัชนา ๗ วาระ เหมือน
อนันตรปัจจัย และสมนันตรปัจจัย. ในคำนี้ว่า อวิกเต เทรส คือ ใน
อวิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ เหมือนอัตถิปัจจัย.

ในปัญหาวาระอนุโลมนี้ มีการกำหนดวิธีนับ ๗ อย่าง อย่างนี้คือ
วิสัชนา ๑ วาระ ๓ วาระ ๕ วาระ ๗ วาระ ๙ วาระ ๑๐ วาระ ๑๓
วาระ. ในจำนวนวิสัชนา ๗ อย่างเหล่านั้น วิสัชนา ๑ วาระ มี ๑ ปัจจัย
เท่านั้น ด้วยอำนาจของวิปากปัจจัย.

วิสัชนา ๓ วาระ มี ๕ ปัจจัย ด้วยอำนาจของอัญญมัญญปัจจัย
ปุเรชาติปัจจัย ปัจจาทตปัจจัย อาเสวนปัจจัย และสัมปยุตตปัจจัย.

วิสัชนา ๕ วาระ มี ๑ ปัจจัยเท่านั้น ด้วยอำนาจของวิปยุตตปัจจัย.

วิสัชนา ๗ วาระ มี ๑๐ ปัจจัย ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย อนันตร-
ปัจจัย สมนันตรปัจจัย กัมมปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌาน-
ปัจจัย มัคคปัจจัย นัตถิปัจจัย และอวิกตปัจจัย.

วิสัชนา ๙ วาระ มี ๓ ปัจจัย ด้วยอำนาจของอาร์म्मณปัจจัย
สหชาติปัจจัย และอุปนิสสยปัจจัย.

วิสัชนา ๑๐ วาระ มี ๑ ปัจจัย ด้วยอำนาจของอธิปติปัจจัย.

วิสัชนา ๑๓ วาระ มี ๓ ปัจจัย ด้วยอำนาจของนิสสยปัจจัย อัตถิ-
และอวิกตปัจจัย.

ฉะนั้น ผู้ศึกษากำหนดวาระทั้งหลายที่แสดงไว้ในปัจจัยนั้น ๆ ดัง
ได้ชี้แจงมานี้ ด้วยอำนาจแห่งจำนวนให้ดี แล้วพึงทราบจำนวนในการ

เทียบเคียงปัจจัยในทุกมูลและติกรมูลเป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยเหล่านั้น.

บัณฑิตไม่ควรประกอบปัจจัยที่เป็นวิสภาคะกัน หรือที่ขัดแย้งกันไว้ด้วยกัน. คืออย่างไร. คือ อธิปติที่เหลือเว้นวิมังสาธิปติ และในอรัมมณปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย ปัจฉาชาติปัจจัย กัมมปัจจัย อาเสวนปัจจัย อาหารปัจจัย ฌานปัจจัย นัตถิปัจจัย วิคตปัจจัย เป็นวิสภาคะแห่งเหตุปัจจัยก่อน. สหชาติปัจจัยเป็นต้น เป็นสภาคะแห่งเหตุปัจจัยนั้น. เพราะเหตุใด. เพราะมีสภาพเหมือนกัน. จริงอยู่ เหตุปัจจัยเป็นปัจจัยโดยเหตุ แก่กรรมเหล่าใด ก็เป็นสหชาติปัจจัยเป็นต้น แก่กรรมเหล่านั้นด้วย แต่หาเป็นอรัมมณปัจจัยเป็นต้น แก่กรรมเหล่านั้นไม่ เหตุนั้นอรัมมณปัจจัยเป็นต้น จึงชื่อว่า เป็นวิสภาคะแก่เหตุปัจจัยนั้น เพราะฉะนั้น เหตุปัจจัยนั้นจึงไม่ควรประกอบไว้กับอรัมมณปัจจัยเป็นต้นเหล่านั้น หรือว่าไม่ควรประกอบอรัมมณปัจจัยเป็นต้น เหล่านั้นไว้กับเหตุปัจจัยนั้น.

แม้ปุเรชาติปัจจัย ปัจฉาชาติปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อตถิปัจจัย นัตถิปัจจัย วิคตปัจจัย และอวิคตปัจจัย ก็ขัดแย้งกันและกัน จึงไม่ควรประกอบไว้ด้วยกันอีก. บรรดากรรมเหล่านั้น ผู้ศึกษาจะได้วาระเหล่าใดในการประกอบกับกรรมที่เข้ากันได้ เว้น กรรมที่เข้ากันไม่ได้เสีย เพื่อจะแสดงวาระเหล่านั้นโดยสังเขป พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เหตุปัจจุยา อธิปติยา จตุตตาริ เป็นต้น (ในเพราะเหตุปัจจัย อธิปติปัจจัย มี ๔ วาระ).

บรรดา วาระเหล่านั้น เพราะการเทียบเคียงเหตุปัจจัยกับอธิปติปัจจัย

(เพราะเอาเหตุปัจจัยร่วมกับอธิปัตปัจจัย) ได้ ๗ วาระ ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยที่น้อยกว่าก็จริง ถึงอย่างนั้น เพราะในบรรดาอธิปัตทั้งหลาย วิมังสาธิปัตเท่านั้นเป็นเหตุปัจจัย นอกนี้หาเป็นไม่ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงเว้น ธรรมที่เป็นวิสภาคะ (เข้ากันไม่ได้) เสียแล้ว ตรัสว่า จตุตถาริ ด้วยอำนาจแห่งธรรมที่เป็นสภาคะกัน . วิสัชนา ๔ วาระเหล่านั้น ผู้ศึกษาพึงทราบอย่างนี้ คือ กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย ด้วยอำนาจของอธิปัตปัจจัย คือ วิมังสาที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุต กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย ด้วยอำนาจของอธิปัตปัจจัย คือ วิมังสาธิปัตที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน, กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย ด้วยอำนาจของอธิปัตปัจจัย คือ วิมังสาธิปัตที่เป็นกุศล เป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุตและรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน, อัพยากตธรรมเป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม ด้วยอำนาจของเหตุปัจจัย ด้วยอำนาจของอธิปัตปัจจัย คือ วิมังสาธิปัตที่เป็นวิปากาพยากตะ และกิริยาพยากตะ เป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุตและรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน. ก็ในทีนี้พึงถือเอาวิปากาพยากตะจากโลกุตตธรรมเท่านั้น ส่วนอาร์มมณปัจจัยและอนันตรปัจจัยเป็นต้น ท่านไม่ประกอบไว้ เพราะเป็นวิสภาคะกัน ผู้ศึกษาครั้นทราบวาระที่มีได้และไม่ได้ในปัจจัยทั้งหมดโดยอุบายนี้แล้ว พึงอธิบายวาระด้วยอำนาจที่มีได้.

สองบทว่า สหชาติ สตุต ความว่า ในสหชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ที่ได้แล้วในเหตุปัจจัย สองบทว่า อญฺญมญฺเญ ตีณิ ได้แก่ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ คือ วิสัชนาที่ได้ในสุททิกอัญญมัญญปัจจัย (อัญญ-

มัชฌิมปัจฉิมวาทะ) นั่นเอง. สองบทว่า **นิสสเย สตุต** ได้แก่ ในนิสสย-
ปัจฉิม มี ๗ วาระ คือ วิสัชนาที่ได้ในเหตุปัจฉิม. สองบทว่า **วิปาเก**
เอก คือ ๑ วาระ ที่ได้ในวิปากปัจฉิมวาทะ. คำว่า **อินุทริยมกุเลสุ**
จตุตถาริ ในอินุทริยปัจฉิมและมัคคปัจฉิม มี ๔ วาระ มีนัยดังที่กล่าวแล้ว
ในหนหลังนั่นเอง. สองบทว่า **สมบุยุตเต ติณิ** ได้แก่ ในสัมบุยุตต-
ปัจฉิม มี ๓ วาระ คือ วิสัชนาที่ได้ในสุทติกสัมบุยุตตปัจฉิมนั่นเอง. สอง
บทว่า **วิบุยุตเต ติณิ** ได้แก่ ในวิบุยุตตปัจฉิม มี ๓ วาระ ผู้ศึกษา
พึงทราบวิสัชนาที่ยกเอารูป มีกุศลจิตเป็นต้น เป็นสมุฏฐานขึ้นเป็นปัจจ-
ยุบบัน. สองบทว่า **อตุลิวิกเตสุ สตุต** ในอตุลิวิกตปัจฉิมและอวิกตปัจฉิม
มี ๗ วาระ คือ วิสัชนาที่ได้ในเหตุปัจฉิมนั่นเอง ด้วยประการดังพรรณนา
มาแล้วนี้.

เหตุปัจฉิม ได้การประกอบอธิบายร่วมกับปัจฉิมสิบเอ็ด มีอธิปัตติ-
ปัจฉิมเป็นต้นเหล่าใด พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงวิธีนับในทุมูลกนัย
ด้วยอำนาจแห่งปัจฉิมเหล่านั้นแล้ว บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดงวิธีนับใน
ติมูลกนัยเป็นต้น จึงทรงตั้งข้อกำหนดตรัสว่า **เหตุสหชาตนิสสยอตุลิว**
อวิกตนิติ สตุต ในเพราะปัจฉิม ๕ คือ เหตุ สหชาตนิสสย อตุลิว
และอวิกตปัจฉิม มี ๗ วาระ เป็นต้นด้วยประการฉะนี้.

แต่ในคัมภีร์ทั้งหลาย พระอาจารย์เขียนชื่อปัจฉิมมีอีกขระตกไป
อย่างนี้ คือ **นิสส อุปนินิสส อธิปติ** คำนั้นท่านเขียนด้วยอำนาจลืมใส่ใจ
เพราะฉะนั้น ในฐานะเช่นนั้นจึงควรเติมบาลีเสียให้ทราบ ก็ข้อกำหนดที่
ท่านตั้งไว้นั้นย่อมแสดงถึงอรรถนี้ว่า เหตุปัจฉิมนี้ย่อมได้วิสัชนา ๗ วาระ
ที่ได้ในวิภังค์ของตนเท่านั้น เพราะรวมเข้ากับปัจฉิม ๔ มีสหชาตปัจฉิม

เป็นต้น. ก็ถ้าหากรวมอัญญมัญญปัจจัยลงในอธิการนี้ ย่อมได้วิสัยนา
๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย, ถ้ารวมสัมปยุตตปัจจัยเข้าด้วยกันก็จะได้วิสัยนา
๓ วาระ เหล่านี้เอง. ในเหตุวิปยุตตทุกะ ถ้ารวมวิปยุตตปัจจัยเข้าไป
ด้วยกันก็ได้วิสัยนา ๓ วาระ. ถ้ารวมวิปากปัจจัยด้วย ย่อมได้วิสัยนาวาระ
เดียวเท่านั้น เพราะเทียบเคียงปัจจัยทั้งหมดที่เป็นสภาะกับวิปาก. ก็ถ้า
รวมอินทริยปัจจัยและมัคคปัจจัยเข้าไปในที่นี้ด้วย ย่อมได้วิสัยนา ๔ วาระ
ที่ได้ในทมูลกนัย กับด้วยอินทริยะและมัคคปัจจัยเหล่านั้น.

ถ้ารวมอัญญมัญญปัจจัยกับปัจจัยทั้งสองนั้น ให้นำวิสัยนาออกเสีย
๒ วาระ คือ กุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยาทตะ กุศลธรรม เป็นปัจจัย
แก่กุศลธรรมและอัพยาทตะ ในบรรดาวิสัยนา ๔ วาระที่แสดงไว้ใน
เหตุอธิปติทุกะ ย่อมได้วิสัยนา ๒ วาระที่เหลือ ถึงจะเพิ่มสัมปยุตตปัจจัย
เข้าไปในที่นั้นอีก ก็คงได้วิสัยนา ๒ วาระเหล่านั้นเอง. ก็ถ้าเพิ่มวิป-
ยุตตปัจจัยเข้าไป จะได้วิสัยนา ๒ วาระนอกจากนั้นด้วย ถ้าเพิ่มวิปาก-
ปัจจัยเข้าไปในปัจจัยเหล่านั้น ย่อมได้วิสัยนาวาระเดียวในที่ทุกแห่ง. ก็เมื่อ
ไม่ผนวกปัจจัยที่มีวิธีคำนวณได้น้อยกว่าเหตุอธิปติทุกะกับอธิปติปัจจัย ย่อม
ได้วิสัยนา ๔ วาระเท่านั้น. เมื่อผนวกเข้าไปด้วย ย่อมได้วิสัยนา ๒ วาระ
และ ๑ วาระ ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยเหล่านั้นแล. ผู้ศึกษาครั้นทราบ
จำนวนที่ได้อยู่ในการประกอบรวมกันแห่งปัจจัยนั้น ๆ ดังพรรณนามานี้
แล้ว พึงขยายจำนวน (วิธีนับ) ในติมูลกนัยเป็นต้นต่อไป.

ก็บรรดาขณานาเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ด้วยอำนาจเหตุ-
ปัจจัย อันมี ๕ ขณานาโดยสามัญ ขณานา ๔ ขณานาก่อนขณานาทิ้งปวงเป็น
อวิปากขณานาเท่านั้น (คือ ยังไม่มีวิปากปัจจัยที่ร่วมด้วย) แต่ในตอน

วิสัยของอภัยกตกับอภัยกต ย่อมได้วิบากเหตุในที่นี้ด้วย. ฅฎนา ๕ ฅฎนาต่อจากนั้นตรัสไว้ด้วยอำนาจเหตุที่เป็นวิบาก. วิบากที่เป็นสหชาตะ และรูปที่เป็นสหชาตะกับวิบากทั้งหมด ก็ตรัสไว้ในที่นั่นด้วย บรรดา ฅฎนาเหล่านั้น วิบาก และรูปที่มีวิบากนั้นเป็นสมุฏฐาน ย่อมได้ใน ฅฎนาที่ ๑.

วิบากและวัตถุรูปในปฏิสนธิกาลได้ใน ฅฎนาที่ ๒.

ใน ฅฎนาที่ ๓ ได้เฉพาะอรุปรกรรมอย่างเดียว.

ฅฎนาที่ ๔ ได้เฉพาะรูปที่มีวิบากจิตเป็นสมุฏฐานอย่างเดียว.

ฅฎนาที่ ๕ ได้เฉพาะวัตถุรูปเท่านั้น.

ฅฎนา ๑๕ ต่อจากนั้น เกี่ยวข้องกับอินทรีย์ ตรัสไว้ด้วยอำนาจ อโมหเหตุ. ในบรรดาฅฎนา ๑๕ เหล่านั้น พวกแรกมี ๘ ฅฎนาไม่มี อธิบัติ. พวกหลังมี ๖ ฅฎนามีอธิบัติ. แม้ในบรรดาฅฎนาที่ไม่มีอธิบัติ ๔ ฅฎนาแรก ในที่ทุกแห่งตรัสด้วยอโมหเหตุเหมือนกันหมดโดยสามัญ. ๕ ฅฎนาหลังตรัสด้วยอำนาจอโมหเหตุที่เป็นวิบาก.

บรรดาฅฎนาที่ไม่มีอธิบัติเหล่านั้น ฅฎนาแรก ทรงแสดงไว้ใน เหตุอธิปัตติทุกะในหนหลังว่า มี ๔ วาระ.

ใน ฅฎนาที่ ๒ ขาดรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

ใน ฅฎนาที่ ๓ ไม่มีวัตถุรูป.

ใน ฅฎนาที่ ๔ ได้กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่จิตตชรูป อภัยกต ย่อมได้รูปที่มีอภัยกตเป็นสมุฏฐานเท่านั้น (จิตตชรูปและปฏิสนธิ- กัมมชรูป).

ฅฎนาที่ ๕ ที่ประกอบด้วยวิบาก นอกจากนั้นมีนัยดังกล่าวแล้ว

ในหนหลัง. บรรดาภฏนาที่มือธบคิ ๓ ฏนาข้างต้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจแห่งเหตุทั้งที่เป็นวิบากและไม่เป็นวิบากโดยสามัญ.

บรรดาภฏนาเหล่านั้น ใน ฏนาที่ ๑ มี ๔ วาระ มีนัยดังกล่าวแล่นั้นแล.

ใน ฏนาที่ ๒ ไม่มีรูป.

ใน ฏนาที่ ๓ ไม่มีอรู. ๓ ฏนานอกจากนั้นตรัสไว้ด้วยอำนาจแห่งเหตุฝ่ายวิบาก.

บรรดาภฏนาเหล่านั้น ฏนาที่ ๑ ได้ทั้งรูปและนาม.

ฏนาที่ ๒ ได้แต่นามเท่านั้น.

ฏนาที่ ๓ ได้เฉพาะอรูแล.

ผู้ศึกษา ครันทราบวิธีคำนวณที่ได้ในการประกอบรวมแห่งปัจจัยนั้น ๆ ดังพรรณนามาแล้ว พึงขยายวิธีคำนวณในติมุกนัยเป็นต้นต่อไป.

เหตุมุกนัย จบ

อาร์มมมมุกนัย

พึงทราบวินิจฉัย ใน ฏนาที่มีอาร์มมมเป็นมุล ต่อไป. ปัจจัย ๗ มีอธิปัตติปัจจัยเป็นต้น เป็นสภาคะกับอาร์มมมปัจจัย ที่เหลือ ๑๖ ปัจจัย เป็นวิสภาคะ เพราะฉะนั้น อย่างประกอบปัจจัย ๑๖ เหล่านั้น (กับอาร์มมม-ปัจจัย) ประกอบเฉพาะ ๗ ปัจจัยเท่านั้น. บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า อธิปัตติยา สตุต ความว่า ในอธิปัตติปัจจัย มีวิสันหา ๗ วาระ คือ

วิสาขมาส ๓ วาระ ที่มีกุศลเป็นมูลอย่างนี้ คือ กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่ กุศลธรรม ๑ แก่อกุศลธรรม ๑ แก่อัพยากธรรม ๑, วิสาขมาส ๑ วาระ มีอกุศลเป็นมูล, วิสาขมาส ๓ วาระมีอัพยากตะเป็นมูล. สองบทว่า **นิสฺสเย ติณิ** คือ วิสาขมาส ๓ วาระ มีอัพยากตะเป็นมูลด้วยอำนาจแห่งวัตถุนั้นเอง. สองบทว่า **อุปนิสฺสเย สุตฺต** เหมือนที่กล่าวไว้ในหนหลัง. สองบทว่า **ปุเรชาติ ติณิ** คือ วิสาขมาส ๓ วาระ ที่มีอัพยากตะเป็นมูลด้วยอำนาจ วัตถุและอารมณฺ์. สองบทว่า **วิปฺปยุตฺเต ติณิ** คือ วิสาขมาส ๓ วาระ ที่มี อัพยากตะเป็นมูลด้วยอำนาจวัตถุอย่างเดียว. สองบทว่า **อตุลิวิกเตสุ ติณิ** คือ วิสาขมาส ๓ วาระ ที่มีอัพยากตะเป็นมูลด้วยอำนาจวัตถุที่เป็นอารมณฺ์. เหมือนอย่างในเหตุมูลกนัย ท่านตั้งขณนาไว้เพื่อแสดงข้อกำหนด ฉันทใด แม้ในอารัมมณมูลกนัยเป็นต้น ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน.

บรรดาขณนาเหล่านั้น ในขณนา ๕ ที่ท่านตั้งไว้ในอารัมมณมูลก-
นัยนี้ก่อน บรรดาขณนาเหล่านั้น

ขณนาที่ ๑ มีริบตีด้วยอำนาจอารัมณาธิปติปัจจัย บรรดาบท
เหล่านั้น บทว่า **สุตฺต** คือ วิสาขมาสที่ได้ในอารัมมณธาปติทุกะนั้นเอง.

ขณนาที่ ๒ ไม่มีริบตี. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ติณิ** คือ
วิสาขมาสที่อัพยากตะเป็นมูล ด้วยอำนาจแห่งวัตถุและอารมณฺ์หรืออารมณฺ์
อย่างเดียว.

ขณนาที่ ๓ ประกอบในนิสสยปัจจัย. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
ติณิ คือ มีอัพยากตะเป็นมูลด้วยอำนาจวัตถุ.

ขณนาที่ ๔ และ **ขณนาที่ ๕** มีริบตี ในสองข้อนั้น บทว่า
เอก ในขณนาที่ ๔ ได้แก่อกุศลที่มีอัพยากตะเป็นมูล ด้วยอำนาจวัตถุ

และอารมณ์หรือด้วยอำนาจอารมณ์. บทว่า **เอก** ในกฎนาที่ ๕ ได้แก่อกุศลที่มีอัพยาकตะเป็นมูลโดยเป็นนิสสยปัจจย.

ผู้ศึกษาพึงทราบวิธีนับในติมูลกนัยเป็นต้น ด้วยอำนาจปัจจยที่ได้ อยู่ในอริการนี้ ดังพรรณนามาแล้ว. แม้นในนัยที่มีอริปติปัจจยเป็นมูล ก็เหมือนกัน. แต่สำหรับข้าพเจ้าจะไม่ขอกล่าวอธิบายอย่างพิสดาร ด้วยอำนาจอารมณ์ อินทรีย์ และวิปากปัจจย จะกล่าวเฉพาะที่สมควรกล่าว ในที่นั้น ๆ เท่านั้น.

อริปติมูลกนัย

พึงทราบวินิจฉัย ใน **อริปติมูลกนัย** ต่อไป. สองบทว่า **สหชาต** **สตุต** ในสหชาตปัจจย มี ๗ วาระ ได้วิสังขนา ๗ วาระ คือ วิสังขนา ๓ วาระ มีกุศลเป็นมูลด้วยอำนาจสหชาตาริปติปัจจย วิสังขนา ๓ วาระ มีอกุศลเป็นมูล, วิสังขนาอีก ๑ วาระ มีอัพยาकตะเป็นมูล. ก็อารมณ์นิสสยปัจจยย่อมไม่ได้สหชาตปัจจย และสหชาตปัจจยก็ย่อมไม่ได้อารมณ์นิสสยปัจจย. สองบทว่า **อญญมญญเต ติณิ** ในอญญมญญปัจจย มี ๓ วาระ คือ มีวิสังขนา ๓ วาระ ด้วยอำนาจสหชาตาริปติปัจจยเท่านั้น. สองบทว่า **นิสฺสเย อฏฺฐ** ในนิสสยปัจจย มี ๘ วาระ คือ มีกุศลเป็นมูล ๓ วาระ. มีอกุศลเป็นมูล ๓ วาระ, มีอัพยาकตะเป็นมูล ๒ วาระ. จริงอยู่ อริบคิ ที่เป็นอัพยาकตะ ย่อมเป็นที่อาศัยแห่งอัพยาकตธรรม โดยเป็นสหชาตปัจจย และอารมณ์ปัจจย เป็นที่อาศัยแห่งอกุศล โดยเป็นอารมณ์ปัจจยอย่างเดียว แต่ไม่เป็นที่อาศัยแห่งกุศลธรรมโดยประการทั้งสอง วิสังขนาที่มี

อภัยกตะเป็นมูลมี ๒ วาระเท่านั้น รวมเป็นวิสัยนา ๘ วาระ ด้วยอธิบาย
มานี้.

วิสัยนา ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจยเหมือนกับอาร์มมณปัจจยนั่นเอง.
สองบทว่า ปุเรชาติ เอก์ ในปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ อภัยกตาริบัติ
เป็นปัจจยแก่กุศล ด้วยอำนาจอารมณ์. สองบทว่า วิปาก เอก์ ใน
วิปากปัจจย มี วาระ คือ โลกุตตรอภัยกตะกับอภัยกตะ. วิสัยนา
๗ วาระ ในอาหารปัจจยเป็นต้น ได้แล้วในเอกมูลกนัยในหนหลังนั่นเอง.
สองบทว่า วิปยุตเต จตุตาริ ในวิปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ คือ
อภัยกตะกับกุศล, อภัยกตะกับอกุศล, อภัยกตะกับอภัยกตะ, และ
กุศลกับอภัยกตะ. วิสัยนา ๘ วาระในอติปัจจยและอวิตตปัจจยเช่นเดียวกับ
นนิสสยปัจจยนั่นเอง.

ก็ในอธิการนี้ ฆฎนาทั้งหลายท่านไม่ประกอบด้วยอาร์มมณปัจจย
เป็นต้น ตามลำดับ ประกอบด้วยอติปัจจยและอวิตตปัจจยก่อน. ถามว่า
เพราะเหตุไร? ตอบว่า เพราะรวมอริบัติทั้งสองปัจจย ไว้ด้วยกัน.

บรรดาฆฎนาเหล่านั้น ในฆฎนาต้น ได้วัตถุที่เป็นอารมณ์ (วัตถุ-
รัมมณะ) ด้วยอำนาจของอาร์มมณาริบัติปัจจย.

ในฆฎนาที่ ๒ ได้วัตถุอย่างเดียวกัน สำหรับบุคคลผู้ยินดีอย่างหนัก
ด้วยอำนาจเป็นที่อาศัย (สำหรับบุคคลผู้ทำให้หนักด้วยอำนาจเป็นที่อาศัย
แล้วยินดีอยู่).

ในฆฎนาที่ ๓ ได้ธรรมมีกุศลเป็นต้น เป็นปัจจยแก่รูปทั้งหลาย
ด้วยอำนาจของสหชาตาริบัติปัจจย. ได้วัตถุเป็นปัจจยแก่กุศล ด้วย
อำนาจของอาร์มมณาริบัติปัจจย.

ภฏนา ๓ ๓้อ นอจากนั้นตรัสไว้ด้วยอำนาจารัฒนาธิปติปิฏัย. บรรดาภฏนาเหล่านั้น วิสัชนา ๗ วาระ ใน**ภฏนาที่ ๑** ๓้าพเจ้ากล่าวไว้ เรียบร้อยแล้วในหนหลัง.

บทว่า เอก ใน**ภฏนาที่ ๒** คือ วัตถุที่เป็นอารมณ์ที่เกิดก่อนเป็น ปิฏัยแก่อกุศล. ใน**ภฏนาที่ ๓** วัตถุเท่านั้นเป็นปิฏัยแก่อกุศล.

ภฏนา ๓ ๓้อต่อจากนั้น ทัวไปแกธรรมทั้งที่เป็นวิบากและมิใช่ วิบาก ตรัสไว้ด้วยอำนาจสหชาติปิฏัย. บรรดาภฏนาเหล่านั้น ใน **ภฏนาที่ ๑** ได้ทั้งรูปและอรูป.

ภฏนาที่ ๒ ได้เฉพาะอรูปอย่างเดียว.

ภฏนาที่ ๓ ได้รูปเท่านั้น.

ภฏนาที่ ๓ ๓้อนอกจากนั้น ตรัสไว้ ด้วยอำนาจวิปากาธิปติปิฏัย.

แม้บรรดา ๓ ภฏนา นั้น **ภฏนาท ๑** ได้ทั้งรูปและอรูป.

ภฏนาที่ ๒ ได้อรูป.

ภฏนาที่ ๓ ได้เฉพาะรูปเท่านั้น.

ภฏนา ๖ นอจากนั้นประกอบด้วยอาหาระและอินทริยปิฏัย ตรัสไว้ด้วยอำนาจแห่งจิตตาทิฏัย. บรรดาภฏนา ๖ ภฏนาเหล่านั้นไม่มี วิบาก ๓ ภฏนา มีวิบาก ๓ ภฏนา. วิธีกำนวณในภฏนาเหล่านั้นแจ่มแจ้ง แล้วแล. **ภฏนา ๖** ภฏนาอนอกจากนั้นตรัสไว้ด้วยอำนาจวิริยาธิปติ.

ถามว่า ก็เมื่อว่าตามลำดับอธิบดีแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าพึงตรัส ภฏนาด้วยอำนาจวิริยาธิปติไว้เป็นอันดับแรกมิใช่หรือ (แต่) ทำไมพระพุทธรองคักจึงไม่ตรัสอย่างนั้น. แก้วว่า เพราะภฏนาเหล่านั้นเหมือนกับ ภฏนาที่ตรัสไว้ด้วยอำนาจเหตุข้างหน้า. จริงอยู่ ภฏนาที่ตรัสไว้ด้วยอำนาจ

เหตุข้างหน้าเกี่ยวเนื่องด้วยมรรค เพราะอโมหเหตุเป็นวิมังสาธิปติ และ เพราะวิมังสาธิปติเป็นตัวสัมมาทิฎฐิ. อนึ่ง แม้วิริยะก็จัดเป็นมรรค เพราะ เป็นสัมมาวายามะ และมีจฉวายามะ เพราะฉะนั้น ฃฎนาทั้งหลายพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสทมนเวียนไปกับวิริยะนั้นว่า เหมือนกันกับฃฎนา ที่ตรัสไว้ด้วยอำนาจแห่งเหตุข้างหน้า. วิธีคำนวณแม้ในฃฎนาเหล่านั้น แจ่มแจ้งแล้วแล.

อนันตร-สมนันตรมูลกนัย

บทว่า สตุต ๗ นฃฎนาที่มี อนันตรปัจจยและสมนันตรปัจจย เป็นมูล ความว่า มีวิสัยนา ๗ วาระอย่างนี้ คือ กุศลเป็นปัจจยแก่กุศล และแก่อัพยากตะ, อกุศลเป็นปัจจยแก่กุศลและแก่อัพยากตะ, อัพยากตะเป็นปัจจยแก่กุศลแก่อกุศล และแก่อัพยากตะแม้ทั้ง ๓. สองบทว่า กมุเม เอก์ ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ คือ กุศลมคคเจตนา เป็นปัจจย แก่วิปากาพยากตะของตน ก็ในปัจจยเหล่านั้นมีฃฎนา ๓ เท่านั้น ฃฎนา เหล่านั้น ประกอบตามลำดับวิสัยนาที่มีวาระมาก.

พึงทราบวินิจฉัยใน ฃฎนาที่มีสหชาติปัจจย อัญญมัญญปัจจย และ นิสสยปัจจยเป็นมูล ต่อไป. ปัจจยใด ๆ ที่ตรัสไว้ในทุมูลกนัย ปัจจย นั้นเป็นสภาวะกับปัจจยที่อยู่ข้างต้น เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาครันทราบวิธี คำนวณในทุมูลกนัยแล้ว พึงทราบวิธีคำนวณในฃฎนาทั้งหลายในที่ทุก แห่งด้วยอำนาจปัจจยที่คำนวณได้น้อยกว่าในบรรดาปัจจย ที่นำมาเชื่อม ข้างปลาย.

สหชาติมูลกนัย

บรรดาขณานเหล่านั้น ขณานที่มี สหชาติปัจจัยเป็นมูล มี ๑๐ ขณาน ในขณาน๑๐นั้นที่เป็น อวิปากขณาน มี ๕ ขณาน เป็น สวิปากขณาน มี ๕ ขณาน.

ในสองอย่างนั้น ที่เป็น อวิปากขณาน ก่อน ใน ขณานที่ ๑ มี วิสัชนา ๘ วาระอย่างนี้ คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล. แก่อัพยากตะและแก่กุสลาพยากตะ, กุสลาพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ รวมเป็น ๔ วาระ. อกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล แก่อัพยากตะ แก่กุสลาพยากตะ, อกุสลาพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะเท่านั้น. บรรดาวิสัชนาเหล่านั้นในวิสัชนา ๘ วาระ มีกุศลและอกุศลเป็นต้น ได้ทั้งอรูป (นาม) และรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ในอัพยากตะ ได้วัตถุรูป. บรรดาอรูปทั้งหลาย วัตถุรูปเท่านั้นมิได้ในวิสัชนาฝ่ายอัพยากตะ ใน ขณานที่ ๒.

บรรดาขณานแม่ทั้ง ๓ อรูปเท่านั้นมิได้ในขณานที่ ๑.

ใน ขณานที่ ๔ ได้เฉพาะรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐานเท่านั้น.

ใน ขณานที่ ๕ ได้รูปธรรมกับวัตถุรูปในปฏิสนธิกาล.

ใน สวิปากขณาน ใน ขณานที่ ๑ ได้วิบากจิต และรูปที่มีวิบากจิตเป็นสมุฏฐาน.

ขณานที่ ๒ ได้วิบากและวัตถุรูป.

ขณานที่ ๓ ได้วิบากอย่างเดียว.

ขณานที่ ๔ ได้รูปที่มีวิบากจิตเป็นสมุฏฐานอย่างเดียว.

กฎหน้าที่ ๕ ได้เฉพาะวัตถุรูป.

อัญญมัญญมุลกนัย

ใน อัญญมัญญมุลกนัย มีกฎนา ๖ บรรดากฎนา ๖ เหล่านั้น ๓ กฎนาแรกเป็นอวิปากกฎนา ๓ กฎนาท้ายเป็นสวิปากกฎนา วิธีคำนวณในกฎนาเหล่านั้นแจ่มแจ้งแล้ว.

นิสสยมุลกนัย

พึงทราบวินิจฉัยในนัยที่มี นิสสยปัจจยเป็นมุล ต่อไป. คำว่า นิสสยปัจจยา อารมมณ เตลลิตี เพราะนิสสยปัจจย ในอารมมณปัจจย มี ๓ วาระ ผู้ศึกษาพึงทราบวิตัสชา ๓ วาระ ด้วยอำนาจแห่งกุศลเป็นต้น ที่ยกวัตถุขึ้นเป็นอารมมณเป็นไป (เป็นไปโดยเอาวัตถุเป็นอารมมณ). สอง บทว่า อุนิสสยเย เอกัง ในอุนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ คือ อุกุศลที่ยึดวัตถุเป็นอารมมณูปนิสสัยเกิดขึ้น คำที่เหลือพึงทราบตามนี้ที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในทุกะมุลกนัยในหนหลัง.

ก็ในนิสสยปัจจยนี้มีกฎนา ๒๐ กฎนา. บรรดากฎนาเหล่านั้น ๖ กฎนาข้างต้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจสหชาตะและปุเรชาตะ. ๔ กฎนานอกจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจปุเรชาตะอย่างเดียว. ต่อไป ๑๐ กฎนา ตรัสด้วยอำนาจสหชาตะอย่างเดียว.

ในบรรดากฎนาเหล่านั้น คำว่า เทรส ๑๓ ใน กฎนาที่ ๑ ได้แก่ วิตัสชา ๑๓ วาระ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แน่นอนเทียว ในนิสสยปัจจย-

วิภังค์. คำว่า **อฏฐ ๘** ใน **ขณนาที่ ๒** ได้แก่วิสาขนา ๘ วาระ คือ วิสาขนา ๗ วาระ ด้วยอำนาจแห่งสหชาติปติปัจจัย และ ๑ วาระ ที่ อกุศลกระทำวัตถุให้หนัก.

คำว่า **สตุต ๗** วาระ ใน **ขณนาที่ ๓** คือ วิสาขนา ๗ วาระ ที่ได้ แล้วในอินทริยปัจจัยนั้นเทียว.

คำว่า **ปญจ ๕** วาระ ใน **ขณนาที่ ๔** คือ วิสาขนา ๕ วาระ ที่ได้ แล้วในวิปยุตตปัจจัยนั้นเทียว.

คำว่า **จตุตริ ๔** วาระ ใน **ขณนาที่ ๕** ได้แก่ วิสาขนาที่มีกุศล เป็นต้น เป็นปัจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และวัตถุเป็นปัจจัยแก่ อกุศล.

คำว่า **ตีณิ ๓** วาระ ใน **ขณนาที่ ๖** คือ กุศล เป็นต้น เป็นปัจจัย แก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

ในบรรดาขณนา ๔ ขณนาด้วยสามารถแห่ง **ปุเรชาติปัจจัย**. คำว่า **ตีณิ ๓** วาระ ใน **ขณนาที่ ๑** วัตถุเป็นปัจจัยแก่กุศล เป็นต้น และวัตถุ มีจักขุ เป็นต้นเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ.

ใน **ขณนาที่ ๒** วัตถุเท่านั้น เป็นปัจจัยแก่กุศล เป็นต้น.

ใน **ขณนาที่ ๓** คำว่า **เอกิ** คือ วัตถุเป็นปัจจัยแก่กุศล.

ใน **ขณนาที่ ๔** วัตถุมีจักขุ เป็นต้น เป็นปัจจัย แก่หมวด ๕ แห่ง วิญญาณจิต (คือ ทวิปัญญาวิญญาณ). ผู้ศึกษาพึงทราบโดยนัยที่ข้าพเจ้า จำแนกขณนา ๑๐ ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ **สวิปากขณนา** และ **อวิปาก-ขณนา** ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัยแล้วกล่าวไว้ในสหชาติมูลกนัย.

อุปนิสสยมูลกนัย

พึงทราบวินิจฉัยในภฏานาที่มี **อุปนิสสยปัจจย**เป็นมูลต่อไป. สอง
บทว่า **อารมฺมณฺเ สตฺต** ในอารมฺมณฺปัจจย มี ๗ วาระ คือ วิตฺชนาที่ได้
ในอารมฺมณฺอุปนิสสยปัจจย. คำว่า **อริปติยา สตฺต** ในอริปติปัจจย มี ๗
วาระ ก็ได้แก่วาระเหล่านั้นเหมือนกัน. บรรดาอนันตรปัจจยและ
สมนันตรปัจจย วิตฺชนาเหล่านั้นแหละได้ในอนันตรอุปนิสสยปัจจยด้วย.
สองบทว่า **นิสฺสย เอกํ** ในนิสสยปัจจย มี ๑ วาระคือ วัตฺถุเป็นปัจจย
แก่อกุสฺล. สองบทว่า **ปุเรชาต เอกํ** ในปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ
ได้แก่ วัตฺถุหรืออารมณฺเป็นปัจจยแก่อกุสฺลนั้นนั่นเอง. สองบทว่า **อาเส-**
วเน ตีณิ ในอาเสวณฺปัจจย มี ๓ วาระ ตรีสไว้ด้วยอำนาจอนันตรูป-
นิสสยปัจจย. สองบทว่า **กมฺเม เทว** ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ตรีสไว้
ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจย. แต่ ว่า **โลกุตตรกุสฺลเจตนา ย่อมเป็นแม่**
อนันตรอุปนิสสยปัจจย. สองบทว่า **วิปฺปยุตฺต เอกํ** ในวิปฺปยุตตปัจจย
มี ๑ วาระ ตรีสไว้ด้วยอำนาจอารมฺมณฺอุปนิสสย. ในอตฺถิปัจจยและอวิกต-
ปัจจยก็เหมือนกัน.

วิตฺชนา ๗ วาระ **ในนตฺถิปัจจย** และ **วิกตปัจจย** เหมือนกับ
อนันตรปัจจย.

ก็ภฏานาที่มี **อุปนิสสยปัจจย**เป็นมูล มี ๗ ภฏานา บรรดาภฏานา
เหล่านั้น ๓ ข้อข้างต้น ตรีสด้วยอำนาจอารมฺมณฺอุปนิสสยปัจจย. ใน ๓
ภฏานานั้น **ในภฏานาที่ ๑** บทว่า **สตฺต ๗** วาระ ความว่า มีวิตฺชนา ๗
อย่างนี้ คือ กุสฺลเป็นปัจจยแก่อกุสฺลเป็นต้น อพยาคตะก็เหมือนกัน (รวม
เป็น ๖) อกุสฺลเป็นปัจจยแก่อกุสฺลอย่างเดียว.

บทว่า เอกํ ๑ วาระ ในกฎนาที่ ๒ ความว่า อphyakตะมีจักขุ
เป็นต้น เป็นปัจจัยแก่อกุศล.

ในกฎนาที่ ๓ ได้แก่ วัตถุเป็นปัจจัยแก่อกุศล. ๒ กฎนาต่อจาก
นั้น ตรัสไว้ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยปัจจัย. การคำนวณในกฎนา
เหล่านั้นแจ่มแจ้งแล้ว.

ต่อจากนั้น อีก ๒ กฎนา ตรัสด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยปัจจัย
และปกตูปนิสสยปัจจัย. ใน ๒ กฎนานั้น โลกียกุศลและอกุศลเจตนา ท่าน
ถือเอาโดยความเป็นปัจจัยในกฎนาที่ ๑ ส่วนในกฎนาที่ ๒ ถือเอาแต่
โลกุตตรกุศลอย่างเดียว.

ปุเรชาตมูลกนัย

พึงทราบวินิจฉัย ในกฎนาที่มีปุเรชาตปัจจัยเป็นมูล ต่อไป. สอง
บทว่า อารมมณ เตธิ ในอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ คือ อphyakตะ
เป็นปัจจัยแก่อกุศลเป็นต้น. สองบทว่า อธิปติยา เอกํ ในอธิปติปัจจัย
มี ๑ วาระ คือ อphyakตะเป็นปัจจัยแก่อกุศล. ในกฎนาที่เหลือก็นัยเดียว
กันนี้.

ก็ในนัยนี้มีกฎนา ๗ หมวด ในกฎนาเหล่านั้น กฎนาที่ ๑ ตรัส
ไว้ด้วยอำนาจวัตถุและอารมณ์.

กฎนาที่ ๒ ตรัสไว้ด้วยอำนาจวัตถุ.

กฎนาที่ ๓ ตรัสด้วยอำนาจอารมณ์.

กฎนาที่ ๔ ตรัสด้วยอำนาจแห่งเวลาที่วัตถุเป็นอารมณ์.

กฎเกณฑ์ ๕ ตรีศด้วยอำนาจอาร์มมณชิปติปัจจัย.

กฎเกณฑ์ ๖ ตรีศด้วยอำนาจแห่งเวลาที่วัตถุเป็นอาร์มมณชิปติ.

กฎเกณฑ์ ๗ ตรีศด้วยอำนาจจักขุวัตถุเป็นต้น.

ปัจจชาติมูลกนัย

พึงทราบวินิจฉัย ในกฎเกณฑ์ที่มีปัจจชาติปัจจัยเป็นมูล ต่อไป. ปัจจัย ๒๐ ย่อมประกอบไม่ได้ ประกอบได้เฉพาะ ๓ ปัจจัยเท่านั้น ในนัยนี้มี กฎนา ๑ เท่านั้นเอง กฎนานั้นพึงทราบด้วยอำนาจกุศลเป็นต้นเป็นปัจจัย แก่กาย. แม้ในนัยที่อาเสวนปัจจัยเป็นมูลก็มีกฎนา ๑ เหมือนกัน.

กัมมมูลกนัย

พึงทราบวินิจฉัย ในกฎเกณฑ์ที่มีกัมมปัจจัยเป็นมูล ต่อไป. สอง บทว่า อนนุตเร เอกิ ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ท่านกล่าวไว้ด้วย อำนาจเจตนาในมรรค. ในคำว่า อลฺยฺมมฺลฺยฺ เตจฺฉิ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ พึงถือเอาแม้วัตถุในปฏิสนธิกาลด้วย. สองบทว่า อุปนิสฺสเย เทว ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ คือ วาระ ๒ ที่กล่าวไว้ในหนหลัง ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยปัจจัยและปกตูปนิสสยปัจจัย. แม้กฎเกณฑ์ที่เหลือ พึงทราบตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังดังนี้แล. ก็ในนัยนี้มีกฎนา ๑๑ หมวด บรรดากฎนาเหล่านั้น ๒ กฎนาแรกตรีศด้วยอำนาจนักษณิก- กัมมปัจจัย โดยแบ่งเป็นปกตูปนิสสยและอนันตรูปนิสสย นอกจาก

นั้นอีก ๔ ฅฏนา ตรีศด้วยอำนาจเอกขณิกกัมมปัจจัยจากกรรมทั้งที่เป็น สวิปากและอวิปาก. ในฅฏนา ๔ ข้อเหล่านั้น.

ฅฏนาที่ ๑ ได้จิตตชรูปพร้อมกันอรูป.

ฅฏนาที่ ๒ ได้วัตถุพร้อมกันอรูป.

ฅฏนาที่ ๓ ได้เฉพาะอรูป อย่างเดียว.

ฅฏนาที่ ๔ ได้เฉพาะจิตตชรูป ส่วนกภูตตารูป ได้ในปฏิสนธิ-
กาล.

ฅฏนา ๕ ฅฏนาอื่นจากนั้น เป็น สวิปากะ มีนัยอันข้าพเจ้าได้
กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

วิปากมูลกนัย

ฅฏนา ๕ ฅฏนา ใน นัยที่มีปากปัจจัยเป็นมูล มีเนื้อความ
กระจ่างแล้ว.

อาหารมูลกนัย

คำว่า สตุต ๗ วาระ เป็นต้น ใน นัยที่มีอาหารปัจจัยเป็นมูล มี
นัยอันข้าพเจ้ากล่าวแล้วเหมือนกัน. ก็ในนัยนี้มีฅฏนา ๓๔ ฅฏนา. บรรดา
ฅฏนาเหล่านั้น ๕ ฅฏนาแรก ท่านกล่าวไว้โดยเป็นทั้ง สวิปากฅฏนา
และ อวิปากฅฏนา เหมือนกัน .

ในฅฏนานั้น อาหารทั้ง ๔ ย่อมได้ใน ฅฏนาที่ ๑.

เฉพาะนามอาหาร ๓ เท่านั้นได้ใน **กฎที่ ๒**.

กฎที่ ๓ มีวัตถุเป็นปัจจัยบังคับด้วย.

กฎที่ ๔ ไม่มีวัตถุ.

กฎที่ ๕ มีรูปเท่านั้นเป็นปัจจัยบังคับ **กฎที่ ๕** **กฎที่ ๕** **กฎที่ ๕** ต่อจากนั้น มีนัยตั้งข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง.

กฎที่ ๕ **กฎที่ ๕** ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ด้วยอำนาจแห่งอาหาร คือ เจตนา (มโนสังขเจตนาหาร), **๕** **กฎที่ ๕** นอกจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจวิญญาณาหารที่มีอธิบดี, **๖** **กฎที่ ๕** นอกจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจวิญญาณาหารที่มีอธิบดี, ใน **๖** **กฎที่ ๕** นั้น **๓** **กฎที่ ๕** ตรัสด้วยอำนาจธรรมทั้งที่เป็นสวิปากกฎและอวิปากกฎเหมือนกัน (หรือรวมกัน) อีก **๓** **กฎที่ ๕** ตรัสด้วยอำนาจสวิปากกฎอย่างเดียว ใน **๓** **กฎที่ ๕** นั้น ไม่มีวัตถุรูป เพราะไม่มีโลกียวิปาก.

อินทริยมูลกนัย

คำว่า **ปุระชาเต เอก** ในปุระชาตปัจจย มี ๑ วาระ ใน **นัยที่มี**

อินทริยปัจจยเป็นมูล มี**กฎที่ ๑** คือ อภัยกตะกัปปภัยกตะ ด้วยอำนาจแห่งจักขุนทริย์เป็นต้น. **กฎที่ ๑** ที่เหลือ ฟังทราบตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง. ก็ในนัยนี้มี**กฎที่ ๑๖** **กฎที่ ๑**.

บรรดาม**กฎที่ ๑๖** **กฎที่ ๑** เหล่านั้น **กฎที่ ๑** ได้**อินทริย์**ทั้งหมด โดยอรรถว่าเป็นปัจจย.

กฎที่ ๒ ไม่มีรูปชีวิตินทริย์ เพราะว่ารูปชีวิตินทริย์เมื่อนั้น ย่อมไม่เป็นที่อิงอาศัย.

กฎนาที่ ๓ ได้แก อรูปอินทรีเป็นปัจจยแกรูป.

กฎนาที่ ๔ ได้แก จักขุนทรีเป็นต้น เป็นปัจจยแกจักขุวิญญาณ
เป็นต้น.

กฎนาที่ ๕ กฎนาต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจอรูปอินทรี ที่เกิด
พร้อมกัน.

กฎนาที่ ๕ กฎนาถัดจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจอินทรีที่เป็นตัว
มรรค.

กฎนาที่ ๕ กฎนาต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจอินทรีที่เป็นองค์
ฉาน.

กฎนาที่ ๕ กฎนาต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจอินทรีที่เป็นทั้งฉาน
และมรรค.

กฎนา ๕ กฎนาต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจมุนินทรีอย่างเดี่ยว.

กฎนา ๖ กฎนาต่อจากนั้น มีอธิบดี.

กฎนา ๖ กฎนาต่อจากนั้น ประกอบด้วยมรรค ด้วยอำนาจ
วิริยาธิบดีและวิมังสาธิบดี.

กฎนา ๕ กฎนาต่อจากนั้น ไม่มีอธิบดี ด้วยอำนาจอโมหเหตุ.

กฎนา ๖ กฎนามีอธิบดี ในบรรดากฎนาทั้งหมดเหล่านั้น กฎนา
ทั้งที่ไม่ประกอบและประกอบด้วยวิปากปัจจย ฟังทราบตามนัยที่ข้าพเจ้า
กล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล.

ฌานมูลนัย

แม้ใน **ฌานาที่มีฌานปัจจัยเป็นมูล** **ฌานาที่มีมูล ๒** พึงทราบตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในหนหลังเหมือนกัน. ก็ในนัยนี้มี**ฌานา ๓๖** **ฌานา** บรรดา**ฌานา**เหล่านั้น **๕ ฌานาแรก** ตรัสด้วยอำนาจองค์ฌานทั่วไป ไม่มุ่งถึงความเป็นอินทรีย์หรือมรรค.

ฌานา ๕ **ฌานา**ต่อจากนั้น ตรัสด้วยองค์ฌานที่เป็นตัวมรรค.

ฌานา ๕ **ฌานา**ต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจองค์ฌานที่เป็นทั้งอินทรีย์และมรรค.

อนึ่ง บรรดา**หมวด ๕** สี่**หมวด**เหล่านี้ **ฌานา ๔ ฌานาข้างต้น** ทั่วไปแก่วิบากและอวิบาก.

ฌานา ๕ ฌานา ในที่สุดได้วิบากเท่านั้น. **ฌานา**เหล่านั้นข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วในหนหลังเหมือนกัน.

มัลลมูลนัย

ฌานาที่มีมูล ๒ ใน **นัยที่มีมัลลปัจจัยเป็นมูล** พึงทราบตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วนั้นเทียว. ก็ในนัยนี้มี**ฌานา ๕๗** **ฌานา** บรรดา**ฌานา**เหล่านั้น.

๕ ฌานาแรก ตรัสด้วยองค์มรรคล้วนไม่รวมถึงความเป็นอินทรีย์และฌาน.

๕ ฌานาต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจมรรคที่เป็นอินทรีย์.

๕ ฌานาต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจมรรคที่เป็นฌาน.

๕ ฅฏฺฐนา ตริสด้วยอำนาจมรรคเป็นทั้งอินทริย์และฅณาน.

๖ ฅฏฺฐนาต่อจากนั้น ตริสด้วยมรรคที่เป็นอธิบดี.

๕ ฅฏฺฐนาต่อจากนั้น ตริสด้วยอำนาจมรรคและเหตุที่ไม่เป็นอธิบดี.

๖ ฅฏฺฐนาต่อจากนั้น ตริสด้วยอำนาจมรรคและเหตุที่เป็นอธิบดี.

ในหมวดที่มี ฅฏฺฐนา ๕ ฅฏฺฐนามีอยู่ ๕ หมวด เป็นสวิปากฅฏฺฐนา หมวดละ ๕ ฅฏฺฐนา, ในหมวดที่มี ฅฏฺฐนา ๖ ฅฏฺฐนา เป็นสวิปากฅฏฺฐนา หมวดละ ๓ ฅฏฺฐนา. ที่เหลือเป็นสาธารณะ. ฅฏฺฐนาเหล่านั้นมีนัยดังข้าพเจ้า กล่าวแล้วในหนหลัง.

สัมปยุตตมูลกนัย

ฅฏฺฐนาที่มีมูล ๒ ใน นัยที่มีสัมปยุตตปัจจัยเป็นมูล ชัดเจนแล้ว. ก็ในนัยนี้ ฅฏฺฐนา ๒ ฅฏฺฐนาเท่านั้น ใน ๒ ฅฏฺฐนานั้น ฅฏฺฐนา ๑ ตริสด้วยอำนาจธรรมทั่วไป ฅฏฺฐนา ๑ ตริสด้วยอำนาจแห่งวิปาก.

วิปยุตตมูลกนัย

แม้ในนัยที่มีวิปยุตตปัจจัยเป็นมูล ฅฏฺฐนาที่มีมูล ๒ ชัดเจนแล้ว. ก็ในนัยนี้มี ฅฏฺฐนา ๑๓ ฅฏฺฐนา. บรรดาฅฏฺฐนาเหล่านั้น. คำว่า ปญจ ๕ วาระ ใน ฅฏฺฐนาที่ ๑ คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ อกุศลเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ ส่วนอัพยากตะเป็นปัจจัยแก่กุศล อกุศล และอัพยากตะทั้ง ๓. ก็ในนัยนี้มีวิปยุตตปัจจัยเป็นต้นเหล่านี้ เกิดพร้อมกันก็มี เกิดภายหลัง และเกิดก่อนก็มี.

ใน ฅฎนาที่ ๒ เฉพาะที่เป็นปุเรชาตะและสหชาตะเท่านั้น.

ปจจัยเหล่านั้นนั่นเอง ตรีสไว้ใน ฅฎนาที่ ๓ ด้วยอำนาจแห่ง อธิบดี. บรรดาปจจัยเหล่านั้นได้วาระ ๔ อย่างนี้ คือ กุศลเป็นปจจัย แก่อัพยาคตะ อกุศลเป็นปจจัยแก่อัพยาคตะ แต่อัพยาคตะเป็นปจจัยแก่อัพยาคตะและแก่อกุศล ด้วยอำนาจแห่งอารัมมณาธิปติปจจัย.

บทว่า ติณิ ๓ วาระ ใน ฅฎนาที่ ๔ คือ กุศลเป็นต้น เป็นปจจัย แก่อัพยาคตะ. ก็ในนี้ได้ทั้งรูปอินทรีย์และนามอินทรีย์.

ใน ฅฎนาที่ ๕ นามเท่านั้นเป็นปจจัย.

ใน ฅฎนาที่ ๖ รูปคือวัตถุรูปเป็นปจจัย.

ใน ฅฎนาที่ ๗ รูปเป็นปจจัยแก่อกุศลและอัพยาคตะ ด้วยอำนาจ แห่งวิปัสสนา. หทัยวัตถุเท่านั้นเป็นปจจัยแก่อกุศล ด้วยอำนาจเป็นที่ ยินดี.

ใน ฅฎนาที่ ๘ หทัยวัตถุนั่นเองเป็นปจจัยแก่อกุศล.

ใน ฅฎนาที่ ๙ จักขุเป็นต้น เป็นปจจัยแก่อัพยาคตะ.

ใน ฅฎนาที่ ๑๐ กุศลเป็นต้น เป็นปจจัยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

ใน ฅฎนาที่ ๑๑ วัตถุเป็นปจจัยแก่ขันธทั้งหลายในปฏิสนธิกาล.

ใน ฅฎนาที่ ๑๒ ขันธทั้งหลายเป็นปจจัยแก่กฏัตตารูปในปฏิสนธิ-
กาล.

ใน ฅฎนาที่ ๑๓ ขันธทั้งหลายเป็นปจจัยแก่วัตถุรูปในปฏิสนธิ-
กาล.

อติมูลกนัย

ใน **นัยที่มีอติปัจจัย** เป็นมูล. สองบทว่า **อุปนิสฺสเย เอก** ใน อุปนิสฺสยปัจจัย มี ๑ วาระ คือ อพยากตะเป็นปัจจัยแก่อกุศลด้วยอำนาจ อารัมมณฺุปนิตฺสยะ **กฎนาที่** เหลือในทมูลกนัยตั้งตั้งนั้น. ก็ในนัยนี้มี **กฎนา ๒๕** **กฎนา**. บรรดา**กฎนา**เหล่านั้น **กฎนาที่ ๑** ได้สหชาติปัจจัย-ปุเรชาติปัจจัย และปัจฉาชาติปัจจัย ด้วยอำนาจจรูป, วัตถุอารมณ์, มหาภูตรูป อินทริย์, และอาหาร.

ใน **กฎนาที่ ๒** ได้กัพพีการาหารและรูปชีวิตินทริย์ที่เกิดในภายหลัง.

กฎนาที่ ๑ และที่ **๒** เท่านั้นกับอริปติปัจจัย ท่านจัดเป็น **กฎนาที่ ๓** และ **กฎนาที่ ๔** ใน**กฎนา**ต่อไป.

เฉพาะ**กฎนาที่ ๑** กับอาหาร **๔** จัดไว้เป็น **กฎนาที่ ๕**.

กฎนาที่ ๑ กับรูปชีวิตินทริย์จัดเป็น **กฎนาที่ ๖** กับรูปและจรูป-อินทริย์จัดไว้เป็น **กฎนาที่ ๗** อีก.

ก็หรือว่าเฉพาะ**กฎนาที่ ๒** เท่านั้น กับอินทริย์ทั้งหลายจัดเป็น **กฎนาที่ ๗**.

เฉพาะ**กฎนาที่ ๑** และที่ **๒** กับวิปยุตตปัจจัยจัดเป็น **กฎนาที่ ๘** และ **กฎนาที่ ๙**.

บรรดา**กฎนา**เหล่านั้น **กฎนาที่ ๙** กับอริปติปัจจัยจัดเป็น **กฎนาที่ ๑๐**.

ต่อจากนั้น เอาวัตถุรูปออก ด้วยอำนาจเป็นปัจจัยใน **กฎนาที่ ๑๑**.

อรูปธรรมทั้งหลายเท่านั้น เป็นปัจจัยใน **กฎหน้าที่ ๑๒.**

ใน **กฎหน้าที่ ๑๓** มีวัตถุที่เป็นอารมณ์เป็นปัจจัย.

ใน **กฎหน้าที่ ๑๔** มีวัตถุเท่านั้นเป็นปัจจัย.

ใน **กฎหน้าที่ ๑๕** มีอารมณ์เท่านั้น เป็นปัจจัย.

ใน **กฎหน้าที่ ๑๖** มีวัตถุเท่านั้นเป็นอารมณ์.

ใน **กฎหน้าที่ ๑๗** วัตถุนั้นเองเป็นอารมณ์ ด้วยอำนาจเป็น
อารมณ์ฉาบติด.

ใน **กฎหน้าที่ ๑๘** วัตถุนั้นเองเป็นอารมณ์ด้วยอำนาจอารมณ์อุป-
นิสสยปัจจัย.

จักขุเป็นต้นเท่านั้นเป็นปัจจัย ใน **กฎหน้าที่ ๑๙.**

กฎหน้าที่ ๑๙ เหล่านี้ ชื่อว่า **ปกิณณกกฎนา** อันพระองค์ตรัสไว้
โดยไม่ถือเองซึ่งสหชาติ. ๑๐ กฎนา ต่อจากนั้น ตรัสด้วยอำนาจสหชาติ-
กฎนา.

นัตติ-วิกตมูลกนัย

ในนัยที่มี **นัตติและวิกตปัจจัยเป็นมูล** มีกฎนา ๓ ด้วยอำนาจ
อุปนิสสยปัจจัย อาเสวนปัจจัย และกัมมปัจจัย เหมือนในนัยที่มีอนันตระ
และสมนันตปัจจัยเป็นมูล.

อวิตตมูลกนัย

ฃฎณาที่มีอวิตตปัจจยเป็นมุล เหมือนกับที่มีอติปัจจยเป็นมุล
นั้นเอง.

กัฃฎณาที่กล่าวไว้ในปัญหาวาระนี้ทั้งหมด มี ๒ อย่างเท่านั้น
คือ ปกัณณกฃฎณาและสหชาตฃฎณา.

บรรดาปกัณณกฃฎณาและสหชาตฃฎณาเหล่านั้น ฃฎณาที่ท่านกล่าว
ไว้ตั้งต้นแต่ฃฎณาที่มี อารัมมณปัจจยเป็นมุล เป็นต้นทั้งหมด ไม่รวม
สหชาตะ ชื่อ ปกัณณกฃฎณา.

ปกัณณกฃฎณาเหล่านั้น แม้ในฃฎณาที่มี อารัมมณปัจจยเป็นมุล
มี ๕ ฃฎณา.

ในฃฎณาที่มี อธิปัตติปัจจยเป็นมุล มี ๖ ฃฎณา.

ในฃฎณาที่มี อนันตรปัจจยเป็นมุล มี ๓ ฃฎณา.

ในฃฎณาที่มี สมนันตรปัจจยเป็นมุล มี ๓ ฃฎณา.

ในฃฎณาที่มี นิสสยปัจจยเป็นมุล มี ๑๐ ฃฎณา.

ในฃฎณาที่มี อุปนิสสยปัจจยเป็นมุล มี ๗ ฃฎณา.

ในฃฎณาที่มี ปุเรชาตปัจจยเป็นมุล มี ๗ ฃฎณา.

ในฃฎณาที่มี ปัจจชาตปัจจยเป็นมุล และ อาเสวนปัจจยเป็นมุล
มีอย่างละ ๑ ฃฎณาเท่านั้น.

ในฃฎณาที่มี กัมมปัจจยเป็นมุล มี ๒ ฃฎณา.

ที่มี อาหารเป็นมุล มี ๑ ฃฎณา.

ที่มี อินทริยเป็นมุล มี ๔ ฃฎณา. ที่มี วิปยุตตปัจจยเป็นมุล มี
๕ ฃฎณา. ที่มี อติปัจจยเป็นมุล มี ๑๕ ฃฎณา. ที่มี นัตติปัจจยเป็น

มูล และวิคตปัจจัยเป็นมูล มี ๓ ฅฏฺณา. ที่มี อวิคตปัจจัยเป็นมูล มี ๑๕ ฅฏฺณา.

ฉะนั้น ปกิณณกฅฏฺณาทั้งหมดจึงมี ๑๐๓ ฅฏฺณา. ก็ ฅฏฺณาเหล่านี้ทั้งหมด เรียกว่า ปกิณณกฅฏฺณา เพราะไม่มีการกำหนดด้วยสหชาตปัจจัย.

ก็ฅฏฺณาที่ได้สหชาตะ ท่านเรียกว่า สหชาตฅฏฺณา ฅฏฺณาเหล่านั้นย่อมไม่ได้ในฅฏฺณาที่มีอาร์มมณปัจจัยเป็นมูล ในฅฏฺณาที่มีอนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาตปัจจัย ปัจฉาชาตปัจจัย อาเสวนปัจจัย นัตถิปัจจัย และวิคตปัจจัยเป็นมูล เพราะว่าปัจจัยเหล่านั้นย่อมไม่เป็นปัจจัยแก่กรรมที่เกิดพร้อมกัน. อนึ่ง ธรรมเหล่านั้นไม่เป็นปัจจัยแก่กรรมที่เกิดพร้อมกัน ฉันใด ก็ย่อมไม่เป็นเหตุปัจจัย สหชาตปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย วิปากปัจจัย ฅมานปัจจัย มัคคปัจจัย และสัมปยุตตปัจจัย แก่กรรมที่ไม่ได้เกิดพร้อมกัน ฉันนั้น.

เพราะฉะนั้น ฅฏฺณา ๒๔ ทั้งหมด ในฅฏฺณาที่มี เหตุปัจจัยเป็นมูล จึงชื่อว่า สหชาตฅฏฺณา เท่านั้น.

ในฅฏฺณาที่มี อธิปติปัจจัยเป็นมูล มี ๒ ฅฏฺณา.

ในฅฏฺณาที่มี สหชาตปัจจัยเป็นมูล มี ๑๐ ฅฏฺณา.

ที่มี อัญญมัญญปัจจัยเป็นมูล มี ๖ ฅฏฺณา.

ที่มี นิสสยปัจจัยเป็นมูล มี ๑๐ ฅฏฺณา.

ที่มี กัมมปัจจัยเป็นมูล มี ๕ ฅฏฺณา.

ที่มี วิปากปัจจัยเป็นมูล มี ๕ ฅฏฺณา.

ที่มี อาหารปัจจัยเป็นมูล มี ๓๓ ฏกนา.

ที่มี อินทรีย์ปัจจัยเป็นมูล มี ๗๒ ฏกนา.

ที่มี ฌานปัจจัยเป็นมูล มี ๓๖ ฏกนา.

ที่มี มัคคปัจจัยเป็นมูล มี ๕๗ ฏกนา. ที่มี สัมปยุตตปัจจัยเป็น
มูล มี ๒ ฏกนา. ที่มี วิปยุตตปัจจัยเป็นมูล มี ๔ ฏกนา. ที่มี อตถ-
ปัจจัยเป็นมูล มี ๑๐ ฏกนา. ที่มี อวิคตปัจจัยเป็นมูล มี ๑๐ ฏกนา
ดังนี้แล.

สหชาติฏกนาทั้งหมดจึงมี ๓๑๒ ฏกนา.

ฏกนา ๔๑๕ ทั้งหมด คือ ปกิณณกฏกนาข้างต้น ๑๐๓ ฏกนา
และ สหชาติฏกนาเหล่านี้อีก ๓๑๒ ฏกนา มาแล้วในปัญหาวาระ ด้วย
ประการฉะนี้.

บรรดาปัจจัยเหล่านั้น ปัจจัยธรรมเหล่าใดไม่ปรากฏด้วยอำนาจชื่อ
แต่รู้กันได้ แม้เหล่านั้นพึงแสดงในฏกนาทั้งหลาย ที่ท่านกล่าวไว้โดย
ทั่วไปแก่ธรรมที่เป็นวิบากและมีใช้วิบาก ตั้งแต่บัดที่มีเหตุเป็นมูลเป็นต้น
เป็นต้นไป จริงอยู่ ธรรมเหล่านี้ คือ เหตุ ๒ อารมณ ๖ อธิบดี
อาหาร ๔ อินทรีย์ ๒๐ องศ์ฌาน ๗ องศ์มรรค ๑๒ ชื่อว่า ปัจจัยธรรม
บรรดาธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่าใด ๆ เป็นกุศลโดยส่วนเดียว เป็นอกุศล
โดยส่วนเดียว วิบากของกุศลโดยส่วนเดียว วิบากของอกุศลโดยส่วนเดียว
วิบากโดยส่วนเดียว ไม่ใช่วิบากโดยส่วนเดียว บัณฑิตกำหนดธรรม
เหล่านั้น ๆ ให้ดีแล้ว พึงประกอบธรรมที่เป็นวิบาก เข้าในฏกนาที่เป็น

วิปาก พึงประกอบธรรมที่มีใช้วิปาก เข้าในภพภูมามีใช้วิปาก ตามสมควรที่จะประกอบได้แล.

อนุโลมคณาในภพภูมามีใช้วิปาก

ปัจจนีนัย

ปัญหาการปัจจนีนัย

[๖๗๔] กุศลธรรม เป็นปัจจันตกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณ-
ปัจจันต ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจันต ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจันต.

กุศลธรรม เป็นปัจจันตกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณ-
ปัจจันต ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจันต.

กุศลธรรม เป็นปัจจันตกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณ-
ปัจจันต ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจันต ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจันต ด้วย
อำนาจของปัจจันตปัจจันต ด้วยอำนาจของกัมมปัจจันต.

กุศลธรรม เป็นปัจจันตกุศลธรรมและอัปยาคธรรม ด้วย
อำนาจของสหชาติปัจจันต.

[๖๗๕] อกุศลธรรม เป็นปัจจันตอกุศลธรรม ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจันต ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจันต ด้วยอำนาจของอุปนิสสย-
ปัจจันต.

อกุศลธรรม เป็นปัจจันตอกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณ-
ปัจจันต ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจันต.

อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณ-
ปัจจัย ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย ด้วย
อำนาจของปัจฉาชาติปัจจัย ด้วยอำนาจของกัมมปัจจัย.

อกุศลธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมและอภัยกตธรรม ด้วย
อำนาจของสหชาติปัจจัย.

[๖๗๖] **อภัยกตธรรม** เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม ด้วยอำนาจของ
อาร์มมณปัจจัย ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย ด้วยอำนาจของอุปนิสสย-
ปัจจัย ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย ด้วยอำนาจของปัจฉาชาติปัจจัย
ด้วยอำนาจของอาหารปัจจัย ด้วยอำนาจของอินทริยปัจจัย.

อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณ-
ปัจจัย ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย.

อภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจของอาร์มมณ-
ปัจจัย ด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย ด้วยอำนาจของปุเรชาติปัจจัย.

[๖๗๗] **กุศลธรรมและอภัยกตธรรม** เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม มี ๒
อย่าง คือ สหชาติะ ปุเรชาติะ.

กุศลธรรมและอภัยกตธรรม เป็นปัจจัยแก่อภัยกตธรรม มี ๔
อย่าง คือ สหชาติะ ปัจฉาชาติะ อาหาระ อินทริยะ.

[๖๗๘] **อกุศลธรรมและอภัยกตธรรม** เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรม
มี ๒ อย่าง คือ สหชาติะ ปุเรชาติะ.

อกุศลธรรมและอัพยากตธรรม เป็นปัจจัยแก่อัพยากตธรรม มี ๔
อย่าง คือ สหชาติ ปัจฉาชาติ อาหาระ อินทริยะ.

ปัญหาวารปัจจนียุทธาระ จบ

ปัญหาวารปัจจนียกณนา จบ

การนับวาระในปัจจนียะแห่งปัญหาวาระ

[๖๗๕] นเหตุปัจจัย มี ๑๕ วาระ นอรัมมณปัจจัย มี ๑๕ วาระ
นอธิปัตติปัจจัย มี ๑๕ วาระ นอนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ นสมนันตร-
ปัจจัย มี ๑๕ วาระ นสหชาติปัจจัย มี ๑๑ วาระ นอัญญมัญญปัจจัย
มี ๑๑ วาระ นนิสสยปัจจัย มี ๑๑ วาระ นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑๕ วาระ
นปุเรชาติปัจจัย มี ๑๑ วาระ นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑๕ วาระ นอาเสวน-
ปัจจัย มี ๑๕ วาระ นกัมมปัจจัย มี ๑๕ วาระ นวิปากปัจจัย มี ๑๕
วาระ นอาหารปัจจัย มี ๑๕ วาระ นอินทริยะปัจจัย มี ๑๕ วาระ นฌาน-
ปัจจัย มี ๑๕ วาระ นมัคคปัจจัย มี ๕ วาระ นสัมปยุตตปัจจัย มี
๑๑ วาระ นวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ นอัครปัจจัย มี ๕ วาระ
โนนัตติปัจจัย มี ๑๕ วาระ โนวีกตปัจจัย มี ๑๕ วาระ โนอวิกตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

นเหตุมูลกนัย

[๒๘๐] เพราะนเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑๕ วาระ...
ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในอาหาร-
ปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๑๕ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑๑
วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโธตติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนโนตติปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนโณวคตปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในน-
โธวคตปัจจัย มี ๕ วาระ

[๒๘๑] เพราะนเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ในนอธิปัตติปัจจัย มี
๑๕ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี
๑๕ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๑๑
วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑๕ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน
นวิปากปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี

๑๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๘ วาระ ในโนอตติปัจจย มี ๘ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๕ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑๕ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๘ วาระ.

[๒๘๒] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย นอธิปติปัจจย

นอநันตรปัจจย นสมநันตรปัจจย ในนสหชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ... ในนอญญมัญญปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอุปนนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๘ วาระ ในโนอตติปัจจย มี ๘ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๕ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑๕ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๘ วาระ.

[๒๘๓] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย นอธิปติปัจจย

นอநันตรปัจจย นสมநันตรปัจจย นสหชาตปัจจย ในนอญญมัญญปัจจย มี ๑๑ วาระ... ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย

มี ๑๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ. ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ

[๒๘๔] เพราะนเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย นอริปติปัจจย

นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย นอัญญมัญญปัจจย
ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ... ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑๑ วาระ โนนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๒๘๕] เพราะนเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย นอริปติปัจจย

นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย นอัญญมัญญ-
ปัจจย นนิสสยปัจจย ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ... ในนปุเร-
ชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี
๑๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑๑ วาระ โนนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ

ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๒๘๖] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย นอธิปัตติปัจจย

นอหนักตรปัจจย นสมหนักตรปัจจย นสหชาตปัจจย นอัญญมัญญปัจจย
นนิสสยปัจจย นอุปนิสสยปัจจย ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ...
ในนปัจจมาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นกันมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๕ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนอัติปัจจย มี ๒ วาระ ใน
โนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอวิกต-
ปัจจย มี ๒ วาระ.

[๒๘๗] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย นอธิปัตติปัจจย

นอหนักตรปัจจย นสมหนักตรปัจจย นสหชาตปัจจย นอัญญมัญญปัจจย
นนิสสยปัจจย นอุปนิสสยปัจจย นปุเรชาตปัจจย ในนปัจจมาชาตปัจจย
มี ๓ วาระ ... ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกันมปัจจย มี ๕ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตคปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี

๓ วาระ ในโนอัถถิปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ
ในโนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๒๘๘] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย นอธิปติปัจจย
นอนันตรปัจจย นสมันตรปัจจย ฯลฯ นปุเรชาตปัจจย นปัจฉาชาต-
ปัจจย ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ... ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๓ วาระ โนนณานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
โนอัถถิปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในโนวิกต
ปัจจย มี ๓ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๒๘๙] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย ฯลฯ นปัจฉาชาตปัจจย
นอาเสวนปัจจย นกัมมปัจจย ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑
วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑ วาระ.

[๒๙๐] เพราะนเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย ฯลฯ นกัมมปัจจย
นวิปากปัจจย นอาหารปัจจย นณานปัจจย ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ...
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิ
ปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๒๕๑] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นอาหารปัจจัย
นฌานปัจจัย ในนัคปัจจัย มี วาระ... ในนสัมปยุตปัจจัยมี ๑
วาระ ในนวิปยุตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๕๒] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นอาหารปัจจัย
นฌานปัจจัย นัคปัจจัย นสัมปยุตปัจจัย นวิปยุตปัจจัย
นัตติปัจจัย ในนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๕๓] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย
นวิปากปัจจัย นอิทธิปัจจัย ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนัค-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๒๕๔] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย
นวิปากปัจจัย นอิทธิปัจจัย นฌานปัจจัย นัคปัจจัย นสัมปยุต-
ปัจจัย นวิปยุตปัจจัย นัตติปัจจัย ในนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

นเหตุมูลกนัย จบ

นอรัมมณมูลกนัย

[๒๕๕] เพราะนอรัมมณปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑๕ วาระ.... ใน
นอธิปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน

นอัญญมัญญปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๕ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๑๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๘ วาระ ในนโธตติปัจจย มี ๘ วาระ
ในนโนตติปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนโน-
อวิคตปัจจย มี ๘ วาระ.

[๖๕๖] เพราะนอรัมมณปัจจย นเหตุปัจจย นอธิปติปัจจย

นอหันตรปัจจย นสมหันตรปัจจย นสหชาตปัจจย ในนอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ... ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๘
วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ
“ในนวิปากปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนมัคค-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจย มี ๘ วาระ ในนโธตติปัจจย มี ๘ วาระ ในนโนตติปัจจย มี
๑๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนโนอวิคตปัจจย มี ๘
วาระ.

๗๗๗ นเหตุมูลกนัย ฉันใด นัยนี้พึงให้พิสดาร ฉันนั้น.

เพราะนอธิปัตติปัจจัย, เพราะนอนันตรปัจจัย, เพราะนสมนันตร-
ปัจจัย เหมือนกันกับนเหตุมูลกนัย.

นสหชาติมูลกนัย

[๖๕๗] เพราะนสหชาติปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑๑ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอาหาร
ปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑๑
วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโธตติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๖๕๘] เพราะนสหชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๑๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน

นสมันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอญญมัญญปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นโธตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนโนวิคต-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

เพราะนสหชาตปัจจย นเหตุปัจจย ฯลฯ (ท่านย่อไว้).

นอญญมัญญมุลกนัย

[๒๕๕] เพราะนอญญมัญญปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๑๑ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสมันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นสหชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอุป-
นิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจจชา-
ตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑๑
วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ

ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๐๐] เพราะนอัญญมัญญปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย

ในนอริตติปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๐๑] เพราะนอัญญมัญญปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย

นอริตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย
ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ.... ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ

ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

นนิสสยมูลกนัย

[๗๐๒] เพราะนนิสสยปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑๑ วาระ... ใน
ในนอารัมมณปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นสหชาติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอุปนีสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินททยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย
มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตคปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอัติปัจจย มี ๕
วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑๑ วาระ
ในโนอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๐๒] เพราะนนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ใน
นอธิปติปัจจย มี ๑๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน

นสมันตรปัจจย มี๑๑วาระ ในนสหชาติปัจจย มี๑๑วาระ ในนอัญญ-
มัญญปัจจย มี๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเร-
ชาติปัจจย มี๑๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจย มี๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี
๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี๑๑
วาระ ในนฌานปัจจย มี๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี๑๑ วาระ ใน
นสัมปยุตตปัจจย มี๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี๑๑ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๐๔] เพราะนนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอริปัตติปัจจย นอนัตรปัจจย นสมันตรปัจจย นสหชาติปัจจย
นอัญญมัญญปัจจย นอุปนิสสยปัจจย ในนปุเรชาติปัจจย มี ๕ วาระ...
ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนอัติปัจจย มี ๒ วาระ ในโน-
นัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอวิคตปัจจย
มี ๒ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

นอุปนิสสยมูลกนัย

[๗๐๕] เพราะนอุปนิสสยปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑๕ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๕ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑๕ วาระ ใน
นสหชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนปัจจลา-
ชาตปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนวิปปปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๑๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑๕
วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ
ในนวิปปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโธตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโ-
นัตติปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนโณวิกตปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนโณวิกต-
ปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๐๖] เพราะนอุปนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเร-
ชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๓
วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน

นสัมปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในโน-
อัติปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในโนวิกตปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๐๓] เพราะนอุปนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหาตปัจจย
ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๗ วาระ... ในนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๗ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
โนอัติปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในโนอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๐๔] เพราะนอุปนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหาตปัจจย
นอัญญมัญญปัจจย ในนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ... ในนปุเรชาตปัจจย
มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗
วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปาปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในนฌาน-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย
มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนอัติปัจจย มี ๒

วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๗ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๗ วาระ ใน
โนนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๐๕] เพราะนอุปนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย
นอธิปติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย
นอัญญอัญญปัจจย นนิสสยปัจจย ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ...
ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๕ วาระ
ในนมักคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนออตถิปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิ
ปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนวิคตปัจจย
มี ๒ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

นปุเรชาตมูลกนัย

[๗๑๐] เพราะนปุเรชาตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑๓ วาระ.. ใน
นอรัมมณปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นอันนตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นสหชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอัญญอัญญปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน

นปัจฉาชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนอัตติปัจจย มี ๕ วาระ
ในนโนนัตติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนโน-
อวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๑๑] เพราะนปุเรชาตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย

ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๓ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอุปนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕
วาระ ในนโนอัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นโนวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนโนอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๑๒] เพราะนปุเรชาตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย

นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย

ในนอญญัมญญปัจจยมี ๑๑ วาระ... ในนนิสสยปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นอุปนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๐๓] เพราะนปุเรชาติปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย
นอญญัมญญปัจจย นนิสสยปัจจย ในนอุปนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ...
ในนปัจจชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี
๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโน-
นัตติปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิคต-
ปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๐๔] เพราะนปุเรชาติปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
๗๑๑ นนิสสยปัจจย นอุปนนิสสยปัจจย ในนปัจจชาติปัจจย มี ๓

วาระ... ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๕ วาระ
ในนวิปากปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอินทริย-
ปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๕
วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในโนอัติปัจฉัย มี ๒ วาระ ในโนนัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในโน-
วิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในโนอวิคตปัจฉัย มี ๒ วาระ.

นปัจฉาชาตมูลกนัย

[๗๑๕] เพราะนปัจฉาชาตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑๕ วาระ.. ใน
นอารัมมณปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ใน
นอนันตรปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ใน
นสหชาตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ใน
นนิสสยปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนอาหารปัจฉัย
มี ๑๕ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑๕
วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในโนอัติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในโน-
นัตติปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในโนวิคตปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในโนอวิคต-
ปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๗๖๖] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย

ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๕ วาระ...ในนอนันตรปัจจย มี ๑๕ วาระ ใน
นสนนันตรปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๕ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจย มี ๑๕ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๖๗] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย

นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสนนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย
ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๕ วาระ... ในนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๕ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนอัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

**[๗๑๘] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย
นอัญญมัญญปัจจย นนิสสยปัจจย** ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ...
ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๕ วาระ
ในนมคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโธตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนตติ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนอวิคตปัจจย
มี ๕ วาระ.

**[๗๑๙] เพราะนปัจฉาชาตปัจจย นเหตุปัจจย ฯลฯ นนิสสยปัจจย
นอุปนิสสยปัจจย** ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอาเสวนปัจจย
มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฉาน-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโธตติปัจจย มี ๒ วาระ
ในนโนตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนอวิคต-
ปัจจย มี ๒ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

เพราะนอาเสวนปัจจย เหมือนกับ นเหตุปัจจย.

นกัมมมูลกนัย

[๗๒๐] เพราะนกัมมปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑๕ วาระ... ใน นอรัมมณปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน นอนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน นสหชาติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ใน นนิสสยปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน นปุเรชาติปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน นอาเสวนปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน นอาหารปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑๕ วาระ ใน นฌานปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในนสัมปยุตต- ปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนอตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑๕ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๗๒๑] เพราะนกัมมปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ใน นอธิปติปัจจัย มี ๑๕ วาระ... ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ใน นปุเรชาติปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑๕ วาระ ฯลฯ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๗๒๒] เพราะนกัมมปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นนิสสยปัจจัย ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ... ในนปุเรชาติปัจจัย

มี ๑๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๑ วาระ ฯลฯ ในโนอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๒๓] เพราะนกำมมปัจจย นเหตุปัจจย ฯลฯ นอุปนิสสยปัจจย
ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ... ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจจย มี
๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ใน
โนวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๒๔] เพราะนกำมมปัจจย นเหตุปัจจย ฯลฯ นปุเรชาตปัจจย
นปัจฉาชาตปัจจย ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ... ในนวิปากปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย
มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

นี่เป็นการแสดงโดยย่อ.

เพราะนวิปากปัจจย เหมือนกับ นเหตุปัจจย

นอาหารมูลกนัย

[๗๒๕] เพราะนอาหารปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑๕ วาระ... ใน นอรัมมณปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ใน นอนันตรปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ใน นสหชาติปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ใน นนิสสยปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑๕ วาระ ใน นปุเรชาติปัจฉัย มี ๑๓ วาระ ฯลฯ ในโนอวิกตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๗๒๖] เพราะนอาหารปัจฉัย นเหตุปัจฉัย นอรัมมณปัจฉัย ในนอธิปัตติปัจฉัยมี ๑๕ วาระ... ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑๓ วาระ ฯลฯ ในโนอวิกตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๗๒๗] เพราะนอาหารปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ฯลฯ นสหชาติปัจฉัย ในนอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑๑ วาระ... ในนนิสสยปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ใน นอุปนิสสยปัจฉัย มี ๗ วาระ โนนปุเรชาติปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ใน นปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ใน นกัมมปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริย-ปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในโนอัติติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิกตปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิกตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๗๒๘] เพราะนอาหารปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ๆ ล ๆ นนิสสยปัจฉัย
ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๕ วาระ... ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ใน
นกัมมปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี
๑๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปปยุตตปัจฉัย มี ๕
วาระ ในนโนอัตถิปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนนัตถิปัจฉัย มี ๑๑ วาระ
ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๑๑ วาระ ในนโนอวิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ.

[๗๒๙] เพราะนอาหารปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ๆ ล ๆ นอุปนิสสยปัจฉัย
ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๕ วาระ... ในนปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนวิปาก-
ปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี
๕ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ
ในนวิปปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนอัตถิปัจฉัย มี ๒ วาระ ใน
นโนนัตถิปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนโนอวิคต-
ปัจฉัย มี ๒ วาระ.

[๗๓๐] เพราะนอาหารปัจฉัย นเหตุปัจฉัย ๆ ล ๆ นปุเรชาตปัจฉัย
นปัจฉาชาตปัจฉัย ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ... ในนกัมมปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๒ วาระ
ในนฌานปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตต-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนอัติปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๗๓๑] เพราะอาหารปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นปัจฉาชาตปัจจัย นอเสวนปัจจัย นกัมมปัจจัย ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ... ใน นณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๓๒] เพราะอาหารปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย นวิปากปัจจัย นณานปัจจัย นมัคคปัจจัย ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

นอินทริยมูลกนัย

[๗๓๓] เพราะนอินทริยปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑๕ วาระ ... ใน นอรัมมณปัจจัย มี ๑๕ วาระ ฯลฯ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๗๓๔] เพราะนอินทริยปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ... ในโนอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๗๓๕] เพราะนอินทริยปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นสหชาติปัจจัย

ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑๑ วาระ... ในนนิสสยปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ
ในโนอตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๗๓๖] เพราะนอินทริยปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นนิสสยปัจจัย

นอุปนิสสยปัจจัย ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑๑ วาระ... ในนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๑๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๕
วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑๑ วาระ ใน
นสัมปยุตตปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
โนอตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจัย มี ๑๑ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๗๓๗] เพราะนอินทริยปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นอุปนิสสปัจจัย

ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๕ วาระ... ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ.

**เพราะนอินทริยปัจจัย ฯลฯ เพราะนปุรชาตปัจจัย นปัจฉา-
ชาตปัจจัย** ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี
๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนอตติปัจจัย มี ๒ วาระ
ในโนนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนอวิคต-
ปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๗๓๘] **เพราะนอินทริยปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย**
ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นมคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๗๓๙] **เพราะนอินทริยปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย**
นวิปากปัจจัย นฉานปัจจัย นมคคปัจจัย นสัมปยุตตปัจจัย นวิป-
ยุตตปัจจัย โนนัตติปัจจัย ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

เพราะนฉานปัจจัย เพราะนมคคปัจจัย ฟังแสดงให้พิสดาร
เหมือนอย่าง นเหตุมูลกนัย.

เพราะนสัมปยุตตปัจจัย ฟังแสดงให้พิสดารเหมือนอย่าง นอัญญ-
มัญญมูลกนัย.

นวิปยุตตมูลกนัย

[๗๔๐] เพราะนวิปยุตตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ... ใน นอรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตร-ปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๕ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหาร-ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโธตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนโณวิกต-ปัจจย มี ๕ วาระ ในนโณวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๔๑] เพราะนวิปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย ในนอธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๕ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนอุป-นิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจฉา-ชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในนมัคค-ปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโธตติปัจจย

มี ๕ วาระ. ในโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ
ในโนนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๔๒] เพราะนวิปปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย
นอัญญมัญญุปัจจย นนิสสยปัจจย ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ...
ในนปุเรชาติปัจจย มี ๕ วาระ ฯลฯ ในโนนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๔๓] เพราะนวิปปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ฯลฯ
นนิสสยปัจจย นอุปนิสสยปัจจย ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ... ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนอัติ-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๓
วาระ ในโนนอวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๔๔] เพราะนวิปปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
ฯลฯ นกัมมปัจจย นวิปากปัจจย นอินทริยปัจจย ในนฌานปัจจย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนนวิคตปัจจยมี ๑ วาระ.

โนอัตถิมูลกนัย

[๗๔๕] เพราะโนอัตถิปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี๕วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๕วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสหชาตปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๕วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจย มี๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๕
วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕วาระ ในนฉานปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมัปยตตคปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยตต-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๕
วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๔๖] เพราะโนอัตถิปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ใน
นนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ... ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๔๗] เพราะโนอัตถิปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอธิปติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย
นอัญญมัญญปัจจย นนิสสยปัจจย ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ...
ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในโนอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๗๔๘] เพราะโนอัตถิปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ฯลฯ
นอุปนิสสยปัจจย ในนปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ... ในนปัจฉาชาตปัจจย

มี ๒ วาระ ในนอเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฌาน-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๒ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนโนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนโนอวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๗๔๕] เพราะโนอัตถิปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย ฯลฯ
นอเสวนปัจจัย นวิปากปัจจัย นอาหารปัจจัย นอินทริยปัจจัย ใน
นโนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๗๕๐] เพราะโนอัตถิปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ อุปนิสสยปัจจัย
นปุเรชาตปัจจัย นปัจฉาชาตปัจจัย นอเสวนปัจจัย นวิปากปัจจัย
นอาหารปัจจัย นอินทริยปัจจัย นวิปยุตตปัจจัย ในนโนนัตถิปัจจัย
มี ๒ วาระ... ในนโนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนโนอวิคตปัจจัย มี ๒
วาระ.

[๗๕๑] เพราะโนอัตถิปัจจัย นเหตุปัจจัย นโนวิคตปัจจัย ในนโน-
อวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

เพราะโนนัตถิปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑๕ วาระ ฯลฯ ใน
นโนนัตถิปัจจัย ในนโนวิคตปัจจัย เช่นเดียวกันกับ นเหตุปัจจัย.

เพราะนโนวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑๕ วาระ ฯลฯ.

เพราะโนวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๕ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจฉัย มี ๕
วาระ.

เพราะโนวิคตปัจฉัย เช่นเดียวกับ เพราะโนอัทธิปัจฉัย.

ปัญหาวารปัจฉัยนียคณนา จบ

ปัจฉนียนัย

วรรณนาเนือความแห่งปัจฉยุทธาระ

บัดนี้ เป็นปัจฉนียนัย. พึงทราบวินิจฉัยในปัจฉนียนัย นั้น ดัง
ต่อไปนี้:-

ปัญหาทั้งหลายอัน ได้อยู่โดยนัยเป็นต้นว่า " อกุศลธรรมอาศัย
อกุศลธรรมเกิดขึ้น เพราะนเหตุปัจฉัย" ในปฏิจจวาระเป็นต้น ขยาย
ออกไปโดยย่อ ด้วยอำนาจปัจฉัยทั้งหลายที่ได้อยู่ ฉนใด เพื่อแสดงปัจฉนียะ
โดยสังเขป โดยลักษณะเดียวกันอย่างไม่พิสดาร พระธรรมสังคากาจารย์
ทั้งหลายจึงขยายปัจฉัยแห่งกุศลเป็นต้น โดยอนุโลม โดยนัยเป็นต้นว่า
กุศลธรรมเป็นปัจฉัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของอารัมมณปัจฉัย.
ฉนนั้น. ก็ปัจฉัยเหล่านั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วด้วยอำนาจ
แห่งปัจฉัยเป็นหมวด ๆ ไม่ได้แสดงด้วยอำนาจปัจฉัยแต่ละอย่าง ๆ
บัณฑิตพึงแยกปัจฉัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยเป็นหมวด แล้ว
พึงทราบในที่นั้น.

จริงอยู่ ปัจจย ๒๔ เหล่านี้แม้ทั้งหมด ย่อมรวมลงในปัจจย ๘.

ในปัจจย ๘ เหล่าไหน. คือ ในอาร์มมณปัจจย สหชาตปัจจย อุป-
นิสสยปัจจย ปุเรชาตปัจจย ปิจฉาชาตปัจจย กัมมปัจจย อาหาร-
ปัจจย อินทริยปัจจย.

อย่างไร ?

จริงอยู่ บรรดาปัจจย ๑๖ ที่เหลือ เว้นปัจจย ๘ เหล่านี้ **ปัจจย ๖**
เหล่านี้ คือ เหตุปัจจย อัญญมัญญปัจจย วิปากปัจจย ฌานปัจจย
มรรคปัจจย และสัมปยุตตปัจจย เกิดพร้อมกันโดยส่วนเดียวย่อมรวม
ลงในสหชาตปัจจย เพราะเป็นปัจจยแก่ธรรมที่เกิดพร้อมกันนั้นเทียว.

ส่วนปัจจย ๕ เหล่านี้ คือ อนันตรปัจจย สมนันตรปัจจย
อาเสวนปัจจย นัตติปัจจย และวิคตปัจจย เกิดขึ้นแล้วดับไป **ย่อม**
รวมลงในอุปนิสสยปัจจย โดยลักษณะแห่งอนันตรูปนิสสยปัจจย
เพราะเป็นปัจจยแก่ธรรมที่เกิดขึ้นในลำดับแห่งตน.

นิสสยปัจจยมี ๒ อย่าง โดยแจกเป็นสหชาตนิสสยะ และปุเรชาต-
นิสสยะ ใน ๒ อย่างนั้น สหชาตนิสสยปัจจย ย่อมรวมลงในสหชาต-
ปัจจย เพราะเป็นที่อาศัยแห่งธรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกัน ปุเรชาตนิสสย-
ปัจจย ย่อมรวมลงในปุเรชาตปัจจย.

แม้อธิปติปัจจย ๒ อย่าง คือ สหชาตคาธิปติปัจจย และอาร์มมณา-
ธิปติปัจจย. ใน ๒ อย่างนั้น สหชาตคาธิปติปัจจย ย่อมรวมลงในสหชาต-
ปัจจย เพราะเป็นอธิปติปัจจยแก่ธรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกันนั่นเอง. I
อาร์มมณาธิปติปัจจย เป็นอาร์มมณูปนิสสยะนั่นเอง เพราะฉะนั้น จึงรวม
ลงในอุปนิสสยปัจจย โดยลักษณะแห่งอาร์มมณูปนิสสยะ.

วิปยุตตปัจจยมี ๓ อย่าง โดยจำแนกเป็นสหชาตะ ปุเรชาตะ และปัจฉาชาตะ ใน ๓ อย่างนั้น สหชาตวิปยุตตปัจจย ย่อมรวมลงใน สหชาตปัจจย เพราะเป็นวิปยุตตปัจจยแก่กรรมทั้งหลายที่เกิดพร้อมกัน นั้นเอง. ปุเรชาตวิปยุตตปัจจย ย่อมรวมลงในปุเรชาตปัจจย เพราะกรรม ที่เกิดขึ้นก่อนเป็นปัจจยแก่กรรมที่เกิดในภายหลัง. ปัจฉาตวิปยุตต-ปัจจย ย่อมรวมลงในปัจฉาชาตปัจจย เพราะกรรมที่เกิดขึ้นในภายหลัง เป็นปัจจย ด้วยอำนาจการค้ำจุนแก่กรรมที่เกิดขึ้นก่อน.

อตฺถิปัจจย และ อวิกตปัจจยมีอย่างละ ๖ ด้วยอำนาจแห่ง สหชาตะ ปุเรชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาระ และอินทริย และด้วย อำนาจแห่งอตฺถิและอวิกตะ อีกอย่างละ ๑ ปัจจย. บรรดาปัจจยเหล่านั้น สหชาตปัจจย อตฺถิปัจจย อวิกตปัจจย ย่อมรวมลงในสหชาตปัจจย เพราะ ธรรมทั้งหลายที่เกิดพร้อมกันเท่านั้นเป็นปัจจย ด้วยอำนาจของอตฺถิปัจจย และอวิกตปัจจย. ปุเรชาตปัจจย ย่อมรวมลงในปุเรชาตปัจจย เพราะกรรม ที่เกิดก่อนเป็นปัจจยแก่กรรมที่เกิดภายหลัง. ปัจฉาชาตปัจจยทั้งหลาย ย่อม รวมลงในปัจฉาชาตปัจจย เพราะกรรมที่เกิดภายหลังเป็นปัจจย ด้วย อำนาจการค้ำจุนแก่กรรมที่เกิดก่อน. ธรรมทั้งหลายที่เป็นอาหาร ย่อมรวม ลงในกวีการอาหารปัจจย. ธรรมทั้งหลายที่เป็นอินทริย ย่อมรวมลงในรูป-ชีวิตินทริยปัจจยแล. ปัจจย ๑๖ เหล่านี้ พึงทราบว่าย่อมรวมลงในปัจจย ๘ เหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

อนึ่ง ปัจจย ๘ แม้เหล่านี้ สงเคราะห์เข้าในอัญญมัญญปัจจยมีอยู่. จริงอยู่ อารัมมณปัจจยที่แสดงไว้ข้างต้น ๒ อย่าง โดยแยกเป็นอธิบดี และไม่ใช่อธิบดี. ใน ๒ อย่างนั้น ปัจจยที่เป็นอธิบดี ย่อมรวมลงใน

อุปนิสสยปัจจย โดยลักษณะแห่งอาร์มมณูปนิสสยะ. ที่ไม่ได้เป็นอธิบดี
ย่อมเป็นอาร์มมณปัจจยล้วน.

แม้กัมมปัจจยก็มี ๒ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งสหชาตกัมมปัจจย และ
น่านักขณิกกัมมปัจจย ใน ๒ อย่างนั้น สหชาตกัมมปัจจย ย่อมรวมลงใน
สหชาตปัจจย เพราะเป็นกัมมปัจจยแก่กรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกันกับตน.
น่านักขณิกกัมมปัจจยมี ๒ อย่าง คือ ที่มีกำลัง และทูลพล. ใน ๒ อย่าง
พลวกัมมปัจจย เป็นปัจจยเป็นที่อาศัยอย่างแรงกล้าแก่วิบากกรรมทั้งหลาย
เพราะฉะนั้น จึงรวมในลงในอุปนิสสยปัจจย. อนึ่ง พลวกัมมปัจจยย่อม
เป็นปัจจย แก่รูปทั้งหลายด้วย. ส่วนกัมมปัจจยที่หย่อนกำลังย่อมเป็นปัจจย
แก่อรูปรูปทั้งหลายโดยนักขณิกกัมมปัจจยเท่านั้น.

แม้อาหารปัจจยก็มี ๒ อย่าง โดยเป็นรูปและอรูปร. ใน ๒ อย่าง
นั้น อรูปอาหารเป็นปัจจยแก่กรรมที่เกิดพร้อมกันกับตนเท่านั้น ฉะนั้น
จึงรวมลงในสหชาตปัจจย. รูปอาหารย่อมไม่เป็นปัจจยแก่กรรมทั้งหลาย
ที่เกิดพร้อมกัน เกิดก่อนหรือเกิดภายหลัง. รูปอาหารที่เลยอุปาทกณะแล้ว
ถึงจิตติขณะของตน ย่อมยังความเป็นอาหารปัจจยให้สำเร็จ เพราะฉะนั้น
จึงจัดเป็นอาหารปัจจยเท่านั้น.

แม้อินทริยปัจจยก็มี ๒ อย่าง โดยเป็นรูปและอรูปร. ใน ๒ อย่าง
นั้น อินทริยปัจจยที่เป็นอรูปร ย่อมให้สำเร็จความเป็นอินทริยปัจจย แก่
กรรมทั้งหลายที่เกิดพร้อมกันกับตน เพราะฉะนั้น จึงรวมลงในสหชาต-
ปัจจย ส่วนรูปอินทริยปัจจย มี ๒ อย่าง โดยจำแนกเป็นภายในและ
ภายนอก ใน ๒ อย่างนั้น อินทริยปัจจยภายในเกิดขึ้นก่อน เป็นอินทริย-
ปัจจยแก่จักขุวิญญาณเป็นต้น พร้อมทั้งกรรมที่สัมปยุตอันเกิดขึ้นใน

ภายหลัง เพราะฉะนั้น จึงรวมลงในปุเรชาติปัจจัยเท่านั้น. อินทรีย์ปัจจัย ภายนอกได้แก่รูปชีวิตินทรีย์. รูปอินทรีย์นั้นแม้จะเป็นปัจจัยแก่กรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกัน ก็ย่อมเป็นด้วยอำนาจเพียงการตามเลี้ยงรักษาเท่านั้น ไม่ใช่ด้วยอำนาจแห่งการให้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น จึงจัดเป็นอินทรีย์ปัจจัยเท่านั้น. ปัจจัย ทั้ง ๘ เหล่านี้ ฟังทราบว่าย่อมรวมเข้าในกันและกัน ด้วยประการฉะนี้ เป็นสังคหณ์ด้วยอำนาจเป็นอัญญมัญญะแห่งปัจจัย ๑๖ ที่เหลือ และแห่งปัจจัย ๘ เหล่านี้ นั่นเอง ในปัจจัย ๘ เพียงนี้.

บัดนี้ ผู้ศึกษาฟังทราบปัจจัยทั้ง ๒๔ ที่รวมลงในปัจจัยหนึ่งๆ ของบรรดาปัจจัย ๘ เหล่านี้. บรรดาปัจจัย ๒๓ เหล่านี้.

อารัมมณปัจจัย เท่านั้น ย่อมรวมลงในอารัมมณปัจจัย อันเป็นที่ ๑ แห่งปัจจัย ๘ เหล่านี้ ก่อน ปัจจัยที่เหลือ ๒๓ ย่อมรวมเข้าไม่ได้.

ปัจจัย ๑๕ เหล่านี้ คือ เหตุปัจจัย สหชาติปฏิบัติปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย สหชาตนิสสยปัจจัย สหชาตกัมมปัจจัย วิปากปัจจัย สหชาติอาหารปัจจัย สหชาติอินทรีย์ปัจจัย ฌานปัจจัย มัคคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย สหชาติวิปยุตตปัจจัย สหชาติตติปัจจัย สหชาติอวิคตปัจจัย ย่อมรวมลงในสหชาติปัจจัยที่ ๒.

ปัจจัย ๕ เหล่านี้ คือ อารัมมณปัจจัยที่เป็นอธิบดี อธิปฏิบัติปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย อาเสวนปัจจัย พลวกัมมปัจจัย ที่เป็นน่านักขณิกะ นัตติปัจจัย วิคตปัจจัย ย่อมรวมลงในอุปนิสสยปัจจัยที่ ๓.

ปัจจัย ๖ เหล่านี้ คือ ปุเรชาติปัจจัย ปุเรชาตนิสสยปัจจัย ปุเรชาตินทรียปัจจัย ปุเรชาติวิปยุตตปัจจัย ปุเรชาติตติปัจจัย ปุเรชาติอวิคตปัจจัย ย่อมรวมลงในปุเรชาติปัจจัยที่ ๔.

ปัจจัย ๔ เหล่านี้ คือ ปัจจชาติปัจจัย ปัจจชาติวิปยุตตปัจจัย ปัจจชาติตติปัจจัย ปัจจชาติอวิคตปัจจัย ย่อมรวมลงในปัจจชาติปัจจัยที่ ๕.

นาคกขณิกัมมปัจจัย ท่านสงเคราะห์แล้ว ใน กัมมปัจจัยที่ ๖.

ปัจจัย ๓ เหล่านี้ คือ อาหารปัจจัย อาหารตติปัจจัย อาหารอวิคตปัจจัย ท่านสงเคราะห์แล้วด้วยอำนาจพฬิการอาหารในอาหารปัจจัยที่ ๗.

ปัจจัย ๓ เหล่านี้ คือ รูปชีวิตินทรียปัจจัย อินทรียตติปัจจัย อินทรียอวิคตปัจจัย ย่อมรวมลงในอินทรียปัจจัยที่ ๘. ผู้ศึกษารักรับทราบว่าปัจจัยเหล่านั้น ๆ รวมลงแล้วในปัจจัยหนึ่ง ๆ บรรดาปัจจัย ๘ เหล่านี้ อย่างนี้แล้ว พึงทราบว่าปัจจัยเหล่าใดถึงการรวมลงในปัจจัยใด ปัจจัยเหล่านั้นท่านถือเอาแล้วด้วยจำนวนแห่งปัจจัยที่รวมลงนั้น.

ปัญหา ๑๕ ข้อเหล่านั้นว่า "กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมโดย อารัมมณปัจจัย" ดังนี้ เป็นต้น ในปัจจนียนี้ ในปัญหา ๔๕ ข้อ อันท่านยกขึ้นวิสังขนาแล้ว ด้วยอำนาจแห่งปัจจัย ๘ เหล่านี้ ซึ่งเป็นที่รวมแห่งปัจจัยทั้งหมด ด้วยประการฉะนี้. บรรดาปัญหาเหล่านั้น ปัญหา ๔ ข้อ มีกุศลเป็นต้นว่า กุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล กุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล กุศลเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ กุศลเป็นปัจจัยแก่กุสลาพยากตะ. ปัญหา ๔ ข้อที่มีอกุศลเป็นต้นก็เหมือนกัน. ส่วนปัญหา ๓ ข้อ มีอัพยากตะเป็นต้น

คือ อพยากตะเป็นปัจจยแก่อพยากตะ อพยากตะเป็นปัจจยแก่กุศล
อพยากตะเป็นปัจจยแก่กุศล. ปัญหา ๔ ข้อ มีปัจจยুবัน ๑ มีมูล ๒
คือ กุศลและอพยากตะเป็นปัจจยแก่กุศล กุศลและอพยากตะเป็นปัจจยแก่
อพยากตะ อกุศลและอพยากตะเป็นปัจจยแก่กุศล อกุศลและอพยากตะ
เป็นปัจจยแก่อพยากตะ. บรรดาปัญหาเหล่านั้น. ปัจจยเหล่าใดพึงได้ใน
ปัญหาที่ ๑ ท่านรวบรวมปัจจยเหล่านั้นทั้งหมดแล้วกล่าวว่าปัจจย ๓. ใน
ปัญหาที่ ๒ มีปัจจย ๒. ในปัญหาที่ ๓ มีปัจจย ๕. ในปัญหาที่ ๔ มี
ปัจจย ๑ เท่านั้น. ในปัญหาที่ ๕ มีปัจจย ๓. ในปัญหาที่ ๖ มีปัจจย ๒.
ในปัญหาที่ ๗ มีปัจจย ๕. ในปัญหาที่ ๘ มีปัจจย ๑ เท่านั้น. ในปัญหา
ที่ ๙ มีปัจจย ๗. ในปัญหาที่ ๑๐ มีปัจจย ๓. ในปัญหาที่ ๑๑ มีปัจจย ๓.
ที่ ๑๒ มีปัจจย ๒. ที่ ๑๓ มีปัจจย ๔. ที่ ๑๔ มีปัจจย ๒. แม้ในปัญหา
ที่ ๑๕ ก็มีปัจจย ๔ เหมือนกัน ปัจจยเหล่านั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ตรัส
ว่า สหชาติปัจจย แต่ตรัสว่า สหชาติ ปัจจชาติ ข้าพเจ้าจักพรรณนา
เหตุในการตรัสอย่างนั้นข้างหน้า.

ก็เมื่อว่าโดยย่อในอธิการนี้ มีการกำหนดปัจจย ๖ หมวดเท่านั้น
คือ ปัจจย ๑-๒-๓-๔-๕ และ ๗. จริงอยู่ บรรดาปัจจยปัจจนียะทั้ง
๒๔ ข้อ มีอาทิว่า การกำหนดปัญหาด้วยอำนาจการกำหนดอย่างสูงสุด
ในปัจจนียะแห่งปัญหาวาระ และการกำหนดปัจจยที่ท่านรวบรวมปัจจย
นั้น ๆ แสดงไว้มีเหตุปัจจยเป็นต้น ปัจจยแห่งปัญหาวาระต่อจากนี้
ไปย่อมไม่ได้แม้ในปัจจนียะหนึ่ง แต่ย่อมได้ในหนหลัง เพราะฉะนั้น
ปัจจย ๑ เท่านั้นมาแล้วอย่างนี้ว่า กุศลธรรมเป็นปัจจยแก่กุศลและ
อพยากตะ ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจย. ในปัญหาเหล่าใด เมื่อปัจจย

นั้นถูกปฏิเสธไปแล้ว ปัญหาเหล่านั้นย่อมลดไป. ก็ปัจจัยทั้ง๒ มาแล้วใน ปัญหาใดอย่างนี้ว่า กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจของ อารัมมณปัจจัย และด้วยอำนาจของอุปนิสสยปัจจัย บรรดาปัจจัย เหล่านั้นเมื่อปัจจัยข้อ ๑ แม้ถูกปฏิเสธแล้วอย่างนี้ว่า นารัมมณปัจจัยา ปัญหานั้นยอมได้ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยนอกนี้ แต่เมื่อปัจจัยทั้ง๒ นั้นถูก ปฏิเสธแล้ว วาระนั้นจึงขาดไป ปัจจัยทั้งหลายในหมวด ๓-๔-๕ และ ๖ ย่อมได้ในปัญหาเหล่าใด ปัญหาเหล่านั้นยอมได้ ด้วยอำนาจแห่งปัจจัย ทั้งหลายที่เหลือ เว้นปัจจัยที่ท่านปฏิเสธแล้ว ก็เมื่อปัจจัยทั้งหมดถูกปฏิเสธ ไปวาระทั้งหมดย่อมขาดไป ดังนี้แล นี่เป็นลักษณะในข้อนี้ บัณฑิตพึง ทราบประเภทแห่งปัจจัยทั้งหลายที่ท่านยกกล่าวไว้ในปัญหานั้นๆ ตั้งแต่ต้น และการลดหรือไม่ลดปัญหานั้น ๆ ในปัจจัยนั้นๆ ด้วยลักษณะนี้.

ต่อไปนี้เป็นความพิสดารในเรื่องนั้น ในปัญหาที่ ๑ ก่อน ปัจจัย ๑๕ ท่านแสดงไว้แล้วด้วยปัจจัย ๓. อย่างไร? จริงอยู่ กุศलय่อมไม่เป็น ปัจจัยแก่กุศลด้วยปุเรชาติปัจจนาชาติและวิปากะ และวิปยุตตปัจจัย แต่ ย่อมเป็นด้วยปัจจัย ๒๐ ที่เหลือ. บรรดาปัจจัยเหล่านั้น อารัมมณปัจจัย มี ๑ เท่านั้น. ส่วนปัจจัย ๕ ด้วยอำนาจเป็นที่รวมแห่งปัจจัยทั้งหมด ท่านกล่าวว่ายอมถึงการสงเคราะห์ลงในสหชาติปัจจัย. เมื่อเหตุปัจจัยถูก ปฏิเสธไป ปัจจัยเหล่านั้นยอมมี ๑๔. ก็คำว่า กุศลเป็นปัจจัย แก่กุศลด้วย สหชาติปัจจัย พระองค์ตรัสหมายถึงปัจจัย ๑๒ ที่เหลือ โดยนำปัจจัย ๒ ออกไป เพราะกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล โดยวิปากปัจจัย (และ) วิปยุตต- ปัจจัยไม่ได้. ท่านกล่าวว่า ปัจจัย ๕ ย่อมรวมลงแม้ในอุปนิสสยปัจจัย ด้วยอำนาจปัจจัยที่รวมลงในปัจจัยทั้งปวง.

บรรดาปัจจัยเหล่านั้น อารัมมณปัจจัยที่เป็นอธิบดี และอธิบดี-
ปัจจัยที่เป็นอารมณ์ ผนวกเข้ากับอุปนิสสยปัจจัย ด้วยอำนาจเป็น
อารัมมณูปนิสสยะ. ฝ่ายกุศลย่อมไม่เป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยแก่กุศล
เพราะฉะนั้น ท่านจึงนำออกเสีย แล้วกล่าวว่า อุปนิสสยปัจจุเณน ปจฺจโย
เพราะหมายเอาปัจจัย ๖ ที่เหลือ.

ปัจจัย ๑๕ พึงทราบที่ท่านแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๓ ในปัญหา
ที่ ๑ (ก-ก) ด้วยประการฉะนี้.

บรรดาปัจจัยเหล่านั้น ในนเหตุปัจจัยนี้ กุศลธรรมย่อมเป็น
ปัจจัยแก่กุศลธรรม ด้วยนเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงยกบาลีขึ้น
แสดง โดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ในอารัมมณปัจจัยเป็นต้น มีอาทิอย่างนี้ว่า
บุคคลให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถแล้ว ย่อมพิจารณากุศลนั้น
ย่อมพิจารณาถึงกุศลทั้งหลายที่ประพฤติกาลก่อน ก็เมื่ออารัมมณ-
ปัจจัยถูกปฏิเสธแล้ว บัณฑิตนำความพิสดารแห่งอารัมมณปัจจัยนั้นออก
เพิ่มความพิสดารแห่งเหตุปัจจัย แล้วพึงแสดงบาลีนั้นนั่นแล แม้ในการ
ปฏิเสธปัจจัยที่เหลือก็เช่นเดียวกัน ก็เมื่อปัจจัยใด ๆ ถูกปฏิเสธออก
วาระเหล่าใดลคไป ข้าพเจ้าจักพรรณนาวาระเหล่านั้นข้างหน้า.

ก็ในปัญหาที่ ๒ (ก-อก) ท่านแสดงปัจจัย ๓ ด้วยปัจจัย ๒.
อย่างไร? คือ กุศลย่อมไม่เป็นปัจจัยแก่กุศล ด้วยอำนาจของอนันตระ
เป็นต้น. เพราะฉะนั้น ท่านจึงนำเอาอนันตระปัจจัยเป็นต้น เหล่านี้
แล้วตรัสว่า "อุปนิสสยปัจจุเณน ปจฺจโย" โดยหมายเอา อารัมมณ-
อธิบดี และปกตูปนิสสยปัจจัย อันท่านสงเคราะห์แล้วด้วยอารัมมณ-
อุปนิสสยปัจจัย. เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงทราบว่ ปัจจัยทั้งหลาย ๓ เหล่านี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๒ ในปัญหาที่ ๒ คือ อารัมมณปัจจัยล้วน ๆ กับอธิปติปัจจัย และอุปนิสสยปัจจัย ด้วยอำนาจ อารัมมณาธิปติ.

ก) ในปัญหาที่ ๓ (ก-อัพ) ปัจจัย ๑๘ ปัจจัย ท่านแสดงแล้วด้วย ปัจจัย ๕. อย่างไร ? คือ กุศลย่อมไม่เป็นปัจจัยแก่อัพยาทตะ ด้วยอำนาจ ของอัญญมัญญะ ปุระชาตะ อาเสวน วิปากะ และสัมปยุตตปัจจัย. ย่อมเป็น ด้วยอำนาจของปัจจัย ๕ ที่เหลือ. บรรดาปัจจัยเหล่านั้น อารัมมณปัจจัย มี ๑. ก็เพราะกุศลย่อมไม่เป็นปัจจัยแก่อัพยาทตะ ด้วยอำนาจอัญญมัญญะ วิปากะ และสัมปยุตตปัจจัย. เหตุปัจจัยถูกปฏิเสธออก กัมมปัจจัยท่านถือ เอาอีกแผนกหนึ่ง เพราะฉะนั้น ท่านจึงนำปัจจัย ๕ เหล่านี้ออก แล้วแสดง ปัจจัย ๑๐ ด้วยสหชาติปัจจัย. บรรดาปัจจัย ๖ ที่ท่านกล่าวไว้ในหนหลัง โดยอุปนิสสยปัจจัย เว้นอาเสวนปัจจัย ปัจจัยที่เหลือมี ๕ ปัจจนาชาติ- ปัจจัย มี ๑ เท่านั้น. อนึ่ง กัมมปัจจัย มี ๒ อย่าง ด้วยอำนาจสหชาติกัมม- ปัจจัย และนานากกณิกกัมมปัจจัย ผู้ศึกษาพึงทราบว่ามีปัจจัย ๑๘ เหล่านี้ ท่านแสดงด้วยปัจจัย ๕ ในปัญหาที่ ๓ อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

ปัจจัย ๘ เหล่านี้ อันพระพุทธรองค์ทรงแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๕ ใน ปัญหาที่ ๓ อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

ปัจจัย ๑๐ ท่านแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๑ เท่านั้น ในปัญหาที่ ๔ (ก-ก อัพ). อย่างไร. จริงอยู่ กุศลย่อมไม่เป็นปัจจัยแก่กุลาพยาทตะ ด้วยอำนาจของอัญญมัญญะ วิปากะ สัมปยุตตะ และวิปยุตตปัจจัย ใน บรรดาปัจจัย ๑๕ ที่ท่านกล่าวไว้แล้วในสหชาติปัจจัย เหตุปัจจัยถูกปฏิเสธ ออกแล้ว ผู้ศึกษาจักปัจจัย ๕ เหล่านี้ออก แล้วพึงทราบว่ามีปัจจัย ๑๐ ที่

เหลือท่านแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๑ ในปัญหาที่ ๔ นี้ ก็ปัจจัยเหล่านั้นท่านแสดงแล้วด้วยปัจจัยเหล่านั้นๆ. ในปัญหา ๔ ข้อ มีกุศลเป็นต้นเหล่านี้ันใด ผู้ศึกษาพึงทราบว่าเป็นปัจจัยเหล่านั้นๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว ด้วยปัจจัยเหล่านั้นๆ ในปัญหา ๔ ข้อ แม้มีกุศลเป็นต้น ใช้นั้น (ปัญหา ๔ คือ อกุ-อกุ, อกุ-กุ, อกุ-อัพ, อกุ-อกุ อัพ).

ปัจจัย ๒๓ ท่านแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๗ ในปัญหาที่ ๑ แห่งปัญหา ๓ ข้อ มีอัพยากตะเป็นต้น อื่นจากนั้น (คือ อัพ-อัพ, อัพ-กุ, อัพ-อกุ) อย่างไร. คือ อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ แม้ด้วยปัจจัย ๒๔. ก็เมื่อเหตุปัจจัยถูกปฏิเสธออก ย่อมมีปัจจัย ๒๓. บรรดาปัจจัยเหล่านั้น อารัมมณปัจจัยมี ๑ เท่านั้น ก็เพราะอาหารปัจจัย และอินทริยปัจจัยท่านถือเอาอีกแผนกหนึ่ง เพื่อสงเคราะห์กรรมที่ไม่เกิดรวมกันไว้ในอธิการนี้ด้วย เพราะฉะนั้น ท่านจึงนำปัจจัย ๓ เหล่านั้นออก แล้วแสดงปัจจัย ๑๒ โสหาชาติปัจจัย. ปัจจัยที่ท่านกล่าวไว้ในหนหลังโดยอุปนิสสยปัจจัยมี ๖. ปุเรชาติปัจจัยมี ๑ เท่านั้น. ปัจฉาชาติ อาหาระ และอินทริยปัจจัยก็เหมือนกัน. บัณฑิตพึงทราบว่าปัจจัย ๒๓ เหล่านี้ ท่านแสดงไว้แล้วด้วยปัจจัย ๗ ในอธิการนี้ ด้วยประการฉะนี้.

ปัจจัย ๑๒ ท่านแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๓ แม้ในปัญหาที่ ๒ อย่างไร คือ อารัมมณปัจจัยมี ๑. ปัจจัย ๖ คือ อารัมมณาธิปติ อนันตระ สม-นันตระ นัตถิ วิคตะ และอุปนิสสยปัจจัย ท่านแสดงแล้วด้วยอำนาจแห่ง อารัมมณูปนิสสยะ โดยอุปนิสสยปัจจัย. ปุเรชาติ นิสสยะ วิปปยุตตะ อัตติ และอวิคตปัจจัย ท่านแสดงแล้วด้วยปุเรชาติปัจจัย. บัณฑิตพึงทราบ

ว่าปัจจัย ๒ เหล่านี้ ท่านแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๓ ในปัญหาที่ ๒ นี้ (อพ-กุ) ด้วยประการฉะนี้ แม้ในปัญหาที่ ๓ (คือ อพ-อกุ) ก็นัยนี้.

ในปัญหาที่ ๑ แห่งปัญหา ๔ ข้อ ที่มีมูล ๒ (คือ กุ, อพ-กุ. กุ. อพ-อพ. อก, อพ-อกุ. อกุ, อพ-อพ.) ต่อจากนั้นพระองค์ไม่ตรัสว่า สหชาติปัจจุเย็น ปุเรชาติปัจจุเย็น แล้วแสดงปัจจัย ๓ ด้วยอำนาจนิสสยะ อตถิ และอวิคตปัจจัย ด้วยปัจจัย ๒ ที่พระองค์ตรัสว่า สหชาติ ปุเรชาติ. จริงอยู่ กุศลขันธทั้งหลายเมื่อให้สำเร็จความเป็นปัจจัยแก่กุศล พร้อมกับ วัตถุรูป เป็นสหชาติแม้ก็จริง ถึงอย่างนั้นก็ไม่ใช่สหชาติปัจจัย เพราะเหตุไร? เพราะเจือด้วยวัตถุรูป. เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า สหชาติ ด้วยอำนาจแห่ง นิสสยะ อตถิ และอวิคตะ อันเป็นสหชาติเหล่านี้. แม้ในวัตถุรูปก็นัยนี้เหมือนกัน. จริงอยู่ แม้วัตถุรูปนั้นจะเกิดก่อนก็จริง แต่หาเป็นปุเรชาติปัจจัยไม่ เพราะรวมกับขันธ คำว่า ปุเรชาติ ตรัสแล้ว ด้วยอำนาจแห่งนิสสยะปัจจัยเป็นต้น ที่เกิดก่อนอย่างเดียว.

ปัจจัย ๔ ด้วยอำนาจสหชาติ นิสสยะ อตถิ และอวิคตะ พระองค์ ทรงแสดงแล้วด้วยปัจจัย ๔ ที่ท่านกล่าวว่า สหชาติ ปจฺจนาชาติ อาหาร อินฺหุทฺธิ ในปัญหาที่ ๒. จริงอยู่ ในวาระนี้ย่อมได้สหชาติปัจจัยด้วย ไม่ได้ปัจจนาชาติปัจจัยเป็นต้น ก็ค้ำนั้นท่านกล่าวด้วยอำนาจแห่งปัจจนาชิตะ และอตถิ และอวิคตะ กล่าวคือ อาหารและอินทรีย์ เพราะว่ากุศลขันธทั้งหลาย อพยาคตะและมหาภูตรูปเป็นปัจจัยแก่อุปาทายรูป โดยส่วน ๔ คือ สหชาติปัจจัย นิสสยะปัจจัย อตถิปัจจัย อวิคตปัจจัย. ก็กุศลที่เกิดใน ภายหลังเป็นปัจจัยแก่อุปาทายรูปเหล่านั้นนั้นแหละ กับภูตรูปเหล่านั้น เหมือนกัน ด้วยอำนาจอตถิและอวิคตปัจจัย. แม้ กพพีการอาหาร กับกุศล

ที่เกิดภายหลัง ก็เป็นปัจจัยแก่กายที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจของอดีตและอวิคต-
ปัจจัย. แม้ รูปชีวิตินทรีย์ กับกุศลที่เกิดภายหลังก็เป็นปัจจัยแก่กัมมรูป
ด้วยอำนาจของอดีตและอวิคตปัจจัยนั่นเอง. คำนี้ว่า สหชาติ ปุจฉาต
อาหาร อินทรีย์ พระองค์ตรัสหมายถึงความเป็นปัจจัยโดยส่วน ๔ นี้.
ก็ปุจฉาตตะ อาหาระ และอินทรีย์ปัจจัยย่อมไม่ได้ในอธิการนี้.

แม้ใน ปัญหา ๒ ข้อ ที่รวมกับอกุศล ข้างหน้าก็นัยนี้เหมือนกัน.
บัณฑิตพึงทราบประเภทแห่งปัจจัยทั้งหลาย ที่ท่านยกกล่าวไว้ในปัญหา
เหล่านั้น ๆ โนอธิการนี้ด้วยประการฉะนี้ ฝ่ายข้าพเจ้าจักทำให้แจ้ง ซึ่ง
ความลดและความไม่ลดแห่งปัญหาเหล่านั้น ๆ ในปัจจัยนั้น ๆ ข้างหน้า
แล.

วรรณาคความแห่งปัจจัยุทธาระ จบ

วรรณาคความแห่งกุสลดิกปุฏฐาน

ปัจจนีนิย

วาระ ๑๕ เหล่านี้ว่า กุสโล ธมฺโม กุสลุตฺต ธมฺมุตฺต เป็นต้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว ด้วยสามารถอนุโลม. เพราะแม้ใน
ปัจจนียะ ก็วาระเหล่านี้แหละ ไม่มีเกินไปกว่านี้ มีแต่ต่ำกว่านี้ ฉะนั้น
บัดนี้ เพื่อจะแสดงวาระที่จะมีได้ในปัจจนียะแห่งวาระใด ๆ ตั้งแต่ต้น ด้วย
อำนาจแห่งจำนวน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงเริ่มคำว่า นเหตุยา ปญฺจนฺรต
เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นเหตุยา** คือ วาระ ๑๕ ที่ได้ด้วย
สามารถแห่งปัจจัยทั้งหลายตามที่แสดงไว้ แม้ทั้งหมด. ใน **นอาร์มมณะ**
เหตุปัจจัยย่อมผนวกเข้าในสหชาติปัจจัย. ในวาระนั้น ๆ อาร์มมณปัจจัย
ล้วน ๆ ย่อมขาดไป. วาระเหล่านั้นย่อมได้วิสัญญาคด้วยอำนาจแห่งปัจจัย
ที่เหลือ. แม้ในปัจจัยที่เหลือก็เหมือนกับนอาร์มมณปัจจัย. เหตุปัจจัยย่อม
ได้ในสหชาติปัจจัย. ก็ปัจจัยทั้งหลายที่ตั้งอยู่ด้วยปัจจัยนิยะอย่างนี้ คือ
นอุปนิสฺสย นอนนฺตฺเร (ปัจจัยนั้น ๆ) ย่อมขาดไปในวาระนั้น ๆ. วาระ
เหล่านั้น ๆ ย่อมได้รับวิสัญญาคด้วยอำนาจปัจจัยที่เหลือ. ส่วนในสหชาติ-
ปัจจัย ๔ วาระเหล่านั้นย่อมขาดไป คือ กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลและ
อัพยาทตะ อกุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลและอัพยาทตะ, กุศลและ
อัพยาทธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศล. อกุศลและอัพยาทธรรมเป็นปัจจัยแก่
อกุศล (กุ-กุ. อัพ,อกุ-อกุ.อัพ,กุ.อัพ-กุ, อกุ. อัพ-อกุ.) จริงอยู่ ท่าน
กล่าวปัจจัยสังคหะหมวด ๑ ด้วยอำนาจแห่งปัจจัย ๑๑ ว่า **สหชาติปัจจุ-
เยน ปจฺจโย** ในวาระ ๒ ข้อต้น แห่งวาระ ๔ เหล่านี้ เมื่อปัจจัยสังคหะ
นั้นถูกปฏิเสธไป วาระเหล่านั้นย่อมไม่ได้รับวิสัญญาโดยอาการอื่น. คำว่า
สหชาติ ปุเรชาติ ท่านกล่าวหมายเอานิสสยะ อัดถิ และอวิคตปัจจัยใน
วาระ ๒ ข้างท้าย เมื่อสหชาติปัจจัยถูกปฏิเสธไป วาระเหล่านั้นย่อมไม่
ได้วิสัญญาคด้วยอำนาจแห่งปัจจัยที่เหลือ มีเหตุปัจจัยเป็นต้น และไม่ได้
ปุเรชาติปัจจัย นิสสยะ อัดถิ อวิคตปัจจัยด้วย เพราะฉะนั้น วาระทั้ง ๔
เหล่านี้จึงขาดไป. คำว่า **เอกาทส** (๑๑ วาระ) ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจ
แห่งวาระที่เหลือ.

ในข้อนั้นพึงมีคำถามว่า เมื่อเหตุปัจจัยถูกปฏิเสธออก วาระเหล่านั้น จึงมีด้วย อำนาจแห่งอธิปัตติปัจจัยเป็นต้นที่เหลือ เพราะเหตุไร เมื่อสหชาติ- ปัจจัยถูกปฏิเสธออก วาระจึงไม่มีด้วยอำนาจแห่งเหตุปัจจัยเป็นต้น ที่เหลือ บ้าง แก้วว่า เพราะไม่มีกรรมจะมาอ้างอิง (นิปปเทส) จริงอยู่ เหตุปัจจัย เป็นต้น ชื่อว่ายังมีกรรม (เหลือไว้) อ้างอิง (สัพปเทส) เพราะยังมี สหชาติปัจจัยอยู่อีกส่วนหนึ่ง (หรือเพราะเป็นส่วนหนึ่งแห่งสหชาติปัจจัย). เพราะฉะนั้น เมื่อเหตุปัจจัยเป็นต้นเหล่านั้นถูกปฏิเสธออกแล้ว วาระ เหล่านั้นย่อมได้รับวิตัญญาด้วยอำนาจแห่งปัจจัยอื่น แต่สหชาติปัจจัยไม่มี ธรรม (เหลือไว้) อ้างอิง ย่อมรวมเอาเหตุปัจจัยเป็นต้นทั้งหมดเข้ามาด้วย เมื่อสหชาติปัจจัยนั้นถูกปฏิเสธไป เหตุปัจจัยเป็นต้น เหล่านั้นแม้ทั้งหมด จึงเป็นอันถูกปฏิเสธไปด้วย. เพราะว่าขึ้นชื่อว่าเหตุปัจจัย เป็นต้น ที่จะไม่ เกิดพร้อมกันย่อมไม่มี. เพราะสหชาติปัจจัยไม่มีกรรมอ้างอิง เมื่อสหชาติ- ปัจจัยนั้นถูกปฏิเสธออก วาระทั้ง ๒ เหล่านั้นจึงมีไม่ได้ด้วยประการฉะนี้. ก็ในวาระที่ท่านวิตัญญาแล้วว่า สหชาติ ปุเรชาติ ถึงสหชาติปัจจัยเท่านั้น จะไม่มีจริง แต่เพราะในอธิการนี้ อรูปจันทร์เกิดร่วมกันเท่านั้นเป็นปัจจัย ด้วยอำนาจนิสสยะ อตถิ และอวิคตะ ก็เมื่อสหชาติปัจจัยถูกปฏิเสธแล้ว นิสสยะ อตถิ และอวิคตปัจจัย ที่เกิดร่วมกันโดยส่วนเดียวโดยแน่นอน ก็ เป็นอันถูกปฏิเสธไปด้วย เพราะฉะนั้น วาระเหล่านั้นจึงมีไม่ได้ เพราะ สหชาติปัจจัยนั้นถูกปฏิเสธไปแล้ว. วาระ ๔ เหล่านั้นในอธิการนี้ จึงขาดไป โดยประการทั้งปวง ด้วยประการฉะนี้. คำว่า เอกาทส ท่านกล่าวด้วย อำนาจวาระที่เหลือเท่านั้น.

แม้ใน **อัญญมัญญะ นิสสยะ และนสัมปยุตตปัจจย** วาระ ๔ เหล่านั้นเองขาดไป ถ้ามว่า เพราะเหตุไร ก็ว่า เพราะมิตติเหมือน สหชาติปัจจย. เหมือนอย่างว่า สหชาติปัจจยที่เป็นอรุปรกรรมย่อมรวม อรูปจันทร์ ๔ ไว้โดยไม่เหลือ ฉนใด แม้อัญญมัญญะ นิสสยะ และสัมปยุตตปัจจย ก็ฉนนัน. เพราะฉนนัน พิงทราบวว่า เมื่อปัจจยเหล่านี้ ถูกปฏิเสธ ออกแล้ว วาระเหล่านั้นจึงมีไม่ได้ เพราะปัจจยเหล่านี้มิตติเช่นเดียวกับ สหชาติปัจจย เพราะฉนนัน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **นอญมมญเญ เอกาทส นิสสเย เอกาทส นสัมปยุตเต เอกาทส.**

ในข้อนั้น พิงมี คำถาม ว่า ปัจจยเหล่านี้ มิตติเหมือนสหชาติปัจจย เพราะเป็นที่รวมแห่งจันทร์ ๔ อันต่างโดยกุศลเป็นต้น โดยไม่แปลกกัน ก็จริง แต่กุศลก็หาเป็นปัจจยโดยประการอื่นเว้น สหชาติปัจจย แก่กุสลา พยากตะไม่ เพราะฉนนัน เมื่อกุศลนั้นถูกปฏิเสธออก วาระนั้นก็ขาดไป (เป็นธรรมดา) แต่กุศลย่อมไม่เป็นอัญญมัญญปัจจยแก่กุสลาพยากตะ เมื่อ กุศลนั้นถูกปฏิเสธไป ทำไมวาระนั้นจึงต้องขาดไปด้วย ก็ว่า เพราะมี ความเป็นไปด้วยอำนาจแห่งธรรมที่อิงอาศัยกันและกัน เหมือนอย่างว่า กุสลาพยากตะไม่เป็นสหชาติปัจจยแก่กุศล แต่วาระนั้นก็ขาดไปในเมื่อยก กุศลนั้นออก เพราะมีความเป็นไปโดยนิสสยปัจจยเป็นต้น ด้วยอำนาจ แห่งธรรมที่เกิดร่วมกัน ฉนใด แม้อันนอริการนี้เมื่อยกกุศลนั้นออก วาระ แม้นั้นย่อมขาดไป เพราะมีความเป็นไปโดยเป็นสหชาติเป็นต้น ด้วย อำนาจแห่งธรรมที่เป็นอัญญมัญญปัจจย ฉนนัน.

ก็บทว่า **นอญมมญเญปจฺเจยน ปจฺจโย** มีเนื้อความดังนี้ ธรรม เหล่าใดถึงการนับว่าเป็นอัญญมัญญปัจจย การเป็นปัจจยด้วยธรรมเหล่านั้น

ยอมไม่มี แต่กุศลเมื่อเป็นปัจจัยแก่กุศลลาพยากตะ ด้วยอำนาจสหชาติปัจจัย เป็นต้น ย่อมไม่เป็นด้วยกรรม คืออัญญมัญญปัจจัยเท่านั้น เพราะฉะนั้น เมื่อกุศลนั้นถูกปฏิเสธออกวาระนั้นจึงขาดไป ก็วาระนั้นยอมขาดไป ฉะนั้นใด วาระ ๓ แม้ที่เหลือก็ยอมขาดไป ฉะนั้น วาระ ๔ แม้เหล่านั้นยอมขาดไป ด้วยประการฉะนี้.

แม้ในคำว่า **นนิสฺสเย เอกาทสํ** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ เพราะปัจจัย กรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกันโดยส่วนเดียว เป็นที่อาศัยแห่งวาระเหล่านั้น ฉะนั้น เมื่อกรรมเป็นที่อาศัย ถูกปฏิเสธออก วาระเหล่านั้นจึงขาดไป ด้วย.

สองบทว่า **ปุเรชาติ เตรส** (นปุเรชาติปัจจัย มี ๑๓ วาระ) ความว่า มีวาระ ๑๓ เพราะนำเอาวาระ ๒ ที่มีมูล ๒ ที่มีวิสังขนาอัน ท่านกล่าวไว้ว่า **สหชาติ ปุเรชาติ** ออกเสีย เหมือนอย่างว่า เมื่อยกสหชาติปัจจัย ออก วาระเหล่านั้นยอมไม่ได้วิสังขนา ด้วยอำนาจแห่งนิสฺสเย อตฺถิ และ อวิคตปัจจัย เฉพาะที่เป็นปุเรชาติเท่านั้น ฉะนั้น แม้เมื่อปุเรชาติปัจจัย ถูกยกออกเสียแล้ว วาระเหล่านั้นยอมไม่ได้วิสังขนาด้วยอำนาจนิสฺสเย อตฺถิ และอวิคตปัจจัย เฉพาะที่เป็นสหชาติเท่านั้น ฉะนั้น เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบว่ามีวาระ ๑๓ เพราะนำออกเสียซึ่งวาระเหล่านั้น.

ในคำว่า **นปจฺจนาเต ปณฺณรตํ** นี้ ย่อมได้ปัญหาทั้งหลายเหล่านั้น แม้ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยที่เหลือ เว้นปัจจนาชาติปัจจัยในอากตสถาน (ที่มา) ว่า **ปจฺจนาชาติปจฺจเยน ปจฺจโย** หรือว่า **สหชาติ ปุเรชาติ** อาหาร อินฺทริยํ ดังนี้ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ ๑๕ วาระเท่านั้น.

ในคำว่า **นกมุเม** เป็นต้น มีวินิจฉัยว่า เพราะแม่กัมมปัจจัย วิปาก-
ปัจจัย อาหารปัจจัย อินทรีย์ปัจจัย ฌานปัจจัย และมคคปัจจัย ก็เป็นส่วน
หนึ่งแห่งขันธ์ ๔ อันต่างโดยกุศล เป็นต้น ฉะนั้น ยกเว้น ธรรมเหล่านั้นเสีย
ธรรมที่เกิดร่วมจึงจัดเป็นปัจจัยได้ด้วยอำนาจแห่งธรรมที่เหลือ เพราะ-
ฉะนั้น การวิสังขนาปัญหาจึงไม่ลดไปแม้เพียงข้อเดียว.

คำว่า **นสมฺปยุตฺเต เอกาทส** ความว่า เพราะธรรมที่สัมปยุตกัน
เป็นปัจจัยกัน ด้วยอำนาจสหชาตะ เป็นต้น ในวาระ ๔ เหล่านั้น ฉะนั้น
พึงทราบวาระเหล่านั้นเท่านั้นขาดไป เพราะปฏิเสธสัมปยุตปัจจัย.

คำว่า **นวิปฺยุตฺเต นว** ความว่า วาระ ๖ เหล่านั้น คือ วาระ ๔
อันมีอวสานบทพิเศษ ซึ่งเกิดแต่ธรรมที่มีมูล ๒ และ ๒ วาระอันมี
อวสานบท ซึ่งเกิดแต่ธรรมที่มีมูล ๑ และมูล ๒ ประกอบแล้วด้วยปัจจัย-
ธรรมที่วิปยุตกันโดยส่วนเดียว. วาระเหล่านั้นย่อมเป็นปัจจัยด้วยอำนาจ
สหชาตะ เป็นต้น เมื่อวิปยุตปัจจัยถูกปฏิเสธออกไป วาระเหล่านั้น
ทั้งหมดย่อมขาดไปด้วย เพราะฉะนั้น จึงได้ ๘ วาระเท่านั้น ด้วยเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **นวิปฺยุตฺเต นว**.

แม่ใน **โนนัตถิ** และ **โนอวิคตปัจจัย** ผู้ศึกษาพึงทราบวาระ ๘
เหล่านั้นเอง จริงอยู่ วาระเหล่านั้น ประกอบด้วยธรรม คือ อตฺถิปัจจัย
และอวิคตปัจจัยแน่นอน เพราะฉะนั้น วาระเหล่านั้นจึงขาดไป เพราะ
การปฏิเสธอตฺถิ และอวิคตปัจจัยเหล่านั้น วาระแม่เหล่าใดที่ได้อยู่ ผู้ศึกษา
พึงแต่งวิสังขนาในวาระเหล่านั้น ด้วยอำนาจอาร์มมณปัจจัย หรืออนันตร-
ปัจจัย เป็นต้น ผู้ศึกษาพึงแต่งวิสังขนาด้วยอำนาจแห่งปัจจัย ๕ อันต่างด้วย
อำนาจของสหชาตะ ปุเรชาตะ ปัจฉาชาตะ อาหาระ และอินทรีย์ปัจจัย

หรือด้วยอำนาจแห่งธรรมที่วิปยุตกัน ซึ่งยังมีอยู่และยังไม่ปราศจากไป
ดังนี้แล.

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงวาระที่ได้ใน **ปัจจนีย** ด้วยการ
นับอย่างนี้แล้ว บัดนี้ เพื่อจะแสดงการนับปัจจย ด้วยอำนาจแห่ง
ปัจจยที่มีมูล ๒ เป็นต้น จึงทรงเพิ่มคำว่า **นเหตุปัจจยา นารมณ**
ปณฺธส เป็นต้น ฟังทราบวินิจฉัยในคํานั้นต่อไป.

ใน **นเหตุมูลทุกะ** เป็นปัจจยที่นับได้มากกว่า ครั้นประกอบกับ
ปัจจยที่นับได้น้อยกว่าย่อมเป็นปัจจยที่นับได้น้อยกว่าไปด้วย. ใน **ติมูลกนัย**
วาระ ๒ คือ กุศลเป็นปัจจยแก่อกุศล อกุศลเป็นปัจจยแก่กุศล (กุ-อกุ,
อกุ-กุ) ในคำว่า **นอุปนิสฺสย เทรส** ย่อมขาดไป. เพราะเหตุไร ?
เพราะ **นอุปนิสฺสยปัจจย** ท่านเชื่อมไว้กับ **นอารมณปัจจย**. จริงอยู่
วาระเหล่านี้เป็นไปด้วยอำนาจอารมณปัจจย และอุปนิสฺสยปัจจย. และ
ปัจจยทั้ง ๒ นั้น อันท่านยกเสียแล้ว (ปฏฺิเสช) วาระนั้นเป็นอันท่านถือ
เอาแล้วด้วยจำนวนแห่งอารมณาธิปติ และอารมณฺอุปนิสฺสยปัจจย
เท่านั้น.

สองบทว่า **นอุปนิสฺสย เทรส** แม้ใน **นมูลกนัย** ก็คือวาระ ๑๓
เหล่านั้นนั่นแหละ.

ฟังทราบวินิจฉัยใน **สัตตมูลกนัย** ต่อไป. สองบทว่า **นอุปนิสฺสย**
สตุต ได้แก่ วาระ ๘ คือ วาระ ๔ อัน เป็นไปอยู่ด้วยอำนาจแห่งอนันต-
รูปนิสฺสยปัจจย และปกตูปนิสฺสยปัจจยเหล่านั้น คือ ๑. กุศลเป็นปัจจยแก่
กุศล (กุ-กุ) ๒. กุศลเป็นปัจจยแก่อกุศล (กุ-อกุ) ๓. อกุศลเป็นปัจจย
แก่อกุศล (อกุ-อกุ) ๔. อกุศลเป็นปัจจยแก่กุศล (อกุ-กุ) และกับ

วาระ ๔ ที่ขาดไปในอธิการนั้น เพราะเนื่องกับ นสหชาติปัจฉัย ย่อมขาดไป เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า สุตต คือ ๗ วาระ ด้วยอำนาจแห่งปัจฉัยที่เหลือ.

สองบทว่า นปุรชาต เอกาทส คือ มีวาระ ๑๑ เพราะเนื่องกัน นสหชาติปัจฉัย.

สองบทว่า นปัจฉาชาต นว ความว่า จริงอยู่ ในวาระ ๑๑ เหล่านี้ เพราะนำเอาวาระ ๓ ซึ่งมีมูล ๒ และมีอัพยาकตะเป็นอวสานบท มีวิสังขนาอันได้แล้วว่า สหชาติ ปัจฉาชาต อาหาร อินทุริย ออกเสย แม้เมื่อมีการปฏิเสธสหชาติปัจฉัย วาระเหล่านั้นก็ยังไม่ขาดไป ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจฉัย แต่เมื่อมีการปฏิเสธปัจฉาชาตปัจฉัยกับสหชาติปัจฉัย วาระเหล่านี้ย่อมขาดไป เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า นว คือ ๘ วาระ ด้วยอำนาจแห่งปัจฉัยที่เหลือ.

สองบทว่า นนิสฺสเย เอการส ใน อัฐมุลกนัย คำอธิบายทั้งหมด เหมือนกับที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง.

พึงทราบวินิจฉัยใน นวมุลกนัย ต่อไป. สองบทว่า นอุปนิสฺสเย ปญจ ความว่า มี ๕ วาระ คือ วาระ ๓ หมวด ๓ แห่งกุศล เป็นต้น อันมีอัพยาकตะเป็นที่สุด และวาระ ๒ อันมีมูล ๒ มีอัพยาकตะเป็นอวสานบท พึงทราบวิสังขนาในวาระ ๕ เหล่านี้ ด้วยอำนาจแห่งธรรม คือ นานาก-
ขณิกกัมมปัจฉัย กพพิการาหาร รูปชีวิตินทริย และปัจฉาชาตปัจฉัย.
วาระเหล่านั้นเอง ย่อมมีแม้ในคำเป็นต้นว่า นปุรชาต ปญจ. ใน
ทสมุลกนัย สองบทว่า นปัจฉาชาต ติณฺฑิ คือ วาระที่เหลือ นอกจาก
วาระ ๒ อันมีมูล ๒ มีอัพยาकตะเป็นอวสานบท อันได้อยู่ด้วยอำนาจ

ปัจฉาชาตปัจจย. วาระ ๓ เหล่านั้นเอง ย่อมมีแม่ในนวิปยุตปัจจย สอง
บทว่า โนอตุถิยา เทว คือ กุศล และอกุศล เป็นปัจจยแก่กัมมชรูป
ด้วยอำนาจแห่งนานากขณิกกัมมปัจจย. ก็ในอธิการนี้ย่อมไม่ได้วิปากเพราะ
เนื่องกับ นอุปนิสสยปัจจย. การนับใน เอกาทสมูลกนัย เช่นเดียวกับ
ที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลังนั่นเอง.

สองบทว่า นกมฺเม เอกํ ใน ทวาทสมูลกนัย คือ อพยาคตะกับ
อพยาคตะ ก็ในข้อนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบวิสัยนาด้วยอำนาจอาหาร และ
อินทริย์. ผู้ศึกษาพึงถือเอาวิสัยนาี้แหละ ในอาคตสถานว่า เอกํ (=๑
วาระ) แม้ใน เตรสมูลกนัย เป็นต้น. แต่ในนอาหารปัจจย พึงทราบ
วิสัยนาด้วยอำนาจแห่งอินทริย์ ใน นอินทริยปัจจย พึงทราบวิสัยนาด้วย
อำนาจแห่งอาหาระ.

ใน จุททสมูลกนัย เป็นต้น ย่อมไม่ได้ โนอตฺติ และ โนอวิคต-
ปัจจย เพราะเนื่องด้วยนกัมมปัจจย เหตุนี้ท่านจึงไม่กล่าวไว้. ท่าน
กล่าวคำว่า นอาหารปจฺจยา นถานเปจฺจยา ไว้โดยนำเอา นอินทริยปัจจย
ออกเสีย เพราะฉะนั้น ในฐานะเช่นนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบวิสัยนา ๑ ด้วย
อำนาจแห่งอินทริยปัจจย. คำว่า นวิปากปจฺจยา นอินทริยปจฺจยา ท่าน
กล่าวไว้โดยนำอาหาระออกเสีย เพราะฉะนั้น ในฐานะนั้นพึงทราบ
วิสัยนา ๑ ด้วยอำนาจแห่งอาหารปัจจย ก็ขึ้นชื่อว่าการนับในวาระ ๒
เหล่านี้ ซึ่งตั้งอยู่โดยความเป็นปัจจนียะย่อมไม่มี เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่
ได้แสดงไว้ด้วยกันแล.

นเหตุมูลกนัย จบ

แม้ใน นอรัมมมุลกนัย เป็นต้น ฟังทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้
การกำหนดจำนวนมูลในทูกะทั้งปวงมี เท่านั้น คือ ๑๕-๑๓-๑๑-๙
ส่วนในติมุลกนัย เป็นต้น ย่อมได้วิสัยซึ่งมีจำนวนอันท่านกำหนดไว้
แล้ว คือ ๙-๕-๓-๒-๑ นอกไปอีก เพราะการประกอบร่วมกันแห่ง
ปัจจัยเป็นอันมาก วิสัยนาใด ๆ ย่อมมีได้เพราะการประกอบร่วมกันแห่ง
ปัจจัยเหล่าใด ในบรรดาปัจจัยเหล่านั้น ผู้ศึกษาพึงกำหนดวิสัยและ
ปัจจัยนั้น ๆ ให้ดี แล้วยกขึ้นตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในหนหลัง ก็ใน
นอรัมมมมุลกนัย เป็นต้น เหล่านี้ทั้งหมด ผู้ศึกษาพึงเชื่อมบททั้งหลาย
มีนอรัมมมมบท เป็นต้น กับ นเหตุบท ที่ผ่านมาแล้วเป็นอันดับแรก แล้ว
ทำเป็นจักร (หมุนเวียนไป) ก็เพราะบทเหล่านั้นเป็นเช่นเดียวกับที่กล่าว
แล้วในนเหตุมุลกนัยนั่นเอง ฉะนั้น ท่านจึงไม่แสดงโดยพิสดาร แสดง
ไว้เพียงย่อ ๆ.

ฟังทราบวินิจฉัยในบทเหล่านั้นต่อไป ใน นเหตุมุลกนัย ใน
เพราะนอรัมมมม และในเพราะนอุปนิสสยปัจจัย ย่อมได้วาระ ๑๕ แยก ๆ
กันไป ได้วาระ ๑๓ เพราะประกอบร่วมกัน ฉนั้นใด ย่อมได้วาระ ๑๑ เท่านั้น
ในที่ทั่วไป ฉนั้นนั่น. อนึ่ง ใน นอุปนิสสยปัจจัย วาระ ๙ ย่อมมีด้วย
นอรัมมมม และนสชาติปัจจัย ฉนั้นใด แม้ในนสชาติปัจจัยก็มีวาระ ๙
ด้วยนอุปนิสสยะ และนอรัมมมมปัจจัย ฉนั้นนั่น.

คำว่า นนิสสยปจฺจยา นอุปนิสสยปจฺจยา นปจฺจชาติ ตีติ คือ
วิสัยนา ๓ วาระ มีกุศลเป็นต้น มีอภัยกตะเป็นที่สุด ปัจจัยเหล่านั้นมี
กัมมชรูปและอาหารชรูปเป็นปัจจัยยุบบัน ในหมวด ๔ มี นอาหาระ และ

นอินทริยะ เป็นมูล ย่อมไม่ได้วาระโดยแน่นอน เหมือนในนเหตุมูลกนัย เพราะไม่เชื่อมกัมมปัจจัย.

ใน นอินทริยมูล คำว่า "นอุปนิสฺสเย จ นปุเรชาเต จ ฐเปตฺวา นานาเร ตีณฺติ กาทพฺพ" อธิบายว่า ผู้ศึกษาพึงเชื่อมปัจจัย ๒ เหล่านี้ จากอินทริยปัจจัย แล้วทำการนับด้วยนอาหารปัจจัย กับปัจจัย ๒ เหล่านี้ อย่างนี้ คือ นินฺทฺริยปจฺจยา ๔เป ๔ นอุปนิสฺสยปจฺจยา นานาเร ตีณฺติ, น นินฺทฺริยปจฺจยา ๔เป ๔ น ปุเรชาตปจฺจยา นานาเร ตีณฺติ. บรรดา บทเหล่านั้น บทว่า ตีณฺติ คือ กุศลเป็นต้นนั่นเอง เป็นปัจจัยแก่ อภัยากตะ.

ในค่านันมีอธิบายดังต่อไปนี้ กุศลและอกุศลเป็นปัจจัยแก่กัมมชรูป และแก่กายที่เกิดขึ้น ด้วยปัจฉาชาติปัจจัย ส่วนจิตและเจตสิกที่เป็น อภัยากตะเป็นปัจจัย ด้วยปัจฉาชาติปัจจัยอย่างเดียว ผู้ศึกษาพึงแต่งวิสัชนา ๓ ข้อ ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยเหล่านี้ ดังอธิบายมานี้.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า นานาเร เทว เพราะเชื่อมกับปัจฉา- ชาติปัจจัยข้างหน้า ในข้อนี้ได้วิสัชนาเพียงเท่านี้ คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่ อภัยากตะ ด้วยอำนาจที่เป็นกัมมชรูป และอกุศลเป็นปัจจัยแก่อภัยากตะ ด้วยอำนาจที่เป็นกัมมชรูปเหมือนกัน แต่เพราะอาหารถูกปฏิเสธออก กพ- ฬิการาหารจึงไม่ได้ความเป็นปัจจัย แม้ด้วยอำนาจอตฺถิและอวิกตปัจจัย.

ใน จตฺมูลกนัย แห่งตอนที่ว่าด้วยปฎิฐานที่มีนวิปยุตตปัจจัยเป็น มูล. สองบทว่า นอุปนิสฺสเย ปญฺจ คือ มีวิสัชนา ๕ วาระ คือ กุศล เป็นปัจจัยแก่กุศลที่เกิดพร้อมกัน กุศลเป็นปัจจัยแก่อภัยากตะ กล่าวคือ กัมมชรูป อกุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศลที่เกิดพร้อมกัน อกุศลเป็นปัจจัยแก่

อัพยากตะ คือกัมมชรูป อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะที่เกิดพร้อมกัน. คำว่า นวิปยุตฺตปจฺจยา ฯเปฯ นอุปนิสฺสเย ติณฺหิ คือ วาระ ๓ มีกุศลเป็นต้น เป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหนหลัง.

คำว่า โนอตุลฺปิจฺจยา นเหตุยา นว คือ วาระ ๕ ที่ท่านกล่าวว่า เกิดเพราะนเหตุปัจจัย ในโนอตุลฺปิจฺจย. จริงอยู่ วาระเหล่านั้น ทั้งหมด วาระหนึ่งซึ่งมีมูลหนึ่งเป็นที่สุด ย่อมได้ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัยและปกตูปนิสฺสยปัจจัย.

แม้สองบทว่า นอรรมฺมณ นว ความว่า ผู้ศึกษาพึงตั้งวาระเหล่านั้นแหละไว้ในนอรรมฺมณปัจจัย แล้วแบ่งอุปนิสฺสยปัจจัยออกเป็น ๒. สองบทว่า ยาว นิสฺสยมฺปิ ความว่า ในนัยที่มีโนอตุลฺปิจฺจยเป็นมูล ผู้ศึกษาพึงตั้งไว้ในนอรรมฺมณปัจจัย ด้วยการหมุนเวียนอย่างนี้ คือ โนอตุลฺปิจฺจยา นเหตุปจฺจยา นอรรมฺมณปจฺจยา ไปจนถึง นิสฺสยปัจจัย แล้ว พึงแต่งวิชา ๒ วาระ ในอุปนิสฺสยปัจจัย กับด้วยปัจจัยอย่างนี้ หรือปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง มีนอธิปติปัจจัยเป็นต้น ถัดจากนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งลักษณะอย่างนี้แล้ว ทรงถือเอาปัจจัย ๗ ตั้งแต่นอรรมฺมณปัจจัยจนถึงนิสฺสยปัจจัยอีก แล้วตรัสว่า นอุปนิสฺสเย เทว ในข้อนั้นผู้ศึกษาพึงแต่งโยชนาจากนอรรมฺมณปัจจัยกับบททั้งปวง มี นิสฺสยปัจจัยเป็นที่สุดทั้งข้างหน้าและข้างหลังอย่างนี้ คือ โนอตุลฺปิจฺจยา นเหตุปจฺจยา นอรรมฺมณปจฺจยา นอุปนิสฺสเย เทว, โนอตุลฺปิจฺจยา นเหตุปจฺจยา นอรรมฺมณปจฺจยา นอุปนิสฺสเย เทว. ก็บทว่า เทว ในอธิการ

นี้ ผู้ศึกษาพึงทราบด้วยอำนาจแห่งปัจจัยแห่งกัมมรูป ด้วยอำนาจแห่ง
นानากขณิกกัมมะ คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ อกุศลเป็นปัจจัยแก่
อัพยากตะ. ใน นปุเรชาติปัจจัย เป็นต้น กับ นอุปนิสสยบท พึงทราบ
วิสัญญา๒ ในที่ทุกสถาน ก็ในอธิการนี้ท่านไม่ถือเอากัมมปัจจัย จริงอยู่
เมื่อถือเอากัมมปัจจัยนั้น วาระเหล่านั้นย่อมขาดไปด้วย ย่อมไม่ได้วิสัญญา
ในการเทียบเคียงวิสัญญาใด ๆ กับวิสัญญาใดๆ วิสัญญาใดมิได้และวิสัญญา
ใดขาดไป ผู้ศึกษพึงกำหนดวิสัญญานั้นทั้งหมดให้ดี แล้วพึงขยายจำนวน
ในปัจจุบันะทั้งหมด.

ปัจจัยนัย จบ

การนับวาระในอนุโลมปัจจัยแห่งปัญหาวาระ

เหตุมูลกนัย

เหตุสภาวะ

[๗๕๒] เพราะเหตุปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
นอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอุปนิสสย
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ. ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ. ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย

มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในโนวิตตปัจจย มี ๗ วาระ.

เหตุมฏนา ๒๔

[๗๕๓] ๑. เพราะปัจจย ๕ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ อัตติ อวิกตปัจจย ในนอาร์มมณปัจจย มี ๗ วาระ... ในนอธิปติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๗๕๔] ๒. เพราะปัจจย ๖ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญุ นิสสยะ อัตติ อวิกตปัจจย ในนอาร์มมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ใน

นอาหารปัจฉัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนณาน-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ. ในนมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี
๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในโนวิตตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

[๗๕๕] ๓. เพราะปัจฉัย ๗ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจฉัย ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๓ วาระ
... ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจฉัยปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนณานปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจฉัย มี ๓ วาระ ในโน-
วิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

[๗๕๖] ๔. เพราะปัจฉัย ๖ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตถิ อวิกตปัจฉัย ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๓ วาระ... ในนอธิปัตติปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๓
วาระ ในนอัญญมัญญปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโน-
วิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๗๕๗] ๕. เพราะปัจจัย ๖ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อตถิ อวิคตปัจจัย ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัยมี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี
๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโน-
วิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๕๘] ๖. เพราะปัจจัย ๗ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๑ วาระ...
ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย

มี ๑ วาระ ในนมักกปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๕๕] ๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอธิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑
วาระ ในนมักกปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
โนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๖๐] ๘. เพราะปัจจัย ๗ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ... ใน
นอธิปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมักกปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๖๑] ๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี
๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑
วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
โนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๖๒] ๑๐. เพราะปัจจัย ๗ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๔ วาระ... ในนอธิปติ-
ปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย
มี ๘ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี
๔ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๔
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ใน
นวิปากปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย
มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๔ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๔
วาระ.

[๗๖๓] ๑๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริย มัคคะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๒

วาระ... ในนอธิปตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๒ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๒ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๒ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๒
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ
ในโนนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๖๕] ๑๒. เพราะปัจจย ๘ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตติ อวิตปัจจย ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๒ วาระ... ในนอธิปตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจย
มี ๒ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๒
วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๒ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๒ วาระ ในนฌานปัจจย มี
๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๒ วาระ
ในโนนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๖๕] ๑๓. เพราะปัจจย ๘ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตติ อวิตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๒ วาระ
...ในนอธิปตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๒ วาระ ใน

นอุปนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๒ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๒ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ
ในโนนัตถิปัจจย มี ๒ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๗๖๖] ๑๕. เพราะปัจจย ๘ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ
... ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
โนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๗๖๗] ๑๕. เพราะปัจจย ๘ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญุ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๑ วาระ... โนนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑
วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-

ปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๗๖๘] ๑๖. เพราะปัจจย ๑๐ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๗๖๙] ๑๗. เพราะปัจจย ๙ คือ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๗๗๐] ๑๘. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ใน นอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน นอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร- ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๗๑] ๑๙. เพราะปัจจัย ๘ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๔ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ใน นอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๔ วาระ ใน นปุเรชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ใน นอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ในนวิปาก- ปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๔ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

[๗๗๒] ๒๐. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ อัญญ- มัญญะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ใน นอารัมมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ใน

นสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๒
วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๗๗๓] ๒๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ วิปยุตต อตถิ อวิคตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๒
วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ. ในนกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๒
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๗๗๔] ๒๒. เพราะปัจจัย ๕ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑
วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-

ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๗๕] ๒๓. เพราะปัจจัย ๑๑ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ อัญญ-
มัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคต-
ปัจจัย โนนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๗๖] ๒๔. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย โนนอารัมมณ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑
วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ โนนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

เหตุมูลกนัย จบ

อาร์มมณมูลกนัย

อาร์มมณสภาวะ

[๗๗๗] เพราะอาร์มมณปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ใน
นอธิปัตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนฉานปัจจัย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโธตติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนโนตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนโนอวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

อาร์มมณภฏนา ๕

[๗๗๘] ๑. เพราะปัจจัย ๓ คือ อาร์มมณะ อธิปัตติ อุปนิสสยปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-

ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนโนัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๗๗๕] ๒. เพราะปัจจัย ๔ คือ อารัมมณะ ปุเรชาตะ อัติ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนัติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๗๗๖] ๓. เพราะปัจจัย ๖ คือ อารัมมณะ นิสสยะ ปุเรชาตะ วิปยุตตะ อัติ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ

ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
โนนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๗๘๑] ๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ อารัมมณะ อธิปติ อุปนีสสยะ
ปุเรชาตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนนิสสยะปัจจัย มี ๑
วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌาน-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑
วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๘๒] ๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ อารัมมณะ อธิปติ นิสสยะ
อุปนีสสยะ ปุเรชาตตะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑
วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนปัจจลาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย

มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตติ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

อารัมมณมูลกนัย จบ

อธิปติมูลกนัย

อธิปติสภาวะ

[๗๘๓] เพราะอธิปติปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๑๐ วาระ ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๑๐ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๑๐ วาระ ในนสหชาติปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจย มี ๘ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอุปนีสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑๐ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๑๐ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๐ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑๐ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๐ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑๐ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๐ วาระ ในนณานปัจจย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๐ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๘
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ ในโนอัติติปัจจย มี ๗ วาระ
ในโนนัตติปัจจย มี ๑๐ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑๐ วาระ ในโน-
อวิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

อธิปัตติภฏา ๓๐

[๗๘๔] ๑. เพราะปัจจย ๓ คือ อธิปัตติ อตติ อวิกตปัจจย ใน
ในเหตุปัจจย มี ๘ วาระ... ในนอรัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๘ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๘ วาระ ในนสหชาตปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๔ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑
วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ
ในนปัจจชาตปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๘ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๘ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๘ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๘ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๘ วาระ
ในนมคคปัจจย มี ๘ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ในนโนตติปัจจย มี ๘ วาระ ในนโนวิกต-
ปัจจย ๘ วาระ.

[๗๘๕] ๒. เพราะปัจจย ๔ คือ อธิปัตติ นิสสยะ อตติ อวิกต-
ปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๘ วาระ... ในนอรัมมณปัจจย มี ๗ วาระ
ในนอนันตรปัจจย มี ๘ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๘ วาระ ใน
นสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๘ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๘ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๘ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจย มี
๘ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๘ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๘ วาระ
ในนมคคปัจจย มี ๘ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ใน

นวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๘ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจัย มี ๘ วาระ.

[๗๘๖] ๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ อธิปติ นิสสยะ วิปยุตตะ อตถิ
อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ... ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๓
วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๔ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนมคคปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในโนนัตถิ
ปัจจัย มี ๔ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๗๘๗] ๔. เพราะปัจจัย ๓ คือ อธิปติ อาร์มมณะ อุปนิสสยปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตต-

ปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๗๘๘] ๕. เพราะปัจจัย ๖ คือ อธิปติ อารัมมณะ อุปนิสสະ ปุเรชาตะ อัตติ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๘๙] ๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ อารัมมณะ นิสสยະ อุปนิสสະ ปุเรชาตะ วิปยุตตะ อัตติ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๕๐] ๗. เพราะปัจจัย ๕ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๗๕๑] ๘. เพราะปัจจัย ๗ คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญุ นิสสยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิกต-ปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๗๕๒] ๕. เพราะปัจจย ๖ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปป-
ยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจจจชาตปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๓
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนตฺถิปัจจย มี ๓ วาระ
ในนโนวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๗๕๓] ๑๐. เพราะปัจจย ๖ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑
วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑
วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นวิปปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนตฺถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิกต-
ปัจจย มี ๑ วาระ.

[๗๕๔] ๑๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๕๕] ๑๒. เพราะปัจจัย ๙ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๗๕๖]* เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ

๑. บาลีข้อนี้เห็นมา เพราะไม่องค์ธรรม จึงนับภมฺนาข้อที่ ๑๑ ที่ข้อ [๗๕๗] เว้นข้อ [๗๕๖].

นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจยฺ มี ๑ วาระ.

[๗๕๓] ๑๓. เพราะปัจจยฺ ๗ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจยฺ มี ๗ วาระ ในนโนวิกตปัจจยฺ มี ๗ วาระ.

[๗๕๔] ๑๔. เพราะปัจจยฺ ๕ คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญุ นิสสยะ อาหาระ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนอนันตร-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๗๕๕] ๑๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ อินทริยะะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๐๐] ๑๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อาหาระ อินทริยะะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน

นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๐๑] ๑๗. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ อินทริยะะ สัมปยุตตะ อัตถิ อวิกตปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๐๒] ๑๘. เพราะปัจจัย ๕ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ อินทริยะะ วิปยุตตะ อัตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑
วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย

มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ
ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๐๓] ๑๕. เพราะปัจจย ๗ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ อัตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ โนนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๗ วาระ ใน
โนวิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๘๐๔] ๒๐. เพราะปัจจย ๕ คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อัตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย
มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓
วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ
ในโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๐๕] ๒๐. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มักคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๐๖] ๒๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มักคะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑
วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๐๗] ๒๒. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มักคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ใน

นเหตุปัจจัย มี๑วาระ.... ในนอรัมมณปัจจัย มี๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี๑
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี๑ วาระ ใน
นอาหารปัจจัย มี๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี๑
วาระ.

[๘๐๘] ๒๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี๑ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย
มี๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย
มี๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย
มี๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย
มี๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี๑ วาระ
ในนฉานปัจจัย มี๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี๑ วาระ ใน
โนนัตถิปัจจัย มี๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี๑ วาระ.

[๘๐๙] ๒๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๔ วาระ...
ในนอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๔ วาระ ใน

นปุเรชาติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๔ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฌานปัจจัย มี
๔ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒
วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๔ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.

[๘๑๐] ๒๖. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฌานปัจจัย มี
๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนโนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๘๑๑] ๒๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๒ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี
๒ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๒
วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปาก-

ปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๒ วาระ โนนสัมปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๒ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๘๑๒] ๒๘. เพราะปัจจย ๕ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-ปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๑๓] ๒๙. เพราะปัจจย ๑๑ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญุ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-ปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๑๔] ๓๐ เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อธิปติ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตติ อวิกตปัจจัย ในนอรัมมณ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมป-
ยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

อธิปติมูลกนัย จบ

อนันตรมูลกนัย

อนันตรสภาคะ

[๘๑๕] เพราะอนันตรปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
นอรัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉา-
ชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมัคค-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตต-

ปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

อนันตรมภูนา ๓

[๘๑๖] ๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ อนันตระ สมันตระ อุปนิสสยะ นัตถิวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๘๑๗] ๒. เพราะปัจจัย ๖ คือ อนันตระ สมันตระ อุปนิสสยะ อาเสวนะ นัตถิวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ใน

นอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ. ในโนอัติถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๑๘] ๓. เพราะปัจจัย ๖ คือ อนันตระ สมันตระ อุปนิสสยะ กัมมะ นัตถิ วิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจจจาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนอัติถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนอวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

อนันตรมูลกนัย จบ

สมันตรมูลกนัย

สมันตรสภาคะ

[๘๑๙] เพราะสมันตระปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจัย

มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนวิปปยุตตปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนโนอัตติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนโนอวิกตปัจฉัย มี ๗ วาระ.

สมนันตรมภูนา ๓

[๘๒๐] ๑. เพราะปัจฉัย ๕ คือ สมนันตระ อนันตระ อุปนิสสยะ นัตถิ วิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอริปตปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนวิปปยุตตปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนโนอัตติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนโนอวิกตปัจฉัย มี ๗ วาระ.

[๘๒๑] ๒. เพราะปัจฉัย ๖ คือ สมนันตระ อนันตระ อุปนิสสยะ อาเสวนะ นัตถิ อวิกตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณ-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนอัติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๒๒] ๓. เพราะปัจจัย ๖ คือ สมันตระ อนันตระ อุปนิสสยะ กัมมะ นัตติ วิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สมันตฺรมูลกนํย จป

สหชาตมูลกนัย

สหชาตสภาคะ

[๘๒๓] เพราะสหชาตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ใน
นอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนตติปัจจัย มี ๕
วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

สหชาตขมภูนา ๑๐

[๘๒๔] ๑. เพราะปัจจัย ๔ คือ สหชาตะ นิสสยะ อตถิ อวิกต-
ปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย

มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๕ วาระ
ในนัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในโนวิคต-
ปัจจย มี ๔ วาระ.

[๘๒๕] ๒. เพราะปัจจย ๕ คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ
ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในนัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย
มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๒๖] ๓. เพราะปัจจย ๖ คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓
วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๒๓] ๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๒๔] ๕. เพราะปัจจัย ๖ คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย

มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจฉัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจฉัย มี
๑ วาระ.

[๘๒๕] ๖. เพราะปัจฉัย ๕ คือ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อตถิ
อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยะปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๘๓๐] ๗. เพราะปัจฉัย ๖ คือ สหชาตะ อัญญมัญญุ นิสสยะ
วิปากะ อตถิ อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาร..ในนอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยะปัจฉัย มี
๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-

ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๓๑] ๘. เพราะปัจจัย ๗ คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๓๒] ๙. เพราะปัจจัย ๖ คือ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน

นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ โนนมกคปัจจัย มี ๑
วาระ โนนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๓๓] ๑๐ เพราะปัจจัย ๙ คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนเอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมกคปัจจัย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สหชาตมูลกนัย จบ

อัญญมัญญมูลกนัย

อัญญมัญญสภาคะ

[๘๓๔] เพราะอัญญมัญญปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน

นอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสนมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ โนนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
โนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

อัญญมัญญภูนา ๖

[๘๓๕] ๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ
อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ
ในสนมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
โนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๓๖] ๒. เพราะปัจจัย ๖ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ
สัมปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน

นอรัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๓
วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๓ วาระ
ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๓๗] ๓. เพราะปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ใน
นอรัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๓๘] ๔. เพราะปัจจย ๖ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อตฺถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอรัมมณ-

ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๓๕] ๕. เพราะปัจจัย ๗ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๔๐] ๖. เพราะปัจจัย ๗ คือ อัญญมัญญะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน

นอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑
วาระ.

อัญญมัญญมูลกนัย จบ

นิสสยมูลกนัย

นิสสยสภาคะ

[๘๔๑] เพราะนิสสยปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นสหชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนฉานปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๗

วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตติปัจจย มี ๑๓ วาระ
ในโนวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

นิสสยฆฎา ๒๐

[๘๔๒] ๑. เพราะปัจจย ๓ คือ นิสสยะ อัตติ อวิกตปัจจย ใน
นเหตุปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอารัมมณปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอธิปติ-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนปุรชาต-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอเสวน-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑๓
วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑๓ วาระ ใน
นสัมปยุตตปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
โนนัตติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

[๘๔๓] ๒. เพราะปัจจย ๔ คือ นิสสยะ อธิปติ อัตติ อวิกตปัจจย
ในนเหตุปัจจย มี ๘ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๘ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๘ วาระ ใน
นสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๔ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ใน

นปัจฉาชาตปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๘ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๘ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๘ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๘ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๘ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๘ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๘ วาระ ใน
โนนวิคตปัจจย มี ๘ วาระ.

[๘๔๔] ๓. เพราะปัจจย ๔ คือ นิสสยะ อินทริยะ อัตถิ อวิคต-
ปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ
ในนอธิปัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๗ วาระ ใน
โนนวิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๘๔๕] ๔. เพราะปัจจย ๔ คือ นิสสยะ วิปยุตตะ อัตถิ อวิคต-
ปัจจย ในนเหตุปัจจย... มี ๕ วาระ ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ
ในนอธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ใน

นสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนฉานปัจจัย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี
๕ วาระ.

[๘๔๖] ๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ อธิปติ วิปยุตตะ อตถิ
อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓
วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจัยมี ๔ วาระ
ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ ใน
นอุปนิสสปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๔ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๔ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๔ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนโนวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.

[๘๔๗] ๖. เพราะปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตถิ
อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอธิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตร-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๔๘] ๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ นิสสยะ ปุเรชาติ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๔๙] ๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ นิสสยะ อาร์มมณะ ปุเรชาติ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย

มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
นโนวิกตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

[๘๕๐] ๕. เพราะปัจฉัย ๘ คือ นิสสยะ อารัมมณะ อธิปติ

อุปนิสสยะ ปุเรชาตยะ วิปยุตตยะ อัตถิ อวิกตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย
มี ๓ วาระ... ในนอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนสหชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นโนนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๘๕๑] ๑๐. เพราะปัจฉัย ๖ คือ นิสสยะ ปุเรชาตยะ อินทริยะ

วิปยุตตยะ อัตถิ อวิกตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสหชาติปัจฉัย มี ๑

วาระ ในนอญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนปัจจยชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฉนปัจจย มี ๑ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๕๒] ๑๑. เพราะปัจจย ๔ คือ นิสสยะ สหชาตยะ อตถิ อวิกต-
ปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ.. ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ
ในนอธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนอญญมัญญปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นปัจจยชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี
๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฉนปัจจย มี ๕ วาระ
ในนมคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นวิปปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิกต-
ปัจจย มี ๕ วาระ.

[๘๕๓] ๑๒. เพราะปัจจย ๕ คือ นิสสยะ สหชาตยะ อญญมัญญะ
อตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ

ในนสมันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นโนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๕๔] ๑๓. เพราะปัจจย ๖ คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย
มี ๒ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๓
วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ
ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๕๕] ๑๔. เพราะปัจจย ๕ คือ นิสสยะ สหชาตะ วิปยุตตะ
อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอนันตรปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ

ในนสมันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
โนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๕๖] ๑๕. เพราะปัจจย ๖ คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
วิปยุตตะ อัตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑
วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ
ในโนนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๕๗] ๑๖. เพราะปัจจย ๕ คือ นิสสยะ สหชาตะ วิปากะ อัตถิ
อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๑
วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ใน

นสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอญญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นปัจจชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ
ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๕๘] ๑๗. เพราะปัจจย ๖ คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
วิปากะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑
วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาติปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนวิปปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๕๙] ๑๘. เพราะปัจจย ๗ คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
วิปากะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ใน

นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นปัจจชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๖๐] ๑๕. เพราะปัจจย ๖ คือ นิสสยะ สหชาตะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ
ในนปัจจชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ
ในนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๖๑] ๒๐. เพราะปัจจย ๗ คือ นิสสยะ สหชาตะ อัญญมัญญุ
วิปากะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ใน

นปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคต-
ปัจจย มี ๑ วาระ.

นิสสยมูลกนัย จบ

อุปนิสสยมูลกนัย

อุปนิสสยสภาคะ

[๘๖๒] เพราะอุปนิสสยปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปคิปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสหชาตปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๕ วาระ ในนนิสสยปัจจย
มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๕
วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๕
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ
ในนโนอัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิคต-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

อุปนิสสยขณนา

[๘๖๓] ๑. เพราะปัจจัย ๓ คือ อุปนิสสยะ อารัมมะ อธิปติ-
ปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนสมันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
อัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
ฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอรรถปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนโนนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
อวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๘๖๔] ๒. เพราะปัจจัย ๖ คือ นิสสยะ อารัมมณะ อธิปติ ปุเรชาติ
อรรถ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนสมันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
กัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๘๖๕] ๓. เพราะปัจจัย ๘ คือ อุปนิสสยะ อารัมมณะ อธิปติ นิสสยะ ปุเรชาตะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-กัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิ-ปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๖๖] ๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ อุปนิสสยะ อนันตระ สมนันตระ นัตถิ วิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-ปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจจชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-อาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตต-ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๘๖๗] ๕. เพราะปัจจัย ๖ คือ อุปนิสสยะ อนันตระ สมนันตระ

อาเสวนะ นัตถิ วิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในน-
อรัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนสหชาต-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจย มี ๓
วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในน-
อาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย
มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนอัตติปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๖๘] ๖. เพราะปัจจย ๒ คือ อุปนิสสยะ กัมมปัจจย ใน
นเหตุปัจจย มี ๒ วาระ... ในนอรัมมณปัจจย มี ๒ วาระ ในนอธิปัต-
ติปัจจย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในนสมนันตรปัจจย
มี ๒ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๒ วาระ
ในนนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในน-
ปัจจลาชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๒ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๒ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๒ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๒ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ
ในนโนอัตติปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนวิคต-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๘๖๕] ๗. เพราะปัจจัย ๖ คือ อุปนิสสยะ อนันตระ สมันตระ
กัมมะ นัตถิ วิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนธตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโน-
อวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

อุปนิสสยมูลกนัย จบ

ปุเรชาตมูลกนัย

ปุเรชาตสภาคะ

[๘๗๐] เพราะปุเรชาตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ใน

นวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

ปุรชาตณฏนา ๗

[๘๗๑] ๑. เพราะปัจจัย ๓ คือ ปุรชาตตะ อัตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๗๒] ๒. เพราะปัจจัย ๕ คือ ปุรชาตตะ นิสสยะ วิปยุตตะ อัตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาต-

ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกำมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๗๓] ๓. เพราะปัจจย ๔ คือ ปุเรชาตะ อารัมมณะ อัตถิ อวิคต-ปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจจชาต-ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกำมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคค-ปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๗๔] ๔. เพราะปัจจย ๖ คือ ปุเรชาตะ อารัมมณะ นิสสยะ วิปยุตตะ อัตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในน-อธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตร-ปัจจย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย

๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกำมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-ปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๘๗๕] ๕. เพราะปัจจย ๖ คือ ปุเรชาตะ อารัมมณะ อธิปติ อุปนิสสยะ อิตถ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในน-อัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในน-ปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในน-กำมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนกำมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในน-วิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๗๖] ๖. เพราะปัจจย ๘ คือ ปุเรชาตะ อารัมมณะ อธิปติ นิสสยะ อุปนิสสยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ

ในปัจฉิมชาติปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนอเสวนปัจฉิม มี ๑ วาระ ในน-
กัมมปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉิม
มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนฉานปัจฉิม มี ๑ วาระ
ในนมัคคปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉิม มี ๑ วาระ ใน
โนนัตถิปัจฉิม มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ.

[๘๗๗] ๗. เพราะปัจฉิม ๖ คือ ปุเรชาตเต นิสสยะ อินทริยะ วิปยุตตะ
อิตถิ อวิคตปัจฉิม ในนเหตุปัจฉิม มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจฉิม มี ๑
วาระ ในนอธิปติปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจฉิม มี ๑ วาระ ใน
นสมนันตรปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนสหชาติปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนอัญญ-
มัญญุปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนปัจฉิมชาติ-
ปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนอเสวนปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจฉิม มี ๑
วาระ ในนวิปากปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉิม มี ๑ วาระ ในน-
ฉานปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจฉิม มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉิม
มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจฉิม มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจฉิม มี ๑ วาระ.

ปุเรชาตมูลกนัย จบ

ปัจฉิมชาติมูลกนัย

ปัจฉิมชาติสภาคะ

[๘๗๘] เพราะปัจฉิมชาติปัจฉิม ในนเหตุปัจฉิม มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจฉิม มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจฉิม มี ๓ วาระ ในน-

อนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในน-
สหชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนนิสสย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ
ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

ปัจจชาติตมฏนา ๑

[๘๓๕] เพราะปัจจย ๔ คือ ปัจจชาติต วิปยุตตตะ อตถิ อวิคต-
ปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ.... ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอธิปคิปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในน-
อัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุป-
นิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓
วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ
ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจย
มี ๓ วาระ

ปัจจชาติตมุลกนัย จบ

อาเสวนมูลกนัย

อาเสวนสภาวะ

[๘๘๐] เพราะอาเสวนปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนออคติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

อาเสวนขมภูนา ๑

[๘๘๑] เพราะปัจจัย ๖ คือ อาเสวนะ อนันตระ สมนันตระ
อุปนนิสสยะ นัตถิ วิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสย-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย

พระอภิธรรมปิฎก ปฎิฐาน เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 728

มี ๓ วาระ ในนมักคปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในโนอัติปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
โนอวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

อาสาณมูลกนัย จบ

กัมมมูลกนัย

[๘๘๒] เพราะกัมมปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอนันตร-
ปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจฉัย
มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจฉัย มี ๗ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในน-
ปัจฉชาติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาสาณปัจฉัย มี ๗ วาระ ในน-
วิปากปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๒ วาระ ในนอินทริย-
ปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนมักคปัจฉัย
มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๕
วาระ ในโนอัติปัจฉัย มี ๒ วาระ ในโนนัตติปัจฉัย มี ๗ วาระ
ในโนอวิคตปัจฉัย มี ๗ วาระ ในโนอวิคตปัจฉัย มี ๒ วาระ.

กัมมขณนา ๑๑

[๘๘๓] เพราะปัจฉัย ๒ คือ กัมมะ อุปนิสสยปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย

มี ๒ วาระ... ในนอรัมมณปัจจย มี ๒ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๒ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๒ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๒ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๒ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๒ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๒ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๒ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนอัติปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๒ วาระ ในนโนอวิกตปัจจย มี ๒ วาระ.

[๘๘๔] เพราะปัจจย ๖ คือ กัมมะ อนันตรระ สมนันตรระ

อุปนิสสยะ นัตติ วิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในน- อรัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนสหชาต- ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจยมี ๑ วาระ ในน- อาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนอัติปัจจย มี ๑ วาระ ใน นโนอวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๘๘๕] ๓. เพราะปัจจัย ๖ คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ
อัติ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี
๗ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
ณานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๗
วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๘๘๖] ๔. เพราะปัจจัย ๗ คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อาหาระ อัติ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นณานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๘๓] ๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัยมี ๓ วาระ...

ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนตฺติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๘๔] ๖. เพราะปัจจัย ๗ คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนตฺติปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
โนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๘๘๕] ๗. เพราะปัจจัย ๗ คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณ-

ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๕๐] ๘. เพราะเหตุปัจจัย ๘ คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อาหาระ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๕๑] ๙. เพราะปัจจัย ๙ คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อาหาระ สัมปยุตต อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ.... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ

ในนอุปนิสัยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
ปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๘๕๒] ๑๐. เพราะปัจจัย ๘ คือ กัมมะ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑
วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสัยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉาตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ

[๘๕๓] ๑๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ กัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอุปนิสัยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ

ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคค
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย
มี ๑ วาระ โนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

กัมมมุลกนัย จบ

วิปากมุลกนัย

วิปากสภาคะ

[๘๕๔] เพราะวิปากปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ในนอา-
รัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ โนนอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย
มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑
วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑
วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

วิปากขมฺภนา ๕

[๘๕๕] ๑. เพราะปัจจย ๕ คือ วิปากะ สหชาตะ นิสสยะ อัดถิ
อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๑
วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ

ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในโนนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๘๕๖] ๒. เพราะปัจฉัย ๖ คือ วิปากะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อตถิ อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑
วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในโนนวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๘๕๗] ๓. เพราะปัจฉัย ๗ คือ วิปากะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ...
ในนอารัมมณปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน

นอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นมัคคปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
โนนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในโนอวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๗๕๘] ๔. เพราะปัจฉัย ๖ คือ วิปากะ สหชาตะ นิสสยะ
วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในนอาร์ม-
มณปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๑
วาระ. ในนปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในนกัมมปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในโนวิคตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๗๕๙] ๕. เพราะปัจฉัย ๗ คือ วิปากะ สหชาตะ อัญญมัญญุ
นิสสยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๑ วาระ...
ในนอาร์มมณปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๑ วาระ ใน

นอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ โนนปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ
ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

วิปากมูลกนัย จบ

อาหารมูลกนัย

อาหารสภาวะ

[๕๐๐] เพราะอาหารปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ ในนอา-
รัมมณปัจจย มี ๗ วาระ โนนอธิปติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอัญญูปัญญุปัจจย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๗ วาระ ใน
โนวิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

อาหารภฏนา ๓๔

[๕๐๑] ๑. เพราะปัจจัย ๓ คือ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสม-
นันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญ-
มัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจจลาชาตปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนคฺติปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๕๐๒] ๒. เพราะปัจจัย ๕ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนปัจจลาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๗

วาระ โนนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๕๐๓] ๓. เพราะปัจจย ๖ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ...ในนอารัมมณปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจจย มี ๓ วาระ... ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนวิคตปัจจย
มี ๓ วาระ.

[๕๐๔] ๔. เพราะปัจจย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ

ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๓ วาระ.

[๕๐๕] ๕. เพราะปัจจย ๖ คือ อาหาระ สหชาต นิสสยะ วิปยุตตะ
อัตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ
ในนปัจจชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ
ในนกัมม มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ใน
โนวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๕๐๖] ๖. เพราะปัจจย ๖ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อัตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโน-
วิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๐๓] ๗. เพราะปัจจัย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนมคฺคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิป-
ยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๕๐๔] ๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑
วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนโนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๐๕] ๙. เพราะปัจจัย ๙ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ใน

นอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑
วาระ.

[๕๐๐] ๑๐. เพราะปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑
วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๐๑] ๑๑. เพราะปัจจัย ๖ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ กัมมะ
อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๖ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี ๖
วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๖ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๖ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๖ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ

ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในนฉาน-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓
วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๗ วาระ
ในนโนวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๕๑๓] ๑๒. เพราะปัจจย ๑๒ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ กัมมะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย
นอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓
วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๓ วาระ

[๕๑๓] ๕. เพราะปัจจย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ กัมมะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓
วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ใน

นวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ โนนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ โนนมคคปัจจัย มี ๓ วาระ โนนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ โนนนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ โนนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๑๔] ๑๔. เพราะปัจจัย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ กัมมะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย โนนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอารัมมณ-ปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ โนนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ โนนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ โนนปัจจจาสตปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ โนนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ โนนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ โนนมคคปัจจัย มี ๓ วาระ โนนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ โนนนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ โนนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๑๕] ๑๕. เพราะปัจจัย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ กัมมะ วิปากะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย โนนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอารัมมณ-ปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ โนนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอัญญมัญญุปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ โนนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ โนนปัจจจาสตปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ โนนอินทริย-ปัจจัย มี ๑ วาระ โนนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ โนนมคคปัจจัย มี ๑ วาระ โนนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ โนนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ โนนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ โนนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๑๖] ๑๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ กัมมะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๕๑๗] ๑๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ กัมมะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นโนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๑๘] ๑๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ
กัมมะ วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ...

ในนอรัมมณปัจจัย มี๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย
มี๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี๑
วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี๑ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี๑ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี๑ วาระ.

[๕๑๕] ๑๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญุ
นิสสยะ กัมมะ วิปากะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี๑ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี๑
วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาติปัจจัย มี๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี๑ วาระ ใน
นอินทริยปัจจัย มี๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี๑ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี๑ วาระ.

[๕๒๐] ๒๐. เพราะปัจจัย ๖ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี๗ วาระ... ในนอา-
รัมมณปัจจัย มี๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี๗ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี๗ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจัย มี๗ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย

มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย
มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗
วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๗ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๗ วาระ ในนโนวิคต-
ปัจจย มี ๗ วาระ.

[๕๒๑] ๒๑. เพราะปัจจย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นปัจจชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย
มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ ใน
นโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๕๒๒] ๒๒. เพราะปัจจย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓
วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ

ในอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนมหัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในโนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๒๒] ๒๓. เพราะปัจจัย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ...
ในนอารัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนมหัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในโนนัตถปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๒๔] ๒๔. เพราะปัจจัย ๗ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมม-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย

มี ๑ วาระ ในอนุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉนปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๒๕] ๒๕. เพราะปัจจย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉนปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๒๖] ๒๖. เพราะปัจจย ๕ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ใน

ในกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหักคปัจจย มี ๑ วาระ โนนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๒๗] ๒๗. เพราะปัจจย ๘ คือ อาหาระ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนัญญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ โนนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหักคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๒๘] ๒๘. เพราะปัจจย ๕ คือ อาหาระ สหชาตะ อัญญญมัญญุ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนณานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมหักคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในโนนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๒๕] ๒๕. เพราะปัจจัย ๗ คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ
นิสสยะ อินทริยะะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปัจจาชาทปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฉานปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
โนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๕๓๐] ๓๐. เพราะปัจจัย ๕ คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุ
ปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓
วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจจาชาทปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓
วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๓๑] ๓๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ

นิสสยะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๕๓๒] ๓๒. เพราะปัจจย ๘ คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๓๓] ๓๓. เพราะปัจจย ๑๐ คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ใน

นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสนมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๓๔] ๓๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ อาหาระ อธิปติ สหชาตะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย
มี ๑ วาระ ในสนมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

อาหารมูลกนัย จบ

อินทริยมูลกนัย

อินทริยสภาคะ

[๕๓๕] เพราะอินทริยปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน

นอรัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมัคค-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

อินทริยขมภูนา ๗๖

[๕๗๖] ๑. เพราะปัจจัย ๓ คือ อินทริยะ อตถิ อวิคตปัจจัย ใน
นเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอธิปติ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓
วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๕๓๓] ๒. เพราะปัจจัย ๔ คือ อินทริยะ นิสสยะ อตถิ อวิกต-
ปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปุเรชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนตถิปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
โนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๕๓๔] ๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ นิสสยะ วิปยุตตะ อตถิ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย-
มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนโนตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๓๕] ๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ อินทริยะ นิสสยะ ปุเรชาตะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ.... ใน
นอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตร
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมคค-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนตฺถิปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๔๐] ๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ อตฺถิ
อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
สมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในนมคคปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นโนตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๕๔๑] ๖. เพราะปัจจัย ๖ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อัถถ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓
วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
โนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๔๒] ๗. เพราะ ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ สัมปยุตตะ อัถถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ...
ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
โนนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๔๓] ๘. เพราะปัจจัย ๖ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ

วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ มี ๓ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจยฺ
มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจยฺ มี ๓ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจยฺ มี ๓ วาระ ใน
นกัมมปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจยฺ
มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจยฺ มี ๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจยฺ มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจยฺ มี ๓ วาระ ใน
โนวิกตปัจจยฺ มี ๓ วาระ.

[๕๔๔] ๘. เพราะปัจจย ๖ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อิตถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจยฺ
มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจยฺ มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจยฺ มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจยฺ มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจยฺ มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจยฺ
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจยฺ มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจยฺ มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจยฺ มี ๑ วาระ ใน
โนวิกตปัจจยฺ มี ๑ วาระ.

[๕๔๕] ๑๐. เพราะปัจจย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ

นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ มี๑ วาระ... ใน
นอารัมมณปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนอธิปติปัจจยฺ มี๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจยฺ มี๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจยฺ มี๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนกัมม-
ปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนอาหารปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนฉานปัจจยฺ มี๑
วาระ ในนมัคคปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจยฺ มี๑ วาระ ใน
นวิปยุตตปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจยฺ มี๑ วาระ ใน
นโนวิกตปัจจยฺ มี๑ วาระ.

[๕๔๖] ๑๑. เพราะปัจจยฺ ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ
มี๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนอธิปติปัจจยฺ
มี๑ วาระ ในนอนันตรปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจยฺ มี๑
วาระ ในนอุปนิสสยปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจยฺ มี๑ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจยฺ มี๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนอาหารปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนฉานปัจจยฺ
มี๑ วาระ ในนมัคคปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจยฺ มี๑ วาระ
ในนโนนัตติปัจจยฺ มี๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจยฺ มี๑ วาระ.

[๕๔๗] ๑๒. เพราะปัจจยฺ ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจยฺ ในนเหตุปัจจยฺ มี๑ วาระ...

ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอัญญมัญญุปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
โนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๔๘] ๑๓. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนให้ปัจจัย
มี ๓ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

[๕๔๙] ๑๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ

มักคะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ในนอาร์มมณ-
ปัจจย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๑๕. เพราะปัจจย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ มักคะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจยมี ๗ วาระ ฯลฯ ใน
โนวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๑๖. เพราะปัจจย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ มักคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย โนนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ
ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๑๗. เพราะปัจจย ๙ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ มักคะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๑๘. เพราะปัจจย ๑๐ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
มักคะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑๐ วาระ ฯลฯ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑๐ วาระ.

๑๙. เพราะปัจจย ๑๑ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ มักคะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑๐ วาระ ฯลฯ ใน
โนวิกตปัจจย มี ๑๐ วาระ.

๒๐. เพราะปัจจย ๑๒ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มักคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย
มี ๑๐ วาระ ฯลฯ โนนโนวิกตปัจจย มี ๑๐ วาระ.

๒๑. เพราะปัจจย ๑๓ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ มักคะ

วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตะ ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๒. เพราะปัจจย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑
วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๓. เพราะปัจจย ๖ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฆานะ
อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย
มี ๑ วาระ.

๒๔. เพราะปัจจย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ
โนโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๕. เพราะปัจจย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฆานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ
 ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๖. เพราะปัจจย ๙ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฆานะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๗. เพราะปัจจย ๑๐ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกต-
ปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฆานะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ
๑๗๗ ในวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๙. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฆานะ สัมปยุตตะ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ ๑๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๐. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
ฆานะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ๑๗๗
ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฆานะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ๑๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๒. เพราะปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฆานะ
มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ๑๗๗ ในโน-
วิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๓. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฆานะ มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ๑๗๗
โนโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ...

๓๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ ฆานะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๗ วาระ ๑๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ ฆานะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๓๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ ฆานะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ โนโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๓๗. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ ฆานะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๓๘. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ ฆานะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๓๙. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ ฆานะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๔๐. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ ฆานะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๔๑. เพราะปัจจัย ๖ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๔๒. เพราะเหตุปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔๓. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ
ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔๔. เพราะปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ อาหาระ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ใน
โนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔๕. เพราะปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย ๑ วาระ
ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๗. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๔๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๙. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕๐. เพราะปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

๕๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในน-
เหตุปัจจย มี ๘ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๘ วาระ.

๕๒. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๘ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจย มี ๘ วาระ.

๕๓. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ อตฺถิ อวิกตปัจจย เพราะนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ
ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕๔. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ อัญญ-
มัญญะ นิสสยะ วิปากะ อาหาระ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย
ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อาหาระ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕๖. เพราะปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโน-
โนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕๗. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ สหชาตะ อัญญุ-
มัญญะ นิสสยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๕๙. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๐. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ อัญญุ-
มัญญะ นิสสยะ วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ
 ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๒. เพราะปัจจัย ๗ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๔ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๖๓. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๒ วาระ
๗๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๖๔. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๒ วาระ ๗๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๖๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๒ วาระ
๗๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๖๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ๗๗
ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณ ปัจจัย มี ๑ วาระ
๗๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๘. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๖๙. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ ๗๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๗๐. เพราะปัจจัย คือ อินทริยะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ. I

[๕๕๐] ๗๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
นิสสยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย มี ๔ วาระ...
ในนอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในน-
อัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๔ วาระ ในน-
ปุเรชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอา-
เสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในโน-
นัตถิปัจจัย มี ๔ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

[๕๕๑] ๗๒. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัม-
มณปัจจัย มี ๒ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย
มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย
มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๒ วาระ.

[๕๕๒] ๗๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
นิสสยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๒ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๒ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๒
วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๒ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๒ วาระ ในน-
อเสวนปัจจัย มี ๒ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๒ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๒ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๒ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๒ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๒ วาระ ในนโน-
วิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

[๕๕๓] ๗๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญ ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
ปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในน
อเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๑ วาระ โนนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโน-
วิกตปัจจัยมี ๑ วาระ.

[๕๕๔] ๗๕. เพราะปัจจัย ๑๑ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย

ในนอรัมมณปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในน-
สมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย
มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ
ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๕๕] เพราะปัจจย ๑๐ คือ อินทริยะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
นิสสยะ วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตติ อวิคตปัจจย ในนอรัมมณปัจจย
มี ๑ วาระ... ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในน-
ปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในน
อาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาร
ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

อินทริยมูลกนัย จบ

ฉานมูลกนัย

ฉานสภาวะ

[๕๕๖] เพราะฉานปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ... ในน-
อรัมมณปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอธิปัตติปัจฉัย มี ๗ วาระ ในน-
อนันตรปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอุปนิสสยปัจฉัย
มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจฉัย
มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจฉัย มี ๗ วาระ
ในนวิปากปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนอินทริย-
ปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจฉัย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนโนัตถิปัจฉัย
มี ๗ วาระ ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๗ วาระ.

ฉานขมภูนา ๑๖

[๕๕๗] ๑. เพราะปัจฉัย ๕ คือ ฉานะ สหชาตะ นิสสยะ อตถิ
อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๗ วาระ.

๒. เพราะปัจฉัย ๖ คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญ นิสสยะ
อตถิ อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในนโนวิคตปัจฉัย
มี ๓ วาระ.

๓. เพราะปัจฉัย ๗ คือ ฉานะ สหชาตะ อัญญมัญญ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตถิ อวิคตปัจฉัย ในนเหตุปัจฉัย มี ๓ วาระ ฯลฯ
ในนโนวิคตปัจฉัย มี ๓ วาระ.

๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

๕. เพราะปัจจัย ๖ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๖. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๘. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๙. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๐. เพราะปัจจัย ๖ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ

อรรถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ

๑๑. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ อรรถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ๗๗

๑๒. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อรรถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๓. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ วิปยุตตะ อรรถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๑๔. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ อินทริยะ อรรถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ อรรถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. เพราะปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อรรถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ๗๗ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. เพราะปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริย วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๙. เพราะปัจจัย ๖ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๐. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๑. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๒. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ มัคคะ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโน- วิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒๓. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน- วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๔. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ

๒๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ
ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๗. เพราะปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ มัคคะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ
ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๘. เพราะปัจจัย ๗ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
มัคคะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโนวิคต-
ปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๙. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ มัคคะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๐. เพราะปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๓๒. เพราะปัจจัย ๘ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ โนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๔. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ ฌานะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ อินทริย มัคคะ วิปยุตต อตถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๖. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ มัคคะ วิปยุตต อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในน-
เหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

ฌานมูลกนัย จบ

มัคคมูลกนัย

มัคคสภาคะ

[๕๕๘] เพราะมัคคปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในน-
อารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๗
วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอาหาร
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓
วาระ ในนโนตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

มัคคขมฺภนา ๕๗

[๕๕๙] ๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๗ วาระ.

๒. เพราะปัจจัย ๖ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

๓. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ มัคคะ สหชาตะ. นิสสยะ วิปยุตตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

๕. เพราะปัจจัย ๖ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

๖. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ

๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๘. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๐. เพราะปัจจัย ๖ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย
มี ๗ วาระ.

๑๑. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๒. เพราะปัจจัย ๘ คือ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๓. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๑๔. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ
ฯลฯ ในโน विकตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๖. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน विकตปัจจัย มี ๑ วาระ

๑๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโน विकตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๘. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน विकตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๑๙. เพราะปัจจัย ๖ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ ฆานะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโน विकตปัจจัย
มี ๗ วาระ.

๒๐. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
ฆานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตະ อัญญมัญญะ นิสสยะ
ฉานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๒๒. เพราะปัจจัย ๙ คือ มัคคะ สหชาตະ นิสสยะ ฉานะ
วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

๒๓. เพราะปัจจัย ๙ คือ มัคคะ สหชาตະ นิสสยะ วิปากะ
ฉานะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๔. เพราะปัจจัย ๙ คือ มัคคะ สหชาตະ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฉานะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ
ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ สหชาตະ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ ฉานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑
วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตະ นิสสยะ วิปากะ
ฉานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

๒๗. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ ฌานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๒๘. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
ฌานะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ฯลฯ ในโนวิคต
ปัจจัย มี ๗ วาระ.

๒๙. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ ฌานะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๘ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๘ วาระ.

๓๐. เพราะปัจจัย ๙ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
อินทริยะ ฌานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๙ วาระ ฯลฯ
ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๙ วาระ.

๓๑. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ อินทริยะ
ฌานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๘ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๘ วาระ.

๓๒. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ ฌานะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๘ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๘ วาระ.

๓๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ ฌานะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ
๑๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๔. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ ฌานะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ ๑๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ ฌานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ ๑๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๖. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ สหชาตะ อัญญมัญญะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ ฌานะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ ๑๗ โนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๓๗. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย โนนเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ ๑๗ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๘. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๗ วาระ ๑๗ ในโนวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

๓๕. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๔๐. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๑. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๒. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑
วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๔๓. เพราะปัจจัย ๗ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๔ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๔๔. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนอาร์มมณปัจจัย มี ๒ วาระ
ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๔๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตະ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย
มี ๒ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

๔๖. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตະ นิสสยะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิอวิคตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๒ วาระ
 ฯลฯ ในโนวิคตปัจจย มี ๒ วาระ.

๔๗. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะเหตุ สหชาตະ นิสสยะ วิปากะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิคตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

๔๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตະ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิคตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย มี ๑
วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

๔๙. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตະ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจย ในนอา-
รัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕๐. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตະ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจย ในนอารัมมณปัจจย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

๕๑. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอ-
รัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕๒. เพราะปัจจัย ๘ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๔ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

๕๓. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในน-
อรัมมณปัจจัย มี ๒ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๕๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๒
วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๒ วาระ.

๕๕. เพราะปัจจัย ๕ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ
 ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕๖. เพราะปัจจัย ๑๑ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ
อัญญมัญญะ นิสสยะ วิปากะ อินทริยะ สัมปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย
ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

๕๗. เพราะปัจจัย ๑๐ คือ มัคคะ เหตุ อธิปติ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อินทริยะ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนอรัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ ฯลฯ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑ วาระ.

มัคคมูลกนัย จบ

สัมปยุตตมูลกนัย

สัมปยุตตสภาคะ

[๕๖๐] เพราะสัมปยุตตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ...ในน-
อรัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ โนนอนันตร-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๓ วาระ โนนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

สัมปยุตตขมภูนา ๒

[๕๖๑] เพราะปัจจัย ๖ คือ สัมปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อตฺถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ ฯลฯ ในโน-
วิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

๒. เพราะปัจจัย ๗ คือ สัมปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ฯลฯ
ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

สัมปยุตตมูลกนัย จบ

วิปยุตตมูลกนัย

วิปยุตตสภาคะ

[๕๖๒] เพราะวิปยุตตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ในน-
อารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสหชาตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
ปัจฉาชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๕
วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๕ วาระ ในน-
มัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย
มีวาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.

วิปยุตตขมภูนา ๑๓

[๕๖๓] เพราะปัจจัย ๓ คือ วิปยุตตะ อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในน-
เหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย

มี ๕ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๕ วาระ ในนัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๕๖๔] ๒. เพราะปัจจัย ๔ คือ วิปยุตตะ นิสสยะ อตถิ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๕ วาระ ในนัคคปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๕๖๕] ๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ วิปยุตตะ อธิปติ นิสสยะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๔ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๔ วาระ ในน-
สหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอุปนิสสย-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย
มี ๔ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๔ วาระ ในน-
อินทริยปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๔ วาระ ในนมคฺคปัจจัย
มี ๔ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนโนนตฺถิปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี ๔ วาระ.

[๕๖๖] เพราะปัจจัย ๕ คือ วิปยุตตะ นิสสยะ อินทริยะ
อตฺถิ วิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญ-
มัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓
วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมคฺคปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๖๓] เพราะปัจจัย ๔ คือ วิปยุตตะ ปังณาชาตะ อตฺถิ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
สมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญ-
มัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๖๔] ๖. เพราะปัจจัย ๕ คือ วิปยุตต นิสสยะ ปุเรชาตะ
อตฺถิ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปังณา-
ชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๖๕] ๗. เพราะปัจจย ๖ คือ วิปปยุตตะ อารัมมณะ นิสสยะ

ปุเรชาตะ อัตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอธิปติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย
มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ
ในนฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย
มี ๓ วาระ ในนโนตติปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๕๗๐] ๘. เพราะปัจจย ๘ คือ วิปปยุตตะ อารัมมณะ อธิปติ

นิสสยะ อุปนิสสยะ ปุเรชาตัตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑
วาระ... ในนสมนันตรปัจจยมี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ ในน-
ปัจจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย
มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนตติปัจจย
มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจยมี ๑ วาระ.

[๕๗๑] ๙. เพราะปัจจย ๖ คือ วิปปยุตตะ นิสสยะ ปุเรชาตะ

อินทริยะ อัตถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัม-
มณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย

มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนปัจจชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในน-
กัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๑ วาระ
ในนโนวิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๗๒] ๑๐. เพราะปัจจย ๕ คือ วิปยุตต สหชาตะ นิสสยะ
อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย
มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในน-
อุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจยมี ๓ วาระ ในนปัจจชาติ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๓
วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในน-
อินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๓ วาระ
ในนโนวิคตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๕๗๓] ๑๑. เพราะปัจจย ๖ คือ วิปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อตถิ อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ.... ในนอารัมมณ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย
มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑

วาระ ในนปุรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย
มี ๑ วาระ.

[๕๗๔] ๑๒. เพราะปัจจย ๖ คือ วิปยุตตะ สหชาตะ นิสสยะ
วิปากะ อตติ อวิกตะ ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย
มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญุปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนปุรชาตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในน-
กัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนโน-
วิคตปัจจย มี ๑ วาระ.

[๕๗๕] ๑. เหตุปัจจย ๕ คือ วิปยุตตะ อารัมมณะ นิสสยะ
อตติ อวิตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ ฯลฯ ในนสัมปยุตต-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิคตปัจจย
มี ๑ วาระ.

[๕๗๒] ๑๓. เพราะปัจจย ๗ คือ วิปยุตตะ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปากะ อตฺถิ อวิกตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑ วาระ...ในน-
อารัมมณปัจจย มี ๑ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนุ นิสสยปัจจย
มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๑ วาระ
ในนมคคปัจจย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนตฺถิ-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจย มี ๑ วาระ.

วิปยุตตมูลกนัย จบ

อตฺถิมูลกนัย

อตฺถิสภาคะ

[๕๗๓] เพราะอตฺถิปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๑๓ วาระ... ในน-
อารัมมณปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนสหชาตปัจจย
มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๗ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ
ในนอุปนุ นิสสยปัจจยมี ๑๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในน-
ปัจจจชาตปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนกัมม-
ปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนอาหารปัจจย

มี ๑๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
วิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ โนโนนัตติปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

อรรถิขฎฐนา ๒๕

[๕๗๘] ๑. เพราะปัจจัย ๒ คือ อตติ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย
มี ๑๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑๓
วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนสหชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ
ในนนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปัจจฉาชาตปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนอาสวณปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในน-
วิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๑๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ
ในโนนัตติปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ

[๕๗๙] ๒. เพราะปัจจัย ๓ คือ อตติ นิสสย อวิกตปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๑๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในน-
สมนันตรปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-

อัญญมัญญปัจจัย มี ๗ วาระ ในอุปนิสสปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนวิปาก-
ปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๑๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในโนนัตถปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

[๕๘๐] ๓. เพราะปัจจัย ๓ คือ อตถิ อธิปติ อวิคตปัจจัย ในน-
เหตุปัจจัย มี ๘ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัยมี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจัย
มี ๘ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๘ วาระ ในนสหชาตปัจจัยมี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ ในนนิสสปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
อุปนิสสปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๗ วาระ ในนปัจ-
ฉาชาตปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๘ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๘ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๘ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๘ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๘ วาระ ในน-
มัคคปัจจัย มี ๘ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๘ วาระ ในโนนัตถปัจจัย มี ๘ วาระ ในโนวิคตปัจจัย
มี ๘ วาระ.

[๕๘๑] ๔. เพราะปัจจัย ๔ คือ อตถิ อธิปติ นิสสยะ อวิคตปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๘ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๗ วาระ ในน-
อนันตรปัจจัย มี ๘ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๘ วาระ ในนสหชาต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอุปนิสสปัจจัย

มี ๗ วาระ ในนปุรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๘ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๘ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๘ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๘ วาระ ในนอินทริย-ปัจจย มี ๘ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๘ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๘ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๔ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๘ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๘ วาระ.

[๕๘๒] เพราะปัจจย ๓ คือ อตติ อาหาระ อวิคตปัจจย

ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ ในน-อธิปติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตรมปัจจย มี ๗ วาระ ในนสมนันตร-ปัจจย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุรชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในน-วิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในนโน-วิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๕๘๓] ๖. เพราะปัจจย ๓ คือ อตติ อินทริยะ อวิคตปัจจย ในนเหตุ-ปัจจย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ ในนอธิปติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตรมปัจจย มี ๗ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ

ในนนิสสยปัจจย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ.
ในนปุเรชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๗ วาระ
ในนอาเสวนปัจจย มี ๗ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ
ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในนฌาน-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจย มี ๗ วาระ
ในนโนวิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๔๘๔] ๗. เพราะปัจจย ๔ คือ อตติ นิสสยะ อินทริยะ อวิคต-
ปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ
ในนอธิปติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในน-
สมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในนสหชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญ-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในนปุเรชาติปัจจย
มี ๗ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจย มี ๗ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๗
วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๗ วาระ
ในนอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๗ วาระ ในนมัคคปัจจย
มี ๗ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจยมี ๓ วาระ
ในนโนนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๔๘๕] ๘. เพราะปัจจย ๓ คือ อตติ วิปยุตตะ อวิคตปัจจย
ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในนอธิปติ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตรปัจจย
มี ๕ วาระ ในนสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย มี ๕

วาระ ในนนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ
ในนปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ
ในนฌานปัจจย มี ๕ วาระ ในนมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย
มี ๕ วาระ ในนโนนัตถิปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

' [๕๘๖] ๕. เพราะปัจจย ๔ คือ อตถิ นิสสยะ วิปยุตตะ อวิคตปัจจย
ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ.... ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในน-
อธิปติปัจจย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจย มี ๕ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนสหชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจย
มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจย มี ๕ วาระ
ในนปัจจจชาตปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาเสวนปัจจย มี ๕ วาระ ในน-
กัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในนวิปากปัจจย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจย-
มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจย มี ๕ วาระ ในนฌานปัจจย มี ๕ วาระ
ในนมัคคปัจจย มี ๕ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนนัตถิ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในนโนวิคตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๕๘๗] ๑๐. เพราะปัจจย ๕ คือ อตถิ อธิปติ นิสสยะ วิปยุตตะ
อวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๔ วาระ... ในนอารัมมณปัจจย มี ๓ วาระ
ในนอนันตรปัจจย มี ๔ วาระ ในนสมนันตรปัจจย มี ๔ วาระ

ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
ปัจจชาติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๔ วาระ ในน-
กัมมปัจจัย มี ๔ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๔ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๔ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๔ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๔ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๔ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๔ วาระ ในนโน-
นัตติปัจจัย มี ๔ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๔ วาระ.

[๕๘๘] ๑๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ อตฺถิ นิสสยะ อินทริยะ

วิปยุตตะ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัยมี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจจชาติปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
วิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ.
ในนโนนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๘๙] ๑๒. เพราะปัจจัย ๔ คือ อตฺถิ ปัจจชาติตะ วิปยุตตะ

อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย

มี ๓ วาระ ในนอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุป-
นิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

[๕๕๐] ๑๓. เพราะปัจจัย ๓ คือ อตถิ ปุเรชาติ อวิคตปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิคตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

[๕๕๑] ๑๔. เพราะปัจจัย ๕ คือ อตฺถิ นิสฺสยะ ปุเรชาตะ วิปฺยุตตะ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอาร์มฺมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันฺตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
สมนันฺตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญ-
มัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสฺสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมคฺค-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนตฺติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๕๒] เพราะปัจจัย ๔ คือ อตฺถิ อาร์มฺมณะ ปุเรชาตะ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ.... ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอนันฺตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันฺตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
สหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนนิสฺสย-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสฺสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๓
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนโนนตฺติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๕๓] ๑๖. เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ อารัมมณะ นิสสยะ ปุเรชาตะ
วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอธิปติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสหชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย
มี ๓ วาระ.

[๕๕๔] ๑๗. เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ อารัมมณะ อธิปติ
อุปนิสสยะ ปุเรชาตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในน-
อนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนนิสสยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑
วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโน-
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๕๕] ๑๘. เพราะปัจจัย ๘ คือ อตฺถิ อารัมมณะ อธิปติ นิสสยะ

อุปนิสสยะ ปุเรชาตะ วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ...
ในอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในสหชาติ-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ
ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในมคฺคปัจจัย มี ๑ วาระ
ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโน-
วิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๕๕๖] ๑๙. เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ นิสสยะ ปุเรชาตะ อินทริยะ

วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ ... ในนอารัมมปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสหชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
อัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉา-
ชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย
มี ๑ วาระ.

[๕๕๓] ๒๐. เพราะปัจจัย ๔ คือ อตฺถิ สหชาตะ นิสสยะ อวิคตปัจจัย
ในนเหตุปัจจัย มี ๕ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในน-
อธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๕ วาระ ในนสมนันตร-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๕
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๕ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๕ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๕ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๕ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโน-
นัตถิปัจจัย มี ๕ วาระ ในโนวิคตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๕๕๔] ๒๑. เพราะปัจจัย ๕ คือ อตฺถิ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ อวิคตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในอารัมมณปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
ปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวน-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมคฺคปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๓ วาระ
ในโนวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๕๕๕] ๒๒. เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตะ อัญญมัญญะ

นิสสยะ สัมปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในน-
อารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๐๐๐] ๒๓. เพราะปัจจัย ๕ คือ อตฺถิ สหชาตะ นิสสยะ วิปยุตตะ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
สมนันตรปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในน-
อุปนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนปัจฉาชาต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนวิปากปัจจัย มี ๓ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนโนวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๐๐๑] ๒๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตะ อัญญมัญญะ
นิสสยะ วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในน-
อารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย มี ๑
วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
อินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๐๑] ๒๔. เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตะ นิสสยะ วิปากะ
อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอารัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในน-
สมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุป-
นิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาติปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฉาน-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย-
มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตติปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๐๓] ๒๖. เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาต อัญญมัญญะ

นิสสยะ วิปากะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ...
ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริย-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑
วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๐๔] เพราะปัจจัย ๗ คือ อตฺถิ สหชาต อัญญมัญญะ

นิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ...
ในนอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุป-
นิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี
๑ วาระ.

[๑๐๐๕] เพราะปัจจัย ๖ คือ อตฺถิ สหชาตະ นิสสยะ วิปากะ
วิปยุตตะ อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ... ในนอรัมมณปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนอธิปตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นอุปนิสสยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
นปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมม-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
โนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๐๖] ๗. เพราะปัจจัย ๗ คือ อตฺถิ สหชาตະ อัญญมัญญ นิสสยะ
วิปาก วิปยุตต อวิกตปัจจัย ในนเหตุปัจจัย มี ๑ วาระ.... ใน
นอรัมมณปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอธิปติปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอนันตร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสมนันตรปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอุปนิสสยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนปุเรชาตปัจจัย มี ๑ วาระ ในนปัจฉาชาตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนอาเสวนปัจจัย มี ๑ วาระ ในนกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในนอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในนฌานปัจจัย
มี ๑ วาระ ในนมัคคปัจจัย มี ๑ วาระ ในนสัมปยุตตปัจจัย มี ๑ วาระ
ในนโนนัตถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในโนวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

อตฺถิมูลกนฺย จบ

นัตถิ, วิคต, อวิคตมุสกนัย

[๑๐๐๗] เพราะนัตถิปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๗ วาระ ฯลฯ

เพราะวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย มี ๕ วาระ.

ทั้งนัตถิปัจจย ทั้งวิคตปัจจย แสดงเหมือนกับอนันตรปัจจย.

เพราะอวิคตปัจจย ในนเหตุปัจจย แสดงเหมือนกับอนันตรปัจจย.

อถถิปัจจย ท่านให้พิสคารแล้ว ฉันใด อวิคตปัจจย พึงแสดงให้พิสคาร ฉันนั้น.

ปัญหาวาระในปัจจนยานุโลมปัจจนินัยนัย จบ

อรรถกถาอนุโลมปัจจนินัยนัย

พึงทราบวินิจฉัยใน อนุโลมปัจจนินัยนัย ต่อไป ปัจจยใด ๆ ในบรรดาปัจจยที่มีการนับแล้ว ในอนุโลมอย่างนี้คือ เหตุยา สตุต, อารมมณนห ในเหตุปัจจยมี ๗ วาระ ในอารัมมณปัจจย มี ๗ วาระ และในปัจจนินัยะ อย่างนี้คือ นเหตุยา ปณฺณรต, นอารมมณ ปณฺณรต ในเหตุปัจจยมี ๑๕ วาระ, ในนอารัมมณปัจจยมี ๑๕ วาระ ทั้งอยู่แล้วโดยอนุโลม ผู้ศึกษาพึงทราบการนับด้วยอำนาจแห่งวาระที่เหมือนกัน ในบรรดาวาระที่ได้แล้วในปัจจนินัยนัย แห่งปัจจยนั้น ๆ อันตั้งอยู่แล้วโดยความเป็นปัจจนินัยะ กับวาระอันได้แล้วในอนุโลมนัยแห่งปัจจยนั้น ๆ

จริงอยู่ ใน อนุโลมนัย วาระ ๗ ได้แล้วในคำว่า เหตุยา สตุต ในเหตุปัจจยมี ๗ วาระ ใน ปัจจนินัยะ วาระ ๑๕ ในอารัมมณปัจจยได้

แล้วในคำว่า นอรัมมณ ปรณฺณรต ในนอรัมมณปัจจย มี ๑๕ วาระ
บรรดาวาระ ๑๕ ที่ท่านกล่าวไว้ในนอรัมมณปัจจย วาระ ๗ เหล่านี้คือ
กุสโล กุสสสุต อพฺยาคตสุต กุสลาพฺยาคตสุต, อกุสโล อกุสสสุต
อพฺยาคตสุต อกุสลาพฺยาคตสุต อพฺยาคโต อพฺยาคตสุต (๗ วาระคือ
กุ-ก, กุ-อัฟ, กุ-กุ.อัฟ, อกุ-อกุ, อกุ-อัฟ, อกุ-อกุ.อัฟ และ
อัฟ-อัฟ) เหมือนกันกับวาระ ๗ ที่ท่านกล่าวไว้ในเหตุปัจจย. คำว่า
เหตุปัจจย นอรัมมณ สตุต เพราะเหตุปัจจย ในนอรัมมณปัจจย มี
๗ วาระ ท่านกล่าวหมายเอาวาระ ๗ เหล่านี้. แม้ในคำว่า นอริปติยา
สตุต ในนอริปติปัจจย มี ๗ วาระ เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน. ส่วน
ในนสหชาติปัจจย ย่อมไม่ได้วาระ แม้สักอย่างหนึ่ง เพราะเหตุปัจจยที่
ไม่เกิดพร้อมกันไม่มี เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่แต่งโยชนาด้วยนสหชาติ-
ปัจจยนั้น.

วาระ ๓ มีกุศลเป็นต้น ย่อมได้รูปาพฺยาคตะในนอญญมัญญปัจจย.
คำว่า ตีณิ ท่านกล่าวหมายเอาวาระ ๓ เหล่านี้ ในนสัมปยุตตปัจจยก็
เหมือนกัน ส่วนในนวิปยุตตปัจจย ผู้ศึกษาพึงทราบวาระ ๓ ด้วยอำนาจ
แห่งอรุปรธรรม คือกุศลเป็นปัจจยแก่กุศล อกุศลเป็นปัจจยแก่กุศล
อัพฺยาคตะเป็นปัจจยแก่อัพฺยาคตะ.

นนิสสยะ โนอัตถิ โนอวิคตปัจจย ย่อมมีไม่ได้ เหมือนสหชาติ-
ปัจจย เพราะเหตุนี้ท่านจึงไม่แต่งโยชนาเชื่อมกับปัจจยเหล่านี้. ใน
ข้อนี้มีการกำหนด ๒ อย่าง คือ สตุต = ๗ ตีณิ = ๓ ด้วยประการ-
ฉะนี้. ผู้ศึกษาพึงลดจำนวนแห่งปัจจยที่นับได้มากกว่ากับปัจจยที่นับได้

น้อยกว่า ด้วยอำนาจแห่งข้อกำหนดเหล่านั้น แล้วพึงทราบการนับใน
ปัจจัยฉนฺนา ทั้งหลายต่อไป.

พึงทราบวินิจฉัยในฉนฺนานั้นต่อไป คำว่า เหตุ สหชาติ นิสฺสย
อตุลฺลิตฺติ อวิกตฺตฺตฺติ นอรัมมณฺณ สุตฺต ความว่า ผู้ศึกษาพึงทราบว่า ใน
นอรัมมณฺณปัจจัย มี ๗ วาระ โดยนัยนี้ว่า กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศล-
ธรรม เพราะปัจจัย ๕ คือ เหตุ สหชาติ นิสฺสย อตุลฺลิตฺติ อวิกตฺตฺตฺติ.
กุศลเหตุเป็นปัจจัยแก่ขันธที่สัมปยุตด้วย เหตุ สหชาติ นิสฺสย อตุลฺลิตฺติ
อวิกตฺตฺตฺติ และ นอรัมมณฺณปัจจัย. แม้ในคำว่า นาธิปตฺติยา สุตฺต เป็นต้น
ก็นัยนี้เหมือนกัน.

ใน ฉนฺนาที่ ๒ ท่านกล่าวว่า ตฺติ = ๓ ในปัจจัยที่เหลือ เว้น
นสัมปยุตต์ปัจจัย เพราะผนวกอัญญมัญญปัจจัยเข้าไปด้วย. ส่วนใน
นสัมปยุตต์ปัจจัย ท่านกล่าวว่า เอกํ = ๑ หมายถึงนามและรูปใน
ปฏิสนธิกาล ซึ่งวิปยุตต์กันและกัน ๆ ก็ในอธิการนี้ย่อมไม่ได้อัญญมัญญ-
ปัจจัย โดยเป็นปัจจนียะ เพราะผนวกเข้าไปในอนุโลมฉนฺนา เพราะฉะนั้น
ท่านจึงไม่กล่าวว่า นอญฺญมณฺณ. ปัจจัยที่เข้าได้แม้ในฉนฺนาที่เหลือ
ก็ย่อมไม่ได้โดยเป็นปัจจนียะเหมือนในอธิการนี้.

ใน ฉนฺนาที่ ๓ มีวิสัชนา ๓ วาระเท่านั้น เพราะสัมปยุตต์ปัจจัยถูก
ผนวกเข้าไปด้วย.

ใน ฉนฺนาที่ ๔ มีวิสัชนา ๓ วาระ คือกุศลเป็นต้น เป็นปัจจัย
แก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน เพราะผนวกวิปยุตต์ปัจจัยเข้าไปด้วย.

ใน ฉนฺนาที่ ๕ เพราะมีวิปากเข้าไปด้วยในที่ทุกแห่ง จึงมีวิสัชนา
๑ วาระ คืออภัยกตฺตํ กัปปภัยกตฺตํ. ในวิปากะและสัมปยุตต์ปัจจัย
นอกจากนี้ก็นัยนี้เหมือนกัน.

คำว่า เหตุสหชาตนิสสยอินุทรมคคอตติอวิตคนุติ นอารมมณ
จตุตทริ เพราะปัจจย ๗ คือ เหตุ สหชาตตะ นิสสยะ อินุทริยะ มัคคะ
อัติ อวิตตะ ในนอารัมมณปัจจย มี ๔ วาระ ความว่า ผู้ศึกษาพึง
ทราบวิสัชนา ๔ วาระ ในนอารัมมณปัจจย ด้วยอำนาจแห่งปัจจย ๗
เหล่านั้น คือ กุศลเป็นปัจจยแก่กุศล กุศลเป็นปัจจยแก่อัพยากตะ กุศล
เป็นปัจจยแก่กุสลาพยากตะ อัพยากตะเป็นปัจจยแก่อัพยากตะ แม้ใน
ฉนุณาที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน ฯ สองบทว่า นอญญมญญเย เทว ใน
นอญญมญญปัจจย มี ๒ วาระ คือ กุศลเป็นปัจจยแก่อัพยากตะ อัพยากตะ
เป็นปัจจยแก่อัพยากตะ. แม้ในวิสัชนา ๒ ข้างหน้าก็เช่นนี้เหมือนกัน.
ผู้ศึกษาพึงทราบวิธีนับด้วยอำนาจแห่งปัจจยที่ได้ในฉนุณาทั้งหมด โดย
อุบายนี้.

ก็ฉนุณาเหล่านั้นทั้งหมดท่านกล่าวว่ามี ๔๑๕ ฉนุณา ด้วยอำนาจ
สหชาตฉนุณา และด้วยอำนาจ ปกัณณกฉนุณา ในอนุโลมปัจจนีชนัยนี้
ในบรรดาฉนุณาทั้งหลายเหล่านั้น ปัจจยแม้อย่างหนึ่งในบรรดาปัจจย
ทั้งหลายที่ตั้งอยู่โดยเป็นอนุโลมในฉนุณานั้น ๆ ย่อมไม่ได้โดยเป็นปัจจ-
นียะ, ก็ในเหตุมูลกนัยนี้ ปัจจย ๑๕ มาแล้วโดยเป็นปัจจนีชนัย เพราะ
ปัจจย ๕ ตั้งอยู่แล้วโดยเป็นอนุโลมในฉนุณาที่ ๑ ปัจจยที่เหลือเฉพาะที่
เป็นอนุโลมมาแล้วโดยเป็นปัจจนีชนัย. แม้ในปัจจยที่เหลือก็เมื่อว่าโดย
อนุโลมในอริการนี้ บรรดาปัจจยเป็นอันมากปัจจยอย่างหนึ่ง ๆ เท่านั้น
ที่มาแล้วโดยเป็นปัจจนีชนัย ผู้ศึกษาพึงทราบวิธีนี้ทั้งหมดตามสมควร แม้
ในนัยที่มีอารัมมณปัจจยเป็นมูลเป็นต้น เหมือนนัยที่มีเหตุปัจจยเป็นมูล
ฉะนั้น.

อนุโลมปัจจนีชนัย จบ

การนับจำนวนวาระในอนุโลมปัจจัยนี้แห่งปัญหาวาระ

นเหตุมูลกนัย

นเหตุสภาวะ

[๑๐๐๔] เพราะนเหตุปัจจัย ในอาร์มมณปัจจัย มี ๕ วาระ... ใน
อธิปัตติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
อาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจัย
มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๐๕] เพราะนเหตุปัจจัย นอาร์มมณปัจจัย ในอธิปัตติปัจจัย
มี ๗ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๗
วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ
ในนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย
มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
อาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในฌาน-

ปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจัย
มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๑๐] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอริปติปัจจัย

ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ... ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
สหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสย-
ปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย
มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ
ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย
มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๗ วาระ
ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ
ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๑๑] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอริปติปัจจัย

อนันตรปัจจัย ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ... ในสหชาติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ
ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉา-
ชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ

ในฉนปจจัย มี ๕ วาระ ในมคคปจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปจจัย มี ๕ วาระ ในอตติปจจัย มี ๑๓ วาระ ในอวิกตปจจัย มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๑๒] เพราะนเหตุปจจัย นอรัมมณปจจัย นอธิปติปจจัย

นอนันตรปจจัย นสมนันตรปจจัย ในสหชาตปจจัย มี ๕ วาระ... ในอัญญมัญญปจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปจจัย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสย-ปจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาตปจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาตปจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปจจัย มี ๗ วาระ ในฉนปจจัย มี ๗ วาระ ในมคคปจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปจจัย มี ๕ วาระ ในอตติปจจัย มี ๑๓ วาระ ในอวิกตปจจัย มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๑๓] เพราะนเหตุปจจัย นอรัมมณปจจัย นอธิปติปจจัย

นอนันตรปจจัย นสมนันตรปจจัย นสหชาตปจจัย ในอัญญมัญญปจจัย มี ๓ วาระ... ในนิสสยปจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาตปจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาตปจจัย มี ๓ วาระ ในกัมม-ปจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปจจัย มี ๕ วาระ ในอตติปจจัย มี ๗ วาระ ในอวิกตปจจัย มี ๗ วาระ.

[๑๐๑๔] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอธิปัตปัจจัย

นอนันตรปัจจัย นสมันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย นัญญมัญญปัจจัย

ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ใน
ปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย
มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ
ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิตต-
ปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๑๐๑๕] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นัญญมัญญ-

ปัจจัย นนิสสยปัจจัย ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ... ในปุเรชาติ-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒
วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ใน
วิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอวิตตปัจจัย
มี ๕ วาระ.

[๑๐๑๖] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นนิสสยปัจจัย

นอุปนิสสยปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ...

ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย
มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอวิตตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๐๑๗] เพราะนเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย ฯลฯ นอุปนิสสย-

ปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย นปัจฉาชาติปัจจัย ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ...

ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๑๘] เพราะนเหตุปัจฉัย นอรัมมณปัจฉัย ฯลฯ นปัจฉาชาต-
ปัจฉัย นอเสวนปัจฉัย นกัมมปัจฉัย นวิปากปัจฉัย นอาหารปัจฉัย
ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย
มี ๑ วาระ.

[๑๐๑๙] เพราะนเหตุปัจฉัย นอรัมมณปัจฉัย ฯลฯ นอาหารปัจฉัย
นฌานปัจฉัย นมคฺคปัจฉัย นสัมปยุตตปัจฉัย นวิปยุตตปัจฉัย
โนนตฺถิปัจฉัย โนวิกตปัจฉัย ในอินทริยปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิ-
ปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๒๐] เพราะนเหตุปัจฉัย นอรัมมณปัจฉัย ฯลฯ นวิปากปัจฉัย
นอินทริยปัจฉัย ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ
ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๒๑] เพราะนเหตุปัจฉัย นอรัมมณปัจฉัย ฯลฯ นอินทริยปัจฉัย
นฌานปัจฉัย นมคฺคปัจฉัย นสัมปยุตตปัจฉัย นวิปยุตตปัจฉัย
โนนตฺถิปัจฉัย โนวิกตปัจฉัย ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ... ใน
อตฺถิปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ.

นเหตุมูลกนัย จบ

นอรัมมณมูลกนัย

[๑๐๒๒] เพราะนอรัมมณปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ใน อธิปัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติ-ปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในฉานปัจจย มี ๗ วาระ ในมคคปัจจย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๒๓] เพราะนอรัมมณปัจจย นเหตุปัจจย นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย นอัญญมัญญปัจจย ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติ-ปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกต-ปัจจย มี ๗ วาระ.

นอธิปติมูลกนัย

[๑๐๒๔] เพราะนอธิปัตติปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ใน อรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ พึงให้พิสดารเหมือน นเหตุมูลกนัย.

นอนันตรมูลกนัย

[๑๐๒๕] เพราะนอนันตรปัจจย นสมันตรปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ ในอาร์มมณปัจจย มี ๕ วาระ ในอธิปัตติปัจจย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในฉานปัจจย มี ๗ วาระ ในมคคปัจจย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

นสมันตรมูลกนัย

[๑๐๒๖] เพราะนสมันตรปัจจย เหตุปัจจย นอาร์มมณปัจจย นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย นอัญญมัญญปัจจย ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตติปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ. นี้เป็นหัวข้อย่อๆ.

นสหชาติมูลกนัย

[๑๐๒๗] เพราะนสหชาติปัจจย ในอาร์มมณปัจจย มี ๕ วาระ... ใน

อธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย
มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ
ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหาร-
ปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปปยุตตปัจจัย
มี ๕ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
วิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๑๐๒๘] เพราะนสหชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย
นอธิปัตติปัจจัย ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ... ในสมนันตรปัจจัย
มี ๗ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวน-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ-
ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัติ-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ
ในอวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๑๐๒๙] เพราะนสหชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย
นอธิปัตติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย
นนิสสยปัจจัย ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ... ในปุเรชาติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ
ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปปยุตต-

ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.
นี่เป็นหัวข้อย่อ ๆ.

นอัญญมัญญมูลกนัย

[๑๐๓๐] เพราะนอัญญมัญญปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
นอรัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในอธิปัตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
อาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ
ในอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๑๐๓๑] เพราะนอัญญมัญญปัจจัย ในเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย
ในอธิปัตปัจจัย มี ๓ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๗
วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
ปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย
มี ๓ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ
ในอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจัย

มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ
ในนตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย
มี ๗ วาระ.

[๑๐๓๒] เพราะนอญญมญญปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอริปติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย
ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ใน
ปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมม-
ปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑
วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ใน
อวิกตปัจจย มี ๗ วาระ. นี้เป็นหัวข้อย่อ ๆ.

นนิสสยมูลกนัย

[๑๐๓๓] เพราะนนิสสยปัจจย ในอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ...
ในอริปติปัจจย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจย
มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ
ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย
มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ
ในนตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย
มี ๗ วาระ.

[๑๐๓๔] เพราะนนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย
นอธิปัตติปัจจย ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ... ในสมนันตรปัจจย
มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปัจจจาทปัจจย มี ๓ วาระ
ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย
มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ
ในอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย
มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๐๓๕] เพราะนนิสสยปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย
นอธิปัตติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย
นัญญมัญญปัจจย ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ... ในปัจจจาท-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ
ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอัติ
ปัจจย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ. นี้เป็นหัวข้อย่อ ๆ.

นอุปนิสสยมูลกนัย

[๑๐๓๖] เพราะนอุปนิสสยปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ใน
อรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในอธิปัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๓ วาระ
ในกัมมปัจจย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย
มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจย มี ๗ วาระ

ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตต-
มี ๕ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

**[๑๐๓๗] เพราะนอุปนิสสยปัจจัย นเหตุปัจจัย นสหชาติปัจจัย
นอธิปัตติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย
ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ... ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
ปัจจชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอัติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ. นี่เป็นการแสดงย่อ.**

นปุเรชาติมูลกนัย

**[๑๐๓๘] เพราะนปุเรชาติปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
อารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ นอธิปัตติปัจจัย มี ๑๐ วาระ ในอนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปัจจชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
อาสาณปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ
ในฉานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจัย
มี ๕ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
อวิกตปัจจัย มี ๕ วาระ.**

[๑๐๓๕] เพราะนปุเรชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย

ในอธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
สมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญุ-
ปัจจัยมี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕
วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ
ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย
มี ๗ วาระ ในอินทรปัจจัยมี ๗ วาระ ในฉานปัจจัย มี ๗ วาระ
ในมคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ใน
วิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในนัตติปัจจัย
มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิตปัจจัย มี ๕ วาระ.

[๑๐๔๐] เพราะนปุเรชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย

นอธิปัตติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย
นอัญญมัญญุปัจจัย ในนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจัย
มี ๕ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ
ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทรียปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตต-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอวิตปัจจัย มี ๕ วาระ.
นี่เป็นหัวข้อย่อๆ.

นปัจฉาชาติมูลกนัย

[๑๐๔๑] เพราะนปัจฉาชาติปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ใน
อารัมมณปัจจัย มี ๕ วาระ ในอธิปัตติปัจจัย มี ๑๐ วาระ ในอนันตร-

ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในฉนนานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๔๒] เพราะนปัจฉาชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย นอริปติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย นอัญญมัญญปัจจัย ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๑ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๐๔๓] เพราะนปัจฉาชาติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย นอริปติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย นอัญญมัญญปัจจัย นนิสสยปัจจัย ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ... ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย

มี ๑ วาระ ในอัติปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๑ วาระ. นี้
เป็นการแสดงย่อ ๆ.

นอเสวนมูลกนัย

[๑๐๔๔] เพราะนอเสวนปัจฉัย ในเหตุปัจฉัย มี ๗ วาระ... ใน
อารัมมณปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอริปัตติปัจฉัย มี ๑๐ วาระ ในอนันตร-
ปัจฉัย มี ๕ วาระ ในสมนันตรปัจฉัย มี ๕ วาระ ในสหชาติปัจฉัย
มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญุปัจฉัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจฉัย มี ๑๓ วาระ
ในอุปนิสสยปัจฉัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ใน
ปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจฉัย มี ๗ วาระ ในวิปากปัจฉัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจฉัย มี ๗ วาระ
ในฌานปัจฉัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจฉัย มี ๗ วาระ ในสัมมุตตปัจฉัย
มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอัติปัจฉัย มี ๑๓ วาระ
ในนัตติปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจฉัย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจฉัย
มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๔๕] เพราะนอเสวนปัจฉัย นเหตุปัจฉัย นอารัมมณปัจฉัย
นอริปัตติปัจฉัย นอนันตรปัจฉัย นสมนันตรปัจฉัย นสหชาติปัจฉัย
นอัญญมัญญุปัจฉัย ในนิสสยปัจฉัย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจฉัย
มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจฉัย มี ๓ วาระ
ในกัมมปัจฉัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจฉัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจฉัย

มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ
ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ. นี้เป็นหัวข้อย่อ ๆ.

นกัम्मมูลกนัย

[๑๐๔๖] เพราะนกัम्मปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ใน
นอรัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๑๐ วาระ ใน
อนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติ-
ปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญุปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ
ในนปัจจยชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปาก-
ปัจจย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๗ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๗
วาระ ในฌานปัจจย มี ๗ วาระ ในมคคปัจจย มี ๗ วาระ ใน
สัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจย
มี ๑๓ วาระ ในนตฺถิปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๗ วาระ
ในอวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๔๗] เพราะปัจจย นเหตุปัจจย นอรัมมณปัจจย
นอธิปติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย
นอัญญมัญญุปัจจย ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจย
มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในนปัจจยชาติปัจจย มี ๓ วาระ
ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ใน

วิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอติปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ. นี่เป็นการแสดงย่อ ๆ.

นวิปากมูลกนัย

เพราะนวิปากปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... (พึงให้พิสดาร เหมือน นเหตุมูลกนัย) ในอวิกตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

นอาหารมูลกนัย

[๑๐๔๔] เพราะนอาหารปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ใน อารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในอริปติปัจจย มี ๑๐ วาระ ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจจชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจย มี ๗ วาระ ในมคคปัจจย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอติปัจจย มี ๑๓ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๓ วาระ.

[๑๐๔๕] เพราะนอาหารปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย ในอริปติปัจจย มี ๗ วาระ... ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-

ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๗ วาระ ในฌานปัจจัย มี ๗ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๗ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจัย มี ๕ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑๓ วาระ ในนตฺถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

[๑๐๕๐] เพราะนอาหารปัจจัย นเหตุปัจจัย นอาร์म्मณปัจจัย นอธิปัตติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นกัมมปัจจัย นวิปากปัจจัย นฌานปัจจัย นมัคคปัจจัย นสัมปยุตตปัจจัย นวิปยุตตปัจจัย โนนตฺถิปัจจัย โนวิคตปัจจัย ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิตปัจจัย มี ๑ วาระ.

นอินทริยมูลกนัย

[๑๐๕๑] เพราะนอินทริยปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในอาร์म्मณปัจจัย มี ๕ วาระ ฯลฯ ในอวิตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.

เพราะนอินทริยปัจจัย นเหตุปัจจัย นอาร์म्मณปัจจัย ฯลฯ นวิปากปัจจัย นฌานปัจจัย นมัคคปัจจัย นสัมปยุตตปัจจัย นวิปยุตตปัจจัย โนนตฺถิปัจจัย โนวิคตปัจจัย ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิตปัจจัย มี ๑ วาระ

**เพราะนอินทริยปัจจัย ในกัมมปัจจัย มี ๗ วาระ ในนเหตุมูลก-
นัย ฯลฯ.**

นณานมูลกนัย

[๑๐๕๒] เพราะนณานปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในอา-
รัมมณปัจจัย มี ๘ วาระ ฯลฯ ในอวิคตปัจจัย มี ๑๓ วาระ. นณาน-
มูลกนัย พึงให้พิสดารเหมือน นเหตุมูลกนัย.

นมัคคมูลกนัย

[๑๐๕๓] เพราะนมัคคปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๗ วาระ... ในอา-
ในอวิคตปัจจัย มี ๑๓ วาระ.
พึงให้พิสดารเหมือน นเหตุมูลกนัย.

นสัมปยุตตมูลกนัย

[๑๐๕๔] เพราะนสัมปยุตตปัจจัย ในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ... ใน
อาร์มมณปัจจัย มี ๘ วาระ ในอธิปติปัจจัย มี ๕ วาระ ในอนันตรปัจจัย
มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๗ วาระ ในอุป-
นิสสยปัจจัย มี ๘ วาระ ในปุเรชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ
ในวิปากปัจจัย มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย
มี ๓ วาระ ในณานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ

ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจย มี ๗ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๑๐๕๕] เพราะนสัมปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย

ในอริปติปัจจย มี ๓ วาระ... ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจย มี ๕ วาระ ในอัญญมัญญปัจจย
มี ๑ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ
ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในอา-
เสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปากปัจจย มี ๑
วาระ ในอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ ในฌาน-
ปัจจย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ
ในอัติปัจจย มี ๗ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในวิกตปัจจย
มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๑๐๕๖] เพราะนสัมปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย

นอริปติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาติปัจจย
นอัญญมัญญปัจจย ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจย
มี ๕ วาระ ในปุเรชาติปัจจย มี ๓ วาระ ในปัจฉาชาติปัจจย มี ๓ วาระ
ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย
มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๕ วาระ ในอัติปัจจย มี ๗ วาระ
ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ.

[๑๐๕๓] เพราะนสัมปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย ฯลฯ นสหชาตปัจจย

นัญญมัญญปัจจย นนิสสยปัจจย ในอุปนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ...

ในปัจจนาชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย

มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ

ในอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๐๕๔] เพราะนสัมปยุตตปัจจย นเหตุปัจจย ฯลฯ นนิสสยปัจจย

นอุปนนิสสยปัจจย นปุเรชาตปัจจย ในปัจจนาชาตปัจจย มี ๓ วาระ...

ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย

มี ๑ วาระ ในวิปยุตตปัจจย มี ๓ วาระ ในอัติปัจจย มี ๕ วาระ

ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ. นี้เป็นหัวข้อย่อ ๆ.

นวิปยุตตมูลกนัย

[๑๐๕๕] เพราะนวิปยุตตปัจจย ในเหตุปัจจย ๓ วาระ...

ในอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ ในอธิปติปัจจย มี ๗ วาระ ในอนันตร-

ปัจจย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจย มี ๗ วาระ ในสหชาตปัจจย

มี ๓ วาระ ในัญญมัญญปัจจย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ

ในอุปนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ นปุเรชาตปัจจย มี ๓ วาระ ในอา-

เสวนปัจจย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจย

มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจย มี ๓ วาระ

ในฉานปัจจย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจย

มี ๑ วาระ ในอัติปัจจย มี ๕ วาระ ในนัตติปัจจย มี ๗ วาระ

ในอวิกตปัจจย มี ๗ วาระ ในอวิกตปัจจย มี ๕ วาระ.

[๑๐๖๐] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย

ในอธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ... ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตร-
ปัจจัย มี ๗ วาระ ในสหชาติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอัญญมัญญปัจจัย
มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ
ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๓ วาระ ในนัตติปัจจัย มี ๗ วาระ
ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ.

[๑๐๖๑] นวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย นอธิปัตติ-

ปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย ในสหชาติปัจจัย มี ๓
วาระ... ในอัญญมัญญปัจจัย มี ๓ วาระ ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๕ วาระ ในวิปากปัจจัย
มี ๑ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๓ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๓ วาระ
ในฌานปัจจัย มี ๓ วาระ ในมัคคปัจจัย มี ๓ วาระ ในสัมปยุตตปัจจัย
มี ๓ วาระ ในอัติปัจจัย มี ๓ วาระ ในอวิคตปัจจัย มี ๓ วาระ

[๑๐๖๒] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอรัมมณปัจจัย

อธิปัตติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย
นอัญญมัญญปัจจัย ในนิสสยปัจจัย มี ๓ วาระ... ในอุปนิสสยปัจจัย
มี ๕ วาระ ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ
๑. ม. ไม่มีปัจจัยนี้.

ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๖๓] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย นอธิปัตติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย นอัญญมัญญปัจจัย นนิสสยปัจจัย นอุปนิสสยปัจจัย ในกัมมปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๖๔] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๖๕] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นกัมมปัจจัย นวิปากปัจจัย นอาหารปัจจัย ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๖๖] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นอาหารปัจจัย นฌานปัจจัย นมัลลปัจจัย นสัมปยุตตปัจจัย โนนตฺถิปัจจัย โนวิกตปัจจัย ในอินทริยปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๖๗] เพราะนวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นวิปากปัจจัย นอินทริยปัจจัย ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอตฺถิปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิกตปัจจัย มี ๑ วาระ.

[๑๐๖๘] เพราะวิปยุตตปัจจัย นเหตุปัจจัย ฯลฯ นอินทรีย์ปัจจัย
นฌานปัจจัย นมัคคปัจจัย นสัมปยุตตปัจจัย โนนัตถิปัจจัย โนวิคต-
ปัจจัย ในอาหารปัจจัย มี ๑ วาระ... ในอัติปัจจัย มี ๑ วาระ ในอวิคต-
ปัจจัย มี ๑ วาระ.

โนอัติมูลกนัย

[๑๐๖๙] เพราะโนอัติปัจจัย ในอารัมมณปัจจัย มี ๙ วาระ...
ในอริปติปัจจัย มี ๗ วาระ ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ในสมนันตรปัจจัย
มี ๗ วาระ ในอุปนิสสยปัจจัย มี ๙ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ
ในกัมมปัจจัย มี ๒ วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย
มี ๗ วาระ.

[๑๐๗๐] เพราะโนอัติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย
ในอนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ... ในสมนันตรปัจจัย มี ๗ วาระ ใน
อุปนิสสยปัจจัย มี ๙ วาระ ในอาเสวนปัจจัย มี ๓ วาระ ในกัมมปัจจัย
มี ๒ วาระ ในนัตถิปัจจัย มี ๗ วาระ ในวิคตปัจจัย มี ๗ วาระ.

[๑๐๗๑] เพราะโนอัติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย
นริปติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย ในอุปนิสสยปัจจัย
มี ๙ วาระ... ในกัมมปัจจัยมี ๒ วาระ. ฯลฯ

[๑๐๗๒] เพราะโนอัติปัจจัย นเหตุปัจจัย นอารัมมณปัจจัย
นอริปติปัจจัย นอนันตรปัจจัย นสมนันตรปัจจัย นสหชาติปัจจัย
นอัญญมัญญปัจจัย นนิสสยปัจจัย นอุปนิสสยปัจจัย นปุเรชาติปัจจัย

นปัจฉาชาตปัจจย นอาเสวนปัจจย นวิปากปัจจย นอาหารปัจจย
นอินทริยปัจจย นฌานปัจจย นมัคคปัจจย นสัมปยุตตปัจจย
นวิปยุตตปัจจย โนนัตถิปัจจย โนวิคตปัจจย โนอวิคตปัจจย
ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ.

[๑๐๗๓] เพราะโนอัตถิปัจจย นเหตุปัจจย นอารัมมณปัจจย
นอริปติปัจจย นอนันตรปัจจย นสมนันตรปัจจย นสหชาตปัจจย
นอัญญมัญญุปัจจย นนิสสยปัจจย นปุเรชาตปัจจย นปัจฉาชาตปัจจย
นอาเสวนปัจจย นกัมมปัจจย นวิปากปัจจย นอาหารปัจจย
นอินทริยปัจจย นฌานปัจจย นมัคคปัจจย นสัมปยุตตปัจจย
นวิปยุตตปัจจย โนนัตถิปัจจย โนวิคตปัจจย โนอวิคตปัจจย
ในอุปนนิสสยปัจจย มี ๕ วาระ.

โนนัตถิมูลกนัย

[๑๐๗๔] เพราะโนนัตถิปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ฯลฯ...
ในอวิคตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

พึงให้พิสคารเหมือน นเหตุมูลนัย.

โนวิคตมูลกนัย

[๑๐๗๕] เพราะโนวิคตปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๗ วาระ... ฯลฯ...
ในอวิคตปัจจย มี ๑๓ วาระ.

พึงให้พิสคารเหมือน นเหตุมูลกนัย.

โนอวิตมูลกนัย

[๑๐๗๖] เพราะโนอวิตปัจจย ในอาร์มมณปัจจย มี ๕ วาระ...

๗๗... ในนัตติปัจจย มี ๗ วาระ ในวิตปัจจย มี ๗ วาระ.

พึงให้พิสดารเหมือน โนอติมูลกนัย.

ปัญหาวารปัจจนียานุโลม จบ

กุสลติกะ ที่ ๑ จบ

อรรถกถาปัจจนียานุโลมนัย

วาระเหล่าใด เช่นเดียวกับวาระที่ได้โดยอนุโลมแห่งปัจจยที่ตั้งอยู่ โดยอนุโลม ในบรรดาวาระทั้งหลายที่ได้โดยเป็นปัจจนียะแห่งปัจจยที่ตั้งอยู่ โดยเป็นปัจจนียะ ในบรรดาปัจจยทั้งหลายที่มีการนับอันได้แล้วในอนุโลม อย่างนี้คือ เหตุยา สตุต อารมมณ นว และในปัจจนียะอย่างนี้ คือ นเหตุยา ปณฺณรส นารมมณ ปณฺณรส ผู้ศึกษาพึงทราบวิธีนับด้วย อำนาจแห่งวาระเหล่านั้น แม้ใน **ปัจจนียานุโลม** (นี้)

จริงอยู่ ใน นเหตุปัจจย ใน ปัจจนียนัย ได้วาระ ๑๕ ดังพระบาลีว่า "นเหตุยา ปณฺณรส." ในอาร์มมณปัจจย ในอนุโลมนี้ได้ วาระ ๕ ดังพระบาลีว่า อารมมณ นว. วาระ ๕ เหล่าใด ในบรรดา วาระ ๕ ที่ท่านกล่าวไว้ในนเหตุปัจจยเป็นเช่นเดียวกันกับวาระ ๕ ที่ท่านกล่าวไว้ในอาร์มมณปัจจย. ผู้ศึกษาพึงทราบปัจจย. ผู้ศึกษาพึงทราบการนับด้วยอำนาจแห่งวาระเหล่านั้น. บรรดาวาระเหล่านั้น วาระ ๕ เหล่าใด ท่านกล่าวไว้แล้วในอาร์มมณปัจจย วาระเหล่านั้นเหมือนกับ

วาระ ๕ เหล่านี้ คือ กุศล เป็นปัจจัยแก่กุศล แก่กุศล แก่อัพยากตะ, อกุศล เป็นปัจจัยแก่กุศล แก่กุศล แก่อัพยากตะ. อัพยากตะ เป็นปัจจัย แก่อัพยากตะ แก่กุศล แก่กุศล ในบรรดาวาระ. ที่ท่านกล่าวไว้ในนเหตุปัจจัย.

คำว่า นเหตุยา อารมมณ นว เพราะเหตุปัจจัยในอารัมมณ-ปัจจัย มี ๕ วาระ ท่านกล่าวหมายถึงวาระ ๕ เหล่านั้น แม้ในคำว่า อธิปัตยา ทส เป็นต้น ถิ่นนี้เหมือนกัน. จริงอยู่วาระเหล่าใด ๆ ที่ท่านกล่าวไว้ในอนุโลมคมนา (การนับวาระในอนุโลม) แห่งอารัมมณปัจจัย เป็นต้น วาระเหล่านั้นทั้งหมด ฟังทราบว่าย่อมใช้ได้แม้ในการเทียบเคียงกับเหตุปัจจัย.

กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม โดยนเหตุปัจจัย โดยอารัมมณ-ปัจจัย ผู้ศึกษาฟังทราบการขยายบาลีแห่งวาระเหล่านั้นโดยอุบายนี้คือ บุคคลให้ท่าน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรม ย่อมพิจารณากุศลนั้น, บุคคลย่อมพิจารณากุศลที่บำเพ็ญไว้ในกาลก่อน.

ในคำนี้ว่า นเหตุปัจจัย อธิปัตยา ทส เพราะนเหตุปัจจัย ในอธิปัตปัจจัย มี ๑๐ วาระ ผู้ศึกษาฟังขยายวาระในอนุโลมวิงศ์ด้วย อำนาจแห่งอธิปัตยิที่เหลือ เว้นวิมังสาธิปัตติ. ในอธิการนี้มีการกำหนด วิธีนับ ดังนี้คือ ๕-๑๐-๗-๓-๑๓-๑ ผู้ศึกษาฟังลดการนับ (จำนวน) แม้แห่งปัจจัยที่มีการนับได้มากกว่าปัจจัยที่มีการนับได้น้อยกว่า ด้วยอำนาจ แห่งการกำหนดวิธีนับเหล่านั้น แล้วฟังทราบวิธีนับในการเทียบเคียง ทั้งหมดในนัยที่มีมูล ๓ เป็นต้น บรรดานัยทั้งหลายมีนเหตุมูลกนัยเป็นต้น นี้เป็นลักษณะที่ทั่วไปก่อน. แต่ลักษณะนี้ยังไม่เป็นไปในการเทียบเคียง

ทั้งหมด ก็ในการเทียบเคียงปัจจัยเหล่านี้ กับปัจจัยเหล่านี้ วาระเหล่านี้
ขัดแย้งกัน ฟังนำวาระเหล่านั้นออกเสีย แล้วฟังทราบวิธีนับในอธิการนี้
ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยเหล่านั้นที่ยังเหลืออยู่.

ก็ในคำนี้ว่า นเหตุปัจจัย นารมมณปัจจัย อธิปัตติยา สตุต
เพราะนเหตุปัจจัย นารมมณปัจจัย ในอธิปัตติปัจจัย มี ๗ วาระ ย่อม
ห้ามวาระ ๓ เหล่านี้ที่ได้ช่วยด้วยอำนาจอารมมณาธิปัตติ คือ กุสโล อกุส-
ลสุต อพฺยากโต กุสลสุต อพฺยากโต อกุสลสุต (=ก-อกุ, อพ-ก,
อพ-อกุ) เพราะเหตุไร ? เพราะท่านกล่าวว่า นารมมณปัจจัย คือห้าม
อารมมณปัจจัย. เพราะฉะนั้นในอธิการนี้ผู้ศึกษาฟังนำวาระเหล่านั้นออก
เสีย แล้วฟังทราบวาระ ๗ โดยนัยแห่งสหชาติปัตติ คือ กุสโล กุสลสุต
อพฺยากตสุต กุสลาพฺยากตสุต อกุสโล อกุสลสุต อพฺยากตสุต
อกุสลาพฺยากตสุต อพฺยากโต อพฺยากตสุต (=ก-ก, ก-อพ, ก-ก. อพ,
อกุ-อกุ, อกุ-อพ. อกุ-อกุ. อพ และ อพ-อพ-). วาระแม่เหล่านั้น
ย่อมมีด้วยอำนาจอธิปัตติที่เหลือ เว้นวิมังสาธิปัตติ เพราะพระบาลีว่า
นเหตุปัจจัย ในที่ทุกแห่ง ผู้ศึกษาฟังทราบวิธีนับด้วยอำนาจปัจจัยที่มี
วิธีนับน้อยกว่า และด้วยอำนาจจำนวนที่ไม่ขัดกัน.

ก็ในบรรดาปัจจัยทั้งหลายที่ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ ปัจจัยเหล่านี้
ไม่ตั้งอยู่โดยอนุโลม ผู้ศึกษาฟังทราบปัจจัยเหล่านั้นด้วยอย่างไร ? คือ
เมื่อ อนันตรปัจจัย ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ สนนันตรปัจจัย อาเสวน-
ปัจจัย นัตถิปัจจัย และวิคตปัจจัย ย่อมไม่ตั้งอยู่โดยอนุโลม. เมื่อ
สหชาติปัจจัย ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ เหตุปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย
วิปากปัจจัย ฌานปัจจัย มัคคปัจจัย และสัมปยุตตปัจจัย ย่อมไม่ตั้งอยู่โดย

อนุโลม. เมื่อ **นิสสยปัจจย*** ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ วัตถุปุเรชาตปัจจย
ย่อมไม่ตั้งอยู่โดยอนุโลม. เมื่อ **อาหารปัจจย** หรือ **อินทริยปัจจย** ตั้งอยู่
โดยเป็นปัจจนียะ เหตุปัจจย อัญญมัญญปัจจย ฌานปัจจย มัคคปัจจย
และสัมปยุตตปัจจย ย่อมไม่ตั้งอยู่โดยอนุโลม. แต่เมื่อ **อาร์म्मณปัจจย**
ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ อธิปติปัจจย และอุปนิสสยปัจจยย่อมไม่ตั้งอยู่
โดยอนุโลม อนึ่ง **อาร์म्मณาธิปติปัจจย** และ**อาร์म्मณุปนิสสยปัจจย**
ย่อมมีไม่ได้. โดยอุบายนี้ ในที่ทุกสถานพึงทราบวิสัยหน้าที่มีได้และมีไม่ได้
ไว้แล้ว พึงขยายวาระทั้งหลายด้วยอำนาจแห่งวิสัยหน้าที่มีได้.

วาระทั้งหลายว่า **อนนุตเร สตุต** ในอนันตรปัจจย มี ๗ วาระ
ใน **ติมุลกนัย** เป็นต้น แม้ทั้งหมดได้ในทุมุลกนัยนั่นเอง ส่วนใน
สัตตมุลกนัยเป็นต้น คำว่า **นสหชาตปญญา นิสสเย ตีณิ**
เพราะนสหชาตปัจจย ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ คือ วาระ ๓ ใน
วัตถุนิสสยปัจจย ด้วยอำนาจปุเรชาตะ. วิสัยนา ๒ วาระในกัมม-
ปัจจย ด้วยอำนาจนากขณิกกัมมปัจจย. วิสัยนา ๑ วาระในอาหาร-
ปัจจย ด้วยอำนาจกพฬิการาหาร. วิสัยนา ๑ วาระ ในอินทริยปัจจย
ด้วยอำนาจรูปชีวิตินทริย. ในวิปยุตตปัจจย ธรรมทั้งหลายมีกุศล
เป็นต้น อันมีอภัยกตะเป็นที่สุดถึงแล้วโดยลำดับด้วยคำว่า **ตีณิ** คือ ๓
วาระ ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจย. คำว่า **อตุถิ อวิคตเส ปญจ** ใน
อตติและอวิคตปัจจย มี ๕ วาระ ความว่า วิสัยนา ๓ วาระเหล่านั้นด้วย
และวิสัยนา ๒ เหล่านี้คือ **กุสลาพฺยากตา อพฺยากตสฺส, อกุสลาพฺยา-**

๑. ใจความในประโยคนี้ทั้งหมด ขัดต่อสภาวะและพระบาลีข้อ ๑๐๔๘ และข้อ ๑๐๕๑ แต่จำต้อง
แปลตามบาลีอรรถกถาซึ่งตรงกันทั้งของไทยและของพม่า.

กตา อพฺยาคตฺตฺส (กุ. อัฟ-อัฟ และ อกุ. อัฟ-อัฟ) ย่อมมีด้วยอำนาจ
ปัจฉาชาตินทรียปัจจย. ก็ตั้งแต่ปัจฉาชาตปัจจยเป็นปัจจนียะ (ปัจจนิก)
ไป คำว่า อตฺตฺติอวิคตฺสฺส เอกํ คือ อัพฺยาคตะเป็นปัจจยแก่อัพฺยาคตะ ด้วย
อำนาจอาหารและอินทรียปัจจย เมื่อถือเอาอาหารปัจจยแล้ว ก็ไม่ควร
ถือเอา นอินทรียปัจจย. อนึ่ง เมื่อถือเอาอินทรียปัจจย ก็ไม่ควร
ถือเอา นอาหารปัจจย ด้วยเหมือนกัน. เพราะเหตุไร? เพราะเมื่อปัจจย
ทั้ง ๒ อัน อาจารย์ถือเอาโดยเป็นอันเดียวกันแล้ว วาระที่จะนับก็ไม่มี
แม้เมื่อฉานและมคคปัจจยเป็นต้นตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ ไม่ต้องทำอนุโลม
ให้เป็นข้อเดียว โดยอาหารปัจจย หรืออินทรียปัจจย (แก่ทำให้แยกกัน)
ดังที่ตรัสว่า อินฺทฺริเย เอกํ (ในอินทรียปัจจย มี ๑ วาระ) อตฺตฺติยา
เอกํ อวิคตฺสฺส เอกํ อาหารเอกํ อตฺตฺติยา เอกํ อวิคตฺสฺส เอกํ ในที่สุด.
คำที่เหลือในอธิการนี้มีเนื้อความกระจ่างแล้วทั้งนั้น แล.

นเหตุมูลกนีย จบ

ใน นอารัมมณมูลกนีย เป็นต้น พึงทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ใน
อัญญมัญญมูลกนีย คำว่า นอลฺลฺยปจฺจยา เหตุยา ติณฺธิ เพราะ
นอัญญมัญญปัจจย ในเหตุปัจจย มี ๓ วาระ คือกุศลเป็นต้น เป็น
ปัจจยแก่รูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน. สองบทว่า อธิปติยา อฏฺฐ ในอธิปติ-
ปัจจย มี ๘ วาระ เพราะนสหชาตปัจจย ในนิสสยปัจจย มี ๓ วาระ
ความว่า บรรดา วาระ ๑๐ ที่ท่านกล่าวไว้ในอธิปติปัจจย ได้วาระ ๘ ที่

เหลือโดยชักออก ๒ วาระ คือ กุศลเป็นปัจจัยแก่กุศลและอัพยากตะ
อกุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศลและอัพยากตะ. สองบทว่า สหชาติ ปรนญ
ในสหชาติปัจจัย มี ๕ วาระ คือวาระ ๒ เหล่านี้ คือ กุศลและอัพยากตะ
เป็นปัจจัย แก่อัพยากตะ อกุศลกับอัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อัพยากตะ กับ
วาระ ๓ ที่ท่านกล่าวไว้ในเหตุปัจจัย.

สองบทว่า นิสสเย สุตต ในนิสสเยปัจจัย มี ๗ วาระ วาระ ๒
เหล่านี้ คือ อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่กุศล อัพยากตะเป็นปัจจัยแก่อกุศล
ก็วาระ ๕ เหล่านี้ย่อมมีด้วยอำนาจเป็นวัตถุ. สองบทว่า กมฺเม ตีณิ
ในกัมมปัจจัย มี ๓ วาระ คือวาระ ๓ ที่ท่านกล่าวไว้ในเหตุปัจจัยนั่นเอง
แม้ในคิจะที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน ฯ สองบทว่า อธิปัตติยา ตีณิ ใน
อธิปัตติปัจจัย มี ๓ วาระ คือวาระที่กล่าวไว้ในหนหลัง.

ใน นอาหารมูลกนัย คำว่า อณฺณมณฺเณ ตีณิ ในอัญญมัญญ-
ปัจจัย มี ๓ วาระ ผู้ศึกษาพึงทราบวาระด้วย อำนาจเจตสิกที่เหลือ
เว้นอาหาร ก็แม้ในอธิการนี้ ในนอาหารปัจจัยและนอินทริยปัจจัย ท่าน
ถือเอาคราวละ ๑ ปัจจัย ไม่ถือเอา ๒ ปัจจัยรวมกัน เหมือนในหนหลัง
(คือแยกแสดงไม่แสดงรวมกัน). คำว่า นสมฺปยุตฺตปจฺจยา เหตุยา
ตีณิ เพราะนสัมปยุตตปัจจัยในเหตุปัจจัย มี ๓ วาระ มีวาระที่ท่าน
กล่าวไว้ใน อัญญมัญญปัจจัย ในหนหลัง อธิปัตติยา อฏฺฐ ใน
อธิปัตติปัจจัย มี ๘ วาระ คือวิชันนาที่กล่าวไว้ในหนแล้วในหนหลังเหมือนกัน.

๑. บาลีรรถถกของไไทยหน้า ๑๕๐ บรรทัดที่ ๑๑ เป็น กุสโล กุสลสฺส อกุสโล อกุสลสฺส
(คือ กุ-กุ, อกุ-อกุ) ซึ่งผิดสภาวะ ในที่นี้จึงแปลตามบาลีพม่าที่ว่า กุสโล กุสลาพฺยา กุสส อกุสโล
อกุสลาพฺยา กุสส.

พึงทราบวินิจฉัยใน **นวิปยุตตปัจจยเป็นมูล**. สองบทว่า **กมุเม**
ปลฺลจ ในกัมมปัจจย มี ๕ วาระ คือมีวาระ ๕ อย่างนี้คือ เจตนามีกุศล
เป็นต้นเป็นปัจจยแก่กุศลเป็นต้น ที่เกิดร่วมกัน กุศลและอกุศลเจตนา
ที่เกิดต่างขณะกันเป็นปัจจยแก่วิบาก และแก่รูปที่มีกรรมเป็นสมุฏฐาน.
ในอาหารปัจจย และ อินทริยปัจจย มีวาระ ๓ เหมือนกับสหชาติปัจจย.
ในฉานปัจจยและมคคปัจจยเป็นต้น มีวาระ ๓ เหมือนกับเหตุปัจจย.

ใน **โนอตฺถิมูลกนฺย** มีอธิบายว่า เพราะ เหตุ ชื่อว่า **โนอตฺถิ**
ไม่มี มีแต่ **อตฺถิ** แน่นอน. เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่ถือเอา **เหตุปัจจย**
นั้น แล้วกล่าวว่า **นอารมฺมณ นว** ในนอารัมมณปัจจย มี ๕ วาระ
(เหตุปัจจยแสดงไม่ได้). ปัจจยทั้งหลาย ที่เข้าลักษณะอตฺถิปัจจยแม้อื่น
ย่อมไม่ตั้งอยู่โดยอนุโลมในอธิการนี้.

ก็คำนี้ว่า **กมุเม เทว** ในกัมมปัจจย มี ๒ วาระ ท่านกล่าวด้วย
อำนาจนานากณิกกัมมปัจจย ปัจจยทั้งหมดย่อมได้โดยปัจจนียะ. ก็วาระ
ทั้งหลาย ต่อจากนั้นอันท่านไม่ถือเอาปัจจยใด แม้ที่ได้อยู่โดยอนุโลม
ถือเอาโดยเป็นปัจจนียะ ปัจจยนั้นย่อมได้การประกอบในภายหลัง เพราะ
เหตุตนเอง ในอธิการนี้ท่านจึงกล่าวไว้ว่า **โน อตฺถิปลฺลจยา นเหตุปลฺลจยา**
ฯ เป ๗ โนอวิตตปลฺลจยา กมุเม เทว ๗ เป ๗ ถ้ามว่า ก็เพราะเหตุไร
ท่านจึงไม่ถือเอาปัจจยนั้นในฐานะของตนเองเลย แก้วว่า เพราะเมื่อปัจจย
ทั้งหมดที่เหลือ ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ ปัจจยหนึ่งเท่านั้นย่อมได้โดย
อนุโลม

จริงอยู่ นี่เป็นลักษณะในปัจจนียานุโลมนี้ คือเมื่อปัจจยทั้งหมด
ตั้งอยู่โดยเป็นปัจจนียะ ปัจจยใดปัจจยเดียวเท่านั้นย่อมได้โดยอนุโลม

พระอภิธรรมปิฎก ปฏิจจันตสูตร เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 848

ปัจจัยนั้น ท่านจะกล่าวในภายหลัง. แม้ในคำว่า โนตุตถิปจฺจยา นหตุ-
ปจฺจยา ฯ เป ฯ โนอวิคตปจฺจยา อุปฺปนีสฺสเย นว ก็ในนัยนี้เหมือนกัน
ก็คำนี้ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจแห่ง ปกตฺวปนิสฺสยปัจจัย ในที่ทุกแห่งวาระ
ที่มีได้และไม่ได้ ที่ท่านกล่าวไว้ก่อนและภายหลัง ฟังทราบโดยนัยนี้แล.

ปัจจนียานุโลมแห่งปัญหาวาระ จบ

วรรณนาฏสติกปฏิจจันต จบ